

Tara 106/5

CESTAMI ODBOJE

(JAK ŽILY A KUDY TÁHLY ČS. LEGIE)

DÍL

V

HLAVNÍ REDAKTOR
ADOLF ZEMAN

V PRAZE 1929

NAKLADATELSTVÍ POKROK

DOMŮ

ÚVOD

S bolestnou touhou v srdcích a týráni nestrpělivostí, vracejí se skromně vítězové domů do osvobozené vlasti ze všech úhlů světa. Vracejí se ze slunné Italie i krásné Francie a z dalekých, ruských stepí.

Bratři italští a francouzští přicházejí do vlasti ještě v pohnutých dobách prvých dnů republiky, aby po krátkém odpočinku spěchali na Slovensko a znovu prolévali krev za svobodu. Není čas na odpočinek, místo vavřínu čeká na ně opět pach horké krve a trýzeň zákopů. Jen jako sen hlučí jim ještě v uších jásos tisíců, který je vítal. Jen jako sen. Snad že už tehdy tušili cosi o nevděku. Jako celý jejich osud, plný reality a tvrdé skutečnosti, postrádá i jejich návrat té exotičnosti a dobrodružnosti ruské anabase.

Zato ruští legionáři v tu dobu, kdy oni blíží se již Alpami k českým nivám, prožívají své martyrium na magistrále, zmírajíce takřka fysickou i duševní touhou po vlasti a zatínají bezmocně pěsti při zprávách, že vlast je ohrožena. Jen tu a tam nějaký transport invalidů odjíždí od vladivostockých břehů, zatím co celá armáda těžce se probíjí na východ za bajkalské tunely.

Teprve příměří s bolševiky, uzavřené dne 7. února 1920 na stanici Kujtun, znamená konec bojů a jich utrpení, ale ne konec anabase. Zvolna, za stálého ještě neklidu a srážek, tu s Japonci, tu s ruskou veřejností, šine se vlak za vlakem Mandžurií až ke břehům Tichého oceánu, kde konečně mohou i tito novodobí Xenofontovi vojáci zvolati své vytožené: »Moře!«, po němž nastupují dalekou cestu do vlasti.

Čtenářům tohoto posledního, pátého svazku našeho díla »Cestami odboje« otevrou se výhledy do neznámých končin a tropických krajů, kam před válkou se dostal jen zřídka který Čech. Budou čísti a sledovati obrazy ze zajímavých krajů Dalekého Východu, Kamčatky i čarovného Japanu, poznají krásy a velebnost Tichého a Atlantického oceánu, pojedou v duchu s našimi legiemi napříč Amerikou i kolem Asie, zajedou do nitra Ceylonu, Indie a Egypta, aby je konečně provázeli Suezským kanálem do Středozevního moře a modrou Adrií k Terstu, odkud je již do naší vlasti jen krok. Budou účastni nejdobrodružnější cesty kolem světa, jaká se kdy v historii udála.

Ve Vladivostockém zálivu:

»Moře a pevniny dělí mne od vlasti! — Má loď se však blíží!«

DOMŮ . . . !

KAREL MÜLLER

To se to dnes při čtení těchto článků lehce řekne: domů! Ale co to znamenalo tékrát, na konci roku 1918, po dlouhé odloučenosti z domova, když byl konec oné tragedii lidstva, není snadno vypsati. Třebaže velká část italské legie byla v té době v krásné oblasti, pod modrým nebem a doma se dala tušiti zima, byla nedočkavost nezměřitelná a rozechvění nepřirovatelné.

Uvažujme, kolik těch radostí a starostí najednou bylo: radost, nevýslovná radost z ví-

tězství, radost, že je konec válečné lítici, konec utrpení nevinných, že budeme mít republiku, že jejím presidentem bude ten nenáviděný náš tatíček Masaryk a že snad budeme nejprvnějšími doma ze zahraničního vojska. A co starostí se vyrojilo. co vzítí z krásného jihu našim doma pro zotavení, jaký bude průjezd zbytkem »Austrie«, jak to doma »zlikvidují« než přijedem, jak nás přijmou, jak si zabezpečíme naše hranice a jak si svou republiku uspořádáme.

To byly radosti a starosti všeobecné, a co bylo těch, které měl každý jednotlivec sám, svých vlastních i tajených! Jistě, že aspoň trochu ten nezúčastněný pochopí, jaká to musila být doba, kdy každý nerv byl napiat do nemožnosti.

Hlavní věcí, že je všemu konec; stanoveny doby postupných odjezdů a podle toho odezdanost anebo uklidnění.

Zbytek »Austrie« váhal nás propustiti s plnou výzbrojí, a tato troufalost vyvolala, že každý vlak byl vyzbrojen dvojnásobně a tím se dostalo domů dostatek výzbroje i pro domácí, později tolik potřebné.

Nastaly nákupy všeho možného, o čem se vědělo, že je doma nedostatek, a naříkali se všeobecně na »málo peněz«, byl v této době nárek největší. Nakoupilo se za poslední minci a nastalo nastupování do vagonů, aniž by se reptalo proti »dobyččákům«, jen když se pojede.

Přejezd hranice italsko-rakouské byl očekáván s neklidem. Překvapovalo, že trať přes bývalé bojiště byla již dobře upravena, ale stále ještě velké stopy po místech, kde se tak zuřivě lidstvo vraždilo. Již za touto frontou a pak velmi daleko bylo znáti, jaký to byl zmatek, když to Austrie prohrávala. Za Pontebou byly již znaky revoluce. Vydrancovaná kasárna, veřejné budovy, rozházené listiny z kanceláří a podobně. S lítostí jsme pozorovali okolo tratí spousty válečného materiálu; co s ním? Co hodnot, práce a bolu v tom všem bylo a tak vše určováno ke zničení anebo znehodnocení. Rakouské obyvatelstvo na nás pohlíželo se špatně tajeným bolem nad výsledkem a jenom bída mohla na mnohých místech dokázati, že přistupovali k vagonům s prosbou o jídlo. A vyhovovali jsme jim. Z dojmů nad bolestným zjevem jejich hladovících dětí a s přesvědčením, že mnohým z nich dostane se tím vysvětlení, že jsme také lidé, přející si klidu a míru. Byli překvapeni naším chováním, že mnohý obdarovaný

dal najevo, že válka byla nesmyslná a že nevinných bylo na obou stranách víc než dost. A přes všechnu tuto »sentimentalitu«, zvyšovanou hladkým průjezdem územím nepřítel, vyvolalo přiblížení se naší hranici — Dvořiště — nové rozechvění. Srdce počalo rychleji tlouci, hovor umlkal a oči se rosily. Každý, kdo se pokusil v té chvíli promluvit, byl hrdinou, protože pocit, jaký každý měl, způsobil, že tělo i duch vypořádaly službu a pracovalo podvědomí. Přivítání nás i naše odpovědi byly tak prosté, působivé, tím nezapomenutelné, že ta malá stanička na Dvořišti utkví dlouho v naší paměti. Kdo však tuto stanici neviděl také jindy, sotva pamatuje přesné její obrysy, protože oči všech byly tak plny slz radosti a dojmů, že sotva dobře viděl.

Další cesta k Budějovicům byla velmi tichá. Každý mlčky pozoroval krajinu, která se počala nazývat »Československá republika«, krajinu, kterou leta viděl ve snách a myšlenkách, krajinu, pro kterou byl ochoten dáti svůj život, život, který v rakouském vojenském kroji podařilo se mu zachrániti. Pohledem se s krajinou mazlil, radoval a s ní splýval, československý dobrovolc, u vědomí, že tato země byla hodna jeho obětování se a přemýšlel, jak se mu v ní bude žít, až se vrátí ke své rodině — — —!

Přes to, že mnohým italským legionářům byl cestou přes Budějovice a Moravu na Slovensko, domov tak blízko, že v dálce rozeznal svůj domek, ve kterém byli jeho drazí, naň tak toužebně čekající, jel odhodlaně na Slovensko, chrániti svůj stát, a znovu dávat život v oběť »Svobodě«.

A bylo dosti těch, kteří jeli okolo svého domova, aniž by se objali se svými, které později již neviděli a padli za vlast již osvobozenou. K těmto byl osud nejkřutější a proto — nezapomeníme je jich!

X

NÁVRAT DO OSVOBOZENÉ VLASTI JOSEF TICHÁK

Toho dne, kdy jsme vstupovali do vagonů, které nás měly odvézt domů, srdce naše bila prudčeji než jindy, a radostí jsme skoro plakali, že uzříme zase své milé doma, od kterých jsme byli po několik let odloučeni.

Rozloučili jsme se s Francií a odjížděli jsme přes Francii do Itálie.

Na hranicích Francie a Itálie, když jsme již naposled zřeli půdu, kde jsme bojovali, zazpívali jsme francouzskou a naši hymnu.

Cesta vlakem byla krásná, střídala se města, vesnice výstavně, krajiny atd.

Byli jsme dovezeni do Padovy v Itálii, kde jsme vystoupili z francouzských vagonů a nějaký den se tu zdrželi. Odtud jsme již jeli v italských železničních vozech přes celou Itálii a přes Piavu směrem k rakouským hranicím. Poblíže Piavy bylo viděti ještě spousty rakouských zajatců při odklízování válečného materiálu.

Cesta Alpami, kde krajina byla nádherná, byla nadmíru zajímavá.

Nato jsme opustili území Itálie a přijeli do

Rakouska, kde bylo na každém nádraží jako když zamete: nikde živé duše, jen nějaký voják úkošem a s trpkou tváří se na nás díval.

Rakouské území jsme bez všelijaké nehody přešli a přijížděli jsme na hranice naší republiky.

Každý z nás se připravoval na tento slavný vjezd. Na hranicích nás očekávalo na nádraží množství lidí. Všichni ověnceno. Radostí jsme všichni slzeli. Téhož dne jsme přijeli do Českých Budějovic, kde nám též připravili pěkné přivítání. Z Budějovic pak jsme jeli směrem ku Praze, kam jsme dorazili druhého dne o poledni. Na nádraží, které bylo nabito čekajícím obecnstvem, zástupci vlády a vojskem, byli jsme přivítáni naší krásnou hymnou. Shledání bylo mnohým našim bratřím vítané.

Z nádraží pak odvedeni jsme byli za zvuků hudby a zástupy obecnstva na Pohořelec do kasáren.

Téže noci jsme se opět po prvé vyspali ve své, vlastní krvi vydobyté vlasti.

X

NÁVRAT Z FRANCKIE STANISLAV KRAMER

Začátkem listopadu r. 1918 zastihla náš 21. pl. v Mourmelonu zvěst o kapitulaci Německa a zřeknutí se Viléma II. trůnu. Bylo tam prohlášeno republikánské státní zřízení. Z radosti, jak trůny se bortí, přespál jsem až do příštího dne. 13. listopadu odpochoval pluk na blízké nádraží. Po obědě již supěl naložený vlak k Chalonu nad Marnou a dále k jihu do města Vitelu, kam dojel příštího dne odpoledne. Odtud šlapali jsme 8 km cesty za mrazivého větru do vesničky, kde jsme byli ubytováni v jakémsi starém zámku na slámě.

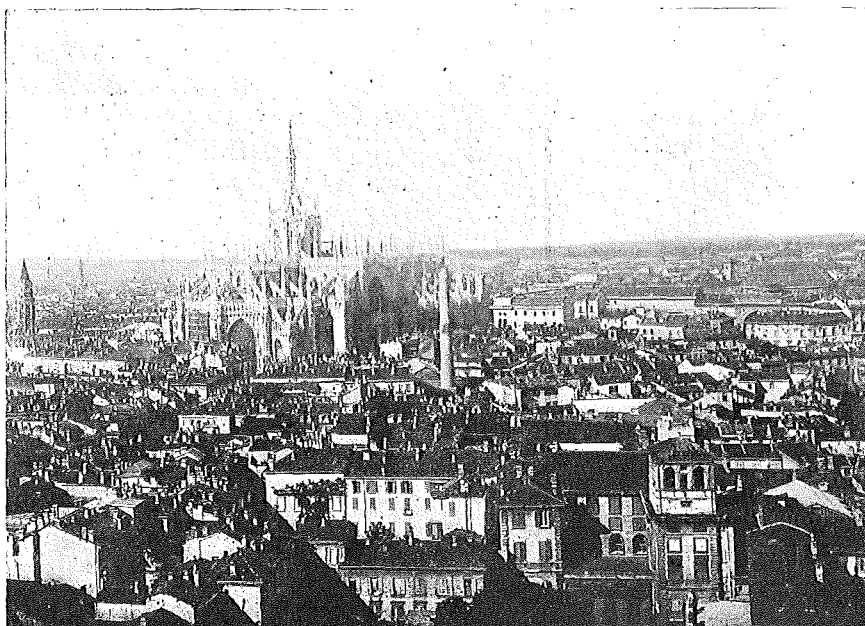
Poněvadž moje nemoc se nezlepšila, od-

hodlal jsem se požádat lékaře, abych byl odeslán k léčení do nemocnice. Prosbě mojí bylo vyhověno a již odpoledne vezl jsem se do nemocnice v Martigny les Bains. Zde již leželo asi 50 našich vojáků, ze kterých mnohý odešel k věčnému odpočinku na místní hřbitůvek a většinou všichni v nejlepších letech od 20 do 30 roků. Tak zle jim určil osud před návratem do osvobozené vlasti. Zde kromě malarie objevila se u mne i španělská chřipka, která mne upoutala plně 4 týdny na lůžko. Sotva jsem se trochu zotavil, žádal jsem lékaře o propuštění za plukem. Lékař nabízel mi 30 dnů odpočinku u depa v Cognacu, ale

já ho odmítl vzhledem k brzkému odjezdu pluku do vlasti a spokojil jsem se s 10 dny oddechu u své roty. Druhého dne již jsem odjížděl s přítelem Sulíkem do vystrojovacího depa v Conantru, Tam nás však poukázali na depo v Langru a tu opět do St. Dizieru. Konečně vystrojeni novým oděvem a výstrojí od hlavy až k patě a zásobeni chlebem, vínem a konzervami, odjížděli jsme přes Mety, Nancy a Epinal do Darney, kamž v době mého pobytu v nemocnici odjel můj pluk.

16. prosince odpoledne již ohlašoval jsem veliteli roty svůj příchod a pozdravení se

Na Nový rok 1919 od časného rána bylo v ubikacích plno hlomozu a zpěvu, každý připravuje si svoji výstroj, čistí na svém místě a na dané znamení rota odchází s celým příslušenstvím na náměstí v Darney. Zde byl celý pluk sestaven v kolonách, načež plukovník Philipps promluvil na rozloučenou několik vět k místnímu obyvatelstvu, ve kterých krátce vylíčil naše dílo o dobytí československé samostatnosti. Ještě naposledy byla od nás pozdravena šlechetná Francie, zazněly fanfáry z »Libuše«, při kterých byl přinášén plukovní prapor. Jest slyšeti hmaty po zbrani

Panorama Milána s proslulou katedrálou.

v nemocnici. Zprvu nechtěli mně uvěřiti, že jsem se v poměrně krátké době tak zotavil, neboť jak jsem se doslechl, mnozí dělali nade mnou křížek, jak špatně jsem před odjezdem do nemocnice vypadal. Ale já jim vždy na to odvětil: »Mrcha se nikdy nešpraví, ale zato mnoho vydrží!« A nyní teprve jsem užíval 10 dnů rekonvalescence. Táta Prášil vařil každé ráno chutnou couračku (zelná polévka), čaj, víno se skořicí a já zase obstaral ve městě něco od masa a tak nám uteklo 10 dnů jako voda v potůčku. Také jsem se doslechl, že 10. prosince byl zde návštěvou tatíček prezident Masaryk a velice mne mrzelo, že jsem nemohl býti této pro nás tak významné události přítomen.

a za naprostého klidu obyvatelstva rozléhá se velebným tonem naše hymna »Kde domov můj?« a poté ryčná »Marseillaisa«. Pak následují povely k obrátům a za řinkotu různého pochodu odcházíme, pozdravováni a doprovázeni jsouce civilním obyvatelstvem k nádraží. Tam společně a rychle provedli jsme naložení různého materiálu do vagonů a pak sami usednuvše do vozů, ztrácíme se s dohledu v zatáčce železné dráhy.

Druhý den ráno projížděli jsme již krásnou, hornatou krajinou savojskou. Celý den vydrželi jsme se kochat pohledem na mimo nás letící a stále nové a nové obrazy. 3. ledna odpoledne stojíme delší dobu ve stanici Modame na francouzsko-italské hranici. Přes

noc jedeme mezi vysokými horami a projíždíme množství tunelů, z nichž nejdelší byl svato-michelský.

Ráno ocitli jsme se již na rovinách v Piemontu. Až do Milána jest vlak tažen elektrickou lokomotivou. Zdejší krajina běře na sebe již jinou tvářnost. Vůkol prostírají se samé morušové sady a rozsáhlé vinice, pěstované vysoko proti nízkému způsobu francouzskému. Luka a pole jsou uměle zavodňována, jinde zase odvodňována. Podél struh a stružek rostou košaté vrby, které jsou pěstovány v náhradě za jiné palivové dříví: Lesů není zde daleko široko viděti. Dále jedeme přes pevnostní město Veronu. Zvědavě prohlížíme si opevnění a vzpomínáme našich tatíků, kteří zde v r. 1866 leželi polem. Projíždíme Lombardskem a k ránu již vlak staví ve městě Padule. Zde vyložili jsme veškerý materiál z francouzských vagonů a dali jsme se po blátivé cestě do města a dále do vesnice, kde jsme ubytováni po různých skladištích a podobných objektech.

Příštího dne prohlédli jsme si město, ve kterém tohoto roku byla konána velká slavnost našich legií v Itálii za přítomnosti samotného italského krále. Též naše plukovní hudba účinkovala na náměstí sv. Antonína při proměnném koncertu, za který sklídila velký potlesk od přítomného obyvatelstva.

Večer pak zašli jsme s kamarády poblíže našich ubikací podívat se na taneční zábavu. Tu však jsme se přesvědčili, že dívenky, vzhledem k žárlivosti italských chlapců, raději odřekly taneček našim, aby si svých nepohněvaly.

8. ledna odpoledne opět nakládáme veškerý materiál, složený na nádraží do vagonů a sami přes noc spíme rovněž ve vozech. Ráno o 5. hod. již vyjíždí vlak ze stanice po širé rovině směrem k Benátkám. Odpoledne jedeme po území, kde se do nedávna odehrávaly tuhé boje. Projíždíme po porouchaném mostě přes řeku Piavu. Krajina je rozkopaná, vinice a sady zničeny, městečka a vesnice, většinou z kamene budované, jsou místy rozbořeny. Je krásný, slunný den. Severně na obzoru vystupují před námi vysoké Alpy, ke kterým se stále více a více přibližujeme. V záři zapadajícího slunce byl krásný pohled na hřebeny zasněžených velikánů, obarvených do karmínova.

10. ledna projíždíme jižní Tyroly, Korutany a v noci Štýrskem. Zde již pocítujeme chlad, vanoucí ze zasněžené krajiny a každý se krčí zachumlán do svého pláště. Ešalon vine se jako had po různých úbočích a na strmých stráních, odkud je překrásný pohled dolů na rovinky, kde v tichosti leží městečka a vesničky horských obyvatelů. Obyvatelstvo ne-

Verona: Piazza d'Erbe.

hledí na nás nijak příznivě, ale jelikož jsme pokládáni za dohodové vojsko, nejsou nám činěny nijaké překážky, ačkoliv jsme byli na ně připraveni. Dopoledne již projíždíme H. Rakousy. Hory stávají se mírnějšími a místy i sníh zmizel. Již za šera přejíždíme hranice Čech, které jsou označeny slavobranou.

Cítíce se na vlastní rodné půdě, poskočilo nám radostí srdce a všichni s vroucností zpíváme hymnu »Kde domov můj?«, která nám byla symbolem ve všech končinách světa, za

časů dobrých i zlých. Vlák stává v první staničce, kde jsme vítáni jásavým pozdravem »Nazdááár! od místního obyvatelstva. V 8 hodin večer již vjíždíme za řinkotu posádkové hudby a jásotu civilního obyvatelstva do Čes. Budějovic. Zde po večeri přeložili jsme náklad z italských vagonů do vozů »ČSD.« a kolem půlnoci uháněli jsme dále k matičce Praze, srdci Evropy, abychom odtud šli opět hájiti napadeného Těšínska a Slovenska.

X

Z ITALSKÉ FRONTY DO VLASTI JAN TMÉ

Krátce po tom, když přišli naši hoši z fronty a to 21. října 1918 o 1/5. hod. odpo., dostavili se proti obvyklosti všichni naši důstojníci k dennímu rozkazu a zde před celou shromážděnou rotou přečetl nám náš velitel roty, bratr poručík Jaroslav Nedvěd, tento stručný rozkaz: »Bratři! Ofensiva s naší strany již v nejbližších hodinách započne. Zítřka nebo pozítří. My dostali rozkaz této ofensivy se zúčastniti jako hlídková služba při postupu a k způsobení zmatku v utíkající rakousko-uherské armádě. Bude-li třeba, musíme dělati i Austriáky, za kterýmžto účelem dostaneme i austriácký stejnokroj.

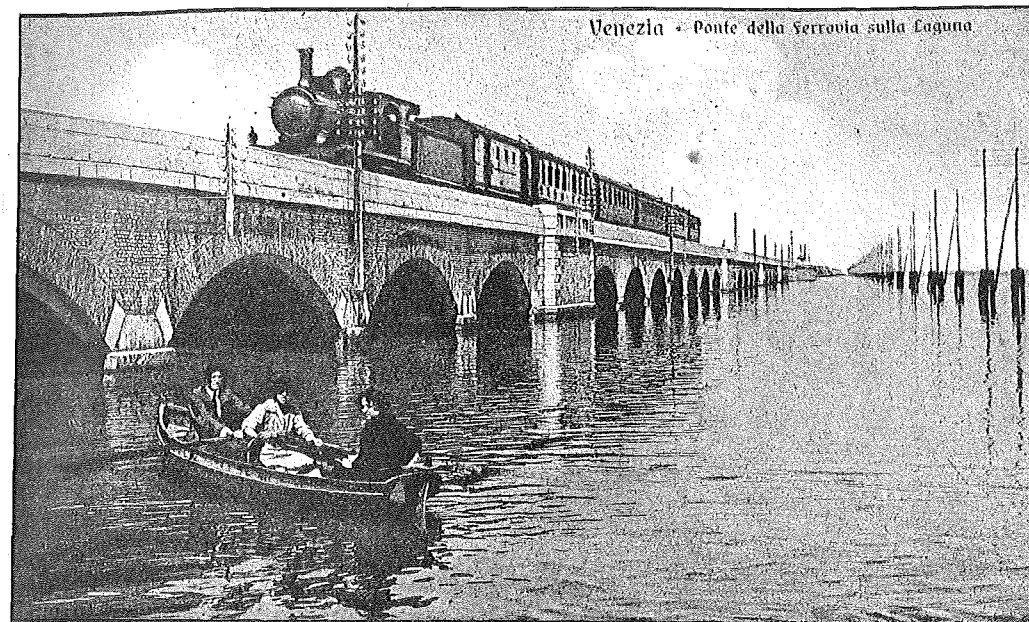
My tedy, samo sebou se rozumí, půjdeme z těch prvních nejprvnější! My však víme, proč jdeme, proto netřeba velkých řečí, aby ve vás byla vzbuzena zmužilost a bojovná nálada. My vám nemůžeme říci, jako generálové Vídne a Berlína říkali svým soldátům: »Půjdem dopředu — a tam bude vína, jídla a všeho možného dost! Tam budeme žítí pak znamenitě na cizí útraty. (Polní podmaršálek rakouský, Pfefer, tak pravil k svým vojínům před rakouskou jarní ofensivou dne 6. května 1918). My můžeme si jen říci: Ó, tam v dále porobena jest naše svatá země, tam v hanbě, poroben, špiněn a hanoben, mučen hladem je náš národ, naši otcové, matky, ženy, sestry, bratři a děti. Proto, a jedině proto tam půjdeme, abychom armády našich tyranů prorazili, náš národ pod žezlem Habsburků mučednický trpící osvobodili a pak společně

s nimi náš Československý stát pozdravili. Nám nebude pomáhati nějaká vybájená, neviditelná, nadpřirozená moc, které dovolávají se vždy monarchové. Nám za naše osvobození pomáhají a pomáhati budou v tomto našem těžkém boji čtyřdohodová vojska, s Amerikou v čele, to jest téměř celý svět! Proto sláva Čtyřdohodě, sláva našemu velikému příznivci Wilsonovi! (toho času prezidentu Spojených států amerických) a nazdar naší akci!

Nyní zaburácelo nenuceně, ale s největším nadšením celou rotou »Sláva! Nazdar!«

Dne 22. října o 7. hod. ráno vyjeli jsme na frontu. Dne 23. října o 12. hod. noční zahájilo naše dělostřelectvo na celé frontě ofensivu. Země pod výstřely a explosemi granátů různé ráže se chvěla, jako by nastalo velké zemětřesení. Tisíce jícňů děl na celé frontě chrličilo hroznou smrt do rakousko-uherské armády. Vše bylo v jednom plameni. Zdálo se, že vše v málo hodinách bude pobito, že na austriácké straně nezbude živé duše.

Přes velkou zničující palbu s naší strany a několik útoků, byly úspěchy prvního dne ofensivy velice nepatrné, neboť Rakušané, vidouce, že zasazuje se jim poslední, rozhodná rána, obětovali vše a drželi se, jako snad ještě nikdy po dobu války. Též jejich dělostřelectvo, prudkou palbou pokoušelo se náš útok a naše dělostřelectvo oslabiti, ale vše bylo marné.

Železniční viadukt u Benátek.

Foto Památník Odboje.

My věděli dobře, že hladová armáda rakouská brzy se unaví, než bude moci mocný náš nápor zdolat.

Předvídané, ba samozřejmě, se stalo skutekem. Brzy počala rakouská fronta kolísati, zajatců přibývalo, palby ubývalo, až dne 26. října, tedy za tři dny, fronta jejich ve dvou místech byla úplně proražena na jižní i severní straně, to jest na Piavě a Monte-Asolono. Ten samý den bylo hlášeno 30.000 zajatců a 800 děl. Dne 27. října dosáhli jsme při našem postupu s první linií města Feltré, italského města, Austriáky již úplně obsazeného.

My, to jest naše výzvědná rota, měli jsme při našem postupu celkem dva mrtvé a šest raněných. Civilní obyvatelstvo města Feltré uvítalo nás s velkým jásotem a stěžovalo si na špatné, barbarské zacházení se strany Mad'arů a Němců. Aniž by věděli, kdo jsme, anebo byli na to námi tázáni, chválili české vojáky, že prý ti »Bohémci« byli nejhodnější.

Když pak jsme jim řekli, že my jsme též Bohémci, že jsme též kdysi nuceně v rakouské armádě sloužili, nyní však jako spojenci pomáháme rozbítí Rakousko, vypukli v jásot a objímali nás. Toto potěšení naše netrvalo však dlouho. Rakouské velení vidouc, že jest úplně ztraceno, vyslalo přes frontu svého

parlamentáře a rozvráceno politicky doma, vojensky na frontě, žebralo o příměří, což bylo se strany Čtyřdohody přijato; znamenalo to úplnou kapitulaci.

V den kapitulace, tuším 29. října, dostala naše výzvědná rota rozkaz, že má nastoupiti ihned zpětný pochod do zázemí na svoje dřívější bydliště do Cucinati k vůli soustředění československé armády v Itálii, abychom mohli podle ujednání Čtyřdohody co nejdříve jeti do naší dohodou uznané, nyní osvobozené vlasti — československé republiky. Ačkoliv nikdy jsme nepochybovali o tom, nechtělo se nám nyní tomu ani věřiti.

Zajiskřilo se nám radostí v očích, mnozí hodně zaslželi a nastoupili jsme cestu zpáteční podle rozkazu, ačkoliv nejraději byli bychom šli ustavičně dopředu až do naší vlasti.

Ač hodně bojem a dosti značným pochodem unaveni, nepocítovali jsme na zpáteční cestě téměř žádné únavy, jen ustavičně jsme rozmlouvali, co a jak bude až přijedeme do Čech, kudy asi pojedem, nebo půjdeme, a co hlavního — kdy to asi bude.

Tak nám cesta mýjela, ani jsme nepozorovali jak a byli jsme za tři dny opět v Cucinatech. Co to bylo radostí a jásotu: Hudba hrála a lid za znění zvonů, hudby a zpěvu odstraňoval z cest a silnic drátěné překážky,

kterých byla zde hojnost, neboť Italové se zajišťovali zákopy a překážkami až zde, pro případ, že by bývali museli pod nějakým nepředvídaným nápirem ustoupiti. Nevěřil tomu ten nejposlednější italský voják, ale vždy je dobře, když jest člověk proti jakémukoliv nepředvídanému neštěstí pojištěn, a této zásady drželi se Italové věrně.

V Cucinátech zdrželi jsme se tři dny a pak jsme cestovali do Ronsani, z Ronsaně vlakem do městečka Monselice, kamž přibyli jsme 11. listopadu o 3. hodině ranní. Ubytovali jsme se v malé, 4 km od tohoto městečka vzdálené vesničce, jménem Vaso. Pak jsme táhli do Tribána a dne 13. prosince 1918 o 4. hodině odpolední opustili jsme navždy toto poslední bydliště v Itálii. Šli jsme na dráhu do Monselice, kde o 11. hodině v noci sedli jsme na vlak a konečně jeli — nedočkavostí celí zmučení — do naší milé, osvobozené vlasti.

Na hranice naší osvobozené vlasti přibyli jsme dne 17. prosince o 3. hod. odpolední. Byly označeny slavnostní bránou, ozdobeny prapory v našich českých barvách.

Tam zastavil náš vlak, slezli jsme všichni dolů, a se zbraní v ruce a obnaženou hlavou, seřazení kolem našeho praporu, který těsně před naším odjezdem z Itálie dostal náš pluk darem od italského krále, zazpívali jsme naši národní hymnu »Kde domov můj«.

Jak dojemně a vroucně každý z nás zpíval tuto naši posvátnou hymnu, lze si představit. Pro tlumený pláč každého jednotlivce, poslední sloky hymny téměř úplně uvázly na svírajících se rtech vojáků. Slzy po tvářích nám kanuly všem — bez rozdílu. Dojemnější chvíle, ale zároveň i radostnější, jsem doposud v celém svém životě nezažil a snad nikdo z nás.

Takto přivítali jsme se tedy s naší milou vlastí, pro niž jsme bojovali a mnoho vytrpěli, pro niž položilo své životy mnoho našich spoluvojovníků, které jsme tam v dáli na frontě roztroušené v chladné zemi pohřbili a z nichž některé barbarská rakušácká soldateska po jejich dopadení dala oběsiti, a někde jako psy, jak bylo jejich zvykem, jako velezrádce pohřbila. Těchto nešťastníků, kteří však své životy hrdinně, ne nadarmo, položili, vzpomínali jsme nyní dvojnásob, že nebylo jim toho

velkého štěstí a té radosti dopřáno jako nám, — svobodnou naši vlast spatřiti. Vždyť to bylo jediné veliké přání nás všech, ideál, za nějž jsme bojovali.

Po tomto dojemném přivítání se s naší vlastí, vsedli jsme opět do vlaku a ujížděli plnou parou, a nyní též s úplnou jistotou, že nebudeme s kolejí zákeřně, nějakou nástrahou, vyhozeni do povětří, do Českých Budějovic, kam přibyli jsme o 6. hod. večerní.

Cestou do Českých Budějovic viděli jsme, jak každá nádražní budka byla slavnostně okrášlena, jak přímo tonula v záplavě národních praporů každá víska a vesele se skvěla, a školní děti v průvodu svých učitelů a učitelé, třeba že v pozdních hodinách večerních, přicházeli k nádraží, kudy jsme projížděli, aby nám vzdali svůj hold, nad svým osvobozením, radost nám tak projevili a svou přítomností nás, již zemdlené, k další práci a případným bojům pro udržení naší osvobozené vlasti posílili. To na nás tak působilo, že ze svého pohnutí a rozechvění jsme nevycházeli.

Zejména slavobrána, kterou jsme projížděli do nádraží v Českých Budějovicích, a na které skvěl se nápis zlatými velkými písmeny »Vítáme Vás, blaničtí rytíři«, nás překvapil, posílil a potěšil.

Město samo bylo slavnostně vyzdobeno a ověčeno. Lid v obrovských zástupech, který sjel se do Českých Budějovic nejen z blízkého, ale i vzdáleného kraje, a nejen z Čech, ale i z Moravy, Slezska a Slovenska, přišel nás na nádraží, pokud místo stačilo nadšeně uvítati. Nadšení lidu bylo tak veliké, že všichni slzeli, všichni radostí při objevení se nás, prvních to legionářů na naší vlastní hroudě, plakali. Plakali jsme s nimi. Kdo ubránil by se v tak vážné chvíli, v takovém nebývalém pohnutí duševním pláči? Vždyť i náš italský colonello — plukovník, — který byl naším velitelem, a nás do naší osvobozené vlasti doprovázel, jako cizinec, nemohl se, vida to vše, ubrániti pohnutí, a viděl jsem, jak stírá si kapesníkem slzy. Neb i jemu patřilo též tak jako nám toto nadšené uvítání lidu. A byl si toho zajisté také vědom, a to tím více, když velící naši národní mužové a politikové, kteří přispěchali nás sem uvítati,

tiskli mu přátelsky ruce a pronášeli k němu ve francouzské řeči děkovné řeči, jako k našemu veliteli, a blahopřáli mu k našemu vítězství, na kterém on jako náš velitel samozřejmě též bral svoji účast.

Po našem přivítání na nádraží šli jsme městem, kde obrovské zástupy nám nadšeně provolávaly slávu. Na velkém prostranném náměstí před nádražím, kde soustředili jsme se v masách vojenské formace, byly k nám

prý rychle a snadno mluvili německy. A proto lid český plakal radostí nad naším příchodem a vítal nás jako své vykupitele. A skutečně Němci, kteří ještě po kapitulaci rakouské monarchie měli dost drzosti vůči zdejšímu lidu, s naším objevením se v Českých Budějovicích zalezli úplně, neboť nemohli se smířiti s takovým, jimi neočekávaným osudem.

Když uviděli na náměstí uprostřed města tolik, podle jejich rčení, »velezrádců«, ve vo-

Benátky: Most vzdechů.

Foto Památník Odboje.

poneseny krátké uvítací a děkovné řeči, krátké proto, že nechtěli nás po bezprostředních našich bojích a cestovních svízelných dlouho unákovati.

Druhého dne, to jest 18. prosince 1918, náš celý pluk byl soustředěn na prostranném náměstí uprostřed města a tam byli jsme za obrovské účasti lidu, Sokolů a místního vojáka, representanty města a naší prozatímní, doma již ustavené vlády, oficiálně uvítáni.

Jak jsme seznali, lid zdejší, jako v každém poněmčeném území, mnoho trpěl od Němců, povětšinou »poturčenců«, kteří byli tak drzí, že během války ustavičně vyhrožovali zdejšímu lidu, jak prý jim ty tvrdé hlavičky natlučou, aby změkly, a jazýčky podřežou, aby

jenských formacích seřazených, hrdě se zdviženou hlavou, pod českým velením, s obnaženými bodly na puškách, vzpamatovali se ze své slepoty a nyní teprve snad si uvědomili, že oni jsou cizinci, kteří na českém lidu prováděli tu největší velezradu, nejen během války, ale po plných tři sta let. Teprve nyní hrůzou se potili, neboť plným právem očekávali svou spravedlivou odplatu za své zrádování českého lidu, po tak drahnou dobu. Jejich strachy ale, jak později jsme všichni mohli viděti, byly zbytečné, neboť »holubičí« národ český, jak již všeobecně jest známo, mnoho houká, ale nic neudělá. A proto též až do dnešní doby Němcům ani vlas na hlavě se nezkrivil, ba naopak, »holubičí« povahou

českého národa se stalo, že Němcům v naší československé republice opět narůstají růžky, které 28. října r. 1918 jím úplně spadly, respektive byly uraženy.

Dne 20. prosince r. 1918 o 4. hodině odpolední, tedy o 3 dny později, přijel za námi v průvodu francouzských legionářů — jedné roty — zvolený prezident naší osvobozené vlasti T. G. Masaryk. Příjezd jeho byl ohlášen 24 ranami z děl a my legionáři a místní Sokolové tvořili jsme mu špalír od nádraží až k Velkému náměstí, kamž president jel v otevřeném kočáru. Tělesnou jeho stráž tvořili francouzští a italsí legionáři.

Zde, na náměstí, slezl president z kočáru a po krátkém proslovu na uvítanou, na který stručně odpověděl, opět touze cestou odebral se na nádraží, odkud nastoupil další cestu do Prahy, kde byl již toužebně očekáván, aby se oficiálně, jako prvý zvolený prezident, ujal vlády nad naší osvobozenou vlastí.

Dne 22. prosince o 7. hodině ranní náš pluk opustil České Budějovice, aby podle rozkazu naší vlády vyčistil Slovensko od maďarského vojska, které tam zle po převratu řádilo. Jeli jsme přes Brno, kamž dorazili jsme 23. prosince o půl 6. hod. ranní a kde měli jsme se plně dvě hodiny zdržeti.

Této krásné příležitosti jsem využíval a jelikož moje rodina — žena a dítě — zůstávali nedaleko nádraží v městě Brně, na Cejlu, odskočil jsem, aniž bych komu co říkal překvapit svou rodinu.

S tlukoucím srdcem běžel jsem bezmyšlenkovitě k svému domovu, kde našel jsem rodinu nic netušící ještě v hlubokém spánku. Zasklepu na okno a s tlukoucím srdcem čekám až mi otevrou.

Žena překvapena, jak mohl jsem pozorovat, táže se ulekaně, kdo to je, že tak časně klepá? Odpovídám: »Já«. — »Kdo já,« ptá se žena. »No, což mě nepoznáváš?«, řekl jsem skrze zavřené dveře. Myslel jsem totiž, zda mě nepoznává po hlase. Nyní teprve s úžasem mě po hlase poznala, rychle otevřela dveře a místo řeči nastává velký pláč. Po krátké pomlčce třesoucím se hlasem vybízí mě žena, abych šel dále, do světnice.

S prudce tlukoucím srdcem a rozehvěním

mlčky vcházím do světnice, kde leželo v posteli moje dítě, Liduška, nyní již 7letá, kdežto když ve 14. roce odcházel jsem na vojnu, byla 14 měsíců stará.

Žena udělala rychle světlo a dítě udiveně hledělo se zdviženou hlavou v posteli, kdo že to je. Žena vidouc dítě v udivení, představuje mě dítěti slovy: »Koukej, Liduško, náš tatínek«. Dítě matce uvěřilo, skočilo s postele a objalo mě, kam až svýma ručkama dosáhnouti mohlo. Já nemeškal, dítě vzal do náruče, vřele políbil a uložil opět do postele, poněvadž ve světnici bylo zima, že šla až pára od úst. Takové bylo naše první sejití se se ženou a s dítětem.

Žena měla ze mne velkou radost. Teprve když se vzpamatovala z překvapení nad mým náhlým objevením se doma, počala si mě se zájmem prohlížeti podrobněji. A jak pak by ne? Vždyť takového vojáka, tak švihácky oděného ještě nikdy neviděla.

Vždy, po celou dobu války, obzvláště poslední dvě léta válečná v roce 1917—1918, byla zvyklá viděti rakouského vojína otrhaného, ano i zavšiveného, a nyní vidí před sebou mne — také vojína, ale ne rakouské armády, nýbrž vojína čtyřdohodových a přidružených států, pěkně čistě oblečeného, jako nějakého austrijského oficíra, jenže ne s rakušáckou čepicí se začátečnickými písmeny Karla Habsburka, nýbrž s pěkným alpským kloboukem, okrášleným výbojným a dlouhým orlím pérem a pod krkem místo mého dřívějšího zeleného vyložení v rakouské armádě, lesknoucí se červenobílé, naše to milované národní barvy. Měla ze mne velkou radost, nejen že jsem živ a zdráv, ale že jsem legionář. Byla si toho dobře vědoma, co to znamená a proto byla na mně plným právem hrdá.

Manželka domnívala se, že jsem přišel na dovolenou, ale když jsem jí v dalším hovoru sdělil, že jsem přišel domů pouze příležitostně a že jedeme přes Brno na Slovensko, tu zpozoroval jsem její lítost, že nemohu s ní býti déle doma.

Poradil jsem jí, aby šla za naším velitelem na nádraží a jej žádala o to, aby mně bylo dovoleno aspoň dva dny se zdržeti doma,

Uvítání italských legionářů min. nár. obrany Klofáčem v Č. Budějovicích.

neboť jsem věděl, že rovnou na Slovensko nepojedem, že se ještě někde pár dní zdržíme a podle doslechu mělo to býti Uherské Hradiště. Šla a bylo jí vyhověno. Dostal jsem dva dny dovolenou.

Co ale nejvíce na nádraží ji překvapilo, bylo to, že v rozhovoru s naším velitelem roty jsem si tykal. Vysvětlil jsem jí tedy demokratičnost a bratrství naší armády a nyní ve sele pádili jsme rovnou domů.

Cestou z nádraží k domovu, jelikož již bylo světlo, byl jsem předmětem veliké pozornosti obecnstva, které mohlo, jak se říká, oči na mně nechat a s údivem rozumovali, co že jest to za vojáka.

Slyšel jsem i padnouti slova: »To bude asi nějaký americký, nebo anglický důstojník a podobně. A on to byl zatím jen poddůstojník

československé armády a rakouskou soldateskou svého času k smrti provazem odsouzený »velezrádce«.

Celé dva dny, co jsem byl doma, byl jsem tak lidmi okukován, když vylezl jsem na ulici, že se mi to již až protivilo a proto zdržoval jsem se více doma.

Po těchto dvou dnech, povolených mi ztráviti doma v kruhu rodinném, rozloučil jsem se s rodinou a nastoupil jsem cestu za svým plukem, který zastihl jsem ne v Uherském Hradišti, jak bylo mně velitelem roty při udělování mé dovolené řečeno, ale, ve Veselí nad Moravou.

Ve Veselí nad Moravou zdrželi jsme se až do 30. prosince 1918. Dne 30. prosince opustili jsme Veselí nad Moravou a pokračovali vlakem v naší cestě dále, na Slovensko.

X

Z FOLIGNA DO VLASTI

JOSEF LINEK

Koncem měsíce října r. 1918 poslán jsem byl se severního italského bojiště pro choro-
 robu do Foligna a za několik dnů již jsme
 oslavovali pád Terstu a Tridentu. Krátce
 nato došly i zprávy o příměří a o převratu
 v Čechách. Oslavovali jsme společně s Italy
 tyto dějinné významné události a při známé
 vznětlivé povaze Italů nemusím snad ani u-
 vádět, že byly hodně bouřlivé. Vína se vy-
 pilo velké množství, pořádány průvody s pra-
 pory a vřiskavou hudbou, zvoněno na všech
 věžích, křik a jásot, pronášeny řeči, takže
 jinak klidné město proměněno v hotový blá-
 zinec, což trvalo několik dní. Když pak na-
 stalo uklidnění, počaly se konati přípravy
 k návratu do vlasti.

Nejdříve odjely pluky, které se nacházely
 v severní Itálii, poblíže Padovy, většina jich
 jela přímo na Slovensko. Velitelství, nemoc-
 nice a různé úřady zůstaly ve Foligně, záro-
 veň část starších neb služby v poli neschop-
 ných legionářů zůstala zpět. Přes to, že služba
 nebyla zlá, byl dostatek jídla i zvýšená mzda,
 přece každý toužebně si přál, dostat se do
 vlasti.

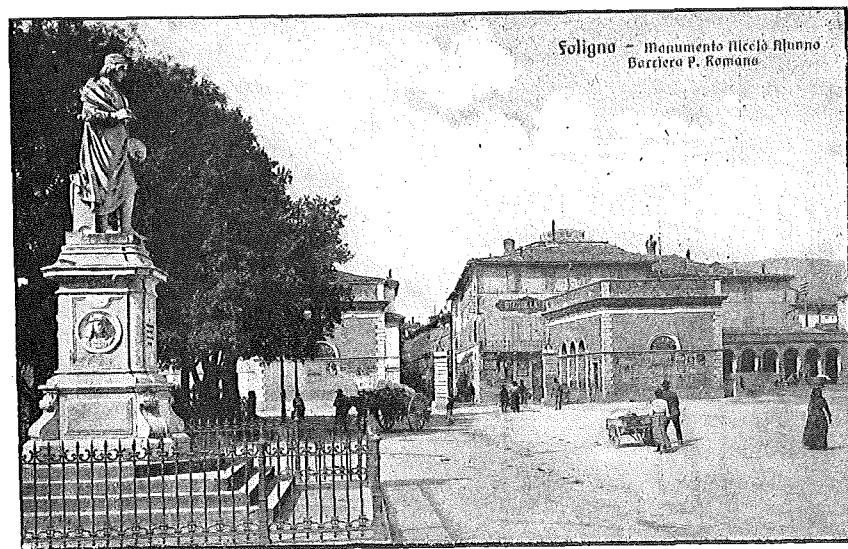
Konečně dne 5. března 1919 ráno odjíždě-
 li jsme vlakem Červeného kříže z Foligna.
 Nálada byla slavnostní, na peroně hrála

hudba našeho domobranického pluku, té-
 měř celá posádka i s důstojníky jak českými,
 tak italskými zúčastnila se našeho odjezdu.

Mnohým z těch, kteří zůstali zpět, zaro-
 silo se oko, když po přehrání národní hymny,
 provolání »Nazdar!« a »Eviva Italia!« a za
 mávání šátků vlak opouštěl zvolna nádraží.

Cesta dosti rychle ubíhala; bavili jsme se
 prohlídkou zajímavé krajiny a vypravováním
 různých příhod. Druhý den ráno vlak zasta-
 vil v Padově, kde jsme se zdrželi do večera,
 prohlédli jsme si rozsáhlé město a podivo-
 vali bohatě zásobeným krámům a skladům
 s nejrozmanitějším zbožím. Navečer jeli jsme
 opět dále přes Vicenzu, Veronu a ráno jsme
 se octli v Tridentu, obsazeném Italy. Téměř
 podle celé trati bylo viděti všude spousty
 válečného materiálu, který tam rakouští za-
 jali: svázeli na obrovské hromady.

Z Tridentu jsme jeli dále přes města, ob-
 sazená Italy, přes Bolzano, Brixen, kde
 vzpomínali jsme našeho nezapomenutelného
 Karla Havlíčka Borovského, který zde trávil
 svůj život ve vyhnanství, nato vlak volně
 stoupal mezi vysoké Alpy, kde dráha vede
 vysokými serpentinami, až dosáhl nejvyššího
 bodu a poslední stanice, Italy obsazené,
 Brenneru.

Foligno.

Foto Památník Odboje.

Ve stanici Brenner byla delší zastávka,
 vystoupili jsme tedy z vozu, prohlíželi si blíz-
 ké okolí a obdivovali ten přechod, který se
 stal v několika hodinách.

Tam dole v údolí začátek jara, vše se roz-
 víjelo a zde — netknutá zimní krajina, cesty
 teprve prohazovali několik metrů vysokými
 sněhovými závěsemi.

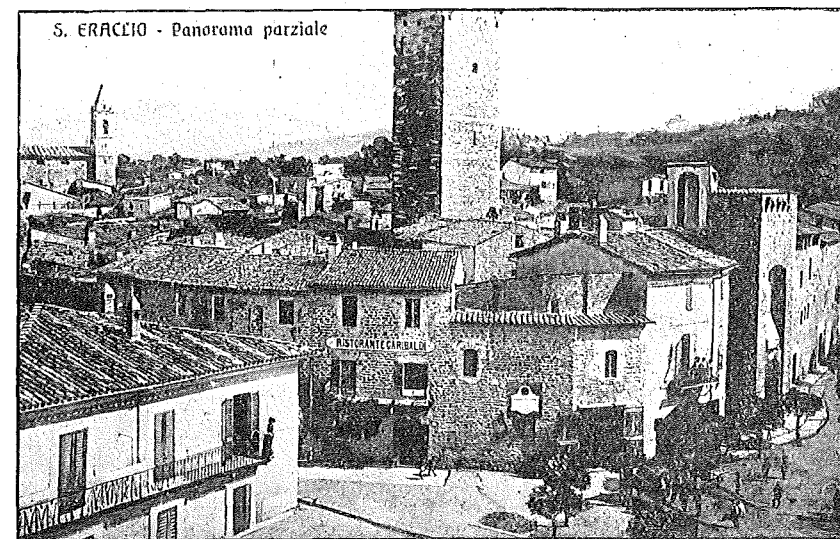
Odtud vlak ujížděl velikou rychlostí dolů
 a večer dojeli jsme do stanice hlavního města
 Inšpruku.

Po krátkém zdržení ujížděl vlak rychle
 dále; trať byla úplně volná, neboť následkem

bytování, jakož i stravování, prohlédli jsme
 si Prahu a třetí den po svém příjezdu obdr-
 želi jsme dovolenou a nejbližšími vlaky roz-
 jeli jsme se do svých domovů.

Po čtyřech hodinách nasedl jsem do silně
 obsazeného vlaku na Denisově nádraží a po-
 kud bylo světlo, prohlížel jsem si známé kra-
 jiny, které jsem několik roků neviděl.

Konečně jsme dojeli do Velkého Oseka a
 dále přes Chlumeč, Nový Bydžov, Ostroměř,
 v nočním tichu podřimující útulný Bělohrad,
 konečně vlak zapískal před tunelem a za
 chvíli stanul na téměř pustém, spoře osvět-

S. Eraccio.

Foto Památník Odboje.

nedostatku uhlí nejezdily tam v té době téměř
 žádné vlaky, takže ráno jsme již byli v Sol-
 nohradě, večer v Linci a s dychtivostí jsme
 čekali, až překročíme hranice naší republiky.

Cesta přes téměř opuštěné stanice v ně-
 meckém Rakousku ubíhala, my rychle a
 šťastně přešli toto kdysi hrdé Rakousko,
 které nám slibovalo šibenice, projeli jsme jím
 slavnostně, jako svobodní občané osvobozené
 vlasti.

Přes hranice republiky projeli jsme v noci
 a kolem dvanácté hodiny stanul vlak v Čes-
 kých Budějovicích, kde byla delší zastávka,
 nato ujížděli jsme rychle ku Praze, kam jsme
 po 96 hodin trvajícím jízdě dorazili v neděli
 9. března v 9 hodin dopoledne.

Jedna část nás ubytována byla v nemoc-
 nici Milosrdných bratří. Byli jsme dobře u-

leném nádraží v Nové Pace, které jsem před
 třemi roky naposledy opustil.

Jelikož telegram ráno podaný došel až dru-
 hého dne odpoledne, nečekal mne nikdo na
 nádraží a tak sám ubíral jsem se rychle a ve-
 sele k blízkému domovu. Předem mnou v noč-
 ním šeru vystupoval mohutný Kumburk a
 tichý váněk večerní přinášel pozdrav se vždy
 tak milých krkonošských hor.

Rázem zapomněl jsem na všechny zažité
 strasti a tentokrátě vesele v duchu pěl jsem
 s Krásnohorskou:

»Přes srdce zlomená a rozsápanou čest
 ó, zlatá svobodo, tak slaviš svůj vjezd!«

Veselé a srdečné uvítání doma, kde malá
 moje dceruška, která zatím hodně povyrosla,
 se zářícíma očkama přiběhla mi vstříc s po-
 zdřavem »Tatínku, to jsme se na tebe nače-

kalil«, vedle ní pak tři statní hoši, takže vyptávání a vypravování nebralo konce a zaujalo téměř celou noc.

Po uplynutí dovolené nastoupil jsem opět vojenskou službu na Slovensku, kde jsem měl příležitost seznati velkou část Slovenska nejen uherského, ale i moravského.

Koncem října 1919 vystoupil jsem ze služby vojenské, abych se věnoval občanskému povolání u vědomí, že vykonal jsem plně svoji povinnost nejen jako poctivý, český člověk, ale i jako revoluční voják-legionář.

A teď, když tak myšlenky zalétnou na slunný jih, kde v širých campaňách snědé Italky pějí opět své tklivé písně, radují se z návratu svých mužů a milenců, co zatím my těšíme se v kruhu svých drahých a ohnivě víno italské nahražujeme naším dobrým pivem, když sobě vzpomeneme, že v těch širých campaňách ozýval se též kdysi veselý český zpěv, kde zažili jsme dosti chvil veselých, ale také trudných, chápu, že pravdivě je staré české přísloví:

»Všude dobře — doma nejlíp!«

X

NÁVRAT

Ze zápisníku italského legionáře Ctibora Veselého, padlého na Slovensku v Komárnu.

Konečně přišel den našeho odjezdu do vlasti, 14. prosinec 1918. Po poledni odjelo naše vozatajstvo a my jsme odešli asi o 4. hod. Šli jsme velice rychle, neboť nikdo se již nemohl dočkat, kdy bude z Itálie venku, aby byl v Čechách. Konečně asi o 2. hod. v noci hnul se náš vlak. Jeli jsme přes Piavu. Jaká to spousta. Vše rozbito, všude ještě zbytky granátů. Všude řádila hrozná vichřice válečná. — Domy, silnice, mosty a dráhy, vše rozbito. Když jsme přijížděli na německé území, postavili jsme kulometry na otevřené vozy a nabili je. Také každý svoji pušku nabíl a připravil si ji.

Němci, když to uviděli, ochotně nám ukazovali, co jsme chtěli, a dívali se na nás zaraženě. Měli z nás strach. Tak uplynula neděle, pondělí a dopoledne v úterý. Zato odpoledne už na několika posledních stanicích na německém území jsme potkávali české strojvůdce, kteří nám vypravovali o Čechách, jak nás tam čekají všude a co je tam slávy. Ve 12 hod. 21 min. jsme přejezdili hranice. Již zde byla slavobrána s nápisem: »Nazdar, bratři!«. Od tohoto okamžiku bylo samé vítání. Byl bych zapomněl zmíniti se o našich parostrojích. Jeden stroj přijel již trochu ozdoben chvojí a pak jsme si jej prapory sami do dělalí. S druhým strojem jsme přejezdili hranice. Konečně jsme přijeli na první stanici

v Čechách. Vše vyzdobeno, ale civilní obyvatelstvo je německé. Sem přijel druhý stroj nádherně ozdoben s nápisem: »Sláva našim hrdinným osvoboditelům!«. Na stroji byl Sokol, a když jel mimo nás, salutoval. Byl to pěkný pohled na naše stroje, které byly vytopeny, až hrůza, jak si to hnaly před námi. Přes to, že bylo zima, otevřeli jsme oboje dveře a na zimu zapomněli. Na každé stanici jsme zastavovali. Byl to skvostný pohled. Lidé odevšud z daleka se sbíhali a nosili, co mohli. Na českých stanicích nás vítali školní děti a kde kdo byl. Nezapomenu na starého učitele, shrbeného, který uprostřed školních dětí nás vítal: ... »děkujeme vám, zejména my, čeští učitelé, že jste roztrhali a zašlapali pouta otrocká. Vždyť jsme nesměli říci, ani ve škole, »jsem Čech« ... » Tak nás vítali. A což, když děti zpívaly: »Kde domov můj?«, Zase jednou jsem po dlouhé době slyšel naši hymnu z úst dětí. Nebo »Bývali Čechové«. Jsme již ztvrdlí a otupělí ke všemu, ale tyto okamžiky by pohnuly každým. Snad každý měl v očích slzy. Zase zde slyšíme naši českou řeč všude. Vítali nás jako blanické rytíře. Ani snad si nezasloužíme takového vítání. Každý domeček ověnčen a všude podél trati spousta lidí. Dědeček sotva stojí, ale mává, jen se třepe. Což teprve v Budějovicích! Dráha všude obsazena lidmi. A co volání a

Vjezd pana presidenta do Prahy.

co slávy! Před nádražím k nám někdo mluvil. Ani jsme nemohli jít pro zástupy lidu. Druhé vítání bylo na náměstí, kde k nám promluvil dr. Zátka. Všude byl neutuchající jásot. Nato nás zavedli do dělostřeleckých kasáren. Hned včera telegrafoval můj bratr Svata domů, že jsme tu. Ve čtvrtek, 14. prosince, ráno, jdu jen tak k bráně, a vtom se v bráně objeví maminka se sestrou Lídou. To bylo radostné uvítání. Hned jsem se dovolil a jel s nimi do města. Cestou jsme se křižovali s druhým vozem elektrické dráhy, v němž stál Svata. Zavolal jsem ho a jel s námi. Jeli jsme na nádraží naproti tatínkovi, který jel s deputací vítat presidenta Masaryka. Asi o 11. hod. přijel zvláštní vlak, v němž přijel i tatínek.

Odpoledne v pátek 20. prosince měl přijeti prezident T. G. Masaryk. Již o půl 1. hod. jsme šli zatáhnout ulice. Čekali jsme dlouho. Začínalo se už stmívat, a tu teprve přijel průvod. Bylo půl 5. Na radnici spustily fanfáry z »Libuše«. Napřed hudba a za ní hoši z Francie. Pak z Itálie, atd. Náš prezident jel v kočáře, taženém třemi páry koní. Náš

osvoboditel zase ve vlasti! Jak asi mu bylo, když viděl zástupy lidu, jej vítající! Po slavnosti za chumelenice a promrzlí jsme šli domů. Zpívali jsme městem jen což.

Ráno v sobotu jsem v 6¼ vstal a šel si pro maminku. Společně jsme šli ke »Grandhotelu«, kde jsme se sešli s tatínkem a pak společně šli na nádraží. Zde jsme se setkali s Masarykovými. Stále tak prostí a upřímní jako před válkou. O půl 10. hodině odejel vlak ku Praze.

V neděli 22. prosince ráno, jsme vyjeli v 10 hodin. Jeli jsme přes Jihlavu, Brno, do Veselí nad Mor., kamž jsme dojeli v pondělí dopoledne. Cestou nás ještě vítali a podávali nám občerstvení. Smutný byl tentokrát Štědrý večer. Na neštěstí ani příděl nebyl za námi, takže jsme měli jen konzervy a suchary. Večer jsme se procházeli po městečku, a tu náhle z jednoho domu vyběhne dědeček a na tácku nám nese koláče. Museli jsme si vzít. Lidé by nám snesli vše možné. To byl můj Štědrý večer.

Ctibor Veselý, rodilý v Benešově u Prahy, jako osmnáctiletý hoch byl odveden ke 102. pluku pěchoty a musil nastoupit vojenskou službu v Békés Csabě v Uhrách. O době vo-

jakování si psal zápisník, z něhož jest vyňata svrchu otištěná část. Jako italský legionář bojoval pak na Slovensku a tam při vpádu maďarském 1. května 1919 v Komárně na

X

ZE SEVASTOPOLU NA SLOVENSKO TOMÁŠ KODYM

Začátkem dubna roku 1919 opustili jsme v Mariupoli rozpadávající se již »Dobroarmii« a byli přijati Francouzi, kteří nás dopravili do Sevastopolu, kde však nebylo lépe. Obyvatelstvo bylo již syto boje, zle nalaďeno proti cizím vojskům a bolševické z větší části. Po dlouhé době dostali jsme poštu a české noviny. Kpt. Záleský předčítal nám rozkaz vrch. velitele spojeneckých vojsk na východě, gen. Berthelota, podle něhož pro Čechoslováky byla vyslána loď do Novorossijska, která náš prapor odveze do Oděsy. Druhý den byli jsme ubytováni v ohromných kasárnách sevastopolských spolu s francouzským vojskem, Senegalcí, Araby a řeckými vojáky. Nastalo několik nepokojných měsíců, plných zmatku a stálých bojů s napírajícími na město bolševiky. Sevastopol byl vlastně obležen. Ruská dobrovolná armáda byla již demoralisována úplně a přecházela k bolševikům. Blízký Simferopol byl již dobyt bolševiky a město se začínalo plnit uprchlíky, také Čechoslováky z Novorossijska. 9. dubna opustily ruské části a t. zv. krymská vláda město, spojenci vyhlásili stanné právo a správu města převzali zástupci dělnických organizací. Leč ne na dlouho. Bolševici pustili se do boje i se spojenci a srážky se střídaly s vyjednáváním. Bolševici měli výhodnou pozici, neboť odřízli městu vodovod. Došlo konečně k dohodě dne 19. dubna, podle níž

správa obce svěřena sovětu, ale vojensky vládli ještě spojenci.

Evakuace Sevastopolu. — Do Galace.

Konečně po velikonočních svátcích začala evakuace Sevastopolu. 22. dubna začal se nakládat 175. franc. pluk a my s ním na velkou transportní loď »Cherson«. Nakládání dalo se velmi nepořádně a bez plánu, hůře jak u Rusů. Nalodila se spousta automobilů, vozů i koňů a jeřáby pracovaly o překot. Nalodování trvalo až do 27. dubna. V poledne přitáhl parníček baržu se zbytky našeho praporu a posledními Francouzi. Všichni jsme umístěni na palubě »na letním bytě«, který mohlo znepríjemnit jenom špatné počasí, protože střechou nám byla — obloha. Francouzi byli umístěni též po palubách, mezi koňmi, zkrátka, kde jen bylo místo. Ostatní vojsko se nakládalo rovněž na jiné lodi, takže, jak patrně, spojenci evakuji Sevastopol úplně. Kolem třetí hodiny rozdáván gůlaš, polévka a čtvrt litru vína na muže. Odpoledne ukazovaly se již na návrších bolševické hlídky. Již se ani nemohly dočkat našeho odjezdu.

Konečně v 7 hod. večer náš »Cherson« odpoután, vyjíždí z přístavu. Loučíme se s ruskou zemí, zapomínáme všechny nehody, svízele a nesnáze zde prožité s přáním, aby nemocná »maťuška Rossia« se co nejdříve uzdravila. V odpověď jen několik rukou a šátků z velikého davu diváků na nábřeží — mává na rozloučenou — —!

Při výjezdu ze zálivu na širé moře, ozářeny paprsky zapadajícího slunce, zejí na nás zurážené jícny pobřežních děl z rozbitých Francouzi pevností. Město se vzdaluje.

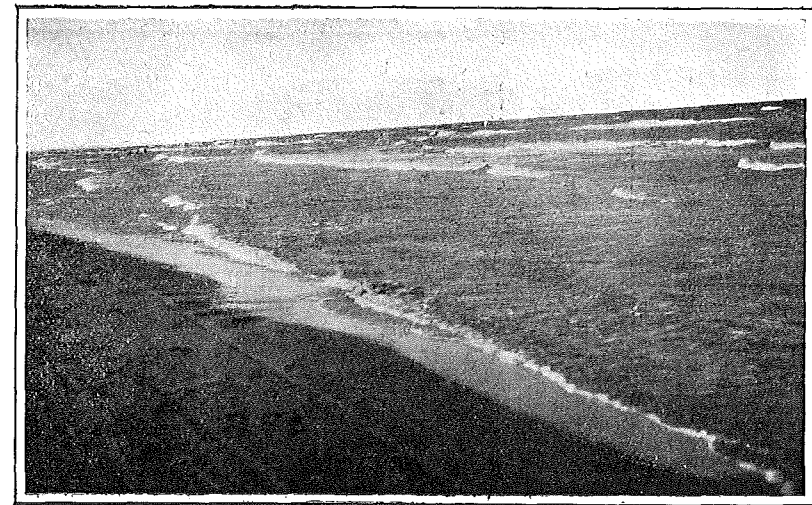
Moře je klidné, počasí pěkné. Přes to jede

naš dvoušroubový parník pomalu. Je v takovém pořádku jako — Rusko. Dříve jezdil rychlostí až 22 mil*) za hodinu a teď dávno již nečištěný a v hrozném pořádku — jede jen 12 mil.

Všechny transportní lodi vyjely jak před, tak i za námi. Zůstaly jen lodi válečné, které vyjedou poslední. Když se sešeřilo, — bylo již po večeri, která byla taková jako oběd — poslal jsem poslední pozdrav již se ztrácejícímu Rusku a zabaliv se do kožichu, uložil jsem se — mezi lodní provazy — ke spaní.

Dne 29. IV. Probudil jsem se s vycházejícím sluncem. Kolem jedna perspektiva: voda

Dne 30. IV. Za úsvitu vynořily se v dálce před námi břehy. Až do půl deváté jeli jsme v jisté vzdálenosti podél břehu, až konečně zakotvila naše loď před přístavem Konstanca. Od samého rána byla obloha zachmuřena, silný vítr skučel v lanoví a honil hory vln, které s rykem a šumem tříštily se o přístavní zdi, vyletující do značné výše a v miliardách kapek padající zpět. »Cherson« volně se kymácel. Tak prostáli jsme do večera, neznajíce důvodů, proč, a dlouhou chvíli jsme si krátili pozorováním rozbouřeného moře a domů chvátajících rybářských loděk, jež co chvíli ztrácely se naším očím, jsouce

Černé moře.

— vlnící se voda, ozářená ranními červánky. Kam vlastně jedeme, nikdo neví. Někdo říká, že do Cařihradu, jiní — do Konstancie. Nejlépe se to dovíme, až dojedeme. Francouzští vojáci uspořádali schůzi, na níž bouřlivě žádali, aby byli odvezeni přímo do Francie. Sem byli převezeni ze soluňské fronty.

Den je krásný, i večer, jímž rozléhal se český zpěv a hudba našeho »orchestru«, při níž tančili hlavně Francouzi svoje »frajerské tance«. K nemalé radosti všech předvedli — asi 10leté děvčátko a o něco mladší hoch, kteří cestují se svými rodiči na naší lodi — ruského »kozáčka«. — Tak možná se ještě nerozléhal český zpěv na černomořské hladině. Po západu slunce loď zpomalila chod, a zdá se mi, že v noci i několik hodin stála.

*) 1 míle = 1 1/4 km.

zakryty vlnou. Hejna racků klidně se houkala na vlnách. Den byl zakončen zpěvem a hudbou našeho orchestru. Ráno o sedmé hod. máme přistat u břehu.

První máj — — — Jen tak, že jsme posnídali, začalo pršet a vítr vlnil moře větší a větší silou. Po osmé hodině přijel k nám přístavní parníček, jsa zmítán vlnami tak, že co chvíli jsme si mysleli, že již již se překotí a potopí. Dovezl rozkaz a hned nato »Cherson« vytáhl kotvy a zatočil do přístavu, kde přistál. Od oběda, až do samého večera se vyloďovaly věci a koně.

Odpoledne se vrátil náš por. Pícha od velitele města se zprávou: shromažďovací tábor, o kterém se nám zmínil por. Novák po příjezdu z Čech, zde není, ba ani žádný náš zástupce. Dále vyřídil, že zaslal telegram na-

*) Autori usposlechl rad inž. Krále a vstoupil jako dobrovollec k t. zv. »Dobroarmii« generála Kornilova a Alexějeva do technického pluku v Rostově na Donu. Tehdy se věřilo daným slibům, že tato česká část je počátek druhého českosl. armádního sboru a že celá armáda se koncentruje na Donu. Operováno i tím, že vše děje se se souhlasem Masarykovým. Autor zúčastnil se všech krutých bojů na Donu, v Kubani, Sevastopolu i Černomoří a na konec se dostal k Francouzům v Sevastopolu.

šemu konsulovi do Bukurešti o našem příjezdu a že vzhledem k tomu, že armáda rumunská je spojena s naší na Slovensku, pojedeme s jedním francouzským praporem do Galace, kde budeme předání rumunské vlády, která nás dopraví domů. — Déšť trvá ještě celý večer.

Dne 2. května: Ve vykládání se pokračovalo. Dopoledne jsme pomáhali Francouzům, ale brzy jsme poznali, že nás zneužívají. Proto odpoledne jsme vyloďili naše věci a odvezli na dvoukolkách na loď »Sádko«, asi 800 kroků vzdálenou, která nás má odvézt do Galace. — Jízdní hlídka se svými koňmi je naložena na jiné lodi. Kapitáni Záleský a Reichert odjeli již dopoledne vyříditi nejnutnější.

O 7. hod. večerní bylo již vše naloženo a o 9. hodině loučíme se s Konstancí, jež nese stopy prožité války: zbořené a vyhořelé domy od bombardování.

»Sádko« jest ruskou obchodní lodí, mělkeho ponoru. Spíme ve skladišti. Nahoře na palubě právě kolem vchodu do našeho »salonu« protivně páchnou hromady koží.

Dne 3. V. Za svítání ukázaly se po levé straně nízké břehy; loď brázdila v kalné dunajské vodě, pronásledována stády delfinů. Proud dunajské vody je možno pozorovati na mnoho mil v moři a zajímavým je náhlé ohraňování říční a mořské vody.

Břehu blížíme se stále víc a kolem desáté hodiny vjíždíme mezi dunajské břehy, regulovaného středního ramene a pomalu projíždíme městečkem »Golica«, rozloženým na pravém břehu. Několik verst za městečkem táhne se řečiště, rovné jako alej, po stranách s bažinami, porostlými rákosím a s porůznu roztroušenými rybářskými domky. Počasí bylo tak jako včera — krásné.

K polednímu dostihli jsme pahorků, rozložených na pravém břehu, na nichž viděti jest okopy, projeli jsme městečkem Tulča, rozkládajícím se po obou březích a válkou hodně pošramocným. A tak míjíme pomalu zase bažiny, jezírka, a zálivy, a za tmy vjíždíme do přístavu města Reni, kde loď zakotvila, aby se předešlo různým nehodám noční plavby. Odpoledne bylo deštivé a chladné.

Všechna města, která jsme minuli, nesou stopy prožitých válečných hrůz. Před městem se řeka značně rozšířila, spojivši se se svými rameny.

Druhý den ráno po čtvrté hodině vyjela loď dále a kolem sedmé hodiny vjeli jsme do přístavu galackého a zakotvili uprostřed řeky, nemohouce zajeti ke břehu, kde stály již druhé transporty spojeneckého vojska. — Chladno. — Chvillemi prší. — Až ráno v 7 hodin přistaneme. Místo o 7. hodině ranní přistali jsme však ke břehu až po poledni, kde na nás čekali již naši důstojníci a sdělili nám, že situace jest pro nás dobrá. Zde se déle nějakých čtyř dnů nezdržíme, za tu dobu dostaneme stejnokroj a potom, jsouce předání rumunské vlády, pojedeme do Bukurešti a potom pravděpodobně přes Bělehrad a Záhrab — domů. Zde je asi 300 našich zajatců z Ruska, kteří přijeli před námi, jsouce též na cestě do vlasti.

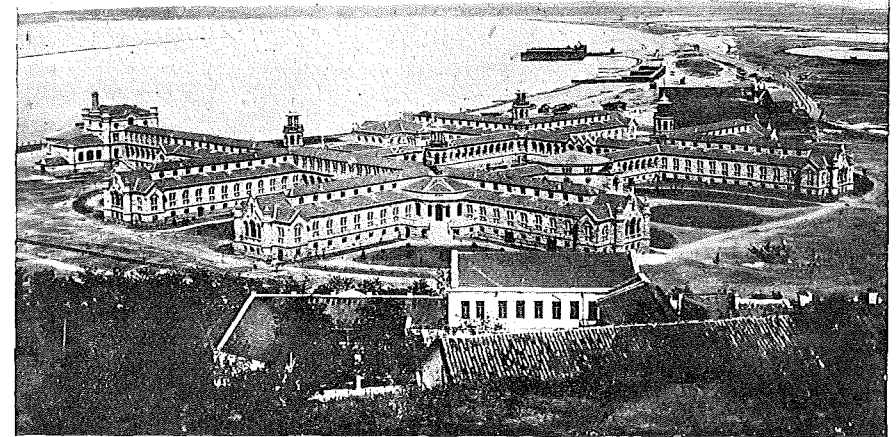
Ráno asi o 7. hodině máme odejít do bytů, asi 5 km daleko. Když však po snídani jsme měli vše připraveno k odchodu, přikázáno nám zůstat na místě, neboť byty nejsou přichystány. A tak jsme byli přinuceni spát ještě jednu noc na lodi.

Francouzi pokračují ve vykládání, se kterým včera začali. Pravděpodobně pojedou na frontu k Oděse. Část starších ročníků a těch, jež mají nároky na dovolenou, odjíždí zpět, přes Cařihrad do Francie. Večer dostali jsme vyplaceno poslední »žalování« od Francouzů za 21 den.

Rumunskem.

Dne 7. května přecházíme fakticky z moci francouzského velení a ocitáme se pod ochranou Rumunska. Po 9. hodině rozloučili jsme se se »Sádkem« a lodním cestováním vůbeč. Ale následkem toho, že nejsou naši koně vyloďeni a stojí naloženi uprostřed řeky, nemohouce přistat pro nedostatek místa u břehu, čekali jsme až do 6 hodin večer, kdy konečně jsme si zjednali vozy na nejnutnější své věci a dali se pochodem, asi 5 km, přes město, kde nás ubytovali v soukromém domě.

Druhý den před polednem jsme se dově-

Proslulý arsenál v Oděse.

děli, že zde jsme jen prozatímně. A skutečně, kolem 4. hodiny nařizeno balit svoje věci a po kávě jsme odešli asi 6 km do kasáren, obydlených z části rumunskými, z části francouzskými vojáky.

V řadách vypadáme velice pestře: nikdo nemá celý mundur, ani ruský, ani francouzský a nebýt ozbrojení, jistě by každý řekl, že jsme zajatci. Po ulicích budíme velkou pozornost. Francouzský kroj máme slíbený a možná, že jej dostaneme až v Bukurešti. Po příchodu do kasáren přečetli nám právě došlý telegram, že vagony jsou připraveny. Pozitíři odjíždíme.

Dne 9. května po obědě odvezl automobil všechnen náš majetek na nádraží a kolem 4. hodiny odešli jsme i my. Na nádraží místo osmi vagonů, jež nám slíbili pro mužstvo, byly však jen čtyři, takže do vagonu odpočítali po 40 lidech. Vozy jsou nečisté a rozbité. Jak pohodlnější jsou ruské! Když se setmělo, bylo již vše naloženo i francouzský 8. technický pluk, totiž část, která jede s námi.

Noc jsme většinou přespali na střechách vagonů a kolem nich. V šest hodin ráno prý vyjíždíme. Ale v 6 hodin jsme nevyjeli, nýbrž až ve dvanáct a zastavili jsme na nádraží a

teprve v 9 hodin večer jsme se rozloučili s Galacem. Ubytování jsme na střechách.

11. května ve 3 hodiny ráno zastavili jsme v Braile, odkud jsme vyjeli až v 10 hodin. Kolem 12. hodiny stáli jsme na menším nádraží přes hodinu, čehož jsme využili k pobědvání. Po druhé hodině stáli jsme opět na nepatrném nádraží — vlastně za ním. Čekáme hodinu, dvě, tři a teprve se dovidáme, že je nutno čekat na jinou lokomotivu, naše že se polámala. Konečně o půl 6. přijely dvě a o půl 7. hod. stáli jsme na nádraží v Buzau. Je krásné počasí, střechy vagonů jsou námi plně obsazeny. Zde ovšem to není nic nového. Na střechách zdejších osobních vlaků není nikdy místečka prázdného.

Po celé cestě je vidět sama zkáza kolem, památka to na návštěvu Němců: Jeden strážný domek, jedno nádraží není zdravé. Vše zničeno ohněm. I v hustě rozmístěných vesnicích podél dráhy jsou vidět stopy války. Rumunsko — jak vidět — je pořádně vydrancováno a zpusťeno a jen spojencům může děkovat, že je zásobuje. Po příjezdu sem bylo nám řečeno, že za padesát minut jedeme dále. Jenom, že těch 50 minut bylo strašně dlouhých. Teprve o 2. hodině ranní jsme vyjeli dále. Za úsvitu stáli jsme opět ve

stanici Ploesti. Za námi čněly hřebeny Transylvánských Alp, kterými jsme projeli za noci a v paprscích vycházejícího slunce třpytil se na jejich vrcholcích sníh.

Vůkol nás bujná májová příroda. V 9 hodin jeli jsme dále a o 11. jsme zastavili na bukureštském nákladním nádraží. Francouzi se vyložili. Zatím, co nás přesunovali s jedné koleje na druhou, odjeli dva naši důstojníci do města a před večerem přijeli zpět v autu pod červenobílou vlajkou, provázeni náměstkem konsula naší republiky. Zítra ráno se stěhujeme do »našich« kasáren při československém konsulátě. Na noc přestěhovali jsme se do druhých vagonů. Večer zakončili jsme fotballem, různými jinými hrami a zpěvem.

V Bukurešti.

Po 8. hodině dne 13. května dali jsme se na pochod do města. Veškerý náš majetek odvezly vozy a auta, zapůjčená konsulátem. Na místo došli jsme po 9. hodině, vzbuzující na ulicích velkou pozornost obyvatelstva. Právě pro různost naší uniformy mají nás za Rusy i Francouze. Konsulát i naše kasárny byly umístěny v bývalé škole. Nežli nás vpustili dovnitř, poskytli nám koupel a desinfikovali oděv i prádlo, čehož bylo již svrchovaně třeba. Po vykoupání nás zavedli do světnic a umístili, třeba dva na jednu, ale přece jen na železné postele se slamníky.

Druhý den počasí bylo proměnlivé, chvílemi přšelo. Po obědě cvičili jsme na dvoře a o 5. hodině navštívil nás náš vojenský atašé, francouzský legionářský major Č e r m á k. V pozdravné řeči pravil mezi jiným, že vypadáme skutečně špatně v tomhle obleku a až dostaneme novou uniformu — o což se bude sám starat — že uspořádáme slavnost na oslavu uznání naší republiky rumunskou vládou, které zúčastní se celý dvůr. Pro uniformy pojedou zítra nebo pozítří do Galace. Další den byl beze změn, ale veselý jako jiný. Trochu cvičíme, víc se zpívá. Z rozkazu jsme se dověděli, že uniformy dostaneme zde, a to — rumunskou. Francouzi zůstali tedy jen při slibech...

Dne 16. května po obědě jeli jsme čtyři s nákladním automobilem na kraj města, do

vojenských skladů, odkudž jsme přivezli pro každého: bluzu, kalhoty, dva páry prádla, srbskou čepici a omotky. Látka je ruská — šinelová (plášťová). Mimo to dovezena pro každého rakouská »telata«.

V příkaze přečtena kopie telegramu od francouzského plukovníka Trusona,* v němž děkuje za naše odborné služby a vyslovuje všem uznání a obdiv za naše jednání pod Marinpolem a Sevastopolem.

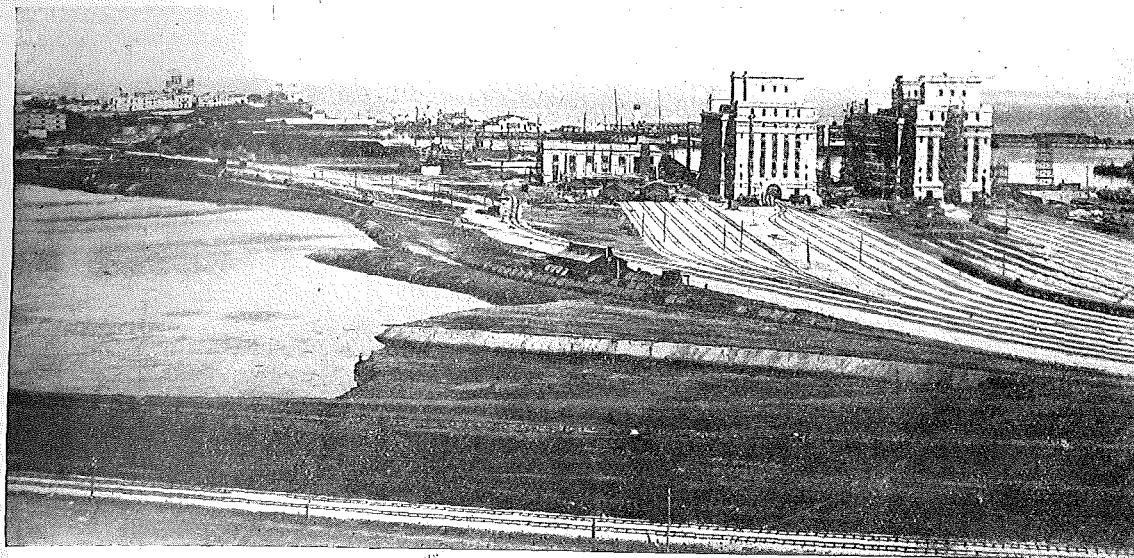
Druhý den od 8 do 9 hodin bylo cvičení, pak rozdávání obleků. Všechno je dosti solidní; u dobroamrie jsme nebyli nikdy tak ošaceni. Na čepici vydány odznaky ČSR. v lipovém listě. Odpoledne mezi cvičením přijel opět náš voj. attaché a sdělil nám, že zmíněnou slavnost budeme pořádat v úterý nebo ve středu.

Nyní jsme byli všichni zaměstnáni úpravou nového obleku. Krejčí nemůže stačit přišívát černé »emblemy« na rukávy a bíločervené stužky pod odznaky na čepice.

Dne 19. května ráno o osmé hodině, oblečení v nový stejnokroj, vyšli jsme si na cvičiště, asi hodinu cesty vzdálené, na místě, kde jsme vystupovali z vagonů. Cesta vede přes město, kde budíme přímo sensaci. Před tím nás měli za Rusy a teď je slyšet mezi diváky: »Serbi!« Smělejší se nás ptají a pak sdělují hlasitě druhým, že i my to slyšíme: »Čechoslováč—!« Cvičíme hlavně přípravy pro slavnost, přes to, že se dovídáme, že slavnost jest odložena na neurčito. Král totiž odjel na frontu. — Po dvanácté hodině vrátili jsme se zpět. Odpoledne bylo volno. Večer, po ulicích, v parku, divadlech i vinárnách bylo vidět všude naše lidi, takže člověk neinformovaný by jistě řekl, že je nás zde nejméně celý pluk.

Stále jsme cvičili. Vše jde dosti dobře a nemůžeme se již dočkat veřejného vystoupení, hlavně proto, že po slavnosti odjedeme. Teď, jdeme-li po ulicích, většina obyvatelstva nás již zná, ale přes to stojí vždy na chodnících přímo kordony diváků, jimž imponuje les vyřizených bodáků nad našimi řadami. Každý z nás se též snaží víc než kdysi při

*) Plukovník Truson byl velitelem 175. pluku, k němuž jsme byli přiděleni.

Rumunské hlavní přístavní město Constanca: Přístav s mostem v pozadí.

defilérce před generálem. Za námi sleduje vždy naše 18členná »kavalerie«.

Rumunsky neumíme, novin nečteme a nesledujeme tedy události, jenom když tu a tam nějakou zprávu uslyšíme, a ta je zkomolená. Dnes přijelo asi 20 mužů, prý bývalých dobrovolců v Rusku — z Prahy, na služby ke konsulátu. Každý mluví o poměrech doma jinak, tedy nevíme zase nic.

Dne 23. května dopoledne cvičili jsme na školním hřišti, nedaleko našich kasáren, kde nás navštívil opět náš attaché major Čermák a sdělil nám, že následkem ojezdu rumunského krále na frontu slavnost pořádat nedáme. Uspořádáme si jen pro sebe malou slavnost u příležitosti naší přísahy. A na druhý týden pravděpodobně pojedeme dále, ale kterou cestou, neví zatím ani major.

Dnes zakázali nám chodit na ulici se zbraní. Proč, nevíme. Pravděpodobně nás mají Rumuni — podle čepic — za Srby a velitelství se asi bojí, aby vzhledem k včera na hranicích se udávší srážce mezi rumunským a srbským vojskem nedošlo k nepřijemnostem.

Dne 25. května odpoledne byli jsme svědky velké manifestace na ulicích, namířené proti Srbsku, pro Banát. Proslýchá se, že v pátek nebo v sobotu odjedem. Kudy pojedeme, není dosud známo.

Ráno 28. května odešli jsme na hřiště s tor-nami, hlavně pro to, aby bylo vidět, jak

se to hodí k zítřejší slavnosti, a až do dopoledne se hrála kopaná. Odpoledne prázdné. Druhý den v 11 hodin měla se konat slavnost přísahy, ale pozvání hosté nepřišli, byla tedy odložena na čtvrtou hodinu odpo. Před čtvrtou hodinou snesla se nad městem bouřka s vydatným lijákem, takže když hosté došli s půlhodinovým zpožděním, byli jsme nuceni odbýt slavnost na chodbě. Hosté byli: atašé major Čermák, americký vyslanec Vopička, pak otec presidenta americké mise v Praze, projíždějící Bukurešti a představitel místní české kolonie. Kromě těchto bylo přítomno asi 20 vystěhovalců, žen i mužů.

V prvním proslovu, který měl atašé, připomínal nám mezi jiným naše povinnosti a vyzýval k důvěře k vládě a presidentu. Pak promluvil slova obdivu a lásky k vlasti americký Čech, vyslanec Vopička. Po něm vyřídil pozdrav od zdejších Čechů jejich představitel. Nato kap. Záleský předčítal přísahu, kterou jsme mi opakovali. Podobně jsem přísahat neviděl. Příklad — vlastně slib, je demokratického ducha a znění a každý slova její opakoval citlivě a s přesvědčením. A když po skončení bylo povoláno »Zdar« vládě, presidentu Masarykovi i vlasti, zahřmělo to chodbou jak rána z děla.

Dalším aktem slavnosti bylo »posvěcení« našeho bílo-červeného praporu s vyšitým — hedvábnými nitmi — lipovým listem a mono-

gramem ČSR. — vzdáním pocty zbraní. A když po ukončení všech ceremonií jsme zapívali »Kde domov můj?«, nesla se píseň velebně a nadšeně, takže mnohým přítomným, a hlavně ženským-vystěhovalcům, ba i amer. vyslanci Vopičkoví, vytryskla slza.

Druhý den dopolední prázdno věnoval jsem prohlídce »Královského sadu« a výstaviště, kde na paměť návštěvy Němců je vidět většinu zvěřinců a klecí prázdných. Zůstalo jen několik druhů zvěře a ptáků — »nejedlých«.

Odpoledne ve čtyři hodiny byli jsme všichni fotografováni i s majorem Čermákem. Po skončení tohoto podal nám všestrannou informaci o nynější situaci ve vlasti bývalý člen odbočky Národní rady v Kyjevě a pracovník v Rusku — Šauer, jenž se zastavil u nás, jsa na zpáteční cestě do Oděsy, kde má majetek. Dále jsme se dověděli, že vagony jsou již připraveny a zítra že odjždíme.

Cesta k hranicím Slovenska.

Ráno 31. května se vše skládá; před polednem začal automobil odvážeti věci a před šestou hodinou rozloučili jsme se i my s kasárnami a po prvé pod svým praporem dali jsme se na pochod k nádraží. — Po ulicích Alžbětinské i Viktorií procházeli jsme přímo kordony diváků, vzdávajících čest a mávajících klobouky a šátky na rozloučenou. Přimo jsme defilovali; řady semknuty a vyřizeny, každý opravoval si nejmenší maličkost. To právě se líbilo divákům, u rumunských vojáků to nevidí. Na nákladním nádraží rozdělili jsme se do připravených vagonů po 20 až 25 lidech. Ale vagony byly nečisté a na 25 lidí místa přec nestačí, proto mnozí z nás volili raději místo na — střeše. Vojenský ataše Čermák, který se k nám připojil na cestě, zde se s námi rozloučil.

V devět hodin jsme měli vyjet, ale protože cesta naznačena na Košice a dráha asi někde nefunguje, musel kapitán Záleský zajet zpět k maj. Čermákovi a tak noc přespali jsme na místě.

Ráno 1. června, když se kapitán vrátil, dověděli jsme se, že vyjedeme asi ve 3 hodiny směrem na Bělehrad. Mezitím připojili k nám

dva vagony civilních vystěhovalců, bývalých úředníků v Bukovině a teď poddaných naší republice. Jsou to většinou Němci. Celý vlak má asi 22 vagonů. Ale po poledním ony dva vagony odepjali a zavezli na druhou kolej — a ve tři hodiny jsme se dověděli, že přece jen pojedeme na přání konsula na Košice, ale »maršrúta« není správně vyplněna a není schválena hlavním rumunským štábem. Lokomotiva, již nám připjali, opět odjela a naši dva důstojníci odešli zas vyjednávat. Kolem 6. hod. zavezli nás asi 600 m od rampy. Večer hrála se kopaná na volném prostranství před vagony a zpívalo se s doprovodem »orchestru« za přítomnosti mnoha diváků. Teplou, jasnou noc, přespali jsme na »střeše«.

2. června celé dopoledne se nevědělo nic určitého o odjezdě. Přivezli nám ještě fúru chleba, aby nám naše zásoby na deset dní vydrželi. Po obědě rozkázáno, aby do čtyř hodin bylo vše na místě. Celý den hrála se úporně kopaná, takže byl jeden hráč i omráčen, ale za chvíli hrál zase.

Konečně o půl páté připravena lokomotiva a v 6 hodin — kromě menších zastávek — zastavili jsme na stanici »Chitila«. Právě, když jsme opouštěli Bukurešť, snesl se déšť, který nás včas přinutil přestěhovat se se střechy do vagonů. V našem vagoně kromě skromného místa, čpí zápach zdechliny, památka to, že zde kdysi byla naložena kůže. Po půlhod. zastávce hnuli jsme se dále a s malými zastávkami dostihli jsme před desátou nákladního nádraží v Ploesti. Zde uložili jsme se k spaní a ráno 3. června probudili jsme se na tomtéž místě. Obloha je jasná, po včerejším dešti vzduch čistý, svěží.

Ráno došel se kapitán Záleský zpravit ohledně našeho odjezdu a tam mu, odpovíděli, že zde čeká více vlaků, které musejí propustit. »Inu, jsme teď přesvědčeni, že to, co jsme nazývali »ruským pořádkem«, Rumuni dávno překonali.« Kolem osmé hodiny začalo opět poprchávat. Když se vrátil v 10 hodin kap. Záleský po druhé od »intervence«, sdělil nám, že mu slíbili, »že nařídí vytopit lokomotivu, určenou pro osobní vlak a ve dvanáct hodin že jedem (?).« Však dvanáctá minula

a my stáli stále na místě. Tedy odešla opět deputace — teď tříčlenná — po třetí vyjednávat, tentokrát na hlavní nádraží a donesla nám, že je skutečně bída o lokomotivy, ale že ji vezmou pro nás od prvního vlaku, který přijede a v půl druhé že jistě vyjedeme do následující stanice, kde budeme čekat do osmi hodin, kdy nám připnou ještě jednu, protože jedna by nás prý nevytáhla přes hřeben transylvánských Alp, před kterými stojíme. Konečně o půl páté připjata lokomotiva a my se rozloučili s Ploesti. O půl sedmé zastavili jsme na stanici »Campina«, zajímavé romantickým předhořím a nesčíslnými petrolejovými doly. Z večera vyjeli jsme v horské sedlo, míjejíce průkopy, tunely a náspy, jedouce stále, tu s jedné, tu s druhé strany di-

něnými stráněmi. Tu a tam, na vrcholcích strmých hor, bělal se sníh. Již z Predealu dráha mírně klesá, točíc se šnekovitě a majíc tu po levé, tu zas po pravé straně malou říčku, odlišující se od včerejší — křišťalovou vodou.

Vlak s vršku jede rychle a od brzd se kouří, jako by hořely. Cestou zvykáme si na rakouské uniformy, jež zde v bývalém Rakousku nosí zřízenci drah a i pastevci dobytka. K deváté hodině vyjeli jsme z průmysku do široké kotliny a po desáté dostihli jsme nádraží Brašova (Kronštatu). I zde vidět památky minulých bojů na spáleništích a zříceninách. V 1 hodinu rozjel se vlak na další cestu údolím, vroubenou modrými kopci. Na nekonečných lánech pracují skupiny dělníků,

Bukurešť: Třída Alžbětina.

vokého horského potoka. Po stranách stoupající dráhy a řeky, odkrývají se malebné stráně, skály a strže, porostlé listnatým, místy jehličnatým lesem. O půl noci, jež je jasná a teplá, tolika pozorováním unaveni — lehli jsme — spát.

Ráno 4. června probudil nás svěží, ale chladný vzduch ve stanici »Predeal«, bývalé to hranici Sedmihradska a Rumunska, ležící v údolí, kolem obklopeném romantickými, porostlými lesy a stráněmi. Zezadu, do značné výše, zvedaly se mohutné vrchy, z části zahalené mlhou, jejichž vrcholky třeptily se v raním slunci — sněhem.

Nádražní budovy, tak jako i většina vil, rozházených na malebných stráních, spálena a rozbita, na důkaz, že i zde znají, co je to válka. Po osmé hodině připraveny dvě lokomotivy a když projely dvěma tunely, viřul se vlak hlubokým údolím, vroubeným zales-

hlavně ženských, typických svými slaměnými širáky. Z hustého stromoví vyhlížejí tu a tam roztroušené vesničky. Zde vidět již kostelní věže s hodinami, což jest pro nás opět novinkou.

Asi po hodině jízdy dostihli jsme kopců, ohraničujících dolinu. Jsou to nízké pahorky, jakési předhoří hor, jež jsme právě minuli, a zde volně se rozestoupily, tvořice malé údolí. Vlak jede rychle, jen s malými zastávkami. Počasí je nádherné a až teprve k večeru se obloha zachmuřila, takže chvílemi i poprchávalo. Zde dá se již lépe mluvit s náčelníky stanic nežli na příklad v Bukurešti, kde musel kapitán Záleský zaplatit 300 lei zproptného, aby nás vypravili, a v Ploesti dali lokomotivu tehdy, když již pohroženo, že velitel transportu neběře na sebe odpovědnost, vzhledem k tomu, že máme podle rozkazu našeho vrchního velitelství být nej-

rychlejším způsobem odvezení na frontu pod Košice a zároveň požádal, aby podán byl o tom okamžitě telegram hlavnímu válečnému stanu (spojenců), rumunskému ministru války a naši misi v Bukurešti (což ovšem si kapitán vymyslel). Pak teprve se lokomotiva našla a místo v 9 hodin večer, jeli jsme o půl páté. A teď na stanicích ihned hlásí naši důstojníci, že jsme část, jedoucí na posici, a jak vidět, jedem o všechno pryč. Vlak jede s malými zastávkami, nutnými na jednokolejně dráze — celou noc.

5. června o půl sedmé ráno zastavili jsme na větší stanici »Tebiš«. Další cesta vede hornatou krajinou a minuvše asi 7 tunelů, vjeli jsme konečně do širokého údolí a o půl čtvrté dostihli jsme Kološváru (Kluž). Po cestě, na nádražích, budíme všeobecnou pozornost a ač je zde spousta Maďarů, dosud se nikdo nepřihlásil, že od nás dostal v Rusku za »frantíka« na hřbet. V Kološváru nezdrželi jsme se dlouho. K večeru se okolí změnilo. Vypráhlé, nízké pahorky, tu a tam s políčkem, zaměnily zase vrchy, porostlé listnatými lesy a dráha vinula se hadovitě téměř po jejich hřebenu. Z hlubokých údolí vyhlížely skryté vesničky. Když jsme minuli pahorkatinu, zrychlil vlak opět jízdu a po půl noci minuli jsme Velký Varadin.

Ráno 6. května projížděli jsme již širou uherskou rovinou a v půl osmé — k našemu překvapení — zastavili jsme v Debrecíně. Jaký to rozdíl mezi prvním mým příjezdem sem a — teď! — — O půl jedenácté rozloučili jsme se s Debrecínem a o čtvrté hodině dostihli jsme »Satmár-Nemeti«, kterou jsme o půl páté opustili. Před námi, v modravé dálce, čnějí k oblakům Karpaty. Po stanicích nacházíme stále víc a více Slováků, kteří si stěžují na hospodářství Rumunů, kteří jim vše »rekvirují« a čekají toužebně na naše vojska.

O půl sedmé přiblíživše se úplně k horám, dojeli jsme stanice »Greja«. O sedmé vyjeli jsme opět dále, oddalujice se opět od hor a před půl nocí dostihli jsme stanice »Čapy«, první to stanice na území čsl. republiky s českou posádkou. Již stanici před touto, dověděli jsme se, že dráha na Košice je od Maďarů přervána, což nám zde potvrdili.

Na Slovensku.

Již včera večer po příjezdu sem i dnes ráno 7. června panovala všude jakási trapná nejistota. Místní naše vojska nám vyprávějí o bojích s Maďary, kteří jsou již nedaleko odtud, o umělém nedostatku střeliva a o piklech ve vyšším velení.

O desáté hodině, když si nás nechal kap. Záleský zavolat dohromady, sdělil nám, že vrchní velitelství nás prosí, abychom vzhledem k situaci, jež je skutečně vážná, zúčastnili se bojů u Nového Města, hlavně pro povznesení morálky a odvahy tam stojícím našim vojsům. Zároveň podotkl, že nikdo není k tomu nucen. Přihlásili jsme se všichni a tak prvé dny návratu do vlasti, znamenaly pro nás nové boje na Slovensku.

Před polednem i odpoledne hrála na nádraží hudba 28. pluku. V 7 hodin přesedli jsme do druhých vagonů, zanechavše u našeho vlaku stráž a s údernou setinou 28. pluku a s několika dobrovolně se přidávšimi, dali jsme se na cestu. Před osmou hodinou stáli jsme již na nádraží Perbeniky, a zatím co druzí odjeli na posici asi 18 km vzdálenou, ubytovali jsme se my v zámku jakéhosi maďarského hraběte, tak asi čtvrt hodiny cesty od nádraží. Zatím, co po vesnici téhož jména jako nádraží procházely v noci naše hlídky, stál jsem s jinými na polní stráž za vesnicí. Za strážnici sloužila nám chalupa odrodilého Slováka. Vesnice je z větší části maďarská. Posici možno poznat odtud pouze po vzdáleném záblesku při výstřelu z děla a světla raket.

8. června. Domácí chová se k nám laskavě. I peřiny nám nabídl, což jsme odmítli. Oddily zde ubytovaných částí odcházejí blíže k posici, kde se soustřeďují. Hoši od domácích pluků si nás váží a naříkají si na neznalost a dokonce bidáctví některých svých důstojníků. Ale posoudí-li člověk vše náležitě, pozná, že jak vojáci, tak i důstojníci zaslouží řádné důtky. Ovšem — 28. a 8. pluk! Hlavní vina za maďarský vpád dává se bývalému vrchnímu veliteli italskému gen. Piccionimu, který věc prostě zradil. Domácí vojáci vyprávějí nám o liknavosti našeho vedení, a jak říkají, pracuje se v »rukavičkách« v každém

směru, i tam, kde je třeba energického a řízného zakročení, zatím co se maďarští bolševici dopouštějí zvířecích ukrutností na našich vojácích — hlavně legionářích, na něž mají obzvláště spaden. Tak byli nalezeni naši vojáci přibíti za živa na vrata železnými hřeby neb vycpání paprikou a jiné hrozné věci. (Jak vidět, mají praxi od ruských bolševiků.)

9. června po snídani obdrželi jsme rozkaz připravit se a po deváté hodině rozloučili jsme se se zámekem a odešli na nádraží. Též některé části 28. pluku se sem scházejí. Před polednem spravili jsme můstek, zapálený uhlem z lokomotivy a před třetí odjeli do Čapu. Všechno naše vojsko opouští posici před Nov. Městem, jsouc zaměněno Rumuny

Bukurešť, hlavní město Rumunska: Třída Bratianova.

a 42. plukem. V devět hodin dali jsme se na další cestu a v noci dostihli jsme Užhorodu.

10. června. Vojska jednak odcházejí, jednak odjíždějí automobily směrem ke Košicům. Kolem čtvrté hodiny naložen náš proviant a nás deset lidí na nákladní automobil a ten projeda městem, uháněl s námi po zaprášené silnici s kopce do kopce. Cestou potkávali jsme auta i vozy, odvázející vojsko směněných částí, které nás prvně vidí a pozdravují hlučným »Nazdar!«.

Za Užhorodem projížděli jsme asi čtyřmi slováckými vesnicemi. Vesničané slaví ještě třetí svátek svatodušní a zástupy besedující mládeže — hlavně děvčata, vítají nás bouřlivým »Nazdar« a přímo »ubíjejí« spoustami kytic z polních květin. A tak jeli jsme přímo triumfálně až do šesté hodiny, kdy zastavili jsme uprostřed vesnice, zahalené v bujně ze-

leni, dýšící vůní akátů — v Sebranci, a ubytovali jsme se v bývalých četnických kasárnách.

Světnice, jež byly plny slámy a smetí po předešlých vojácích, jsme vyčistili a připravili pro druhé čtyři, jež přivezly automobily o sedmé hodině.

Po cestě byli mnozí z nás zaprášeni hůř než mlynáři, takže parný den i hluboká tůň v čistém potoce za vesnicí přišla nám velice vhod. Místní obyvatelstvo — Slováci — velice se o nás zajímali. Mnozí z nich mají též své známé v legii.

Dopoledne 11. června odešel jsem na službu — na čestnou stráž k bráně hraběcího

stane od strážníka holí přes hřbet (a to dosti často) za nevěstovost k práci, ještě navádějí: »Jen víc a pádnější!«

12. června. Parný den! My, kteří nemáme službu, zahálíme ve stínu stromů na zahradě nebo u potoka.

Večer je slyšet z dálky rány z děl. To asi maďarští »tovarišči« chtějí dostat zpět Michajlovce, které jim naši ráno vzali. Zítřejší prý odjedeme s hlavním štábem zpět do Užhorodu.

13. června celou noc i celý den je slyšet dělostřelbu. Z posice jdou zprávy uspokojivé. Po poledni dovedli k štábu maďarského šephou. Štáb jej »věnoval« nám a po třetí hodině houpal se již Maďar na vrbě za vsí. K páté hodině odvezla nás auta zpět do Užhorodu na našich vagonů.

14. června o 10. hodině odešli jsme pod praporem do města, kde před radnicí — u příležitosti skládání slibu věrnosti města a všech národností, jakož i korporací naší republiky — provedl nám generál Destremon okázalou přehlídku. Město bylo vyzdobeno bílo-červenými prapory.

Navečer dověděli jsme se, že přiletěl z N. Vsi u Uherského Hradiště aeroplán a že vezme zpět poštu. Každý tedy honem psal a odváděl psaní na velitelství, poněvadž jiného spojení nemáme.

15. června odpoledne přivedli k nám 50 koní, které máme dopravit domů. Zatím zesílili jízdní hlídku a seřadili jízdní kulometný oddíl. Ostatně nic nového, jenom se přetřásají minulé události, z nichž faktem je, že ústup našich vojsk od Miškovce zavínil hnusnou zradou italský generál Piccioni, vrchní velitel.

Spojení s republikou máme jen radiotelegrafické. V případě ústupu musili bychom zpět do Rumunska.

Ráno 16. června rozděleno mužstvo ke koním a kulometům, takže nás zůstalo u čtyř po 35 lidech. Večer jsem byl na návštěvě u krajana Hájka z Hranic od 81. pl., od něhož jsem se dověděl první zprávy o poměrech doma.

17. června dopoledne — k vůli »provětrání« cvičení. Odpoledne jsme odešli za dráhu, kde v chládku jsme četli noviny, přivezené

aeroplánem, z 5. t. m., z nichž jsme se dověděli o přímo zrádném jednání našich soc. demokratů, kteří se stále bratříčkují se »soudruhy« Maďary.

Naši důstojníci se dověděli ve štábu, že Dohoda podala Maďarům ultimatum, aby do 18. t. m. vyklidili Slovensko a odešli za demarkační čáru; v případě neuposlechnutí že bude proti nim energicky zakročeno (?).

18. června ráno do deseti cvičení a hry. Mezitím jsme se dověděli, že Maďari skutečně ustupují a když jsme se vrátili domů, nařizeno: »Po obědě být všichni připraveni!« V jednu hodinu nás odvážely automobily po známé silnici přes Sebrance a o 1/23. hod. zastavili jsme se v slov. vesnici Fogalu a rozmístili jsme se v domcích. Jen tak, že jsme mohli smýt prach se sebe v potoku, tekoucím za vesnicí, když po náhlém rozkazu dali jsme se na pochod a po šesti km cesty, o 5. hod., dorazili jsme do osamělého dvora u silnice. Generální štáb zde již byl. My umístili se na noc v zahradě. Cestou sem předjížděli i předcházeli jsme postupující vojska a vozy. Maďari ustoupili včera — —

19. června. Noc, teplou a jasnou, přespali jsme pod stromy lépe, než mnohý milionář v prachových peřinách. V 9 hod. odešlo nás několik za službou k Michajlovcům. Tam jsme se dověděli, že mnoho židů a Slováků, hlavně z rozběhnutého 66. pl., uteklo s Maďary. V 1 hod. přijeli jsme zpět na voze, zapůjčeném starostou té vesnice. Po kávě nařizeno, že 12 lidí pojede ihned zpět do Užhorodu a tak o 5. hod. unášel nás opět automobil po zaprášené silnici. Po cestě dověděli jsme se od důstojníků, že je s Maďary příměří a smloueno s nimi, že oni zastaví se až 20 km za demarkační čarou a naše vojsko 20 km před ní. O 1/27. hod. dojeli jsme na místo. Zítřejší dojedou ostatní.

20. června. Zprávy zde kolující jsou nejasné, zkomolené, ale jisto je, že Maďari ustupují pod tlakem našeho vojska a ne ultimata. Po poledni přivezla auta ostatní naše auta, jen jízdní hlídka zůstala.

21. června. Nic nového. Vlastně nic určitého. Jední tvrdí, že dráha na Košice je volná, jiní, že pouze silnice je volná. Naše jízdní hlídka je na posici, kde koná cenné služby.

22. června odpoledne přikázáno, že asi 40 lidí pojede do Michajlovic, kam se opět přestěhoval generální štáb.

Vítr, který se vzbouřil před polednem, zuří nezmenšenou silou, zvedaje před sebou oblaky prachu, takže když jsme o půl druhé vyjeli s místa, měli jsme ihned plné oči prachu a byli jsme jím přímo oslepeni. Tak asi v pěti km, ve středu cesty, jsme se jej zbavili. Zde před chvílí pršelo. Tu a tam stály na silnici louže. Ale před Michajlovcem se opět prášilo. Před městečkem přešli jsme přes prozatímní most, vystavěný technickou setninou. Staré mosty přes řeku Laborč jsou zbořeny. O půl čtvrté zastavilo auto před vilou jakéhosi advokáta-žida, jenž utekl s Maďary a zde v jeho pokojích jsme se ubytovali. V domě zůstaly jen dvě služky a vše v takovém pořádku, jaký jsem měl příležitost vidět jen v Rusku. Okna rozbitá, kde jaká zásuvka, rozbitá, hrůza se podívat. A takových domů je zde celá řada, o čemž svědčí spousta rozbitého skla z výkladních skříní a oken na ulici, práce to 28. a 36. pluku, jež měly dovoleno od štábu zničit majetek uprchlých a zrádných židů, kteří po našem ustupujícím vojsku stříleli.

Večer odešel jsem s jinými na službu ke štábu do zámku. Jedna zajímavost zde na Slovensku je, že v každé vesničce kromě kostelů různých vyznání, nalézá se vždy krásný zámek s rozsáhlým parkem. A místní obyvatelstvo, Slováci — kromě židů a Maďarů — chudí, otrhaní a nevzdělaní.

Druhý den bylo krásné počasí. Celé dopoledne máme práci s lidmi, kteří chtějí ke generálovi o dovolenky a s různými žádostmi, ba dokonce i o souhlas k ženění. Dalo nám to hodně práce a dokazování, nežli jsme je přesvědčili, že s tím nemá generál co dělat. Mezi jinými přišla i učitelka franštiny, rodem ze Švýcarska, s udáním, že jí včera v noci vojáci od 30. pl. úplně okradli o všechny peníze (na 13.000 Kč), prádlo i oděv, takže jí zůstalo, kromě toho, co má na sobě — mýdlo a hřeben. Jako důkaz má dokumenty, které tam tito zlotřilci ztratili. Tato byla předvedena před gen., který jí slíbil pomoc. Ukázka, jak se »také pracuje« za svobodu republiky — —!

24. června. Včera večer, v noci, až asi do 7. hod. ráno, bouřila vpředu artilerie. Kolují o tom různé zprávy, ovšem — nepotvrzené. Mezi jiným mluví se opět, že Maďari žádají o příměří (?).

Po obědě došla zpráva, že velitel 28. pluku, pluk. Franci, má být na rozkaz gen. Destremona zatčen a odevzdán polnímu soudu. Zpráva ta vzbudila bouři nevole v 28. pluku. Třetí prapor tohoto pluku, meškající zde na oddechu, rozestavil strážce k svým kulometům a střelivu. Všechno mužstvo samo vzalo na sebe pohotovost. Nato vyslána deputace ode všech částí tohoto pluku ke generálovi a žádala za okamžité vyšetření této věci a vrácení plukovníka, což jim generál odepřel a před nimi naznačil na místo pluk. Franci podplukovníka, zadržujícího do němčiny a od mužstva za jeho jednání za Rakouska i teď nenáviděného. Při jmenování otočila se deputace k němu zády a podplukovník se — ztratil! Ke třetí hodině přijel pluk. Franci na bryčce v průvodu svých vojáků a zastavil se u nás, kde měl poradu s našimi důstojníky. Vyslána druhá deputace, po které poslal gen. rozkaz, aby plukovník do tří hodin odjel z Michajlovic. Když plukovník, podřizuje se rozkazu, usedal na bryčku, vypřáhli vojáci koně a sami jej zavezli — provázení seřazeným praporem do štábu, kam mezi tím došlo s fronty telefonické ultimatum ode všech částí 8., 28., 36. pluku a dělostřelectva, nebudeli plukovník do 6 hod. na místě, že opouštějí všichni frontu. To účinkovalo. Plukovník rozkazem vrácen a v pět hodin v ověčeném kočáře, provázen našimi čtyřmi jezdci, hudbou a svým třetím praporem, odjel k pluku na posici.

Celý odboj proti generálu konal se u nás, takže to zde vypadalo jako v parlamentě, zatím co na dvoře hrála hudba 28. pluku.

Plukovník byl obviněn, že neuposlechl dvakrát rozkazu ustoupit a teď rozkazu nastupovat na místo silně obsazené a opevněné. A podle svědků byl v právu. Jeho vojáci jej měli rádi již za Rakouska jako vlastence a později sami si ho povýšili na plukovníka, když je dovedl ozbrojené do Prahy.

Druhý den bylo deštivé počasí. Odpoledne byli jsme na pohřbu na posici ubi-

Přijezd československého Kornilova praporu do Prahy.

tého šestatřicátníka a na zpáteční cestě jsme pořádně zmokli. Co jsme zde v Michajlovicích, máme se jako na posvícení, ovšem na »účet« židů.

Dne 26. června se potvrzuje, že jest od 24. t. m. příměří a že je naznačena nová demarkační čára, čímž ztrácíme s Miškovcem a Novým Městem značný kus území. Naproti tomu Maďaři neustupují a opevňují se (?).

27. června podle zpráv s fronty mají naši zakázáno střilet, zatím co Maďaři je ostřelují z děl a kulometů. Tak maně napadá, že se válčí, aby se neválčilo a při tom se utrácení životy a majetek. Celkem má člověk dojem, jako by si někteří živlové přáli rozvratu ve vojsku, protože podobným vojskem nedisponoval takřka žádný stát a zbytečnými ústupy a zákazy k nástupům kazí se velice nálada. Druhé zprávy donesly odpoledne, že naši bez rány obsadili Trebišov. Dále se tvrdí, že Německo podepsalo mírovou smlouvu!

Dne 28. června navrhl gen. Destremon našemu veliteli, abychom se vzhledem k našemu nešťastnému zadržení pokusili probrati se podle polských hranic a aby mu svoje rozhodnutí sdělil do 2 hod. Naši důstojníci se na poradě usnesli, že vzhledem k velkému množství různých našich zásob nestačilo by nám ani 200 vozů horskými cestami a my že bychom rovněž nestačili na ochranu této ko-

lony. Proto budeme raději čekat na železniční spojení. Jak se zdá, jsme již generálovi nepohodlní. Snad mu naši důstojníci mnoho nahlížeji do karet.

Druhý den odpoledne přiletěvší aeroplán přinesl zprávy, že mír je s Maďary ujednán, tito že přijali všechny podmínky (jaké?) a protože zítra o 12. hod. noční končí příměří, vyklidí již zítra území nám přiřčené. Dnes neprší, jako včera, jest však pošmurno.

30. června. Celý den přetřásá se otázka míru. Zatím, co jedni tvrdí, že mír Maďaři podepsali, druzí o tom pochybují a třetí říkají, že mír ujednán s »bílou gardou« a my válčíme s bolševiky. Oficielního nikdo nic neví. Odpoledne odešel jsem s jinými na službu do zámku.

1. července ráno odjeli všichni naši — až na službu — na rekvisici zbraní do Humenného a večer se vrátili asi s 50 puškami různých systémů, většinou rozbitých, a s něco patronami. Židé, prchnuvší s Maďary, se vracejí, z čehož bych soudil na dobrý obrat věci.

2. července naše jízdní hlídka, která je stále na posici, potvrzuje, že se Maďaři skutečně stěhují.

3. července mizerné počasí stále trvá. Dnes dokonce celý den prší. Ráno kdosi donesl zprávu, že ještě tento týden pojedeme blíže ke Košicím.

4. července. Po příkazu dějí se přípravy k odjezdu do Galseče. Dvacet jezdců vyjelo již po obědě. Tam převezou všechn náš majetek z Užhorodu a po několika dnech pojedeme do Košic. Košice jsou již tři dny od Maďarů vyklizeny, ale mosty na železné dráze jsou pobořeny.

Druhý den ráno po kávě připravili jsme se na cestu a po 7. hod. odvážel již automobil náš inventář. Pak přijelo asi osm vozů a v 10 hodin dočkali jsme se druhého auta, na které nasadli jsme my, kteří jsme neměli místa na vozech, a o 1/2 12. hod. dostihli jsme Sečuse (maď. Galseč), městyse skoro většího Michajlovců, jenomže ne tak výstavného. Vesnice jest slovenská, žije však zde mnoho židů; zkrátka lepší třída se skládá ze židů a Maďarů. Jsou zde tři kostely (katolický, evangelický a pravoslavný) a synagoga a nezbytnost — dva zámky a cikánská čtvrť. Ubytování jsme ve škole. Jiného vojska kromě nás zde není. Dvacet našich jezdců vyjelo ráno dále, aby se spojili s armádou košickou; od Košic jsme vzdáleni 37 km.

6. července. Již včera bylo obnoveno telefonní spojení s Košicemi. Odpoledne přivezly automobily telefonisty a četníky z Košic. Zítra přijedou naši z Užhorodu s veškerými zásobami. Dnes dorazili do Michajlovců. Večer uspořádali jsme na prostranství ve vesnici při zapálené hranici a za zpěvů příležitostných písní Husovu oslavu a zakončili ji za velkého počtu diváků přednáškou a třemi salvami.

Dne 7. července v poledne přivezli naši ostatní náš majetek na 30 vagonech. Odpoledne odjel jeden důstojník objednat vlak do Košic.

8. července k večeru přijel náš »diplomat« z Košic se zprávou, že zítra bude dráha spravena a vlak že přijede až na zdejší nádraží. Zároveň přišla zpráva, že velitel košické armády, gen. Henoqe, nařídil, abychom odevzdali v Užgorodě přejeté koně a patrony.

9. a 10. července čekáme na spravení dráhy. Prší.

11. července. Důstojník včera odeslaný do Košic pro informace ohledně našeho odjezdu dnes přijel se zprávou, že zítra v 10 hod. dop-

přijede vlak pro nás a že koně i ostatní věci zde převzaté také zde odevzdáme. V Košicích prý měli za to, že jsme již v Žilině.

Po celý druhý den chodí se naši dívat, je-li již můstek, jenž nás vlastně zdržuje v odjezdu, spraven. K večeru odevzdání koně a ostatní v Užgorodě přejetý materiál.

13. července dopoledne došla zpráva, že můstek konečně spraven. Od osmi hod. večer až do půlnoci jsme stěhovali náš majetek na nádraží do — vagonů. Mě již několik dní »moří« horečka a dnes je obzvláště silna.

Příští den k ránu silný déšť. V 9 hod. odjela polovina vlaku (celý vlak se báli vypravit po značně poškozených kolejích). Ke 12. hodině vyjel již celý vlak z většího nádraží. Večer dostihli jsme Košic.

Podrobnějších zápisů o cestě přes Slovensko nemám. Pro horečku, která se mne teď houževnatě držela, nevycházel jsem mnoho z vagonu, ba neměl jsem ani smyslu pro to, co se kolem děje. Mohu zaznamenat jenom, že následkem deštivého počasí a následujících katastrofálních povodní pobořily se mosty na hlavních tratích a my byli nuceni objíždět lokálkami na Bratislavu. A na takové lokálce nedaleko za Trenčínem 16. července o 1/2 3. hod. ranní na menším nádraží Prasety (?) nedbalostí výhybkáře najel náš vlak na nesprávnou kolej a srazil se asi s deseti, uhlím a dřívím naloženými vagony. Srážka byla hrozná. Strojvedoucí a topič, těžce ranění a opaření, se zachránili, průvodčí vlaku, vržen nevysvětlitelným způsobem z vagonu, v němž jel za lokomotivou, na tendr a tam ucházející parou z kotle přímo uvařen. Osm vagonů bylo úplně rozbito a postavilo se napříč, koleje vyrvány. V našich vagonech otevřely se nárazem jenom dveře a nás, spící na podlaze vagonu, hodil náraz trochu zpět a probudil. Za našimi vagony nalézající se dva osobní vozy třetí třídy, kde byli důstojníci, vyhozeny z kolejí a čela rozbita a vtlačena do vagonů. Celou katastrofu odnesli jsme lehce, jenom dva jezdcí pošlapání od koňů. Štěstím můžeme nazvat, že večer připjali před naše vagony asi 12 jiných, mezi nimi 4 vozy těžké, jinak by se nám bylo vedlo zle. Na telefonickou zprávu přijeli nám ráno na pomoc dělníci a prapor vojáků. S druhé strany přijel

sanitní vlak. Tam měli za to, že je celý transport potlučen. Do tří hodin po úmorné práci uvolnili nám jednu kolej, vyměnili rozbité vagony a lokomotivu a o 3. hodině dali jsme se na další cestu.

19. července jsme přijeli přes Bratislavu do Olomouce. Na několika stanicích i v Olomouci vítala nás na nádraží hudba a četné obecenstvo. Zde zavedli nás (mne zavezli!) do záložní barákové nemocnice do — karantény!

19. července mne převedli do jiného baráku na léčení a po prohlídce odvezli mne 20. července do infekčního oddělení, kde po analýze krve konstatoval lékař, že trpím příznaky tyfu. Asi čtvrtý den dostoupila horečka vrchole (40,2°) a pak pomalu klesala. Léčili mne výhradně dietou.

26. července odjel prapor za deštivého počasí a návalu obecenstva, doprovázen posádkovou hudbou do Prahy, kde je okázale při-

vítali. Ubytovali se v kasárnách v Brusce.

1. srpna při prohlídce rozhodl doktor, že mohu zítra odjet. A tak 2. srpna, obdržev třínedělní dovolenou, rozloučil jsem se v poledne s Olomoucí a přenocoval v Praze v Josefských kasárnách (Jiřího z Poděbrad), kam se naši zatím přestěhovali.

3. srpna pak dal jsem se na cestu k domovu — —!

»Vlast«, na niž jsme se v cizině tolik těšili, pro niž jsme tolik trpěli, částečně nás zklamala a čas od času jsme s odporem poznávali, že mnohé vrstvy obyvatelstva těžce nesou, že nebojovali jsme v řadách bolševiků, ale proti nim atd. a nemohou se vyznat, komu mají tleskat: zda legionářům, či — Munovi.

A pak: celá budova naší republiky potřebuje lepšího »vyčištění«, spravedlivého. Na mnoha místech čpí ještě starý »rakousko-židovský« zápach — —

Tedy, lepší desinfekce třeba — — !

X

MANDŽURIÍ ADOLF ZEMAN

Onen okamžik, kdy přestěhovalo se naše historické oddělení při štábu československých vojsk z irkutské školy do vlaku, aby odjelo do Vladivostoku a tam nalodilo se na parolod', pokládám za svou cestu domů. Bylo to 22. ledna r. 1920, když za stále vzrůstajících nepokojů občanské vojny v Irkutsku, kdy již vítězství bolševické bylo víc než jisté, usadili jsme se všichni členové našeho oddělení v těpluše, obklopeni ohromnými bednami, plnými materiálu, který je dnes uložen v archivu ruských legií. Po několik dní trčeli jsme však nehybně v této těpluše, marně očekávající, kdy již konečně odjedeme. Doba byla stále bouřlivější a pobyt na nádraží irkutském nebyl věru příjemný. Konečně teprve 7. února večer hnul se náš vlak z Irkutsku a pomalu odjížděl na východ.

Vidíme známé kraje kol Bajkalského jezera, všechno je pod sněhem, krutá zima vládne nad krajem. Pomalu pohybujeme se k východu za neustálých pestrých a překva-

pujících příhod, stojíme na různých stanicích den, dva, stále jsme znepokojováni poplašnými pověstmi.

Cesta kolem Bajkalu trvala až do 24. ledna. Na známé stanici Murino stáli jsme od 12. února do 17., na stanici Tanchoj 2 dny, v Mysové stáli jsme od 19. do 24. února. Dlouhou dobu krátili jsme si vycházkami k zamrzlému Bajkalu. Naši malíři, bři Čila a Matějka malují venku v mrazu.

Japonci evakuují zatím Vrch.-Udinsk. Přijeli jsme tam v noci a nádraží bylo přeplněno Japonci, jichž malé postavy mihaly se kolem ohňů v rudé záři jako tajemné opice. Na nádraží stojí semenovské vlaky, broněviky »Izstrjebitel«, »Bezpoščadnyj« atd. Loupí a vraždí bez milosti své odpůrce, Japonci vyvázejí, co se dá, pryč.

Zatím nastal ohromný tanec cifer, »bachanal rublů«, jak to nazval Fr. Langer. Irkutský sovět totiž zrušil platnost sibiřských peněz, takže jich nikdo nechtěl brát. Nastal

závratný tanec jenů, romanovských starých rublů atd. K dovršení všeho neštěstí byly nám vypláceny ohromné tisícové nedoplatky ve znehodnocených rublech, takže zbývala jediná cesta: buď uložit peníze do naší vojenské záložny v problematické tehdy naději, že za ně přece jednou něco dostaneme, anebo honem je proměnit ve zboží. Poněvadž většina bratří byla už mravně i rozumově hodně otrěsena a těžko byla přístupna rozumné úvaze, nastal šilný shon po zboží. Nakupovala se všemožná »draň«, čaj, látky, vlastně hadry, boty, staré budíky, samovary atd. Na

kté se vyrovná jen Napoleonův zimní ústup z Ruska. Byl to hrozný pohled. Na stanici Tolbaga stáli jsme až do 8. března, kdy konečně jsme se hnuli dále do stanice Chocho-tuj a druhý den do stanice Chiloku. Dne 10. března o 1/2 11. jedeme do stanice Mogzoň, kde jsme měli nedorozumění s Japonci. Ti nám vzali lokomotivu a ujížděli s ní do Čity. Vůbec je stále víc a více jasno, že Japonci nám překážejí v evakuaci a zdržují nás, aby mohli jednak sami ujetí v bezpečí a jednak aby pomohli případné reorganizaci Semenovských oddílů. K ránu dostali jsme přece lo-

Bazar ve městě Mandžurií.

Foto Památník Odboje.

štěstí Finanční správa vyslala emisary po ešelonech, aby peníze vybírali a ukládali na knížky. Kdo tak udělal, pochodil dobře, neboť peníze ty se mu pak ve vlasti přece jen jistou částkou zhodnotily.

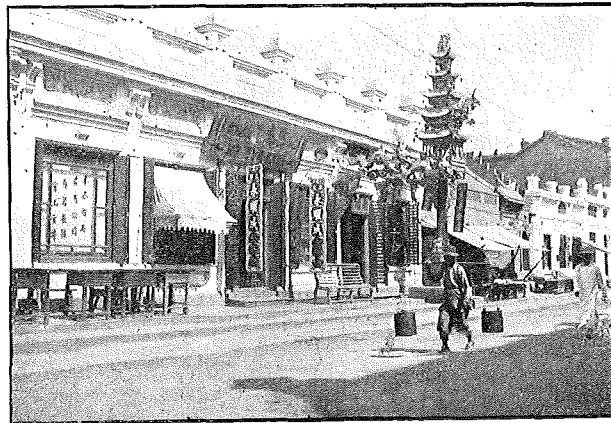
Dne 26. února po půlnoci opouštíme Vrch. Udinsk a jedeme dále a v neděli 29. stojíme na stanici Tolbaga. Je neděle — — — Překrásná pohoda — — — Slunko už připaluje a šírá pomalu sníh na stráních a lučinách, na nichž tu a tam černají se už velké skvrny země. Naše ešelony jsou stále obklopeny Burjaťy a domorodci, s nimiž čile vyměňujeme zboží, zejména kožišiny. Vypravili jsme se také do okolních lesů na lov srnek, ale mnoho jsme toho neulovili.

Po silnici, táhnoucí se podél trati, jedou na saních zmučené zbytky Kappelovy armády. Je to závěrečný akt tragedie ruské demokracie a největší snad tragedie vojenské,

komotivu a jedeme dále romantickou tratí přes pověstný Jablonnový hřbet, který jest rozvodím mezi Tichým a Atlantickým oceánem. Večer byli jsme na stanici Ingoda, až konečně teprve 12. března dostáváme se do Čity, kterou jsme však opustili týž večer. Dne 13. března ráno projíždíme Adrianovku a v noci míváme stanici Karymskou. Celý den přejíždíme přes Daurský hřbet mezi stanicí Kitajský Razjezd a Sedlovou. Dvě lokomotivy nemohly nás vytáhnout, takže konečně musili nám přidat i lokomotivu třetí. Nálada cestou byla dobrá. Všude viděti Japonce. Na stanici Bulak potkali jsme v 5 hod. odpo. japonský broněvik. Všude už tál sníh a pohoda stávala se jarní. Už se nám jinak dýchalo, než v Sibiři. I první velbloudi z burjatských sídlišť přišli se na nás podívat jak jedeme »na rodinu«. Na každé stanici, kde byla zastávka, hrál se fotbal, třebas to trva-

lo jen 5 minut, vesele se torgovalo s Burjaty, kupovalo mléko a vejce a naše vagony obklopovaly zástupy žebrajících dětí.

Dne 13. března přijeli jsme do Olovjanné. Co tu vzpomínek vířilo našimi hlavami a jak divně nám bylo dnes u srdce. Na nádraží stojí semenovský »broněvik«. Jiskrovci se na něj chystají, poněvadž zde vraždí zase železniční zřízence a úředníky. Právě vytahovali z řeky Ononu 16 zavražděných železнодороžníků, které Semenovci v zimě vhodili pod led. Večer pojedeme dále do Mandžurie. Americký strýček Mr. Haid jede s námi a učí nás anglicky. Náš Informačně-osvětový odbor vydal zvláštní anglické příručky, podle nichž se velmi pilně a svědomitě učíme.

Ulice v Cichikaru.

Foto Památník Odboje.

Dne 14. března za krásného počasí vyjeli jsme z Olovjanné dále. Stržený železný most je už opraven, jen zbytky starého dřevěného mostu, který jsme tu kdysi vystavěli, jsou vidět. Vlak obléhán jest lidmi, kteří chtějí jeti s námi. Mezi nimi jsou i někteří Japonci. Krajina mění se v poušť a step, která je zbělena jen tu a tam skvrnami tajícího sněhu. Večer dojeli jsme do Borzy, kde jsme se dověděli, že v noci vykolejil před námi sanitní vlak dra Jansáka. V poledne vyjeli jsme z Borzy. Byla to stanice, kde kdysi býval štáb Semenova a odkud se v 18. roce přišel tento ataman poklonit Gajdovi. Inu, byly to tehdy jiné časy.

V 6. hod. večereři jsme už za Daurií ve stanici Šarasunu. Daurií jsme jenom projeli, poněvadž to bylo Semenovo hnízdo. Na ve-

líké budově kasáren na střeše měli na nás Semenovci namířený dokonce kanon! Na stanici byly viděti rozbité těplušky ze srážky sanitního vlaku. Cesta ubíhala nyní rychleji, snad ještě koncem měsíce budeme ve Vladivostoku. Jen co přejedeme čínskou Mandžurií.

Mandžurie, čínsky Dun-san-šen, neboli Tři východní provincie, je částí čínské republiky, ovládaná dnes synem pověstného Čansolina, který se stal nedávno obětí atentátu. Jeho skonem, zdá se, že je zpečetěn osud t. zv. čínského severu a že Čína přiblížila se konečně k sjednocení. Ohromný kraj mandžurský hraničí na severu s ruskou oblastí amurskou, na východě s oblastí přímořskou,

na jihu s Koreou a zálivem Žlutého moře a na západě s Mongolií a Sibiří.

Nás ovšem zajímá hlavně severní Mandžurie a území východočínské dráhy, kterým jsme projížděli. Celá Mandžurie zaujímá prostoru asi 910.000 čtver. verst, ač údaje nejsou přesné. Dělí se na tři provincie: cichikarskou, mukdenskou a girinskou. Je to země bohatá, zemědělská, část je stepnatá a hornatá, prostoupená horstvím Velkého Chingana. Minerální bohatství je značné: soda, asbest, síra, měď, stříbro, uhlí.

Největší řekou je řeka Sungara s velkým přítokem Nonni. Sungara vlévá se do Amuru a v době jarního tání bývá nebezpečná a často způsobuje povodně i v Charbině. Klima je zde kontinentální, značné mrazy v zimě, léto horké. V horách jsou lesy, v nížinách

stepi a zemědělské rozsáhlé roviny velmi úrodné.

Původní obyvatelstvo byla plemena tungusko-mandžuská, Rusové, Číňané, Japonci přišli sem teprve později. V 16. století, když Mandžurie se vzpamatovala již od nájezdů Džingischana, mezi tunguskými plemy nabývalo moci zejména plémě Mandžu, jichž chán Nurchaci spojil jednotlivé kmeny a pustil se do bojů s Mongoly a Číňany. Prohlásil se za císaře, rozbil čínskou armádu, vzal Mukden a přenesl tam své sídlo. Jeho syn dobyl Koreji a část Mongolska, založil dynastii daj-cinskou a v r. 1644 dobyl Pekinu. Tak dynastie mandžuská usadila se pevně v Číně, ve stejné době, kdy ruští kozáci po prvé objevili se na Amuru, a vládla až do revoluce r. 1912, kdy neplnoletý císař čínský z daj-cinské dynastie se zřekl trůnu a Čína stala se republikou.

Dynastie dajcinská s počátku nedovolovala Číňanům usazovati se v Mandžurii. Teprve v polovině 19. století emigrace čínská tam roste, podporována Činou, když Rusko i Japonsko začalo jevití zájem o tento kraj. Když ruská vláda v 90. letech snažila se prodloužit sibiřskou železnici až do břehů Japonského moře a Vladivostoku, najala od Číny úzký pruh země a získala koncesi pro výstavbu východočínské dráhy. Po 36 letech měla Čína právo dráhu vykoupit a za 80 let měla přejít do vlastnictví Číny docela. Ze začátku pomýšlela ruská vláda stavěti dráhu pouze ze stanice Mandžurie do stanice Pograničně v Ussurijském kraji, leč po dohodě mezi Činou a Ruskem z r. 1898, podle níž Čína na 25 let postoupila Rusku přístav Port Artur a část Ljaodunského poloostrova, vystavěna byla odbočka z Charbinu do Port Arturu a do přístavu Dálného (Dajren).

Stavba této dráhy měla vážné následky. Jednak nastal netušený rozkvět celé severní Mandžurie, zejména najaté Ruskem části, na níž vyrostla velká města, jako Charbin, jednak vzrostlo napětí mezi Ruskem a Japonskem, jež vedlo k nešťastné válce r. 1905 a ke vzrůstu vlivu japonského v Mandžurii. Usadivše se v Port Arturu a Dajrenu, okupovavše Koreu, za revoluce ruské a občanské války pokoušeli se Japonci obsadit celou

Mandžurii až k Zabajkalí, ale musili zemi opustiti. Přes to Japonsko neopustilo své zájmy v Mandžurii, kde má své hospodářské posice, podporovalo po celou dobu nynějších revolučních občanských bojů v Číně Čansolina a neopustí tuto linii své politiky patrně nikdy, leda silou.

Pruh země, na němž prochází čínská východní dráha, t. zv. »polosa otčažděníja«, podléhal zplna administrativní i vojenské moci ruské. Pruh ten čítá asi 90.000 desjatin, z nichž 11.000 desjatin připadá pouze na město Carbin. Kromě toho měla Rusko právo exploitace lesů v rozsahu asi 156.000 desjatin. Celé toto území bylo vlastně Rusko, jež se zařezávalo do čínské Mandžurie. Kolik má vlastně Mandžurie obyvatel, je těžko říci. Statistická data jsou nespolehlivá. Profesor vladivostockého Obchodního učiliště, B. S. Glazdovskij, ve své knize »Primorsko-amurskaja Okraina a Severnaja Mandžuria«, vydané v roce 1917 v II. vydání, udává počet obyvatelstva v roce 1917 na 5,600.000 hlav. V roce, kdy jsme my projížděli Mandžurii, počet ten byl ovšem daleko větší.

Mandžurie je země hlavně zemědělská. Obilí, tabák, rýže, kukuřice jsou hlavními plodinami. Chov dobytka není valný, rovněž průmysl je v plenkách. Hlavnější města severní Mandžurie jsou Cichikar, Ajggun, Girin, Can-čun, Chajlar a Charbin.

Do stanice Mandžurie jsme přijeli večer k 7. hod. Ihned jsem zašel na nádraží. Jak mrtvé ticho tu bylo proti 18. roku. Ke všemu ještě vypukla v Charbině stávka, takže nikde není ani sledu po těch tisících »měšočníků«, které dříve zaplňovaly nádraží. Drahotu stoupla a na nádraží stála už láhev mizerného piva 75 rublů. Po celou noc bouchali nám na vlak a na okna Číňané, nabízející ke koupi mizernou kořalku. Druhý den dopoledne šel jsem na bazar nakoupiti si nějakou památku. Vše bylo nepoměrně dražší za sibiřské peníze. Za romanovské, t. j. staré carské ruble dávali průměrně dvacet sibiřských. Nikde však nebylo nic zajímavého, vše »barachlo«, laciný tovar japonský, originelního vůbec nic. Cigarety i tabák strašně drahé. Přece však podařilo se mi zakoupiti několik zajímavých, mongolských drobností. Chtěl

jsem si koupiti několik velmi pěkných reklamních obrázků, které mají Japonci i Číňané ve zvyku lepiti na různé balíky s látkami, škatule se zbožím atd. Avšak bylo zajímavé, že čínští obchodníci nechtěli ani slyšet o tom, aby mně některé tyto obrázky prodali a dokonce mě, bůhví z čeho, podezírali.

V Mandžurii začalo býti opět neklidno. Jednak ruské dělnictvo na východočínské dráze začalo býti nespokojeno a prohlubo-

přijeli jsme do mandžurského města Chajlaru, kde jsme zůstali stát několik dní.

Chajlar je zajímavé město. Torgovalo se zde vesele. Zde platily peníze mandžurské, které však jinde neplatí. Jeden stříbrný rubl stál zde až 80 rublů romanovských. Byla to více cena stříbra. Druhý den v neděli strhla se ohromná metelice a víchr. Naše ešelony zvolna přijíždějí za námi a hromadí se na stanici. Poněvadž u našeho vagonu zlomilo

Čínští penězoměnci v Charbině.

Foto Památník Odboje.

valo se nedorozumění mezi monarchistickým generálem Chorvatem, který zůstával dosud představitelem kolčakovské vlády v Mandžurii, mezi Japonci a mezi Číňany. Vykládá se, že v Charbině areštovali Japonci Chorvata. Jakýsi semenovský důstojník prodává boty a kalhoty. »Eh,« povídá, »skóro bůdět nado běžat.« Ženské vykládají o převratu v Charbině. Dne 18. března pohřbili jsme 9 bratří, kteří zemřeli na tyfus v sanitním vlaku. Večer k 6. hodině vyjeli jsme ze stanice mandžurské. Ráno jsme potkali na poloviční cestě čínský broněvik. Ke 12. hodině polední

se kolo a poškozena byla osa, přetáhli nás k dílně a zdrželi jsme se zde delší dobu, než nám vůz opravili. Odpoledne zašel jsem si do města. Evropská část je pěkná, čínská čtvrť daleko větší. Také jsme se podívali do čínského chrámu, jehož vnitřek zanechal v nás neobyčejný dojem. Všecko překvapovalo jakousi lacinou nádherou. Všude samé zlato a stříbro, ale jen na papíře a dřevě. Kovu málo. Ohromné figury Buddhy, bohů a bohyň, celé koně v životní velikosti. A všude ohromná nečistota. Všechno je zpustlé. Jistě to byla kdysi nádherná budova, vysta-

věná s uměleckým bohatým orientálním vkusem. I okolí bylo asi kdysi pěkně upraveno, neboť tu a tam usychaly ještě osamocené stromy. A teď vše zpustlo až k pláči. Číňané se tu chovají jako dobytek. Kouří v kostele, čepice na hlavách, plivají kolem dokola a pouštějí vás do kostela zcela bez překážky. Nakonec ovšem natahují ruku a prosí »děngu«*).

22. března byl konečně náš vagon opraven, avšak posud jsme se nehnuli. Dopoledne zavedli mne místní Rusové do »železnodorožního sobráni«, kde mně ukázali krásné piano Becherovo, na něž jsem si opět po dlouhé době trochu zahrál. V 11 hodin v noci jsme odejeli. V 5 hod. ráno byli jsme již v Mjanduche, 283 verst za Mandžurií. Dosud je zima. Jsme právě před mohutným pohořím Velký Chingan. Všude panuje zmatek a nepořádek. Dělníci nepracují anebo jen špatně, poněvadž je »svoboda«. Za krátko, zdá se, bude na čínsko-východní dráze v Mandžursku zrovna takový nepořádek jako v Rusku.

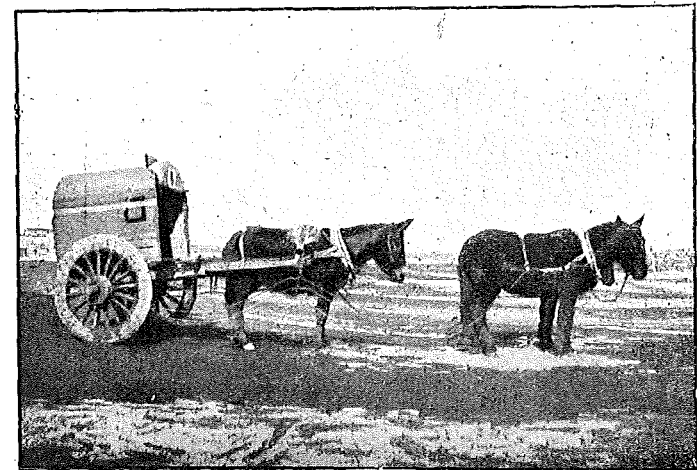
Večer přejíždíme přes Chinganský hřbet. Je to horstvo sopečného útvaru, jen tu a tam porostlé řídkým lesem. Připomíná to nízký Ural na hranici Turkestanu anebo vysoká platteau v tyrolských Alpách. Za Chinganem projeli jsme pět minut tunelem, načež jedeme krásnou serpentinou, s úžasným »riskem« po rusky stavěnou. Žádný náš inženýr neodvážil by se stavět dráhu s tak ostrými za-

*) peníze.

táčkami a s takovým stoupáním. Sjíždíme do stanice Buchedu, kde jsme stáli až do páté hodiny ranní, načež jsme za překrásného počasí vyjeli dále. V 9 hod. jsme již ve stanici Chalusu, 28 verst pod Džalantunem. Kol dokola hory porostlé travou, sníh už je pryč. Stráně jsou jen řídké zalesněny. Nastává překrásná jarní pohoda a teplo. K večeru naskytl se nám krásný pohled na hořící nivy, jichž trávu místní lid zapaluje, aby tak nová tráva mohla lépe růsti. Pohled na tyto ohnivé jazyky a rudá moře plamenů byl v noci ještě krásnější.

Večer o 10. hodině octli jsme se v Cici-karu, odkud jsme záhy vyjeli dále. Na nádraží stojí japonský ešalon. Patrně mají chut dostati se až někam k Bajkalu. Na všech nádražích jsou rudé prapory a vyhlášky o převratu. Po generálu Chorvatu jest ruským konsulem v Charbině jakýsi Popov. V místním listě »V period« dočítáme se o monarchistickém převratu Kappově v Německu a čteme bolševickou manifestaci k Číňanům, ve které jim slibují navrácení čínsko-východní dráhy. Vyjíždíme a jedeme již nyní jako čerti.

Je jarní počasí — — Krajina změnila svůj ráz. Pustina, na níž s dýmem hořely celé lány suché a vyprahlé sluncem trávy a kde nebylo kolem dokola vidět ani člověka, změnila se v úrodné, pečlivě obdělávané pole obilí. Ohromné stohy slámy a skladiště obilí v pytlích stojí na stanicích, i v okolí dráhy.

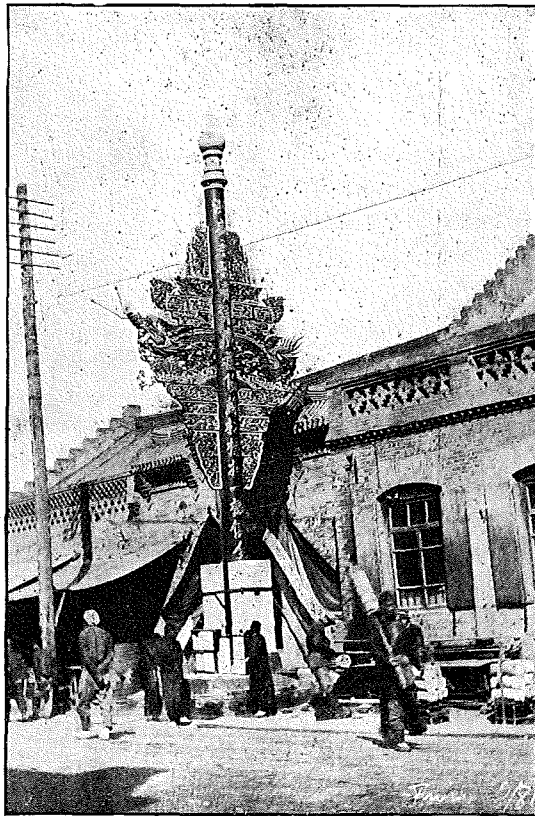
Mandžurská arba.

Foto Památník Odboje.

Ohromné arby na vysokých kolech, jak jsme vidali už v Turkestaně, tažené několika koňmi, jezdí po cestách, naplněné obilím, senem, slámou i kamyšem (rákos). Všude spousty Číňanů, mulů, koní . . . Jaká spousta obilí tu leží — a tam na západě, v Sibiři, je hlad. Kdyby byl uměl Kolčak svést tyto zásoby do Sibiře, mohl to vyhrát. Neboť armáda ho opustila z hladu.

V 6 hod. večer dne 25. března přijeli jsme

u řeky. Město leží nízko a trpí povodněmi. Hned u Charbina rozložilo se čínské předměstí Fudzadan. Charbin je spojen železnicí s Chabarskem a Blagověščenskem. Je to vlastně hlavní město severní Mandžurie, sídlo ředitelství východočínské dráhy a ruských úřadů. V době, kdy jsme je projížděli, byl tu život a ruch přímo zběsilý. Obchod, hon za penězi, spekulace, prostopášnost a hýřivá nálada. Tu bylo zapomnění, tu byl

Z Charbina.

Foto Památník Odboje.

do Charbina. Most přes řeku Sungari jsme přešli za svitu měsíce. Na stanici jsme dostali dárky od amerického strýčka: mléčné konzervy, čokoládu, mýdlo, sirky a suchary. Nasloucháme vyprávění bratří o tom, jak se keťasí v Charbině. Toto město připomíná hodně Ameriku. Leží v bažinatém kraji na řece Sungari a sestává ze tří částí: Starého čínského Charbina, typicky to čínského města s hliněnými domky, jehož uličkami běhají se svými vozičky rychlonozí »rikšové«, z Nového Charbinu, který činí dojem čistě evropský a pak z obchodní čtvrti přístavní

pravý ruský »razgul«, zde emigrace ruská utápěla svůj bol i poslední peníze.

Časně ráno ujížděli jsme již z Charbinu na východ k hranicím Mandžurie. Jeli jsme překrásným krajem alpského rázu. Lesní požáry co chvíli ozařovaly nám cestu a plameny lízaly až koleje, po nichž ujížděl náš vlak. Na stráních zajímavé vesnice . . . Večer projeli jsme již 1000 verst Mandžurií a jsme v Imjanpo. Vyjíždíme večer. Jedeme horskou krajinou, krvavé požáry lesních porostlin svítí nám na cestu po obou stranách tratí. Usínáme. — Probouzí nás ryk a strašné oře-

sy vozů. Jedeme s ohromnou rychlostí s horského spádu vysokými horami. Měsíc svým sinavým světlem zalévá skály a stráně, jež zdají se býti jako zasněženy. Ohnivé jiskry létají z kol vozů . . . Osy se zavařují. — Ale konečně jsme dole.

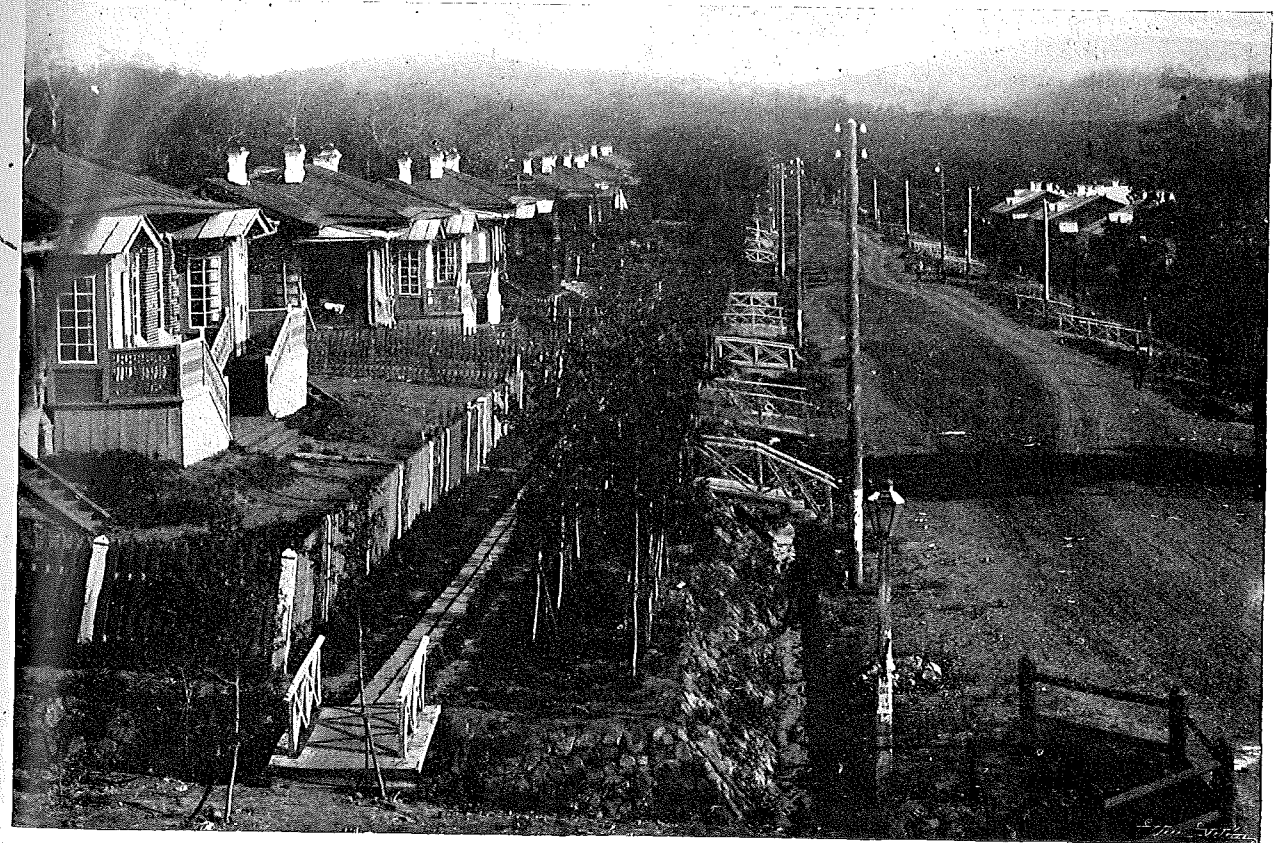
K ránu ocitáme se v Chandeochedzi, kde je depovská stanice. Krajina zůstává stále malebnou, ale hory se pomalu vzdalují od tratí a u Šanši vjíždíme opět do úrodné doliny. Kraj je hojně obydlen Číňany. Dočítám Gogolovy »Mrtvé duše«.

Večer v 6 hod. přijíždíme do Madaoši, kde dostáváme lokomotivu dozadu. Jedeme serpentinou přes pohoří Kentei. Krajina znovu nabývá alpského rázu. Vlak prodírá se přímo plameny hořícího porostu, které se slévají s ohněm zapadajícího slunce. Vůně hořící pryskyřice naplňuje vzduch. Černé skvrny kopců střídají se se žlutými lány nevyhořelých ještě vřesovišť a pasek. K nebi trčí ohořelé trupy stromů. Nové pokolení ani nemá času povyrůst. Lesy jsou nízké a říd-

ké, takže kopce podobají se spoře porostlým lebkám starců. Spousty dříví leží všude ladem. Sjíždíme znovu s prudkého spádu a blížíme se k tunelům. Brzdy skřípou, zpod kol létají jiskry, takže náš vlak podobá se ohnivému letícímu plazu. Přijíždíme do rozkošného horského hnízda Mulina.

Je teplo, téměř dusno. Městečko je čínské. Stojíme zde dva dny, načež jeli jsme daleko vysoko do hor Loe-Liu za stanicí Tajpinlin. Cestou chytla nám střecha pekárny. Poplach, výstřely z pušek. — Oheň byl však brzy uhašen.

Dne 29. března dojíždíme konečně do stanice Pograničné, hranice to Mandžurie. Pograničná je zajímavé čínské městečko, hodně však již poruštené. Všeobecně se zde keťasilo. Láhev mizerné čínské »chandži« žitného spirtu, nabízeli tu Číňané za 1200 sibiřských rublů. A našli se lidé, kteří to dali. Ve Vladivostoku platili za láhev spirtu až 8000 rublů. Z Pograničné do Vladivostoku byl již jen skok.

Ruská osada Pograničná.

PŘÍMOŘSKÁ OKRAJINA A VLADIVOSTOK

JOSEF NOVÁK

Vladivostocký přístav, který byl východiskem všech transportů československé armády i příslušníků nové republiky Československé do vlasti, jest novějšího data. Je to hlavní přístavní město a pevnost bývalé Přímořsko-amurské Okrajiny, která spolu s oblastí amurskou, sachalinskou a kamčatskou náležela k Přiamurskému generálnímu gubernátorstvu, jehož sídlo bylo v Chabarovsku. Celá tato »Okrajina« zaujímala 2,138 tisíc čtver. verst.

Je to celkem úzký pruh země na východním pobřeží Sibiře a to od Severního Ledového oceánu až k hranicím Koreje. »Okrajina« hraničí na východě s Tichým oceánem a na západě s Mandžurií. Je to podobně jako Mandžurie, země stepnatá a částečně s nízkými pohořími. Pohoří Stanové, které odděluje celou oblast přímořskou od Jakutska, má průměrnou výšku 800 m. Na jihu probíhají však území horské pásy značné výšky (až 1500 m) souběžně s mořem Japonským.

Hlavními řekami oblasti jest Amur a Ussuri, mnoho horských řek vtéká pak přímo do moře. Z jezer nejznámější je jezero Chan-ka. Podnebí na severu je drsné, na jihu je přímořsky zmírněné. Severní část je hodně chladná a oblast vykazuje jen málo zemědělské půdy, většinou na jihu. Za to však na lesy je »Okrajina« bohatá, zejména v horách. Hlavním pramenem výživy velmi pestrého obyvatelstva je tu lov zvěře, ryb a chov sobů, kterým zabývají se jak domorodci, tak i Rusové. Až do války bylo zemědělství, průmysl i obchod jen podřadnějšího významu. Ze zemědělství větších obrátů docilovalo se v chovu dobytka a zvířectva vůbec. Podle sčítání z r. 1897 napočítáno bylo na Okrajině na př. 39.000 koní, 32.000 tažných psů, a 168.000 sobů. Psi i sobi představují stále ještě důležitý prostředek dopravní v severních, věčně zasněžených částech země, leč chov jejich v poslední době stále se menší.

Zvláštní důležitostí jest rybolov, který se

provazuje v kraji petropavlovském, ochotském, na ostrovech Komandorských, Sachalinu i na Kamčatce. Předmětem lovu, kromě menších druhů ryb, potřebných jednak pro stravu domorodého obyvatelstva, jednak pro krmení tažných psů — ročně více než 200 tisíc pudů — a jednak pro nasolování a vývoz, jsou i tuleni, mroži, lvouni atd.; jichž lov se však stále méně vyplácí. Ze zvěře loví se nejvíce soboli, vlci, kozy, sobi, lišky, ale i medvědi. V tundrách okolo Amuru bývá i tygr.

Vladivostok, ležící na březích hlubokého a 6 km dlouhého zálivu, zv. »Zlatý roh«, na poloostrově Muravjeva mezi zátokou Amurskou a Ussurijskou, založen byl v kraji lesnatém a neobydleném v letech 1860 až 1861, kdy byl tu vysazen na břeh oddíl ruských vojáků, vystavěny kasárny a zásobovací sklady a záhy nato celý kraj oficiálně připojen k říši ruské. Bylo to vyvrcholení oněch kozáckých bojů za ovládnutí celé Sibiře a asijské pevniny až ke břehům Tichého oceánu, které započalo ještě ve 14 století Novgorodci, pokračovalo Jermakem v 16. století a jeho následovníky až k Leně a výpravou Porjakova na začátku 17. stol. po řekách Leně a Amuru až k Ochotskému moři. V pochodech na Amur pokračoval pak se svými kozáky Jerofej Chabarov. Tito kozáci zpustošili však celý kraj a popudili proti Rusku čínsko-mandžuskou dynasií Daj-cinskou. Nastalo tak období bojů s Čiňany, které skončilo smlouvou něřčinskou v r. 1689, podle které Rusko vzdalo se výboje tímto směrem. Ale současně pokračoval ruský výboj u Ochotského moře a na Kamčatce a připojení těchto krajů bylo provedeno průběhem 17. století úplně.

Působením generálního gubernátora východní Sibiře, Nikolaje Nikolajeviče Muravěva-Amurského a Gennadija Ivanoviče Něvelského, byl v průběhu 17. a 18. století celý kraj připojen k Rusku, což bylo dovršeno v roce 1860 smlouvou pekingskou hlavně záslu-

hou ruského vyslance Ignatěva. Muravěv vypracoval celý plán kolonisace těchto nových ruských krajů ruským obyvatelstvem, prováděné v letech 1861 až 1863, na čas pak usnuvší, ale opět obnovené s plnou silou v letech 1883 až 1900, ale hlavně po válce rusko-japonské r. 1905 a po dokončení sibiřské dráhy z Omska do Vladivostoku. Toto obyvatelstvo, jež kolonisovalo ohromné kraje přiamurské, sestávalo hlavně z Kozáků, pereselenců, hlavně z Ukrajiny atd. Vedle nich je kraj obýván hlavně celou řadou starousedlých domácích kmenů, Čiňany, Tunguzi, Japonci, Korejci atd.

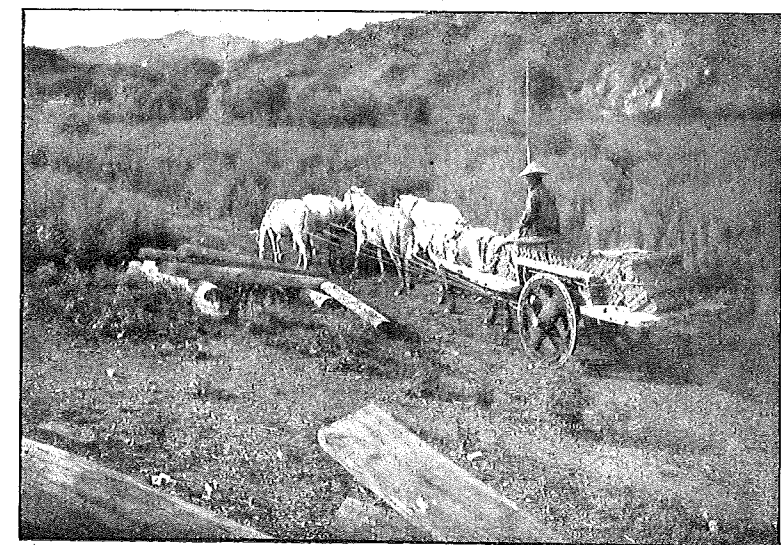
Zvláštností ruské »Okrajiny« jsou zbytky domorodých národů, t. zv. paleasiatských. V době, kdy Rusové objevili se na březích Ochotského moře a na Kamčatce, byly tyto země ovšem obydleny mnohem hustěji domorodci, než nyní. Stále srážky s ruskými kozáky a kolonizátory, epidemické nemoci mezi ně zanesené, ničivé následky evropské kultury, které působí vždy na domorodce a v míře neposlední i alkohol, zdecimoval jejich řady.

Na severovýchodních březích Asii žijí dosud Eskymáci, Čukči a Korjaci. Eskymáci přišli sem patrně ze severní Ameriky. Čukčové i Korjaci mají mnohé společné znaky s Indiány. Čukčové žijí dosud na březích Ledového oceánu a málo změnili způsob svého života. Na Kamčatce žijí Kamčadalci.

Silně utrpěli zejména Aleuti žijící dosud na severu. K Paleasiatům náležejí dále Giljaci, kteří žijí v nížinách Amuru a na Sachalině. Ostatní domorodce mimo Jakuty možno rozdělit na dvě skupiny: mandžurskou a tunguzskou. K prvé patří zejména Oroči (ne Oročeni, kteří žijí na řece Šilce a v Mandžurii) a pak Golci, žijící hlavně v kraji ussurijském. K tunguzské skupině patří Tunguzi sami (Laneuti) a Samogiri, Negidanci atd. Jakuti jsou plemene turského.

V roce 1897 bylo nepočítáno těchto domorodců v krajině 45,596 duší, což činilo asi 12% celého obyvatelstva. V roce 1915 napočteno bylo Giljaků přes 6000, Golců přes 4000ž Oročů 1800, Tunguzů, Jakutů a ostatních necelých 400.

Přístav vladivostocký je malebně rozložen po březích »Zlatého rohu«, z jehož pozadí zdvihají se pusté a holé kopce sopečného útvaru, jež také nazývají se »sopky«. Po celé délce přístavu prochází dlouhá nejrepresentačnější ulice vladivostocká tak zv. Světlanská. Zde jsou největší obchody, kavárny, restaurace, zde byly i štáby spojeneckých vojsk. Ostatní část města jest neurovnaná, na svazích kopců a vrchů rozložená, málo výstavná. Po Světlanské ulici proudil stále čilý život. Z nádraží vedla elektrická dráha po Světlanské ulici až za velkou budovu přímořského učiliště a námořních kasáren. Ve Vladivostoku jest pravoslavný Uspenský chrám,

Čínský »manza« (sedláke) s arbou.

Foto Památník Odboje.

pěkné museum s bohatou knihovnou »Společnosti pro výzkum Amurského kraje«, znamenitý »Východní institut«, založený r. 1899 a meteorologická stanice atd. V přístavě jsou vojenské doky pro opravu lodí, loděnice, pomník Něvelského atd. Přirozeně že přístav vladivostocký jako většina měst na Rusi za války i za revoluční periody hodně zpustl. Byl pořádně zrušeno již za první revoluce r. 1905, kdy vracející se nakvašení vojáci ruští z fronty, loupili a pálili ve městě.

Jak již řečeno, přístav vladivostocký jako vojenská pevnost založen byl v roce 1860, kdy již na severu založeno bylo město Nikolajevsk. Prvními obyvateli této pevnůstky byli jednak vojáci, jednak přistěhovalci z tohoto Nikolajevska. Ke konci 60. let bylo tu již na 80 domů, rostl počet obchodních lodí, které sem dojížděly, Vladivostok byl spojen telegraficky s Chabarovskem a jeho význam stále vzrůstal. V r. 1872 již město Nikolajevsk muselo ustoupiti Vladivostoku ve svém významu jako vojenský přístav a tak stal se Vladivostok hlavním přístavem i pevností celé Okrajiny. Roku 1880 byl prohlášen za město.

Záliv »Zlatý Roh« je rozdělen na dvě části. Jedna část představuje přístav obchodní, druhá přístav vojenský, který byl opatřen dobře vypravenými dokami i dílnami, v nichž se opravovaly i stavěly vojenské lodi.

Podle sčítání z r. 1900 bylo ve Vladivostoku 38.000 obyvatel i s vojskem a cizinci. Podle sčítání z listopadu v r. 1916 bylo ve Vladivostoku však již obyvatel 97.509, z čehož 52% bylo Evropanů, 48% žlutého plemene. V tomtéž poměru byla i příslušnost obyvatel k Rusku, nebo k cizím mocnostem, zejména k Číně a k Japonsku. Počet obyvatel vladivostockých ovšem za války velmi vzrostl, neboť Vladivostok byl útočištěm všech odpůrců sovětského zřízení a jaksi průchodní stanicí těchto uprchlíků.

Vladivostocký přístav celkem neodpovídal moderním požadavkům, neboť ruská vláda měla příliš mnoho jiných starostí, než aby mohla se starati dostatečně o vzdálený Vladivostok. Ruská administrativa nestačila na říši tak rozlehlou, jako byla ruská a proto nebylo zde ani řádných pobřežních zařízení

a staveb, lodi větší a hlubšího ponoru nemohou vůbec zajížděti do přístavu a musí kotviti v širém moři. Nalodování jest tak ovšem mnohem obtížnější než přímo v přístavě. Do přístavu vladivostockého přijíždělo před válkou 400—600 lodí. Hladina se ovšem hemžila mnoha čínskými a korejskými lodicemi »džonkami«.

Vladivostok nečiní dojem příliš radostný. Vegetace jest sporá, břehy pusté a málo malebné. Moře má ovšem vždy svůj půvab a dovede v různých dobách denních vytvořiti krásné pohledy velebné velikosti. Jedině Světlanská ulice vzbuzuje evropský dojem. Ostatní ulice jsou neurovnané. Vlevo od nádraží rozkládá se celá čtvrť čínská a korejská, neboť Vladivostok byl útočištěm korejské nacionální emigrace. Pověstná byla ovšem i čtvrť lásky, kde úlohu bohyně Afrodity představovaly Japonky a jež se rozkládala za městem »v sopkách«. Tuto hrboilatou a kopcovitou čtvrť nazval humor našich lidí »Karpaty«.

V době, kdy jsme přechodně dleli ve Vladivostoku a očekávali své nalodování, byl Vladivostok mezinárodním městem v nejširším slova smyslu. Ze všech veřejných budov vlály vlajky japonské, americké, československé atd., ulice hemžily se vojáky všech možných uniforem a automobily s různými mezinárodními vlajkami. Japonské žluté tváře všude převládaly. Japonců přibývalo téměř denně a Vladivostok se zdál býti odsouzen, státi se kořistí japonské invase. Japonci zmocňovali se obchodů, kupovali domy, zaplňovali domy, obsádili téměř všechny veřejné budovy. Ve vzduchu viselo cosi osudového, páchl japonský střelný prach.

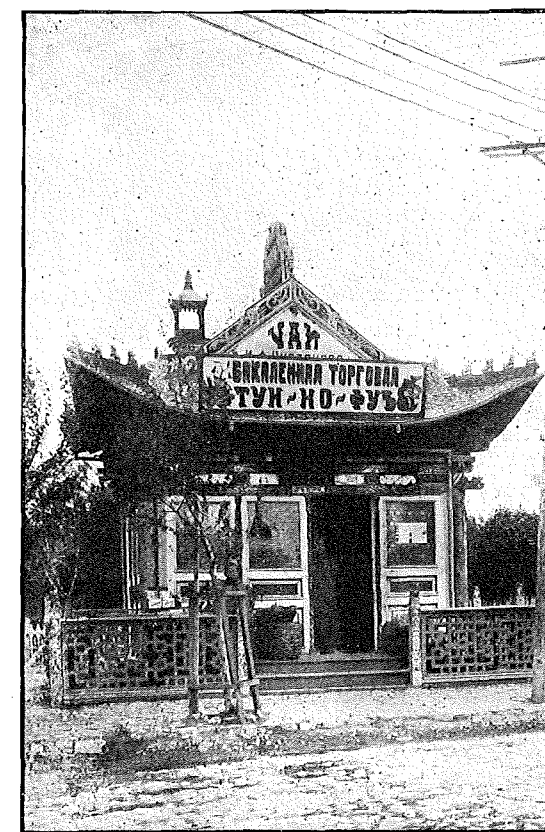
V přístavu kotvily mezinárodní křižníky a zdálo se, že japonští námořníci z »Chisenu« velmi nemile nesli přítomnost amerického a anglického křižníku, který kotvil těsně vedle nich. Spekulace všude slavila své orgie. Americký dolar a japonská jena srazily se tu k strašnému zápasu, v němž ruský rubl se topil. Ceny v sibiřských rublech stoupaly ne po dnech, ale v hodinách. Funt kávy, který ráno stál 35 rublů, večer stál až 50. Desítky a padesátky staly se kopějkami, japonská jena platila 600—700 rublů, americký

dolar 1000. Staré romanovské peníze měly cenu zlata.

Právě v době nejčilejšího odjezdu našich transportů pokusilo se Japonsko na pevnost usaditi ve Vladivostoku, v Přímoří i v Mandžurii. Ve Vladivostoku byla již dávno svržena »všeruská vláda« a vládla tam »Prozatímní přímořská vláda«, rázu eserovského. Vláda ta nebyla dosud bolševická. Vláda ta byla Japoncům trnem v očích, a tak, tu-

naši zlaté mládeže na emauzské pouti a tak docházelo co chvíli k výstřednostem, šlehanutí do krve, k hádkám, ba i rvačkám.

V neděli přšelo. Město od rána je plno hlídek, japonských, ruských i našich. O japonském zasáhnutí mluví se již zcela otevřeně. Je neklidno, ale my chodíme klidně po ulicích, opatřujeme si různé nákupy, čekáme na nalodění a krátíme si čas jak se dá. Při tom ale vzrůstá se i u nás neklid. Srdce by

Krámský kiosk na mandžurském nádraží.

Foto Památník Odboje.

ším 4. dubna dali této vládě ultimatum. Žádali předně, aby východočínská dráha byla jim dána pod kontrolu, aby všechny smlouvy, uzavřené se Semjonovem, zůstaly v platnosti, obmezení tisku nových peněz atd. K všeobecnému údivu Američané odjeli a ponechali Japoncům volnou ruku. Na pevnostních stavbách objevily se japonské prapory, ale zakrátko opět zmizely.

Blížila se Květná neděle. Uspenský sobor v sobotu byl plný. Zástupy mládeže tlačí se na ulicích a snaží se »vyplatiti« se navzájem kočičkami. Mládež ta nelišila se v ničem od

chtělo k Rusům, rozum velí zdrženlivost. Ale nenávidíme téměř stejně jako Rusové ty žluté tváře, které zřejmě provokují, zatýkají politické emigranty Korejce a co chvíli mají nějaké nedorozumění. Dochází i k incidentům mezi našimi vojáky a Japonci. Jeden opilý bráška pleskl nasolenou rybou jednoho japonského důstojníka přes tvář. Byla z toho aféra.

Tu noc to konečně vypuklo . . . Asi k 11. hodině, když jsme se vraceli z kavárny, zazářily v okolních sopkách ohně, patrně signály, a začala střelba ze strojních pušek i

děl. Déšť pomalu padal k zemi. Všude zmatek. Po ulicích běhají hloučky krasnoarmějců, námořníků ruských a vojáků. Bez vůdců, pobíhají zmateně a bezradně. Japonci měli ovšem lehkou práci. K ránu byli pány situace.

Druhý den slunko se usmívalo již na japonský Vladivostok. Na každém téměř domě visel japonský prapor, městem procházejí japonské hlídky, hlídky hlídají zajaté ruské vojáky v soukromých domech i v domech veřejných, jako na př. v budově Zemské úpravy. Na ulicích se válí převrhnutá auta, na Kitajské ulici leží rozbitý broněvik-automobil, ruské obecnstvo prohlíží si zvědavě rozstrílené budovy. Vyprávějí se hrozně podrobnosti o řádění Japonců, jak nakládají se zajatými Korejci, kteří z politických příčin zdržovali se ve Vladivostoku.

Zmocňuje se nás zneklidnění. Poměr mezi Japonci a námi je jaksi napjatý. Obáváme se, aby dokonce zakročením Japonců nebyla i naše evakuace zadržena. Docházejí však také zprávy, že Japonci u Nikolska měli značné ztráty. Většinu předáků »Prozatímní zemské vlády« i ruským vojákům podařilo se prchnouti do sopek, kam Japonci bojí se je pronásledovati. Začíná prý partyzánská vojna proti Japoncům. Skutečně Japonci jaksi schladli. Prapory japonské mizejí z domů a před štábem »Čechovojsk« stojí řada mezinárodních automobilů, kde se konají porady spojenců.

Zmocňuje se nás jakási hrdost. Šíří se mezi námi pověsti, že naše armáda — vlastně již zbytky armády — a naše politické vedení hraje tu velmi důležitou roli. Dr. Girsu prý

je velmi vážená osobnost. Mluví se o tom, že Japonci jsou ochotni vzdáti se Vladivostoku. Skutečně za krátko, právě v den pohřbu několika našich bratří, kteří za bojů o Vladivostok byli nešťastnou náhodou zabiti, objevila se v ulicích Vladivostoku opět ruská milice.

Dne 10. dubna — Christos Voskrese . . . A v našem vojsku proskočily najednou fantastické pověsti, že nás Japonci chtějí odzbrojit. Snad skutečně reakční ruští důstojníci rázu Rozanova, kteří byli s Japonci jedná rukou, o to usilovali. Snad i Japonci by nás byli rádi do něčeho zatáhli. Byla to jejich taktika od prvního okamžiku, kdy se vylodil první japonský voják na ruské půdě, »aby pomohl Čechoslovákům«. Velitel čsl. posádky ve Vladivostoku, pluk. Moravec, vydal rozkaz, v němž varoval před neklidem a před dáváním víry této provokaci. Skutečně nic se nestalo ani v následující dny.

Dne 12. dubna přijel do Vladivostoku americký kolos »Mont Vernon«. Pro Čechoslováky . . .

Zmocňuje se nás rozčilení. Dne 13. dubna transport odejel. Nás, kteří jsme zůstali, zmocňuje se dvojnásobná touha — domů.

Dne 19. dubna přijíždí loď »Titan«. Odejela pak loď »Amerika«, loď »Evelyn«. Dne 24. dubna nalod'ovali jsme se i my na americkou loď »President Grant«. Vladivostok zmizel nám z dohledu . . . Teprve po návratu domů dovídali jsme se z kusých zpráv, že japonská invase a okupace skončila nezdařením a že Vladivostok i »Okrajina« zůstaly ruskými, třebaš bolševickými. A každý z nás se zaradoval.

X

SACHALIN KAREL HOLÝ

Ostrov Sachalin leží v Ochotském moři proti břehům ruské Přímořské oblasti, od níž jej odděluje průliv Tatarský a na jihu proti japonskému ostrovu Jesso, jsa od něho oddělen průlivem Lapérouským. Jeho povrch měří něco přes 70 tisíc čtv. km. Je pokryt většinou horstvy, vysokými až 1500

metrů, uvnitř bohatý jehličnatými lesy a zvěří a protékají jej kromě několika bystřin dvě nevelké řeky Tymi a Poronaj. Větší úrodné roviny rozkládají se na západním břehu naproti ústí řeky Amuru, ve vnitru ostrova je několik jezer a bažin. Geologicky je povahy tercierní a vulkanické a vnitřní

Obchodníci kožišny na Sachalinu.

změny dosud nejsou ukončeny, což dokazuje časté zemětřesení. Jako Japonské ostrovy i Sachalin podle všeho se zvolna snižuje, propadá. Admirál Makarov udělal svého času na skalách v zálivu Těrpenia záseky, aby pozorovány byly změny mořské hladiny, leč ku praktickým výsledkům se nedošlo.

Břehy jsou rozervány hojnými lagunami. Sachalin nazývají Japonci Karafuto, Čiňané v Mandžurii Sizam. Je obýván obyvatelstvem ruským, Japonci, Korejci a Čiňany, ale nejzajímavějšími obyvateli jsou zbytky Paleasiatů, zejména Oročeni, vymírající to kmen, asi jen 300 duší, dále Aini, Tunguzi a poměrně nejčetnější Giljaci. Většinou jsou šamani, t. j. věří v duchy podobně jako Ostjaci, Gurjati a Jakuti. Šamanismus a animismus, toť prvobytná forma náboženská, oduševňující přírodu duchy. Prostředníky mezi těmito duchy a člověkem jsou »šamani«, kouzelníci či zaklínači. Ostrov Sachalin byl v Evropě velmi málo znám. První Evropan, který shlédl jeho břehy, byl Holanďan Martin Gerrit de Vries v polovici 17. století, který jej však pokládal za součást japonského ostrova Jessa. V r. 1787 francouzský cestovatel La Péroux proplul mezi ostrovem Jessem a Sachalinem, ale podobně jako pozdější anglická expedice Brawtona, domníval se, že je to poloostrov, souvisící úzkou šíjí s asijskou pevninou někde pod ústím řeky Amuru.

Historie objevení Sachalinu jako ostrova a jeho připojení k Rusku je hodně dramatické. Rusku jednalo se o to, dovršiti výboj Sibíře, který děl se vlastně již od 14. století, ale měl největší úspěchy v 17. století získáním povodí mocné řeky Amuru. Při tom se srazilily zájmy Ruska s Činou, ovládající pobřeží. Byly to heroické výzkumné cesty ruských kozáků, nejprve Vasila Pojarkova, který v letech 1643 až 1646 proplul Amurem do Ochotského moře a za tři leta nato expedice Jerofeje Chabarova, který v přiamurském kraji dlel 3 leta. Chování se surových kozáků k nebohým domorodcům bylo kruté, kraj byl zpustošen a čínské vojsko jalo se útočit na kozáky. Pekinská vláda, kde nastoupila mandžurská dalčinská dynastie, nechtěla se ovšem vzdát Amuru. Zatím Rusové začali kolonizovat kraj lidmi, kteří sem přišli za dobrodružstvím, volžskými svobodnými kozáky, onou pověstnou »volnicou«, která začala zle řádit mezi tuzemci. Docházelo k neustálým bojům s Činou, až konečně něrčinskou úmluvou r. 1689 ruský vyslanec Golovin byl v Pekinu přinucen vzdáti se Amuru. Smlouva ta měla však jeden »geografický« háček, kterého Rusové později využili. Hranicí byly totiž t. zv. Stanovyje gory, velký to horský hřbet, táhnoucí se podle smlouvy »až k moři«. Všechny řeky, tekoucí k jihu od hor, patřily Číně. Ale tehdejší mapy byly špatné a ukázalo se, že hory nešly až k moři, nýbrž stáčely se k jihu a severu.

Objevení se francouzské a anglické expedice u Sachalinu ukázalo opět Rusku důležitost tohoto kraje pro jeho asijské državy i začalo se uvažovat o novém získání Amuru a zejména prozkoumání západního břehu, zda z ústí řeky Amuru je už jaká cesta na jih do Japonského moře. Když povrchním zkoumáním Lapérousovým i ruským bylo potvrzeno, že Sachalin je poloostrov, nařídil car Mikuláš I., aby otázka byla považována za skončenou. Amur bez spojení s Japonským mořem neměl pro Rusko ceny. Vláda, obávajíc se srážek s Čínou, zapověděla přísně každé zkoumání v ústí řeky Amuru, ale car prý tajně naznačil nově jmenovanému generálnímu gubernátoru východní Sibiře, Muravjevu, že by rád viděl získání celého kraje.

Věc provedl ruský námořní kap. Genuadyj Ivanovič Něvelský. Otázka Dálného Východu dávno jej lákala a studoval historii a geografii kraje. V japonských i čínských letopisech přišel na narážky, že Sachalin je ostrov. Dále přišel na onu geografickou chybu »něřčinské smlouvy«. Hory táhly se na jih a proto vlastně celý ussurijský kraj i Přiamurí patřilo Rusku. Něvelský získal pro své plány Muravjeva a když byl jmenován velitelem transportu »Bajkal«, jenž vezl zásoby pro posádky Kamčatky, provedl tajně svou. Muravjev mu slíbil, že mu opatří svolení od cara k prozkoumání ústí Amuru.

Něvelský vyplul v září 1848 z Kronštadu a v květnu byl již na Kamčatce. Ale slíbené svolení carovo k výzkumu nedostal. Proti zákazu obeplul Sachalin a seznal, že je to ostrov. Vnikl pak do ústí Amuru, zjistiv, že je přístupný po moři. Vzrušen odebral se pak do města Ajan, kde již byl Muravjev.

»Sachalin jest ostrov,« vzkřikl k Muravjevu: »mýlka je pak vyjasněna«. Muravjev místo odpovědi podal mu — opožděné svolení carovo. Něvelský spěchal do Petrohradu. — Car jej vyslechl přívětivě, ale carští ministři trvali na jeho zatčení pro přestou-

pení zákazu. Car to sice překazil, ale nedal mu ani nejmenšího vyznamenání. V r. 1850 Něvelský po druhé byl poslán do Přiamurí, aby vyhledal vhodné místo pro obchodní a průmyslové středisko, leč s výslovným rozkazem, že to nesmí býti ani v ústí, ani vůbec blíže řeky Amuru. Něvelský jel, avšak přesvědčiv se, že skutečně podle »Něřčinského dohovoru« Amur patří vlastně Rusku, vztýčil v r. 1851 před domorodce slavnostně ruskou vlajku a založil Nikolajevsk. Tak připojil i ostrov Sachalin k Rusku. Něvelského obžalovali a za trest, že porušil příkaz, byl degradován na prostého námořníka. Ale car mu dal milost slovy: »Kde jednou byla vztýčena ruská vlajka, nesmí již býti spuštěna.«

Od r. 1853 začíná ruská kolonizace Sachalina. Za krymské války musela ruská posádka opustit ostrov a Sachalin od roku 1855 stal se stálým jablkem sporu mezi Japonskem a Ruskem. Od r. 1869 začíná vláda na Sachalin vysílat zločince a úsilně kolonizovat ostrov. Zemědělství v nížinách se zavádí, ale nestačí na výživu obyvatelstva, takže obilí musí se dovážet. Tuzemci trpí a vymírají, živíce se rybolovem a chovem sobolů. Při březích loví se tuleni, někdy i velryby, ale hlavně sledi. Objeveno černé uhlí v značném množství, ale ne valně jakosti. Odhalen jantar, ale hlavně bohaté prameny nafty na severu ostrova.

V roce 1875 dohodlo se Rusko s Japonskem na výměně. Japonsko vzdalo se Sachalinu vůbec za Kurilské ostrovy a Japonci i Číňané se odstěhovali. Ostrov stal se výhradně ruským a po válce s Japonskem roku 1905 zrušilo Rusko nucenou kolonizační trestanců a na ostrov přibývají dobrovolní kolonizátoři. Japonci neradi ztratili Sachalin. Za revoluce, využívše slabosti Ruska, vnikli do Vladivostoku a, jak známo, šli »na pomoc československým legiím« až k Irkutsku. Současně obsadili jižní a východní polovinu Sachalinu. Ze Sibiře musili ustoupiti před 4 lety, dvě leta nato opustili i Sachalin a ostrov stává se opět čistě ruským.

X

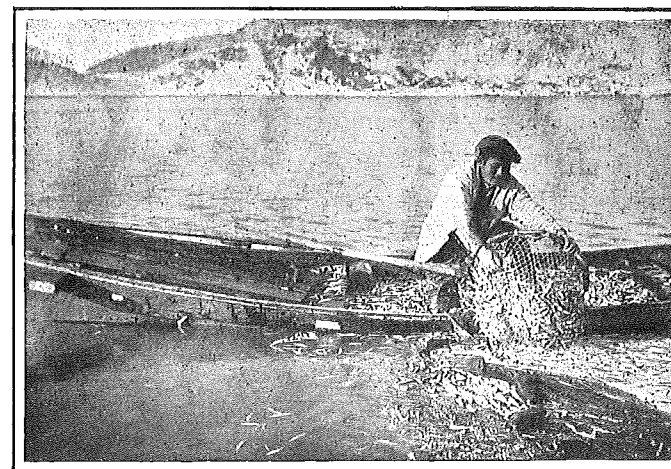
RUSKÝ OSTROV FRANTIŠEK DOBŠÍK

Konečně tedy jsme u moře tak toužebně očekávaného, avšak tvořícího překážku, která nedá se jen tak lehce po čechoslovácku vztít. Svoji cestu Sibiří, totiž z Mariinska do Vladivostoku, měřící 4409 verst, kterou ujeli jsme za 18 dní v době od 16. srpna do 3. září 1919, mohu směle nazvat »Sibiří na střeše vagonu«, neboť celou tu dlouhou cestu každodenně od časného rána do pozdního večera proseděl jsem společně s br. Koktavým na střeše svého vagonu. Pro tento způsob cestování rozhodl jsem se proto, že byla to cesta poslední a chtěl jsem ještě naposled shlédnouti širé kraje, které snad nikdy již více nespatriím a okénko teplušky skytá jen velmi nepatrný rozhled. Bylo to jakési loučení se známými kraji a cesta tato nevymizí mi nikdy z paměti.

Když konečně po dlouhém přejíždění sem i tam po nádraží vladivostockém dostali jsme se až na samý břeh moře na t. zv. Egeršeldě, přijela pro nás naše lodice, honosící se jménem »Smělčák« s připojenou barží, t. j. vlečnou lodí a odvezla nás na Ruský ostrov do kasáren 35. pluku u cihelny. Celá cesta po moři trvala asi hodinu. Zde ubytovali jsme se v prostorných přízemních kasárnách, které tu byly postaveny pro vojsko posádky vladivostocké, pro pluk 35. Protože v blízkosti

nalézá se velká strojní cihelna, jmenuje se to zde také »U cihelny«. Přejdeme-li po pěšince přes kopec na druhou stranu, vejdemo přímo do nových velkých kasáren, kde nyní je umístěna naše nemocnice a kde jsou ubytováni též civilní občané republiky československé, t. j. Češi v Rusku usedlí, kteří však před bolševiky utekli a mají v úmyslu nyní vrátiti se do vlasti. Jsou tu s celými rodinami a pro jejich děti i škola je zde zřízena. Novému návštěvníku připadá to zde, jako by se ocitl v nějaké české kolonii, obzvláště i když jakési posvícení bylo tu uspořádáno, při němž však popíjela se jen hořká a velice drahá japonská »sakura«, druh to špatného piva.

Neznám přesné rozměry plochy, kterou zaujímá Ruský Ostrov, avšak přibližně odhaduji mu 12 verst délky a 11 verst šířky. Hluboko do ostrova vřezává se moře dlouhým, však mělkým zálivem, Novik zvaným, do něhož vjíždí se z Vladivostoku průplavem, v nížině úzkého poloostrova prokopaným. Do tohoto zálivu ústí několik malých říček. Větší část ostrova pokryta jest vysokými horami, které však na menším dílu dosahují sotva poloviny výšky těchto. Všechna úbočí hor pokryta jsou lesem listnatým, mnohde velice hustým a neprostupným a kde

Vybírání sledi ze sítí.

tohoto není, roste množství různých křovin.

Na každém vrcholku zřízena jsou nebo teprve se zřizovala mohutná opevnění, na nichž však práce je nyní zastavena. Od hlídače na 12. fortě dověděl jsem se, že na zdejších opevněních pracovali jen sami mladí lidé do 30 let, kteří vždy na jaře z Ruska přijížděli a na zimu zase odjížděli domů. Číňanů, po rusky »Kitajců«, pracovalo prý tu velice málo. Zajímavý jest pohled na nedohotovené rozsáhlé opevnění s tajnými chodbami, ústíci na samém břehu moře, a na spoustu stavebního materiálu, skladiště a domů. Nejsemutnějším faktem však je, že všechna tato opevnění jsou bezcenná, neboť ti, proti nimž toto všechno bylo zřizováno, mají jistě již dávno všechno obkresleno a fotografováno, neboť přístup jest sem každému dovolen s výjimkou fortu na nejjižnějším cípu ostrova. Ke každé pevnosti vede dobře stavěná, široká a pohodlná silnice tak, že celý ostrov dá se dobře procestovat, po př. povozem nebo autem projeti. Z cihelny na Pospělov je hodinka cesty, na 12. fort $\frac{3}{4}$ hodiny, na jižní cíp k fortu 4. je $1\frac{1}{2}$ hod.

Abych co nejvíce užil z toho, co moře a ostrov poskytnouti může, vypravil jsem se hned druhého dne po příjezdu na ostrov na obchůzku až na 12. fort, kde stojí silné betonové opevnění, dosud však nedostavěné. Odtud viděti jest daleko na širé moře a na velkou část ostrova. V lese, jímž procházíme, viděti na stromech i křovinách vysoko pnouti se vinnou révu, jejíž malé hrozny jsou dosud zelené a kyselé, neboť začínají zrát až v první polovici října a vylisovali jsme si z nich později také trochu dobrého vína.

Poněvadž jsme tu všichni tak jaksi napolo již v civilu, jsme beze zbraní a místo vojenského cvičení konáváme buď jednotlivci nebo i celé skupiny bratří, krátké i delší výlety po lesích, fortech i březích moře. Nejraději chodíval jsem na jižní vysoké břehy k otevřenému moři, odkud byl nádherný pohled daleko na pobřeží Gornostaje až k ostrovu Askoldu a na celý Ruský Ostrov. Zajímavé bylo pozorovati rozbouřené moře, jehož obrovské vlny mohutně narážely na vysoké skály, o něž se s hukotem rozbíjely, kdežto

na břehu plochem se převalovaly s rachotivým zvukem, pocházejícím od válejších se oblázků a štěrků. Tento hukot vln bývalo dobře slyšet až v našich kasárnách, 1 hod. cesty odtud vzdálených. Při jedné takové bouři pozoroval jsem kanadskou loď »Liverpool«, která právě odjížděla z Vladivostoku a napočítal jsem, že za jednu minutu zhoupla se jedenáctkrát. Že taková větrná bouře dovede řádit i v přístavu, nebyl bych ani věřil, až pohled na rozbité barže se střelivem mne o tom poučil. Když se tyto barže, zmítané mohutnými vlnami, o pevné pobřežní hráze rozbíjely a bedničky s patronami padaly ke dnu, projevovali přítomní Rusové nad tímto ničením velikou radost. V našem »slavném« přístavě potopil se malý parníček »Techod«, jemuž jsme též pro nepravidelné jízdy říkali »Nechod«, a zůstal, chudák, pod vodou asi po 14 dnů. Nástupišťe k lidím jest docela primitivně zhotoveno ze slabých, prohýbajících se prken, asi 2 m nad vodou vysoko, s něhož jednou při stěhování jakési ruské kanceláře spadl voják i s bednou knih do vody a bylo nutno jak knihy, tak i vojáka, z vody vyloviti. I zajímavé vylodování koní jsem zde spatřil. Když totiž jeden kůň vzpíral se jíti po prkenném mostě, jednoduše ho chytili, hodili do vody a on pak sám pěkně až ku břehu připlaval a zde byl pak zadržen. Někdy také při různých těchto pracích musili jsme i my vypomáhati a pro zdejší zásobárnu vynášeti mouku, chléb, maso a jiné produkty; později pak odesílány byly hlídky na Egeršeld hlídati sklady naší bavlny.

Dokud ještě nebylo omezeno dojížděti do Vladivostoku, zajel jsem si tam několikrát nakoupiti si různých drobností a prohlédnouti si město, přístav i malé, avšak vzácné sbírky chovající museum. Když nejela loď přímo do našeho přístavu v zálivu Noviku, vystoupil jsem v přístavu na Pospělově a šel jsem do »Cihelny« pěšky. Na Pospělově zřízena jest prostorná a pěkná americká nemocnice a kolem ní po stránkách rozložena jest malá osada, jejíž obyvatelé dne 24. října uspořádali prosebné procesí, po rusky »krestnyj chod«.

S vrcholku nad Pospělovem, odkud jest do našich kasáren ještě hodinu cesty, naskytá

se nádherný pohled na celý Vladivostok se všemi poloostrovy a zálivy i na celý Ruský ostrov.

Ruský ostrov stal se také dočasným, nedobrovolným sídlem internovaných delegátů II. vojenského sjezdu, mezi nimiž měl jsem mnoho starých, dobrých přátel a proto umínil jsem si, že je brzy navštívím. Umístění jsou na západní straně ostrova na Podnoží a musí se za nimi od nás po moři. Vstoupil jsem tedy na ruský vojenský »katěř«, který mne převezl přes záliv Novik na druhý břeh ke kasárnám 36. pluku, kde umístění jsou bratři invalidé. Odtud dále jde se po silnici asi hodinu pěšky až k vojenské radiotele-

připravují úsilovně k další práci. Přístup k přístavu na Podnoží a k druhým bratřím mají zakázán, zato však na druhou stranu do hor a k moři mohou kamkoliv. Když jsem pak dne 14. října byl zde návštěvou po třetí, byl již dozor více zostřen. Kdo chce nyní delegáty navštívit, musí se ohlásit u »děžurného«, tento si zapíše jméno návštěvníka do zvláštní knihy a potom teprve možno vstoupiti do místnosti, avšak v nejvyšším přípustném počtu 5 osob. Hlídku konají zde bratři od 4. pluku, za což dostalo se jim ironického názvu »Švejkové«, kteří později byli zaměněni bratry od pluku 1., kteří však konali již svou nepřijemnou stráž beze zbraně.

Slavnost 12. střel. pluku ve Vladivostoku 6. července 1920. Foto Památník Odboje.

grafní stanici, jejíž jedenáct 90 m vysokých dřevěných antenních stožárů jest již zdaleka viditelné. V blízkosti této stanice nalézá se starší opevnění s dosud zachovalými 28cm děly. Na začátku cesty, odbočující se silnice k budově, kde umístění jsou delegáti, přivítá vás Čechoslovák, třímající v ruce pušku s nasazeným bodlem a po náležitých formalitách propustí vás milostivě dále.

Delegáti v počtu 55 umístění jsou v přízemní kamenné budově ve velké, prostorné místnosti, druhou pak obývá strážní rota v počtu 50 lidí. Hned při vstupu do místnosti delegátů všiml jsem si zvláštního ruchu: viděti skupiny debatujících, hráčů i čtenářů, mnozí píší a pod. Z toho dá se souditi, že se

Když jsem se tak nad osudem delegátů zamyslel, napadlo mi, jaké je to ubohé počítání vládnoucích kruhů internovati zde 50 bratří, o nichž se domnívají, že mohou bolševismem nakaziti celé vojsko, když vlastně všechno obyvatelstvo a vše, s čímkoliv se setkáte, proluto jest nespokojeností a doba sama pro bolševismus pracuje. Je zřejmo, že rozkladu neunikne nikdo, kromě Čechoslováků, které může však zachrániti jedině touha po domovu, t. j. nenechati si uzavřít cestu do Vladivostoku a tím domů.

Dne 29. září 1919 o 10. hod. dopol. konal se ve Vladivostoku pohřeb Rusy zastřeleného bratra. Průvod, jehož se zúčastnili všichni spojenci i Rusové, byl mohutný a pěkný.

Však již den před pohřbem bylo určeno, že z cihelny půjde rota o 150 mužích a z Podnoží také jedna, k čemuž vydávaly se pušky a vybírali se účastníci, prý pro demonstrační průvod Vladivostokem. Dobrovolně však mnoho bratří se nehlásilo, neboť jsme toho názoru, že mělo se demonstrovati hned, když Kolčak stal se diktátorem a ne nyní, kdy je proti nám kde kdo poštván.

14. listopadu předcítán byl nám důvěrný rozkaz, podepsaný Čečkem, Černoškem a j., že ve Vladivostoku očekává se v nejbližších dnech převrat, že dojde k bojům, do kterých my za žádnou cenu se nesmíme zaplésti, nýbrž zachovati přísnou neutralitu tak, jak zní přísný rozkaz presidenta Masaryka. Teprve nyní tedy přišlo se na to, co většina vojska dávno již požaduje.

Převrat skutečně také byl dne 17. listopadu proveden, při němž však vzbouřenci s generálem Gajdou v čele celou věc prohráli a »přísně neutrální« Japonci, využívše nastalé situace, ovládli celý Vladivostok, v němž zařídili se v krátce jako doma.

Právě v těchto tak pohnutých dnech přijela japonská loď »Italy Maru«, která má nás odvézt do vlasti. Proto je našim nejvroucnějším přáním, aby již zase ve Vladivostoku zavládl pořádek, abychom se mohli naloditi. Když pak skutečně dne 21. listopadu 1919 přijel pro nás »Smělčák«, aby nás odvezl do přístavu, plni radosti spěcháme na poslední tuto cestu, vedoucí ke konečnému osvobození.

Ještě naposled zajel jsem si na Čurkin ke strážní rotě a potom na nádraží shlédnouti spousty natropené bojem o ovládnutí nádraží. Úplně vytlučená okna, v sedmi místech dělostřelbou probité zdi a v místnostech rozbitý nábytek svědčí o urputném boji, který se zde odehrál. Tento smutný pohled na následky nešťastné občanské vojny a na vmísení se Japonců do ruských poměrů, vnucuje mi smutnou náladu právě v poslední chvíli, kdy opouštím »matičku Rossii«, která po 5 roků a 3 měsíce poskytovala mi svého pohostinství.

X

MOŘE VÁCLAV VALENTA-ALFA

Bylo to na Sibiři u českých legií radosti, zpěvu a výskání, když telegraf přinesl zprávu, že se konečně pojedou domů. Domů, domů, domů, znělo tehdy ze sedmdesáti tisíc úst českých legionářů Sibiři od Urálu až k Tichému oceánu. Domů, domů, toužil už kde kdo a třeba cesta byla daleká, po nekonečných mořích, kolem celého světa, přece nikoho nelekala, vždyť se mělo jeti domů, domů do osvobozené vlasti, k jejímuž osvobození jsme ze všech svých sil v Rusku pomáhali.

Domů! Nepochopí, kolik krásy je skryto v tom slůvku, ten, kdo nežil leta bez domova, v nehostinné Sibiři, stále mezi životem a smrtí.

Náš vlak stál v té době, na podzim r. 1919 to bylo, u jezera Bajkalského a byl poslán do Vladivostoku mezi prvými. Ke konci září

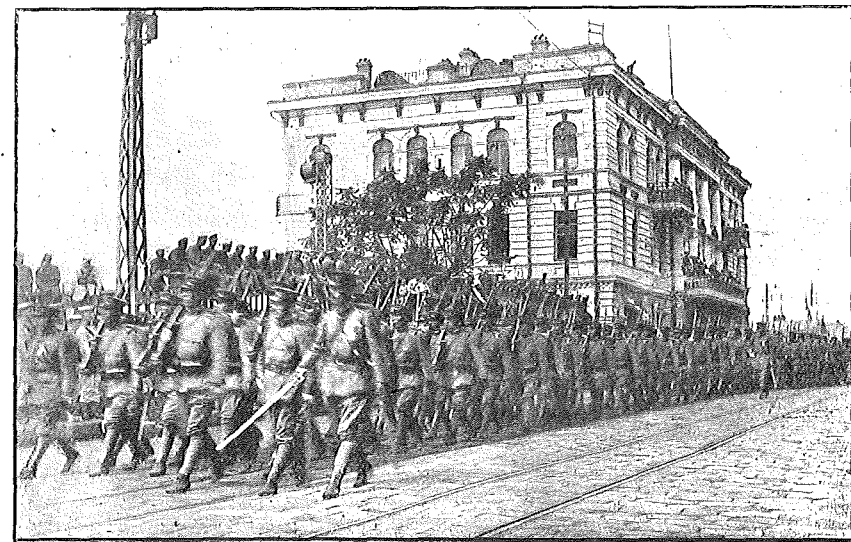
vydali jsme se na dalekou cestu pustinami mandžurskými a po měsíčním putování, překonavše cestou četné překážky, vjeli jsme jedné noci ke konci října do Vladivostoku, abychom se odtud vydali za moře. Mysleli jsme, že už v přístavu na nás loď čeká, ale jaké zklamání. Prý musíme ještě nejméně tři měsíce čekat, než na nás dojde řada. Zatím, protože ve Vladivostoku není pro tolik vojska místa, že musíme na Ruský ostrov v Tichém oceánu a tam trpělivě čekat, až pro nás nějaká loď přijede.

Ruský ostrov není na štěstí od Vladivostoku příliš vzdálen. Leží před samým vjezdem do přístavu, asi ve dvaceti verstách*) od pevniny. Svými skalnatými břehy zachycuje mocné vlny věčně se bouřícího Japon-

*) Versta = 1.066 m.

ského moře a chrání přístav před vlnobitím. Svými tvrdými pevnostmi bránil Vladivostok a v jeho Zlatém rohu ukryté ruské válečné loďstvo ještě v poslední válce rusko-japonské roku 1903 před žlutolicími Japonci. Od těch dob změnil se Ruský ostrov k nepoznání. Kde dříve zněl veselý vojenský zpěv, duňela země pod těžkými koly děl a pádnými kroky regimentů, panuje dnes mrtvé ticho. Ostrov je téměř liduprázdný. Jen rybáři zůstali mu stále věrni. Pevnosti zpustly, není v nich děl ani vojska. Obojí odvezli ve válce daleko na západ na frontu proti Němcům a do Haliče k pevnosti Přemýšlu. Děla, jež až

čak« a »Naděžnyj«. Jaké to bylo pro nás milé překvapení, když jsme spatřili kolébat se na vlnách největšího moře světa první československé námořní lodi s československou vlajkou. Pravda, byly ty naše pyšné lodi u porovnání s ohromnými koráby, které na rejdě kotvily, právě skořápky, leč to nám nikterak radost z našich lodí nekazilo. »Smělčák« s »Naděžným« bylo prvé námořní loďstvo československé republiky a nynější loď »Legie«, plující pod československou vlajkou po všech mořích světa, jest jejich mladší sestrou. »Smělčák« s »Naděžným« na volné moře nikdy nejezdily. Sloužily jen k převážení na-

Japonci ve Vladivostoku.

Foto Památník Odboje.

dosud v pevnosti zůstala, rezavějí a nejsou k potřebě. Železné dveře podzemních skryší nejsou uzamčeny, každý sem volně může. Rybařské děti hrávají si teď v pevnostech na schovávačku. Také kasárny slavných sibiřských pluků v údolích pod pevnostmi jsou prázdné.

A v těchto prázdných kasárnách pevnostních čekaly postupně všechny regimenty československých legií na lodi z Japonska, Ameriky, Indie nebo Austrálie, které pak pluk za plukem převážely se Sibiře do Evropy. A tak i nás na tento ostrov zavezli.

Následujícího dne časně z rána sebrali jsme všecky svoje věci a stěhovali se z teplušek, v nichž jsme téměř plně dva roky prožili, na dvě československé lodi »Směl-

ších na Ruský ostrov a zpět. Pravidelně dvakrát denně jezdily obě na Podnoží, tak se jmenoval přístav na Ruském ostrově a udržovaly tak spojení s pevninou. S námi však do vlasti nejely. Když převezly poslední Čechoslováky z ostrova na loď, byly prodány.

K osmé hodině odrazili jsme od asijského břehu. Parníčky výhrůžně zapískaly, jako by tím chtěly nahnati strachu všem těm na rejdě zakotveným obrům, jako by je pískotem varovaly, aby jim žádný nelezl do cesty, nechce-li se s proraženým břichem octnouti na dně oceánu. Ano, tak hrozivě »Smělčák« s »Naděžným« vyhlížely. Z komínů vyfukovaly černé kotouče dýmu, lodní šrouby se číperně vrtěly a hnaly naše lodi bystře kupředu. Na rejdě stály zakotveny ohromné oce-

lové lodi válečné s nesčetnými děly, vyčuhujícími jim z boků na všechny strany. U přístavních hrází podřimovaly mohutné parníky nákladní i nádherné lodi osobní. Minulí jsme křižníky: japonský, francouzský, anglický a americký a zamířili k vrchu Egeršeldu, na jehož nejvyšším místě vlála na vysokém stožáru ruská vlajka. Pod vrchem nakládali copaty Čiňané, »chódové« do břicha nějaké japonské lodi pytle obilí; lodní jeřáby harašily a vytahovaly na palubu ohromné balíky vydělané kůže. Na hrází i na lodi hemžilo se to lidmi jako v mraveništi. Od Čurkina, vrchu po levé ruce, zaléhaly k našim uším hřmotné rány kladiv. To nějací dělníci rozbíjejí tam staré válečné ruské lodi, vytažené a rezavějící na břehu. Ležely tam minonosci, torpedoborci i jakýsi starý ledolom. Snad ještě v rusko-japonské vojně naháněly svým zjevem Japoncům strachu a dnes tu leží bezmocně. Rozpustili kluci šplhají po nich, na honičku si kolem nich hrají a lodi jen klidně na boku leží, na smrt kladivy čekají. Kolkolem Zlatého rohu na úbočí vysokých hor, věncících přístav, rozkládá se pyšný, výstavný Vladivostok, s krásnými, velikými budovami a bezpočetnými, ohromnými skladišti s bílými cínovými střechami. Mnoho podivuhodných, nevidaných věcí bylo možno v přístavu shlédnouti. Nás však pudila odsud touha spatřiti širé, nekonečné moře, jež bylo možno viděti s vrchů Ruského ostrova. Zlatý roh i oba průlivy, vedoucí z přístavu kolem ostrova ven do moře, podobaly se zcela širokým ruským řekám Volze, Dněpru, Jeniseji, Angaře a nepůsobily žádným zvláštním dojmem. Byli jsme proto rádi, když se již naše lodi blížily ke břehům Ruského ostrova, za jehož horami jsme tušili nekonečnou hladinu vodní.

V devět hodin zakotvily jsme v přístavu na Podnoží. Přijely nákladní automobily a zavezly nás k východnímu břehu Ruského ostrova k Vejvodské zátoce do kasáren 133. pěšího sibiřského pluku.

Nikdy nevytřím z mé paměti první dojem, jakým na mne učinilo setkání se s mořem. Ta ohromná hladina vodní, která se zjevila mému udivenému zraku, zdála se mně bez-

hraničnou. Celé hodiny proseděl jsem na břehu mořském, pozoruje vše, co se dalo na povrchu vody. V dálce se zjevila jakási temná tečka. Záhy se proměnila v obláček dýmu a za chvíli se objevily stožáry lodní. To od břehů Japonska plul do Vladivostoku nějaký parník. Jakými šťastlivci zdáli se mi lidé, kteří mohou jezdit na takovýchto lodích! Celé dny prožil jsem na břehu mořském.

Nejvíce jsem miloval moře večer při západu slunce. Tehdy jeho hladina zdála se býti jediným ohromným zrcadlem, v němž se pyšně vzhlížely dlouhé, pozlacené pruhy. Šikmé paprsky zapadajícího slunce odrážely se od hladiny, blýskaly na nekonečném vodním prostranství, planou a tetelí se jiskrami na hřebenech mírných vln, jež zdvihá na hladině mořské lehký větřík, vanoucí každého večera do moře ze sousední pevniny. Daleko na východě splývají vlnky s šedomodrou mlhou, zakrývající obzor, že zrak nemůže rozeznati kde končí moře a začíná obloha. U našich nohou ve stínu pobřežních skal a útesů, tam kam nemůže zavanouti vítr, je voda tichá jako zrcadlo a tak průhledná jako nejčistší sklo. Zde oči poznávají na dně mořském každý kamének, každíčkou mořskou rostlinku, rozprostírající ve vodě své zelené, tmavohnědé nebo červené listy.

V takovýto večer je požitkem zahleděti se přes bok lodičky, plujíc podle pobřežního skaliska, nakloniti se k hladině mořské a pozorovati život v průzračné, zelenavé mořské vodě. Hle, tam na dlouhé mořské řase sedí jasně červená mořská hvězda. Přisála se k řase svými nesčetnými drobounkými nožkami. Voda je tak průzračná, že rozeznáváš i podivné kresby na kůži jejího těla. Majitel lodičky, starý copatý Čiňan, noří hbitě do vody dlouhou tyč s vidlicí na konci zahnutou, aby hvězdici z vody vytáhl. Ale sotvaže se hůl dotkne řasy, vyhrne se z ní hejno zelených, světlepruhovaných rybiček. Dík svému zbarvení ležely zcela nepozorovaně v řase. Sotva stačíme prohlédnouti si ta náhle se objevivší stvoření a již náš zrak je zaujat zase novým, ještě zvláštějším živočichem, jehož jsme dříve také nepozorovali.

Jest to veliká sepie, zjevivší se náhle ve stínu naší lodičky. Hledí na hůl ponořenou do vody velikýma očima. Kupředu vytáhla svazek tlustých tykadel s velikými přisavnými destičkami. Okraje jejího těla olemovány jsou tenkou krajkou, něžnou ploutvičkou, jež se neustále lehce vlní. Vidíme zřetelně všechny záhyby na povrchu jejího těla. Zapomínáme na hvězdici a snažíme se vidlicí uchopiti sepii. Náhle se však objeví našim užaslým očím podivuhodná věc. Zvíře v okamžiku změnilo barvu. Až do té chvíle bylo barvy světle pískové, ale teď, polekavši se hole, změnilo barvu na malinově šedou. Hůl se pohnula ještě jednou a my spatříme ještě podivnější věc. Sepie uskočila nazad jako střela a současně vypustila proud temné tekutiny. Čistá voda kolem změní se v temný mrak neprůhledný a před našim udiveným zrskem mizí rázem všechny předměty na dně mořském. Čekáme, až se mrak rozplyne a voda se opět vyčistí, ale sepii už více nevidíme. Pod přikrytím vypuštěného kalu zmizela zatím nepozorovaně a teď patrně leží ukryta někde mezi kameny nebo se zaryla do písku, zbarvivši se opět na pískovo. Pátráme po sepii, ale tu již nás zase starý Čiňan upozorňuje na cosi nového a prstem do vody ukazuje: »Moja, smotli, smotli tuda!«*)

Tak jsme mnohdy proseděli hodinu za hodinou v lodičce a pozorovali život moře, nemohouce odtrhnouti oči od toho nádherného divadla, až nám Čiňan připomenul, že je na čase vrátiti se ke břehu. Zaplatili jsme copatému převozníku za projížďku po moři a za soumraku vraceli se do kasáren s bohatou kořistí.

Jednoho dne, vyjda si na břeh, spatřil jsem zajímavý zjev. Moře uběhlo na verstu od pevniny a ztichlo. Jen nejasný šum, jakoby šepot nesl se vzduchem. To u mých nohou dýchaly miliony malinkých mušlíček, přisátých k pobřežním balvanům. Šeřilo se rychle, kolkolem však panoval čilý ruch. Obyvatelé pobřežní sbírali úrodu moře. Bo-

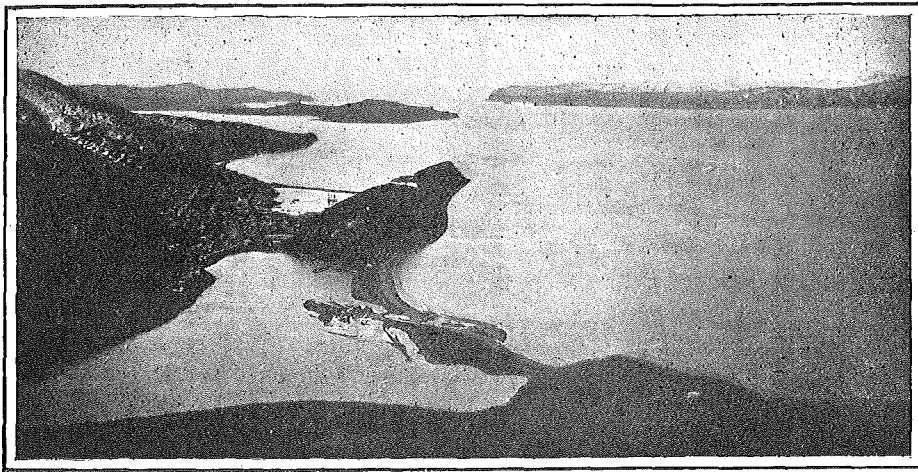
*) »Ty, pohled', pohled' tamhle!«

sonozí, otrhaní kluci hledali pečlivě cosi v mořském písku. V loužích, jež tu na dně mořském zůstaly, brodil se jediný stařeček se zmačkaným kloboukem na hlavě, provázen malou prostovlasou holčičkou. Lovili z louží sáčkem malé mořské ráčky a jakési jedlé mušličky. V dálce, tam, kde se zastavilo moře mezi temnými, omletými skalami, mrkaly chvílemi ohníčky a pohybovaly se hořící pochodně. To rybáři tam lovili veliké mořské raky, kraby a různé mořské živočichy. Na bílém písku pobřežním, jak tenké předivo zelených vlasů, ležely něžné vodní řasy. Celé rodiny rybářské vyšly si na tento písek. Ženy a výrostci shrabovali řasy na malé hromádky a muži-rybáři je odváželi na vozičkách dále od břehu k vysokým hromádám, které tam ležely jako nevelké stohy obilí. Všude panoval chvat a šum.

As po dvou hodinách začalo se moře zase vraceti k pevnině. Chlapci spěchali ku břehu, mimo mne prošel stařeček s děvůškou, mizely vozičky a odcházely ženy hrabající mořské řasy. Břeh pustl.

Sedím na skále čnějící vysoko nad mořem a padající svíslou stěnou k hladině. Je tma. Nevidím moře, ale cítím, že se blíží ke břehům. Jakési bublání doléhá z dálek k mým uším. Náhle z černých skal přede mnou vyběhl světlý jazyk. Popolízá blíž a blíže, rozšiřuje se, zatím co skály jako by se propadaly někam do hloubky, jsou stále nižší a nižší. S podivným pleskáním a vrčením lije se voda do průchodů mezi skalami, vlna honí vlnu a všechny se rozbíhají stále širěji, vzdýmají se výš a výše a s šumem rozbíjejí své hrudi o skálu, na níž sedím. Jedna po druhé mizely ohromné skály. Po nebi plují volně oblaka, za nimi skrývá se chvílemi luna. Bledý, široký pás třesoucí a kolébající se, protáhl se jako bílá cesta v smutnou dál širého moře. Pode mnou moře temné s bílými hřebeny ječí a skáče, zlostně vrčí, tajemně šepotá a stříká mně do tváře slané své sliny, jakoby se zlobilo, že tu sedím a pozoruji jeho rej, ruše tím klid bezlidného břehu.

Ruský ostrov se ztišil, zadřímá. Jen vlny jedna za druhou vybíhají na břeh s tichým šploucháním, zpívajíce ukolébavku usínající-

Avachinský záliv.

mu ostrovu a všem lidem dobré vůle na něm. To moře konejší tak pilné rybáře, šeptá jim, aby klidně spali, že ono, moře, je bohaté stejně jako matka země a že zase brzy přinese jim svých darů.

Bývaly, však také dny, kdy klidná spousta vod se rozbouřila. Nebe se pokrylo temnými mraky, vítr hvízdal zoufale a třpytící se kdysi hladina vodní ztemněla, zamračila se. Ke břehu zavalila se jedna mocná vlna za druhou a širé moře zpestřilo se jejich bílými hřebeny. Rybářské lodice, prchající ku břehu, kolébaly se na vlnách, dělajíce krkolomné skoky, že se chvílemi zdálo, jakoby zmizely beze stopy ve vodní propasti. Leč za okamžik se lodičky zase objevily na povrchu vln.

Věděl jsem, že ani s hor Ruského ostrova není viděti ještě pravý, nekonečný oceán, ale miloval jsem přes to Japonské moře a jen na to myslel, až se budu moci projeti po tom moři bez břehů.

Bylo souzeno, že se moje touhy záhy splnily.

Právě ten den před Štědrým večerem přijela do přístavu vladivostockého zcela nečekaně japonská nákladní loď zařízená na převážení vojska. Byl to parník nový, veliký, s patnácti sty lůžky v podpalubí. Najali jej naši v Japonsku a byla to již patnáctá loď najatá za úspory našich sibiřských chlapců.

Polovinu svého vojenského platu půjčoval totiž každý legionář dobrovolně velitelství sibiřských legií a z druhé poloviny žoldu, který mu měsíčně vypláceli, ukládal ještě větší část do vojenské spořitelny. Sedmdesát tisíc našich se uskrovněovalo a střeženo celý rok 1919, aby se za uspořené peníze dopravila část sibiřské armády do vlasti. Šetřil stejně generál Syrový jako poslední střelec v rotě a rubl k rublu měnil se v miliony. Za ušetřené tak miliony najímány v Japonsku lodě a ze zbytku peněz, abychom nepřijeli domů s prázdnými rukama, kupována měď, kůže, bavlna a mnohé jiné věci, o něž doma ve vlasti byla nouze a vezeny současně s transporty vojska domů. Prvých čtrnáct transportů byli sami nemocní a invalidé, teprve tento patnáctý bylo vojsko zdravé.

Celý den a celou noc svázeli Číňané na vozech k lodi náklad a potraviny pro transport na padesát dní. Patnáct set lidí sní už něco za tak dlouhou dobu! Dva vlaky mědi, vlak kůže a k tomu ještě mnoho vagonů obilí bylo již uloženo do nejspodnějších dvou poschodí lodních. Na to byla dána zavazadla vojska a potraviny. Co se nevešlo do komor lodních, bylo narovnáno na palubě.

Když byl všechn náklad na loď uložen, bylo přivedeno vojsko. Každému vojákovi byla na lodi vykázána jeho postel, podlouhlá to bedna se slamníkem. Takové postele byly v podpalubí nastaveny ve třech poschodích nad sebou. V podpalubí byla zatím úplná

tma, elektrické lampy byly rozsvíceny, až když se loď dala do pohybu.

Od rána valil se již ze širokého komínu lodního sloup černého dýmu. To japonští námořníci vytápěli parní kotle, které pohánějí lodní šroub. K poledni se objevil u naší lodi statný ledokol se silnými ocelovými boky a obzvláště pevnou přídělí, aby naši loď osvobodil od ledových pout a prolámal nám cestu silným ledem do volného moře. Byl celý přístav a také oba průlivy vedoucí kolem Ruského ostrova zamrzlé tak silným ledem, že po něm mohli z pevniny na ostrov nejen pěší choditi, ale i jezdcí na koních jezdit, ba co více, i automobily s nákladem se po ledě na ostrov pouštěly. Přirozeně, že tak silným ledem nemohla si obyčejná loď cestu sama raziti.

Ledokol projel několikrát poblíže naší lodi a rozlámal led na veliké kry na takovém prostranství, aby se loď půl druhého sta metrů dlouhá mohla pohodlně zatočiti. Když byl hotov s lámáním ledu kolem lodi, zamířil směrem k volnému moři, aby nám tou plání ledovou prorazil cestu. Jeho mocná ocelová přídělí s dlouhým nosem, čnějícím pod vodou ku předu, nadzdvíhovala led a jak se loď zvolna šinula kupředu, led stoupal stále výš a výš až praskl a rozlámal se na veliké kusy. Pevné boky ledokolu vyhazovaly pak kry dílem na strany, dílem je zatlačovaly pod ledovou hladinu. Kudy projel ledokol, tam zůstávala v zasněžené pláni ledové volná cesta. Tak projel ledokol několikrát dopoledne a odpoledne tam a sem a cesta do moře byla prorazena.

»Schunko Maru« vyrazila ze sebe první nepřehlíživou výzvu, pobízející námořníky, aby zavřeli otvory, kterými pohltila za ty tři dny, jež proseděla ve vladivostockém přístavu, ohromné spousty nákladu.

Ještě půl hodiny a Schunko Maru se rozkřikla po druhé, aby v následující minutě třetím a posledním hvizdem se rozloučila s Vladivostokem a dala pokyn svým žlutolícím služebníkům, že mohou uvolnit páky, které zastavily její dýchání a přerušily oběh krve v železných cévách.

Dutý, táhlý a nesmírně smutný pozdrav, kterým se Schunko Maru loučí, odráží se od

nespočetných vrcholků sopek, obklopujících Vladivostok a dlouho vlaje mezi nebem a zemí jako ohromný prapor, rozhoupaný větrem.

Námořníci zaujali již svá místa, aby na dané znamení zdvihli kotvu, vytáhli padací schody a odvázáli provazy, jimiž je loď přivázána ku břehu. Dlouhým čekáním netrpělivý lodní šroub rychle, zběsile vyrazil do práce. Několik prudkých, nervosních úderů rozechvívá celou loď.

Bylo to právě na Štědrý den ve dvě hodiny po poledni. Hudba pluku Jiřího z Poděbrad hrála na rozloučenou »Kde domov můj?« Na zád' naší lodi zapřáhl se dlouhým lanem »Smělčak«, aby nám prokázal poslední službu a odtrhl nás od přístavní hráze. A již se odlepuje přídělí, potom celý bok lodi a Schunko Maru celou šíří svého pravého boku postupuje téměř neviditelně do volného prostranství. Lodní šroub se chvílemi až zadýchává v prudkém tempu. Opět jako by umdlený na chvíli zatichá, a když několik úporných, téměř zoufalých pohybů kormidelníkůvých zdolalo odpor a loď zabočila přídělí k východu, tluče již lodní šroub pravidelně.

Schunko pluje prolámanou cestou zvolna a opatrně, vedena jsouc zdejšími lodivodem, který nás vyvede až do širého moře, obrátne sestoupí po lanovém žebříku do motorové lodice, vlečené po levém boku našeho parníku a odpluje zpět do svého přístavu.

Zvony vladivostockých církví pěly právě všemi tóny, naplňující zázračnou hudbou celý kraj. Na přístavní hrázi pod Egeršeldem procházely se tlupy lidí, které se přišly podívat na odjezd naší lodi. Nejvíce tu bylo Čechoslováků, ale nechyběli v zástupu ani Japonci, Číňané, Američané, Angličané, Rusové, Italové, Rumuni, Poláci a Francouzové. Schunko Maru plavně odešla od ruského břehu, zatáčela se majestátně mezi krami ledovými a pustila se prorazenou cestou k volnému moři, jež se na obzoru bouřilo. Asi za půl hodiny houpali jsme se již na jeho vlnách. Před námi ležela ohromná hladina vodní. Vladivostok poněáhu mizel nám s očí, topil se v moři. Leč zázrak! Čím dále plujeme od břehu, tím více mizejí podrobnosti,

ale stále výš a výše vypíná se nad hladinou vodní vysoké pobřežní kopce s pevnostmi. Vpravo i vlevo provázejí nás bílé pásy zasněžených břehů. Čekal jsem netrpělivě, až zmizí břehy úplně a uvidím jen moře a oblohu. Moje touhy však se dlouho nesplynuly. Když jsme minuli Ruský ostrov, začali jsme se přibližovati břehům Koree, jež se rýsovaly po našem pravém boku stále zřetelněji.

Naše loď podobala se při výjezdu z Vladivostoku veliké kře ledové obsypané lidmi. Boky lodní byly obaleny ledem, na zábradlí kolem paluby, na stožárech, lanoví a radio-telegrafních drátech viselo jíní, paluba byla zasněžena. Mrzlo jen praštělo. Teploměr stál na třiceti pod nulou a zimu ještě zvětšoval ostrý mrazivý severák, který profukoval šat a vnikal až do kostí. S vrchů nad přístavem smetal víchr mračna drobného sněhu, Zlatý roh tonul v mlze. V nákladních lodích není zařízeno parní topení. Železné boky lodní lehce promrzají a proto jsme museli ležeti oblečení v kožiších, plstěných bačkách-pímách, s beranicí přes uši staženou, rukavicemi na rukou.

Celou prvou noc nemohl nikdo zimou očí ani zamhouřiti. Na palubu pro prudký vítr a silné vlnobití nebylo také možno vyjít a ke všemu začal řádit zlý víchr tajfun. Japonští lodníci zavřeli všechny otvory vedoucí do podpalubí dřevěnými poklopy, přikryli každý ještě silnými, dehtovanými plachtami a přitáhli železnými obruči, aby vlny, valící se přes palubu, poklopy neodtrhly a voda podpalubí nezatopila. Loď skákala po ohromných vlnách, kymácela se s boku na bok, skřípala a praskala. Odevšad ozývalo se sténání, bědování, výkřiky hrůzy a zoufalství. Náhle strašná vlna s nesmírnou silou udeřila do pravého boku lodí. Několik vojáků, jdoucích právě uličkami mezi postelemi, svalilo se na podlahu a několik spáčů vyletělo z postelí a zůstalo ležeti na zemi. Nastala panika, rozlehlo se volání o pomoc.

K půlnoci nejprudší bouře minula. Námořníci sňali zase poklopy a kdo chtěl, mohl vyjít na palubu. Od nezvyklého kolébání počala bolet silně hlava, žaludek se počal ozývat. Lidé zvraceli, řádila mořská

nemoc. Tak jsme slavili Štědrý večer na Japonském moři.

Ráno bylo již moře zase klidné a jen mírně se vlnilo. Že jsme jeli neustále k jihu, oteplilo se také nepatrně, ale dech Sibíře, chladný severák, stále ještě nedovoľoval svléci teplé kožichy, čepice a bačkory.

Teprve třetího dne, když už jsme se blížili k Japonsku, k jeho nejjižnějšímu ostrovu Kiu-čiu, obrátila se náhle pohoda a vítal nás teplý jižní vítr. Vzduch byl vlhý, jarní. Z boků lodních padaly kusy ledu, mizelo jíní z lanoví, tál sníh na palubě. Svlékali jsme kožichy a zaměňovali je obyčejnými vojenskými plášti, místo plstěných píam natáhli jsme kožené boty, místo huňatých papach lehké vojenské čapky. Rukavice, aby v ranci zbytečně nepřekážely, hodili jsme žralokům k snídani. Vánoce oslavili jsme v Japonsku. Na pevnině se vše zelenalo. Japonci sklízeli s políček zeleninu, dozrálé pomeranče červenaly se na stromech a připomínaly nám vánoční stromeček.

Nový rok vítali jsme na Čínském moři. Japonský námořník vyšplhal se na vrcholek předního stožáru a přivázał tam provazem stromeček. Den ze dne bylo pak již tepleji a tepleji a záhy jsme se octli v horkém zeměpáse a pozorovali nový zajímavý zjev — světélkování moře.

Moře již v dávných časech budilo obdiv a úžas člověka svým nočním světélkováním. Jest to zjev krásný, zázračný. Viděl-lis tu krásu jedenkrát, nikdy nezapomeneš. Sebe-menší vlnění mořské vody způsobuje objevování se modravého světla a svítících jisker. Cesta lodí mořem je za noci vyznačena modravě ohnivou linií. Vlny, rozbíjející se o pobřežní skály taktéž způsobují zjevení se klubek i pásů modravěohnivého světla, které hned mizejí a hned se zase rozhořívají, že celý povrch pobřežního moře hoří a svítí. Každý úder vesla, každé otočení lodního šroubu rozsvěcuje ohnivé pásy na vodě. Parník plující mořem, čeřící vodu a rozstříkující kolem pěnu, je obklopen jakýmsi kouzelným svítem a září. Kámen hozený do moře zanechává ohnivou stopu a padáje pod vodu, podobá se ohnivě střele. Voda, vystříknuvši při jeho dopadu, rozskočí se v tisíce elektri-

ckých jisker. Hodíš-li do vody hrst písku, objeví se na povrchu ohnivá síť. Těla koupajících se za noci svítí a třpytí se. Také mokřý mořský písek světélkuje, jdeme-li po něm, neb hrabeme-li se v něm rukama. Čím temnější a teplejší noc, tím silněji světélkuje moře. Za svítu luny světélkování slabne nebo mizí docela.

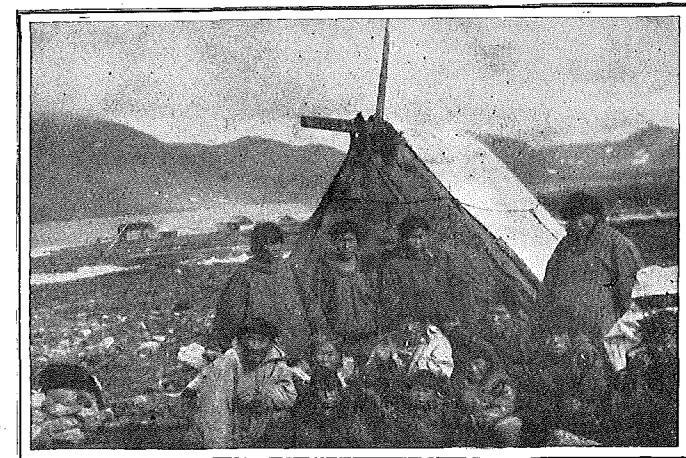
Světélkování moře obracelo k sobě pozornost mořeplavců již za pradávných časů. Dlouho se lidé domnívali, že je to zjev nadpřirozený, zázračný a lekali se toho. Učení nedůvěřovali vypravování námořníků o světélkování moře. Až koncem minulého století objevili italští učenci v Adriatickém moři svi-

náleží též korál mořský, který může rovněž svítiti.

Nejen na povrchu, ale i v takové hlubině, kam světlo sluneční již neproniká, žijí svítící živočichové. Síla světla těchto živočichů je dosti silná.

Způsobílost vydávati světlo může sloužiti živočichům jako prostředek sebeobrany, zvláště pak těm, kteří jsou přikováni nehybně k jednomu místu, nebo těm, kteří se mohou pohybovat jen velmi pomalu. Světélkování budí se každým dotykem nebo podrážděním, vzniká náhle a straší asi živočichy, hotovící se uchvátiti kořist.

Třeba na moři můžeš spatřiti mnohý ne-

Skupina čukčů.

ticí živočichy. Hned bylo vysloveno domněnání, že mořská voda svítí následkem jejich přítomnosti v ní.

Mnozí z těchto svítících živočichů jsou tak malí a nepatrní, že jich ani pouhým okem nespattíš. V moři žije jich celé miliardy. Mají většinou měkká tělíčka a žijí na samém povrchu moře v ohromných masách. Jsou však i velcí svítící živočichové. Tak v horkém zeměpáse žijí medusy, jichž měkká, rosolovitá těla hrají za dne na slunci různými barvami a v noci svítí.

Ale nejen plovoucí a svobodně se pohybující živočichové jsou obdařeni touto vlastností. V hlubinách mořských žijí i tací tvorové, kteří jsou po celý svůj život přikováni k jednomu místu. Tak žijí a umírají, neopouštějice svého stanoviště. Kdysi bývali tito tvorové považováni za rostliny. Mezi ně

vidaný zjev, je přece cestování oceány velmi nudné, obzvláště na takové lodi nákladní, jako byla právě loď naše. V parnicích osobních, v těch nádherných, přepychových plovoucích domech, z nichž největší pojmu do svých kajut až 6000 lidí, je cestování mnohem příjemnější. Celá taková loď je rozdělena na malé kajuty. V každé cestují čtyři pasažéři, je tam elektrický zvonek a lampička, jinak nic zvláštního. Mimo tyto malé kajuty je na osobní lodi velká jídelna, často se skleněným stropem a nádhernými křesly, útulný salon s rozkošným vycpaným nábytkem a pianinem. Podlaha salonku je vystlána pestrými koberci, nábytek je řezaný a vykládaný. Vedle salonku bývá bohatá knihovna s knihami v různých jazycích. Na podstavcích stojí tu u stěn poprsí slavných spisovatelů a učenců, je tu několik stolů s psacími potřebami. Ko-

nečně tu najdeš i veliký, překrásný kuřácký salon, v němž je všechen nábytek obit koží a podlaha vyložena parketami.

Na palubách je rozestaveno mnoho úhledných, dřevěných pohovek a několik set sklápěcích židlí, takže si tu každý může sednout, kam mu libo. V slunečných dnech napínají námořníci nad palubou velikou plachtu, aby horké rovníkové slunce nepálilo.

Za krásné pohody cestující prohlížejí a čtou časopisy, jež si na pevnině na dalekou cestu nakoupili. Čtení však na lodi záhy omrzí a jen málokdo si vypůjčuje knihy z lodní knihovny. Jedni cestující se provalují celé dny na výsluní, rozloženi v pohodlných křeslech, druzí kouří, hrají karty, pozorují létající rybky, stáda delfínů, provádějící svá řádová cvičení před lodí, náhle se vynořivšího obra vorvaně, vyfukujícího vodotrysk do výše jako velryba a opět jiní házejí kroužky na kolíky, zapíchnuté do prkénka a každý hráč se snaží hoditi kroužek na některý z nich, což je při neustálém kolébání lodi dosti těžké.

Ti, jež nebaví hry, prohlížejí lodní noviny, tištěné na parníku. V lodních novinách je denně oznámeno, kolik kilometrů loď už ujela, co se právě minulého dne na lodi přihodilo a novinky, které radiotelegrafista zachytil. V novinách bývají též krátké humoresky,

básničky a anekdoty, napsané některými cestujícími.

Zábavnější je cesta, najde-li se mezi cestujícími několik osob, které umějí pořádati různé zábavy. Pak je denně na lodi veselo. Večírky, bály a koncerty jsou na denním pořádku. Lodní hudba hřmí na palubě denně do půlnoci a zvuky veselých tanečních písní doléhají k uším udivených žraloků a nedoléhají-li, to jen proto, že žraloci uši nemají.

Kdo nemiluje hlučného veselí, prožívají dlouhý čas na palubě. Pozorují vlny, vyhlížejí na obzoru obláčky dýmu za dne a v noci stožárová světla lodí, jedoucích proti nám Sázejí se, jaká loď to přijíždí, zda osobní, válečná či nákladní, nebo kterému národu patří. Nejživěji bývá na lodi při jídle, nepřipravili-li silná bouře většinu cestujících o chut.

Veliké a pevné jsou dnešní lodě, ale i těm hrozí na oceánech steré nebezpečí. Nejednou již stihla právě ty nejpysnější parníky strašná katastrofa, při níž sta cestujících přišlo o život.

Krásné je pokochati se pohledem na širošířé moře, zajímavé projeti se po jeho vlnách. Ať si však velebí moře kdo chce, jak chce, já přece vždy dávám přednost pevnině. Ať si kdo chce libuje v jízdě na lodi, já přece jdu raději pěšky po pevné zemi.

Nevěřím zrádnému moři! — — —

X

ČERNÁ VÍRA ADOLF ZEMAN

(Náboženství sibiřsko-asijských kmenů.)

I.

Většina sibiřských asijských kmenů, obývajících kraj okolo Bajkalu a Přímořsko-amurský kraj, stejně jako část Mandžurů, jsou vyznavači zvláštního náboženství primitivních národů, t. zv. šamanství. Slovo šamanství jest vlastně termín nejasný. Povstalo prý z tunchuzsko-mandžurského slova s a m a n — čaroděj. — Není to vlastně náboženství, idea — je to prostě snůška pověr, modloslužebných úkonů, čarodějnických kejklů atd.

Burjati buddhistického vyznání neb pravoslavní nazývají toto náboženství »černá víra« a buddhistický učenec Banzarov napsal o něm i učené pojednání v ruském jazyku.

Šamanství představuje tedy, jako všecka náboženství prvotních národů, dílo celého národa a není dílem jednoho tvůrce, jako na př. je buddhismus nebo křesťanství ve svém jádře. — Vzniklo hlavně pod vlivem dvou okolností: víry v život záhrobní a nevysvětlitelnosti přírody a její zjevů. Mongolové,

jichž potomky přímými jsou Burjati a snad i Tunguzové, dále Jakuti, Jukagirové, Giljaci, Čukči atd., jsou většinou buddhisty. Džingischán sám, jenž sice sám asi sotva byl buddhistou, držel nad nimi svou ochrannou ruku, stejně jako jeho následníci, až do Chana Chubitaja, který byl prvním císařem čínským mongolského rodu a prohlásil v Číně buddhismus za náboženství státní. V Mongolii průběhem let usídlil se rovněž buddhis-

dal lámům právo zakročovati proti šamanům, kteří nemajíce vlastní hierarchie jako buddhisté, nedovedli ovšem klásti patřičný odpor a podlehli inteligentnějším kněžím buddhistickým. Kromě buddhismu šamanství našlo ovšem mocného nepřítele i v křesťanství, zejména, jak jsem již řekl, v kraji okolo Irkutsku, kde mnoho Burjatů přijímá kromě evropské, vlastně ruské kultury a civilizace i ruské pravoslavy.

Bohové v čínském chrámu.

Foto Památník Odboje.

mus a stal se náboženstvím státním, při čemž šamanismus byl pronásledován ostře se strany buddhistických kněží. Přes to šamanismus udržel se u nich stejně jako u Číňanů; téměř vše, co souvisí s uctíváním předků, je vlastně šamanského původu.

Burjati sami jsou dnes rozděleni. Burjati zabajkalští, okolo Vrch. Udinska sídlící, většinou jsou buddhisté. Burjati irkutští jsou šamani, ale poslední dobou hojně splývali s pravoslavnými a vůbec mísili se s živlem ruským. Mezi Burjaty pronikl buddhismus na začátku 18. století, kdy ke kočovným tehdy šamanům přišlo z Mongolie 150 lam, kteří získali si záhy nejen oblibu u národa, ale i přízně vlády. Ruský plnomocník Barguzinský, podle »Irkutských letopisů«, přiznal buddhismus za dovolené náboženství a

Základním principem šamanstva, které ještě mocněji zakotveno jest u severnějších kmenů východo-asijských, zejména Tunguzů nebo jinak zvaných Chunchusů a Jakutů, jest víra v bohy a duchy. Těchto bytostí jest neobyčejně mnoho. V čele jich stojí jeden nejvyšší bůh a tvůrce světa, jemu slouží pak duchové nižší, jimiž šaman oživuje celou přírodu, tengri, chati, ježini a ongoni. K tomu druží se uctívání svatých křesťanských i buddhistických burchanů.

Víra v nejvyššího boha, jediného a mocného vládce a stvořitele světa, byla patrně již zdomácněná u starých Mongolů, jak vidno z cestopisů Marca Pola z XII. stol., jenž nazývá ovšem Mongoly chybně Tatary.

»Víra i zákon jich jest takový,« líčí Marco Polo, »že říkají, že jest velký, nejvyšší a ne-

beský bůh, jemuž každý den přinášejí blahovonné oběti v nádobách a modlí se k němu, aby jim zachoval zdraví. Oni ctí i druhého boha Nágataje, jehož obraz, zakrytý látkou, chovají i po domech.« Tato víra existuje u šamanů do dneška. Oni věří, že jest všem lidem společný jeden Bůh, jenž stvořil nebe a zemi a všem lidem a každému národu dal zvláštní zákon i zvláštní zvyky, podle nichž dlužno každému se řídit. Když tento Bůh stvořil 70 náčelníků pro 70 národů světa a dal každému z nich zákony, tu rozešli se tyto náčelníci a otcové národů do všech úhlů světa. Šel i Burjat. — Ale na cestě usnul pod stohem sena, přemožen mléčným vínem — tarasunem — a láskami svůdné krasavice (cherche la femme!), přišlo stádo beranů a sežralo seno i se zákonem. Proto Burjati dnes hádají z beraních kyčelních kostí, na nichž jest otisk zákona. Tohoto vyššího boha představují si šamani jako bytost abstraktní, bez tělesných forem, neviditelnou a nahmatatelnou.

Ze skupiny čistě šamanských bohů a duchů jsou první T e n g r i i. Dle J. Podgorbunského ve »Vostočnom Oborzrěniju« slovo to jest mongolského původu a znamená nebeské bytosti. Všechny takových bojů, žijících v nadoblačných výšinách, počítají na příkl. domorodci 99, z nichž 55 žije na západní části nebe a jsou duchy dobrými, 44 druhých žije na východní polovici a jsou duchy zlými. Burjati představují si tyto duchy jako živé osoby a oživují jimi různé nebeské zjevy a atmosférické úkazy. Kromě toho ale přenášejí na nebe i ztělesnění různých sil, vášní i duševních hnutí člověka, působících na př. nemoc atd. Tyto duchy možno rozdělit na čtyři skupiny: 1. Ztělesnění samotné oblohy, 2. oduševnění hromu a blesku, 3. hvězd, a konečně 4. atmosférické zjevy.

Skupinou podřadnou jest oduševňování nemocí, posílaných bohy na lidi, oduševnění vášní lidských a osudu vůbec. Je na prvý pohled dosti nepochopitelné, jakým způsobem na př. vznik nemocí, vášní, ochrana skotu, obchodu atd., dostalo se mezi zjevy nebeské. V náboženstvích prvotních národů nebeští bozi obvykle zajímají se neobyčejně mnoho o život a osud pozemšťanů; pomáhají

jim a přejí jim, nebo je nenávidí a jim škodí. Bozi dávají člověku všechno, úrodu, bohatství, zdraví, štěstí i úspěch. Oni stejně přejí nebo škodí žebráku jako boháči, dávají úspěch jednotlivci i vítězství celým národům jako porážky, jsou ochránci pastýře nad jeho stádem, jako vladaře při správě jeho státu. Různé nemoci, zejména epidemické u lidí i dobytka, nedovedl prvotní člověk vysvětlit si jinak, než nadpřirozeným původem, jako pomstu rozzlobených bohů.

Nejznámější z tengriů je Esege malan . . . Plešatý, zlobný stařec žije v devátém nebi se svou ženou Eche juriu Chatun, se svými třemi syny a devíti dcerami. Žije jako obyčejný bohatý člověk . . . Chrání těch, kdož jej uctívají, trestá zlé lidi hromem a bleskem. Jeho charakteristika z bájí a pověstí nápadně se podobá charakteru asijského kočovníka s jeho světlými i stinnými stránkami. Burjati líčí jej jako prostého, ba někdy hodně obmezeného pána. Často vrhá své blesky tam, kam by neměl, zatím co chytrý provinilec v úkrytú strouhá mu mrkvičku. Mezi Burjaty na př. je rozprostrána legenda o tom, jak jednou jedna darebnice přijela k němu ženit se na jeho dcerách a on nijak nemohl uznat, že to jest ženština a skutečně vydal jí dcery. A jako jest celkem obmezeného rozumu, tak jest obmezena i jeho moc. Někdy zcela bez příčiny provede člověku něco zlého a má z toho s ním nepříjemnosti.

Úcta k slunci, jehož představují si jako plavého krasavce se světlou čapkou na hlavě, je poměrně malá. Slunce — Nagada mergen — bydlí se svou matkou a synem ve svém domě na nebi, ale ve dne obchází svět. Slunce i lunu spolkně někdy strašná bytost Arachi. — Tehdy nastává zatmění. Také hrom působí hrozný drak, na němž jezdí tengri. Když tengri sedá a natahuje uzdu, drak dá se do řevu a bije chvostem. Déšť velmi primitivně provádí Churaŋ nocu, jenž vypouští na zem vodu ze tří beček. Jestliže otevře jednu, je déšť krátký, jestli dvě, tu nastává liják a jestliže vypustí všechny tři, nastane průtrž mračen.

Druhá skupina duchů jsou c h a t i, jež rovněž dělí se na západní — dobré a východní, zlé, k nim pak druží se chati vodní.

Těchto bohů jest 90, z nichž nejznámější jest Bucha nocu, t. j. kníže býk. Chatí vodní nejsou bozi jednotlivých řek či jezer, ale na př. barvy vody, vlnění, rybního lovu atd. Třetí skupinu chatů tvoří zlí či východní bozi, z nichž nejznámější jest devět bratrů, posílajících na lidi nemoci, dokonce i chachem, t. j. nemoci venerické. Samým hlavním jest ale vládce pekla Erlik chan, figura známá všem národům Asie a všestranně objasněná sibiřským učencem-oblastníkem Potanimem.*)

i boháč bydleli, majetek boháče shořel, ale chudákův byl nejen zachráněn, ale rozmnožen. Všechno, co obklopuje Burjata, lesy, doliny, hory, všechno má své ježiny.

Ongoni jest 4. velká skupina bohů. Slovo ongon značí nejprve ducha mrtvého člověka. Pak přešlo na ztělesnění těchto duchů a zobrazení jich ve způsobě figurek, či obrázků, tedy jakési modly, které odpovídají budhistickým burchanům. K zobrazení svých předků stačí Burjatu velmi málo na př. usušena kůže králíka, ovázaná stužkou, primitiv-

Vnitřek čínského chrámu.

Foto Památník Odboje.

Další velká skupina šamanských (beřutu hlavně zřetel k burjatské mythologii) jsou ježiny. Jsou páni ohně, řek, lesů, jezer atd. Nejznámější je pán ohně Chachad nocu, bůh dobrý a zlé trestající. Byl jednou jeden chudák a boháč. Chudák obětoval pánu ohně den co den, ale boháč ne. Jednou dokonce vztekle hodil nožem na ohniště a vypíchl Chachadu nocuovi oko. Chachada rozhněván, zapálil stavení, v němž chudák

*) S. N. Potanin »Erke«, Kult syna nebes v sever. Asii. Materiál k turko-mongolské mythologii.

ni vyřezávaná figurka atd. Ongony staví ve svých kočovných jurtách neb zimních chatách na zvláštní oltářiky a klaní se jim, jako modlám. Někteří klaní se podobně i Budhovi či obrazům pravoslavných svatých. Tak velké počty Burjatů těší se sv. Mikuláš a sibiřský patron Inocenc. Kromě všech těchto bohů zbožňují sibiřští domorodci ještě předměty přírody samé, jako oheň, vodu atd. Oheň má sílu očišťující a má hořeti věčně. Nevěsta pokloní se vždy napřed před ohněm. Řeky a zejména léčivé

prameny — aršany, jichž jest v Zabajkálí hojnost, jsou předmětem zvláštní úcty.

Ze zvířat váží si všichni hlavně medvěda a při jeho kůži vykonávají i přísahy. V permské gubernii při vykopávkách ve starých pohřebištích nalezeno bylo mnoho bronzových figurek medvědů, z nichž několik uschováno jest i v irkutském museu. Ještě rozšířenějším u všech národů sibiřských byl uctívání hadů. U některých burjatských kmenů, tak jako podle Tacita u Germánů, udrželo se uctívání hájů, kde pochovávaní jsou slavní šamani. U Burjatů sealginských uctívá se t. zv. kámen deště — džáda, jenž za sucha vlhne a chladí v ruce a vydává slabý zvuk, podobný cvrkání cvrčka.

Jak tedy patrno, pantheon Burjatů i druhých sibiřských domorodců jest neobyčejně bohatý a možno jej rozdělit na několik skupin: oduševnění živlů a přírody, zbožnění živočichů, duše předků, idoly a fetiše. Všichni jsou bráni přímo ze života a dávány jim podoby lidské. Na nebi je stejný život jako na zemi. Mezi člověkem a bohem je skoro neustále vlastně nepřátelský poměr. I bohové dobře hledí spíše lidem škodit, než jim prospět. Proto člověk hledí jej udobřit, zachovat si jeho přízeň — aneb jej oklamat. Jsou to zkrátka dva nepřátelské tábory. Bůh chce jen oběti, ale nedává za ně nic, než — smír a neutralitu.

II.

Idea o duši, smrti a záhrobním životě.

Jaká jest idea šamanistů a s nimi i druhých asijských kmenů o záhrobním životě? Oni jsou přesvědčeni, že člověk sestává ze tří částí: beje, t. j. lidský organism — tělo, anim, t. j. dýchání čili duše nižšího řádu a sunesun, t. j. vyšší duše. Anim jest společné člověku i zvířeti, ale sunesun má pouze člověk. Proto lidé i zvířata jmenují se amitan = živočiši. V člověku tedy jsou dvě duše, z nichž onnesun přichází po smrti před soudný stolec Erlika chana.*)

*) Changelov: Materiál o šamanství.

Sunesun představují si Samanisti ve formě subtilního človíčka, jakéhosi neviditelného dvojence z neobyčejně jemné látky, že není slyšena ani jeho chůze, jež na popeli nezanechává sledů. Pro život člověka obě duše jsou nutny, leč opustí-li tělo anim, člověk ztrácí dech a umírá, opustí-li jej pouze sunesun, tu upadá ve spánek nebo do mdlob atd. Jak patrno, domorodec nedovedl si vysvětliti fysickou smrt a spánek jedním a týmž zjevem. Umře-li člověk, tu vypadá to úplně tak jako spánek, ale člověk nedýchá.

Sunesun opouští člověka buď dobrovolně či nedobrovolně. Tak ve snu odchází, poletuje ve vzduchu, dívá se na nové lidi a kraje, prožívá různé příhody. Sen je tedy něco vskutku viděného a prožitého. Tento zvyk sunesunu dělat jiným v noci návštěvy, využítkovávají chytří šamanští kněží a vykládají, že sunesun v ten čas honí zlé duchy neb navštěvuje nebeské bytosti. Nedobrovolně opouští sunesun tělo z rozkazu Erlik chana, neb když jej polapí některý z bohů. Tak si vysvětlují pád člověka se skály, do řeky, ranění mrtvicí atd.

Podle burjatské legendy žil jednou jeden mocný Šaman, jenž odnámal u Erlik chana chycené jím duše, a měl takovou moc, že se ho báli i bozi. O tom dověděl se Essege melan a uloupil jednu duši a zavřel ji do láhve, drže nad hrdlem palec. Rodina uloupeného pozval Šamana, ten přišel a ovšem ihned uhodl, kdo má v moci duši nešťastníka. I proměnil se ve vosu, přilétl k Essegu melanu a píchl jej do holé lebky. Milý pánbiček chytl se za lebku, pustil láhev a duše uletěla.

Jestliže duše sunesun padne do rukou Erlik chana, znamená to nemoc. Člověk počíná slábnouti, padá na něho spavost, ztrácí paměť atd.

O záhrobním životě mají sibiřští domorodci pouze mlhavé paměti, stejně jako o trestu za hříchy a posmrtné odměny za život spravedlivý. Prvý okamžik po smrti člověk ještě nechápe smrt a nevěří, že umřel. Toulá se okolo jurty a stavení, vchází do domu, usedá za stůl a náramně se diví, že s ním nikdo nerozmlouvá a že jej každý ignoruje.

Pak konečně pozná, že na tomto světě nemá již co dělat a odejde.

Jak si představují tito domorodci život posmrtný, je nejlépe patrno z legendy o Mu-montovi. V ní jest představa nebe i pekla pomísená. Chce-li se člověk dostat po příkladu Danteevě do podsvětí, či dokonce do nebe, musí jíti daleko na sever, až přijde k velkému, černému kameni, pod nímž zeje ohromná díra. Kámen nutno odvaliti a vyjde z otvoru liška, která řekne: »Drž se ocasu.« Člověk musí se rychle chopiti ohonu a liška zavede jej do nebeské říše, kde svítí nádherné slunce a jasná luna. Tak dostal se do říše mrtvých Mu-monto, který se tam vypravil, aby odňal Erliku chana, svému dědu, koně, kterého ten upíral jeho otci. Když přišel na zelené nivy podsvětí, tu potkal nejprve stádo koní, kteří se pásli na holém kameni, ale při tom byli neobyčejně tuční a silní. Pak viděl tabun (stádo) domácího dobytka, které se páslo v bujně trávě, vysoké až po kolena, ale bylo tak zubožené, že jednotlivé kusy padaly slabostí, nemohouce ani choditi, k zemi. Pak potkal zástup žen, které měly sešitá ústa. Když se překvapený Mu-monto ptal, co to má znamenati, liška mu řekla: »Zepť se svého děda!« Mu-monto šel dále a viděl ohromné kotle, v nichž se škvařili v hořící smole vysocí úředníci i šamani, viděl nahé ženštiny, jak objímají sukovitá polena, spatřil ženu, která neměla ničeho a přece žila si dobře, jiná ženština opětně žila v bohatství a nádhře a přece umírala hladem atd. Konečně Mu-monto dostane se k Erlik-chanu a povídá: »Můj otec a tvůj syn, car Gondol, poslal mě k tobě, abych na tobě vyprosil koně se sedlem, jež jsi mu vzal.« Děd mu odpověděl: »Druha nevyženeš, přes peň nepřeskočíš« a šel s vnukem. Když přišli k místu, kde byly obě ženy a vnuk se ptal děda, co to má znamenat, děd pravil: »Prvá z nich byla bohatá za živa, ale vše, co měla, rozdávala chudým, a proto netrpí teď ničím. Druhá, ač byla ještě bohatší, nedala nikomu nic, a proto má nyní hlad a kouří popel místo tabáku. Ženštiny, objímající sukovitá polena, trestány jsou proto, že byly nevěrné a cizoložné. Hříšníci, škvařící se ve smole, jsou nesvědomití úředníci, kteří brali úplatky a klamali

lid, ženštiny se zašitýma rtoma byly obávané klevetnice.«

»A dobytek?« tázal se vnuk.

»Onen hubený dobytek byl umořen na zemi skoupými hospodáři a dosud nemůže se zotaviti. Tuční koně pak nepotřebují ničeho, neboť měli toho dost na zemi.« Pak vydal vnuku svému koně, zahalil jej v mrak a poslal na zemi...

Šaman s bubnem.

Foto Památník Odboje.

Některé duše nedostávají se však ani do nebe ani do podsvětí a převracejí se v ada, duchuly, šamuby atd. Ada nebo anachai jsou jednooké, zlé, nečisté bytosti, páchnoucí česnekem. Jsou to duše dětí (!) a hříšných žen. Ostatní odpovídají našim čertům. Velmi obvyklé jest mytické zbožnění. Svatý šaman, neb člověk spravedlivý, po smrti na rozkaz bohů vznáší se v oblaku na nebe a mění se v božství. Často však stává se vyvolencem bohů i člověk zcela prostý, chlapec, dítě.

Hezounká legenda jest na př. o chlapci, opuštěném sirotku, jenž spal jednou pod stromem jabloní. Essege melan našel v hochovi zalíbení a dal mu dar, rozuměti řeči ptáků. A tak přiletí dvě vrány, usednou do koruny stromu a vyprávějí si o caru Charta-ganchanu, jehož syn onemocněl. Nikdo jej nevyлéčí, jen ten, kdo mu donese jablko s tohoto stromu. Chan rozhlásí, že kdo jej vyléčí, dostane bohaté dary. Hoch se ovšem přihlásí, syna chanova uzdraví, a chan bohatě jej obdaruje. Chlapec lehne si opět pod stromem a chce se státí burchanem. (Patrně smísení šamanismu s buddhismem, neboť burchani jsou budhističtí svatí.) A tak, jak tu leží, přijde k němu jiný chlapec a ptá se, co tu dělá.

»Ležím, a chci se státí burchanem,« odpovídá hoch. »Učiním totéž,« odvětil druhý a lehl si vedle něho. Pak přišel třetí hoch, čtvrtý, až — jich bylo sedm, a všichni si lehli pod strom a čekali, až se stanou burchany. Čekají, čekají, ale marně...

Konečně se seberou a jdou ke knězi, aby jim poradil. Byl to buddhistický láma a ten se silně rozložil:

»Sedm let,« povídá, »modlím se a postím, abych se stal burchanem a dosud se mi to nepodařilo. A vy chcete se státí burchany? Skočte s této skály do moře — — —« zlobil se rozhorleně.

Ale hoši vzali to doopravdy, skočili do moře, ale nespádli dolů, nýbrž vznesli se do nebe a proměnili se v souhvězdí Velké Medvědice. A tak září dodnes na nebeské báni.*

III.

Kult šamanů.

Bůh hledí člověku uškoditi a proto je nutno stále mu přináseti oběti. Mezi bohem a člověkem není vlastně žádné morální spojitosti. Člověk se snaží vlastně podkoupit si boha neustálými dary, aby mu neprovedl nějakou škodu. Všechny náboženské povinnosti vyznavačů šamanismu záleží tedy pouze v obětech. Ty jsou dvojí: ty, jež obětují sami bez kněze-šamana, a ty, k nimž potřebují šamana. Oběti, přinášené bez účasti šamanů, bývají buď soukromé nebo rodinné, někdy

*) Berezin: »Burjatské pověsti«.

zúčastňuje se jich celý ulus, celé vesnice. Přinášejí denně oběti, sestávající z jídla a nápojů, jako na př. másla, tvarohu, čaje, mléka atd. Ongoni snídaní, večeří i obědvají zároveň s člověkem, při čemž obětující klade před ongony, sošky předků, svou obět a stříká na ni mléko či čaj. Oběti jiného druhu bývají nehodné. Jde na př. vyznavač šamanismu kolem posvátného stromu či balvanu — zastaví se a klade tu hrst tabáku, peníz, kousek látky či něco podobného v obět. Při tom pronáší improvisovanou modlitbu. Zvláště pěkná modlitba někdy se zalíbí a stane se všeobecně platnou a užívanou, předávána jsou i písemně potomkům.

U Irkutsku na př. jest hora Vercholenská, s níž rozvírá se krásný pohled na město Irkutsk, ležící na řece Angaře. Burjat, octne-li se na této hoře, modlí se obvykle: »Vladyko Angary Emenek sagan noen, ochránče Irkutsku — Tuline sagan noen, a ty zlatohlavý chráme, ochránče naší gubernie! Buďte našimi druhy po cestě a přijměte naše žertvy.« Myslí Burjaté pod slovem zlatohlavý chrám pravoslavný chrám v Irkutsku nebo vrchol hory, ozářené sluncem?

Hromadné obětní výkony, ale bez šamana, nazývají se tailagany.*) Závisí od bohatosti vesnic, při čemž obětní zvířata kupují se společně, nebo po řadě dodává je jeden majitel stád po druhém. V den oběti shromáždí se obyvatelstvo celé vesnice, a rodiny usednou na rozprostřené koberce, před nimiž vztyčeny jsou pruty (turgé) a leží obětní nádoby. Na východní straně stojí koně, již přivezli věci, potřebné ke slavnosti, a na jižní obětní zvířata. Uprostřed čtverce hoří obětní oheň. Na západním křídle jsou čestná místa pro hosty a starce. Ti, kteří podávají oběti, postaví se obličejem k jihu, rozlijí mléko i tarasun (lihovinu) v dřevěné misky a pronáší nad nimi modlitby. Pak vylévají na tři-kráte obsah nádob na zem, načež vrhnou nádobu na zem. Upadne-li nádoba dnem, jest obět přijata. Jestli se převrhne dnem vzhůru, znamená to, že některý z bohů není spokojen a obět musí se opakovat tak dlouho, dokud nádobka neupadne správně. Jsou i oběti

*) Changaiov: »O šamanstvu«. Izvěstia Východosibiřské geografické společnosti.

krvavé, proti nimž až dosud inteligence burjatská marně bojuje. Kůň nebo dobytek se povolí, sváže, a za živa vyndává se mu mrštným řezem srdce z těla. Pak se zvíře stáhne a maso rozsekané vaří v kotlích. Mezitím starci pijí tarasun a mládež baví se společnými tanci. Maso pak po uvaření dělí se na kousičky, rozdává se hospodářům a ti je pak sami obětují na svých ohništích.

Šaman je slovo mandžurské, jež značí kouzelníka, hadače, kejklíře, zaklínače duchů atd. Prý pochází od slova sambi = znáti a an = zvyk. Jsou to prostě šarlatáni, kteří ovládají jistý stupeň sugestivní síly, podléhají sami hypnose, jako media, nebo mají dosti hypnotisující síly, uměle uvádí sebe v halucinační stav a extasi, v kterých se jim zdá, že vstupují ve styk s bohy i duchy, a mohou

Sibiřský stan domorodců.

Foto Památník Odboje.

Než bývá často marno všechno toto obětování, a neštěstí pronásleduje stále nebohého člověka. Jak usmířit bohů? Tehdy je nutno vniknouti do tajemství a světa božských bytostí i duchů, poznati jejich smýšlení i příčinu nepřízně a usmířiti je novými modlitbami či obětmi, anebo — nějakou chytrostí je oklamati a na ně vyzráti. Leč vniknouti v říši bohů, vejíti ve styk s nimi, nemůže každý smrtelník — — —

Tu obrací se lidé k šamanu.

uznati jich vůli. Vznik šamanstva, jako všechna náboženství prvotních lidí, jest ovšem zahalen v tajemství a jsou to pouhé hypotезy, které možno bráti za částečné vysvětlení. Patrně první člověk díval se s úctou a posvátnou hrůzou na lidi, stížené horečkou, epileptickými záchvaty nebo šílenstvím. V fantastických snech těžce nemocného a v blábolení šilence viděl cosi tajemného a přijímal toto blouznění jako skutečně prožívanou věc. Burjat, který věří ve sny a v opouštění duší

lidské tělo, vysvětluje si na př. epilepsii podobným způsobem, že totiž jakýsi duch »posedá člověka«. Zjev ten je ostatně příznačný pro všechny národy. Proto snažili se z výkřiků lidí »posedlých zlým duchem« vyrozuměti cosi tajemného, jakési výroky bohů. Tých zjev pozorovali jsme u pythijských věštkyň atd.

Šamanem ovšem může se státi pouze člověk nervově nemocný, jenž má sklon k padání do mdlob, k halucinacím atd. Domo-rodci často vykládají, že člověk cítí jakési božské povolání k šamanstvu v sobě, že se musí státi šamanem, je-li k tomu vyvolen bohy, i proti své vůli. Šaman musí ovšem k úřadu svému se připravit. Musí po jistou dobu žít v samotě, čistým životem, musí se učiti modlitbám a zaklínacím formulím. Musí vykonávati modlitby okolo hořící hranice, za zvuků ohromného bubnu křepčiti v divokém tanci a vydráždit se do extase, v níž často upadá do mdlob. Je ovšem přirozeným, že člověk, tak jako tak nemocný, v té samotě sibiřské tajgy a stepi, kdy jeho duše naplněna jest visemi a halucinacemi, přichází do pološilného stavu.

Když tak jest dost připraven, lid zvláštěními obřady dá mu najevo, že věří v jeho kouzelnickou moc, čili nastává vysvěcení. Vybírají starého zasloužilého šamana a devět pomocníků, kteří obřad vykonávají. Svaří z čisté pramenité vody zvláštní tekutinu ze smrkové kůry, do níž přimísí chlupy z uší obětního kozla a několik kapek krve. V této tekutině omočí starý šaman svazek prutů a lehce udeří kandidáta po zádech, což opakuje devět jeho pomocníků. Starý šaman při tom říká: »Zavolá-li tě chudý člověk, jdi k němu pěšky, nežádej na něm mnoho za svou práci a beř to, co ti lidé dají. Starej se vždy o chudé, pomáhej jim a modli se k bohům o ochranu proti zlým duchům a jich vládě. Jestli tě pozve bohatý, jed' k němu na býku, ale nežádej také na něm mnoho. Jestli tě pozve nejprve bohatý a pak chudý, jdi dříve k chudému.« Podobnou řeč pronáší starý šaman, a posvěcený musí vykonati slib, že všechno to bude plniti, čímž obřad se končí.

Je ovšem přirozeno, že mezi těmito šamany jest mnoho podvodníků, kteří prostě z lidu dělají si blázny. Ale jsou snad i takoví, kteří skutečně věří v božské své poslání a duševně trpí. Národ volá šamany o pomoc při různých nemocích, epidemiích lidských i zvířecích, porodech, živelních pohromách atd. Tu šaman jest lékařem, kterého bůh člověku poslal, a hádá, jakou obět na usmíření mu přinést. Tu vystupuje pak i v roli obětníka. Tak na př. je-li člověk nemocen, tu šaman přece prohlásí, že patrně nějaký bůh chytil duši člověka a hledí uznati, který bůh to je. Jakmile to uzná, tu vydá se na cestu dušičku spasiti. Bývá to ovšem cesta dlouhá a nebezpečná, a proto i dosti — drahá. Nemocného i rodinu stojí značné oběti. Často bůh žádá výměnu jiné duše. A proto se šaman obvykle vyptává nemocného, kdo jest jeho přítelem či nepřítelem. Je-li nemocný velkodušným člověkem, nevydá jej, jinak ovšem vydá velmi ochotně. Někdy bůh žádá duši samého šamana. Chytrý šaman vyslovuje na oko souhlas, ale pak nějak jej oklame . . . V případě potřeby si lehne — a nechá léčení.

Obvyklé léčení nemocného sestává ze slavnostního výkropu vínem, čajem neb smetanou, což děje se otvorem jurty, kudy vychází z ohniště kouř. Nemocný při tom sedí u ohně a pije z obětních nápojů. Při těžší nemoci provádějí obřad »kerek« před stanem, kde zapalují oheň, posadí nemocného k hranici, a šaman uvádí sebe v extasi v šilném tanci a za víření ohromného bubnu. Nato obětuje se beran. Léčení to ovšem jest problematické, a jak patrné, záleží čistě v sugesci.

A tak stručně vyličil jsem tajemství šamanismu, této jistě dosti zajímavé »černé víry«, jež založena jest na neznání přírody a neschopnosti nevzdělaného člověka vysvětliti si jednotlivé zjevy příznivé i škodlivé člověku, čímž znenáhla si je oživují a ztělesňují je v nadpřirozené bytosti, bohy. Šamanismus je věčný boj mezi bohy a člověkem za právo existence, s obrazy vlastní své fantazie, je to věčný strach před něčím neznámým . . . S kulturou zmizí šamanstvo samo sebou.

X

NÁVRAT ZEMÍ PORAŽENÝCH FRANTIŠEK LIBIŠ

(Vzpomínky na průjezd italské legie Rakouskem.)

Konečně! Už byl nejvyšší čas. Domů — do vlasti — do osvobozené vlasti s puškou v ruce přes nepřátelské území — mohlo být větší radosti pro vojáka československé revoluce za světové války?

S jakýmsi pocitem blaha a nedočkavosti kráčeli jsme dne 20. prosince 1918 strašně zablácenou a auty rozjetou silnicí na nákladní nádraží v Campo St. Marco u Padovy. Dozvěděli jsme se, že nejsme mezi posledními, kteří pojedou do vlasti a že naši divišní kulometné skupině připadl úkol provázet štáb naší italské legie, ovšem bez generála Piccione, který jel s dřívějším transportem s tatíčkem presidentem.

Na nádraží přišli také francouzští kulometčíci, pak naši dělostřelci a nakonec vše, co neslo přídavek »štábní«, ať již to byli úderné čety, nebo profesionisté, nebo italští přidělenci s auty atd. Konečně v 10 hod. vše ve vagonech, podle dispozic, které prováděla zvláštní italská výpravčí kancelář. Vlak, který se skládal jak z osobních, tak i vojenských a nákladních vozů, byl tak na polovinu jakýmsi obrněncem. Ze dveří za pytlíky s pískem čouhaly na obě strany ke střelbě připravené hlavně kulometů, na otevřených nákladních vozech kromě kulometů i děla menšího kalibru. A všude kamínka, ať ve vozech, nebo na otevřených nákladních vozech, kde se topilo. Zima začínala i v Itálii a my trochu zhýčkáni několikaletým pobytem jižním sluncem, jsme jí těžko přivykali. »Loučení, loučení . . .« hřmí nádražím, vlak se hýbe a sta a sta italských občanů kol nádraží mává šátky, volají: »Arrivederci!« — Na shledanou! A mnohá a mnohá panenka, černoooká kráska, tiskne k očkám šáteček — milý se již nikdy nenavráti . . .

Kudy jsme projížděli, lidé mávali nám šátky, pozdravujíce nás. Poznali nás podle bělorudého praporce na druhém voze umístěném, který vesele ve vánku třepotal. Když jsme přejeli Veronu, usmálo se na nás uplakané

sluníčko, jakoby i ono se chtělo s námi rozloučiti a zlíbatí nás zase ve své otcině.

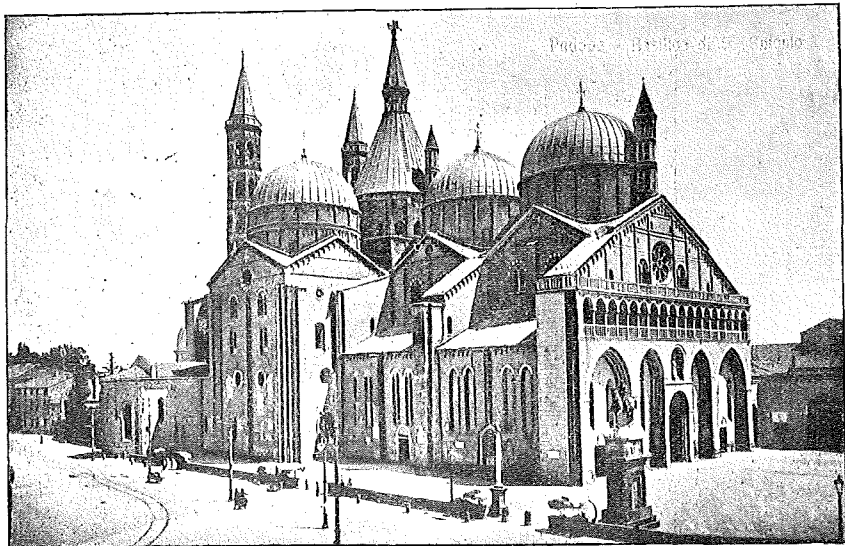
Údolí Adyže. Zpěv ustal a sta a sta zraků spočinulo na alpských hřebenech na Monte Čima Grande, Spiazza. místa, kde jsme našli kdysi domov pod plátěnými stany v záloze.

Vlak jede dále a projíždí bojiště, kde rakouští zajatci pod italskou stráží sbírají nevybuchlé střely. A již se zraku objevuje rozstřílené známé městečko Mori a hned protějšek — Monte Altissimo, Dosso Alto, Castione, Monte Zurez, místa posvěcená československou krví. Jak divně bylo nám při pohledu na tato místa slávy italské legie z této strany. Zraky všech lpěly na každém bodě tohoto úseku a mnohý i zaslzel. Při pohledu na tato místa mnohý zapomněl, že jede domů — do vlasti. Vlak se šine volně k Roveretu a úsek po Monte Altissimo zmizí s očí. Ty vzpomínky . . .

Rovereto! Deset minut stojíme! Najednou se ozve ze sousedního vlaku, v němž je transport žen a dětí a jen málo starých mužů, zpěv — zvuky naší krásné hymny — »Kde domov můj?« Co to? — Tot ženy a děti uprchlíků vrací se z Čech a Moravy do své, válkou zpusťšené země, aby ji zase uvedly do pořádku a aby opatrovaly hroby těch, kteří za jejich svobodu umírali. Mohutné »Nazdar!« zahlaholilo nádražím a ozvěna hor odpovídala. Ani jedno naše oko nebylo suché — vždyť slyšíme od uprchlíků český hovor . . .

Švarné dívčiny italské, oděné povětšinou tak, jak se šatí děvy u nás ve vlasti, na nás česky volaly, přejíce nám šťastného návratu a pozdravovaly nás od našich žen, dětí a rodičů — že prý se na nás tak těší! A když se vlak hnul, volaly za námi, abychom pozdravovali jejich hostitele ve vlasti, na něž budou vždy mile vzpomínat.

V noci na 21. prosince dojeli jsme do Tridentu, kde nás jménem osvobozeného Trentinska uvítal italský vládní komisař. Ráno pak zastavili jsme v Bolzano, kde si nám ital-

Basilika di S. Antonio v Padově.

Foto Památník Odboje.

ští karabiníci stěžovali na germánskou tvrdohlavost Tyroláků, kteří stále a stále vyvolávají krvavé konflikty a kde mohou dostati Itala o samotě, vyjde z jejich drápů obyčejně hodně zkrvaven.

22. prosince dojeli jsme za husté mlhy do Franzensfeste, poslední stanice před Brenerem, kde bylo koncentrováno hodně italského vojska. Počítali jsme, že pojedeme přes Innsbruck a Salcburk a já se těšil, že uvidím místa, která jsem před válkou procestoval. Avšak k našemu překvapení vlak se dal na jih a přes Toblach a Vilach (Bělák) v Korutanech. Tam na výhybkové koleji stál rakouský sanitní vlak s raněnými již týden bez direktivy, jehož velitel, bodrý Vídeňák, nám velice hovorně vyprávěl o panujícím zmatku v německorakouských zemích po odchodu císaře Karla, o zápasech mezi monarchisty a republikány, končících mnohdy krvavě a těšil se, že republikánská strana přece zvítězí. Vyprávěl, jak v Běláku veřejně zesměšňují nařízení vídeňské vlády, kterou vůbec nikdo v alpských zemích až na dělnictvo v průmyslových střediscích nechce poslouchat. Těšil se, až dohodové vojsko obsadí Rakousko, že se ta monarchistická horečka ztratí. Poněvadž si stěžoval, jak je špatně zásobován, nabídl jsme mu náš bílý chléb, který s povděkem přijal, doznav, že od vpádu do nižší italských po Caporetu vůbec podobného chle-

ba nejedl, jen jakousi černou, těžkou ošklivou hmotu, kterou nebylo lze strávit.

Odtud pokračovala cesta kolem jezera Bledského přes Selzthal do Horních Rakous, kamž jsme 23. dorazili do městečka St. Valentina. Na nádraží zastihla nás tam depeše, že prý přes Linec nemůžeme jet, poněvadž trať od Lince k Čes. Budějovicům je značně poškozena. Proto velitel transportu, vyšší italský důstojník, požádal telegraficky vídeňskou vládu o průjezd po jiné trati a odpověď došla, že si můžeme jeti kudy chceme, že za nic neručí. Jeli jsme tedy přes Markt Hag, kde mnoho lidí před blížícími se Čechoslováky uprchlo. Vykládali nám to zbylí, většinou chudí lidé a to že prý utekli ze strachu o život, jelikož rakouská vláda před převratem živila venkov i města pověstmi o barbarství čechoslovenských »velezrádců«, kteří prý Němcům, kteří jim padnou do zajetí, vylupují oči a uřezují uši. Ba dokonce i v novinách byly vyfotografované mrtvoly takových zohavených těl. Nerozčilili jsme se. Při poledním jídle zbytky od oběda jsme rozdali hladovým dětem, někteří vysvětlovali a než jsme za hodinu odjížděli, nikdo už v barbarství »velezrádců« nevěřil. Rovněž v Tulnu udělali jsme na večer malou zastávku a těšili jsme se pozornosti rakouských vojáků, na nádraží službu konajících. Starší záložní důstojník ochotně nechal otevřít pro

malé poškození zaplombovaný vodovod, aby naši hoši měli vody. V malé chvíli sešlo se hodně obyvatelstva na nádraží, které nechtělo věřit, že jsme oni »velezrádci«, kteří zničili Rakousko, považovali nás podle dřívějších zpráv za nějakou barbarskou hordu a když viděli, jak jsme štedří k jejich dětem, řekli mnozí, že jich »kaiserregierung« obelhával.

V noci zastavili jsme v Sigmundsherbergu, kde konalo nádražní službu italské vojsko, bývalí zajatci z blízkého tábora, kteří očekávali prázdné vozy z Čech, aby je dovezly do vlasti. Po převratě uprchli rakouští jejich pochopové a když projížděl kolem ozbrojený transport Maďarů, lstí jej odzbrojili a tak si pomohli ke zbraním. A od té doby, co mají zbraně, jsou také rakouské úřady k nim ochotnější. Zásobování jsou z Itálie. Při odjezdu nám zazpívali Garibaldiho hymnu.

Pak jeli jsme jak hlemýžď — nevím proč. Blížil se Štedrý večer — a ta pomalá jízda činila nás nervosní. Jednu chvíli jsme i na otevřené trati hodně dlouho stáli.

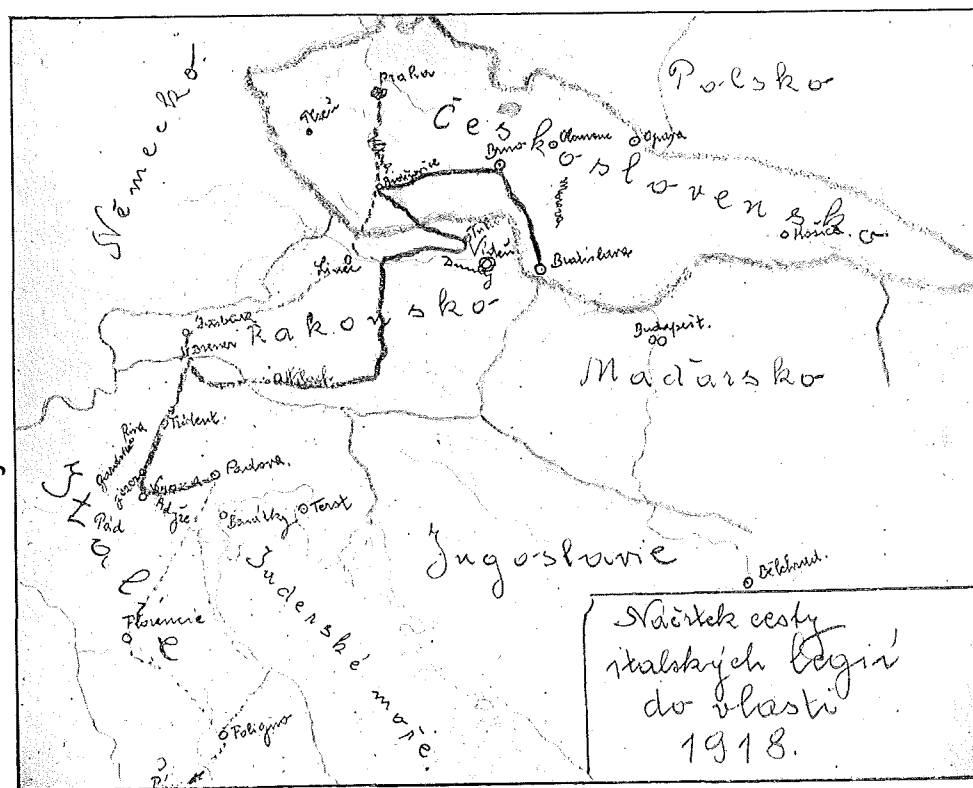
Pak zastavili jsme v Gmundě, kde na nádraží konala službu rakouská dragounská

hlídka, která seděla v restauraci a hulákala »Wacht am Rhein«.

K půlnoci přešli jsme hranice a vlak zastavil v malé pohraniční staničce. Na jméno se nepamatuji. V blízkém kostelíku zvonili na půlnoční a my vyskakovali z vozů, abychom pozdravili náš první krok do milované vlasti. »Kde domov můj . . .« nesl se krajem z několika set ve sněhu klečících mužů, kteří byli šťastni, že již pevně stanuli na drahé jejich půdě, za jejíž svobodu obětovali vše — i svoje životy. Obyvatelé vesničky se slzami v očích přihlíželi k tomuto dojemnému shledání se vojáků s otčinou a jeden bělovlasý a bělovousý stařeček se vzezřením proroka volal: »Již mohu umřít, prorocství Komenského splněno!«

Zde poznal člověk, co jest to pravá láska k vlasti. Ó — kéž by ji také tak poznali naši potomci, až bude vlast v nebezpečí . . .

25. prosince v poledne dorazili jsme do Č. Budějovic, kde nás pohostili kávou z řepy, kterou jsme rozdali chudině. Zatím co část procházela se městem, na němž byly dosud znatelné stopy germánství, druhá část, k tomu určená, překládala všechno na naše vozy

železniční a dne 25. asi o 14. hod. již jsme ujjžděli přes Veselí-Mezimostí k Jihlavě. Všude jsme byli nadšeně pozdravováni od lidí a zastavil-li někde vlak na chvíli, sešlo se na nádražíčko tolik lidí k našemu přivítání, že by jich nikdo nikdy za jiných okolností tolik nesehnal. Mnozí očekávali své známé a shledání bylo vždy velmi dojemným.

Asi o 23. hod. zastavili jsme na nádraží v Jihlavě, kde konali staniční službu s našimi domácími vojáky také srbští vojáci, bývalí rakouští zajatci.

Na nádraží sešlo se dosti lidí k našemu uvítání, mezi nimiž zaslechli jsme také německý hovor a nedalo nám, abychom se někteří nepřiblížili a jej nevyslechli.

Stěžoval si bývalý přednosta stanice, zúřivý prý Čechožrout, na srbské vojáky, kteří prý Němce bičují bičičky — s Čechy prý by to ještě ušlo. Na legionářské transporty pohlíželi podle jeho řeči Němci s velkým pesimismem, který úplně zvracel jejich naděje na znovuvybudování německého Rakouska. Divili se jejich ukázněnosti a tak trochu projevíli z nich strach.

Asi k 6. hod. dojeli jsme do Brna, kde na nádraží jsme dýkami odřezávali důstojníkům i šikovatelům jejich rakouské rosety. Přijeli prý z Polska a nic o převratě nevěděli. Při krátké procházce městem dozvěděli jsme se o tom, jak naši námořníci při návratu z jihu prý vybilili po Brně tabulky s německými nápisy. Vůbec Brno zdálo se nám býti takové nesmělé, zaražené.

Z Brna pak obrátili jsme se na jih, aby nás vlak vyklopil na Slovensku v Kútech, odkud jsme šli pak pěšky do Šaštína. Tam po dvoudenním odpočinku následoval pochod na Bratislavu, který nebyl bez boje. Na dovolenou, pokud nebyla Slovač osvobozena od maďarských hord, nikdo z nás nepomyslel, ač jsme byli domovu tak blízko. Byli jsme si vědomi, že musíme býti na stráži a první chybu udělala naše první vláda, že nedovedla tohoto nadšení využít.

Nutno si stěžovat, že bylo pomalu ubijeno, avšak to je jiná, také trochu i smutná kapitola, na niž se bolně vzpomíná.

x O JAKUTECH ADOLF ZEMAN

Jeden z kmenů sibiřských, jehož příslušníky jsme často shlédli na své pouti východní Sibiří a v Přímořské oblasti, byli Jakuti. Spolu s mongolskými Burjaty je to jediný kmen, jenž nevymírá na rozdíl od různých plemen t. zv. Paleasiatů, jichž zbytky obývají dalekou ruskou Okrajinu a Přímořskou oblast. Jakutů čítá se asi na 245.000 duší obojího pohlaví, ač statistika jejich jako vůbec statistika celé Sibiře je dosti problematická. Obývají hlavně v prostranství mezi zlato- nosnou řekou Lenou a nižším tokem Allana, po levém jeho přítoku Amgě. V krajích těch žili dříve Tunguzi, s nimiž musili svést urputné boje o pastviny. Díky stálé nesvornosti mezi Tunguzy a hlavně příchodu Rusů, kteří na počátku 17. století pronikli až k Leně a k nimž Jakuti se připojili, podařilo se jim

vypuditi Tunguzy dále na severovýchod a usaditi se na nejlepší zemi. Odtud pak pronikli po Leně až do jejího ústí.

Jakutský kmen není čistým plemenem. Náleží k plemenu turckému, ale má mnoho příměsí, zejména mongolo-mandžurských Tunguzů a asijského živlu ruského. Jsou nevysoké postavy a tlustých těl. Nepoměr mezi rukami a nohami činí je proporcionálně nevzhlednými. Ruce mají obyčejně slabé a dlouhé, nohy krátké a křivé. Velký palec u ruky mají srostlý blíže k prstům, takže rozpětí ruky je malé. Oči velké, černé a podlouhlé, ale ne šikmé. Nos tlustý a dlouhý. Barva jich pleti je osmahlá. Vlasy černé, tvrdé a rovné, tvář téměř bezvousou. Ačkoliv jsou silnější než Tunguzi, nevynikají takovou pružností a bojovností, jsou pomalí a

rozvážní. V řeči i chování jsou zdrženliví, projevují značné schopnosti k civilisaci jako Burjati a aklimatisují se k nejtěžším podmínkám podnebí.

Jakuti jsou jedním z plemen, jež proslulo svým hospodářstvím a chovem zejména rohatého dobytka. Do nedávných dob dávali Jakuti přednost koním a jich oblíba kobylího mléka, kumisu a koňského masa stala se, mezi Rusy legendární. Starý Jakut, byť měl sebe více hovězího dobytka, pokládal se za žebráka. Teprve řádný tabun (stádo) koní byl jasným důkazem o jeho bohatství. Největším svým duchům — Jakuti jsou šamani — přinášeli v oběť koně, rohatý dobytek jen »proletářům« mezi svými Pánbičky, bohům podzemí. Bývala pořádána zvláštní koňská slavnost, při níž na sloupy, k nimž uvazovali koně, byly vyřezávány ozdoby, připevňovány praporečky s koňskými chvosty a podobné sloupy stavěny u cest a na hroby knížat. »U koně jest vše správné,« říkají Jakuti »a čisté«. Přirovnání ztepilého děvčete a štíhlého mladíka ke hříběti pokládá se za zvláštní vyznamenání a pochvalu, zato s býkem či krávou srovnávat člověka je nejhorší urážkou. S krávou konečně — to lze chápat, ale Homer jistě by nechápal, jak jeho »býčí« a »oslovská« epitheta mohla by se komu zdáti urážkou. V bájích Jakutů kůň hraje vždy úlohu vážnou, s ním Jakut se radí, přátelí a často kůň jeví se býti rozumnějším a moudřejším samého člověka. Jakutská legenda vypráví, že Bůh stvořil na počátku koně, z něhož pak povstala bytost půl člověka a půl koně a z toho teprve vyvinul se člověk. Koně Jakuti nejen nebijí, ale nepokřikují na něho surovými nadávkami, jak téměř u všech národů je zvykem, počítajíce to za urážku koně. Úctu ke koni vidíme sice téměř u všech kočovných národů, jako u Kirgizů, Tatarů atd., leč do takového stupně jako u Jakutů není doveden kult koně nikde, leda snad u anglických velmožů a sportmanů.

Zcela jiný je poměr Jakuta k rohatému dobytku, ačkoliv v poslední době již ocenili jeho význam a všimají si daleko více jeho chovu. Dobytek vykonává všechny polní práce a užíván jest k tahu. Kůň naproti tomu slouží výhradně pro jezdce. Význam hově-

zího dobytka a skotu jest v přímé souvislosti s opouštěním kočovného způsobu života. Dnes jsou již téměř usedlým plemenem, chovajíce dobytek v zimě ve stájích a vyhánějíce jej v létě na širé pastviny a sušíce seno i stelivo na zimu. Vyhánění dobytka na jarní pastvu jest podnětem k velkým slavnostem. Obyčejně koncem dubna či v květnu,

Jakutský šaman.
Foto Památník Odboje.

kdy země pokryta jest ještě sněhem, zajíždějí Jakuti na místa letního pobytu na saních a připravují potřebná zařízení. Jakmile sníh roztaje, nastává stěhování v hlubinu tajgy. Nejprve vyženou skot, za ním se táhnou skřípající tělegy, na nichž naložen jest nábytek a v nichž sedí ženy a děti — Na slámě vezou se telátka se svorně vedle ležícími kolébkami, v nichž vrní kojenci, a tyčí se vysoké skříně a okované bedny s šatstvem. Vozy táhnou urostlí býci, na nichž koňmo jedou Jakuti, řídící jízdu. Vzadu vážně valí se tabuny koní. Takové ohromné karavany často táhnou kolik dnů, pokud řeky se nerozvodní a špatné cesty nezne-

možná jízdu. V letních stanovištích zůstanou Jakuti až do doby kosení trav, kdy vracejí se do zimních stanovišť. Jakuti tedy, jak patrno, žijí životem usedlým, stěhující se s místa na místo, ale majíce pevná sídla zimní i letní.

Senokos, toť hlavní pracovní doba Jakutů. Tehdy pracují malí, velcí, mladí i staří, neboť od zásob sena závisí uchránění dobytek přes zimu od záhuby. Právě z té příčiny, že kočovní národové, Kirgizové, Burjati atd., nepřivykli dosud na tento usedlý způsob života, hynou v zimě jejich stáda mrazy i nemocemi. Od t. zv. Petrova dne v jakutské oblasti vše pracuje pouze na přípravě sena. Zemědělství šířilo se poslední dobou mezi Jakuty velmi utěšeně a připevní ještě více Jakuty k půdě. Země v kraji anginsko-lenském je bohatá a příhodná pro severní druhy obilí. Zelinářství je pro Jakuty práce příliš drobná a zabývají se jím pouze v okolí Jakutska.

Jakuti severní zaměstnávají se lovem zvěře a hlavně rybolovem na březích Ledového oceánu, v řekách Leny a v jezerech, jichž k severu od Verchnojanského hřebenu jest několik. Hlavní ryba jezerní je malá ryba rodu línů a karas. Jakutská rodina spotřebuje průměrně do roka 15 pudů této ryby, velmi oblíbené a připravované na různý způsob. Některé ryby a jikry (kaviar) vyváží po Leně do velkých měst. Lov na jihu již úplně ustal, neboť zvěř buď vyhynula neb ustoupila do nepřístupných tajg a hor na sever. Střelná zbraň vešla v používání u nich nedávno, hojně loví ještě pomocí luků nebo ok.

Jak již řečeno, strava Jakutů sestávala většinou z ryb, kobyliho mléka a koňského masa. Nyní zejména vlivem Rusů začínají všeobecně užívat i mléka kravského, másla, mouky, čaje atd. Vyrábějí máslo, které solí a rozpouštějí. V něm svařují čaj a takový nápoj je jim nejlepší pochoutkou. Za večer vypítí pět žejdlíků tohoto nápoje není mezi Jakuty zvláštností. Tvrdí, že roztopené máslo s čajem, t. zv. »salamat«, zahřeje daleko lépe než každý jiný nápoj. Dříve býval to nápoj bohatých, rozšířením zemědělství stal se obecným nápojem.

Kromě mléčných pokrmů obohacují své »menu« různými exotickými pokrmy ze sos-

nové kůry, různých kořínků, travin a jahod. Velmi oblíbenými jsou koláčky z ječmene, pečené na roztopeném másle. Vodku pijí málo, na rozdíl od Burjatů, a to jen jako zvláštní pochoutku. Nejstarší formou obydlí Jakutů jest kamenná neb hliněná urasa, krytá březovou korou a často zdobená různým způsobem. V pozdější době začali stavěti jurty, t. zv. belagany, jichž kostra je dřevěná a stěny oházeny hlinou smíšenou s kravským hnojem, strop zhotoven z kůry a zasypán hlinou. Dveře jsou vždycky k východu. Vnitřek jurt je často rozdělen přepážkami i na více místností. Kouř z ohniště nevychází jako u Kirgizů volně otvorem jurty, ale úzkým komínem z latěk, oházených hlinou. Proto i čistota uvnitř je daleko větší.

Šat Jakutů vlivem ruským ztratil již hodně na původnosti. Malebný slavnostní kroj »sangyach« již téměř není viděti. Z původního kroje nosí Jakuti již jen špičaté čepice, krátké kožené kalhoty a zvláštní sněhové brýle z vlasů. Za vrchní oděv nosí dlouhý plášť »čekmen« z kůže, přes nějž navlékají soukenný »armjak«. Na nohách nosí v zimě kožištinové boty »torbasa« s kožištinou navrch. Kol pasu nosí řemen, u něhož visí nůž a křesadlo. Za holínku zastrkují malou dýmku a tabák. Stříbrné ozdoby, náhrdelníky atd., podobně jako u Burjatů, jsou hojné a cenné.

Země jest buď rodinná nebo se vzdělává společně celými rody. Zvyk vypomáhati si navzájem při polních pracích jest všeobecný. Svě hospodářské produkty vyměňují za různé tovary jen ve vzdálených místech, při čemž ovšem ruští nesvědomití obchodníci odírali je jak náleží, získávajíce za babku drahocenné kůže od těchto domorodců, náležitě napřed »zpracovaných« vodkou.

Jakuti, žijící ve městech, naučili se již chytrosti a nepoctivosti a dovedou kupce často napáliti.

U Jakutů zakořeněn jest starý zvyk pohostinství. Jsou většinou pravoslavní, ale v nitru zůstali šamany, věřice v duchy. A tak chodí s oblibou do pravoslavných chrámů a při tom obětují svým bohům zcela veřejně. Mají stejně ve vážnosti pravoslavné kněze, jako šamany. S přijetím pravoslaví od-

stranilo se mezi nimi mnohoženství, přes to účta k ženě nestoupla a pokládána jest za otrokyni, již možno volně bít, jak je libo. Jakut zaplatil za ni vysoký »kalim« otcí a proto dívá se na ni jako na věc. V charakteru Jakutů jest ještě mnoho surovosti, ale jsou schopni civilisace. Rádi svěřovali své dítky v učení sibiřským vyhnancům a touha po vzdělání jest u nich značná. Přizpůsobují se

ruským zvykům. Poštovní »spojení t. zv. »jamščiky«, povozy, mezi jednotlivými vesnicemi bylo úplně v jejich rukou. V hospodářství předčí ruský lid a často děje se tu zajímavý postup plemenné aklimatisace, že se jim podaří ruského mužika »pojakuštiti«. Vlivem častých svateb ruských mužiků s jakutskými ženami povstává rod míšenců se všemi téměř vlastnostmi Jakuta.

X

NA LOVU KRABŮ J. DOBIÁŠ-LIBENICKÝ

Bylo to 29. dubna 1920, kdy náš ešelon,* směřuje stále k východu, přibližoval se k Vladivostoku. Po letech strastí a utrpení, jež jsme prožili jako zajatci a potom jako dobrovolci československého vojska na Rusi, blížili jsme se konečně k cíli našeho dlouhého putování po asijské pevnině, k přístavu vladivostockému, odkudž jsme na lodích měli odplouti do vlasti. Ještě týden neb dva a pak opustíme nadobro ty naše rozhrkané teplušky,** v nichž jsme prožili tak dlouhou dobu a projeli několik tisíc verst. Mysl byla ještě plna dojmů z posledních týdnů naší pouti k východu, kdy jsme projížděli stepnatými i divoce krásnými hornatými kraji Mandžurie.

Před polednem ucítili jsme najednou zvláštní vlahý, vonný závan větru se slabým zápachem soli; byl to první pozdrav moře, které se však dosud skrývalo za lesnatými pahorky. Hned nato jsme spatřili úzký chobot mořský, na němž se houpala velká plachetní bárka a v několika minutách vlak stanul na stanici Ugolnaja na březích Tichého oceánu. Nebyl to však širý oceán, byl to jen záliv, jehož protější břehy rýsovaly se matně na obzoru.

Seskočili jsme hned z vagonů a spěchali k blízkému břehu mořskému. Mírné vlny omývaly písčité pobřeží, pokryté místy zahnívajícím mořskou travou a úlomky různých

lastur. Někteří bratři ochutnávali mořskou vodu, ale jejich ošklibání svědčilo, že dobrá nebyla.

Nedlouho po nás přijel na stanici jiný náš vlak, v němž si vezli bratři medvěda Mišu. Jeho majitel vodíval ho často na dlouhém řetěze na procházky a za parních letních dnů pouštěval ho do kalužin a potoků, aby se Miša ve svém teplém kožichu trochu zchladil. Když se ešelon zastavil, odvázel bratr-medvěď svého chovance a medvěď citě vodu, uháněl k pobřeží. Vrhł se chtivě do vody, začal se v ní válet, ale za několik okamžiků vyřítíl se vztekle z vody s hrozným řvaním, prskaje, funě a potřásaje divoce hlavou. Buď spolkl několik »andělíčků«, nebo ho slaná voda štípala do očí. Nevím, jak si libovali jiní naši medvědi u moře, ale tento se od té doby mořskému břehu vyhýbal.

Poněvadž jsem byl přes den zaměstnán ve vojenské kanceláři, mohl jsem se oddávati pozorování moře jen zvečera neb zrána. Záliv býval celkem pustý. Jen zřídka se objevila na vodě velká plachetní bárka rybářská, jež zvolna brázdila tiché vody zálivu a plašila veliká hejna divokých kachen čítajících na sta kusů. K večeru přijížděli obyčejně k malému přístavu u stanice čínští rybáři a tu jsem chodíval si prohlédnout jejich kořist. Největší část lovu tvořily kambaly, podivuhodné to ryby, jež mají velmi chutné maso. Kambala líhne se jako jiné ryby s očima po obou stranách hlavy. Jelikož pluje však položena na levém boku, přejde levě

*) Ešelon, ruský název vojenského vlaku.

***) Tepluška, obyčejný nákladní vagon přizpůsobený k bydlení.

Lovec škeblí a krabů.

Foto Památník Odboje.

oko ze spodu poněnáhu na pravou stranu, takže jsou potom obě oči na téže straně hlavy. Kromě četných ryb sledovitěho tvaru zajímaly mne zejména ryby s velikou hlavou, kterým Číňané říkali »mořští býci«. Mezi rybami uvázl v síti někdy i velký mořský rak pavoukovité podoby. Tyto mořské pavouky prodávali pak Číňané vařené našim vojákům, maso z nich však zvláštní chutí nevynikalo.

Počátkem května vyšel jsem si jednoho odpoledne s přítelem na delší procházku podél moře. Cestou přidružil se k nám velký honič pes, jenž patrně v nedávných bojích Rusů s Japonci ztratil pána a nyní přižívoval se jako sta jiných jeho soudruhů u československých ešelonů. Neustále věčtil, »stavěl« a pobíhaje rozčileně po břehu štěkal na hejna kachen, která se vznášela jako mračna nad zálivem. U protějších břehů bylo viděti několik loděk a časté střelné rány svědčily o tom, že naši hoši vyjeli si na lov. Kus dále spatřili jsme uprostřed zálivu jakousi plachetní loďku, která, ač bylo téměř bezvětří, se neustále točila a kymácela, ba zdálo se, že se úplně převrhne. Teprve, když jí jiná menší loďka přispěchala na pomoc, napřímila se a zaměřila ku břehu. Byli to totiž naši »mořeplavci«, kteří, ač neuměli s plachtami vůbec zacházeti, vydali se »na moře« a byli by se málem utopili.

Asi dvě versty od stanice*) jsme sestoupili až k moři a šli po nízkém písčitém břehu; tak došli jsme k sráznému skalnatému mysu, pod nímž se táhl úzký pruh písčitého břehu, jenž byl pokryt spoustou úlomků skal. Nastával právě odliv a voda vzdalovala se od skály, obnažujíc kamenitý břeh. Zakopl jsem náhodou o kámen, který se pohnul. Z pod kamene vyřítilo se malé zvířátko, které blesku-rychle zmizelo ve vlnách, aniž jsme mohli poznati, co to bylo. Začali jsme tedy odvažovat kameny a brzy se nám podařilo chytiti několik těchto zvířátek. Byli to krabi. Jsou to bratranci našich raků, ale mají tělo spíše okrouhlé a podobají se pavoukům. Jejich tvrdý krunýř má četné hrboly a tupé ostny. Zvířátka se jen kmitala a hledala dosíci spásy ve vodě. Neutíkala však dozadu jako naši raci, nýbrž uháněla na bok, což vypadalo trochu podivně i směšně. Čím více odliv pokračoval, tím měla dále k vodě, takže nám pak málokteré uniklo. Lovili jsme horlivě. Kus dále od vody vyhloubili jsme v písku jamku, která se hned naplnila prosáklou vodou a tam jsme ukládali svoji kořist. Zapomněl jsem na svých 30 let, na vojnu a všecky trampoty. Byl jsem opět tím šťastným klukem, který po celých dnech brodíval se

*) Stanice Ugolnaja před Vladivostokem.

v mělčinách horní Sázavy, chytával pod kameny a kořeny olší »klepetáče« a lovil jelce, okouny a bělice způsobem divochů, nabodávaje je na hřebík v tyčce upevněný. Oddali jsme se tak náruživě lovu, že jsme ani nepozorovali večerní stmívání. Byl čas k návratu. Leč co dělat s kraby?

Něsti je domů do ešelonu jsme nemohli, rozhodli jsme se tedy připravit si labužnickou večeři na březích zálivu. Vložili jsme svoji kořist na písek, vybrali jsme 15 největších a ostatní chamrad' pustili jsme na svobodu. Potom jsme vystoupili výše na skálu, rozdělali oheň a v něm jsme kraby pekli. Jelikož jsme však nerozuměli tomu, jak se mají raci na ohni péci, pekli jsme je patrně na velikém žáru, takže jim nožičky odpadaly a výsledek »hostiny« byl velmi slabý. Cítili jsme po »hostině« znamenitou chuť k večeři.

Sedíce pak na skále u plápolajícího ohně, jenž ozařoval temná zákoutí blízkého lesa a zrcadlil se ve vodách zálivu, vzpomínali jsme na podobné blahé chvíle našich dětských let. Setmělo se úplně, brzy však vyšel měsíc, polil mírným, bělavým světlem dřímající pobřežní lesy a rozehrál stříbrem černé lehce se vlnící vody zálivu. Lesy dýchaly těžkou omamnou vůní jara a od moře počal váti mírný větřík.

Neradi opouštěli jsme tato příjemná místa a vraceli se »domů« do našich těsných a dusných bytů »na kolečkách«. Jdouce zpět k Vladivostocké silnici po břehu potoka, jenž vléval se do zálivu, pozorovali jsme četné ryby, plující při hladině a směřující proti proudu potoka. Vtom začal se povrch vody silně čerit a spatřili jsme plouti při samé hladině potoka od moře velikého raka, mořského pavouka. I s nohama měl v rozpětí nejméně 7 dcm. Dech se v nás zatajil a ani jsme se nehýbali, pozorujíce, jak pluje bokem stále výše proti proudu. U blízkého dřevěného mostu zamířil náhle k protějšímu břehu. Rychle jsem přeběhl most, seběhl na břeh a pátral jsem po rakovi. Nebylo tam sice hluboko, ale rak byl asi u dna, jež bylo bahnitě, a vodu zakalil. Kromě toho rostlo tam plno vodních rostlin, takže pátrání bylo těžké. Vysvlékl jsem rychle kabát, vyhrnul rukávy košile a hmatal jsem ve zkalené vodě v místech, kde isem raka asi tušil. Skutečně jsem také o něho zavadil, ale jelikož jsem ho neviděl a nemohl jsem ho tedy chopiti za krunýř, vytáhl jsem rychle ruku z vody ze strachu, aby mně snad rak neuskřípl některý prst svými hroznými klepety. Rak odplul hned do hlubiny a zkalená voda nám označovala, že se drží při dně. Marně bychom byli čekali, že se

Amurský záliv ve Vladivostoku.

Foto Památník Odboje.

opět ukáže a ulovit ho bylo by jistě velice obtížno.

Již jsme odcházeli, když volal na nás kdosi s druhého břehu: »Zdrávkujtě«. Byl to Čiňan s čeřenem, který šel lovit při svitu měsíce do potoka ryby. Upozornili jsme ho na velikého kraba a odešli jsme. Doma v teplušece vytáhl jsem z kapsy v kapesníku zabalené živé kraby, kteří vzbudili všeobecný podiv. Na noc dal jsem je pak do plechové nádoby

(kotlíku) s mořskou vodou, ale ač byly stěny kotlíku svislé, zmizeli do rána oba krabi a nemohli jsme jich nalézt. Teprve po několika dnech našli jsme jednoho z nich v koutě pod pryčnou mrtvého. Druhého dne po našem slavném lovu přišel k nám onen známý Čiňan a nabízel nám velikého mořského pavouka, ovšem vařeného, kterého ulovil prý v onom potoce. Snad to byl ten náš »známý«.

X

ČESKÉ LEGIONÁŘSKÉ DIVADLO V RUSKU ZDENĚK ŠTĚPÁNEK*)

I.

Dívám se na těch několik obrázků, zažloutlých, pomačkaných, nepatrných a přece bych je nedal za celý svět! Nikomu, ani vám, drahý příteli. Kdykoliv je vezmu do rukou, cítím, že jsou mi čím dál dražší a dražší. Neusmívejte se, prosím, není to přílišná rozcitlivělost, ani zbytečná sentimentalita — nejsem nijak rozvzdychán, jsem chlap — ale je to pro mne jakýsi dokument, živá připomínka něčeho, co bylo nesmírně krásné, veselé i smutné, něčeho, co se neprožívá jen tak v obyčejném toku života, a co naplnilo moji tehdy mladou duši tolika dojmy, že je nevyčerpám ani za celý život.

Vidíte ten starý, rozbitý plakát? Nuže! Představte si, milý příteli, že takový plakát byl tištěn už v roce 1918 v Kyjevě, v české tiskárně, a jména herců, jež čtete vytištěna, že byli sami zajatci; umazaní, roztrhaní a více méně i hladoví! Ti zajatci že bydleli v různých částech města, v pekárnách, strojárnách, vozovkách a večer co večer utíkali na »zkoušky« do malé, šedivé místnosti v české škole, kde nebylo ani řádné podlahy, ani oken a nábytek se tam skládal z jednoho kavalce, malé lampy, kamen a suchého věnce

*) Článek ten uveřejněn byl v »Čsl. republice« 17. ledna 1926 a dán nám k dispozici red. dr. Ant. Veselým.

z nějakého pohřbu. Ovšem i to byl na tamější zajatecké poměry přepych — — — — — Pozoruj, že vás to nijak neudivuje! Chápu! Příliš mnoho jste už slyšel; horší věci, hrůznější a efektnější — chtěl jste však, abych vyprávěl. Tak poslouchejte! Snad se najde něco, co vzbudí váš zájem.

V té malé místnůstce zkoušeli tedy celý týden, večer co večer, abý v neděli slavnostně rozsvítili primitivní rampy v koncertním sále na Bulvárno Kudravskoj ulici, který se podařilo panu K. s velkou, ba ukrutnou námahou najmouti. Nesmím opominouti říci vám, že v sále nebylo jeviště. — To musili vlastním nákladem stavět, třebaže se nesmělo nikde nic přibít a všechno musilo být jen přivázané a svázané. Krátce: jeviště stálo a hrálo se! Vyprodaná domy radostně hlahlily, v přestávkách koncertoval čtyřicetičlenný orchestr (také zajatců), večer po práci malovaly se dekorace a všem bylo v těch chvílích lehčeji. Hrálo se poctivě a snad i dobře, neboť naše představení nabývala zájmu i ruské kulturní veřejnosti a velmi často je zvědavost zavedla do divadla. Nemyslete si, že měli špatný repertoar. Hrál se: Tyl, Jirásek, Vrchlický, Kvapil, Šimáček, Štech, Šambérk, Mrštík, Molière, Ibsen, Molnár, Halbe atd. Kde jsme vzali knihy? Největší knihovnu a nevyčerpatelnou studnici diva-

delních her měl dr. Girska, který nikdy neodmítl a vždy půjčil.

Mnohdy, ba velmi často měli jsme hroznou potíže s ruskými úřady, které za boha nemohly pochopit, proč to všechno děláme, jaký to má smysl a účel. Stalo se dokonce, že porádání představení zakázaly a censura nepovolila hrát Mrštíkovu »Maryšu«. — Chtěl byste vědět proč? Inu, nevím, snad jen tak z lásky, nebo aby bylo co dělat. To říkám jen tak mimochodem, abyste nemyslil, že šlo všechno tak hladce, jako u nás. Později i tyto

dím — — — Zastavil se u plakátu, oznamujícího Jiráskovu »Lucernu« a četl, dlouho četl, usmíval se a bůhví, co mu letělo hlavou. Když se obrátil na mne, měl plné oči slzí a sotva prošeptl: »To je jako sen.«

Byli jsme »citlivky« všichni i později, ale snad jen tím jsme dovedli trpět a zvítězit.

Divadlo konalo zázračně své krásné poslání. Práce nebyla marna. Neříkám to proto, abych volal po jejím ocenění, nýbrž je to pouze radostné konstatování pravdy. Voják nalezl v divadle osvěžení, rozptýlení i poba-

Goldoniho »Mirandolina« v Ačinsku v říjnu 1919. Foto Památník Odboje.

překážky se podařilo odstranit a bylo klidněji. Hráti se muselo, to cítil každý. Kdybyste viděl nadšením rozzářené oči vděčného obecnictva — které se celý týden těšilo na tu neděli nebo svátek, pochopil byste naráz, kde načerpali tolik energie. Láska k věci byla jediná »subvence«, které nebylo lze nikdy vyčerpat! — Tehdy jsme byli jiní, docela jiní, a myslím, že nebylo velkého rozdílu mezi vámi ve vlasti a mezi námi za hranicemi, i vy jste byli jiní v době, když hráli Fidlovačku (četl jsem o tom za hranicemi). Tím snáze uvěříte, milý příteli, že takový nepatrný plakátek, visící na zdi velkého hotelu v Kyjevě, dovedl jemněji cítícího člověka rozplakat. Generál Štefánik byl jedním z nich. Jako dnes ho vi-

vení, zajatec byl burcován k národnímu uvědomění a ruská veřejnost učila se nás znát a snažila se nás pokud možno pochopit.

Příjezd prof. Masaryka, jeho návštěva a smýšlení o divadle, jejich činnost zvýšil o sto procent. Byli by šťastni, kdyby se splnilo jeho přání: jezdit od pluku k pluku a tak zříditi divadlo čistě vojenské. Vojáci jistě nejvíce potřebovali posílení a rozptýlení v těžkém životě. Byla by to skvělá náhrada české knihy, o níž byla taková nouze. Snad později —

II.

Rozkaz: Za Dněpr, do Francie!

Od božího rána procházely Kyjevem české pluky, ustupující před Němci. Brodily se úno-

rovým blátem a mrazivý vítr roznášel jejich smích, zpěv i myšlenky zbědovanými ulicemi města, které je vidělo růst. Nastalo loučení našich herců s jejich pýchou i láskou, s divadlem. Než padl první soumrak do rozbahněných cest, naposledy zahlédli zlacené bány překrásného Kyjeva.

Rozešli se! Jeden k dělostřelectvu, druhý ke kavalerii, jiný k pěchotě a každý k povinnostem.

Pak přišla trpká cesta na Sibiř. Přišly boje, strádání, utrpení, zranění, promíchala se několikrát bolest s radostí, aby celek byl korunován vítězstvím! V tomto prostředí ožilo divadlo znovu. V nemocnici čeljabinské! Tam bylo zřízeno »vlastním« nákladem v jednom pavilonu divadlo. Hrál se raněným hochům a hrálo se — každý den. Večer co večer scházeli se o berlich, zafačování, unavení, nemocní, aby aspoň na chvíli zapomněli na své bolesti. Dokonce i na vozíku někoho saniták přivezl.

O něco později i Národní rada pochopila nutnost divadla a vydala rozkaz, jímž se všichni herci t. č. v armádě povolávají do práce. A tak se sešli: Menger, Alois Novák, Jeníček, Smola, Sýkora, Kocián, Štěpánek, aby zahájili druhou, hlavní epochu legionářského divadla! Dvě dámy (později čtyři), které osud zavál až k nám, staly se přes noc herečkami. A zase se hrálo. Masarykův plán byl skutečně! Vojenské kočovné divadlo. Měli dekorace, měli kostymy (zhotovené ve vojenských krejčovnách), měli paruky, měli repertoar, měli svůj malý vlak a hlavně měli sladkou radost z toho, že konečně mohou jezdit.

Jejich první zájezd skončil přímo triumfálním vítězstvím. Hoši byli tak nadšení, že, když se blížila doba jejich odjezdu, hrozili »vybilením«, nezůstanou-li ještě! Jezdili od štace k štaci, od pluku k pluku a zanechávali za sebou jen radostné a krásné vzpomínky. Jak byli oblíbeni, o tom vám poví každý bratr, který je viděl a už také ten fakt, že za celou tu dobu jejich činnosti se nevrátili ke své mateřské části. Nepotřebovali ji. To něco znamenalo. Setkali se s ní ve Vladivostoku.

Snad by vás zajímala otázka, kde brali re-

pertoar? Velmi snadná odpověď! Opatřili si jej. Měli: Nerudovu »Prodanou lásku«, aktovky Čechova, Krylova, Šamberka: »Karla Havlíčka« a »Jedenácté přikázání«, Molièrova »Šibalství Scapinova«, Šubrtovy »Žně« — a ostatní věci přeložili. Na př.: »Utajované zlo«, »Dvojník«, »Mirandolinu«, »Revoluční svatbu«, »Mládí« atd. Macháčkovy »Ženichy« napsali z paměti.

Příjezd delegace z vlasti obohatil však repertoar o Tylovu »Paličovu dceru«, Hilbertovo »Jejich štěstí« a Šrámkovo »Léto«.

Neusmívejte se! Nemyslete, že to nebyla pěkná představení. Hráli v krásných divadlech (ovšem ne vždy), ale na př. Jekatěrinské nebo Krasnojarské divadlo si nezařadilo s Vinohradským co do velikosti.

V Krasnojarsku ztrávili bezmála dva měsíce a velitel posádky si jejich přítomnosti nemohl vynachváliti. Hoši byli jako vyměnění. To tam bylo politisování, reptání na službu a podobně. Starý Šamberk nebo Tyl dovedl zapálit unavenou mysl bratří, dovedl vrátit bývalou sílu a vzbudit novou víru a lásku k započatému dílu. Šrámek je vracel vzpomínkami do vzdálené vlasti, mezi květy růží a bohaté záhony vonných zahrad, dovedl jim připomenout vlahou měsíčnou noc na lukách, dovedl je přenést do překrásné naší vlasti v míru, kde praskají žebřiny pod tíží snopů o žních, včely bzučí píseň nerušené plodné práce, kdy každý sladce znaven prací, usedal až slunce zapadlo, aby v duchu zašeptl: — večere, večere tichý a dobrý. Tato práce snad působila nejsilněji. Neboť vzbudila živelnou touhu vrátit se do tohoto kouzelného života — naší vlasti. Vidíte, zase se usmíváte. Musíte pochopit, milý příteli, že vojín je jiný člověk než my. Zejména v cizině. Zkuste to a zajedte do ciziny na několik let. Uvidíte, že to, co se vám dnes protiví, tam, ve vzpomínkách bude úplnou pohádkou. Tam tedy ztrávili vánoce a odjížděli těsně před evakuací na Východ na novou štaci. Netušili, že poslední! Bylo to blízko Irkutsku. Hráli v jakémsi biografu naposled. Nastala dlouhá cesta do Vladivostoku. Všechny naše části byly v pohybu.

Cestou, která byla, mimochodem řečeno, velmi dlouhá, mohli zrekapitulovat svoji činnost a práci. Nemohli se za ni stydět. Přirozeně, že každému zbylo dosti času přemýšlet i o sobě. Proč to říkám? Inu každý měl nějaký ten hříšek na svědomí, nebylo to ani u nás vždycky nejkrásnější, to je ovšem pouze taková slabomyslná mlha, kterou se snadno příští vzpomínka rozptýlí. Na špatné se snadno i rádo zapomíná. Stačí jen jedna vzpomínka na cestu do Vladivostoku, aby zahladila

již ani jinak být nemůže mezi námi, a rozvěšené, připravené kostymy a paruky skládány zase do beden, aby už nikdy neozdobily těla svých herců. Dobráky!

Přijela loď, krásná, čistá, ohromná. Praporky vesele vlály na stožárech, jako by na nás kývaly. Nadešla tedy konečně ona osudová chvíle: »Na loď!« Snad nikdy mně nebylo tak těžce, jako právě v té chvíli, Loučil jsem se proslzenýma očima s ruskou zemí, tolik nenáviděnou a ještě více milovanou.

Cesta do divadla v Krasnojarsku.

Foto Památník Odboje.

zbytečný smutek a aby měli radost. Kdesi v Čitě, nebo ještě dál, došel jich z vlasti list. Dr. Hilar nabízel jim po příjezdu divadlo na deset her. Dovedete si představit, co to pro nás bylo za vyznamenání? Hrát v Praze!? Ve Vinohradském divadle. To byla radost jedna z největších!

Bohužel, to se neuskutečnilo a stále budou litovat, že jejich vinou se tak stalo.

Moře, přístavní mezinárodní ruch a hlavně myšlenka na blížící se odjezd do vlasti, to všechno jen ještě více podráždilo takřka do nemožnosti vybičované nervy. Někteří se dokonce rozjeli domů nejbližším transportem, bez ohledu na ostatní, jen aby byli už doma. Byl to počátek jejich konce. Rozdvojili se, jak

I já, člověk cizí, jsem cítil, že i mně se stala »mátuškou«, dobrou a milou, jako svému. Loučil jsem se s ní skoro nerad. Odjeli jsme večer. Na palubě bylo zima. Mlčeli jsme a hřáli se vzpomínkami. Málo nás, vojáků, tu noc spalo. Myšlenky všech bloudily v Kyjevě, Moskvě, Urálu a Sibiři. Ráno byla mlha.

Cesta byla klidná i bouřlivá, ale bez nehod. Brzo jsme pozdravili horké slunce tropů. Čím blíže k domovu, tím více hovorů o něm. Co dělají, jak nás přivítají, co budeme asi dělat. Samozřejmě, nejdříve do divadla, uvidět konečně Vojana.

Dojeli jsme do Port-Saidu. Náš vojenský zástupce nám podává noviny. První noviny

z vlasti a s nimi zpráva — — Vojan mrtev!

Seděli jsme na palubě a naslouchali vypravování starších bratrů o něm, o našem Orlovvi. Už ho tedy nevidím. A já ze všech se

snad nejvíc na něho těšil. Zmlkli jsme. Moře šumělo svou monotonní píseň o věčnosti a slunce, tento zázrak života, nemilosrdně bilo svými ohnivými šípy na naše obnažené hlavy.

X

ČESKOSLOVENŠTÍ NÁMOŘNÍCI

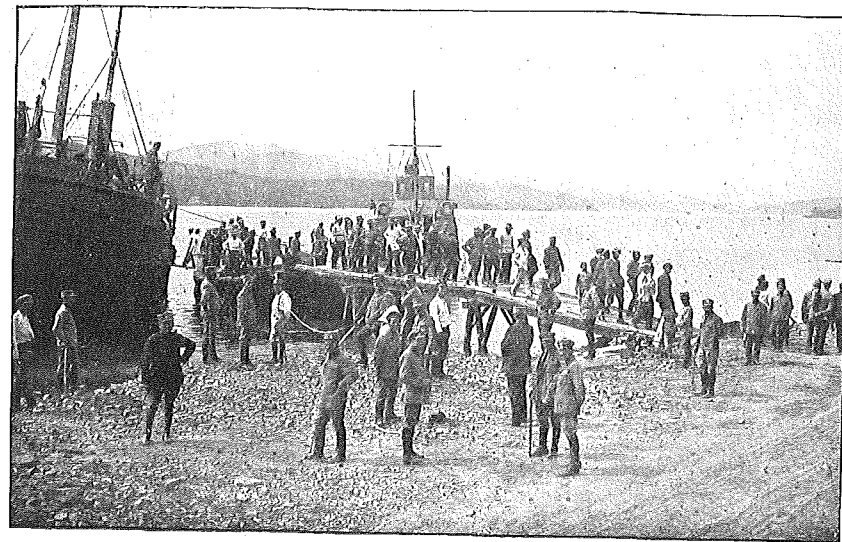
Když přijel dne 1. máje r. 1918 osmý pluk do Vladivostoku, byl ubytován na Čurkině u malého zálivu, kde kotvily dva malé parníky, které dříve konaly službu pro ruský »minný batalion«, jenž ubytován byl v nynějších našich kasárnách. Naše zásobovací úřady snažily se dosíci levné dopravy produktů pro ty části, které byly ubytovány na protějších březích vladivostockého zálivu a tak naskytla se jim příležitost najmouti jeden z těchto parníků, který se jmenoval »Naděžnyj« a který se k tomuto účelu dobře hodil. Na parníku byl však pouze ruský kapitán a jeden strojník a tu měl dodatí další mužstvo pro loď osmý pluk. Tuším, že dne 10. května byl čten po pluku příkaz, kdo z bratří by se hlásil k této službě. Mnoho se jich nehlásilo, ale přece byla sestavena četa s desátníkem Hamáčkem. Asi tři dny nato přišel rozkaz, aby se přihlásil dobrovolně strojník zámečnický, který umí dělat na soustruhu atd. Ačkoliv rozkaz šel od roty k rotě, nikdo se nehlásil, ač odborníci u pluku byli. Prostě se jim asi nechtělo potít se a mazat u strojů. Po přečtení tohoto rozkazu bratrem rotným hlásil jsem se sám a téhož dne jsem nastupoval jako druhý strojník na lodi »Naděžnyj«.

Kotel a stroj byly v zachovalém stavu, takže po bližším poučení zahájili jsme ihned plavbu vladivostockým přístavem. Hned se to rozkrliklo po částech, že máme parník s vlastní posádkou a bratři zvědavě se chodili na ten náš »dreadnought« dívat. Hned v prvních dnech navštívil nás br. pluk. Skála, který si prohlížel vnitřní zařízení parníku a přehlédl také posádku. Na hlavním stožáru parníku visela československá vlajka, na zadním vlajka ruská, to znamenalo, že parník je ruský ve službách československých.

Velitelem parníku byl poručík Vávra, který určoval směry jízdy. Po dvouměsíční plavbě jsme zůstali den stát, aby se mohly provést menší opravy. Poněvadž se nikam nejelo, byla posádka poslána někam na komandýrku a zůstali jsme na lodi jen tři: ruský strojník, já a topič, který měl službu u kotle. Ještě jsme nebyli s naší prací hotovi, když přišel jeden bratr ze štábu s rozkazem, že máme ihned odejet na Egeršeld k přístavu, že tam na nás čekají a že pojedeme ihned odtamtud na Ruský ostrov. Ačkoliv jsme protestovali, že dosud není vše v pořádku a že posádka je pryč, bratr na to nedbal. Rozkaz je rozkaz a musí to být . . . Tak jsme svolili.

Strojník rozhodl, že zůstane u stroje, topič Osipka u kotle a zároveň na palubě jako pá-lubčik a já že půjdu ke kormidlu. Tak to také zůstalo. Osipka hned očistil oheň, přiložil a dělal páru a my namazali a nahřáli stroj. Když Osipka naložil, aby stoupla pára, šel na palubu odvázat provazy a já ke kormidlu, přímo od stroje, jak jsem byl zamazaný. Hned jsem zazvonil dolů, že můžeme jet. Strojník odpověděl, Osipka shodil provaz, odrazili jsme zadek malým chodem stroje, odvázali předeek a už jsme se hýbali udatně kupředu. Při přistání to šlo rovněž hladce. Když jsme přijížděli ku břehu, tak jsem zazvonil, Osipka vyběhl na palubu a uvázal předeek a my pomalu přirazili zadek a byli jsme na místě. Divili jsme se, jak nám to jde.

Když se vrátila naše posádka, tak nás musela hledat po přístavě, neboť jsme byli hned zde, hned onde a tak to šlo až do večera. Přes den jsme se stali námořníky z povolání. Po nějakém čase, když jsme kotvili v zálivě (Buchta Diamit), najednou přišel rozkaz, abychom byli pohotově pro noční ob-

»Smělčak« a »Naděžnyj« v zátoci Nami.

Foto Památník Odboje.

hlídku po přístavišti a na palubu dostali jsme 2 strojní pušky. To bylo večer asi v 7 hodin a ráno už byl převrat a my byli pány situace. Náš kapitán ani strojník nepřišli druhý den do služby, poněvadž byli jako druzí drženi v záloze. Po tu dobu jsme jezdili sami, ve dne v noci jsme měli co dělat s převážením zbraní i zásob k pluku do Vladivostoku, neboť osmý pluk hned po vystoupení ve Vladivostoku byl poslán k Nikolsk-Ussurijsku.

Poněvadž to bylo na nás moc a my nemohli s naším parníkem všecko vykonat, žádalo naše velitelství ruské úřady o zapůjčení druhého parníku. Byl nám skutečně zapůjčen a jmenoval se »Smělčak«. Tento parník byl mnohem větší než »Naděžnyj« a byl prý přivezen do Vladivostoku z Helsingforsu. Kapitánem na tomto parníku byl už starší muž a jezdil se »Smělčakem« přes 20 let. Parník ten byl stavěn jako ledokol a dělal též službu u zmíněného »minného praporu«. Měl silný stroj 250 koní a nosnost 3000 metrických centů. Za hodinu ujel 8—9 mil. Na »Smělčak« přišla posádka od 5. pluku asi 20 mužů s podporučíkem Hegnerem a četařem Pavlou. Posádky obou parníků splynuly pod vedením podpor. Hegnera v jednu čl. námořnickou jednotku.

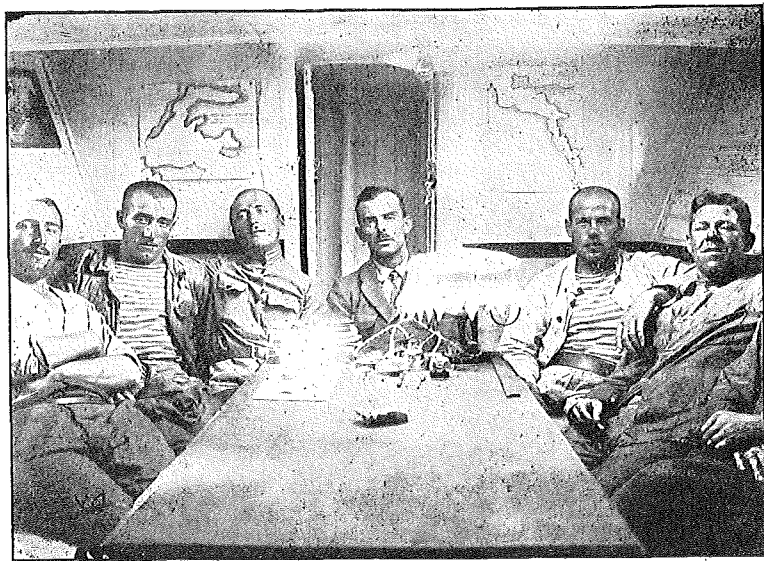
Po krátkém čase onemocněl bratr Hamáček a byl nucen jíti do nemocnice. Na jeho místo byl jsem naznačen k řízení lodi já, což

trvalo do konce r. 1918. Na tomto parníku jsme zažili v začátcích hodně svízeli. Jednou za bratra Hamáčka jsme dostali rozkaz jeti pro kulometnou rotu na Gornostaj. Zrovna zuřila bouře na moři a bratr M. řeže vlny proti. Stojíme na palubě a díváme se, jak máme na jedné straně propast a s druhé strany horu. Přijíždíme k zálivu a trvalo to hezky dlouho, než jsme přistali.

Když naše části nastoupily pochod na západ k Nikolsku-Ussurijsku, aby se probíjely k našim částem, bojujícím za a před Bajkalem, došlo ke krvavým bojům, při nichž bylo mnoho našich raněných. První naši zranění byli přiváženi do Vladivostoku od Nikolska a první pomoc jim byla poskytnuta na americkém křižníku »Suffolku«, který kotvil v přístavě. Poněvadž raněných přibývalo, zřídili Američané narychlo z pobřežního skladistě polní nemocnici, kde byli naši bratři ošetřováni. Později byla zřízena Japonci nemocnice na Egeršeldě, kde zraněné bratry ošetřovaly milé Japonky jako milosrdné sestry; mnozí naši bratři odnášeli si odtamtud milou vzpomínku. Pak byla zřízena americká nemocnice na Ruském ostrově v přístavu Pospělově.

Většinou jsme převáželi tehdy nemocné, ale také ostatní Američany, Angličany atd. Jednoho dne přišly dvě sestry z americké nemocnice a žádaly bratra poručíka Hegra, aby

je převezl do nemocnice v pospělovském přístavě. My jsme tehdy stáli u anglického křižáku, kde bylo naše stanoviště. Poněvadž bylo moře hodně rozbouřené, bratr poručík se dlouho rozmýšlel, má-li svoliti k převezení obou sester, poněvadž přístav pospělovský byl hodně nepříznivě položen a neprakticky stavěn, takže vlny do něho byly se všech stran a přistáti v něm bylo umění. Konečně bratr poručík svolil, poněvadž jiná loď nejela. Když jsme vyjeli na otevřené moře, tu jsme se začali divit, jak si ty vlny s námi hrajou. Hned jsme měli špici pod vodou, hned

Čsl. posádka »Naděžného«.

Foto Památník Odboje.

zase nad vodou, špice řezala vlny a zadek byl ve vzduchu, takže šroub se vždy v tom okamžiku roztočil jako vrtule u aeroplánu, poněvadž se točil ve vzduchu. Stroj a s ním celý parník se klepal jako by měl zimnici. Přes to přese všechno jsme šťastně dojeli k přístavu Pospělovovu, ale hůře bylo u něho přistáti, neboť vlny tak prudce narážely na molo, že kdyby si s námi byla některá zahrála a přilepila nás na břeh, nebyl by z nás zbyl ani mastný flek. Proto jsme jeli k přístavu velmi opatrně a přistáli jsme bez nehody, aniž stroj přestal pracovat. Postavil jsem dva bratry u východu z parníku a když se loď přiblížila tak blízko, že bylo možno vyskočit, uchopili bratři každý s jedné strany milou dámu a hej, šup! — byla na břehu. Za ní

octla se na břehu i druhá, takže se neměly čas ani ohlédnout a byly na břehu. My jsme se pak houpali zase na zpáteční cestu. Bratr poručík stál na břehu s dalekohledem a vyhlížel nepokojně, zdali už se vracíme. Když jsme přistáli, tak si zhluboka oddychl a řekl: »Kluci, já myslil, že se mi už nevrátíte, neboť bylo vás viděti hned na vlně, hned jste se zase ztratili. Myslel jsem, že se někde potopíte a mrzelo mě to, že jsem vás tam poslal.«

Později při okupaci Ruského ostrova Japonci měl jsem tam služební cestu. Ostrov ten byl vzdálen asi 7 mil, takže jsme museli

jeti parníkem 30—45 minut. Než se přijelo k tomuto ostrovu, muselo se projeti kanálem v délce asi 250 metrů a asi 25 m širokým. Byl to poloostrov, výběžek, který vybíhal do Amurského zálivu a hraničil průlivem asi 1000 m širokým s Egeršeldem, vladivostockým to přístavem. Ruský ostrov tvořil přírodní přístav, pro válečné loďstvo jako stvořený. Do ostrova zařezával se záliv Novik do hloubky asi 5 mil a kol dokola byl obehnan pohořím, které tvořilo jakousi stěnu, takže nebylo vidět, kolik lodí kotví v zálivu. Na ostrově byly dále kasárny a dílny i různá opevnění. O tomto ostrově nám vyprávěli, že prý za carských dob sloužil za jakousi vladivostockou věznicí. Provinil-li se nějaký voják něčím, nebo uvrhl na sebe ne-

prížeň svého nadřízeného, tož byl poslán na Ruský ostrov. Když se pak vrátil, tak měl prý co vypravovat.

Strategicky znamenal ovšem Ruský ostrov velmi mnoho a proto, když Japonci se rozhodli zmocniti se Vladivostoku, starali se obsaditi nejprve tento důležitý pro ně strategický bod. Když jsem v té době přijížděl s »Naděžným« ke kanálu, viděl jsem, jak Japonci pobíhají sem a tam, ale nevěnoval jsem tomu žádnou pozornost. Až když jsem se octl v kanále, asi uprostřed, zdvihli se Japonci ze své zálohy a začali na mě po rusku: »Čeku, Čeku, stoj!« Koukám jako blázen, co se děje. S obou stran namířeny strojní pušky na naši loď a snad tu měli na nás přichystány i kanony. Tak teď stůj a co dál? V kanále jsem přistát nemohl, tak jsem jim to musel posunkama naznačit. Po dlouhém tělocviku rukama nahoru i dolů, napravo i nalevo, konečně jsem jim dal najevo, že přistanu u přístavu za kanálem na pravé straně. Hned byly všechny strojní pušky nařízeny v ta místa a já přistal. Přihnal se japonský důstojník s několika vojáky na palubu a spustil: »Čeku, Čeku, ruski ljudi ně tu?« Odpovídám »ně tu«. Přesto, že jsem mu prohlásil, že nikoho nevezu, prolezl se dvěma vojáky každou díru na parníku a odešel pak patrně svému veliteli oznámit výsledek prohlídky.

Mezitím, než se vrátil, jeden z těch chytráků, které zanechal na lodi, začal si hrát s puškou a vyšla mu rána rovnou na palubu a do kajuty, v níž náhodou nikdo nebyl. Vzal jsem milého chasníka za límec a vyvedl ho na břeh, aby si tam hrál s puškou, jak chce. Mezitím se vrátil důstojník a propustil nás ze zajetí a my pokračovali klidně v plavbě dál. Na zpáteční cestě už nás nechali volně projeti kanálem.

Vladivostocký přístav zamrzal a to vrstvou ledu 30—40 cm. tlustou, takže místo převážení lodí chodilo se na Ruský ostrov pěšky a produkty se vozily po ledě nákladními auty. Před zamrznutím byla naše loď »Naděžnyj« vytažena ve vojenském přístavě na břeh ke generální opravě. Ve vojenském fortu byly státní doky a loděnice, kde se opravovaly státní lodě. Byly tu suché doky

i plovoucí pro větší i menší lodě. Když byla loď větší, tu vjela do kanálu (doku), který byl asi 100 m dlouhý, 15 m široký a 6 m hluboký a měl na dně uprostřed připravené podnožky. Kanál byl naplněn vodou a jakmile se v něm octla loď, po případě dvě nebo tři menší, zavřela se za nimi vrata a voda začala se z doků vypouštět, až se loď octla na dně. K lodi se nyní připravily boční stěny, které se opřely o stěny doku a loď zůstala tak v doku státi rovně, aniž by se nachýlila a mohla se všech stran býti opravena. Oškrábaly se chalupy a mušle, kterých se během času nachytá na ponornou část lodi ohromná spousta, takže tvoří jakýsi kožich, mnohdy 10 až 15 cm silný. Když je vše řádně očištěno, začne se s nátěrem speciálními barvami, jež jsou proti slané vodě.

Plovoucí dok nechá se přeplaviti na libovolné místo a použití ho tam. Jeho plocha je asi 20×12 m, na obou bočních stranách jsou duté stěny v síle asi 1.50 m, o výšce asi 6 m. Spodek doku má 2 dna, takže tvoří vzduchoprázdnou prostor. Při použití napustí se do této prostory voda, takže dok klesne dle potřeby. Pak se vpustí do doku loď, voda napuštěná do jeho spodní prostory se vypustí a tak se dok zvedne nad hladinu.

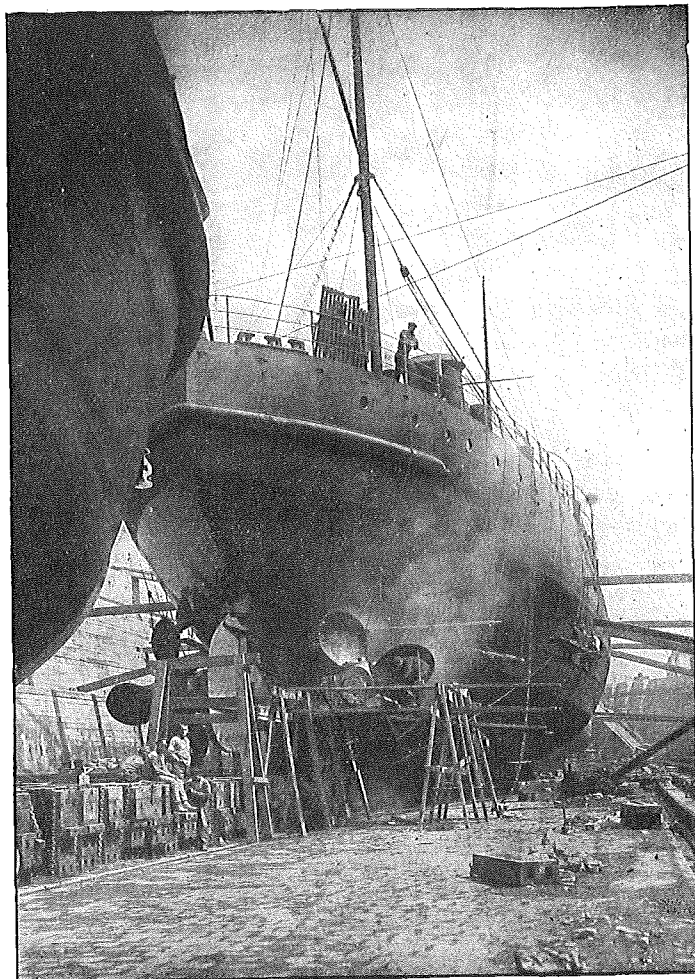
V přístavě byl dále plovoucí parní jeřáb, který sloužil k vykládání těžších břemen, jež nemohla býti vyložena vlastními lodními jeřáby, nebo případně k zvedání celých parníků. Tak to provedli i s naším »Naděžným« ke konci 18. roku. Přitáhli takový parní jeřáb, podstrčili pod něj dvě ocelová lana a za půl hodiny seděl parník na břehu.

V 19. roce byl komandován na »Naděžného« bratr Povalek, rotmistr, a já jsem přešel na »Smělčak« místo něho a konal jsem službu kormidelníka i artělčika (hošpodáře). S tímto parníkem jsme měli také mnoho obtíží. Brzy z jara jsme vytáhli na břeh, ale ne ve vojenském přístavě, nýbrž na protějším břehu na Čarbině. »Smělčak« sice patřil mezi vojenské lodě, ale inženýři nám jej nedoporučovali, poněvadž byl už hodně sešlý a nechtěli jej ve vojenských dokách opravit. Tak jsme si jej museli opravit sami a museli jsme se obrátit na soukromého podnikatele, který loď vytáhl na břeh. Loď byla dopravena

k nízkému břehu zálivu, na něž byly položeny dvě kolejnice, na kterých byly spouštěny do vody malé vozíky naplněné pytlí písku. Parník byl postaven rovnoběžně s kolejnicemi, které běžely pod něj, tak aby zachytil předkem vozík. Vozíky byly spojeny navzájem ocelovým lanem, které bylo taženo parním strojem. Jakmile se lano natáhlo, uvedly se všechny vozíky do pohybu a parník, který

vodu. Sotva jsme ale kus ujeli, přiběhl bratr Kohler celý ustrašený, že prý pod kotlem teče do parniku voda, že tam má už vody pod kotníky. Narychlo se sehnalo minimum a koudel, díra se ucpala a zacementovala a jezdilo se vesele dále se »Smělčákem« až do evakuace.

Když obsazena byla kasárna na Podnoží a zřízena byla nemocnice v kasárnách, kde byl

Loď v doku.

Foto Památník Odboje.

seděl na pevném vozíku, se povytáhl a nasedl do dalšího. Tak postupně byl konečně vytažen na břeh, opřen v bocích a začalo se s opravou. Inženýr zavolaný na poradu dal provrtat stěny na několika místech a prohlásil, že »Smělčák« se už nehodí k opravě. My však loď potřebovali a tak jsme přece jen provedli opravy, zejména lodního šroubu, jehož zuby byly již olámany.

Když jsme loď opravili, spustili jsme ji na

ubytován dříve ruský 35. pluk a začali se sem trousit nemocní i invalidi, jezdili jsme pravidelně dvakrát denně na Ruský ostrov, později čtyřikrát, a to tak, že se vždy parníky po jednom dnu střídaly. Tak jsme konali službu až do příjezdu delegace z vlasti. Když jsme zjistili, který den delegace v čele s dr. Krejčím přijede, dělaly se na »Smělčáku« přípravy k uvítání hostí. Když bylo hlášeno, že loď se blíží, přišli na palubu gen.

Čeček, dr. Girs, pluk. Raše, pluk. Foustka, major Brož a jiní bratři ze štábu. Vypluli jsme lodi, která přivázela naše posly, vstříc a jak se loď přiblížila k přístavu, přiblížili jsme se k ní a pozdravili. Pak jsme loď objeli, při čemž maně by se nám byl přihodil pořádný malér. Když jsme totiž loď objížděli, náhle na druhé straně proti nám vyrazily dvě japonské minonosky. Octli jsme se před nimi na tak nepatrnou vzdálenost, že se nám zdála srážka býti neodvratná. Duchapřítomností Japonců i naši jsme se však vymotali a octli jsme se za chvíli u lodi. »Smělčák« beze všeho ptaní přirazil k lodi, bratři spustili schůdky a začali se šplhat na loď, domnívajíce se, že mají k tomu právo. Sotva se však objevili asi dva naši bratři na palubě, přiběhl kapitán lodi a byl z toho ohromný skandál. Bratři delegáti museli sami zakročit, jinak by to bylo trvalo do nekonečna. Chtěli jsme si pohovořit s toužebně očekávanými hosty, alespoň je spatřit, ale nedosáhli jsme toho. Ti slezli z lodě a odjeli a my vraceli se sami k přístavu ve špatné náladě, jako po výprasku, a již jsme delegaci nespatriili.

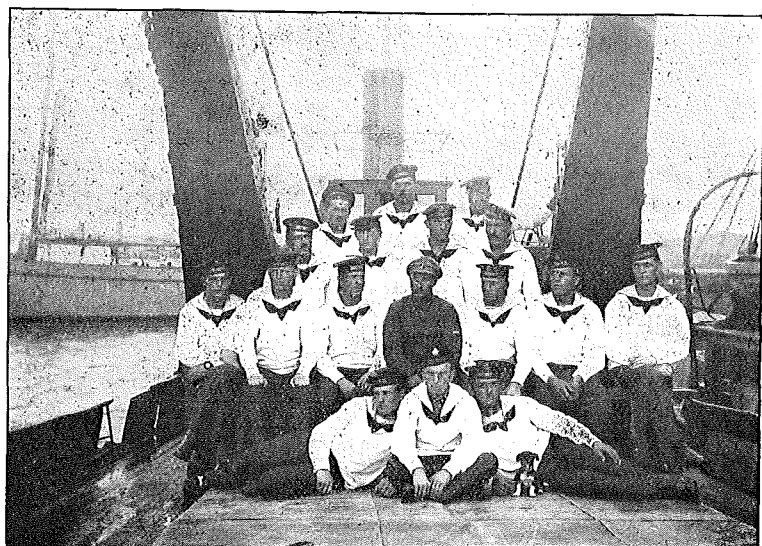
Pak jsme začali jezdit dále, neboť do Vladivostoku se sjížděli zatím bratři naznačení k evakuaci. Začalo se vyjednávat se spojenci o zapůjčení lodí pro transport našich vojsk. Trvalo to dlouho, než se to uskutečnilo. Když se nám řeklo, že jsou už lodi na cestě, začali jsme na prstech počítat, kdy dojde asi řada na nás. Ale to trvalo dlouho, než jsme se toho dočkali, neboť spojenci neměli pro nás ovšem lodi připraveny, jak se říká »na hřebíčku«. Často byl hlášen příjezd té neb oné lodi a když nepřijela, tak byl oznamován jiný den. Tak to šlo pořád. Vyhlíželi jsme vždy, když jsme jezdili s pluk. dr. Rašem na Ruský ostrov, který sem často jezdil a říkal: »Dnes nebo zítra má přijet ta a ta loď,« dalekohledem, zda někde na obzoru ji neuzříme. Často však naše naděje byly zklamány. Náš humoristický časopis »Houpačky« přinesl veselý obrázek, jak od našeho štábu za Čurkyň je nataženo lano a na něm se houpe loď. Od té doby, když někdo řekl, že má přijet loď, bylo mu odpovědí, aby nás nehoupal.

Žádný už prostě nevěřil, dokud neviděl loď skutečně se houpat v přístavě.

Tak jsme prožili v tom houpání léto a když se blížil podzim, začal foukat chladný vítr, který přivál do Vladivostoku i Gajdovu revoluci proti Kolčakovi. Tenkrát jsme jezdili na Ruský ostrov dvakrát denně, ráno a navečer, a právě měl službu »Smělčák«, který si odbyl ranní cestu bez překážky. Ale při odpolední tuře již to nešlo. To už byla napjatá situace jako struna, jen prasknout. Když přišla třetí hodina, začali se bratři z Ruského ostrova scházeti na palubu »Smělčáka«, aby je převezl do Vladivostoku. Poněvadž se blížila doba k vyplutí a ruský kapitán zde jako vždycky nebyl — přišel se jen jednou za týden podívat, je-li loď ještě celá — dal jsem první znamení parní píšťalou. Bratři rychle dobíhali k parníku a po dalších dvou signálech jsme vyjeli k t. zv. Admirálskému přístavu pod našim štábem. Když jsme odrazili od břehu a otočili směrem k Čurkinu a dále k ostrovu, nenapadlo nás ovšem, že se vrátíme až na druhý den večer. Když jsme se blížili k Čurkinu, slyšeli jsme již střelbu a kulky začaly nám lítat nad hlavou. Už to začalo — šťastně jsme dojeli na ostrov, odkud jsme se vraceli jako jindy opět do přístavu. Když jsme vyjeli byla už tma a my jeli jako vždy bez světel. Vtom nám signalizovala strážní loď stojící u Čurkina, abychom hlásili heslo, poněvadž to bylo ve válečném stavu a žádná loď nesměla po páté hodině do přístavu bez hesla. Tato hesla se dávala světelnými signály. My jsme však jezdili vždy bez světel a ani jsme neměli na naší lodi signálového zařízení a o hesla jsme se vůbec nestarali. Naším heslem bylo — dojetí na místo zpátky a tím byla věc vyřízena. Dnes bylo však jinak. Strážní loď nás nepustila a nařídila, abychom buď spustili kotvu a čekali zde do rána anebo jeli zpátky na Podnoží. Rozmýšlel jsem se, co mám dělat. Jistější to bylo rozhodně na Podnoží, neboť sem už to lítalo z nádraží, kde měl své středisko Gajda a odkud chtěl začít svůj nástup na město. Strážní loď, která nás zadržela, stála dříve ve vojenském fortu a byla pak převedena do přístavu obchodního. Zajímala se prý o ni také naše »Centro-

komise«. Bylo z ní také střeleno na nádraží. Gajda však ji brzy umlčel a nádraží opanoval. Jakmile však chtěl rozšířit svůj úspěch do města, zastoupili mu cestu Japonci a gen. Rozanov ho zajal. Tak skončilo neslavně Gajdovo vystoupení proti Kolčakovi.

Rozhodl jsem se, že loď obrátím k přístavu Podnoží na Ruském ostrově. Za ten čas se nadobro setmělo a ke všemu ještě začalo se moře vlnit a bouřit. Vjezd po tmě do kanálu byl nebezpečný. Ve tmě zjistili jsme alespoň částečně obrysy kanálu. Na cestě štouchlí jsme do čínské barže, z níž vyskočil Číňan a volal ztřeštěně »Kapitan lamajlo«. Číňané

Čsl. posádka »Smělčaka«.

Foto Památník Odboje.

jsou v baržách po celou noc a jsou za ni odpovědny svým majitelům. Měli jsme příležitost v přístavě pozorovat tyto Číňany, jak žijí. Obdivoval jsem vždy, jak dovedou svými hůlkami mistrně pojídati makarony až 20 cm dlouhé. Mohl jsem na nich oči nechat, jak je do sebe soukali.

Když jsme přespali na Podnoží, vraceli jsme se ráno do přístavu, leč v kanálu už na nás čekaly dvě ruské lodě, kterým jsme nevěnovali mnoho pozornosti, za to ony nám ano. Snad se domnívaly, že vezeme Gajdovi pomoc. Nastalo signalisování a obtížné dorozumívání se, které však nevedlo k cíli. Hlásnou rourou jsme si nerozuměli a tak na konec jsem nechal všeho a zamířil jsem

k přístavu. Avšak ani tady to nebylo lepší, neboť proti nám vyjely dvě ruské minonosky, které když se k nám přiblížily, zaujaly hned bojovnou pozici. Jeden člun jel před námi, s namířeným rychlopalným dělem na zádi proti nám a druhý jel těsně za námi. Byli jsme jako v zajetí. Když jsem se tak na to díval, neubráníl jsem se úsměvu, neb jsem si myslil, jak by to bylo asi dlouho trvalo, než by byly v našich rukách. Stačilo by hodit na každý několik bomb, které jsme měli na parníku, aby voják od děla byl v tahu. Bylo na něm vidět, že moc rád tu službu nedělá. Tak jsme dojeli až do našeho přístavu,

ale ruské minonosky nám zatarasily cestu a patrně chtěly, abychom jeli do vojenského přístavu. Zamířil jsem tedy tam a zakotvil. Stáli jsme zde asi dvě hodiny a nic se nedělo. Pak nám dali znamení, že můžeme jet, odjeli jsme tedy do Admirálského přístavu pod náš štáb. Přistali jsme zde ke čtvrté hodině, to byla zrovna hodina, v níž jsme den před tím odjeli — tak dlouho nám trvala cesta na Ruský ostrov a zpět.

Toho dne jsme už na Ruský ostrov nejeli, druhý den jsme jeli pro vodu do obchodního přístavu. Zde jsme viděli, jak kolčakovci se dovedli mstít na dělnících, kteří šli s Gajdou. Mrtvolky tu ležely na nábřeží, ba i na vodě, a Američané je sbírali a odváželi. Tak skončila

Gajdova sláva na Sibíři, neb pak musel odejet. Pak jsme začali jezdit zase na ostrov a vše šlo svým tempem. Když přijela některá loď, tu jsme vozili barže s bratry, kteří se naložovali. Bratr kapitán Hegr nám onemocněl a místo něho byl k nám přidělen bratr podporučík Pašek od dělostřelectva. Zanedlouho jsme přistali ku břehu, abychom zde přezimovali. Tím skončil rok 1919.

V roce 1920 měla být naše evakuace skončena a proto byl náš oddíl zesílen jak o počet mužstva, tak i o jednu loď, kterou si vyžádalo naše velitelství. Byl to osobní parník, který před tím jezdil na Ruský ostrov pro civilní občany a jmenoval se »Streljok«. Velitelem tohoto parníku byl jmenován bratr Povela, který s ním jezdil do konce evakuace.

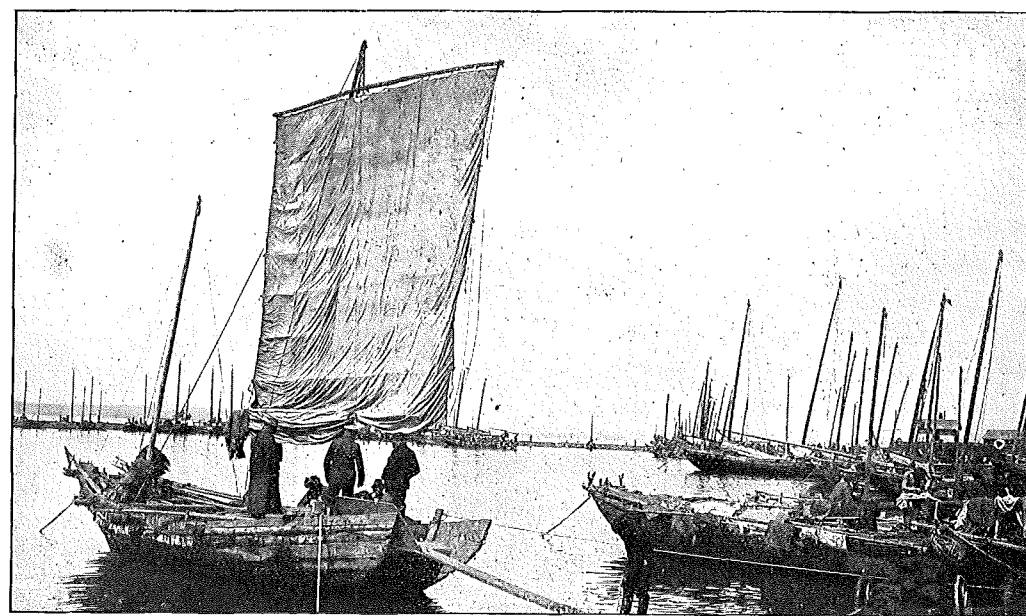
Když se začalo v dubnu zase jezdit na ostrov, byl jsem komandován za Povelu na »Naděžného« a jezdil jsem až do 10. května. Pak přijela z Japonska loď s uhlím, kterou Centromise koupila v Japonsku a která tak rozmnožila naše námořnictvo na čtyři lodě. Když tato loď přistala v přístavě a bylo nám oznámeno, že je docela naše, hned jsme běželi obhlédnouti si tohoto našeho »dreadnoughta«. Stál prý 40.000 japonských yenů, měl 250 koňských sil silný stroj, nosnost 3000 metr. centů a 2 parní jeřáby. Rychlost

měl 9 mil za hodinu. Po komisionelní prohlídce měl být přejat od Japonců.

Ted' se jednalo o to, kdo s ní bude jezdit. Poněvadž se bratru Povelovi nezdála proti jeho »Streljoku« dosti pohodlná, byl jsem naznačen k tomuto převzetí já. Dne 15. května 1920 zahájili jsme plavbu s touto lodí. — A sice podnikli jsme prvou zkušební plavbu k Ruskému ostrovu. Potom dostal jsem pokyn, abych si sestavil posádku, ale to nebyla snadná věc. Neboť bratři, kteří už byli naznačeni k evakuaci, nechtěli o tom ani slyšet, aby zůstali ještě ve Vladivostoku. A ti, kteří na zařazení do evakuace čekali, rovněž ne. Každý chtěl domů, čemuž se nebylo možno divit.

Poněvadž se z bratří nikdo nehlásil anebo jen málo, byli na loď komandováni lidé, kteří se přihlásili za občany našeho státu a konali práce při armádním sboru. Tak byli mi z koncentračního tábora občanů přiděleni 4 Němci, a to jeden strojník, dva topiči a jeden kuchař z povolání, který neuměl ani česky ani rusky. Tak se stalo, že na naší nové lodi byla mezinárodní posádka, 13 našich bratří, dva Rusové, Galfech a Zajcev, a 4 Němci, celkem 19 lidí.

Tak jsme začali jezdit s naším novým parníkem, nazvaným »Dobrovolec« nebo též »Upocený«, poněvadž to byla naše

Čínské a obchod. lodě v Amurském zálivu.

Foto Památník Odboje.

poslední loď, která rozmnožila naši flotilu. Ačkoliv byl »upocený«, parník ten při evakuaci konal dobré služby, neboť přes jeho palubu přešlo několik tisíc našich bratří, zvláště od 4., 5. a 6. pluku.

Dramatické bylo zejména nalodování 6. pluku, který jel parníkem »Mount Vernon«. Parník ten byl hlášen, že přijede večer a do 24 hodin že má nastoupit zpáteční cestu. Dostal jsem rozkaz, že si mám vzít ve vojenském přístavě železnou baržu, která byla tak dlouhá jako naše loď, a jeti na Ruský ostrov, kde jsem měl čekat na 6. pluk ten večer před příplutím »Mount Vernonu«. Byla to naše první cesta na Podnoží, takže když jsme jeli z přístavu ke kanálu, přesně jsme si poznamenali cestu podle kompasu, kdybychom snad měli jeti sem za mlhy nebo tmy.

Nalodování 6. pluku dalo se v pořádku za jasného počasí, ale sotva jsme měli odraziti, zavalila moře hustá mlha, že nebylo vidět ani na krok. Jelikož jsem neměl vyzkoušenou cestu z Podnoží do kanálu, octl jsem se v hrozné situaci. Byl jsem nucen jeti po paměti do kanálu, při čemž mi nebylo do žertu, neboť bylo mi svěřeno 16.000 našich bratří s plnou výzbrojí, kteří prošli šťastně všemi překážkami a teď by se mělo něco přihodit? Zvolna se šineme kupředu, v ruce držím křečovitě provaz od sirény a dávám stále znamení. Snažím se proniknouti mlhu a tu náhle její clona se roztrhla a vidím, že se nacházíme před mělčinou, po levé straně kanálu. Zastavil jsem stroj a dal zpáteční páru. Málem bychom se byli srazili s lodí »Slavjankou«. Mlha zase zahalila moře a já po paměti snažil se vplouti do kanálu, což se mi konečně podařilo.

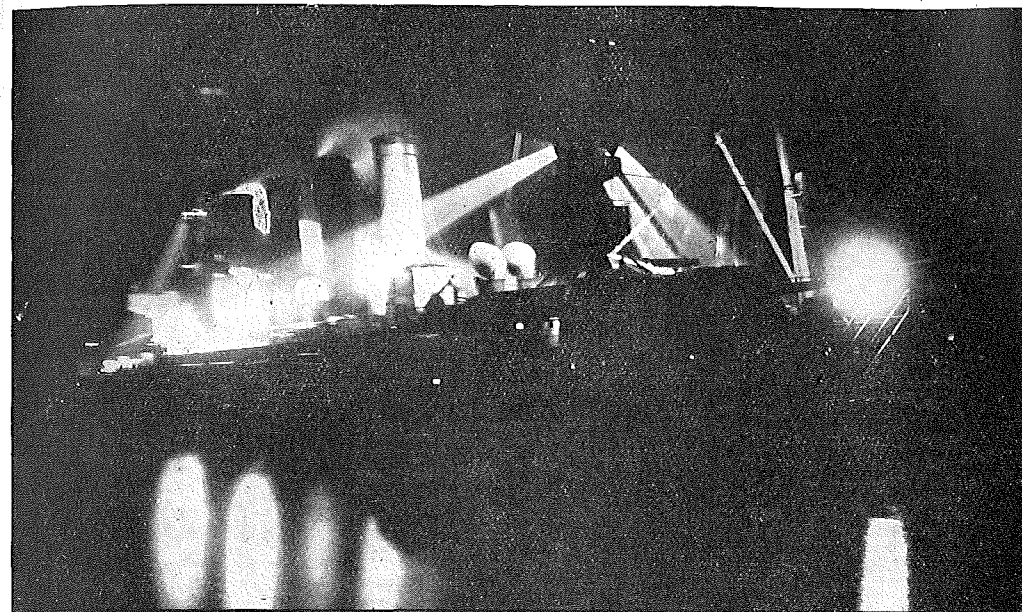
Když jsme však vyjeli z kanálu, nebylo to o nic lepší, neb jsme měli hledat loď, a nevěděli jsme, v jaké poloze leží. Slyšeli jsme sice zvonění zvonců i houkání sirény, ba i hovor na palubě, ale nevěděli jsme, jak přistat. Mlha se valila stále, až najednou jako zázrakem se před námi rozjasnilo a spatřili jsme, že jsme blízko barži, přivázané k boku lodi. z níž vykládají zboží na palubu. Šťastně jsme tedy přistali a já jsem si oddychl. Stáli jsme zde až do 3 hodin odpoledne, neboť na lodi nebylo dosud nic připraveno. Po vylodění

museli jsme čekat na prázdné barže a vzít je všechny v počtu 9 do přístavu. Vzadu jsme jich vlekli 5, po stranách po dvou.

Šestý pluk měl na této cestě vůbec smůlu. Předně hned to nalodování, pak na cestě se jim polámal šroub a dokonce prý němečtí lodníci zúmyslně sabotovali jízdu a chtěli snad se i vzbouřiti a vyhoditi loď do povětří. Po odjezdu »Mount Vernonu« se evakuace rozvířila plným proudem, takže jsme měli stále co dělat. Byl úmysl rozšířiti naše loďstvo o novou loď t. zv. »Zvěř«, která ležela ve vojenském přístavu. Byla to lodivodská a pomocná loď, která mohla vléci (buxirovat) jakoukoliv loď rychlostí 9 mil za hodinu. O tuto loď vyjednával s ruskými úřady kapitán Pašek a dohodli se. Poslal na loď naši posádku, aby na ní vztýčila naši vlajku, a já měl loď odvézti. Právě však v ten den zabrali Japonci veškeré ruské lodi a my museli z lodi odejít. Málem že nedošlo mezi našimi a Japonci ke srážce. Tak už k rozšíření našeho loďstva nedošlo a museli jsme se spojit s dosavadními loděmi.

Konali jsme svoji službu poctivě a naše lodi vykonaly všechno, co bylo v jejich silách, pro evakuaci a její zdar. Evakuace byla ukončena na podzim. »President Grant«, »Heffron« a naše čl. loď »Legie« byly poslední, které odpluly. »Legie« nakládala v Gnilém Uglu měď a bavlnu, ale Rusové nechtěli ji pustit, poněvadž prý zboží nebylo vyčleno. Proto byla na lodi »President Grant« postavena dvě děla a »Legie« odplula bez překážky, provázená jsouc »Presidentem Grantem« přes Japonské moře.

Pak nastala i naše evakuace. Obdržel jsem rozkaz, abych s naší lodí zajel do Gnilého Uglu a tam zakotvil. Byla to poslední naše plavba s »Dobrovolcem«, který měl po našem odjezdu odplouti do Šanhaje a tam konati službu dále pro naši Centrokomisi. Pro tuto službu byl přijat ruský kapitán lodi »Dobrynja Nikitič«. Po zakotvení »Dobrovolce« v Gnilém Uglu byl jsem přidělen ještě »Naděžnému«, abych s ním dodělal svou námořnickou kariéru. S tímto parníkem jsem začal a s ním i končil. Když jsme přivezli poslední věci k »Heffronu«, s nímž jel 36. transport, odevzdal jsem parník ruskému kapí-

V záři reflektorů.

Foto Památník Odboje.

tánu, který nás učil jezdit v osmnáctém roce.

Pak byl likvidován náš námořní oddíl, čítající 100 mužů, mezi nimiž 4 důstojníci, tři administrativní a 1 výkonný, kromě toho jsme měli 2 důstojníky, přidělené k nám

v roce 1920. Dále jsme měli tři důstojnické zástupce, 7 loďmistrů, čtyři četaře a 12 desátníků. Nasedli jsme na loď »Heffron«, abychom nastoupili cestu do vlasti Tichým oceánem, napříč Amerikou a přes Atlantický oceán a Gibraltarem do Terstu.

X

TRANSPORTY NAŠICH INVALIDŮ V OČÍCH ČESKOSLOVENSKÉ AMERIKY

Leží před námi »Československý deník«, vydávaný našim vedením v Rusku ze dne 19. října r. 1919, roč. II., čís. 243. V tomto čísle uveřejněn byl pro informaci čl. vojska jako »Beseda« článek, v němž podle amerických současných československých novin líčí se dojem, jaký učinily transporty čl. legionářů-invalidů na americké československé občany, když projížděly Amerikou. Neváháme článek ten jako dokument i jako zajímavý příspěvek k ilustraci poměrů, za jakých děl se návrat čl. legionářů domů, uveřejniti.

V amerických novinách, které nás dosud došly, nalézáme zajímavé zprávy o třech transportech našich vojáků, které projely Spojenými státy. Počátkem června přibýlo do Ameriky osmičlenné poselství (vezoucí do Prahy armádní archiv) v čele s podpor. Fr.

Richtrem, tajemníkem býv. OČSNR. pro Rusko. »Americké dělnické listy« 6. června otiskují informační řeč o našem vojsku, kterou před četně shromážděným se obecenstvem v Clevelandu pronesl podpor. Frant. Richt, a dodávají: »Přednáška soudruha Richta, ač stručná a shrnující jen hlavní věci a nejdůležitější momenty našeho hnutí v Rusku, byla velmi včasná a přispěla k správnějšímu pochopení toho, co se na Rusi odehrálo a k přetrhání onoho přediva lži, klevet a pomluv, šířených o naší armádě v Rusku poslední dobou jistými kruhy, jimž osvobozená akce československá od počátku byla trnem v oku.« — O těchto »jistých kruzích«

list prozatím nemluví. Dovídáme se o nich na jiném místě.

Tentýž list 13. VI. referuje o příjezdu transportu 100 invalidů pod velením majora Doška. »Přijeli do San Franciska — píše A. D. L. — odtud přes Omahu, Chicago a Pittsburg odebrali se do New-Yorku, kde bude jim snad několik neděl čekat. V Omaze, kde zastavili na několik hodin, byli uvítáni tisícihlavými zástupy Čechoslováků, kteří přišli pozdravit ty, kdož za osvobození svého lidu přinesli oběti největší. V Chicagu se zdrželi celý den a tamní osada československá připravila jim skvělé uvítání. Sdružení clevelandské usilovalo též o to, aby hrdinové českoslovenští se zde zastavili, avšak marně. Doprava dala se za řízení amerických úřadů, a ty nepřipustily úchylek od prvotního plánu.«

Zajímavé podrobnosti o pobytu těchto invalidů v New Yorku dovídáme se z »Hlasu lidu« 21. VI., jenž podává charakteristiku těch »jistých kruhů, jimž osvobozená akce československá od počátku byla trnem v oku«. Tam čteme: »Jak jsme seznali, mezi našimi legionáři-invalidy z Ruska, nalézajícími se zde v New-Yorku, je veliké roztrpčení nad případem, ke kterému došlo v pondělí 16. VI. v Národní budově, kam naši hoši pozváni byli C. S. Dělnickou radou za účelem pohoštění, ale mimo to dostalo se jim od některých řečníků těžkých urážek, byli prý nazváni zrádci, ba dokonce padla hanlivá slova i proti prezidentu Masarykovi. Tak aspoň nám to sdělovali sami legionáři, kteří byli přítomni a dodnes jest mezi nimi silné roztrpčení nad jednáním řečníků, ba někteří z nich velice těžce nesou slova a výtky, jichž se jim dostalo. Z řečníků prý se řečník český k hochům zachoval nejhůře. Během večírku, kde naši hoši byli takto uctěni, došlo k prudké debatě a naši hoši pak uražení odešli.« »Svornost« 8. VII. o této věci píše: »Na večírku byla veřejnost vyloučena a tudíž vše není jí jasnou. Pozváni byli invalidé k pohoštění a pobavení a ještě dříve nežli byla večere úplně ukončena, počaly jim býti čteny levity, co měli a co neměli činiti »bratřům« bolševikům. Nejkrásněji však zachoval se p. Abraham [prý český (!) bolševik] vůči

těmto bezmocným hrdinům svým prohlášením, které znělo: »My, českoslovenští dělníci, museli jsme se stydět za vaše činy v Rusku před cizojazyčnými dělníky.« »Svornost« k tomu dodává: »Toto jednání bylo nazváno zákeřnictvím. Slovo to a kterékoli jiné, jest příliš slabým na označení tohoto padoušství. Pánové, kdybyste byli měli před sebou muže zdravé, snad nebylo by to činilo takový dojem, avšak lidé, kteří v boji za svobodu nás všech ztratili údy, byli ochotni položit i životy, nemají býti takto uráženi, neboť takovéto jednání jest nelidské. — Jak demoralisujícím vlivem působí bolševismus na lid, je patrné také ze slov, která padla v New Yorku na schůzi, uspořádané příznivci p. K. Horkého. Když Horký kázal, co se má a co se nemá ve starých vlastech dělati, odpověděl mu legionář por. Vašátko, že českoslov. legionáři revoluci dělali a že si ji také dokončí. Nato padl z obecnstva výkřik: »My to však platíme!«

Z referátů je zřejmo, že část našich new-yorských »také krajanů« svým sprostým a neloyálním vystupováním našim invalidům pobyt v Americe jen ztrpčuje. Bohudíky, je takovýchto »přátel« menšina. »Svornost« z 9. VII. v obsírném článku referuje o přijetí našich vojinů těmi krajany, kteří se za naše hochy »nemusí stydět před dělníky cizojazyčnými«. Hoši bydleli u českých rodin, »kde po ten čas považováni byli za vlastní členy«, uspořádány byly přátelské večírky a výlety. »Nežli transport na lodi »Rundam« nastoupil cestu do Evropy, rozloučili se major Došek s československým New Yorkem. Každý byl pohnut jeho tklivými slovy a všichni cítili, že nám odcházejí ti, kdož se tak hluboce zapsali do našich srdcí.«

Největší dosud vypravený transport invalidů o 1078 mužích (pod vedením majora Jirsy, kap. Komárka a por. Krále) přistál 3. VII. na lodi »Nanking« v San Diego, přístavu na záp. břehu Spoj. států, ležícím blízko hranic mexické Kalifornie. Podle »Svornosti« z 25. VII. »uvítání našich hrdinných hochů bylo krásnější, slavnostnější a okázalejší, nežli si kdokoliv dovedl představit. V přístavišti tisíce občanů San Diega provolávalo našim hrdinům slávu. V čele uvítací delegace

byl major (starosta) Wilde, jenž k našim vojinům pronesl řeč na uvítanou. Hochům dostalo se občerstvení, cigaret a jiných pozorností. Ruských peněz, které si naši hoši přivezli s sebou, nelze zde ovšem bohužel proměnit.« 7. července »Svornost« má další zprávy ze San Diega: »Naše město na Pacifiku a na hranicích Mexika má dnes nové slovo, které jde z úst do úst, jímž se lidé, kteří dodnes slova českého neslyšeli, na ulici navzájem pozdravují. Je to »Nazdar!« Kdokoliv potká československého vojína, volá naň »Nazdar!«. Časopisy jsou plny zpráv o na-

stali též nové uniformy místo svých, které byly již značně zchátralé. Zítra budou muset hoši zůstat v táboře, kde se bude konati přehlídka za přítomnosti komisařů emigrační úřadovny.

Zmíněný transport projel Amerikou a dostalo se mu ve Washingtoně vysoké cti, uvítání prezidentem Wilsonem. O této vojenské slavnosti, již se po boku presidenta zúčastnila pí. Wilsonová, píše »The Public Plodger« ve Philadelphii 19. VII.: »V silném lijáku tisíc československých vojinů, utrpěvších zranění v sibiřských bojích, prodefilo-

Před naložováním.

Foto Památník Odboje.

šich hrdinech a přinášejí celé stránky vyobrazení. Dnes uspořádána v táboře velká oslava 4. července. Řečníkem byl generál Strong, kterému za poctu, prokázanou našim vojinům, poděkoval major Jirsa. Naši vojini provedli cvičení za zpěvu českých písní a pochodů, a to bylo něco, co američtí vojini ještě neviděli a nad čímž žasli. — V předvečer Husova dne všech tisíc našich hrdinů oslavilo památku českého mučedníka. Tito mučedníci za svoji vlast nezapomněli největšího Čecha. Bylo dojemné, viděti zpívati národní hymnu tyto bojovníky se stopami čtyřstého utrpení ve tvářích, vracejících se do osvobozené vlasti.

Československá rada dala každému z hochů po jednom pěkném civilním obleku. Do-

valo slavnostním průvodem v automobilech po Pensylvania avenue. Zpod sloupoví Bílého domu je přehlížel pres. Wilson a pronesl k nim krátkou řeč, v níž jim blahopřál k výkonům a kterou člen kongresu pan Sabbath přeložil do češtiny. (Tuto řeč zaslou na žádost amer. státního departamentu našemu vojsku do Sibíře otiskli jsme v »ČSD.« č. 172.) Tato oslava představovala největší a zároveň nejpitoresknější průvod cizích vojsk, který hlavní město kdy vidělo. Byli to vesměs staří vojáci, bojovavší pět let; nejstarší z nich byl starcem 70letým se skleslými rameny a úctyhodnou bradou, nejmladší byli ještě chlapci. S prezidentem pod sloupovím stál československý vyslanec pro Spojené státy K. Pergler, vojenský attaché

pluk. Hurban a několik amer. důstojníků. Když automobily s našimi vojáky začaly projíždět před sloupovým Bílého domu, prezident sestoupil se schodiště a usmívaje se kynul defilujícími vojákům rukou. — O této slavnosti přinesly všechny přední americké listy sympatické referáty.

Jako studená sprcha po všem tom na nás působí, když se dovídáme, jaké dozvuky měl transport našich invalidů, řízený amer. vládou, která hradila i výdaje, spojené s vydržováním našich vojáků po dobu přepravy v americkém kongrese. V »Pekingaud Tientsin Times« z 29. VIII. čteme zprávu z Washingtonu, datovanou 18. VII.: »Mezitím, co president Wilson přehlížel 1000 československých vojnů nejpodivnější kampaně v historii, kongresní subkomitét pro kontrolu válečných výdajů mučil sekretáře vojenství (ministra války) Bakera dotazy, kdo dovolil tomuto tisíci (!) romantických vojáků průjezd Amerikou, proč příspěvím americké vlády byli tito cizí vojáci ze Sibíře dopraveni dříve nežli vojáci američtí, čekající na odjezd, kdo platil za jejich přepravu atd. Dotaz tento učinila strana republikánů v resoluci, navržené představitelem státu Indiana, Woodem.« Ve své odpovědi ocenil Baker činnost našeho vojska a vylíčil nás jako mučedníky, kteří oddaně hájili věc spojenců. (Ze 100.000 prý nás padlo, zemřelo hladem a nemocemi celá polovina.) Ke konci řekl: »O věci rozhodovalo se v Paříži a bylo dojednáno, že nejpraktičtější bude převézt je sem a odsud přes Atlantický oceán do Francie. Spojené

státy zavázaly se převézt z 6000 invalidů polovinu, Velká Británie převzala starost o ostatní. Dosud Spojenými státy provedeno pouze 1000 až 1100 vojáků. Zbytek bude dopraven Panamským průplavem přímo do Francie. Výdaje za převoz hradí československá vláda, za vydržování vojáků po dobu transportu naše ministerstvo vojenství.« Když se nato poslanec Bland ze státu Indiana zeptal ministra, měl-li právo na povolení této položky, a proč napřed nepožádal o schválení kongres, odpověděl ministr Baker: »Když se o této věci jednalo, byl jsem v Evropě; kdybych však byl býval přítomen, nebyl bych asi šel do kongresu pro schválení.« — Za tuto důstojnou odpověď, danou zástupcům strany amerických miliardářů, jsme min. Bakerovi povděční. V minulém roce, nyní již zesnulý jejich leader, Th. Roosevelt, nám pěl chvalozpěvy. Teď ovšem americkým republikánům, stojícím v opozici vůči Wilsonovi, je vítána každá příležitost, aby tak či jinak se mohli obořit proti jeho vládě, byť šlo jen o několik tisíc dolarů, věnovaných našim invalidům na stravu a na ošacení. Tato epizoda v amer. kongrese nás poučuje, že je klamně spoléhat se v otázce evakuace našich vojsk přesprávitelů na cizinu, která má na zřeteli především své vlastní zájmy. Na jedné straně se musí stydět před cizojazyčnými soudruhy, na druhé straně je transport našich vojáků územím Spoj. států nepohodlným i americké plutokracii, která asi už také je »informována« o »bolševisaci« našich částí v Sibíři.

X

EVAKUACE GEN. ZDR. DR. R. RAŠE

Bývalý náč. evakuace čsl. vojska na Rusi

Naše evakuace byl podnik i v té ohromné světové vojně jedinečný; o tom svědčí, že o zdaru jeho bylo pochybováno i doma i za hranicemi. Jsou ještě v paměti články známého žurnalisty o nemožnosti transportu tolika lidí mořem. Byl jedinečným proto, že

skoro 70 tisíc lidí, mužů, žen a dětí, z nichž jen snad několik dříve plulo na lodi, mělo být přepraveno cestou 20 až 40 tisíc kilometrů dlouhou, tropickými pásmy, ze země, zamořené nakažlivými nemocemi (tyfem, cholerou, morem) přes přístavy, také někdy

zamořené morem, na lodích, z nichž mnohé byly k dopravě lidí jen nouzově přizpůsobeny, vodami nebezpečnými i bouřemi, tajfuny i z doby války ještě zbylými plovoucími minami.

A přece tento veliký podnik proveden byl se zdarem, a to proto, že společná idea, tentokrát touha navrátiti se domů, podnítila všechny bez rozdílu k energické spolupráci na tomto poli nám dosud neznámé činnosti — zámořského transportu.

Gen. Raše, náč. evakuac. úřadu, loučí se s odjíždějícími. Foto Památník Odboje.

Znova opakoval se zjev, jako kdysi už dříve v celé naší činnosti organizační a vojenské, že idea probudila dřímající schopnosti, že tam, kde nebylo dosti odborníků jedinců, nahradili se kolektivem v jednom směru pracujícím, že vůle překonati překážky zrodila nové metody a vynalézala nové cesty mimo tradici a rutinu.

Při evakuaci, jako už dříve při našich akcích, se zdarem využito bylo té vzácné vlastnosti našich lidí, doma ne vždy dostatečně doceněné, že uměli vydaný rámcový rozkaz vyplnit si sami nutnými detaily podle okolností a poměrů, vedeni svým bystrým, praktickým českým selským rozumem a získanou inteligencí a zkušeností.

Náš dobrovolc nebyl ani ruským mužikem, těžkopádným a ngramotným, ani pun-

tičkářským Němcem, jimž jest třeba detailních rozkazů i pro sebe drobnější výkony. On vykonával rád rozkazy, jichž účel a význam mu byl znám, ale které nechávaly jeho vynalézavosti a kolektivní součinnosti dosti vůle. Jeho dobré nápady, smysl pro společnou práci, ulehčily velice provedení často zdánlivě nemožných úkolů.

Prohlížím-li sbírku rozkazů, týkajících se evakuace, ač zahrnovaly vedle pokynů o naložení lidí a nákladů i zdravotní, zásobovací

a osvětovou stránku evakuace, potom různé předpisy, co se týče žen, dětí, kolonistů, zajatců i cizinců, žoldu a příplatků, dopravy zavazadel a pošty, poučení o plavbě a chování se v cizích přístavech a mnohého jiného, dívám se, jak je poměrně svým rozsahem skrovná.

Naši evakuaci můžeme rozdělit na dvě periody. První: Evakuace částečná počala v lednu 1919 a byli evakuováni invalidé, nemocní a staří vojáci i kolonisté s jich rodinami. Byla nařízena příkazem ministra vojenství na Rusi, generála Štefánika, dne 5. ledna 1919, č. 401 kab., který zněl:

»Invalidé, ranění a nemocní důstojníci a vojíní mají být dopraveni do hlubokého týlu, případně do vlasti.«

Instrukce k tomuto příkazu ze dne 6. ledna

1919, č. 417 kab., rozšířila právo na evakuaci i na příslušníky vojska starší 50 let bez lékařské prohlídky a starší 42 let po lékařské komisi. Dále na ženy a děti vojáků a na staré a nemajetné kolonisty s rodinami.

Proč vznikl tento rozkaz?

Generál Štefánik po svém příjezdu myslil probít se s naší armádou na jih Ruska a přivést takto armádu kratší cestou a dříve domů a zachránit tak cenný materiál vojenský živý i mrtvý. Proto chtěl očistit armádu od všeho slabého a pochodit i bojů neschopného elementu. Ovšem po důkladném vyšetření poměrů v armádě a mimo ni upustil od tohoto úmyslu, jak svědčí jeho slova, která mi řekl při loučení: »Jedu domů, abych vás odtud co nejdříve dostal.«

Ale i k novému úkolu, ochraně magistrály, bylo třeba armádě ulehčit od lidí bojů neschopných.

Potom: hrozící proryv fronty blíže našich středisk nemocných, raněných a invalidů, soustředěných ve velikých nemocnicích v Čeljabinsku a Jekatěrínburku i v invalidovně a zotavovně tamtéž, ohrožoval tisíce našich, boje neschopných bratří a kolonistů, kteří by byli v případě posunu bolševické fronty upadli do rukou rozvášněných a rozzlobených svými dosavadními porážkami, nepřátel. Generál Štefánik mi tehdy řekl: »Dokud nebudou naši ranění a nemocní daleko odtud, nebudu moci spát.«

Avšak původní plán, umístění raněné a nemocné dále v zázemí, nedal se provést, protože už tehdy klidného zázemí, kromě Dálného Východu a snad i Mandžurie, nebylo. Celé pásmo podél magistrály bylo už v ohni místních povstání a proti nám nejvýš nepřátelsky naladěno. V Mandžurii vhodných a dosti velkých nemocnic nebylo, Vladivostok sám pak na dlouho všechny evakuované pojmouti nemohl, proto bylo v příkaze řečeno: »případně do vlasti.«

Ku provedení částečné evakuace nařídil generál Štefánik zřízení Evakuační komise pod vedením bratra Jaro Krále.

Sestaveny byly narychlo evakuační vlaky a urychleným tempem odvázení nemocní, ranění a invalidé od polovice ledna 1919 na východ. Nebylo to snadné, vésti 6½ tisíce

kilometrů neduživé lidi při tom stavu drah a při tak komplikované politické situaci země. Avšak, celkem až na dvě větší neštěstí, při nichž ani mrtvých nebylo, provedena byla věc dobře. Později byli evakuováni ranění a nemocní sanitními vlaky.

Tuhá zima, která dovede býti i ve Vladivostoku velice citelnou, ztěžovala velice zřizování nemocnic a evakuačních punktů ve Vladivostoku. Byly všechny ubikace silně rozrušeny, okna, dveře, topení z velké části zničeny, takže musely býti narychlo k pobytu našich evakuovaných upravovány, jako jsme si musili v roce 1918 upravovat nemocnice a kasárny pro východní oddíl vojska. Evakuovaní se hromadili a lodí nebylo.

Slíbené lodí komisařem amerického Červeného kříže, drem Teuslerem, které podle jeho slov měly již koncem ledna nebo začátkem února ve Vladivostoku čekat, připluly až v červnu.

Proto, aby bylo Vladivostoku ulehčeno, vyjednal dr. Girsu místa na lodích spojenců, které náhodně odjížděly z Vladivostoku a měly prázdná místa. Tak již 15. ledna 1919 odplul první transport invalidů na italské lodi »Roma«, která vzala 139 osob, 14. února 1919 anglická »Madras« 449 lidí a 14. dubna na americkém »Sheridanu« 100 lidí. Později francouzský »Meinam« vzal 411 lidí. Celkem 1099 lidí, t. j. 1.6% všech evakuovaných.

Zmíněné dříve lodí, o něž vyjednával generál Štefánik s komisařem amerického Červeného kříže, drem Teuslerem, odvezly: »Nanking« 15. června 1031 lidí, »Archer« 24. června 1907 lidí a »Heffron« 13. srpna 877 lidí, celkem 3815 lidí, z celkového počtu evakuovaných 5.6%.

Bylo jasno, že půjde-li evakuace tímto tempem a bude-li odkázána na náhodně získané, málo četné transporty, protáhne se na léta a Vladivostok nebude moci pojmouti stále se hromadící, ze západu přijíždějící lidi, a že morální i fyzický stav ve Vladivostoku čekajících nemocných a invalidů, bude čím dále, tím horší.

Měsíce trvající čekání bez naděje, že se v dohledné době nalodí, působilo velice nepříznivě na všechny nemocné, raněné a invalidy.

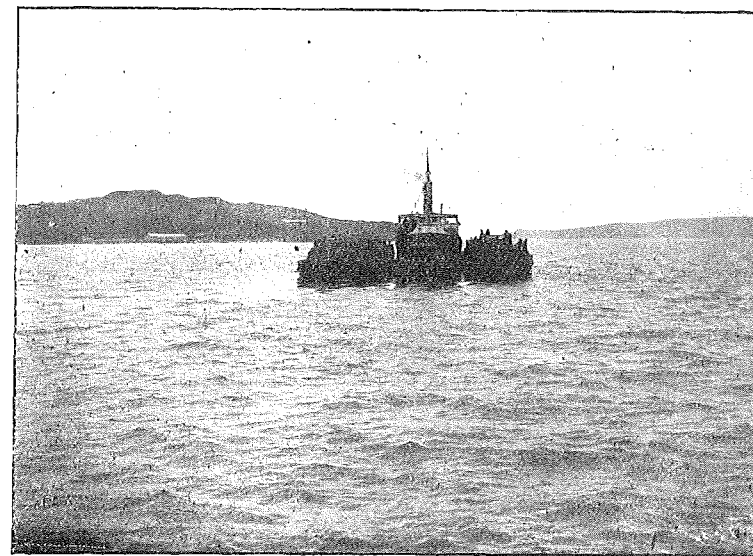
Proto sáhuto k oblíbenému a již osvědčenému našemu sibiřskému způsobu, který se nám osvědčil i při formování naší armády i při projezdu na východ, totiž k svépomoci, a usneseno, že se budeme evakuovat »vlastním pořádkem«. Tak vznikla myšlenka, provedená drem Girsou za pomoci Finanční správy, jejímž náčelníkem byl bratr podplukovník Šíp, najímání za vlastní prostředky lodí a byt i pomalu, avšak pravidelně; dovážeti lidi domů.

Při polit. důvěr. ve Vladivostoku zřízen byl proto zvláštní úřad, »Hospodářská mise«, později nazvaná Ústřední hospodářská ko-

šeho sibiřského vojska, které vykonalo kus velké práce na Rusi.

K technickému provádění nalodění lidí a řízení celého postupu evakuace zřízen byl »Evakuační úřad československého vojska na Rusi«, který počal činnost 15. srpna 1919 po likvidaci evakuační komise.

Centrokomise najala celkem 12 lodí, z nichž 7 japonských, 1 čínskou a 1 ruskou loď k převozu lidí a 2 japonské a 1 ruskou k převozu nákladů. První Centrokomisí najatá a jí vypravená loď japonská »Liverpool-Mar« vyjela z Vladivostoku 8. července 1919, poslední pak s lidmi ruský »Nižní Nov-

Převážení domorodců na baržách.

Foto Památník Odboje.

mise (Centrokomise), v níž zasedali vedle důvěrníka zástupcové vyšších velitelství a úřadů armády (zástupce velitele vojska, Fin správy, Vrchní kontroly, Intendantstva atd.), která měla povinnosti, najímání lodí, přízpusobování je k přeplavbě lidí, starati se o náklad, o proviant, o dozor technický i obchodní při plavbě, zřizování zásobovací stanice v přístavech.

Tato »Centrokomise«, která byla vojenským úřadem, nemá ovšem mimo jména ničeho společného s obchodní akciovou společností »Centrokomise« v Praze. Ta si jen na památku na hospodářskou činnost naší sibiřské armády ponechala historické jméno její, jako asi »Techod«, obchodní společnost, ponechala si jméno technického oddělení na-

gorod« 13. února 1920, a poslední s nákladem japonská »Schunko-Mar« 14. května 1920.

Celkem na lodích, najatých Centrokomisí, odvázeno bylo 9683 lidí, t. j. 14.3% všech převezřených.

Zde musím se zmínit o peněžních prostředcích, za které jsme najímali lodí a kupovali zboží. Otázka ta jest dnes dosti akutní, poněvadž jest spojena přímo se záležitostmi tak zvaných sibiřských nedoplatků.

Tedy lodí jsme najímali a zařizovali právě tak, jako jsme zakupovali zboží a opatřovali potravinami i žoldem naše transporty za vlastní peníze vojska. Francouzi totiž, kteří dávali nám zálohy z úvěru francouzské vlády v Paříži na vydržování našeho vojska

v Sibiři, odmítli vyplácet další zálohy k účelům repatriacním. Proto bylo využito všech peněžních pramenů, které byly k dispozici. Byly to jednak úspory ve Vojenské spořitelně, hlavně z peněz, které si uložili dobrovolci za práci v zajetí v továrnách i při jiných pracích, i z ušetřeného žoldu, dále různé fondy, sebrané mezi sebou dobrovolci a sesílené dary nám přátelských ruských kruhů, potom upsaný a splacený kapitál Legiobanky.

Často se nás ptají, odkud má Legiobanka peníze, a hned si na to odpovídají sami, že asi z toho nakradeného ruského zlata.

A přece jest odpověď tak jednoduchá. Bylo nás na Sibiři asi 60.000 dobrovolců a měli jsme právo na určitý žold a gáže podle nařízení generála Štefánika. Ale jednak někdy pro nedostatek peněžních znaků, jednak z opatrnosti, aby finanční správa nezůstala někdy beze všech finančních prostředků, jak se ukázalo při evakuaci, opatrnost velice odůvodněná, a také, aby snad některými slabšími jednotlivci nebyly peníze zbytečně utráceny, vyplácela nám Finanční správa pouze malý zlomek nám patřícího žoldu a gáže. K ilustraci, jak jsme byli placeni, uvádím, že plukovník, šéf odboru ministerstva vojenství, přepočítáno na doválečnou korunu, měl 18 K měsíčního platu, ovšem při prostém zaopatření, jako všichni vojáci ostatní, takže podle toho na vladivostockém tržišti v 19. roce mohl si koupit plukovník za celou svou měsíční gáži 1 husu, ovšem bez zelí a bramborů. Kapitán pak husí stehýnko a střelec, to už ani nevím, co by si za to mohl koupit.

Tedy to, co jsme si uskubli od úst, anebo bylo nám obezřele uskubnuto, jsme potom dobrovolně upsali na svou banku. Tedy kapitál akciový Kč 70.000.000 reprezentuje tak zvané nedoplatky, totiž rozdíl žoldů a gáže nám patřících a toho, co jsme dostávali za rok 1919. Při 35.000 dobrovolců, kteří si koupili akcie banky, činí to 2000 K úspor za jednoho člověka za jeden rok. To snad není tak mnoho a doma jistě, že si přemnoží za 19. rok ušetřili, nebo mohli ušetřit o něco víc než my, při daleko pohodlnějších a příjemnějších poměrech, kdyby byli tak žili jako tenkrát my.

To je tedy pravda o té legendě, odkud a

jakým způsobem jsme sehnali peníze na část naší evakuace, kterou jsme si platili sami a za kterou nám byl stát podle usnesení Národního shromáždění, že repatriace se hradí z prostředků státních, dlužen v podobě nedoplatků.

Tímto energickým, ale i odvážným zákrokem svépomoci, ukázala sibiřská armáda, že má dosti vůle i prostředků, dostat se domů, a krok ten zajisté nebyl bez vlivu i na úspěšné jednání ministerstva zahraničí o prostor lodní se spojenci.

Ministerstvu zahraničí podařilo se dosíci závazného slibu od Američanů, že odvezou 50% všech našich lidí, a Angličanů 25%; zbývajících 25% mělo být převezeno spojenci druhými.

Američané a Angličané odvezli přesně na ně připadající počet (Američané 53%, Angličané 25%), avšak jednání s druhými nevedlo k cíli pro nedostatek volných lodí, a proto nám přišlo velice vhod, že jsme pro zbývajících 22% sjednali si převozní prostředky sami.

Na spojeneckých lodích, zjednaných ministerstvem zahraničí, převáženy byly hlavně celé jednotky vojenské, a to už bylo vlastně celé druhé období naší evakuace, evakuace povšechná celé armády, všech občanů i zajatců.

Rozkaz pro evakuaci celé armády ze Sibiře domů přinesla delegace z vlasti pod vedením poslance Krejčího v srpnu 1919.

Příčiny toho rozkazu byly asi tyto:

Touha celé armády, aby už se konečně dostala z toho pekla revolucí zmítané země, v níž měla vykonávat tak nevděčnou a jí i protivnou úlohu ochrankyně magistrály proti vzbouřencům a pacifikace vzbouřeného kraje. Dále touha národa, aby konečně byly už doma i ty poslední části našich zahraničních vojsk. Jedni čekali s touhou z čistě lidských důvodů své syny, bratry a otce, jiní čekali od nich nějaký zvláštní, jim samým ani dobře neujasněný zákrok v domácích politických poměrech, což vyjadřovali obyčejně frází, se kterou jsme se často po svém návratu potkávali: »My mysleli, že nám tu uděláte pořádek.«

Netrpělivost masy našich vojáků dostupovala často nebezpečného bodu a jevila se

různými jevy, které už byly dostatečně popsány jinými. Ačkoliv důvody k tomu, jako nenávisť proti intervenci, proti násilnému usmírování povstaleckých vesnic, boj za svá demokratická zařízení v armádě, byly jistě závažné, přec jen hlavní důvod vši té nervosy byla neodolatelná touha odjeti domů. Důkazem nejlepším toho bylo, že u druhé divise, čekající polovici 18. roku ve Vladivostoku na přepravu do Francie, byla zrušena demokratická zařízení jednoduchým rozkazem velitele bez zvláštního protestu.

Zkrátka, nálada armády od konce r. 1918 dá se krátce označit slovem: domů:

A jest to pochopitelné, vždyť většina již pět let žila v těžkých poměrech, už na ruské frontě, potom v zajetí a konečně v naší armádě bez oddechů, beze všeho spojení s domovem, ve stálém nebezpečí života a v těžkých obavách i o osud vlasti i naší armády.

Náš zvláštní společný život v legiích vytvořil velice živý kolektivní smysl, který se jevil účastí, se kterou jedna část sledovala osudy částí ostatních. Byl to cit nejen bratrský, ale skoro mateřský. Jako matka nemyslí na sebe, ale vždy na své dítě, tak i my jsme stále žili s myšlenkou na vzdálené bratry a potom i na svou vlast, zvláště za bojů na Slovensku. A ty obavy, strachy též velice přispívaly k nervose masy.

Po rozkazu, přineseném naší delegací o všeobecné evakuaci, počal pohyb všech našich částí ze západu na východ, ovšem jako vždycky, ne klidný, ale odcházely naše části s bojem skoro až do poslední chvíle, a když už byli na mandžurské dráze, tedy v tak zvaném klidném a neutrálním území, přece i tam došlo k nedorozumění s Japonci, které div nás nezapletlo zas do nových bojů.

Evakuace pravidelných částí vojenských mořem začala transportem prvního pluku 9. prosince 1919 na »Jonan Maru«, najaté ještě Centrokomisí. Ovšem s transporty pravidelných částí evakuovány byly partie ještě zbylých invalidů, raněných a nemocných a starých.

S příjezdem velkých spojeneckých lodí hnula se evakuace naše, která přece jen trpěla jak dlouhými pausami, tak i tím, že námi na-

jímané lodi braly jen okolo 1300 až 1500 lidí, živě s místa. Spojenci, hlavně Američany dodané lodi, většinou rekvirované to velké pařezářské lodi německé, pojaly po několika tisících (na př. »Amerika« 6478 osob, »Pres. Grant« 5471 lidí, »Mont Vernon« 3452 lidí). Z anglických byly největší »Dollar« 3427, »Ixon« 2945 osob.

Ovšem mezi spojeneckými lodmi byly některé menší tonáže, ale tím, že přijížděly v krátkých intervalech, nežli jsme mohli vypravovat naše, dříve odvažely značné partie čekajících bratří, takže už v nás rostla naděje, že se konečně v dohledné době dostaneme domů.

Protáhl se naše evakuace na rok a skoro 8 měsíců, počítáme-li, že první loď »Roma« odjela 15. ledna 1919 a poslední »Heffron« 2. září 1920.

Těžko jest už dnes nám vpravit se do nálady toho věčného čekání na lodi desetkrát slíbené a desetkrát ohlášené a přece nepřijíždějící. Nejlépe náladu tu charakterisovala řada více méně vtipných nápadů našich hochů a obrázků v »Houpačkách«, které ironisovaly pomalý náš odjezd, na př. stařec s vousem na zem dívá se ztrnule na břehu mořském do dále a vyhlíží kýženou loď a houby mu rostou na jeho vejdunce a ptáci nebeští zrobili si hnízdo v jeho bařochu a vyvádějí si tam rok co rok své mladé, a protože pro léta (odznaky za vysloužené roky v armádě) není už dávno místa na jeho rukávech, má je našity i na kalhotách a konečně navěšeny na dlouhatánském provázku, vlajícím ve větru za ním.

Naši hoši těžko chápali, proč pro ně nepřijíždějí ministerstvem objednané lodi. Nepomysleli, že i spojenecká vojska, jak americká, tak i z kolonií a dominií anglických, stejně jako oni, toužili dostat se po krvavé válce ke svým domů a že přece jen i pro spojence platilo v tomto případě přísloví, že je bližší košile jejich vlastních vojáků, než náš kabát.

Nálada čekajících byla někdy tak už napjata, že bylo potřeba vši naší disciplinovanosti a klidu rozvázných, aby nepropukala na veřejnost. Při tom stále nepokoje a převraty politické ve Vladivostoku, stále hrozící epidemie, zvláštní vladivostocké klima (silně

mrazy při velkém větru v zimě, náhlé mlhy, deště a tajfun) přirozeně nepřidávaly růžové nálady po měsíce čekajícím bratřím.

Ale jakmile objevila se nějaká loď, nálada se obratem změnila, a naděje, že se přec jen pojede, sílila.

Tak lodi přijížděly po kratší nebo delší době, lidé i zboží se co nejrychleji nalodilo, hudba zahrála hymnu a za zvuků této opravdu velebné, jak to nejlépe cítí člověk v cizině, písni, loď tiše odrážela od břehu.

Nezapírám, že nám všem, kteří jsme zůstali na břehu, a jistě i bratřím na palubě, bylo

a pořádku při nalodění lidí a nákladů. Pořád, jak je z některých časopiseckých zpráv zřejmo, nejsou vždy o tom správné názory.

Vlaky s evakuovanými a celými vojenskými částmi byly dirigovány ze západu podle postupu evakuace. Ani jednou se nestalo, že by přibývší loď musela třeba jen hodinu čekat na lidi, anebo že by pro dorazivší ze západu do Vladivostoku nebylo místa, ať již v ubikacích, nebo pro ešelony na nádražích.

Už po cestě do Vladivostoku připravovali se lidé, když evakuace šla živějším tempem,

Partie z Ruského ostrova.

Foto Památník Odboje.

nějak divně okolo srdce, hrdlo se stáhlo a v očích bylo vlhko.

Tisíce bratří odjíždělo na lodi, kde nepatrný požár, epidemie, náraz na skálu, mohly převrátit tuto jimi tak dlouho a toužebně očekávanou loď, která je měla odvézt domů k jejich lidem, které po šest let neviděli, do naší nové svobodné vlasti, kterou přímo mystickou láskou milovali, v jejich hrob.

A jak jsme my pozůstalí s netrpělivostí čekali na zprávy z cesty, jak nás rozrušovaly různé, bohudíky, jak se později ukázalo, falešné zprávy, že ten neb onen transport ztroskotal, nebo že na něm vypukla epidemie nebo oheň.

Musím se zmínit několika slovy o technice

k nalodění, které se provádělo podle přesných předpisů.

Prováděly se lékařské prohlídky, zřizovaly se seznamy, připravovala se osobní zavazadla, zabeďňoval se náklad.

Na loď podle počtu míst určeny byly pevně části (evakuační roty, později vojenské jednotky). Na každou loď s vojáky procentuelně byli nalodováni i občané (Čechoslováci, kteří do armády nevstoupili) podle jejich zdravotního stavu a stáří, při čemž se nedělal rozdíl podle národnosti. Podle vhodnosti lodi a míst nalodovali se i těžce nemocní, dále ženy a děti vojáků i občanů. Cizinci [cizí spojenečtí vojáci, kurýři, civilní pasažéři i zajatci (ne Čechoslováci, které

jsme zajali při našem vystoupení se zbraní v ruce, Maďaři, Germánci, Rakušané)] byli nalodováni pouze se svolením plnomocníka československé vlády za hotové zaplacení, nebo na revers některé k tomu oprávněné korporace (vlády, mezinárodního Červeného kříže atd.).

Každý k nalodění určený dostal lístek vstupní na loď a na můstku lodním při nalodění byla přísná kontrola, aby nikdo bez povolení se tam nedostal. Také pouze jednou se stalo, že dva nebo tři Rusové vplížili se na loď a po odkrytí byli v nejbližším přístavu vyloděni.

Rozmístění na lodi obstarali ubytovatelé části za pomoci nalodovacího důstojníka evakuačního úřadu.

Každá loď byla theoreticky obsazena před příjezdem u stolu evakuačního úřadu, byly vyhotoveny seznamy všech naloděných i pro naše úřady ve Vladivostoku i ve vlasti i pro spojence, lodi propůjčivší. Ovšem stalo se asi dvakrát nebo třikrát, že když loď přijela, nesouhlasil udaný předem počet míst se skutečností a při nalodění byla z toho velká nepříjemnost.

Zásadou naší bylo obsadit loď do posledního místečka, a často jsme posadili i o několik lidí více, vědouce, že možnost dostat se dříve domů učiní bratry shovívavými vůči případným nepříjemnostem na cestě z toho plynoucím.

Podle příkazu byli vojáci a občané československé republiky se svými rodinami (ženy, děti, rodiče), převáženy na účet republiky.

Na námi přímo najímaných lodích nebylo žádných tříd a také nebyl dostatek kabin. Jen funkcionáři transportů (velitel, jeho pomocník, hospodář, účetní, technický a obchodní správce lodi) byli umístěni často velice stísněně v kabinách. Ostatní důstojníci, jakož i ženy a děti, měli jen oddělená společná místa. Strava byla pro všechny stejná. Později na spojeneckých lodích musili jsme se podříditi jich lodním řádům a byli jsme naloděni a rozděleni v různé stravovací třídy: I., II. a III., důstojníci pak, jich ženy, nemocní a invalidé, umístěni v kabinách, pokud byly.

Ze bylo mrzutostí s obsazováním kabin, s určováním do jednotlivých tříd, až dost, se

rozumí samo sebou. Také otázka cizinců, pasažerů, zajatců, žen a dětí způsobila evakuačnímu úřadu mnohé horké chvíle. Ale to byly všechno maličkosti proti celé té velké akci.

Během času nabyli jsme takové přesnosti organizace a rychlosti při nalodění, že cizí odborníci, nalodovací důstojníci, komandovaní svými vládami k dozoru naší evakuace (americký a francouzský), neskrblili chválou a uznáním. Na příklad: menší anglická loď, která pojala 1600 lidí a několik set tun karga, odplula za 9 hodin po svém příjezdu. »Mont Vernon« s 3452 lidí asi za 14 hodin. Pospíchali jsme proto, že každá ta prostátá hodina je velice drahá a chtěli jsme tím republice ušetřiti výdaje.

Na transportech, jako vždy už dříve v zajateckých táborech, i v naší armádě, zařídili si bratři hudbu, když nebyla s sebou hudba plukovní, pěvecké kroužky, vydávali noviny, pořádali si přednášky a kabarety; tělesná cvičení, v přístavech pak, byl-li čas, fotbalové zápasy, a byla-li na lodi dobrá hudba plukovní, nebo naše filharmonie, veřejné koncerty. Ve footballu se podařilo našim několikrát porazit Angličany a koncerty filharmonie v Singapuru vzrušily na dlouho celou anglickou veřejnost.

A tak jako naše vystoupení na Sibiři rozneslo jméno Čechoslovák po celém světě, tak i naše transporty, které projely různým směrem řadu zemí a přístavů, rozšířily známost o nás a naší malé armádě a naší svobodné zemi v místech, kde doposavad o nás buďto nevěděli ničeho, anebo kde jejich pojmy byly náramně zmatené. O tom svědčí na příklad výrok jednoho Angličana, myslím v Singapuru: »Proč vy máte každých několik měsíců nové jméno? Jednou se jmenujete Bohemien, potom Czech a pak zase Czechoslovak.«

Disciplina na transportech i v přístavech po celé cestě, až na ojedinělou výjimku, která ale měla své vážné příčiny mimo nás ležící, byla vzorná. Máme celou řadu přímo nadšených vysvědčení a připisů kapitánů jednotlivých lodí i přístavních úřadů. A že byli povoláni tito usuzovati o tom, jest zřejmo, poněvadž oni na svých lodích převezli statisíce vojáků různých národností z Ameriky, Indie,

Australie, Archangelska na evropské bojiště a zase zpět.

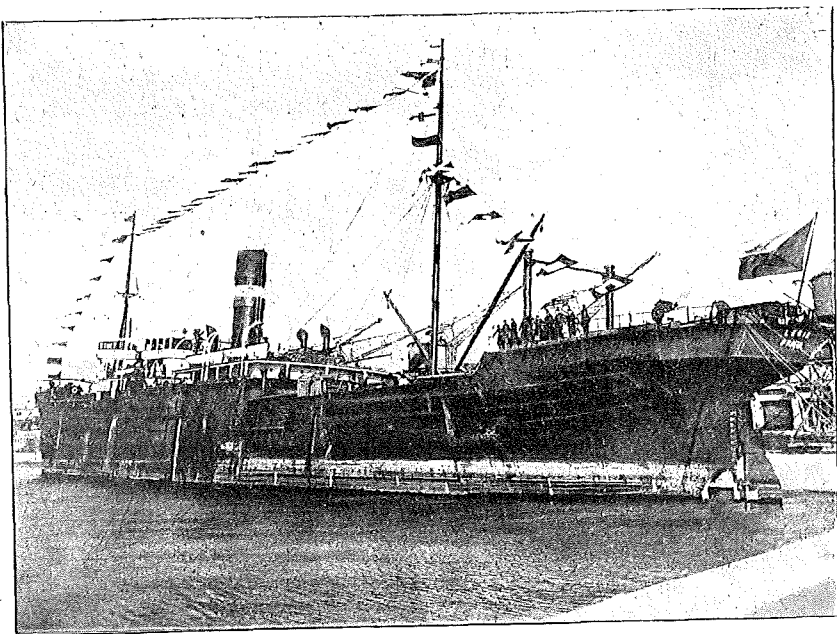
Směr plavby našich transportů i konečné přístavy jich byly různé. Většina šla kolem Indie, Suezem do Terstu, některé z prvních také do Neapole a Marseille. Druhé Panamou, jiné do severní Ameriky, jiné do Kanady s konečným přístavem Hamburkem.

Všech 36 transportů dojelo šťastně. Větší havarii utrpěl jen »Heffron« u Japonska, avšak bez ztráty lidí a zboží, menší »Mont Vernon« u Ameriky, také bez ztráty a konečně beze vsí škody a zadržení americký

Z celkového počtu 67.730 bylo:

Poddůstojníků a vojáků . . .	53.455 = 78.9%
důstojníků a voj. úředníků . . .	3.004 = 4.4%
občanů (kraj. býv. zaj.) . . .	6.714 = 9.6%
žen (vojáků i občanů) . . .	1.716 = 2.5%
děti (vojáků i občanů) . . .	717 = 1.3%
cizinců	1.935 = 2.9%
různých (nezl. dobr. atd.) . . .	189 = 0.3%

Z těchto čísel jest zřejmo, jak přehnané byly doma zprávy o tom, že na úkor našich dobrovolníků evakuují se hromadně a ve velkém počtu občané, zajatci a cizinci.

Loď »Legie«.

Foto Památník Odboje.

»Logan« najel na písčinu u Vladivostoku. Také zdravotní stav byl celkem velmi dobrý, vezmeme-li v úvahu, že jsme převezli tisíce nemocných, raněných a invalidů, mezi nimi i několik set duševně nemocných a mnoho žen a kojenců.

Spojenci, jak jsem již řekl, dodali ministerstvem zahraničí vyjednaných 21 lodí, z nichž 12 amerických a 9 anglických. Některé lodi, jako »President. Grant«, »Amerika«, prodělaly cestu celou neb částečně dvakrát. Na amerických lodích bylo převezeno 36.026 lidí, t. j. 53.20% celkového počtu evakuovaných a na anglických 16.956, t. j. 25%.

Několik čísel o jednotlivých kategoriích evakuovaných:

Musím se zmínit také o tak zvané ženské otázce sibiřských legií, o které také bylo často a velice nesprávně psáno a mluveno. O počtu našich ženatých vojáků uváděla se vždy velice přehnaná čísla.

Podle přesné statistiky naši bylo evakuováno celkem 1738 žen a 717 dětí. Z toho bylo 1460 žen vojáků a důstojníků, bylo tedy celkem ženatých 2 1/2% všech. Uvážíme-li, že mezi nimi bylo mnoho, kteří se oženili už před vojnu (ruští Čechové, kolonisté), nebo se oženili v zajetí před vstupem do vojska, jest procento těch, kteří se oženili jako naši vojáci, velice nepatrné. Vždyť většina našich lidí ztrávila 5 až 6 let v cizině, vzdálení uslechtilého vlivu rodiny a společnosti, a není

tudíž divu, že hlavně v poslední době, kdy už bojů nebylo a některé části, hlavně na dálném Východě, žili skoro na mírovém položení, seznámivše se s ruskými dívkami, založili si bratří svůj, pravda trochu potulný, rodinný krb už tam.

Také agitace, která se někdy dělá s tak zvanými opuštěnými legionáři-ženami, jest založena na úplně falešných a přehnaných číslech. Velká většina uvedených »legionářů« v seznamech, kdysi i brannému výboru předložených, buď legionáři vůbec nebyli, nebo z armády na svou žádost vystoupili, nebo jsou dodnes nezvěstní a pouze několik z nich opravdu opustilo své ženy. Avšak i ti často z důvodů, které neschválily o vině jejich. Zajisté kdyby byla pořízena statistika žen opuštěných svými muži, kteří sloužili doma, bylo by i relativní číslo to daleko větší.

Ještě několik slov o tom, že prý evakuační úřad dovolil převážeti nevěsty některých bratří i zde ženatých. Jedná se asi o 4 neb 5 případů, kdy se svolením plnomocníka byly na revers, že nedojde-li ke sňatku doma, budou náklady přepravy plně uhrazeny, dovezeny do republiky nevěsty bratří, kteří z nějakých formálních důvodů (neurčitá

zpráva o smrti manželky, mladý věk, nedostatek dokumentů) v Rusku oženiti se nemohli.

Ještě o nákladu (kargo) našem. Náklad mimo osobních zavazadel, které si každý evakuovaný mohl vzít s sebou na své místo, sestával jednak z výbroje vojenské, z výstroje, z intendantského zboží a konečně obchodního zboží, které bylo z peněz vojáků Centrokomisí na základě telegramu ministra národní obrany Klofáče, že ve vlasti je nedostatek surovin, zakoupeno. Koupě ta byla tím nutnější, že bylo k ní využito sibiřských peněžních znaků, které na západě a brzo také na východě nejenom že denně ztrácely svou cenu, ale na konec byly prohlášeny úplně neplatnými. Jednalo se o peníze vojáků, jimi ušetřené, nebo o zadržený žold, které, kdyby včas nebylo za ně koupeno zboží, které i po následujícím značném poklesu cen přece jen representovalo stamilionovou hodnotu, by nyní musela zaplatiti jim republika. Tím ušetřili jsme republice několik set milionů korun. Poněvadž nám najímané i spojenecké lodi při transportech lidí nemohly naloditi všecko toto naše kargo a některé, jako bavlina, je vůbec z dopravy na transportech

Převážení dobrovolců »Smělčákem« na loď.

Foto Památník Odboje.

s lidmi vyloučeno, musili jsme najmouti několik lodí k převozu tohoto majetku a konečně i koupiti vlastní loď »Legii«, poněvadž bylo nebezpečí, že majetek náš zůstane ve Vladivostoku nevyvezen a tam za neurovných poměrů politických propadne zkáze.

Fakt, že po prvé v historii lidstva pluje zámořská loď pod československou vlajkou, nebyl také dostatečně v naší veřejnosti oceněn.

Zato ve všech přístavech objevení se nové, neznámé dosud vlajky, vzbudilo velký zájem.

Loď »Legie«, koupená za peníze vojáků, plující pod československým kapitánem s československou posádkou, je novým důkazem hospodářské zdatnosti našeho národa a státu.

K charakteristice uvádím: Naši loď nechtěla pojistiti žádná pojišťovací společnost, že prý neznají žádných československých kapitánů, ani posádek a neznají jich spolehlivosti.

A když konečně ji chtěly pojistiti, tedy za nepřijatelných podmínek.

Jeli jsme tedy až do Singapuru bez pojistění — a tam nás stihl kabel, že po této zkoušce nás pojistí za obvyklých podmínek.

I tady, jako i dříve, musili jsme skutky, ne slovy, přesvědčiti cizinu, že jsme života schopný národ a stát.

Konečně skoro po dvou letech od odplutí první lodi s evakuovanými přijeli poslední naši bratři do vlasti. Že nebylo nikdy nějakých zvláštních nedorozumění, jak v přístavech, tak i na cestě z konečných přístavů do vlasti, bylo zásluhou v jednotlivých přístavech fungujících oddělení Centrokomise, které se staraly jak o zásobování transportů, tak i styk s úřady i o informaci bratří na místě.

Organisace převozu evakuovaných z Terstu do vlasti byla vzorně řízena br. Šebou a oddělením Centrokomise.

Po skončení evakuace naši nashromáždilo se ve Vladivostoku znovu na sta občanů a trochu dobrovolců, vystoupivších dříve z armády. Ti všichni byli později evakuováni na »Legii« na druhé cestě její a transporty mezinárodního Červeného kříže.*)

*) Vyňato z přednášky gen. Raše v cyklu »Čsl. revoluce«, vydané »Pam. odboje« 1924. Cena Kč 4.50.

X CHARBIN VÁCLAV JAŠA

Přijeli jsme tam v noci. Město bylo ozářeno tisícerými světly. Před nádražím protéká řeka Sungari, most ji přepínající je chráněn opevněním a věžemi.

Město, jež bylo za rusko-japonské války větší vesnicí, vyrostlo během pouhých několika let. Inženýři projektovali a rozplánovali město na vysoké planině, kde je sucho a zdravý vzduch. Ale Charbin jako na vzdory inženýrům nerostl a nešířil se na vysokém a suchém břehu, ale po orientálsku roztahoval se dolů, do močálu, k tak zv. přístavu, do ovzduší močalových výparů, na bažinatou tůň. Část tato obydlena je většinou Čiňany. Na suchém, vyšším břehu, vyrostl tak zvaný Nový Charbin, město ruské, nyní carstvo generála Chorvata.

Sláva »východního cáře« — Chorvata — zářila největším leskem minulého roku. Ko-

losov o něm píše: »Na Dalekém východu žije krásný, vysoký, silný, kolorovitý člověk, nazývaný »Kudesnik« — podle své dlouhé, šedivé brady. Jeho jmenují také prostě — bradáč. On slouží věrně královně — y e n ě. Chorvat jako starý dože pluje s maladou dogaressou yenu ve své gondole po řece Sungari. Se svými desettisícem věrných ozbrojenců má touhu rozšířiti svoje království do Ussurijského kraje, do Vladivostoku, do Zabajkálí, mezi Burjaty. V Charbinu postavili mu už za živa pomník ze šedivého granitu — před palácem ředitelství Čínské Východní dráhy. A na pomníku je nápis, vypočítávající všechny zásluhy jeho a život jeho poddaných vyličen je tu zářivou a barvitou větou: »Za jeho vlády všichni byli šťastní, kupci ruští i čínští, všichni služebníci jejich, ano i domácí zvířata.« — Ano — těm všem bylo tu dobře,

bylo dobře všem, kdož s generálem Chorvatem zahalili se do jemňoučkého závoje dogaressy yeny, všem oněm dobrodruhům s temnou minulostí i přítomností.«

Daleký východ ode dávna slynul pravou ruskou správou. Sem byli posíláni pravidelně úředníci »nejspolehlivější«. Hle, jak tito mužové pečovali o duchovní rozkvět svého lidu. V prosinci r. 1910 zabajkalský gubernátor, generál Kosov, pozval k sobě do Čity představitele dobročinných a osvětových spolků a pronesl významnou řeč o potřebě vzdělání. Pravidl: »Učení — zajisté — je věc krásná, ale rozhodně nikoliv pro všechny! Dětem nižších tříd společenských je vzdělání škodlivé. V gymnasiích mají se učit pouze takoví, kteří mají k tomu materiální prostředky. Nemohu tedy povolit žádné dobročinné večery ve prospěch učících se dětí.« »Rěč« napsala o té audienci, že slova gubernátorova působila těžkým dojmem na přítomné. Ale orient žije i za Chorvata v této tradici.

Poslední dobou byl nazýván Charbin hlavním městem spekulantů. Kromě toho stal se útlukem zavilých monarchistů.

Pro Charbin stal se den 9. července 1918 slavným. Na stanici Grodekovo gen. Chorvat prohlásil se prozatímním vladařem Rusi a v Nikolajevském soboru v Charbinu konala pravoslavná církev k jeho počtě slavnostní bohoslužby. Vtipkáři tenkrát říkali: »Pojďte pomodlit se za zdraví nového Lzidimitrije!«

A když k soboru přijelo spřežení manželky generálovy, dav si šeptal uctivě: »Gosudaryně přijela.«

Sláva a panství těchto lidí v Charbině, zdá se, blíží se ke konci. Vliv těchto konservativních dožů je vytlačován pomalu, ale spolehlivě nepatrným a čilým čínským kupcem. Mandžurský trh má snad nejpohyblivější ceny na světě. Ovládá nejen Mandžurii, ale skoro celou Sibiř. Zde rozprádá se klubko velkoobchodních intrik, tady ruský sobecký buržoa vědomě podrývá posici státníků v Omsku a připravuje jim bezesné noci, nezapomínaje ani na vteřiny svého osobního zájmu.

Lichváři z Omska telegrafují na př. svým spojencům do Charbinu: »Naše akciová společnost s máslem je na počátku bankrotu.

Očekává se tu zřízení nové administrace, členy jejího ředitelství budou osoby vojenské, neobeznámené s technikou, rovněž bojíme se cizozemců slovanského původu.« (Těmi cizozemci slovanského původu byli Čechové.) Charbinští zařídili už věci tak, aby nová administrativa nedostala se nejen k úspěchu, ale vůbec k činnosti.

Čiňané od pravěku jsou známi jako dobří kupci, oni vypracovali přímo klasické způsoby obchodu. Mandžurská obilní bursa ve Fundzjananu je přímo zákonodárnou institucí veškerého obilního trhu na Dalekém východu a určuje osud mandžurské pšenice. S ní dosud nikdo nemůže podniknouti zápas — není tu analogické tak mocné organisace. Ohromné charbinské mlýny, poskytující pohádkové zisky, byly kdysi všechny v rukou ruských, dnes jsou ovládány syny »Nebeské říše«.

Nyní v Charbinu padá šíleně kurs ruských peněz a stoupá cena obilí. Ministerstvo Kolčakovo vmísilo se v zápas. Dalo rozkaz vyvéztí ze západní Sibíře značné množství obilí na východ a prodati je tam za lacinou cenu. »Kitajci« uvidí, že na Sibíři je chleba přebytek a sníží své ceny. Ale Čiňané neukázali se naivními. Stlačili ještě více kurs ruble a cenu chleba nesnížili.

Ruská valuta klesá až běda! Ona v dnešní době rozdrobila se vlastně na velké množství valut: na starorežimskou, valutu vlády Kerenského, bolševiků, Kolčakovu, Chorvatovy bony, výpomocné valuty různých měst a restaurantů ani nečítaje. Sibířské peníze jsou na tom snad ze všech valut nejhůře, díky velikým porážkám na frontě i nešťastným operacím ministerstva financí.

Poslední úder Kolčakovu Rusku byl učiněn veřejně na ulici charbinské. Pouliční čínští penězoměnci pochopili, že přišel jejich moment, že Kolčakovo Rusko možno zabít rublem. Hra pouličního lichváře skončila smrtí ruble. Jeho místo zaujímá nová cařice východu — císařská dogaressa yena. Její cena roste každou hodinu. Charbinská ulice svázána je neviditelnými nitkami s pekingskými finančními kruhy a tokijskou bursou. Včera ráno kurs yeny byl 72, v poledne 74, večer 76 rublů, dnes 82. Jestli ve Vladivo-

stoku za dům před dvěma roky nabízeli 10 tisíc rublů, dnes prosím obdržíte zaň 1 milion rublů od Japonce. Jeli vám to málo, dá Japonce miliony dva — tři — jen prosím bertel! Zítřka nebudou mít ceny vůbec žádné.

Čiňané koupili mlýny, Japonci dvě elektřárny, jedinou ocelárnu a mechanický závod, veškeré větší budovy, typografie, lázně. V rukou Rusů zůstává jen nezdravá speku-

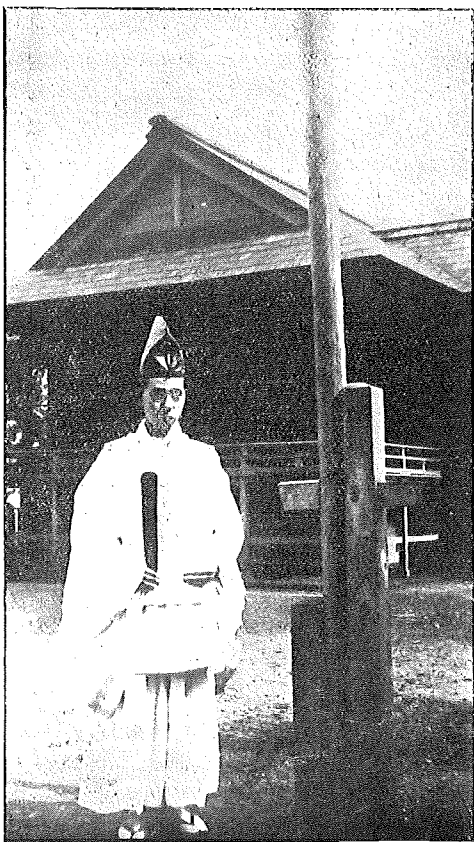

Foto Památník Odboje.
Čínský strážník.

lace yenou a dolarem, některé tovary, kontraband opiem a kokainem.

Čínských pouličních peněžoměnců jsou v Charbinu celé linie, jejich stoly rozloženy jsou hlavně kolem obchodů, opatřených telefonů. Je to celá pouliční bursa — primitivní sice — ale dobře zorganizovaná. Před každým peněžoměncem stůl, natřený šedou barvou. Na stole všemožné kreditky peněžní, čínské a hlavně ruské »znaky« — pod skleněnou stříškou. Jakost peněz zkouší kupec hlavně hmatem, po kresbě. Z ruských nejvýše se cení nikolajevky (carské). Za ten-

týž papír nabídnou ti u všech peněžoměnců jeden a týž obnos, bez ústupků, bez slevy nebo zvýšení: ráno bursa stanovila cenu a té drží se celý ten pluk peněžoměnců.

Charbinský tisk je v určitém smyslu originelní jako život a vkus obyvatelů toho města. Listy jako »Východní Asie«, »Novosti života« a j. jsou produktem ducha té obchodující společnosti a ukojují hlavně její orientální lačnost sensace a efektu. Přelétneš očima insertní část a máš jasnou představu o životě charbinské společnosti: ruble, čínské dao, yeny, dolary, spekulace, zisky, vodka, likéry, opium, akcie, transport, banky, manufaktura, a dále všecko, co tyto kruhy baví: Africký zvěřinec (African Zoological Garden), v divadlech »Pisně vítězné i zhroucené lásky, židovské pogromy, chryzantémy svěže rozkvetlé, krvavé věže, život cigánů i Mongolů, synové hor — Chunguzové, pohostinské hry prestidžilatora a magika Pavli, který vyučil se umění u indického fakira Mustafa-Sachibo«, všecko to je »grandiosní, gigantické, uchvacující, velkolepé«. Toť jest duchovní nektar a ambrosia Charbincův a dokument k nápisu na pomníku, podle něhož jsou tu všichni lidé šťastní, kupci ruští i čínští, všichni služebníci jejich, ano i domácí zvířata ...

Naše črta z Charbinu roku 1919 nebyla by celou, kdybychom zapomněli na krátké dobrodružství, kdy napříč všemu mezinárodnímu právu, zcela po orientálsku, chtěl si tento kraj a město podčinit generál Gajda. Pevnou rukou odhodlal se zavést také v Charbinu svůj pořádek a uplatnit právo vítěze. Pokoušel se rozformovat rozvědku von Arnolda — ovšem marně. Dokonce chtěl podříditi své moci Chorvatova vojska. Proti němu postavil Chorvat ozbrojenou sílu z Čiňanů a Japonců. Když Gajda odjížděl na urálskou frontu, zůstavil tu po sobě s plnou mocí náměstka. Navěští a rozkazy, které tento publikoval a dával rozvěsit po nárožích ulic, byly soustavně přelepovány jinými rozkazy generála Plěškova, vždy stejného obsahu: »Rozkazují nevyplnit!« Konečně kterýsi čínský generál vmísil se do sporu a oznámil do Pekinu, že jakýsi plukovník Kadlec, ustanovený generálem Gajdou, dovoluje si vydávat na území

čínském nařízení, porušující prerogativy republiky čínské. Také tento čínský generál nařídil Kadlecovy vojenské rozkazy nevyplňovat. Do hry vmísila se ovšem na konec čínská vláda a její protestní nota, adresovaná na Národní radu, způsobila, že naši vojáci

byli z Mandžurie odvoláni. Tak nakonec sice energický, ale málo diplomatický boj a pokus ovládnouti Charbin a s ním celou Mandžurii se Gajdovi nezdařil — jako ostatně všechny jeho akce politického rázu.

Pátek, 25. července 1919.

X

Z POSLEDNÍ CESTY SIBIŘÍ K VELKÉMU OCEÁNU FELČAR MATĚJKA

Tak jsme se poněnáhu ocitli v pustých krajích Mandžurie, aniž jsme si uvědomili jak.

Poznamenal jsem si za jízdy vlakem roztrášeným písmem, jak taková mandžurská krajina vyhlíží. Tu jeden z obrázků.

Vpředu holá pastvina se žlutými, suchými travinami, za ní závěje písku, návrší jako veliké krtčí hromádky, rozbrázděné a rozryté větrem, v pozadí fantastické holé hory s ostrými, různotvárnými fialovými a modrými vrcholy, stínovanými v podvečerním šeru bíle neroztáhlým sněhem.

Jiný obrázek!

Nad holými, rozlehlými a smutnými kopci vyhoupl se veliké rudé slunce, polévající krvavou září část temněfialového mračna, jež nad sluncem na východě visí jako opona, kterou právě neviditelná ruka poodhrnula, aby osamělému poutníku na odiv postavila nejnádhernější obrovský rubín z nepřebných pokladů veliké bohyně Kráasy.

Kdyby nebylo valu Džingischána, jež je viděti z vlaku napravo od železnice, neměl bys co pozorovati a nic by tě nevzrušilo ani trochu. Krajina je ubohá, šedá, tráva se tu zazelená jen z jara. V pustině je viděti, sem tam velikou hromadu kamení, sneseného na jedno místo. To udělali lidé nad mrtvolou svého druha, aby ji zvěř neroztahala po krajině. Tyto hromady kamení nad mrtvolou nazývají se kurgány.

Holé roviny s takovými těž kopci nepřijemně působí na duši diváka. Sem tam přeletí veliký pták vysoko v oblacích, někdy se

objeví na obzoru stádo pasoucího se dobytka, jindy vleče se podle trati velbloudí karavana. Vylezeš-li na některý kopec blíže trati, daleko široko nevidíš ničeho, pusto, a shlédneš-li někde ojedinělý strom, zdá se to jako nemožný přelud, jako klam fantazie. Pokud ti nezmlizí s očima, pozoruješ jej, otáčíš po něm hlavu a není ti také divno, vždyť v té jednotvárnosti nemáš předmět, jež bys pozoroval.

Podle trati nacházíme stopy vykojení. V záhybu trati leží žalostné zbytky železničních vozů. Trať se svažuje a strojvůdce nechá letět vlak, že je obava před vyšitím. Člověk si uvědomuje, jaké je to dobrodružné cestování takovátou jízdou, jak ten celý život, jež jsme v největším zemědělu přežili a dosud žijeme, je jediným romantickým pásem, časem vyhoceně dobrodružným.

V Adrianovce uspořádán druhý taneční večírek orchestru druhého praporu dne 25. března.

Za Adrianovkou šplhal náš vlak po prudké serpentíně na zalesněný Jablonovoj chřebet. Je to pásmo, jímž prodírá se železnice částečně serpentinou, částečně krátkým tunelem. Na západní straně tunelu je nápis, vytesaný do skály: »K tichomu oceanu«. Na straně východní možno čísti nápis: »K Atlantičeskomu oceanu«. Před tunelem na nejvyšší části železné dráhy stojí stanička. Serpentina začíná za stanicí Adrianovkou. Odtud dráha příkře stoupá, dělá oblouk a vrací se k západu. Větším obloukem na jižní straně zahýbá dráha zvolna k východu a pozvolna ocitá se na staničce, která se jmenuje Sedlo-

vaja. Z této stanice nejprve dráha klesá, činic menší záhyby. Od malého oblouku k jihu obrací se velkým obloukem k severu, při čemž nastává malé stoupání. Poté se obrací a činí dlouhý oblouk opět k jihu a mírnou serpentinou o dvou záhybech dostává se na rovinu a vjíždí do stanice Burjatské.

Protože s dlouhým vlakem bylo nebezpečno pustiti se po serpentíně, byl rozdělen náš vlak na dvě části. Na nejvyšším bodě byla stanice s několika domky. Že jsou i v těchto končinách Číňané, o tom nás při sestupu s hor přesvědčily velké skříňovité rakve, položené na pokraji lesa na půdu.

Bratr Bělčický, úředník v Legiobance, pomohl mi zjistiti správně serpentinu dráhy, neboť on při jízdě k východu stál na plošině zadního vozu, kde záhyb dráhy si znamenal.

Přijíždíme na stanici Mandžurie. Na nádraží mnoho Číňanů, každý obchoduje. Naši chlapci kupovali, pokud jen měli peníze, aby nepřijeli domů jen tak s holýma rukama. Aršín hedvábí koupil druh za neporušených 10 rublů nikolajevských, jiný za 450 kolčakovek. Hoši kupovali kromě hedvábí listový tabák. Čaj v neporušeném sáčku obdržel leč který převařený, který byl ovšem bez ceny.

Jednou z nákupů, jenž byl přivezen z východu do Mariinska, připadla na mě láhev voňavky (asi $\frac{1}{8}$ l). Dal jsem za ni 80 rublů. Nyní po půl roce dostal jsem od Číňana za ni 208 rublů. Musím si ovšem připomenouti, že dražota rapidně v těch dobách stoupala. Chytrý Číňan sotva by se dal napáliti.

Na bazaru nedaleko nádraží prodávali hedvábí, tabák, cigarety, bílé bulky a vodku v lahvičkách.

Když jsme jeli dále, opět jsme projížděli fádňím krajem. Slunce ráno vycházelo, koupajíc se v krvi. To je zde na východě častým zjevem i při západu slunce. Po stranách železnice žloutl se daleko samý písek. Sem tam borovice, ale nízká a slabá. Později nastala jenom pustá krajina, rovná, daleko kolem rovná, až ke vzdálenému šedému obzoru. Na jedné stanici nakládali k lokomotivě uhlí. Dělalí tak ručně, což velmi dlouho trvalo.

Dále pohled na krajinu stal se snesitelnějším, neboť podél trati pásala se stáda dobytka. Vesnice sestávaly z hliněných domků,

důkaz to, že v těch krajinách málo prší. Celá vesnice byla jako tvrz obehnaná silnou hliněnou zdí proti Chunchuzům. Střechy u domů byly málo skloněné a také hliněné. Z dobytka bylo viděti koně, krávy a ovce. Nejlepší z nich byly ovce. Koně a krávy byla zvířata malá a ubohá. Také jsme spatřili leckdes cvičiti čínské vojáky. Cvičiště dělalo dobrý dojem. Jako každé jiné vojenské cvičiště.

Vidím, že trať v Sibiři i v Mandžurii se klikatí, a vzpomínám, že rovná trať byla na celé magistralě v Sibiři jen od Čeljabinska do Novo-Nikolajevska.

Naše oči, unavené jednotvárností krajiny, potěšilo nad Chajlarem trochu borovic, které tam na písečnatých březích stály.

Chajlar je výstavné město. Bílé domky i větší pěkné budovy působí příjemným dojmem. V městě je čínský chrám, do něhož se mnoho bratří rozběhlo, třeba nebylo jisto, jestli brzy nevyjedeme dále.

Bloudil jsem nedaleko nádraží. Nad městem v polokruhu, kde je ve vysoké stráni vybrán písek, zřídili si Japonci hřbitůvek pro své mrtvé. Hrob je vždy vyznačen hromádkou písečné hlíny a ve hlavách, na vnější straně hrobu, je dřevěná tabulka, popsaná japonskými písmeny. Jeden z našich hochů charakterisoval případně japonské písmo, nazýváje je nasypáním čajem. Skutečně má toto písmo vzhled rozsypaných kousků čajových. Uvnitř půlkruhu před každým hrobem byl zbytek malého ohniště. Snad tam pálili nějaké obětní dary.

Večer vypravuje se v ešeloně, že ve Vladivostoku stojí naloděný parník s našimi vojáky, ale neodpluje, protože Japonci nechťejí dovoliti. Kromě toho prý nám šikmoocí tito spojenci jednu loď prý potopili. Nevěříme tomuto »houpání«, ostatně v Charbině se dovíme, co je na tom pravdy. Koupil jsem si od »chodi« cigarety helmetky za 15 rublů, při čemž mi Číňan dal drobné ve třech hromádkách. Ve dvou po 1 R, ve třetí o půltyník méně.

Za jízdy v noci změnila se krajina. Ocitli jsme se asi 90 verst před Buchedem. Krajina tamní má již veselejší ráz. Vysoké hory mají příkré svahy, jsou pokryté v tuto roční dobu suchou travou. V údolích jsou bažiny se

suchou travou a vrbovím. Na skalách hnízdí spousta divokých holubů a velcí draví ptáci krouží krajinou. Pěkrásně kroužil nad vlakem v teplém jihovýchodním větru obrovský dravec jako malý aeroplán. Ani křídlem nepohnul a přece letěl šikmo dolů velikou rychlostí kupředu.

Pozorují střechy s čínskými prejzami a s čínskými ozdobami, mezi nimiž se opakuje často čínský drak. Tak často se jeho podoba opakuje, že by člověk věřil v jeho existenci. Nádraží mají dřevěná malebná podloubí.

s rozpálenými téměř do běla brzdami, z nichž se kouřilo, jak se v nich páčil olej.

V Buchedu.

Nalevo vidím Krásnou Gorku, kde v létě bylo protěže jako u nás z jara pampelišek. Napravo dívám se na vysokou horu, s níž jsem se skoro před dvěma roky rozhlížel s těžkými myšlenkami na nejistou budoucnost.

Jízda z Buchedu byla jízdou v známém kraji, jako z Prahy k Pardubicům. Jeli jsme

Čínský statek v Mandžurii.

Foto Památník Odboje.

Do stanice Chingan měli jsme značné stoupání, takže se kola u amerického parovozu často začala otáčeti na místě. Rozdělili jsme tedy vlak na dvě části a vytáhli po serpentíně jednu část po druhé. Na stanici Čingan, která je na samém vrcholu hřbetu, začíná tunel 2.5 versty dlouhý. Při jeho počátku i konci jsou opevnění s cimbuřími. Tunel se značně svažuje. Projížděli jsme jím 15 minut. Když jsme vyjeli z tunelu, jeli jsme značnou rychlostí po serpentíně. Dole točila se dráha v kličku a proťavši krátkým tunelem svou vlastní trať nad sebou, klikatě vine se k Buchedu. V zátočinách všude podél trati dostatek rozbitých vagonů, ukazujících na nedávné katastrofy. Do stanice Buchedu, pro náš pluk delším pobytem památné, přijeli jsme

prudce rychlíkovým tempem, přetopená lokomotiva vydávala tisíce jisker, které zakryly celý vlak, osvětlovaly telegrafní tyče a domky podél trati, jako když hoří. Jak se tak člověk díval se ze cloumajícího se vagonu ven do kraje, zachvacován byl rozkoší závodů. Šíleně se vrháme vpřed, rozhodně předeženeme neznámého soupeře. Dříve na každé stanici jsme stáli, všude nás zdržovali, hlemýždím krokem šinuli jsme se kupředu po obrovské dráze. Ted' — hle! — dostali jsme se trochu z vlivů dříve na nás působících a vlak žene se prudce k východu, jako by záleželo na tom, aby tam už byl. V houstnoucím šeru blýskají se velké plochy bahnsk a pod horami bělají se zbytky sněhu. Později jsme se teprve dověděli, že jsme byli v rukou opilého

strojvůdce. Mohli jsme dorazit až do Charbina, ale přišla zpráva, že Charbin nepřijímá.

Noc na Veliký pátek.

Jak jsme jeli tmavou nocí, uvědomil jsem si, že je právě Veliký pátek.

Sedé hory v iluminaci, vzniklé požárem trávy, rýsovaly své kontury. Jako by po jejich stránkách postupovaly linie vojska s rozsvícenými fagulemi a za nimi pospíchali jednotlivci jako rozptýlená reserva.

Ano, je to jako slavnostní osvětlení na oslavení velikého trpitele nebo velikých trpitelů lidstva. Tam na těch osvětlených stránkách derou se jistě řady lidí s hořícími smolicemi, aby na vrcholu hory zažehli velikou hranici, podobnou slunci, podobnou duši velikého muže.

Veliký pátek!

Ne proto je tento den památným, že jej učinila svátečním církev, ale proto, že v něm trpěl, lidsky trpěl veliký člověk. Neměl bych proti tomu nic, kdyby v tento den vzpomínáno bylo nejen Krista, leč i Husa, i padlých legionářů. Lidí, žádajících mravný, čistý život, život lepší, než byl dosavadní. Je v tom záchrana lidstva. Mravností udržuje se lidstvo před zkázou. Nejde ovšem o mravnost řečí, ale skutků.

Mimoděk se člověk ve svém zamyšlení zachvěje, jeho nitro naplňuje se nezměrnou úctou ke všem, kteří trpěli pro lepší lidstva. Hle, v tom je všechna nicotnost lidská, všechna malichernost davů, že velcí lidé musí zas a znovu obětovat život, aby lidstvo dostalo se na koleje lepšího, snesitelnějšího a krásnějšího i šťastnějšího žití.

Proto se básník marně ptá, kdy zaujme mravnost v lidských duších své místo, aby nebylo již potřebí vždy nových a nových bojovníků Kristových a Husových, nových a nových obětí a Velikých pátků, kdy v mukách teče vždy znovu a znovu lidská horoucí krev.

Stojanka v Čžalantunu.

Na stanici Čžalantunu zůstali jsme opět na delší dobu státi. Náš praporek strunný

orchestr vyhrával své pochody, polky a valčíky. Na nádraží k večeru koncertovala často hudba technické části, stojící také na tomto nádraží.

Přívětivý Číňan zavedl mě do své domácnosti a tu jsem měl příležitost poznati zmodernizovanou čínskou domácnost. U okna seděla na lavici Číňanka, mírné, spíš bílé než žluté tváře, zvědavě si mě prohlížejíc.

Konstatoval jsem: žádné filigránské nožky, docela normální ženské nohy. Pořádek ve světnici, do níž proti čínskému obyčeji vnikalo zasklenými okny světlo, nasvědčoval, že tato žena je nejen pro mužovu radost, ale i pro práci v domácnosti.

Kolem nádraží byly domy ruských lidí v širokých ulicích, stavěných v pravém úhlu. Dále od stanice bylo chudší a méně úpravné městečko čínské. Tam jsme si zašli získati něco zajímavého výměnným obchodem. Za výměnu sloužilo mýdlo, svíčky a pod. věci, o něž tu byla nouze. Za ně jsme však nedostali více, než veliké, tištěné obrázky čínských pánbičků, jež nalepují na dveře příbytků, aby zlí duchové neměli k nim přístup.

V tomto městečku prohlédl jsem si i tamní chrámek a školu, o nichž píši ve své knížce »Když jsme šli kolem světa k domovu«.

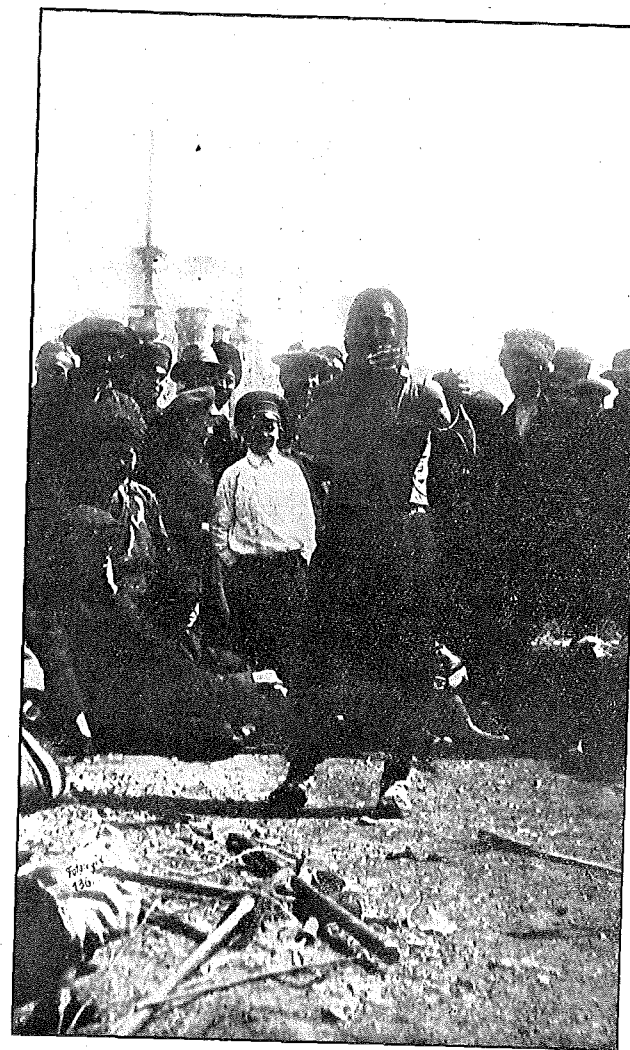
Na hudbu II. technické roty, která nám hrála pod vedením kapelníka Špačka, bývalého kapelníka ruské kapely, na Hod veličnoční, pohlížel jsem velmi přísně, neboť mám ve svých zápiskách psáno něco o nepřesné souhře, jak co do melodie, tak co do taktu. Dnes se tomu opravdu zasměji. Čžalantun kdesi v Mandžurii, evakuace legionářů a nepřesnost přednesu! Hráli prý nám potpourri z »Polské krve«. V pondělí nato byl opět koncert téže kapely, tentokrát v pěkném parku, nedaleko nádraží. Byla hrána směs z Cornevillských zvonků a kromě valčíků a několika pochodů ouvertura z Orfea z podsvětí. Tentokrát mi hráli z technické roty krásně, přednes byl precizní, v solech jen co do síly příliš mírný. Na této stanici kromě slézání holých kopců, poblíže trati, jsem napsal a po rotách roznesl leták: »Příspěvek do katechismu moderního člověka« pod heslem: »Lidem dobré vůle.« Vykládám v krátkosti podle vzoru v katechismu o nemravnosti,

charakteru mravním, o našich poklescích proti mravnosti, o demagogii, o demoralisaci a pod.

V čínském chrámě.

Nebyl to zajisté ten nejlepší chrám čínský, jaký možno viděti v Mandžurii, ale i to, co

pak tvořil stylisované listy. Fasádu zdobila dřevěná ozdobná mřížoví, polepená zevnitř papírem. Pod střechou v průčelí zlatily se jakési nápisy, jež dodávaly budově vzhledu krámu. Nahlížel jsem dovnitř skulinami v rozervaném papíru, když ze sousední budovy vyběhl starší, hubený Číňan a otevřev, vy-

Čínský kouzelník.

Foto Památník Odboje.

jsem viděl v malém chrámě čžalantunském, je charakteristické.

Budova byla architektonicky málo významná, stavěná z bílých cihel. Střecha byla pokryta žlábkovitými taškami, nazývanými u nás prejzy, hřeben, prohnutý k oběma koncům do výše, ozdoben byl na obou stranách draky vzhůru stočenými. Štít přesahoval střechu a byl nahoře ozdoben malými hlavami šklebicích se draků, okraj střechy

bídl mě vstoupiti dovnitř, abych si chrám prohlédl.

Uprostřed stála socha Konfuciova, po jejím levém rohu šklebil se Konfuciovu sluha Kuonbin, nalevo v postoji strážce Thuasan. Sochy byli nadlidské velikosti. Sám Konfucio oděn byl v žlutohnědý, hedvábný šat. Tento měl proti ostatním bohům nápadně šikmé oči, zřítelnice stály v koutcích úzkých očí.

Před tímto oltářem postaveny byly dva svícny s červenými, tlustými svíčkami a s cínovými vázami na pálení jakýchsi tyčinek, vydechujících při doutnání vonný dým.

Po obou stranách hlavního oltáře umístěno bylo po třech sochách bohů, kromě toho vlevo i vpravo u bočných stěn po dvou šklebicích se bozích, zvici člověka. Každý bůh znázorňoval nějakým předmětem svou speciální moc. Jeden držel v rukou malého ležícího koně, jiný v obou rukou měl jazyk, jiný veliké oko, vpravo stál jakýsi mudrc, držící pero a pod paží knihu. Vlevo u přední stěny postavena byla socha, znázorňující červeného, tlustého, bodře se smějícího Čiňana, zajiště zosobněný blahobyť nebo snad požitkářství. Bůh vedle vzbudil ve mně dokonalý respekt. Šklebil se hrozně, ruku, v níž třímal jakousi pátku, měl připravenou k ráně. Měl jsem nepříjemný dojem, že mě už už udeří.

Vůbec nemohl jsem těmto všem sochám upříti sugestivní sílu, znak to do jisté míry uměleckého posvěcení.

Tváře soch byly natřeny červeně, žlutě, ano i černě.

Jak jsem prohlížel pozorně podivuhodné sochy, nechal mne Čiňan samotna a odešel. Po chvíli nahlédl dovnitř, a když viděl, že se chovám uctivě, pravil mi lámavou ruštinou: »Tvoja smatri, smatril« (»Dívej se, dívej!« Na místo já a ty, říkají Čiňané, mluvící rusky, všeobecně »moja« a »tvoja«.)

Když jsem odcházel, odvážil jsem se do vedlejší místnosti, abych odevzdal Čiňanu zpropitné. Co jsem tam v několika minutách spatřil, učinilo na mne nepříjemný dojem. Nepořádek, nečistota, okna zalepená papírem, nábytek žádný, ohniště bez komína, s velikým kotlem uprostřed.

Nebyl jsem vůbec nadšen touto prohlídkou, představoval jsem si vše trochu velkolepější a budovu samu jsem si v mysli kreslil podle obrázků a vypravování originálnější. Takový dřevěný kostelík pravoslavný připadá mi jako roztomilý pohádkový zjev proti takové neforemné boudě čínské, kde se na tebe vše šklebí.

Vladivostok, 9. květen 1920.

Chvilka v čínské škole.

Čínská škola má právě tak zalepená papírem okna, jako každé stavení čínské, takže světlo přichází hlavně otevřenými dveřmi.

Ve škole měl jsem příležitost zastihnouti učitele, jeho ženu i pomocníka. Mladé ženy čínské dělají dobrý dojem. Lice jejich mají mírný výraz, jsou hladké, vlídné. Ústrojem nelišila se paní učitelová nijak od svého muže. Učitel i pomocník byli oblečeni v černé roucho, podobně klerice, jakou nosívají u nás katoličtí faráři a na hlavě měli malé, černé čepičky z atlasu. Chéf školy byl tlustý, sebevědomý člověk, který uměl jen několik ruských slov.

Prostřednictvím malého kloučka, umějího rusky, jsem mu sdělil, že jsem též učitelem. Zasmál se jaksi ironicky a cosi povídal svým jazykem. Ve zvuku slov pocítil jsem cosi jako pohrdání. V jeho národě, kde je přebytek lidského materiálu, učitelé asi nejsou vojáky. Sotva jsem vešel mezi žáky, pan učitel a jeho žena odešli. Bylo mi jasno, že můj výklad jeho smíchu byl správný.

Děti měly před sebou knížky pěkně ilustrované. Co bylo vyobrazeno, bylo v textu pojmenováno.

Čistí, usměvaví a čilí žáčkové (jen mužského rodu) mne podle obrázků hned učili; že kočka se jmenuje čínsky mau, ryba, — jť, kohout — tí, kůň — ma, pták — tha, most — tho, dům — fanza, chrám — lae-njo, slunce — lji-to, hora — šan, látka na šaty — pu, pes — ga-u, kráva — u-ju, koza — ja-u, meč — tha-u, žák — son-žo, učitel — lo-ši atd.

Byli by mě jistě do večera naučili čínsky, kdyby mě to nebylo konec konců unavilo. Proto jsem s radostí přijal změnu, když se mne zdvořilý pomocník ptal na názvy české.

Žáků nebylo mnoho, asi deset. Seděli v lavicích s opěradly ve třech řadách u stolků, s vodorovnými, nepohyblivými, zbytečně velikými deskami. Nohy jim visely s vysokých lavic volně dolů. Světlo přicházelo s pravé strany a bylo ho málo. Psali břídicovými písátky na břídicové tabulky v dřevěných rámcích, velikosti našich.

Pozoroval jsem, že dovedou dobře napodobiti spletité značky písemné. Nakreslil jsem

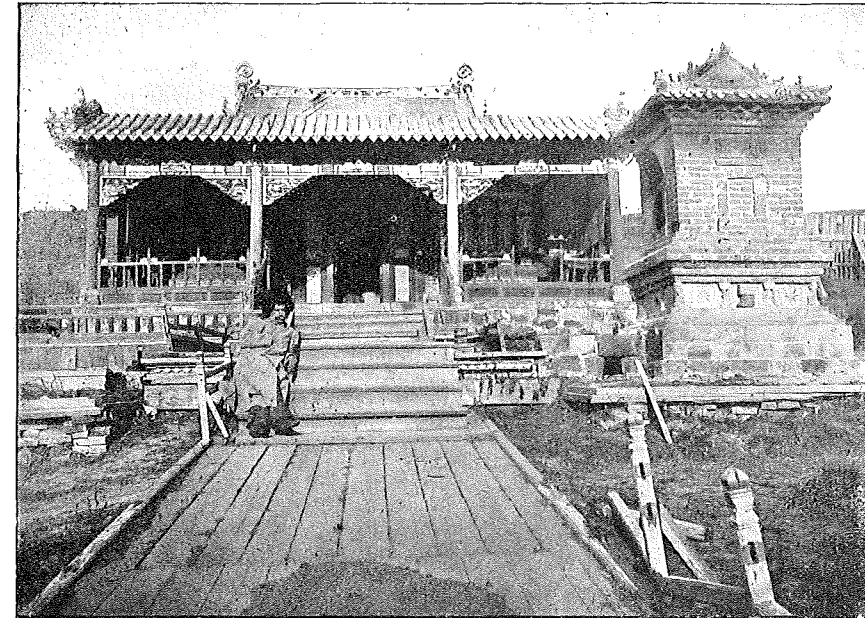
jednomu na tabulku kozu, z čehož měli shluknuvši se žáci radost. Pomocník jevil velikou zvědavost a zároveň paedagogickou obavu, rychle se zmocnil tabulky, leč potom se srdečně zasmál mé karikatuře kozy.

Vyzval mne, abych mu napsal něco česky. Učil jsem ho hláskám. Ukázal mi potom, že zná mnoho latinských souhlásek psátí a vyslovovati.

Na stěně před žáky visela neveliká černá tabule, pod ní byl povýšený stupínek, stavě-

Uprostřed neveliké jizby s hliněnou podlahou stály dva veliké kruhové kameny, základ to všech mlýnů na světě. K hořejšímu byly připevněny čtyři oje, jejichž konce tahali dokola osláci. Tři měli oči zakryté kusem pytlu, jediný z nich, patrně starý praktikus, chodil do kolečka bez zaclonění očí. Kromě toho čtvrtý tahoun nebyl uvázan za chomout, neboť dovedl choditi dokola i bez toho.

Mlýn obsluhoval jediný Čiňan, konající

Čínský chrám v Mandžurii.

Foto Památník Odboje.

ný z nepálených cihel, v levém rohu na něm stál stůl bez židle. Při zadní stěně za žáky vystavěno bylo čtverhranné ohniště s dvířky, se čtvercovým plátem nahoře, v němž zela v rohu díra na odvádění kouře, jenž se při vytápění vhrnul do světnice a otevřenými dveřmi vycházel ven. Když shořelo uhlí do té míry, že zůstal jen zhavý popel, zahradil se otvor cihlou. Toto ohniště vydá jen málo tepla, z čehož lze souditi, že se v této škole za mrazů asi sotva učí.

Když jsem odcházel, pozdravovali mě děti, opětujiče mé české »Nazdar!« Pomocník loučil se se mnou úsměvem a úklonem.

Cžalantun, 4. duben 1920.

V čínském mlýně.

Nedaleko stanice Cicikaru měl jsem několikrát příležitost viděti mlýn Čiňanů.

často dvojí práci najednou. Zrní připraveno bylo ve velikých košatinách, utvořených sešitím rohoží. Průběh mletí byl následující: Otvorem v hořejším rameni dostávalo se obilí mezi kameny. Jedno rozdrčení nestačilo, proto již rozemleté obilí sbíral Čiňan a ještě jednou je sypal do otvoru hořejšího kamene. Mouka i s plevami vypadávala kolem spodního kamene. Čiňan sbíral tuto směs a sypal ji do větrníku, podobného úzké skřini, kde se oddělovala na sítěch mouka od plev. Síta uváděla se do pohybu nohama Čiňanovými. Oběma nohama uváděl dělník síta v pohyb a zároveň dlouhou tyčí, opatřenou na konci dřevěnou destičkou, shraboval obilí na horním kameni do otvoru.

Tento jednoduchý mlýn připomněl mi prostý domácí mlýn ukrajinský, jež jsem viděl

nedávno v Adrianovce. Tento vlastně jen šrotoval obilí. V té chvíli vynořila se mi též vzpomínka na ony ruční mlýnky polské, jak jsem je měl příležitost spatřit v Haliči, ale také jsem si představil ony patriarchální doby starých českých mlýnů, jednoduchých, ale plných spokojeného života, hýčícího nevysychajícím humorem veselých a vtipných krajánek.

Před Cicikarem.

U Cicikaru v polích spatřili jsme jednoduché, dvojkolové vozy, jichž užívají Čiňané jako nejobyčejnější dopravní prostředek. Směšné je, jak Čiňané jezdí na koních a oslech. Sedí příliš vzadu, což nepěkně vyhlíží. Všechna tíže člověka připadá na zadní nohy zvířete.

Opět minul den a jak se blížíme Cicikaru, nastává večer, podobný onomu večeru, kdy jsme vyjeli z Buchedu. Jedeme rovinou a rychlost našeho vlaku stupňuje se každou vteřinou. Řítíme se kupředu a vlak je zahalen opět milionem jisker. Ještě nikdo ve vlaku nerozsvítil své svíčky.

Záplava jisker, jak se díváme oknem ven do tmy, je stále zajímavější. Připadá to jako tisíce ohnivých hádků, vlnících se ve směru povrchu půdy nebo šikmo dolů. Některé mezi tím jakoby pro rozmanitost letí šikmo vzhůru. Někdy se hádek prudce zakrouží, stočí se v jednom místě, jak by se vrhal na kořist. Popatříš-li na zem, i po ní svíjí se sta ohnivých, dlouhých žízal. Vlak šileně zrychluje rychlost, hadi splétají se v ohnivé dráty, prolétající se fantasticky, jen sem tam se objeví na vteřinku jiskra, skutečná, okrouhlá jiskra, letící u samého okna směrem vlaku jako svatojanská muška.

Blížíme se ke stanici, zmiřujeme rychlost a jisker ubývá, létá jich méně a méně a konečně ustává zajímavá jich hra vůbec.

V městě Andě.

V Andě podivovali jsme se okrasám obchodních domů. Někde to byly bílé polovypukliny na žluté půdě, jinde zvláštní rostlinné ornamenty, bílé na černém podkladu. Ozdoby byly v obdélníkových polích mezi

štítem a spodní stěnou. Na jednom zvláště bohatém domě tvořily ozdoby originální stylisované listy a květy růžové, bílé a žluté. V jednom poli zobrazena podoba čápa, jinde větev s dvěma líbajícími se holubičkami. Mnohá polička přeplněna byla roztočivými ptáčky. Na obrázku vedle slepice s kuřátky útočila na zelený hmyz. Stromy, hmyz, ptáčkové a vůbec všechno bylo úplně skulpturně provedeno a ke stěně přilepeno. Tedy to nebyly pravé polovypukliny. Barvy všeho byly živé; byla to barva rudá, jasně zelená, čistě bílá, černá atd. Barvy byly bez lesku. Tvary byly svérázně upravené, něco podobného je možno vidět jen v Japonsku. Nad vchodem do obchodního domu bývá po jednom sloupku ve vodorovné poloze v podobě draka o čtyřech nohách, s rozšklebenou tlamou a velikýma očima. Před obchodem na zvláštních stožárech visely firmy buď dřevěné nebo z látky či znaky všelijakých řemeslníků. Pod podlouhlými firmami, pověšenými na délku, vlály rudé praporky, připevněné na rohu. Veliké firmy s jazykovitým lemováním byly též z rudé látky, čínské nápisy na nich byly z černého sametu.

V kovárně spatřili jsme kovadlinu v podobě menšího sedla. Pomocník kováře vyráběl velmi zručně do zásoby hřebíky k podkovám.

Na hlavní ulici najdeš množství penězoměnců s americkými penězi, Nikolajevkami, s Chorvatovkami, s japon. yenami a čínskými bankovkami. Ze stříbra jsou pouze čínské peníze. S těmito penězoměnci nejlépe ničeho nezačínat. V nejlepším případě stejné okradou.

Pod stanem, kde se pil čaj, u stolku vykládal cosi zajímavého mladý inteligentní Čiňan s většíma očima. Oděn byl v dělnický modrý oblek a v ruce držel krátkou, tenkou hůlčičku. Řeč jeho byla jistě pěkně přednášena, neboť byla doprovázena mimikou tváře s náznornými gesty rukou.

Pouliční písař psal štětíčkou dopis. Psal ve sloupcích od levé strany k pravé, shora dolů.

Hadač suchých rukou, v evropském, měkkém klobouku, barvy zelené, vykládal osud, tváře se při tom velmi důležitě. Přítomní poslouchali jej s velkým zájmem za napjatého

ticha. Když zmlknul, bylo to pro Čiňana, který si dal vykládati, znamením, že má zaplatiti.

Před jedním hospodářským domem v postranní ulici našli jsme dvojkolou káru, ozdobenou rudým stanem, zhotoveným z rudých pokryvek. Nad vchodem do domu skláněly se obrovské mnohabarevné státní čínské prapory. Na dvoře za hliněnou stěnou obědvali hosté. Čínský milicionér lámavou ruštinou nám vykládal, že nevěsta je po dobu svatby zakryta a po obědě že vyjede celá svatební společnost někam do jiného domu

Nedaleko za městem, snad jen několik set kroků, bylo čínské pohřebiště. Zde měl jsem příležitost vidět nefalšovaný kitajský hřbitov. Rakve bývají veliké, hranaté, jako naše domácí truhly na prádlo. Leží přímo na zemi. Teprve po jisté době pochovávají se zbytky do země a nad nimi nahází se veliká hromada hlíny jako mohyla. Je-li mrtvý bohatší, zazdí se truhla do hliněného čtverhranného náhrobku, který se ovšem časem rozpadá.

U samé cesty ležela mrtvola Čiňanky v neodkryté truhle, podobné korytu, černé, vyschlé a poprášené stepním prachem. V těchto

Prodavači drůbeže v Chaflaru.

Foto Památník Odboje.

»plesati«. Čínský tanec je symbolický, netuže půvabný, podobá se velmi smysly bouřícím tancům polodivochů, jenže je trochu mírnější. Mezi tím, co jsme stáli před domem, přijeli hosté na těžké dvojkolce, vystlané šedivou pokrývkou. Bylo to několik děvšek, s nalíčenými tvářemi, s růžovými umělými květy v černých vlasech. Všechna děvčata byla v kalhotách a měla filigránské nohy. Matka děvčat slézala poslední, sňala balíček, zabalený v bílém ubrusu, a nesla jej pod paží. V balíčku skrýval se patrně svatební dar. Čeládka seběhla se u vchodu do domu a prohlížela si neomalené hosty, aniž by se jim klaněla, jak mají Čiňané ve zvyku při setkání.

krajinách se totiž jako v Turkestanu i při malém větru velmi práší, protože zřídka prší.

Hřbitov není obehnán zdí a je docela bez plánu. Zlobívali jsme se při pohledu na chudobný a neupravený hřbitov ruský, ale proti čínskému je v ruském hřbitově vidět alespoň trochu péče o mrtvé a o zdraví pozůstalých.

Nezdržel jsem se dlouho a dobře jsem udělal. Mnohým z našich hochů, kteří zvědavě nahlíželi do rakví, udělalo se podivně okolo žaludku a některým rozbolela hlava.

Nakonec jsme se stavili u fotografa se žádostí, aby nám prodal některé fotografie. Příjímáčí jeho síň byla ozdobena výkladem různých fotografií. Atelier byl světlý, se světlem shora a s oponkami u stropu k ztlumování.

vání světla. Zadní stěna představovala park. K okrášení stolku byly tu přichystány umělé i přirozené květiny v květináčích. Fotograf byl zároveň zubním technikem a hodinářem. Za fotografie chtěl nestoudně mnoho, a ač jsme docela s ním smlouvali, docílili jsme docela malé srážky. Když se orientoval o našem výběru, udělal dvě hromádky. V jedné byly fotografie po 15 rublech Nikolajevských, v druhé po 5. Můj druh, také fotograf, docílil toho, že mu dal dvě fotografie za pět rublů. Když zaplatil pěknou papírovou pětirublovkou, ukazoval mu fotograf, že je trochu natržená. Já mu nabízel kolčakovské peníze, ale ty odmítl. Poněvadž jsem měl kromě těch jen americké kupony po 4.5 rublech, byl jsem hotov. Nicméně nabídl jsem mu kupony. Dlouho je prohlížel a dával se poučovat, co znamenají číslice na nich. V okamžiku, kdy jsem prohlížel fotografie u dveří, vedoucích na dvůr, zeptal se mého druhá, jestli mají tyto kupony stejnou cenu jako staré ruské peníze, což mu s vážnou ledabylostí můj průvodce potvrdil. Dostal jsem potom za tři kupony tři fotografie.

Když jsme odcházeli, zdržující se, abychom nepropukli ve smích, že se nám podařilo jednou dostat se na kůži Čiňanovi, fotograf i s pomocníky již se smáli na celé kolo. Domnívali se, že nás ošidili, ale my měli to vědomí, že jsme tomuto zpropadeně mazanému lidu zaplatili jednou přiměřenou sumu.

Zdá se, že první obchodní pravidlo Čiňanovo jest toto: Cena zboží se řídí podle množství a síly poptávky, nikoliv podle jakosti a účelnosti zboží. Chceš-li od Čiňana dobře koupiti, musíš býti zdrženlivý, klidný a výbojný, pokud se týče snížení vyslovené ceny. Když nám Čiňan nabízel zboží, nerozpakovali jsme se podati mu směšně nízkou cenu a často se stalo, že slevil i dvě třetiny žádané ceny.

Co jsme měli již příležitost pozorovati Čiňany, naučili jsme se je ceniti jako vytrvalé, čilé a skromné dělníky a jako podšité, vychytralé obchodníky. Vyhledáš-li je sám, uvádějí v život zásadu: »Chceš-li věc míti, zaplať ji nejvíce...«

Mezi naší meditací jela kolem nás dvoj-

kolka, do níž zapřažena byla trojka a druhá trojka a ještě napřed jeden koník. Čiňan, pohánějící těchto sedm koní, měl bič, dlouhý jako prut na ryby.

V Sunech.

Uprostřed roviny, na níž nebylo viděti nic než suchou, vysokou trávu, byla stanice Sun s malou vsí z hliněných, nevzhledných domků s plochými střechami. Potulovali jsme se stepí, chytali tamní sysly, které si někteří hoši dávali na střechu vagonu. Při tom kolem dokola střechy přibíli prkna, aby syslové nepadli se střechy.

Na této stanici vál stále suchý, dosti prudký vítr. Odhodil-li někdo hořící zápalku, suchá tráva vzplanula jako střelná bavlna a oheň bleskurychle rozletěl se po stepi. Tento vítr zvedl často spoustu prachu, jež vhněl člověku do tváře. Jeden den našeho pobytu na stanici zatáhla se obloha, ale z mraků spadlo jen několik kapek na vyprahlou a rozpukanou půdu. K večeru toho dne byla obloha zase již čistá, bez mráček.

Ráno a večer bylo citelné chladno, ve dne však slunéčko pěkně hřálo, takže na tuto dobu bylo leckdy až nepříjemné teplo.

Hle, u Buchedu nedávno spatřili jsme ještě zbytky starého sněhu, v Čzalantunu po teplých, příjemných dnech napadl jednoho dne sníh, jenž zase zmizel a bylo opět sucho. Na stanici Sun již teplo jako v době pokročilého jara. Zdejší krajina má ráz a vlastnosti, podobné jako v Turkestanu.

I na stanici Sun jsem vlezl čínskému obchodníkovi do krámu. Podobal se spíše kobce alchymistově, než krámu. Okna z části zalepena byla měchuřinou. Předsíň byla zároveň kuchyní. V rohu u vchodu stály čtyřhranné nádoby s olejovitými látkami. Uprostřed levé stěny byly dveře do krámu, vedle nich veliká, hliněná nádoba s vodou, přikrytá dřevěnou pokličkou. Za ní čtyřhranné ohniště s polovypouklými dvěma kotly.

Krám je zároveň i salonem. Pult odděluje kupce od prodavače.

Trochu koření, mýdla a cigaret na dřevěných stojanech vlevo i vpravo jsou hlavní

předměty tohoto vesnického obchodníka. Ptáme se po ceně cigaret. Tři ruble chce za 10 cigaret značky »Pirate«. Na oplátku se nás ptá, nemáme-li něco na prodej.

Za námi stojí dřevěná pryčna asi $\frac{3}{4}$ m vysoká, pokrytá rohoží, uprostřed jeví se tu malý stoleček s čajníkem a porculánovými miskami.

Za vesnicí trčí k nebi veliké stohy lisovaného sena. Zrovna je presovali a vázali, když jsem se tamtudy jednoho dne toulal. Šest lidí

Aprilové počasí v Mandžurii.

Aprilové počasí v Mandžurii počalo silnými větry. S počátku vál teplý jihovýchodní vítr, potom chladný jihuozápadní, jenž přinesl prachové smršti. Počal poletovati sníh, jenž brzy roztál. Často přehnal se mračna, z nichž spadlo jen několik kapek. Po týdnu rozplakalo se nebe a přšlo drobně asi tři hodiny. Ke konci spadlo trochu krup. Brzy potom mezi roztrhanými mraky objevilo se usměvavé slunéčko. Právě aprilové počasí,

Ulice v Čiočkaru.

Foto Památník Odboje.

a 2 koně obsluhovali stroj. Koně chodili velice rozumně sami, opatrně, dávající pozor, aby je dlouhá, pohybující se páka neudeřila. Čiňan rozvazoval otýpky sena a házel je blíže ke stroji. Druhý podával trojzubými vidlemi do stroje. Dole dva muži, stojící naproti sobě, protahovali drát otvory desky, dělicí jednotlivé balíky. Jeden z nich odnášel hotové balíky na hromadu.

Seno bylo z části zelené, z části šedé, velmi špatné jakosti. Naši koně by je rozhodně nežrali, zde však za ně strží veliké peníze, zvláště v nynějších vojnách.

Chlapci, bloudíce po stepi a naslouchající zpěvu velikého skřivana mandžurského, našli ve stepi žlutoučké vláknité sladké dřevo.

o nic lepší našeho, jen s tím rozdílem, že přší docela málo, takže země jen trochu navlhne. Trávníček rychle vyráží ze země, jistě se do konce dubna rovný kraj široko daleko zazelená.

Čínské divadlo.

Třebaže tato stanice je dosti malá, přece jsme tu měli příležitost, viděti čínské divadlo, ze kterého jsme ovšem mnoho požitku neměli. Poznali jsme, že pro mužské pokolení jsou jiná představení, než pro ženy. Ale tomu se nemusíme diviti, neboť v Číně se obě pohlaví ani při bohoslužbách nestýká. Děti chodí do divadla dospělých, jako všude tam, kde se vlastně mládež nevychovává.

Každý herec líčí se sám. Ženské úlohy

hrají při divadelním představení pro muže též muži. K líčení užívají bezbarvé tekutiny, která tváři dodává jemného vzezření. Touto tekutinou potrou líce, hrdla nepotírají. Červeným líčidlem udělají si na čele okrouhlou skvrnu, potom středem nosu po celé délce učiní červenou čárku. Červení nabarví si též víčka a tváře k boltcům. Červeň je ostře ohraničena. V dámských úlohách dělají si umělé účesy, barvy černé.

Ve stanici Sun měly divadelní hry zřejmě účel vydráždit pohlavně. Někdo mi namítne, že je to v mnohých hrách moderních, zejména francouzských také. Těm odpovídám, že je to sice pravda, ale v čínských hrách je to mnohem přirozenější. Jednotlivosti hry podobají se cirkusáckým kouskům dobrých clownů. Na příklad herec rychle běhá v dřepu. Jevišťe je bez kulis, vzadu sedí na zemi hudebníci. Všechny pohyby herců jsou nadsazené, theatrální. Málo se mluví. Originelní hudba po celou hru doprovází hrou děj. Vyjadřuje-li též nějak, co se povídá, nevím, ale zdá se mi, že pouze v příhodných chvílích ohlušujícím hřmotem pomáhá rozvášnit diváka.

Tato hudba vyniká zejména velikým množstvím bubinků. Melodií vyniká menší počet drobných píšťal, podobajících se pikolám.

V Mulině.

V Mulině stáli jsme v pondělí po první neděli po svatě »Páschě« (velikonocích). V ten den ustrojují pravoslavní na svých hřbitovech hody pro mrtvé, jakýsi zbytek z pohanických dob. Přinesou barvená vajíčka, pirohy, ba i kaši se lžící, rozloží vše na hrobě, pomodlí se a odejdou. Na těchto připravených hodech si pochutnají místní chudí. Co mohou, snědí, ostatní nakladou do pytle a odnesou domů.

Na svahu holého kopce, naproti nádraží, spatřili jsme z ešelonu živo na hřbitůvku, i zachtělo se nám posledně uvidět podivně okrášlené hroby. Přišli jsme však již pozdě, neboť nežli jsme se dostali k hrobům, bylo již po všem. Blízko neohraničeného hřbitůvku potkali jsme dvě Čiňanky, nesoucí cosi v hadrech, pravděpodobně paběrkovaly na hřbi-

tově. Na jednom jen hrobě byla roztroušená rýžová kaše, na sloupku zábradlí jiného hrobu ležela zavinutá placka, vyložená rýží. Konečně na jednom hrobu bylo rozmačkané a po celém hrobu roztroušené, na tvrdo uvařené vajíčko.

Poněvadž na sluněčku bylo příjemně, zašli jsme potom ještě k církvi, kde stálo několik velikých popských hrobů. Na těchto hrobech nebylo žádných zbytků obětí mrtvých, pravděpodobně popi tuto pověru potírají a raději snědí kaši, pirožky a vajíčka sami. Mají pravdu. V drahotě, jež nastala, není rozumné plýtvati drahou krmí.

Z nádraží po bílé, dřevěné lávce, vypnuté poloobloukem, přešli jsme na poloostrov, oblitý řekou, kde byl velmi pěkný, leč zanedbaný sad. Mezi vysokými stromy točily se tu cesty do pěkných zákoutí. V pozadí stojí vysoká skála a pod ní dole leží ohromné i menší balvany v různých seskupeních, na nichž vyrůstá sem tam stromek.

Naši turisté z ešelonu šplhali po příkrých stráních, i medvěda vzali s sebou. Jeho občasná nesnáze vyvolávaly bouře smíchu u »publika« dole pod skálou.

Na zpáteční cestě jsme zpozorovali, že na ostrově byl umístěn kuželník vedle divadelního sálu železničního »sobráni« (besedního to domu železničního personálu).

Charbin.

Na severovýchodní straně stojí Nový Charbin, podobný vilové čtvrti. Je výstavný, domy jsou často v zahrádkách. Malý, ale roztomilý dřevěný pravoslavný kostelík. Ulice jsou rovné, široké a dlážděné.

Nový Charbin je obchodní město, v němž je několik továren. Přebývají v něm hlavně Čiňané. Na bazaru, který má zcela východní ráz, zajímala nás vystavená zastřelená zvěř. Jacísi kurovití ptáci tu viseli před krámem Čiňanovým, v těch jsme se nevyznašli. Cena všeho, nač jsme se jen zeptali, byla velká proti cenám v Sibiři. Nebylo možno něco koupiti. Uvážíme-li, že naši nákupčí jezdili právě do tohoto města na nákup, musíme přiznat, že tato drahota nastala asi v posledních měsících. Za zámek chtěl Čiňan půl

yeny, za egyptské cigarety, ne zrovna nejlepší jakosti, 1.5—2 yeny.

Po ulicích vládl opravdu ruch velkoměstský, velmi příjemný našim nervům. Po dláždění pohybovaly se kočárky se zapřaženými Čiňany, kterým se všeobecně říká »rikši«.

Chtěl-li někdo utratiti peníze, nebylo třeba jíti do města, neboť k vlaku přicházeli ob-

nách dráhy osaměle i v celých hájích zajímavé stromy, jaké často vidáme na japonských obrázcích. Koruny, jakoby byly zastřižené, větévky hustě rozvětvené, kůra stromů, podobná kůře akátu, jen jemněji rozpraskaná.

Po obou stranách trati ukazovalo se více a více vzdělaných polí. Čínské ženy ve vysokých účesích vydlabovaly z půdy jakési chut-

Prodáváč cukrovinek.

Foto Památník Odboje.

chodníci s cigaretami, s hedvábním, s bílými bulkami. Dokonce dostavil se i holič, nesoucí si na páce na jednou konci stoličku, na druhém ostatní potřeby a pomůcky k holení. Cena podle dohody.

Za starým městem na východ bylo viděti továrny.

Když jsme se hnuli z Charbina — začala druhá polovina dubna — bylo viděti po stra-

ně byliny. Čiňan oral se 6 koňmi. Místo několika párů koní mívají jen jednoho mezi dvěma oji, vpředu pak jsou volí.

Polní hospodářství Čiňanů.

Obilí sejí Čiňané v řádcích. Koně táhnou dvouradlicový pluh, jenž rozrývá dva loňské řádky. Za pluhem těsně jdou dva lidé, kteří sejí. Každý má pšenici v úzkém, dlouhém

pytlíku, přehnutém přes rameno. Jeden jeho konec je otevřen a je přivázán k dřevěné, čtyřhranné truhlici, dlouhé asi 1 m, a to tak, aby jí vypadávalo zrní. Aby pak nepadalo zrní příliš mnoho, konec trubice je částečně ucpán drobnými větévkami, jež brání, že bez poklepání truhlice hůlkou by vůbec zrní nepadalo. Na provazu přivázáno k radlicím dřevěné zahrnovadlo, jež překrývá zaseté zrní půdou. Mezi dvěma řádky novými zůstává jeden starý, jenž se rozorá, když obilí vzejde.

Půda, do níž jsem viděl takto síti, byla panská, nehnojená, která nepotřebuje zvláštního obdělání.

Kratochvílné cestování.

Ve stanici Ašiche upoutalo nás nádraží v čínském slohu. Malá to byla stanice, ale obchod tu byl, jakmile vlak zastavil, hned velmi čilý. Shledávali jsme hned staré zbytečné věci, zejména prázdné lahve od léků, limonády atd., které nám byly na obtíž a dostali jsme za ně 200 vajec.

Ve stanici Imjanpo spatřili jsme český pivovar.

Někdy tato poslední cesta na východ podobala se kratochvílnému cestování, o němž nemá obyčejný pasažer kurýrního vlaku v míru ani ponětí. Tak před serpentýnou Jablonnového chřebtu jel jsem na třeše vagonu, což je docela příjemné. Člověk vidí nejen na dvě strany, ale i dopředu a nazad, takže krajina nezdá se mu jednostranně. Na stanici Imjanpo vlezl jsem si docela na lokomotivu a seděl jsem a stál vpředu před strojem.

Jízda je to velmi zajímavá. Lokomotiva se kolébá na kolejkách, jak prohnílé pražce pod velikou tíhou jako guma se poddávají. Krajina se krásně před člověkem rozevírá, na vzdálenější vrch nebo vesnici nebo jiný předmět možno upoutati pozornost na delší dobu. A nejzajímavější je pozorování zvířat a lidí, objevivších se na trati nebo poblíže. Šedá veverka přeběhla přes koleje a zmizela v podrostu. Slepice bažantí popelila se s rozkoší v písku mezi kolejkami, a teprve, když vlak byl zcela blízko, odletěla poděšena do lesa.

Číňan chytal v tůni žáby do čeřenu. Houf stěhujících se špačků vznesl se před vlakem a zvolna se vzdálil. Nad naším vlakem vznášela se dvě kánata.

Když jsme ujeli 60 verst od poslední stanice, spatřil jsem u trati žlutý orsej. Brzy potom zastavili jsme na malé stanici, kde stálo 200 úlů včel. Na nádraží skoro samí Číňané.

U příležitosti nahodilého čekání v jedné stanici utekl smělý sanitár do lesa a přinesl kytici sasaneč.

Jaro se hlásilo již důkazy své moci, síly a krásy, ač na horských potůčcích zastihli jsme ještě zbytky ledu. Také na nejvyšších kopcích proběhlával se mezi vrchy sních.

Třetí serpentina.

Tak jsme se dostali do stanice Chaudaodcheczi a před sebou měli jsme třetí serpentinu, která klikatila se na skalnatých horách mezi malebnými útesy. Podle dráhy zašuměl rozpěněný horský potůček, plný balvanů. Sem tam strážní domky jako tvrže se stránkami a okrouhlými nízkými věžemi v rozích.

Krajina nabyla nové tvářnosti za stanicí Chajlinem. Po obou stranách trati jevila se nám vzdělaná krajina, se širokou řekou, s košatými, ale jen sem tam jednotlivě vyskytujícími se stromy, a s travnatými rozlehlými horami. Některé kopce byly řídké porostlé doubkou.

Ve stanici Madaoši vystoupili jsme někteří na vysoké hory, odkud bylo viděti, že trati činí za stanicí vzestupný oblouk ve slepém údolí a vystupuje dosti prudce na vysokou horskou planinu.

Na stránách hor našli jsme již krásné koniklece a velkokvěté byliny, podobné naší záraze. Svá pole rozdělují si zdejší Číňané k zavodňování na nestejněvárná políčka.

Navštívil jsem obydlí korejské rodiny. Korejci jsou příjemnější než Číňané tím, že v mládí mají okrouhlé červené tváře, na rozdíl od Číňanů nosí s oblibou kroj bílý. Nenosí copů, ale mívají často na hlavě filigránské kloboučky.

Ženy praly v malých necičkách hrách, mladý muž příjemné tváře nás přivítal

s úsměvem a úklonou. Na rohoži válely se děti, nejstarší kluk dřívkem čistil vojenskou konzervu.

Ve světnici byla místo podlahy upěchovaná zem. Polovinu světnice vyplňovala hromada hoblovaček. Stranou na hranatých cihlových, vyhaslých kamínkách ležely jakési ohoblované pátky. Hospodář byl patrně řemeslníkem. Obě ženy byly okrouhlých tváří právě tak jako muž, proto jsme tváře obou rozeznávali právě tak nesnadno jako vejce od jiného. Bílý oděv působil zvláštním dojmem v té chudobě kolem.

Příbytek dělal právě takový dojem jako obydlí čínské. Také takový nepříjemný nepořádek a okna zalepená obyčejným papírem. Mají sice laciné zasklívání, ale asi velmi časté.

Když se dal náš vlak opět do jízdy, zajímavé bylo pro nás stoupání do hor. Jízda nad hlubokými, rozlehlými údolím, dvěma krátkými a jedním delším tunelem, jímž jsme se dostali do jiného údolí jako do nového světa, kde prýštily četné horské prameny, zaujala nás cele.

Po dlouhé jízdě v horách dostali jsme se do stanice Dajmagou, stojící na náhorní močálovité planině. U stanice stála malá čínská vesnice, z níž vedly cesty, rozbředlé jarními prameny. S vysokých hor bylo viděti dlouho v šedi dálky občasné stanici Modaoši.

Před Pograničnou železnice značně stoupala, takže jsme místy jeli dosti zvolna. Připomněli jsme si znovu a naposled, že ruské dráhy v Sibíři i v Mandžurii nevyhýbají se smělému stoupání, mívajíce vzestup nezřídka velmi příkrý. Něco takového v západoevropských zemích viděti není. Spousty rozbitých vagonů a lokomotiv v takových místech jsou důkazem toho, že ruští inženýři nepočítali s dobou rozvratu a revoluce.

Na stanici Chorvatovo.

Dvaadvacátého dubna stáli jsme již na stanici Chorvatovo. O prvním jitru ukázala se nám tamní krajina ve sněhovém hávu. Nová zima, jak to u nás z jara také bývá. Sních však vydržel na zemi pouze dopoledne, a k večeru se rozpršelo. Celý ten den byl smut-

ný, a proto také i nudný. Za dva dny nato byla však již jarní pohoda. Slunečko teple hrálo a hnalo nás ven do přírody.

Vyšel jsem do stepi a sbíral semena, která ještě zůstala na vysokých suchých lodyhách, abych doma v zahrádce vypěstoval si nějakou tu zvláštní bylinu mandžurskou.

V pustině bylo však dosti smutno, proto jsem se uchýlil na trať a po trati zašel jsem několik verst daleko do močálů, plných žab, které právě oddány byly jarní slavnosti vzkříšení. Vody ozývaly se jejich nepřetržitou písní touhy a rozkoše.

Výhledy do nekonečných údolí mezi hollými, rozlehlými horami dráždily svou chudou tajemností. Nemá tu smyslu vyjít si několik kilometrů na procházku, zde je potřebí prudkého koně, kterého pustíme nejprudším cvalem po travnaté stepi.

Když jsem se vracel z procházky, která mnoho neuspokojila, nedaleko nádraží praly Korejky prádlo. Užívaly krátkých hranatých hůlek a těmi bily vši silou do mokrého prádla. Něco podobného viděl jsem svého času u Rusek, jenže ty používaly malých dřevěných, krátkých, ale značně širokých lopatek.

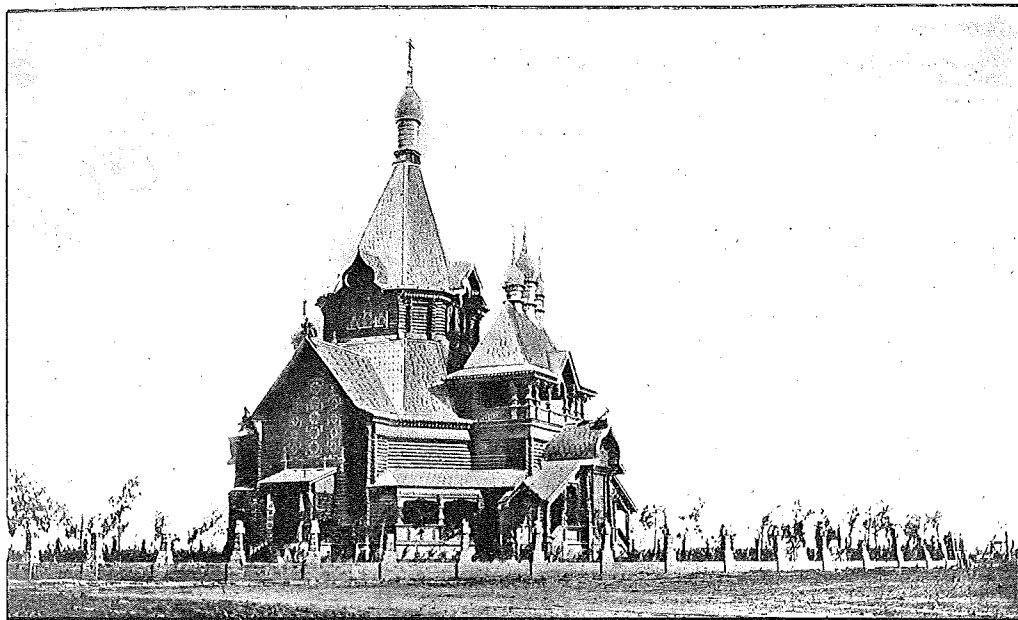
Nedaleko vesnice oral Rus správnou radlicí, jaká je u nás v užívání.

Na severní straně trati našel jsem zbytky stanů a dřevěný latinský kříž. Jistě tu pracovali před revolucí zajatci a jeden z nich pod tíhou hrubého zajateckého života klesl do mandžurské hlíny, aby už nikdy nepovstal. Čech to však sotva byl, poněvadž ti byli po nejvíce v Turkestaně na Murmani. V Sibíři bylo málo našich lidí.

Po několika verstách za Chorvatovem hory mizejí, nastává krajina s vlnitým povrchem. Podél trati stále močály, jímž se železná dráha vyhýbá velikými oklikami. V bahnisku spatřili jsme jednoho dne modré květy.

Na Dálném východě.

K rozjezdu Lipovce na východ jde úzkokolejná odbočka k uhelným dolům. Za další stanicí rozkládají se pak úrodné lány polí daleko, kam až oko dohlédne, všude jsou ohromné obdělány polí. Orání v tamní hluboké půdě děje se radlicemi, které za-

Chrám v novém Charbině.

Foto Památník Odboje.

bírají dosti hluboko a úrodnou půdu dokonale promísí.

Na jednom místě uprostřed roviny ležela opět lokomotiva a 6 vagonů, rozbitých jako hračky. Snad na Japonce zde ustrojen byl atentát, protože nelze si jen tak vysvětliti neštěstí na rovině.

Ze stanice Vozdviženskij vyjeli jsme 27. dubna 1920 k Nikolsku.

Nikolsk-Ussurijskij.

Zde již ocitli jsme se opět v krajině známé, neboť ráz této krajiny vtiskl se nám, kteří jsme bojovali na východě, do duši v prvním divokém boji nesmazatelně.

Hle, které představy utkvěly zejména v duši a které vidím jako před sebou.

V údolí prudce tekoucí řeka, na níž rychle pohybuje se řada jednoduchých lodí. Jsou jako bez lidí, neboť se patrně schovali před námi na dno. Lodi působí jako příšery a v odpoledním slunci zdají se bílými netvory.

Nad městem, vysoko nad okolní krajinou vyčnívá tovární komín, všude jej vidíš a ten, který je pravděpodobně umístěn na něm, na tebe.

Celé město zastínila rozlehlá ojedinělá hora s příkrými stráněmi. Ta tam byla úmysl-

ně postavena jen proto, aby se na ni umístilo dvanáct bolševických děl, jež ovládala močálovitou nížinu daleko široko.

Na horu tuto bylo by možno dobře střeliti s nižší, ale přece jen vysoké náhorní planiny, kterou máme v ruce. Slavně uvítáno bylo jediné dělo, nalezené ve Vladivostoku mezi nesčíslným množstvím nepotřebných děl.

Vlna radosti proletěla po liniích legionářů, když se ozvala s náhorní roviny první rána z děla. Z našeho děla. Ale bylo to jako žert. Jako když projektil vyletí a letí do nekonečna, zmizí beze stopy, uletí. Nevidět žádného účinku. Avšak nevádi! První rána není nikdy dosti povedená. Však dát to půjde už dobře. Vystřelí se po druhé. Ale u čerta, vždyť to dělo není k potřebě! Před samým jícem se zablesklo; že nám to nezabilo všechnu obsluhu, byl zázrak.

»Do bot!«, myslí si tisíce bratří. »Do bot!«, vykřiknou sta, »nepotřebujeme artilerie, však se bez ní bohdá zatím také obejdeme. A později — uvidíme!«

Ale fronta stojí, ani krok se nehne dopředu. Do večera se stojí na jednom místě a bolševici do nás perou o stošest.

Když jsme přebrodili říčku, ocitli jsme se brzy potom ve čtvrti za nádražím. To byste

viděli, jací jsou lidé po dlouhém strachu hodní, laskaví, usměvaví, pohostinní, obětaví do krajnosti, řeční a srdce by s člověkem rozdělili. Tací mi připadali. Já bláhový myslil, že budou již stále tací. Po několika dnech jim otrnulo a byli to zase ti vychytralí dobráci, kteří však mají plno rozumu, jimž všechno rozleptají, plno vypočítavosti, hlouposti a nezájmové resignace.

Kdežto v Nikolsku stála »čtverť« mléka 25 R, v Razdolné a v dalších stanicích prodávali je již za 55 R. »Chod'a« (Čičan), oblečený dosud v kožichu, v malém umazaném pytlíku měl něco jablek a nabízel je po 70 R. Našemu lékaři prodal 4 jablíčka za starou dvacetirublovku a ještě se o bankovce vyslovil, že je »lamajla«, t. j. špatná.

Čičané ve svém obchodu třídí peníze podle vnějšího vzhledu. Rozlišují peníze na dokonale a horší. Berou jen celé, nenatržené. Peníz s dírečkou, která je vidět proti světlu, neberou a necení. Za lamajla peníze ničeho nekoupíš, nebo za veliký peníz nepatrnou věc. Když však od tebe sami něco kupují, hledí ti dáti nejhorší peníz. Nejméně hledělo se na umačkané a umazané peníze v Nikolsku, ač i tam činil se podstatný rozdíl mezi papírovými penězi. Když jsem obchodníkovi odevzdal novou tisícovku, s radostí si ji prohlížel všechen personál a na konec šéf závodu v černém obleku a v černé čepičce s úsměvem pochválil: »Chalašo!«, což mělo býti místo správného ruského »charašo«.

Okeánskaja.

Ve stanici Okeánské ocitli jsme se u svého moře. Hned za nádražím šplouchaly mořské vlny na povlčný písčité břeh.

Na této stanici zastihl nás první máj.

V roce 1918 oslavovali jsme první máj, pokud to šlo, samostatně, někde s Rusy pohromadě. Nebáli jsme se rudých praporů, neboť to byla barva i naší revoluce. V roce 1919, stojíce na magistrále, oslavovali jsme první máj ozdobením těplušek, praporky a přednáškou. Tentokrát již rudé praporky připadaly trochu nečasově, ne proto, že jsme již dlouho pomáhali samovládcí Kolčakovi, ale proto, že jsme měli doma již revoluci

ukončenu. Pravda, my ještě stále jsme byli ve vlnách nejen své, ale i cizí revoluce. Proto mísily se s rudými praporky červenobílé. S osobního vagonu důstojníků vlál hedvábný praporek růžový. Bylo to zajisté výstižné znázornění naší situace.

Poslední prvý máj ztrávili jsme bez okázalosti. Den byl pěkný, vsuktu májový. Z rána byla mlha, jak v těchto končinách u moře bývá až do září velmi často. K polednímu se vyjasnilo a slunečko přívětivě svítilo, ač ovzduší nebylo tuze jasné.

Odpoledne hrála kapela našeho praporu své valčíky, pochody a polky ve vile na stráni, kde kvetly blatouchy, sasanky a jiné jarní květiny. Půda kolem vil byla místy rozbředlá, bahnitá.

Dopoledne napsal jsem a natiskl na hektografu 20 exemplářů »Májového listu«.

Okeánskaja je vlastně vilové město Vladivostoku. »Dači« začínají na stanici »Pervé Rječky« a končí až za Ugolnou, která leží na protějším břehu zálivu. Bohatí měšťáci vybrali si velmi příhodné místo pro své dači. V pozadí hory, pokryté lesem, jejichž čela hladí bělounká oblaka, na druhé straně širá hladina mořská, na níž řada dřevěných koupelen, které dosvědčují, že v létě je tu na břehu veselý život.

Sem tam stojí na břehu slušný domek rybářův, který má půl versty do moře natažené síť, z níž vybírá třikrát denně ryby. Nalovené přebírá. Jsou to duhově odstínění sledi, bělice, kabaly, které mají oči na jedné straně, jsou ploché a vespod těla bílé a často bývá mezi úlovkem i několik menších lososů.

Sledi se nakládají do velikých nebo menších sudů. Všechny druhy ryb suší se též na slunci. Jistá zásoba ryb se dává do drátěné klece, která stojí při břehu na nehlubokém dně mořském.

Zelenavá barva moře lahodí oku. Člověk sedí u břehu, spřádá sny a pohlíží s úctou a vážností do modravých dálek na obzoru.

Jednoho dne udělal jsem si výlet na obhlídku kraje. K jihovýchodu od nádraží vybíhal do moře značný poloostrov, jenž měl od nádraží značně romantický vzhled. Toulal jsem se na něm celé odpůldne. Na nejzazší výspě do moře na malé náhorní planině mezi stro-

my stála ruská usedlost, pěkně zařízená, pohodlná a prostranná, sestávající z několika budov, ale nyní docela opuštěná.

Slyšel jsem potom strašidelný výklad nynějšího klidu, kde ještě před rokem ozývalo se výskání skotačivých dětí, zpěv mladé hospodyňky, plné života, a šprýmy silného mužíka v nejlepších letech.

Zarézat. Jednoduché, ale hrozné slovo, ozývající se po mnohých ruských dědinách i v míru dosti často. Zvrhlec, jakých je v Rusku a Sibíři mnoho, zařezal celou rodinu, hledaje peněz. Vod i vsjo; hle, to je vše. Ticho je dnes v útulné a teplé světnici, dvůr zvolna pustne a vše je jako zoufalý a marný výkřik, volající marně do nebe.

Pod strání nedaleko malá chata Čiňanova. Proč se lupič, rozdivočelý krví, nedal také do tohoto Čiňana? Ten jistě má ve svém domku, podobném boudě, nějaké peníze, a možná víc, než mužická rodina tam nahoře. Všichni Čiňané šetří a dovedou šetřiti. Potřebují peněz nejen k tomu, aby si ve vlasti mohli koupiti hospodářství nebo nějaký podnik, jenž by je uživil, ale potřebují též hojně peněz k tomu, aby si mohli koupiti miloučkou ženušku s malými nožkami, pro niž musí mít tolik peněz, aby bez neshody mohl ji vydržovati až do stáří.

Vidím vycházeti ze dveří chaty Čiňana hubeného, ale sporého, žluté tváře a vysedlých lícních kostí, protivného dvojnásob, že se neodbytně v mozku ozývá otázka: »Nezavraždil tu rodinu tam nahoře tento netvor?« Že tu zůstal, zdá se však vylučovati tuto možnost. Spíše by se zdálo, že se sem teprve po vraždě přistěhoval jako hmyz přilétá k mršině, aby v opuštěném hospodářství »paběroval«.

Smuten a rozčilen vystoupil jsem znovu na poloostrov, abych si jej prohlédl celý. Na opačné straně našel jsem několik přepychových vil, jedna přímo zámeček z pohádky, vztyčená na skále jako pohádkový zjev divala se do rovného kraje přímořského, otevírajícího se k západu, a šedé hladiny mořské k východu.

Rybolov.

Zvláště k večeru sešlo se u břehu mnoho obyvatelstva, aby lovíli drobné rybky, táhnoucí ve velkém množství podle břehu a vzhůru do sladkovodních potůčků.

Při odlivu táhnou rybky k sladkovodním přítokům. K večeru nastává odliv, a tu již v pravém slova smyslu přepřlňuje se potůček blíže nádraží.

Dokud je světlo, létají při břehu ve velkém množství dotěrní rackové. Rozhněvaný Čiňan bil do houfu racků vztekle čeřenem, protože se odvážili až k němu a o lov se s ním chtěli podělití. Bolševici! Ale dostali, div to některý nezaplátil životem.

Kdo vše loví? Chudí Rusové a Čiňané se správnými čeřeny, ale kromě nich i nóbl paníčky a báryšny s filigránskými čeřeny na dlouhých bidlech, zhotovenými z okenních krajkových záclon, závojų a jemných látek.

Loví páni i chudáci, mužové i ženy, nejen Rusové a Čiňané, ale i několik Lotyšů. Zajímavé je, s jakou vášní, závistí sleduje každý zdar druhého. Všichni, kromě našich bratří, pracují zdlouhavě. Naši hoši brzy stávají se dobrými duchy lovu. Často berou tyče z rukou místních rybářů a jako by odjakživa nic jiného nedělali, loví sami. Když neloví, alespoň pomáhají a nutí rybáře častěji vytahovati čeřen z vody, vybírají jim rychle nalovené rybky a »dělají« náladu.

Náruživí lovcí donesou si své stoličky a velké kameny až do vody, aby mnoho nalovili. Někteří postaví se do malých deltovitých ramen říčky a loví v mělké vodě. Lotyši přinesli si velikou síť a brodí se mořem, zatahujíce. Když táhnou síť ku břehu, mnoho přihlízejícího obecenstva shrnuje se až k samé vodě, ba někteří zvědavci máchají se ve vlnách, jen aby ukojili svou zvědavost a první ze všech uviděli nalovené rybky, lesknoucí se stříbřitě ve světle vycházejícího měsíce. Většina rybolovců spokojí se drobnými rybkami, které smaží na oleji.

Drobné rybky se buď nakládají, jak s námi sděluje lovící lid, nebo se pekou tak celé, bez kuchání. Také by to nikdo nedokázal, tu drobotinu vykuchat. Můj bývalý žák Vehle,

přinesl mi kastrol upečených rybek. Bylo to dobré i s kůstkami. Pochutnal jsem si.

Podél břehu ozývaly se zejména odpoledne stále střelné rány, jako na posici. To naši stříleli po kachnách a potápkách. Viděl jsem, jak náš hoch šestkrát střelil po plovoucí potápce, než ji trefil. Ptáci tito plovou na hladině dále od kraje a loví drobné rybky. Před střelami chrání se tím, že se střelbitě potá-

Milé město vítalo nás jako staré známé. Ač jsme v něm dvě léta nebyli, přece pohled na Vladivostok byl týž, jako tehdy, ulice staly se však živějšími a pestřejšími.

Nádraží vladivostocké nebylo zrovna přeplněno. U samé nádražní budovy, jevící stopy po nedávném nezdařeném Gajdově vystoupení, stál krátký osobní vlak, naplněný pasažery.

Hlavní ulice ve Fudzan-dzanu.

Foto Památník Odboje.

pějí nebo rychle plovou od břehu. Ani jednoho z ptáků neviděl jsem při střelbě vznésti se do výše.

Z Okeánské vede odbočka na severovýchod do dolů ve Skotové a v Lužanech.

Po druhé ve Vladivostoku.

Za nedělního rána zvolna jeli jsme z Prvé Rječky kolem šumícího zálivu, na němž odpočívala hejna racků, jevící se jako bílé tečky na šedomodřem, temném podkladě.

Zatáhli nás až na nejzazší konec nádraží na Egeršeldě, pár kroků od přístaviště.

K večeru ubíral jsem se po Světlanské do ruského kabaretu. Hrál se tu na mnoho směn, asi od tří hodin odpoledne do 11 hodin, po dvou hodinách.

Světlanská jevila velikou pestrost. Nádhery dosti, jako by tu chudina vůbec nebyla. Potkal jsem dva generály, jednoho ruského a jednoho francouzského. Mezi dámami, často namalovanými, objevila se občas, vzdor šminku, dokonalá krasavice. U mnohých pro-

menujících žen viděti bylo výstřední přepych. Cizí důstojníci, hlavně Američané, jej zaplatili. Středem ulice jezdily automobily české, japonské a americké a autobusy, nahrazující stojící elektrickou tramvaj.

V následující den byla neděle, a tu jsem se chtěl pokochati krásným zpěvem v pravoslavném chrámě. Přišel jsem však pozdě, zato jsem byl přítomen svatbě legionářově s Ruskou.

V knihkupectví měli dosud krásnou úpravu jako v dobách míru. Za výkladními skřínkami tolik knih, jako bys tu mohl koupiti, nač si vzpomeneš.

Při bližším pozorování ovšem uvidíš, že jsou tu samé staré věci. Mezi knihami vystaveny byly původní neumělecké obrázky, nejlacnější za 3000 rublů, což znamená polovičku, co stály »botěnky«. Nově vyšlá zdála se mi jen jedna kniha, to byla rusko-japonská cvičebnice.

Vstup do krámu byl příjemný. Bylo tu čisto a úpravno. Nábytek byl černý, lesklý, čistý, za ním pět hezounkých prodavaček. Přihrádky na zadní stěně za pultem byly plny vázaných knih, u dveří rozvěšeny pěkné mapy a vystavena tabule s narovnanými knihami. Uprostřed skřínky s knihami a stojany s četnými pohlednicemi.

Chtěl jsem nějakou pohádkovou knížku, těšil jsem se na to, že tu něco koupím z toho, co jsem již dávno měl v Taganrogu a co jsem nemohl s sebou do vojska vzít.

Za tři malé knížky zaplatil jsem 820 rublů. Tyto mi však neposloužily, nebyly k ničemu.

Dlouho jsme na nádraží nestáli. Jednoho dne složili jsme své »kufírky« do skladů a odjeli jsme na pontonech na Ruský ostrov.

Evakuační idyla.

Byla to malá idyla, co jsme prožili na roztomilém Ruském ostrově.

Co se mi zvláště líbilo, byla jeho zeleň a mnohé polotropické keře a stromy, vysoké hory s dalekým rozhledem po moři a miloučká údolí, pěkné silnice, stavěné jako u nás, zajímavá opevnění pevnostní, výběr pěkných květin, zejména spousty konvalínek na temenech hor.

Jednou zabloudil jsem na východní skalnaté pobřeží, vzdálené lidských obydlí a pusté vzhledem k nevlídnému dojmů, jímž působilo na osamělého poutníka. Místo, dobré k vraždě nebo k jiné hrůzostrašné historii. V dále rýsovala se řada fantastických skal, vyčnívajících z moře, z něhož váh chladný vítr. Opustil jsem rád toto smutné zákoutí a hustým křovím, místy s bahnitou půdou, pustil jsem se po vysoké stráni na vrchol zelené hory, pokryté pouze travou.

Když po dlouhé době ocitl jsem se na vrcholu, měl jsem na západní straně krásný obrázek zeleného údolí, v němž ležela dvojí kasárna, v nichž jsme byli ubytováni. Ale na straně východní — hle! — zase ty pochmurné skály. Stesk z jakéhosi neznámého nekonečna jímá srdce v zamyšlení, a co tak cítím na nepříjemný ten obraz, žene se k vrcholu kopce přímo proti mně mrak. Fouká prudký vítr na vrcholu, že se zdá, jako by měl člověka smést dolů a teď hrne se sem spousta bílé páry, která se plouží po stráni, žene se k tobě jako roj duchů v útoku. V osamělosti na samém vrcholu vysoké holé hory a z dojmů předcházejících vzniká taková tíseň, že dříve, než se mrak přizene, prchám po svahu dolů a schovávám se pod skálu, očekávaje až se přivalí mlžný proud. Páry jako vodopád vrhají se se skály a z obou stran jako chlapadla se sem stáčejí. Mezitím ozve se nade mnou hvizdot větru jako meluzina...

Přišla nám tehdy bedna knih a časopisů z vlasti. Bylo to příjemné podívat se do časopisů. Revue líčily v povídkách a románech těžkou válečnou bídu ve vlasti a nízkou sexualitu, již zbaven byl člověk poslední špetky studu. Ale mnozí chlapi se výtečně zabavili v deštivých odpůldnech četbou. Kdo nechtěl čísti, šel naslouchati hudbě II. praporu. V 8. rotě bavil své druhy neúnavně učitel Klepáč, sypaje z rukávu vždy nové satirické popěvky, posměšné verše a charakteristické výstupy. Byl jsem tomu upřímně rád, když mi při mé návštěvě v Informačně-osvětovém odboru sdělil dr. Kudela, že vytisknou pár Klepáčových veršů. Měť Klepáč svými popěvkami a písničkami zajistí velikou zásluhu o duševní zdraví rot, o její vnitřní svěžest. Mezitím co v jiných rotách lehal chlapi ze žalu

po domově a z nedostatku důvěry v budoucnost na explodující pumy v křoví na pokračující tajgy, v 8. rotě hlaholil jen zdravý smích.

Zmínil jsem se, že jsem byl návštěvou u dra Kudely. Šel jsem vlastně jen do úřadovny redaktora Pavla, který mi dal korigovatí fejton o bitvě u Nikolska.

Inženýr Pavel vzal mě s sebou spát do kupé osobního vozu, jež sloužilo za ložnici, ale byla to ložnice — tak se mi alespoň tehdy zdálo — hrozně smutná.

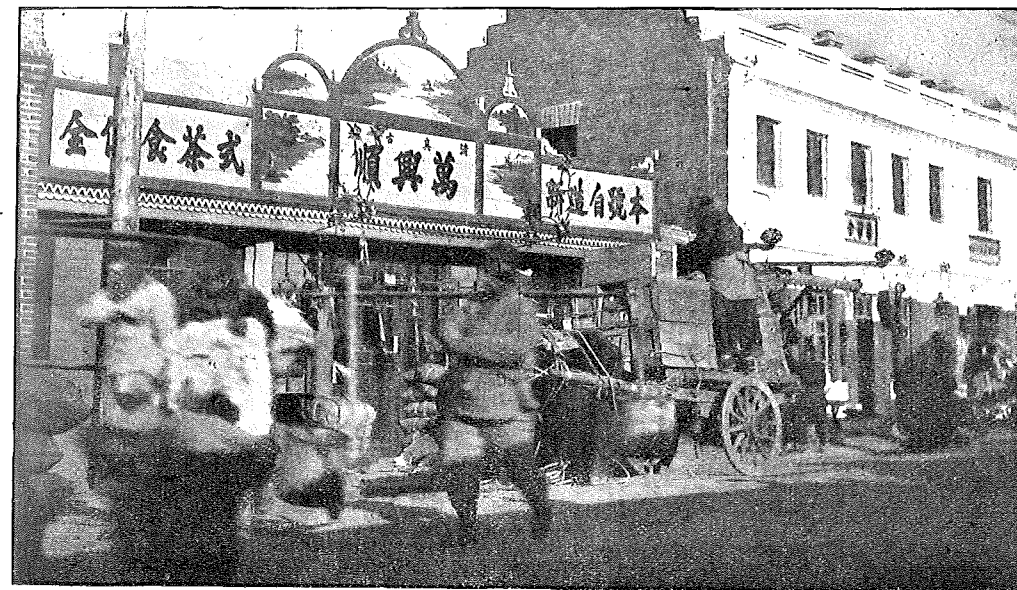
Ráno navštívil jsem náčelníka dra Kudelu. Redakce »Československého deníku« byla

práce, protože existuje příkaz Krejčího, aby se k 1. máji likvidovali. Ze třetí divise přišli jen tři hoši, otočili se tu, řekli, že na takovou práci nejsou z vlasti zvyklí a — odešli...

Nabídl mi potom, abych rukopis u nich nechal, že o tom něco napíše do deníku. Svčil jsem.

Hovor obrátil se na noviny z vlasti, jichž kupa ležela na Kudelově stole. Při rozhovoru přeletěl jsem zrakem spolupracovníky, již mě stíhali kradnými pohledy.

Nebylo mi tam jaksi volno, bylo to tu příliš skvělé a proto jsem se poroučel. Dr. Kudela

Z pouličního ruchu v Charbině.

Foto Památník Odboje.

umístěna v přepychovém voze, kde bylo okno vedle okna a u stolků seděli po obou stranách spolupracovníci. Bylo jich asi šest. Major dr. Kudela skloněn byl u většího stolu, plného novin z vlasti.

Vešel jsem — pravda — do elegantního toho vozu, plného světla a zrcadel, trochu nejistě.

»Bratře doktore,« oslovil jsem s úklonou dra Kudelu přímo, »přišel jsem ti nabídnouti divadelní hru. Snad by vám přišla vhod, poněvadž jste dosud ničeho podobného nevdali...

»Hm, to je zlé.« svým měkkým hlasem odpovídala mi hlava odboru. »Nemáme dostatek typografů. Co se nám stalo! Staří nechali

mi podal ruku a vyprovodil mě ke dveřím.

»Přijď k nám někdy do vozu tam vzadu,« řekl mi na rozchodnou. »Jsmo tam pohromadě s Pavlem.«

»Co dělá redaktor Pavel?« ptám se ještě.

»Není teď doma,« odpověděl.

»Kdy vás mám navštívit? Býváte tam spolu dopoledne či odpoledne?« pokouším se umluviti.

»To nevím,« pronáší ještě lhostejně a já už hledím, abych byl venku.

Redaktor inž. Pavel o Štefánikovi.

Když jsme jednou jeli spolu československým parníkem »Smělčákem« na Ruský

ostrov, vypravoval mi inž. Pavel o sobě a jiných osobách, také o Štefánikovi.

I.

V severní Africe seznámil se Štefánik s rodinou Beduina, který měl za manželku Francouzku. Podle přísných zákonů mohamedánských nesměla sličná Francouzka ukazovati svou tvář před cizím mužem, což se jí při návštěvě mladého učence stalo nesnesitelným, protože jí elegantní muž velmi imponoval. Krásná Francouzka měla roztomilou dceru, kterou by se byla ráda sympatickému cizinci pochlubila. Nevěděla však, jak to udělati. Ale důvtip ženy je bez mezí. Svěřila se tajně Štefánikovi, že by ráda měla vzdor přísným zákonům církevním obrázek své dcery. Štefánik se uvolil tajně v její ložnici dcerušku fotografovati, a to večer při magnesiovém světle. Mladinká krasavice, okouzlena vtipností mladého učence, který dostavil se do ložnice v přestrojení ženy, zamilovala se vši orientální vášnivostí do Štefánika a její zbožňující ji matka pojala úmysl dáti roztomilému cizinci svou dceru za manželku. Štefánik jen s velikým úsilím vymanil se z plánů těchto romantických žen.

II.

Ve foyeru armádního velitelství udílel generál Foch rozkazy pro příští den, při čemž podotkl hlasitě: »Zítřejší bude krásné počasí...«

Štefánik, rozmlouvající nedaleko s několika důstojníky, pokročil k vrchnímu veliteli francouzských vojsk a ve vojenském postoji pronesl zdvořile, ale důrazně: »Odpusťte, generále, ale zítra nebude pěkné počasí, naopak, bude pršet.«

Generál popatřil na mladého kapitána s údivem, že se opovažuje pochybovati o jeho předpovědi. Zakabonil se, ale ničeho neřekl a odešel do své pracovny. Za chvíli však se vrátil do foyeru a ptal se po mladém kapitánu. Štefánik se přihlásil a generál se zájmem se ho ptal, proč myslí, že bude zítra pršet.

»Jsem astronom a mám k dispozici meteorologickou stanici. Podle mých pozorování

mohu vás, generále, ujistiti, že máme pro zítřek k očekávání déšť.«

Na tváři generálově po této odpovědi projevil se ještě větší zájem. I pozval mladého učence do svého kabinetu k důvěrné rozmluvě. Mezi rozhovorem nabídl se Štefánik zaříditi po celé délce fronty meteorologické stanice, jež by nejen ukazovaly srážky v povětří, leč i předvídalý větry, příznivé německým otravným plynům, jakož i větrné víry vysoko ve vzduchu.

Foch přijal tuto nabídku a pověřil Štefánika, aby svůj návrh provedl.

Od té doby pozorovaly se menší ztráty na životech při německých útocích otravnými plyny a aeroplany zdařileji prováděly ve vzduchu své nálety.

Štefánik pak platil ve štábu Fochově za spolehlivého rádce a jako takový měl vždy dvěře do hlavního stanu otevřené a jeho slovo mělo svou váhu.

III.

Náhodou získal Štefánik bývalého presidenta Roosewelta pro snahy naší revoluce. Roosewelt totiž na svých honech v afrických pustinách v poříčí řeky, tuším Orange, našel nové pásmo hor, popsal je a vkreslil do mapy. Svůj objev oznámil učené společnosti. Leč vyskytl se člověk, který v krajích těch cestoval a ten popřel, že by tam takové pásmo hor bylo.

Roosewelta velmi hnětl nastavší spor a přál si toužebně, kdyby našel někoho, kdo také v těch krajích byl a jako svědek by potvrdil jeho tvrzení. Náhoda svedla ho se Štefánikem, který ku podivu presidentovu prohlásil, že v těch krajích byl a zmínkami ve svém spisu může potvrditi tvrzení Roosewelta.

IV.

Přítomní zbystřili pozornost.

V Odbočce Národní rady československé v Sibiři řekl jednou Štefánik: »Víte, jaký je náš voják?«

»Ukáži vám to na příkladu,« pokračoval Štefánik. »Představte si tři vojáky: německého, francouzského a českého. Dáme jednomu po druhém rozkaz: »Tancuj!« a pozoruj-

me je, jak si při tom vedou. Německý voják, jak uslyší rozkaz, dá se toporně do tance. Francouz se usměje a odpoví: Zahrejte mi k tomu! — Čech se podívá zpřímá na rozkazujícího a řekne: — Proč? — Němec projeví vždy disciplínu, Francouz chce míti při všem, co k tomu patří. Čech se ptá po příčině a když zví, proč má to nebo ono dělati, začne třeba i tancovati.

V.

Jaký je český člověk, na to odpovídá Štefánik také příkladem.

Z ohrady vyčnívá hřebík, o nějž si každý mimojdoucí roztrhne oděv. Jde mimo Angličan a chytí za hřebík. Sotva si všimne, oč zachytil.

Nevyruší se ze svého klidu a jde vážně dále. Kráčí tudy Francouz. Jeho šat uchytí se za hřebík. Podívá se, co to bylo, usměje se, pohodí hlavou a jde dále. Jde Němec a roztrhne si šat. Začne svolávat policii, nadává na nepořádek a že to dá do novin. Konečně jde tudy Čechoslovák a chytí také za hřebík. Podívá se a vidí vyčnívající hřebík, za nějž se jistě ještě chytí kde kdo, kdo půjde mimo. Shýbne se, zvedne kámen a hřebík zatluče.

VI.

Když se vracel s fronty, jel Štefánik přes Tjumeň do Omska. Ruské noviny při jeho příjezdu prohlašovaly, že přijíždí vrchní spojenecký generál Janin v průvodu českého ministra, jako by byl Štefánik v podřízeném poměru k spojeneckému nejvyššímu veliteli v Sibiři. Ale když Štefánikův vlak stanul na omském nádraží a ruští novináři viděli, kterak Janin chová se k ministrově a zove ho přechásto: »Mon ami!...« pozorovali s překvapením opak.

Generální stan Lebeděvův poslal jako svého zástupce mládežnického kapitána. Když pak ruští generálové Štefánikovi hlásili, že by rádi byli dali vyrukovati celý garnison, ale vojákům by bylo zima, Štefánik na to odvětil: »Věřím, pánové, že vašim vojákům by bylo zima, ale myslíte, že našim vojákům na Urálu zima není?«

Vyslanec dr. Pergler.

Jednoho dne navštívil nás ve Vladivostoku vyslanec dr. Pergler a dobře učinil. Rádi jsme ho viděli a ještě raději slyšeli.

Pověděl nám zajímavé věci o Americe, kterou zná, avšak povídal nám to ne proto, aby nás jen pobavil, nýbrž aby nám z amerického života vybral to, co by se nám hodilo jako vzor.

V rotách byl slavnostní úklid, aby byl host potěšen. Přednáška byla v pěkném prostranném sálu nahoře na stráni.

Po přednášce vypůjčil jsem si řečníka na chvíli a položil jsem mu mezi řeči několik otázek, které mě zajímaly s ohledem na diplomatickou službu. Dr. Pergler byl, jak známo, tehdy diplomatickým zástupcem naší republiky v Tokiu v Japonsku. Zejména jsem se ho zeptal, dostal-li pro svůj úřad nějaké instrukce od vlády. Odpověděl: »Žádných instrukcí jsem neobdržel. Řeklo se: Jdi a pracuj! Pokažís-li něco, půjdeš. To je celá direktiva.«

Zajímalo mě věděti, jak se vystupuje při audienci u japonského císaře.

Dr. Pergler vyprávěl: »U audiencie bývají zástupci států v různých historických svých krojích, pouze já a americký vyslanec jsme v civilu. Ale vešlo to již tak ve zvyk, že se nad tím nikdo ani dost málo nepozastavuje.«

Bratři přes to, že přišlo, přinesli velikou kytici konvalinek pro paní Perglerovou, která byla zřejmě touto pozorností potěšena.

Medvěd' Miša.

Většina medvědů, které vozili s sebou naši bratři, měla jméno Miša. U našeho pluku kuchář jedné roty ochočil si medvěda a také ho nazýval Mišou. Na Ruském ostrově se jednalo vážně o to, půjde-li s námi Miša do vlasti. Většina byla toho náhledu, že s námi rozhodně pojede. Menšina však o tom nechtěla ani slyšet. To bychom je mohli nasaditi do Šumavy, co by jich bylo. Co si s tolika medvědy počneme?

Majitel medvěda zavřel brzy však ústa všech oposičníků. Došel si na kapelníka Krupu a nabídl se mu, že naučí medvěda tancovati buben. Měl štěstí, neboť kapelník bez-

toho nevěděl, jakou náhradu bude mít za poníka Marusju, který se před nedávnem do rána oběsil na provaze, jímž byl přivázán. Tehdy byl oběšenec podezříván, že spáchal sebevraždu z ideální lásky k Rusku, aby se s ním nemusil loučiti.

Kapelník slíbil podporovati žádost medvědárovu, aby jeho zvíře dostalo se na loď.

Od tohoto dne vídali jsme bubeníka a činelistu chodit s medvědem po silnici a občas mu na svých rámusových nástrojích zahráli primitivní pochod. S počátku se medvěd divočil. Stávil se na zadní nohy, bručel a dával najevo, že se mu to nelíbí. Ale zvykal si stále víc a více, až snesl i třikrát opakovaný marš od repetice přes trio až po kodu. Potom byly zkoušky s taháním bubnu. Dlouho si nechtěl zvyknouti tahat vozíček za sebou, raději by jej byl tlačil před sebou. Ale i tomu přivykl. Zkoušky s celou kapelou dopadly pak již dobře.

Zajímavě bylo, jak na medvěda působil stejný krok. Brzy se mu zcela přizpůsobil a předními nohama držel sám krok s hudebníky. Zvykl si na přesnou vzdálenost od hudebníků, a když se mu někdo připlétl blíže nebo mu byl docela v cestě, jednoduše ho prackou odhodil stranou a šel dále, drže krok.

Tak si sám náš Míša vydobyl právo jeti s námi do vlasti. Nic pro Rusko neplakal, ani se nechtěl oběsiti, jak to udělala Marusja, nýbrž klidně a vážně táhl svůj buben nejen po Kanadě, nýbrž i po nevděčné Opavě.

Neuvěřil.

Zajímavá příhoda se mi stala, když jsem jednoho dne pustil se do stráně příkré hory, kde dole rostly pod stromy překrásné keře bez listí, obalené fialovými květy a nahoře samý kámen beze stromů. Slunce pražilo do té malé kamenné poušti a já měl strach před jedovatými hady. Zbytečně, neboť jsem ani jediného nespatriil. Výše nastaly křoviny, jimiž se člověk těžko prodíral a hřbet hory byl holý, pokrytý jen travou. Našel jsem travou zarůstající cvičební okopy pro pěchotu, odtamtud byl pěkný rozhled zejména k západu na filigránské tajemné hory se zá-

livy, lesknoucími se v slunci a ztrácejícími se v šedi dalek.

Odtud pustil jsem se po hřbetě snižujícím se k údolí a pěšinkou dostal jsem se hnedle k silnici.

Kde jsem zahlédl nějakou zvláštní bylinu, hned jsem si ji vzal s sebou, abych s přáteli zjistil o ní, co se zjistiti dalo.

Na louce v záhybu silnice našel jsem právě rostlinu s fialovým květenstvím, podobnou chrastavci. V té chvíli vynořil se odněkud přítloustlý »buržuj« a zamířil ke mně.

Když mě docházel, s podivem si mě prohlížel.

»A čto vy?« povádal. »Za čem vám ety cvěty?«

»Zajímám se o rostliny,« odpověděl jsem.

»Cože?« utrl se na mě jako uraženě. »Co vy se můžete zajímat o rostliny. Takhle kdybych to řekl já. Jsem profesor botaniky.«

»Těší mě, že mám čest,« sahám při tom rukou ke štítku a hned využívám situace. »Račte mi laskavě říci, jak se jmenuje tato bylina?«

»To jest valeriána, ale tím si hlavy nelamte. K čemu vám třeba znáti valeriánu?«

»Tedy valeriána! Z ní připravuje se tinktura valerianae.«

»Vy jste felčar?«

»Ano, jsem felčarem.«

»Felčar nemusí a nemůže se zabývat botanikou. Radím vám, netrapte svou hlavu, k ničemu to není.«

»Co pravíte? Vyznám se trochu v přírodopisu.«

Profesor svraštil čelo. Tak se zdálo, že zlobně.

»Tropíte si ze mne šašky?«

»Nikoliv, jsem v civilu učitelem.«

»Nestrpím,« řekl prudce, těžce oddychuje, »abyste si ze mne tropil šašky. Botanika je věda, povznesená nad všechnu všednost. Nemůžete býti učitelem, když jste jen starším untěrem.«

Usmál jsem se: »Nehněvejte se, ale je tomu tak.«

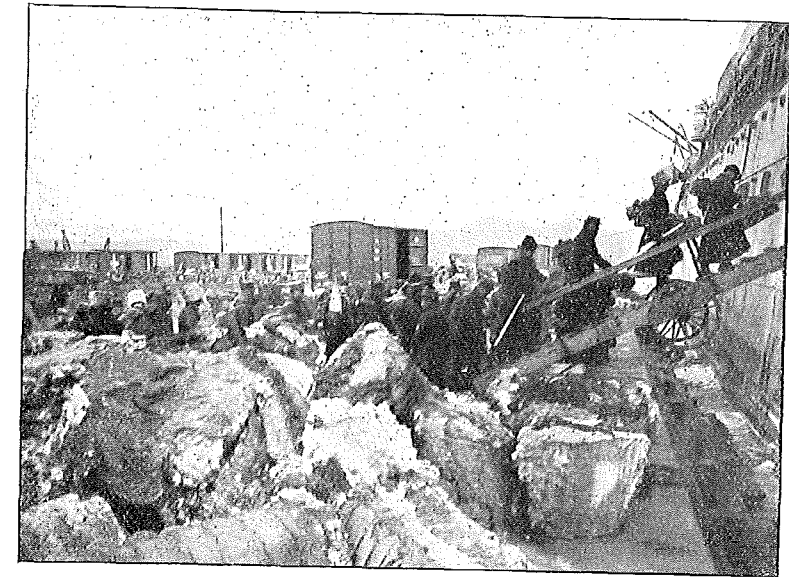
»Není tomu tak,« vycedil zuby, třesa se po celém těle zlostí, »na celém světě nikde

tomu není tak, aby inteligent, jenž zná botaniku, byl na vojně untěrem. Do svidanja!«

Prudce ode mne pádil, jako by ho pronásledovalo několik rojů včel. Nechápal, že by inteligent nebyl důstojníkem.

»Ujišťuji vás, že jsem vás neobelhal,« volal jsem za ním.

Mávl jen odmítavě paží.

Nástup na loď.

Foto Památník Odboje.

Odjezd z Vladivostoku.

K večeru nastalo rozechvění, když přišla zpráva, že na druhý den jedeme konečně přes moře.

Noc byla neklidná, jako kdysi před nástupem. Někdo vůbec nezamhouřil oka. Všichni spali neklidně a málo.

Již večer měl každý své věci připraveny, jen je vzít na sebe a sbohem, Ruský ostrovel! Byl jsi roztomilý, ale teď už je konec. Domoy magickou silou přitahuje.

Ráno časně posnídali jsme černou kávu, umyli jsme se naposledy v čistoučkém bublajícím potůčku a usedli jsme, abychom netrpělivě očekávali povel k nastoupení.

Nikomou ani nenapadlo, aby se s něčím loučil, ani si nevzpomněl, že už do těchto končin vícekrát nepříjde. Upřímně řečeno, ani nebylo nikomu líto, že tato místa navždy opouštíme. Čort vozmi! Nikde není tak dobře jako doma!

Po silnici ve svěžím vzduchu ranním po-

stupovali jsme po silnici do kopce, ale ani jediný legionář se neohléd. Každý jako by zapomínal, co má za sebou, a myslil na to jen, co má před sebou.

Pak se jelo na pontonech do Vladivostoku, civělo se na nádraží, pozorovali jsme, jak jeřábem nakládali naše »kufírky« a potom už husím pochodem nastupovali jsme na loď.

Tam vykázání místa a pyšné pohlížení na nábreží, už na cizí jakési nábreží, kde stáli bratři, kteří odjedou až později, potom nějaká ta zklamaná báryšňa a nějaký ten pes, který marně pobíhal sem a tam, hledaje, jak by se na tu vysokou obludu u nábreží dostal za svým bývalým pánem.

Generál Čeček se přišel rozloučiti. Nějaké krátké řeči byly proneseny, ale jen někdo je slyšel. Zazněla hymna, pak druhá a potom hned zahoukala siréna. Loď se dala do pohybu. Slunce se sklánělo k západu, aby zítra zas potěšilo všechna lidská srdce pod nebem.

Bylo těžko říci, čeho to byl projev, když všechny ruce mávaly, když všechny čapky vyletěly nad hlavy na rozloučenou. Byl to projev radosti, že už definitivně konečně trvalá nejistota života přestává. Dnes už mě nikdo nepřepadne, nenapadne, že zálohy nezastřelí, dnes budu ponejprv zas po dlouhém čase dobře spáti, třeba jsem na vodě. Stokrát jistější je tato loď, než tam pevná skála.

Někdo by však řekl, že to nebyl projev radosti, ale skutečné sympatie českého člověka k Rusku. Možná, že je tomu tak. Alespoň

když mizejí pobřežní hory a na obzoru je viděti jen úzký šedý pruh, roší se naše oči a je nám ponejprv něčeho přece jen líto...

X

V ZEMI CHRYSANTÉM A SAKUR MILAN KOVALČÍK

(Vzpomínky na Japonsko.)

Sbohem, Ruský ostrove! Těžko se s tebou loučím, protože tys nasýtil touhu mých chlapeckých let. Vždyť jako každý správný kluk snil jsem také kdysi o svém pustém ostrově, ztraceném v dalekých jižních mořích, na němž hrdinně bojuji s nepřízní osudu a divokou přírodou, oplakáván doma přísnými rodiči a zaujatými učiteli. Nuže, tebou byl sen můj vtělen ve skutek, ne sice na sto procent, protože místo jeskyň máme zde rozlehlé kasárny, rovněž pardali a dravci chodí zde v kalhotách, potažmo v plavkách, ale přece jen dostatečně, protože půldruha měsíce mohl jsem se nerušeně milovati s mořem.

To jakoby v náhradu za všechna strádání, rány, hlad a zimu předcházejících let prožíváme nyní vesele prázdniny na cestách. Z Irkutska vyjeli jsme 22. června 1919, těsně po vzrušujících událostech s uvězněním delegátů v našem rekonvalescentním domě a jejich osvobozením čtvrtým plukem. Byli jsme ještě svědky, jak se věc urovnala, a pak již ujížděli jsme ostrým tempem k východu. Nelíbil se mi ten chvat, protože velmi rád bych se byl blíže seznámil s krajinami, jimiž jsme projížděli. Abych se poněkud odškodnil, nastěhoval jsem se vždy ráno na tormaz (brzdu) posledního vozu a hulákal písničky do kraje. Bylo to skvostné cestování. Po jasném Bajkalu s jeho tunely a horskou obrubou, následovala jízda údolím kalné Selengy, pak zelená horstva Jablonového chřebetu, údolí, řeky, lesy, stepi a pouště. Utkvěly mi v paměti obzvláště scenerie v pohoří Čingan-ském. Pak v údolích objevovaly se hliněné domky mongolských vesniček, obklopených lány pečlivě obdělávané země. Stanice hemžily se čínským vojskem. A zase hory. Od Ni-

kolska Ussurijského vyhlíželi jsme nedočkavě moře. Dočkali jsme se.

Český parníček »Smělčák« převezl nás z Vladivostoku na Ruský ostrov do kasáren na »Podnoží«. Urovnali jsme své pelechy a spěchali k moři. Na písčitém břehu proleželi jsme pak celé dny, plováli v moři, zpívali, věnčili se chaluhami a hráli si ve vlnách — správněji řečeno, polykali slanou vodu na různý způsob. Vytvořila se brzy parta správných kluků, jejichž počiny však nenalezly milosti v očích usedlých fajfkových tatíků, z čehož jsme si nic nedělali, ba dokonce v duchu jejich bratrských výroků o našich zábavách nazvali jsme náš kroužek »partou přitroublých«, čímž nabyli jsme legitimaci k provádění svých kousků. Strýček Špalecius a otec Prokop — nejvážnější členové party — zajížděli občas do Vladivostoku a nám hodným dětem vždy něco přivezli. Jednou korporativně navštívili jsme čínské divadlo, o němž strýček Špalecius prohlásil, že jest velmi správným místem pro »partu přitroublých«. Malodušní členové brzy však odtamtud utekli a přes hodinu vydrželi tam se mnou jedině Škarvan a Edl. Odpustíte mi zajiště popis čínského divadla, četli jste asi o tom jinde, a mé literární možnosti vystačí nejvýš, abych řekl, že to je náramný brajgl. Však za setrvání v tom brajglu bylo námi obsazeno předsednictvo party.

Plynuly vesele dny na ostrově v blahém lenošení, z něhož nás občas vyrušil br. Kusák, jenž vyšťáral v jednom baráku bradla a honil nás do cvičení, a bratr profesor Matuška, nacvičující pěvecký sbor.

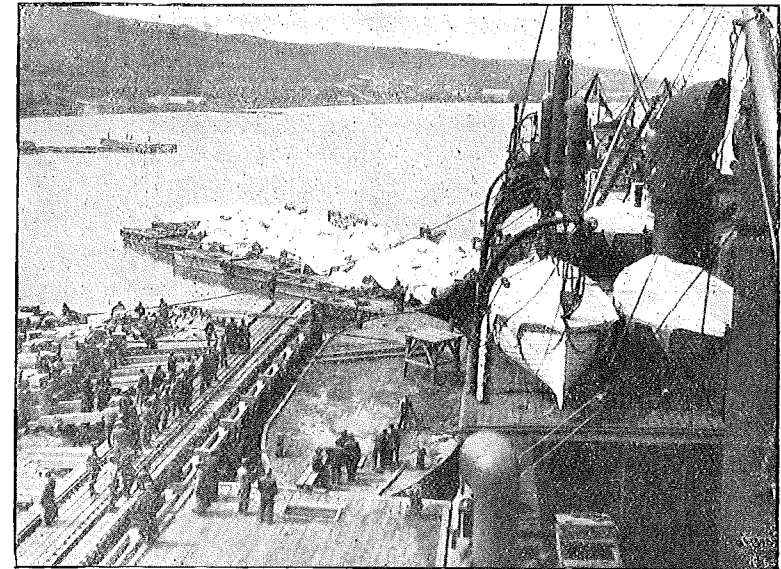
13. srpna dopravil nás »Smělčák« zpět do Vladivostoku, kde u břehu čekala nás loď

»Heffron«, zařízena pro dopravu vojska z roku 1917, neboť tehdy dopravovala americké vojáky na francouzskou frontu. Americký strýček filmoval naše nalodování. Bohužel, přestal točit klikou právě, když jsem docházel před aparát. Nadějná filmová hvězda zůstala neobjevena.

Vyjeli jsme za nepříznivého počasí. Zpívali jsme na palubě »Kde domov můj?« a »Vzhůru plavci«, zatím co rachotil kotevní řetěz a »Heffron« začal se otřásati nárazy

na zamlženém obzoru, šíří se a roste, aby nakonec prudkým rozběhem vynesla loď na svůj vrchol a unikla pak s posměšným šuměním, nechávajíc klesnouti nás hluboko na své úpatí a na pospas druhým vlnám. Děšť, víchr a vlny.

Sedím skrčen na hromadě lán a snažím se nemyslet již na nic. Bolest umlká a duši rozlévá se tiché uspokojení, že tento stav se nikdy už nezmění. Poplynu věčně ve větru, v šumotu deště a vln po rozbouřeném moři,

Nakládání zboží na loď.

Foto Památník Odboje.

strojů. Pomalu pluli jsme zálivem. Nízko nad námi hnaly se potrhané mraky a obzor byl zatažen, takže jen nejasně rýsovaly se vladivostocké mysy a vpravo Ruský ostrov. »Heffron« vyjel brzy ze zátvrtí a začal bojovati s rozbouřeným mořem.

Málo nás zůstalo na palubě. Chlapci zalezli do koutů a na lůžka. Tisnivě dolehla na všechny mysle chvíle loučení. Každý byl si vědom, že uzavírá se pro nás význačná doba, že odcházíme navždy z velikého Ruska, na jehož klíně vyrostlo naše vojsko, naše bratrstvo, jehož lidu naučili jsme se rozumět, chápat jeho bolesti a žaly, a jež vleptalo do našich duší nesmazatelně svůj obraz.

Sedím v kryté chodbě na boku lodi. Popozoruji, jak hrnou se ke mně hory špinavě zelené vody, věnčené na vrcholcích bílou pěnou. Vlna za vlnou utruhuje se od bílých plání

poplynu bez cíle, bez přistání. Tíse šinou se vzpomínky na to, co bylo.

Ze shonu za místem, za kusem chleba, ze dna ostravských šachet vytrhla mne válka. A válka zanesla mne do českého vojska, v němž teprve začal jsem opravdově žít, v němž poznal jsem bratry čistých srdcí, jasných myslí a velkých duší. V němž miloval jsem každého a všechno. Zanesla mne do Ruska, kde poznal jsem daleké obzory, dýchal vzduch širých volných stepí a mocných horstev, kde rozvinulo se mé srdce pod vělým pohledem hnědých očí.

Teď vše to zapadá za obzor, mizí v mlze a bouři.

Nad duši zmučenou rozprostírá křídla tichá resignace.

Vím — věčně budu tak seděti skrčen na kupě lanoví, věčně budu naslouchati šumotu

deště a moře, věčně budu zírat na let roztrhaných mračen nad hrou vln.

Předě mnou není břehu, netoužím po přístání.

Druhého a třetího dne bouřka nepolevila. Málo je nás, odolávajících mořské nemoci. »Kulhavý dábel« (Štajnský) nedá pokoj. Přemluvil mne a pomáháme bratrům, zápasícím s mořskou nemocí. Čiháme na ubožáky, sedící s hlavou ve dlaních, a sedáme pak nenápadně vedle. Pokračujeme v nevinném hovoru o svých oblíbených pokrmech, z nichž nejvíce vychvalujeme vepřové škvarky a osmažený špek na špagátě. Pomohlo to skoro v každém případě. Postižený v několika okamžicích vydával hlubinám povinnou obět.

16. srpna k ránu vyburcoval mne z tvrdého spánku »soused pod postelí«, Emil Čech. Poněkud vzrušen mi sděloval, že »Heffron« narazil před chvílí na skálu, snad nám hrozí utopení, protože spodek lodi jest úplně rozbit a voda rychle naplňuje dolní prostory. Rychle jsem se vzbudil. V podpalubí vládl nezvyklý ruch. Na palubu však nikdo prozatím nesměl, ale z pohybů lodi jsem hned poznal, že se opravdu něco vážného děje. Dříve loď se volně kymácela na vlnách, kdežto teď převalovala se s boku na bok, což po každé skončilo notným drcnutím. Pod námi v lodních prostorách ozýval se podezřelý hukot a kromě toho upozoroval jsem, že záď lodi jest poněkud skloněna. Ale již nám tlumočen vzkaz kapitánův, abychom setrvali klidně na svých místech, nebezpečí že nám prozatím nehrozí.

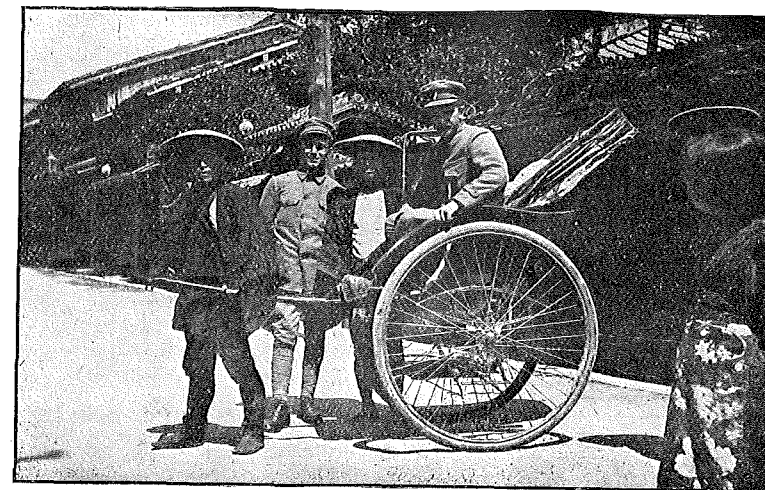
Připraveni, avšak již skoro úplně klidni, ulehli jsme a očekávali dalších událostí. Brzy začaly létati vtipy na naši situaci, a na to, jak se kdo polekal. Vzpomněl jsem si, že včera mne chtěla parta vyhodit přes palubu jako Jonáše, že prý jsem nejvíce hříchů v Rusku napáchal a trval jsem nyní na tom, aby mne za na cti utržení odprosili, protože jen úplně nevinnému dopřává Bůh tak pevného spánku, že jej neprobudí ani ztroskotání lodi.

S rozedněním mohli jsme již na palubu. Bouře skoro ustala a nad krásou okolí plesalo srdce. Asi půl míle od nás stál červený maják (jmenuje se Dajmodži-Iwa) na ska-

liskách a pozadí mu tvořil menší zelený ostrůvek. Na všech stranách vystupovaly hornaté ostrovy a na severovýchodě prostírala se hornatá pevnina. Vše jasných, živých barev. Skalisko, na němž uvízla naše loď, skrývalo se zrádně pod hladinou a »Heffron« zmítal se na něm jako ptáče, lapené rukou surového kluka. Mořské dno v okolí japonských ostrovů jest skalnaté a nebezpečné. Japonci ze strategických důvodů nedovolí cizincům měření ve svých vodách a sami zakreslili do map dráhy pro cizí lodi. Nuže, v mlze a bouři odchýlil se »Heffron« poněkud s této dráhy a nastala katastrofa.

Moře kolkolem bylo pokryto vrstvou nafaty, unikající z trhlin v lodním boku. Nedaleko houpaly se na vlnách dva japonské křižníky, které v noci přispěchaly na volání ohroženého »Heffronu«.

Měli jsme toho dne zajímavou podívanou. Nejdříve pozorovali jsme potapěče ve skafandrech, sestupující do hlubin, aby ohledali trhliny. Potom přiblížil se k »Heffronu« jeden z křižníků. Záď obou lodí byly spojeny silným ocelovým lanem a křižník, přidávaje neustále páry, pokoušel se stáhnouti »Heffron« se skaliska. Lano se napjalo, »Heffronem« několikrát cuklo a pak s hromovou ranou lano prasklo. Kdo se pevně nedržel, válel se po palubě. Pokus byl několikrát opakován se silnějšími lany. Ale »Heffron« byl pevně na skalisku zaklíněn, takže lana praskala jedno za druhým. Kluci se ušklebovali, že chytří Japonci potrhají kde které poškozené lano a Američané jim to dobře zaplatí. Mezitím na vlnách kolem nás poskakovaly džunky s ohromnými plachtami a obsazené posunkujícími na nás Japonci. Proplulo kolem rovněž několik velikých lodí a poznali jsme, jak málo jsme se odchýlili od správné dráhy. Jelikož bylo zřejmo, že poškození lodi jest značnější, než se v prvních chvílích předpokládalo, bylo nám k večeru sděleno, že zítra dopraví nás džunky na pobřeží. Máme si proto sbaliti nejnnutnější předměty. Zpráva tato byla různě přijata. Starší tatíkové byli rozmrzeni touto nehodou, ale mladší se na Japonsko těšili a dlouho do noci jsme uvažovali, jaké asi budou naše japonské chazajky, do jejichž baráků nás nastěhují.

»Rikša«, člověk soumar.

Foto Památník Odboje.

Časně zrána objevila se v průlivu na východě řada velikých barží, tažených malým lodivodským parníčkem. Barží byly dopraveny k lodnímu boku a začali jsme do nich sestupovati po provazových žebřících. Bylo při tom hodně švandy, protože následkem kymáčení lodi vznášel se provazový žebřík tu nízko nad vlnami a hned zas ležel na boku odkloněné lodi. Těžší invalidé byli dopravováni do barží po schůdkách.

Obsazené bárky odvázel parníček opodál »Heffronu« a spojoval je dlouhými lany. S počátku nás bavilo tancování na vlnách a pokřikovali jsme s lodí na loď. Chvilí vznášeli jsme se na vrcholku vlny, odkudž přehlédli jsme ostatní džunky, a hned zase ocitli jsme se mezi vysokými vlnami, zastírajícími nám výhled. Ale zakusili jsme toho dne dosti. Slunce pražilo nemilosrdně, a my na otevřených džunkách byli bez potraviny a hlavně bez vody. Krátili jsme si čas lovením medus dlouhým smetákem a krájeli pak rosolovitě jejich tělo na nudle.

K polednímu zapřáhl se parníček k první barži a zamířil k pobřeží. Na temně modrých kopcích, ostrých a příkrých kontur, pozemnáhu začali jsme rozeznávat políčka, křoviska a háje. Břehy s obou stran se přibližovaly, a to jsme vpluli již do úzkých míst průlivu Šimonoseckého. Zírali jsme překvapeni na okolní kopce, protože zrakům našim po prvé představil se výsledek mravenčí pile Japonců. Až do vrcholků nejvyšších kopců

žerasovitě stoupala malá políčka, ubohé proužky země, zachycené podezdívkami, jichž zřízení, obdělávání a zavodňování vyžaduje si jistě nám nepochopitelné vytrvalosti a trpělivosti. Vedle malých hájků a křovisek krčily se filigránské dřevěné domečky s lomenými šindelovými střechami. Sem a tam, hlavně před lesíky, stály jednoduché dřevěné brány, červeně natřené, asi jen pro parádu, protože jich účel a poslání jsme nemohli uhodnouti. Na pobřežních skaliskách občas uzřeli jsme divná písmena ohromných rozměrů. Pozapomněli jsme na hlad, žízeň a vedro.

V průlivu stále stupňoval se ruch a shon. Kolem mihaly se motorové loďky, parníčky, velebně klouzaly po vlnách četné plachetnice a občas vrhl na nás ohromný stín oceánský parník. Kromě toho byla hladina pokryta menšími loďkami i většími sampany, poháněnými jediným veslem na zádi, z nichž některé vlekly další barže, naložené zbožím. Ani jsme si v tom shluku nevšimli, že zatáčíme k pravému břehu, u něhož jsme za chvíli přistáli. Na břeh jsme přešli po prknech a honem sedali nebo chytali se druh druha, protože následkem celodenního pobytu na houpajících se baržích připadalo nám, že se houpe i celý Kiu-Siu.

Většina s povděkem vyhověla rozkazu, abychom si odpočali ve stínu ohromného skladiště. Čilejší sháněli však po okolí něco na zub a hned vedle skladiště objevili obchůdek, v němž byla jim nabídnuta příjemná te-

kutina, kterou Japonec nazýval saké. Starý Vimr, jenž z prvních ji ochutnal, usoudil, že barvu a chuť má jako slabé víno, pítí že ji lze jako vodu a vřele saké doporučil. Saké jest silný lihový nápoj z rýže, a proto ti, kteří se ho napili »jako vody«, byli za chvíli na mol, čemuž nebylo se lze diviti vzhledem k celodennímu hladovění a pobytu na prudkém slunci.

Mezitím vrátili se naši vyjednávači z města a byl dán povel k odchodu. »Sakem poražen« uložili jsme do stínu skladiště, aby se z opičky vyspali, a ve vzorném pořádku pochodovali pak do města. Na ulicích rostly davy Japonců. Nešli jsme na štěstí dlouho, protože nový náš domov — dům Ymky — byl nedaleko.

Všichni se dovnitř nevešli a mnozí se »ubytovali« na trávníku v zahradě. Rozeštrél jsem na zemi deku, pod hlavu vsunul tlumok s nejnnutnějšími potřebami a byl jsem ubytován. Vykoupali jsme se ještě pod sprchou a netrpělivě čekali povolení k odchodu do města. Teď jsme se dověděli, že město se nazývá Modži a na druhé straně průlivu že leží Šimonoseki.

Velitel transportu podplukovník Beneš našel při svém příchodu vše v pořádku, jediné oběda jsme se nemohli dočkat. Řekl nám málo příjemnou zprávu, že Japonci vůbec nejsou zařízení k přípravě jídel na náš způsob, abychom se tedy spokojili s tím, co pro nás seženou. A naši zásobovatelé se činili. Každou chvíli dovezl Japonec na dvoukolovém vozíku novou zásobu potravin. Banány, konzervované maso (Corned Beef), vařené fazole, sardinky, cibuli, ovoce a zase rybičky. Při dělení prvních zásilek byl hluk a tláčenice, ale když postupem času rostla vedle každého pelechů hromada různého zboží, polevil zájem a potom už nosili jeden nebo dva pro celou partu. Velmi jsme postrádali chleba (víte, že japonsky se jmenuje »pan«?) a ačkoliv jsme všechno to dobro důmyslně míchali, přece jen po chlebu se stýskalo. Stmívalo se a mezitím bylo nám dovoleno projít se městem.

Rádně vyleštění a vystrojení vydali jsme se na pouť do neznámého města. Musíme

přece působiti: jsme první posádka evropského vojska v Japonsku.

Odpolední pochod z přístavu byl rychlý a stále davem lidí, nebylo možno věnovati se pozorování a dojmům, ale zato teď nás čekalo ohromení. Po projití malé temné uličky ocitli jsme se náhle na jedné z hlavních ulic. Připadalo nám, že nejsme již na staré zemi, že jsme přeneseni na jinou planetu, do zcela jiného světa.

Nepříliš široká ulice, zastavěná s obou stran jednopatrovými dřevěnými domky, jednoduchými, ale v tom natlačením tvořícími pěkné obrázky, s nízkými sice, ale bizarními lomenicemi, tonula v záplavě světel četných barevných lampiónů. Otevřené krámky pod vychýlenými prejzovými stříškami pestřily se hromadami zboží, působícího dojmem hraček, lákajících k prohlídce a ke koupi. Sem a tam stály vysoké bambusové tyče s dlouhými, barevnými pruhy látek a na nich křičely svou velikostí roztancované ideografy. Před vchody do obchůdků a restaurantů zelenaly se v malovaných bedničkách trpasličí stromy, zkroucené tak, jako by staletí a hořské víchřice zkoušely na nich svou zlobu. Nad krámky velmi malebně byly zavěšeny různobarevné draperie, závěsy, plachty, firmy, stínidla a pohádkovitost všeho zvyšovaly pestré a vkusně pomalované svítlny.

Průsekem ulice nahlížela sem černá silhoueta příkré hory, vévodící celé té pohádce, a nad horou trčel bledý měsíc, stydlí se za to, že jest námi považován pouze za uprchlý lampión.

Zatím co zrak již poněkud přivykal nezvyklé podívané, hlásil druhý náš orgán — sluch — že i on pozoruje docela nové prostředí. Kolkolem rozléhal se klapot dřevěných get, japonské to obuvi, ve všech tóninách, ve všech taktech, piano, forte, allegro, vivace, maestoso, takže omámenému sluchu připadalo, jako by kúrové nebeští, ozbrojení velikonočními klapáčkami celého světa, provozovali kolem nás rozpustilý koncert.

Shledali jsme nutným schovati se na chvíli do malé hospůdky, kdež skryti za draperií z nitek plných korálků a pochutnávající si na ledové limonádě, pozorovali jsme ruch na

ulici. Záhy přivykli jsme na stereotypní Japonce v tmavých kimonech s tvrdým slaměným kloboukem na hlavě a s brejlemi na nose. Se zájmem však sledovali jsme každého rikšu, lidského tahouna, běžícího tiše s lehkým kočárkem, v němž hovějí si pohodlný pasážér. Ale nejdéle ulpívaly naše zraky na postavičkách líbezných Japonek v pestrých kimonech s ohromnými mašlemi vzadu (naši tomu říkali »berajtšaft«) a s roztodivnými velikými účesy.

Vozíkem pus-pus na promenádu.

Stali jsme se mezitím středem pozornosti hostů, jichž přišlo za námi tolik, že si neměli ani kam posedati: Pozorovali nás s uctivými úsměvy a podíval-li jsem se na někoho přímo, ukláněl se zdvořile. Pochopil jsem, že by se s námi rádi spřátelili a proto odpovídal jsem na jejich pozdravy se stejně roztomile laděnými úsměvy. A záhy rozpredla se zábava, ve které pro samu vzájemnou ochotu bylo naprosto zbytečno rozuměti slovům.

Již v Čeljabinsku učil nás strýček Müller anglicky, potom nás vyučoval během transportu poručík Jaro Chaloupka (uměl devět řečí), takže s trochou angličtiny, němčiny

a ruštiny jsme se jakž takž dorozuměli. Vrcholem zábavy bylo, když jsme odmítli evropský přibor a vyžádali si dvě hůlčičky, kterými Japonci jedí. Ochotní učitelé byli schopni nás sami nakrmiti a jejich veselí nad naší nemotorností nebralo konce. Večer uplynul rozkošně a kromě zásoby japonských slov a frází odnášeli jsme si domů plné kapsy navštívenek a pozvání k návštěvám.

Pozdě do noci trousili se hoši domů. Jen neobyčejné únavě tohoto dne jsme měli co děkovati, že jsme vůbec usnuli, protože do pozdních hodin bzučel dům hovorem a šepotem.

*

Láká to, velmi to láká k pokusu vylíčiti Japonsko, Japonce, Japonky a Japončata, jak jsme je poznali, ale uvědomuji si, jak krásně psali o Japoncích Kořenský, Havlasa, Hloucha, Pierre Loti a jiní (skromně připouštím) povolanější, a jelikož díky zákonu o obecních knihovnách možno si ony krásné spisy vypůjčiti skoro v každé zapadlé víscce, odkazuji vás na tyto mistry. Podotýkám pouze, že snažil jsem se míti oči otevřené pro všechno a že budu moci ještě hodně zajímavých věcí pověděti svému Zdenkovi a Šárce o Japonsku, a že tito dva caparti jediní mne snad budou stavěti výše oněch jmenovaných literátů.

*

Asi třetí den pobytu v Moji uspořádalo nám město představení. Přišli herci, gejši a zpěváci, sestřiči dohromady praktikábly a jeviště za chvíli skýtało vděčnou podívanou — ovšem tomu, kdo si umínil zapomenouti, že v Evropě také kdysi viděl divadla.

Jediné tance gejš se líbily všeobecně, obzvláště když řada tanečnic v zástupu přešla do nízkého předklonu, chytila si levou rukou nos a vějířem ovívala nejbližší část těla své předchůdkyně. Tančily s vějíři, s větěvkami sakur a se závoji. Kluci při té příležitosti s lítostí zjistili, že kimona jim jistě nedovolí tančit lezginku nebo vengerku.

Zatou pro recitační umění japonské měli kluci pramalé pochopení. Ti »chlapi« je těmi hrdelními a basově zpívanými zvuky nadobro otrávil. Rovněž tak zpěv a hra na malé kytary s dlouhým krkem a jedinou strunou.

Raději jsme několik nespokojenců nenápadně vyexpedovali ven, protože z dopalu nad nezvyklými zvuky byli schopni ztropiti výtržnost. My ostatní tvářili jsme se líbezně, ačkoli nás z toho uši a hlava také bolely. Následující jednoaktovce jsme skoro úplně rozuměli. Na místo sochy jakéhosi svatého postavil se mládenec, jenž pak důkladně prohnal a potrestal taškáře. Snad zloděje, ale jelikož se nám v Japonsku nikdy nic neztratilo, myslím, že zloděje ani ve hrách nemají. Herci odcházeli spokojeni bouřlivým potleskem a my si oddychli.

Druhého dne časně ráno obcházel své věrné bratr Kusák a zval ke schůzce. Na malém kopečku nad městem rozváděl svou myšlenku. Bylo by záhodno odvděčiti se Japoncům za včerejší divadlo a ukázati jim, co umíme. Navrhoval uspořádání akademie. Bratr profesor cvičí stále svůj sborek, br. Škarvan, známý basista, může recitovati »Chodskou«, a nutno námi obstarati tělocvičná čísla. Jeho myšlenku jsme s nadšením uvítali a stanovili hned program: prostná ruských legií (to jméno patří jim více, než prostná VI. sletu), rohování, skupinková prostná, velké bílé skupiny, antická scéna a živé obrazy.

Dali jsme se do práce. Dlouho nemohli jsme najít vhodné místo pro nácvik prostných. Nechtěli jsme se ukazovati během nacvičování a město Moji leží v tak kopcovité krajině, že za živý svět jsme vhodné místo nemohli nalézt. Konečně po dlouhém hledání našli jsme daleko za městem vhodnou rovinku, ale když jsme tam šli po třetí, táhla za námi čtvrtina městského obyvatelstva.

Japonci jsou náramně zvědaví. Neustále a všude nás obklopovaly houfy zvědavců. Zajímali se o to, jak jíme, jak se oblékáme, jak čteme a píšeme, zkrátka všecinko.

Mezitím vykonal jsem několik návštěv, pro něž vydal jsem mnoho peněz za ponožky. Při první návštěvě div jsem se neblamoval špinavými »portankami«. Bohudíky, jsem si ještě včas vzpomněl, že před vstupem do místnosti na měkké a čisté rohožky se musím zouti, a proto ještě včas jsem odvedl společnost na procházku k přístavu.

Heffron mezitím byl stažen se skaliska a dopraven do Kobe, jelikož v tamním přístavu

byly doky, vhodné k provedení nutných oprav. 3. září stěhovali jsme se za Heffronem. Na baržích přepluli jsme Šimonoseki-no seto (Emile Čechu, vzpomínáš ještě té hezké musmé, hledící s nábřeží tesklivě za Tebou?) a vyjeli dále vlakem. Ze Šimonoseki do Kobe jest skorem tak daleko, jako z Ostravy do Prahy. Cesta vlakem zase už svádí k popisování. Nalevo hory, ale příkré hory — ne jako u nás — vodopády, vesničky, města, stoupající zrcadla rýžových polí, lesíky, bambusy, kryptomerie, pagody, tori, říčky s klenutými mosty, a na druhé straně výhled na Setono-uči (vnitřní moře). Vše se nám velmi líbí, nelišíme se skoro od kluků na školním výletě, ale jedno nám přece chybí — na stanicích k i p j a t o k.

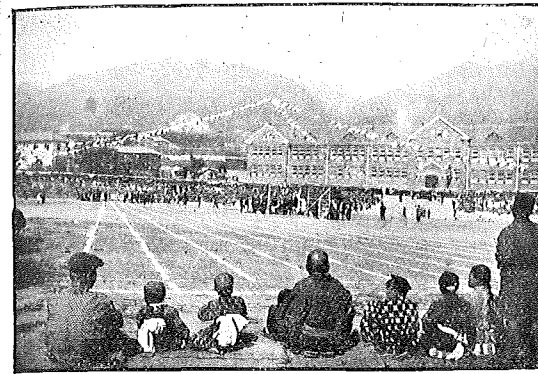
V Kobe byly ubytovány tři roty ve vojenském táboře pod stany a naše čtvrtá rota v budově Ymky. Později i my se přestěhovali do tábora.

Br. Kusák pokračoval v nácviku. Za svítání sehnal nás do prostorné sklepni místnosti a tam jsme dřeli až z nás pot tekla. Br. Kusák chtěl z nás nadělati stroje, a honil nás až do poledne. Pak sprcha a pak teprve volno.

Naše známá parta byla čestně zastoupena ve všech oborech. »Černá ruka« (Košťál), Otec Prokop a Sladkovský trénovali tvrdě football. S místním mužstvem z Kobe to vyhráli 19. září. Dostali nové kopačky a dresy, abychom se nemuseli za ně stydět, ani pokud se vzhledu týče. 24. září přijelo si na ně mužstvo z Osaky. Tehdy div nedošlo k nemilým zápletkám. Naši hráči odmítli hráti pro pekelný řev »stěny«, která přijela z Osaky se svým mužstvem. Myslím, že málokteré evropské mužstvo vydrželo by nezvyklý monotónní a ubíjející řev japonských »fanoušků«. Jazykové schopnosti br. Chaloupky se tu uplatnily (on vám uměl i japonsky), a dalo mu dosti práce, než spor urovnal. Osaka to dostala pak natřeno.

Při zápasech se uplatnila i naše kapela, vybavená více dobrou vůlí, než dobrými nástroji. Místní časopisy přinesly pak obrázky footballistů i kapely.

Odpoledne jsme trávili na výletech.

Slavnost v Kobe.

Měli jsme několik známých studentů a musmé z girl school (nu, abych se dlouho nekrotit — gymnasistek), a tím byly naše výlety zajímavější. Nejraději chodili jsme k vodopádům v Nunobiki, osmému divu světa. Byla to notná horská tura, vyléztí až nahoru, kde vodopády začínají. Prostáli jsme dlouhou dobu na můstku nad propastí ve střední části vodopádu, nebo v sousedních domcích jsme přihlíželi zručným malířům, zdobícím roztočilými kresbami porculánové výrobky. Pod vodopády měli jsme »svou čajárnu« (ale čaj jsme tam nikdy nepili), kde jsme si i zazpívali a kde jsme se pokoušeli při gramofonu naučiti děvčata valčíku. Jindy jsme leželi na Anchoor Hill (na vrcholu hory byla vypěstěna z křovisek podoba ohromné kotvy, daleko z moře viditelné), aneb na Suwajamu k pomníku prince Oki, odkudž dlouho do noci kochali jsme se panoramou velkoměsta, pohledem na moře stříšek, mezi nimiž tu a tam vynikaly zdobné střechy chrámů. Napravo až u moře trčely k nebi vysoké železné konstrukce loděnic a doky. Záliv ležel před námi jak na dlani a po něm hemžily se parníky, veliké jak dětské hračky. S nastupující nocí začaly vyskakovati na všech stranách světla a zanedlouho proměnila se rovina pod námi v světelné moře, v němž obzvláště jasným pásem vynikala Motomači, hlavní ulice.

Anebo hráli jsme si na písčitém pobřeží v Sumě a potom nás děvčata zavedla k společné modlitbě do Sumadera-schrine. Starý bonz vítal nás vždy s tímtož vlídným úsměvem. Do zamřížované pokladničky hodili jsme

několik senu a zbožně prostáli několik okamžiků před zasněným Budhou, sedícím na lotosovém květu a žehnajícím nás svou pravici. Na jeho šklebici se a pestře nalakované ministry po stranách jsme tajně vyplázli jazyk. Pak dlouho proseděli jsme v nádvoří chrámu v příjemném stínu kvetoucích vistarií u malého, umělého jezírka, překlenutého červeně lakovaným můstkem. Na březích jezírka rostlo několik staletých stromků-trpaslíků. Před odchodem házeli jsme ještě kaménky na vysokou tori. Zůstane-li kamének nahoře, bude vyplněno přání, které si házející pomyslel. Sakiyama umístila tam jeden kamének. Pak se podívala na mne. Co sis pomyslela, Horo líbeznosti?

Byli jsme také na výstavě květin v Sumě. Zázraky zahradnického umění. Na příklad scéna z některého národního japonského dramatu jest utvořena z voskových figur a jejich obleky tvoří keře chrysaném, umělecky zpracované do nejjemnějších záhybů. A těch mostů, pagod, draků...

V poslední síni tančí pod dohledem bonzů mladičké gejši náboženské tance. Při poslední scéně snesou se nad diváky spousty větviček rozkvetlých sakur.

Jelikož však kromě poesie jest na světě i prósa, zajdeme někdy k loděnicím, v nichž pracují armády modrých dělníků. Nevydržíme tu dlouho, protože člověk by ohluchl z rachotu nesčetných vrtaček a nýtováků. Jako povodeň zaplaví večer modří mužové všechny okolní ulice loděnic. I oni se však na nás usmívají a proto jsme spokojeni.

Od loděnic vracíme se po Minatogawě a jelikož nemůžeme odolati přepestrým reklamám četných kin na této ulici, jdeme se podívat na kus »Vengeance and Woman«, a z nápisu se dovídáme, že hraje se dnes 16. epocha. Těch prvních patnáct epoch můžeme směle oželeť, obsahovaly-li tutéž honičku cowboyů a přestřelky minerů se zločinci jako 16. epocha, jejíž děj se slibně rozvíjí pro dalších 15 epoch. Raději si příště vyhledáme kino, kde se hraje film z japonského života. Sedíme na zemi na rohoži (odmítli jsme židle, přivlečené odkudsi ochotnou biletářkou), popijeme z malých čísek neslazený čaj a pozorujeme na plátně se rozvíjející drama. Skon-

čilo asi špatně, protože hrdinka si ukousla malíček a zavěsila jej na krk bůžkovi Amidu a protože Sakiyama vedle několikrát neobvykle vzdychla. Ti dva chlapi, co u plátne nepřetržitě monotonním hlasem doprovázejí děj, mně jdou opravdu na nervy.

Pozorují, že Sakiyama na večerní vycházky neběří evropskou sukni bordó barvy, na kterou mají jediné studentky právo, nýbrž se navléká do kimona s pestrým obi. Snad má zakázány večerní toulky od svého senze (učitele). Nemohu to od ní vyzvědět. Těhle otázce jako naschvál nerozumí.

Bratři vpravili se pomalu do nových kolejí. Ti starší (bohužel, že i mladší — a ti jsou pak horší) mají zde už své obvyklé hospůdky, kde vytáhnou za večer několik Sakur (velmi dobré pivo) nebo několik náběrek saké. Kolikrát museli jsme takového brášku dopravit domů postranními ulicemi a jeho zpěvní choutky zkrotiti třeba ostrými prostředky. Náš transport vezl staré vojáky a invalidy a měli jsme mezi nimi všelijaké bručouny. I o našich přípravách pro akademii padla sem tam poznámka, že prý chceme dělati vopičky japonským buržoustům. Bratr Fišer s osvětovým kroužkem měl dosti práce.

Nedali jsme se takovými řečmi másti a 1. října byla premiéra akademie. Sál Ymky naplnil se japonskou, americkou i evropskou smetánkou z celého Kobe i okolí. Dostavili se zástupci úřadů, vojska i vlády.

A akademie se plně vydařila. Sbory byly krásně zazpívány, a to ví každý, že česká píseň se musí líbiti. Bratr Matuška jen řádl. Však chudák týdný opisoval po koutech notv a »tuhé« zpěváky cvičil třeba jednotlivě. Přednes bratra Škarvana, to bylo pravé hučení a šumění borů na Čerchovech. Tělocvičná čísla obecnost ohromila. Bratr Kusák přece jen z nás ty mašiny nadělal. Klápalo všechno ráz na ráz. Obecnost velmi obdivovalo »mužský balet«. Cviky se stupňovaly. Prostná, rohovníká prostná, skupinková prostná jedné pětice. Pak společné skupiny, osvětlované bengálem. Antická scéna byla oddechem od přísné disciplíny prostných. Br. Sladkovský hrál starého učitele v gymnasiu athénské a vybízel své svěřence k závodivosti a zápasům. Zápas byly na-

cvičeny, poražený v prvním kole porazil pak protivníka v revanši. Byli jsme s Kostkou rohovníckou dvojicí a v horlivosti sázeli jsme si rány tak opravdově, že obecnost propukalo v hlučné projevy. Rovněž řecko-římská dvojice Kabelík s Brunerem sekali sebou docela nefingovaně. Pak jsme se ještě namazali sádrou pro živé sochy a byl konec. Muselo to býti pěkné, protože br. Kusák nám potom řekl: »No, tak vidíte, kluci.«

Opakovali jsme akademii několikrát pro obecnost a pro žactvo zdejších škol. Za výklady elegantních obchodů na Motomači byly četné fotografie, z nichž nejzdařilejší byl vrhač oštěpem, br. Chramosty.

Po akademii stali jsme se přáteli kobské mládeže a učitelů. Nás cvičence poznávali na ulicích a hlásili se k nám. Byli jsme pozváni i k návštěvě vyučování ve školách.

Těsně po akademii dověděli jsme se radostnou zprávu. Odměnou za zdařilý náš podnik navštíví celý transport známé japonské poutní místo — staroslavnou Naru.

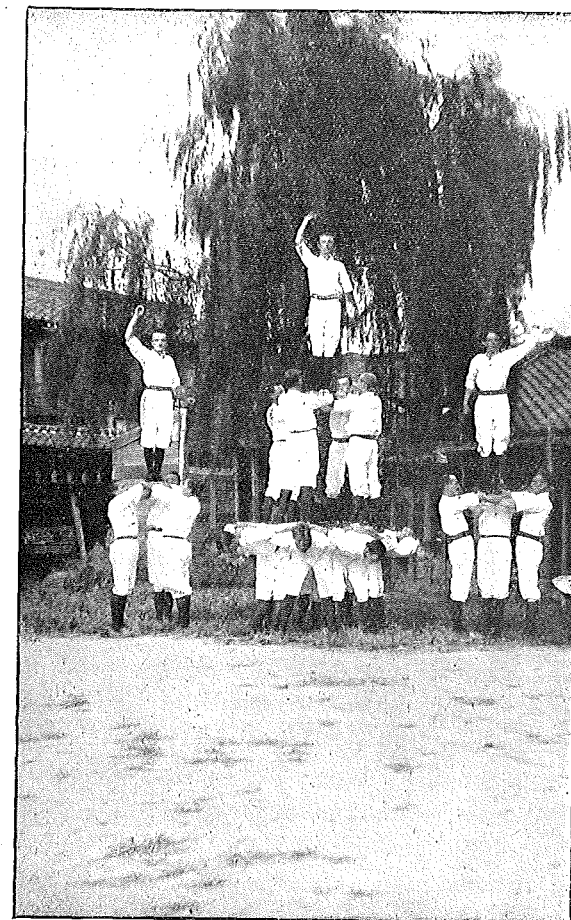
Vyjeli jsme 9. října časně ráno. Projeli jsme Osakou, ohromným průmyslovým městem, a zanedlouho potom vystupovali jsme v Naře. Okolí nádraží bylo dosti všední. Seřazení v rotách, pochodovali jsme stoupajícími ulicemi, na nichž hemžily se krámky s náboženskými relikviemi a hlavně soškami Budhy na lotosovém květu a Budhy na jelenu, neboť šestnácté (nevím určitě které) vtělení bylo do jelena a zdejší park byl zasvěcen tomuto vtělení. Po delší chůzi došli jsme k rozsáhlému jezírku, nad nímž vypínala se ještě elegantní pětioschodová pagoda s ochozem na každém poschodí a končící zášpičatělým kulem, ovínutým kovovou spirálou. Pagoda plná řezb odrážela se sytou červení v rámci zeleně. Za pagodou začínal posvátný háj, na jehož prostoře (prý 4 km²) jsou sta chrámů.

Široká silnice vedla teď lesem sloupovitých kryptomerií, budících svou velebností zbožnost v duších poutníků. Po obou stranách cesty upoutává naši pozornost sta záslibních kamenných svítilen, jemných kontur. Mnoho z nich rozhlaných a pokrytých mechem mluví o staletém věku. Pěšinky, odbočující

ke chrámům, podbíhaly pod nesčetnými tori, z nichž některé, docela malinké, svědčily, že zbožnost jich dárců byla mnohem větší jejich majetku.

I milovníci živé krásy, kteří neměli valného pochopení pro poesii kamenných svítilen, chrámů a bran, byli více nežli uspokojeni. V parku žije a volně se potuluje kolem sedmi

podium vystupují starosta města, náčelník provincie, zástupce vlády a jiní hodnostáři a na naše hlavy snášejí se vřelé uvítací řeči, jimž, bohužel, nerozumíme, a jichž zvuk působí cize na náš sluch. Nejedli jsme od výjezdu z Kobe a proto nespokojenci vzadu pobrukují, že by si ty řečičky mohli nechat. K rušivým projevům nedošlo, protože všichni pamatují

Sokolská akademie v Kobe.

Foto Památník Odboje.

set ochočených jelenů a proto kamkoli se zrak obrátil, všude zřel buď osamělé parohaté krasavce neb celé skupinky. Shledali jsme, že jeleni mají velmi vyvinutý umělecký cit, protože se vždy dovedli postavit tak, že s okolními předměty tvořili krásný obrázek. Na protáhlém schodišti umístila se jich lenivě celá skupinka, tam zase dvojice loudá se před zatměným vchodem do svatyně, jinde statný paroháč hrdě se rozhlíží pod mohutnou tori a kousek dále laňka s mládětem klidně se popásají kol zasněné, starodávné svítilny. Shromáždili jsme se ve velkém sále. Na

slib, že budeme pohoštěni městem Narou, a nechtějí si bratři proto ty pány pohněvati. Možná, že klobásy budou potom také tak dlouhé, jako teď ty řeči. S povděkem vítáme však vystoupení podplukovníka Beneše a na jeho výzvu provoláváme hromové »Zdar« starostovi, městu Naře, guvernérovi a Japonsku.

Ceremonie skončeny a v blahé naději očekáváme pohoštění.

Ó, český žaludku, nadutě se domnívající, že celý svět se sklání před tvou modlou, vepřovou s knedlíkem a zelím, tys byl tento-

kráte krutě potrestán. Před každým z nás ocitla se čiška, malinká, o jejíž osud bylo nutno se obávat v našich tlapách. Do těchto koflíčků musmé nalévaly zelenavý neslazený čaj. Bohové, vy jste viděli ty zoufalé pohledy. My, kteří hračkou dovedli jsme vypítí řádně napěchovaný kotolek kipjatu a — tyhle čišky. K čaji dostali jsme oplatek, z něhož do smutných našich zraků vážně hleděl velebný Budha. Ale oplatků mohl si každý nabratí do syta.

Pak následovalo krmení těch druhých jelenů. Zřízení rozezvučel veliký gong a za chvíli sbíhala se odevšad stáda lepých zvířat. Bez nejmenších známek bázně žrali nám oplatky s ruky. Myslím, že ten rok měla Nara vysoké obecní přírůžky.

Polaskali jsme se s jeleny a vydali se pak na prohlídku sadu a chrámů. Navštívili jsme jich celé desítky a proto se nedivte, že zůstal nám v hlavách z toho chaos. Utkvěly mi v paměti tři chrámy: Daibutsu-den, Nankoschrine a Jamei-mon. Mohutnost, starobylost a krása. Jamei-mon jest kopií téhož chrámu v Kiotu, nejkrásnějšího v Japonsku vůbec. Velký šogun Tokugawa shromáždil nejlepší umělce z celé říše a ti léta pracovali, než vytvořili tento skvost. Kopie v Naře prý nevytahuje úplně krásu svého originálu, ale i tak se nám nad bohatostí řezeb tajil dech.

Po kamenném schodišti vystoupili jsme do ochozu Nankoschrine. Dýše zde všechno velebným stářím, ale na upozornění průvodce věnujeme se zcela prohlídce roztočivých tepaných svítlen, starých prý přes tisíc roků.

Chtěl bych usednouti s některou z nich v náručí ve ztemnělém koutku božiště a vyzvat ji k vyprávění událostí a dějin, jichž byla svědkem.

Daibutsu-den. Honosná a pestrá budova skrývá v sobě tajemství. Mysterium velikosti Boha. Obrovský Budha, železný kolos, 16 metrů vysoký, do jehož nosní dírky se vejde člověk s rozevřeným deštníkem, sedící na lotosovém květu, pouští zde hrůzu na lidské mravenečky. Po skončení oficiální prohlídky vrátil jsem se do Daibutsu-den a zatím co zvenčí doléhalo sem dunění ohromného zvonu, proti němuž řada bratří rozháněla zavěšenou kládu, usedl jsem v koutě a nechal na

sebe působiti velebným Budhou. Nicotný červ před tváří ohromného díla. Člověk cítí svou malichernost, jest magnetisován tou ohromností, cítí touhu pokořiti se před Neznámou Mocí a chápe blouznivce, lehající v extasi na žhavé uhlí.

Na štěstí včas ještě — střízlivý Evropan — vzpomněl jsem, že skláním se před Dílem Lidským.

Při návratu zněl z našich vozů veselý zpěv, který přilákal k našemu vlaku spousty zvědavců.

Radostně uvítali jsme dopisy od bratří ze Sibiře. Píše mi Běd'a Vávra, že se notně polekali o nás, protože první zprávy o ztroskotání »Heffronu« byly prý divoké. Z mého dopisu Kleknerovi poznali, že vlastně nám pobyt v Japonsku přišel velmi vhod. S radostí se dovidám, že také co nejdříve pojedou do Vladivostoku.

Japonci nemohou zapomenouti na naši akademii. Jsme pozvaní na velké tělocvičné slavnosti. 17. října hned zrána byli jsme na stadionu a přihlíželi přípravám. Vedle stadionu jest výstava obrazů mladých japonských malířů a nacházíme tu řadu zajímavých věcí.

Odpolední program vyplněn byl výlučně běhy. Od marathonu až po humorné běhy s trakaři. Běhy na všechny užívané vzdálenosti a přes všechny možné překážky. Bavili jsme se tím znamenitě a skoro za tmy vraceli jsme se domů. Večer předvedli našemu kroužku známí studenti ukázky japonského šermu obouruč. Vyznačuje se silnými seky do boků, po hlavě a bodem do hrdla. Hoši zápasili náruživě, vyrážejíce při tom zuřivé skřeky.

Mr. Seta vybízal nás již několikrát, abychom zašli do Minatogawa-Šintoiči, do městské čtvrti, kde se prodává láska. Vyhověl jsem mu. Nejdříve zastavíme se u malých krámků a srážíme míčky figurky s polic. Tropíme si z této hry posměšky, ale za chvíli pereme do figurek již s veškerým zápalem. Rozproudí ta hra krev.

A potom jdeme do ulic s dvěma řadami sakur, intimně osvětlených a s podivnými výkladci. Slabé látky tvoří mříž, za kterou

v půlkruhu sedí několik děvčat. Sedí skoro nehybně, jen občas vezmou z krabičky před sebou ličidlo neb pudr a nanáší na nemožně pomalovaný obličej další vrstvu barvy. To nejsou živé lidské bytosti. To jsou skutečně loutky na prodej.

Udiven pozoruje Mr. Seta bolestný výraz na mé tváři a nechápe, proč tak brzy se obrácím k odchodu.

Ještě příliš živě vidím Nadiny jiskřící oči a planoucí tváře v prudké debatě o nových cestách, po nichž má kráčet lidstvo, ještě příliš živě je vidím, než abych přiblížiti se mohl ubohým těmto loutkám bez hlubokého smutku a lítosti. Mně láska zní ve zvonech jitrních, nikoliv umíráčkem.

Fuciman se na mne zlobí. Viděl mne jeti v rikši. Tak prý zneužívám člověka k práci hovádka. Marně mu vysvětluji, že poskytnutím výdělkem jsem se rikšovi víc zavděčil, než on svými — ovšemže správnými — teoriemi. Sám se nedávno notně napálil. Blízko přístavu zastavil se nad mužem horlivě pojídajícím — smažené kobylinky. Zaskroval, co že všechno tu ti chudáci musí žrát, dal chlapci 50 sěpů a posunkem mu ukázal, ať si jde koupit něco pořádného do žaludku. Byl to čínský kuli a s mnoha poklonami zmizel v krámku. Když vyšel, podíval se mu Fuciman zvedavě do mísky. Potom si odplivl a rozzloben odcházel. Číňan si přinesl důkladnou repete sarančí.

Přišla zpráva, že Heffron jest již zalátán a že jest již spuštěn na moře. Brzy odjedeme. Procházím se ještě naposled po známých místech, nasloouchám vodopádu, jenž jaksi smutněji šumí. Na Anchoor Hilu vanou ostré větry a moře zlobně doráží na břehy v Sumě.

Kytičko sakur, plyneš po řece života, vlnky tě nesou v dál, zmizíš na obzoru a nikdy již tě neužřím. Nikdy již — —

Jsme opět na Heffronu. Loď podnikla zkušební jízdu, vrátila se do přístavu a zakotvila opodál nábřeží.

Slyšel jsem několik hlasů, volajících mne mým japonským jménem Mirano san (Milan nedovedli vysloviti). Čech s Halákem přiběhli pro mne a se smíchem vlekli k můstku. Stála tam stará služka Sakiyamina a s přetnými poklonami odevzdávala mi koš s ovocem. Ukázala rukou k nábřeží. Spatřil jsem tam Sakiyamu, sedící pod slunečníkem na bobku a zirájící vytrvale k Heffronu. Bělala se tam její nehybná postavička pořád, až Heffron zmizel za obzor.

Ó, lidská zloba! Zde odehrává se malé drama a kluci se baví. Strkají mi starou služku do náruče. Sliboval jsem prý jí lásku, oklamal jsem její dívčí důvěřivost, jen ať si ji prý pěkně vezmu domů, když už je na lodi. Pomáhám nechápající stařence se schodů.

Budho, ó, velký Budho, proč vše v životě mění se nakonec ve frašku?

NA LODI ARCHER SERGĚJ ŘEHOUNEK

V pondělí 24. června 1919 dovezl nás parníček »Náděžnyj« na náš dočasný nový domov, loď Archer, patřící amer. tichomořské společnosti. Byla to nákladní loď, zřízená pro dopravu osob. Bylo nás zde téměř 2000 v místnosti, v níž jsem byl 500.; každý máme svoji postel, úzký, dlouhý truhlík. Uprostřed místnosti jsou dva dlouhé stoly, na palubu vedou dvojce schody. Přichází se s námi rozloučiti gen. Čeček, dr. Konopásek a amer. sestry.

Ráno po 9. hod. loď pomalu se stáčí a zanedlouho počíná se pohybovatí kupředu. Jsme všichni na palubě a za zpěvu »Kde domov můj?«, »Hej, Slované«, a »Spějíme dál«, za hromového »Nazdar!« gen. Čečkovi, který nás vyprovází v motorové loďce a za pozdravů strážní rotty na Čurkině opouštíme pomalu přístav země, s níž tolik jsme srostli a kde tolik dobrého a zlého jsme zažili.

V myslí rychle střídají se vzpomínky na těžké doby, které opět byly vyváženy bratr-

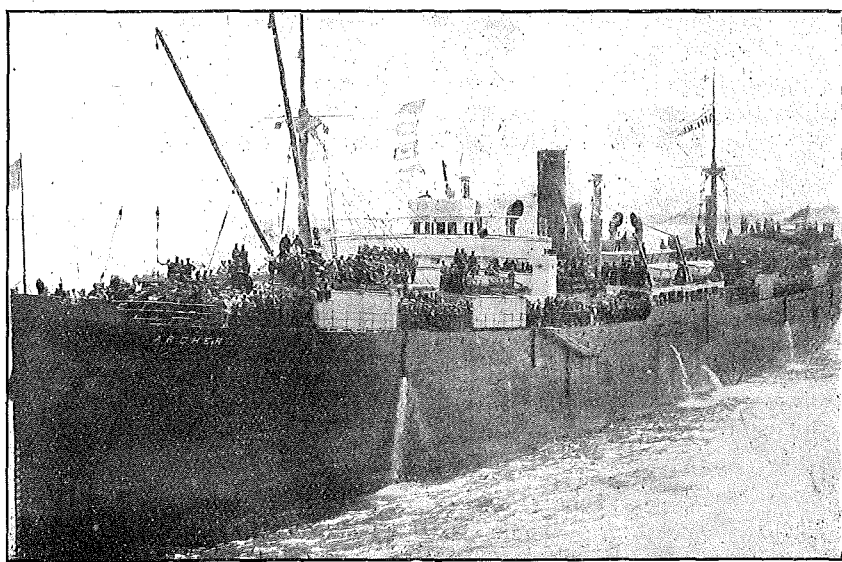
skou láskou a družným životem mezi stejně smýšlejícími, vzpomínám dobrých druhů, kterých tolik zůstalo zde roztroušeno po celé zemi a kteří nikdy nebudou se loučiti se zemí, v níž každý z nás zanechá kus svého života. A vzpomínám konečně na domov, domov, kde po úmrtí dobré matky, když my tři bratři byli již na frontě, zůstala jen sestra, mající muže též na frontě a znovu si vytýkám, že měl jsem přece jen počkat na bratra, až na něho dojde řada a vrátit se společně s ním. Z myšlenek vytrhují mě nové pozdravy zástupů, shromážděných u americké nemocnice na Pospělově. Objíždíme Ruský ostrov a pomalu vzdalujeme se zemi, která k 5. hod. odpo. mizí naším zrakům úplně.

Moře je úplně klidné. Voda, odrážející se od lodi, lehce se vlní. Seznamuji se se svým okolím a již první den nalézám dosti známých. Mimo br. Kohouta a Houfka z mé čety, je zde řada známých z blízkého okolí Rožďalovic, je zde dobrý známý ze Sokola a polit. organizace Tesař z Libáně, s nímž sešel jsem se v kyjevské universitě a s nímž odejel jsem odtud na frontu. Bude tedy dosti vzpomínání a povídání na celou cestu. Spím výborně až do čaje, který je o půl 6. ráno. K 11. hod. vidíme na obzoru zemi, ale teprve ke 4. hod. přijíždíme ke skalnatému ostrůvku. Po nočním dešti vane silný vítr a moře je dosti bouřlivé. Je mnoho smíchu a veselí

z potácivé chůze po palubě. Rada ostrůvků, porostlých lesem po naší levé straně houstne, po pravé straně objevuje se též jeden, plný zeleně, s domky a stanicí bezdrátové telegrafie, z něhož přijíždí na naši loď lodivod, který průlivem mezi ostrovy vede loď dále.

Průliv je úzký, plný lodí. Potkáváme již druhou »Maru«, z níž jsme srdečně zdraveni. Břehy ostrovů jsou posety dřevěnými, titěrnými domky, obklopenými zelení. Krásnou scenerii nemile ruší četné továrny červení cihel a dýmající komíny. Na břehu rozeznáváme každý předmět, lidí vidět je málo, jehličnaté stromy, tak známé z obrázků, jsou až nahoře holé, aby ukončeny byly vodorovnou korunou.

Ostrovy jsou vesměs vysoké, lesnaté, s množstvím políček, která táhnou se mnohde až po samý vrchol hor, červená zem ostře se odráží od zeleně kolem. Mnohý z nás chtěl by zde nějaký čas zůstat a poznati blíže obyvatele těchto ostrůvků. Co sebezapření a lásky k rodné zemi je v těchto nepatrných lidech, kteří po celý život zápasí s mořem je obklopujícím, žijící k tomu ještě ve stálých obavách, že některý z četných vulkánů počne chrliti zhoubu ze svých útrob. Mezi ostrůvky jedeme i ráno následující den. Je zde sta rybářských loďek, obsazených muži, kteří oděni jsou pouze dlouhou košilí. K 10. hodině vstupují na loď lékaři, prohlíží lodní personál

Loď »Archer«.

Foto Památník Odboje.

a za nedlouho vjíždíme do přístavu města Kobe.

Nad městem, rozkládajícím se podle širokého zálivu, táhne se věnec hor, porostlých lesem. Jakmile loď zastavila, ihned je obklopena loďkami obchodníků, kteří na loď nespějí. Těžko jim v tom však zabránit. Nespějí-li po schůdkách, lezou sem po provazech a brzy je jich plná loď. Večer město mizí v mlze a kouři, je vidět jen obrysy lodí a světla na nich a žárovky na nábřeží. Je veliké vedro, pot lije se z nás proudem, v umyvárnách a pod sprchami je stále plno, mnohým nechce se dolů a spí na palubě.

Časně ráno přijíždějí opět obchodníci, dnes nesmí však na palubu vůbec, obchodují však stejně. Zboží kladou do bedniček, ty po provaze vytáhnou se nahoru, smluvený na prstech peněz vloží se do bedničky, a ta jde zpět. Z barží, kterými je loď obklopena, nakládá se jeřáby tisíce pytlů fazolí a soudků s olejem. Rachot jeřábů rve uši, v místnosti, kde polovina podlahy je zvednuta, aby se zboží mohlo ukládati, není možno vydržeti vůbec. Obdivuji japonského dělníka. Žije s celou rodinou na barži, žena zde vaří, v plechové nádobě je dřevěné uhlí a na něm hrnec, povázaný hadrem. Od časného rána pracovali do půl 8. hod. večer, za celou tu dobu snědli trochu rýže s rybím masem, pijí pouze vodu. Pracují bez křiku a nadávek, krátkým povelům a potřepáním rukou, ovládá jeden muž celou řadu druhých. Jakmile opustil poslední dělník loď, byly vytaženy kotvy, loď se otáčí a opouštíme Kobe. Světla přístavu mizí, opouštíme záliv a za nedlouho naším zrakům se ztrácí pevnina.

Je pěkný vlahý večer a nechce se dolů do místností, kde je stále velké vedro. Je již hodně pozdě, když zarachotí jeřáb a po celé lodi šíří se nesnesitelný zápach. To zapařené maso se vytahuje z lednic a hází do moře. Zápach je tak silný, že paluba je ve chvíle prázdná, dole pak jsou dozvuky. Je velká nespokojenost se stravou. Za celou jízdu měli jsme jen jednou příkrm, fazole s cibulí, jinak byla stále polévka nebo řídký guláš s rýží nebo brambory. K večeři po snědění salámu z Vladivostoku nic a chleba jen málo, buď funt sucharů nebo jedna, ne příliš velká

buchta. Ty bývaly často ještě polosyrové, pro 2 muže na den. Ted', když maso, které než by se bylo dalo lidem snísti, raději se nechalo zkaziti, muselo se vyhodit, propukla nespokojenost mezi mužstvem. A přece, třebaže jsme měli hlad, dělili se mnozí bratři o hubený oběd s rybičkami, stojíce celí bledí u zábradlí.

V Jokohamě.

V úterý časně ráno pozorujeme, že loď stojí. Jsme v Jokohamě, pro hustou mlhu není však mimo obrysy lodí a světla na nábřeží nic vidět. Přijíždí opět lékaři a po prohlídce personálu jedeme dále podle četných lodí a křižníků, prostorou mezi velmi dlouhou hrází do podkovovitého zálivu a přirážíme k molu. Když se mlha rozptýlila, bylo vidět rozsáhlé město s četnými výstavnými domy, věž, patrně kostela, v pozadí, pak lesnaté vrchy. Na naší lodi se vytahují provazy, plné vlajek, na prvním místě naše, bíločervená. Totéž děje se i na druhých lodích, stojících v přístavu. K přístavu přichází a přijíždí na kolech svátečně oděni lidé. Brzy se vysvětluje, co to znamená. Německo prý podepsalo mír. Radost nad tím pchnula snad úřady k tomu, že nám dovolují přístup do města.

Dostáváme jako zálohu na služné každý 1 dolar a po obědě ve skupinách po 30 vycházíme z lodi.

Měl jsem právě službu a mohl jsem tedy odejít teprve ve 4 hodiny. Hned u přístavu proměňuji dolar a pln zvědavosti jdu k městu. Vcházím do parku, v němž byla jakási slavnost. Na podiu uprostřed tančí při hudbě gejši, oblečené v nádherná kimona. Sotva jsem vyšel z parku, slyším odtud silnou ránu a již vysoko ve vzduchu září zlaté slunce s paprsky. Město je protkáno kanály s četnými železnými mosty, kanály jsou plny parníků, lodí i loďek. Na mostě stojí zástup lidí, hledících upřeně na vodu. Zvědavě se prodírám kupředu a vidím, že obdivují kluka, který ve škopku pluje po vodě. Za mostem je celá čtvrt nových domů. Vzpomínám si, že někdy v zimě jsem četl o obrovském požáru města po němž bylo na 20 tisíc osob bez přístřeší.

Vcházím do živější ulice. V každém domě téměř je nějaký obchod, ve všech i malých,

elektrický ventilátor, všude úzkostlivá čisto-
ta. Čisto je i na ulicích, nikde žádného smetí.
Po celou dobu, co jsem chodil, neviděl jsem
zde koně. Jen u přístavu vozí těžké náklady.
Hlavní ulice byla ozdobena po celé délce
prapory na stožárech i domech. Mimo japo-
nské vlajky byly zde i americké a anglické
prapory. Elektrická dráha jezdí velmi rychle
a při tom tiše, bez velkého zvonění, ačkoliv
frekvence v ulicích jest velmi živá. Mezi obe-
censtvem obratně proplétají se rychle běžící
rikši. Co chvíli vidím něco nového a zajíma-
vého. Tak žena při chůzi po ulici kojí děcko.

Naši dobrovolci s japonskými přítelkyněmi.

Foto Památník Odboje.

Ženy nosí zde děti přivázané na zádech.
Jinde starý děda honí se s klučíkem kol slou-
pu, tu zase jde průvod dětí s lampiony.

Zastavuji se u stánku pouličního prodá-
vače, který v oleji peče na dřívku napíchané
mořské živočichy všech možných tvarů. Po-
hled na ně i vůně, která kolem se šíří, jsou
tak vábné, že brzy odcházím, abych nedo-
stal také chuť. Jdu kolem domu gejš. V pří-
zemí sedí služka, která při vstupu návštěvní-
ka klekne a klade ruce na zem. Ten snímá
obuv a vchází dále do domu, odkud je slyšeti
hudbu a zpěv. Podle nemocnice zahybám do
úzké uličky s domky jako klícky. Některé
mají dvířka jen ze slabých latěk. V Japonsku
se prý totiž vůbec nekrade. Dále jsou již
domky v zahradách, ale i zde, jako ve vnitř-
ním městě, na každém vlaje prapor.

Z jednoho domu slyším piano. Jsem zvě-
dav, co se asi zde hraje a již rozeznávám

starou »Mein lieber Augustin«. Po vystou-
pení na vrchol kopce, kde rozdvouje se ně-
kolik cest, vracím se jinou stranou zpět.
Okna jakési banky jsou ozdobena praporky,
mezi nimiž převládají naše, jinde zase vavří-
nový věnec s japonským, anglickým a ame-
rickým praporem kolem, má ve svém středu
bíločervenou stuhu. Proti mně blíží se průvod
s rozžatými lampiony a hrozným rámusem.
Vpředu jdou 2 maskovaní muži, za nimi vo-
zík s nějakými nápisy, provázeny bíle oděny-
mi policisty a pak dlouhý průvod s hudbou
v čele. Většina účastníků průvodu je masko-

vána, když ničím jiným, tedy alespoň vousy.
Do nosu zastrčí jednoduše proužky látky a
vousy jsou hotové. Někteří nesou na zádech
bedny nebo plechové krabice, do nichž hází
se žabky, činící pekelný hluk. Brzy byl jsem
z tohoto rámusu, křiku a pozdravů unaven,
opouštím průvod a přicházím do ulice, v níž
je celá řada biografů s velikými obrazy
v průčelí domů. Vcházím do jednoho z nich,
jsa zvědav na program.

Sál nepřilíš veliký, má ozdobný dřevěný
strop, po stranách jsou galerie. Kouří se zde
a světla hoří i při promítání amerického fil-
mu, jehož anglické titulky překládá ochraptě-
lým hlasem muž, sedící u plátna. Rád bych
viděl film japonský, a jdu tedy do jiného.
I zde je však film americký a tak po chvíli
vycházím opět na ulici. Právě dochází sem
průvod. Snad je to ten, který již jsem viděl,
ted' je však několikanásobný. Plné půl ho-

Pobřeží s kokosovými palmami.

Foto Památník Odboje.

diny valí se po celé šíři ulice, hudebních ka-
pel je asi 15, celé desítky alegorických vozů
nejrůznějšího druhu, tak na př. obrovský
globus, na němž vyznačeny jsou japonské
ostrovy, opodál sedí bohyně, z jejichž očí
jdou na zemi paprsky míru. Na několika vo-
zech je známá tvář Vilémova s kníry, trčící-
mi vzhůru spolu se širokým obličejem Ferdi-
nanda bulharského, třetího jich společníka
nemohu však poznat, na Františka Josefa je
přilíš mlád, na Karla zase přilíš stár. V ob-
rovském zeleném věnci vezena je veliká
husa. Později se teprve domýšlím, že má to
býti asi holubice míru. Z nosítek, nesených
kolem, je slyšeti hudbu. Lituji nosiče, kteří
musí se namáhati s takovou tíží. Přichází však
druhá, a tu vidím, že hudebníci jdou po zemi
a nosítka jsou nad nimi jen nesena. V prů-
vodu je velmi mnoho vojáků, nesoucích, jako
všichni druzí, lampiony, ve dne neviděl jsem
však ani jednoho. Obrovský tento průvod,
stále nadšeně zdravený nesčetným obcen-
stvem na chodnicích, zakončen byl asi 4 m
dlouhým beranem. Jeho tělo bylo neseno ně-
kolika muži. Tento beran časem rozběhl se
na chodník mezi lid, který s hlasitým křikem
se rozbíhal.

Hlavu máje plnou dojmů, vracím se pozdě
večer na loď. Při příchodu do přístavu zů-

stávám však překvapeně stát. Obrovská vá-
lečná loď zde stojící je od paluby až do nej-
vyššího vrcholu ověšena žárovkami. Žárov-
kami i lampiony osvětleny jsou i všechny
domy podle přístavu. V noci mám službu, ne-
spím a znovu vzpomínám na vše, co jsem
viděl. Jsme zde nyní snad neznámějším a
nejoblíbenějším národem. Cestou po městě
co chvíli zastaví nás s protaženou rukou Ja-
ponec s obličejem, úsměvem rozzářeným a
slovy »Čeko — Čeko«, vyjadřuje svoji ra-
dost. Jinde opět slyším, jak starý Japonec
vykládá cosi dětem o nás a slyším jen »Če-
koslovako«. Kdyby tak bylo možno zůstat
zde nějaký čas a poznati tento sympatický
národ, k němuž, dokud jsme ho nepoznali,
měli jsme od rusko-japonské války jen ne-
návist.

Děk službě, jdu do města i druhý den, od-
nášeje tam poštu. Marně však hledám
schránku, do níž bych dopisy vhodil, až ko-
nečně objevuji je u okraje chodníků. Jsou to
sloupky asi 25 cm v průměru a 120 cm vy-
soké, železné, v hoření části zatočí se klič-
kou, otevře se otvor, kterým dopisy se vhodí
do spodní části, odkud pak dvířkami se vy-
bírají. Procházím město ted' úplně klidné a
zvědavě nahlížím do obchodů. Na zvýšené
podlaze sedí na podušce Japonec a spícatým

štětečkem tuší stává písmenky pod sebe. Kupují ještě dopisnice a různé drobnosti a nerad obracím se k přístavu. Na loď nakládají se poslední zásoby masa, zelí a zeleniny a ke 3. hod. odpo. za přílivu počíná se loď pohybovat k další cestě do Ameriky.

Ani jsme nevzpomenuli, že máme dnes výročí Zborova, bez něhož nebylo by možná ani naší nynější cesty. Snad je to tím, že většinu na lodi mají bratři staří, sice lety fyzickými, ale mladí lety ve vojsku. U naší roty, která sestává z invalidů, je nás jen 30 z r. 1916 a 2 z r. 1915. Kromě nás invalidů, jedou s námi bratři, starší 40 let. Za šera již jedeme podle opevnění, chránících Jokohamu, Jsou to tři ploché ostrůvky, silně opevněné. Záliv se pomalu rozšiřuje a země mizí. Následující den se učíme užívati záchranných pasů, tvoříme kroužky, v nichž hraje se šach, dáma, karty, hudebníci mají zkoušku, na palubě se tancuje.

4. července oslavujeme svátek americké neodvislosti, o jehož významu promluvil lodní lékař, Čech dr. Sedláček. V následujících dnech bylo špatné počasí, často prší a vane silný vítr. Přes to stojím celé hodiny na přídi, nebo pravé straně lodi, kde vlny jsou největší a tvoří mezi sebou hluboké propasti. Loď klouzá po vlnách, vyjede vždy nahoru a zase klesá dolů, rozrážejíc vlny, které, zpěněné, vysoko létají do vzduchu.

Při pohledu na úplně obnažený bok lodi je člověku úzko u srdce. Zdá se, že v nejbližším okamžiku loď se musí zvrátiti. Přichází však nová vlna, která nejenom že zaplní celou propast, ale má ještě tolik síly, že přelétne přes palubu. Mimoděk mi připadá, že touto cestou a dojmy, které si z ní odnese, jsme odměněni za všechna ta strádání a utrpení, která jsme prožili. Kymácení lodi, které činí nemožným každý krok, má špatný účinek na žaludky bratří. Jsou to hlavně starší, kteří velmi trpí. Mně není však stále nic, jen chut k jídlu mám stále větší.

6. července oslavujeme památku největšího Čecha, Mistra Jana Husí. Po prvé v celé historii národa oslavuje 2000 Čechů na širém moři, daleko od vlasti, toho, jehož památka po staletí byla a je hybnou silou a mocnou

vzpruhou v našem boji a jehož jméno nese náš první pluk.

Počasí je stále neklidné. Silné mlhy zabraňují rozhledu a jsou příčinou, že lodní sířena neustále houká, aby bylo zabráněno srážce s jinou lodí. Víťáme s povděkem možnost prohlédnouti si vnitřek lodi. Tato postavena byla v r. 1918 za 71 den, dlouhá je přes 130 metrů, široká asi 17 metrů. Stroj má 3000 HP, šroub otáčí se 90krát za minutu, posádku tvoří 43 mužů.

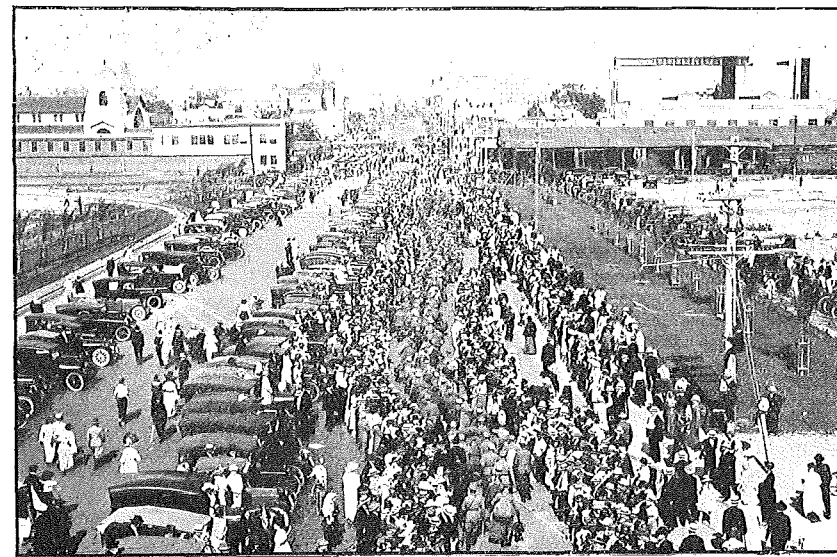
10. července přejíždíme 180° a získáváme tím jeden den. Máme tedy 10. července dvakrát. Druhého 10. oslavujeme projetí poloviny cesty. Jsme právě proti Čechám. »Kdybychom se tak propadli, a ocitli se někde u Prahy,« je přáním mnohých. »Teď pojedeme s kopce a půjde to rychleji,« říká se po celé lodi. Od tohoto dne počasí se značně zlepšilo, je tepleji, moře téměř klidné, časem vidíme velrybu stříkající do výše vodu. 14. července oslavili jsme výročí dobytí pařížské Bastilly. Byla přednáška o veliké francouzské revoluci, která byla ukončena hudbou.

Dostala se mně do ruky Horkého knížka »Z vašich rukou«. Horký, kterého, dokud byl redaktorem »Národního obzoru« tolik jsem měl rád, využil své neobyčejné schopnosti literární takovým způsobem proti pres. Masarykovi, dru Benešovi a gen. Štefánikovi, že to až vzbuzuje hnus. Leskiými frázemi působil na slabé lidské stránky nás vojáků, aby odcizil nás těm, kteří vedli nás za hranicemi. Já, jenž jsem Düricha, kterého vlastně knížkou svou snažil se obhájit, znal před válkou i v Rusku a jenž jsem přesvědčen, že stal se obětí poměrů, do kterých přišel, mám dojem, že Dürichovi spíše uškodil. Snad bylo chybou, že jeho britké péro, které v jeho brožurách »Teď anebo nikdy« a »Třetí zvonění« naší věci značně prospělo, bylo prý odmítnuto, ale způsob, jakým poslední jeho knížka byla napsána, vzbuzuje všude odpor.

16. července po několika pěkných dnech začal váti vítr, jakého jsme dosud neměli. Po palubě opět nebylo možno udělati krok. Čepice za čepicí mizela v moři, voda hrne se celou šíří lodi a ačkoliv naše dveře jsou zakryty 2 m vysokou plátěnou hradbou, zalévá

i naši místnost. Je tak krásné moře ve své hrůze, že není možno dosti se na ně vynadivati. Zajímavá je barva vody, mění se v několik odstínů. Zde je temně modrá, onde šedá, dále zase barvy modré skalice až přechází do zelenobílé. V to mísí se stříbrobílé pěny. Jak nádherný to pohled.

Ptáci, kteří nás celou cestu provázejí, létají nyní velmi nízko. Několik metrů nad lodí létá jeden a má křídla 1½ m rozpětí. Dvě malé opičky sedí smutně v koutku klece, snad je

Uvítání v přístavu S. Diego.

Foto Památník Odboje.

jim zima nebo mají nedostatek much, které dříve tak čiperně chytaly. Je s nimi mnoho zábavy, když vybírají z kornoutků, které jim házíme, kousky cukru, masa, čokolády. Velmi se zlobí, najdou-li tam pecky. Rády dívají se do zrcátka, které často odnesou.

V noci není teď možno pro silné kymácení lodi spáti. Kolem půlnoci voda hrne se do místnosti a každou chvíli zavíráme dveře a přetahujeme plachtu. Ráno 18. je však již hezky a moře se poněkud utišilo. Kolem lodi je plno mořských živočichů, zvaných medusy. Jsou 5 cm široké, 10 dlouhé, modré, hřbet mají bílý a vysoký, v noci při vlnění vody světélkují.

19. července k večeru vidíme první ostrov. Ráno 20. je jich již více. Podle lodi hemží se celá hejna ryb, 80—150 cm dlouhých a chvílemi skákajících nad vodu. Zájem o ryby a velrybu, která jen asi 100 m od lodi, vysoko

vystřikuje vodu, vystřídán je brzy zájmem o blížící se zemi. Před 1. hodinou objevuje se po levé straně vysoký skalnatý výběžek, po pravé straně pak za nedlouho objevují se též břehy. Blíží se k nám motorová loďka s bíločerveným praporem. To naši krajané přijíždějí nám vstříc. Hlučné pozdravy, fotografování a po chvílce již vystupují k nám na loď. Na konci zálivu, prý 7 mil dlouhého, malebně rozloženo je město S. Diego, cíl naší zajímavé a tak dlouhé cesty.

Na americké půdě.

Provázení loděmi, plnými lidí, přijíždíme k nábřeží, kde vítají nás nepřehledné zástupy lidu. Vpředu je vyhrazeno místo našim krajanům, z nichž každý má v ruce praporek. Mezi dívkami, oblečenými v národní kroje, je viděti i několik Sokolů v krojích. Krajané začínají zpívat »Kde domov můj«, my se připojujeme a již velebné zvuky naší hymny nesou se vzhůru. Mnohému z nás selhává dojetím hlas a slzy derou se do očí nad důkazy lásky, jimiž naši krajané nás zahrnují. Hudba hraje různě »Hej, Slované« a jiné písně, obecnostvo zpívá amer. hymnu, mávající do taktu praporky a z lodi již vynáší se naši ranění, kteří sami nemohou choditi, za nimi pak vycházíme my.

Procházíme skladištěm a po ulici středem nesčetného obecnostva, které dává nám praporky, cigarety a doutníky a stále srdečně

nás zdraví. Jdeme podle záhonů exotických rostlin do připraveného pro nás vlaku. Vozy jsou nádherné, mají široká okna a plyšová sedadla a my vzpomínáme dřevěných nár v ruských vozech, v nichž jsme žili na Sibiři.

Před 6. hodinou večer vyjíždíme ze stanice. Vlak, mající 15 vozů, jede tiše a rychle podle malých domků jatek a cihelen. Po krásné silnici jede auto za autem, na polích, dosti řídkých, je vidět fazole a kukuřici. Po 20minutové jízdě zastavujeme, připíná se druhá lokomotiva a jedeme dále do kopce, přes četné mosty a velkými zatáčkami. Po 40minutové jízdě dojíždíme do vojenského tábora Kamp Kearny. Je to celé město ze stanů, s poštou, hotelem a několika domy YMKY, v němž za války bylo 30 tisíc vojáků.

Zasedáme k připravené večeři, sestávající z guláše, bílého chleba, másla, kávy a arbusů. Americký strýček rozdává nám zmrzlinu. V sále přivítal nás po večeři jeden z krajanů delší slovenskou řečí.

Pozdě v noci uléháme ve stanech s pěti postelemi, abychom po 4 týdnech v klidu se vyspali na pevné zemi a zotavili se k další cestě, kterou po několika dnech nastoupíme.

Druhého dne vstáváme záhy z rána, osvěžujeme se pod sprchami a brzy po snídani přijíždějí mezi nás krajané. Podávají si nás z ruky do ruky, hledají známé z okolí svého rodiště. Seznamuji se se sl. B. F., v jejíž milé společnosti prožívám mnoho příjemných hodin.

Kupujeme si polštáře, na nichž fotografována je naše loď, fotografují naše roty na obrovské papíry, je přehlídka, před divadlem mluví k nám prof. Hrbková a Veverková, za »Sokol« prof. Chotětovský. Díváme se na zápas v boxu, v sále se tančí.

Asi 200 nás vezou jeden večer do města, kde dámy pořádají pro nás zábavu. Cesta auty po krásné betonové silnici trvá hodinu. Podle silnice jsou hluboké prorvy, krajina je porostlá křovím a vysokými kaktusy. Město je velmi pěkné, domy jsou zvláštního slohu, všude krásné palmy a tropické nádherné rostliny, pomeranče, citrony, keře s květy, podobnými leknínu (Kalifornská růže). Jedeme podle indiánské pevnosti, velmi to zajímavé stavby s nesčetnými střílnami, pečlivě opra-

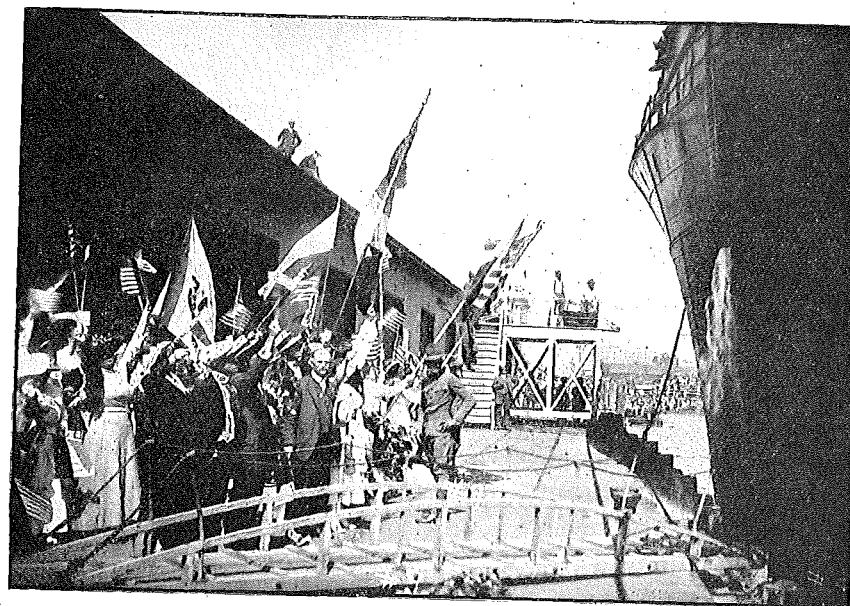
vené. V krásném parku s pěknými budovami a kostelem jsou ve zvlášť postavené budově ohromné varhany, prý od dob výstavy zde pořádané. Ulice jsou velmi rušné, auto za autem projíždí všemi směry, obecenstvo nás živě zdraví. Podle klecí se šelmami přijíždíme do Golden Hill Playgrands. Je to velké prostranství s hřišti a tělocvičným náradím, na ploše, jako led hladké a našimi a americkými prapory vroubené, se tančí. Velmi se líbí píseň »Šla Naninka do zeli«, která je stále a stále opakována. Zahrálo se sólo, zatančila baletka, zpívalo se, též náš sbor zpíval a promluvil jeden bratr o tom, co jsme udělali. Bylo mně při tom trapně. Po kávě a zákuscích se zmrzlinou jeli jsme zase zpět.

28. července v poledne sedáme do vlaku a odjíždíme. Po příjemně stráveném týdnu nechce se nám ani odtud. Dny ve stálých zábavách a pozornostech se strany krajanů ubíhaly tak rychle a večery byly tak krásné, že jsme téměř nespali. Při loučení s krajanými i Amerikány, kteří přišli s hudbou, bylo pohnutí a slz u nich i u nás. Jedeme v Pulmanových spacích vozech velmi pohodlně. Krajina je pěkná. Dlouho ještě vidíme moře, až teprve ke 3. hodině přijíždíme do stanice Orange, mající asi své jméno proto, že kolem jsou samé pomerančové sady. Právě zrají, jejich barva pěkně odráží se od zeleně listů. Na této i příští stanici S. Bernardino dávají nám zmrzlinu, pomeranče, cigarety a dopisnice. Krajina je stále velmi pěkná, pokrytá háji s pomerančovými, palmami, piními a ořechovými stromy a zavodňovanými poli. Prší zde jen v zimě. Leč ponenáhlu se krajina mění. Začíná být řídká obydlena, s kamenitými kopci, na nichž rostou jen tu a tam keře a kaktusy.

Na stanici Seligman příští ráno jdeme na procházku asi 4 míle. Stojíme několik hodin na trati, neboť u vlaku, jedoucího před námi, se cosi poškodilo. Odpoledne je krajina již zase pěkná, lučinatá a lesy porostlá. Farmy ani pole nejsou tu však žádné, kolem trati jsou roztroušeny jen řídké malé domky. K večeru již zase jedeme prerií, nepřehlednou plání, jen řídké porostlou zakrslými stromky. Místy táhnou se velmi hluboká řečiště, vymletá v kamení. Zajímavé jsou vysoké

vrstvy kamene, na nichž jako klobouk sedí obrovský balvan. Hlídačské domky strážníků trati, kolem nichž roste několik stromů, jsou jako oasa na poušti.

Večer jsme ve stanici Winslav. Při odjezdu z ní skýtá se nám nádherný pohled. Zapadající slunce rudě ozařuje stanici i továrnu při ní. Jedeme podle řeky se širými bažinami. Kuňkání tisíců žab přehlušuje hřmot vlaku. Za dva dny je to první voda, kterou vidíme.

Před vyložením v S. Diegu.

Foto Památník Odboje.

Ve středu na st. Vanglu, ve státě Mexiku, je malá procházka. Odpoledne již jsme v Texasu, včera projížděli jsme Arizonou. Krajina je zase hezčí, všude farmy, při každé větrná pumpa, na polích mlátí obilí, roste zde hojně kukuřice. Podél trati je vidět četné zvířecí kostry.

K 10. hodině večer se ocitáme na stanici Canadian, kde vítá nás četné obecenstvo. A zase cukroví, pomeranče a cigarety. Ve čtvrtek, po projetí Wellingtonu, míjí podle nás velmi pěkná krajina. Mnoho stromů, obilná pole, četné řeky. Po 9. hodině jedeme podle Augusty, kde jsou petrolejová zřídla. Celý les těžních věží táhne se daleko široko. Jsme ve středu nejhustší železniční sítě v Americe, kde jsou křižovatky drah, mnoho kolejí vede k petrolejovým zřídům, stojí zde nesčetné řady cisteren. Naftu je vidět v každé říčce i příkopě, za st. Eldorado zřídla končí.

Je úplně bezvětří a vzduch je teplý, k zalutnutí. Po poledni přijíždíme do největší stanice, kterou jsme dosud projeli. Je to emporium, podle něhož táhne se nádherný sad. Trať je zde dvoukolejná a při projíždění protijedoucího vlaku strhne se vždy strašný ryk. Ve 3 hod. nevelká stanice Oltava, ale velmi srdečné přivítání. Stanice je ozdobena praporek, dostáváme pivo, obložené chlebičky, tabák a merunky. Jsme ve státě Missouri.

Přejíždíme řeku téhož jména a ocitáme se v nádraží 300tisícového města Cansas City, které celé je zahaleno v dýmu továren a nečiní zrovna pěkný dojem. Mezi vítajícími nás krajanými je většina Slováků.

V pátek 1. srpna ráno jsme v St. Louis. Na nádraží, praporek ozdobeném, je mnoho krajanů, avšak silný déšť kazí uvítání. Jsme brzy promočeni; dámy ze spolku »Včelka« roznášejí koláče a jiné pochoutky, brodí se po kotníky vodou, červená barva stužek pouští na bílé jejich šaty, které lepí se jim na tělo. Nedbají toho však a nerady po dvou hodinách se s námi loučí.

Z nádraží jedeme po zvýšené dráze kus zpět. Jestliže ruská nádraží byla velká, pak zdejší je přímo obrovské. Země je ve veliké šíři pokryta kolejemi dole i ve výši, tisíce výhybek obsluhováno je s jednoho místa, výhybkáře nikde není vidět. Dlouho jedeme,

než opouštíme město, zahalené v mracích černého dýmu. Z továren, podle nichž jedeme, jsme živě zdraveni dělnictvem. K večeru jedeme velmi pěknou romantickou krajinou, s četnými kopci a hlubokými údolními, zejména podle stanice New Baden a p. Vidíme, že jsme v kraji, obydleném Němci.

V noci začínají tunely. Některé jsou velmi dlouhé, jedeme jimi až do 2. hod. odpoledne, kdy k nemalé naší radosti přestávají. Jsme od sazí celí špinaví.

Od St. Louis je všude hodně černochoů, v Luiswille stojí jich celý vlak, jedou z Francie. Zdá se, že jsou zde pobožní lidé, neboť všude, kde je jen několik domků, stojí kostel. V noci nastávají zase tunely a jsme z dýmu, který se otevřenými okny nahrnul do vozu, celí pitomí. Bratr J. má jako cestou na lodi, zase pohotovost, spí ustrojen a obut, s čepicí na hlavě.

V neděli ráno doháníme vlak s našimi, který jede před námi, na st. Salisbury. Město je velmi pěkné. Po obědě jdu se do něho podívat. Všude hojnost pěkných trávníků, stromů a květů, ulice i domy velmi čisté. Ve staré soudní budově, používané teď za koncertní sál, hraje od 2. hod. odpo. naše hudba. Škoda, že není to hudba některého našeho pluku. Výkony této, která byla teprve na lodi dána dohromady, si četné návštěvy nezasloužily. Po odchodu z koncertu chodím znovu po městě a líbí se mně zde stále více. Domy s verandami, na nichž všude stojí houpací židle, jsou velmi úpravné. Obchodů je viděti dosti málo, továren též. Zajímá mě, čím se asi obyvatelstvo živí, když nevyjímaje černochoy, chodí všichni velmi pěkně ustrojeni.

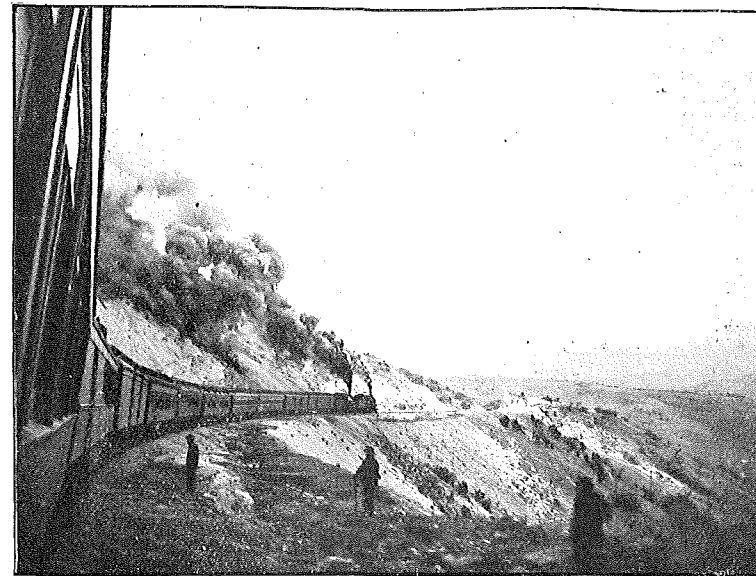
Ze hřbitova, plného svěží zeleně, s nízkými pomníky a velmi četnými návštěvníky, vcházím do parku, kde si prohlížím pomník, věnovaný padlým. Anděl podpírá raněného vojína. Vtom přistupuje ke mně nějaký pán s otázkou: »Špik english?« Moje odpověď, že nešpikují, mu nevalila, aby mně nezačal vykládati patrně vznik pomníku. Jdu po chodníku dále, když tu mě dohání auto, zastavuje a sedící v něm pán a dvě dámy mě zvou, abych si sedl. Jedeme dosti daleko za město do dosud nehotové vily. Pilo se víno,

jedly zákusky a ovoce a mluvilo o všem možném, až mě od mluvení bolely ruce, jichž jsem používal k snazšímu dorozumění. Popsali jsme ještě dva archy papíru. Dávají mně adresu, abych jim psal a večer dováží mě na nádraží.

V pondělí ráno opouštíme město, kde nás tak pěkně obyvatelstvo přijalo a záhy jsme v North Carolině. Krajina je stále pěkná. Domky jsou jako letohrádky. Dále je Virginie, země tabáku, který je setý v řádcích jako brambory. Z ostatních plodin je zde kukuřice, obilí žádné. Od St. Louis prostírají se četné lesy s listnatými stromy a řeky jsou široké se špinavou, proudící vodou. Odpoledne přestává tabák a začíná zase bavlna. Pozdě večer, po osmidenní cestě, přijíždíme od Tichého moře k moři Atlantickému. Jedeme po dvou mostech přes mořské zálivy a po přejetí mostů míváme četné továrny, až konečně před 12. hodinou noční jsme v přístavu města Norfolk. Po 8. hodině ranní vystupujeme z vlaku, kupujeme různé věci a po poledni vstupujeme na loď, která stojí nedaleko od vlaku. Ve 4 hodiny loď odráží od břehů země, kde prožili jsme řadu krásných, nezapomenutelných dnů, které po posledních v Rusku prožitých měsících zdály se nám býti pohádkou.

Na Atlantiku.

Loď »Aeolus« (»Bůh větru«), na níž nyní jedeme, patřila Německu pod jménem »Friedrich der Grosse« a byla za války Amerikou zabavena. Postavena byla r. 1899 v Gdansk pro Severoněmecký Lloyd a obstarávala dopravu mezi Bremy a New Yorkem. Je 185 m dlouhá a 20 m široká. Ještě nyní, třebaže slouží k dopravě vojska, má přepychové zařízení. V r. 1904 vykonala cestu do Austrálie, v r. 1910 pak císař Vilém jel na ni do Egypta a Svaté země. V srpnu r. 1914 byla loď v newyorském přístavu a zůstala zde až do vyhlášení války Amerikou Německu, kdy byla zabavena. Během 7 měsíců byla nákladem 385.000 dolarů předělána na dopravu vojska a opatřena čtyřmi 5" děly. Posádka sestává z 50 důstojníků a 650 mužů. Tři její prvě cesty do Evropy skončily dobře. Při čtvrté srazila se však s lodí »Huron« a musila se vrátit k opravě. Do Francie dovezla

Napříč Sev. Amerikou.

Foto Památník Odboje.

celkem 24.327 mužů, zpět do Ameriky 995 nemocných. Nejvyšší počet při jedné cestě byl 3551 muž. Po uzavření příměří odvezla z Francie 16.447 vojáků. Taková je krátká historie lodi, z níž těší nás nejvíce to, že po Vilémovi jedeme na ní my.

Zdá se, že cesta vlakem nás velmi unavila, neboť je mnoho nemocných. Jsem sám všecek zmalátnělý, sotva se držím na nohou a silně mne bolí rána. Některým se i rány otevřely a hodně tím trpí. Večer náhle zemřel na palubě br. Hamle. Padl a přes rychlou pomoc byl ihned mrtev. Je to již třetí případ. Jeden již cestou do Ameriky skočil do moře. Neměl to asi v hlavě v pořádku a stále se medlil. Druhý vypadl před Louiswille z vlaku. Teď cestou domů je to dvojnásob smutné, viděti umíratí druhy, tolik se těšící na své drahé.

Vrhl jsem se na čtení časopisů, kterými nás krajané před odjezdem opatřili a mám při čtení jich velkou zlost. Píší o nás takové věci, že se žaludek obrací. »Hoši jsou šťastni,« píše »Amerikán«, »že jsou mezi námi a ještě šťastnější by byli, kdyby dostali prádlo. Končím přáním každého z nich: mít alespoň jeden civilní oblek.«

Nevím, oč šťastnějším bych byl, kdybych k dvěma soupravám prádla, které mám, dostal ještě jednu, myslím, že o nic. A něiaké ty šaty po 5 letech snad také ještě mi zůstaly.

»Bratrstvo« píše zase nehoráznosti o na-

šich bojích. Náš oddíl byl prý obklopen se všech stran bolševiky, 14 dnů beze zbraní odrážel útoky, spravil 2 mosty a postoupil 500 mil až k Vladivostoku. Divný názor mají také na naše sociální přesvědčení. Každý z nás prý hledí na člověka, sympatisujícího se socialistickými hesly, jako na blázna. V podobném smyslu jsou psány téměř všechny články, nás se týkající. Nevím, jakým způsobem získávali ti redaktoři své informace, sotva však z vlastní zkušenosti. Docela jinak píše v tomtéž čísle pí. Fialová, která žila mezi námi na Ruském ostrově a jak je viděti, hluboko nahlédla do našich duší i do poměrů nás obklopujících.

Jsou rozdávány dopisy, které za nám! poslali naši krajané.

9. srpna je sobota. Máme vojnu, o jaké se nám, několikaletým vojákům, ani nezdálo. Ráno v 6 hod. musí každý vstát a po celý den si nesmí lehnout. Na zemi nesmí ležet nejmenší smetí, na stěnách nic viset. Všude musí být úzkostlivá čistota, o níž se denně přesvědčují 4 lodní důstojníci, provázení 3 našimi. Do koutů si svítí elektrickými svítilnami. Jsem strašně rád, že jsem za naši místnost odpověden. Vzpomínáme na zlatý »Archer«, kde nám bylo tak dobře.

V lodním časopise je o nás lichotivý článek. Píše se v něm pod názvem »Naši spojenci«: »Máme štěstí býti svědky jedné z po-

sledních událostí, jež ukončují veliké drama lidstva, totiž návratu Čechoslováků do vlasti. Od návratu Xenofontova s jeho 10.000 Řeky nebylo v historii ničeho podobného. Přinucení zprvu bojovat pod prapory Rakouska a Německa, potom vzati Ruskem do zajetí a osvobození velikou ruskou revolucí, postavili se na záštitu civilisace. Po hořkých zkušenostech, bojovavše proti bolševikům o hladu a zimě, zbylí vracejí se domů přes 3 díly světa a dva oceány. Je pro nás velikou ctí, že tyto hrdiny můžeme čítati mezi svoje spojence a jsme hrdi, že »Aeolus« byl určen dopravitel je přes Atlantický oceán, za nímž již brzy ukončí se jejich cesta. Ctíme je za jejich statečnost a trpělivost, jsme překvapeni jejich veselostí a dobrou náladou, srovnávajíc je s našimi vojáky. Oni nás zahanbili svojí nekonečnou trpělivostí a obětavostí, jejich lidská statečnost a bezměrná obětavost nemohou zůstat bez odměny. Uspěšně se sen, jenž se ukrýval v srdcích vůdců československého národa. Ačkoliv osud národa byl v rukách utiskovatelů, kteří chtěli český národ zničit — československý národ dobyl si svojí svobody. Veliká republika západu proťahuje svojí ruku přes oceán k starému a nyní nově zrozenému národu a pozdravuje starý národ v nové svobodné republice.»

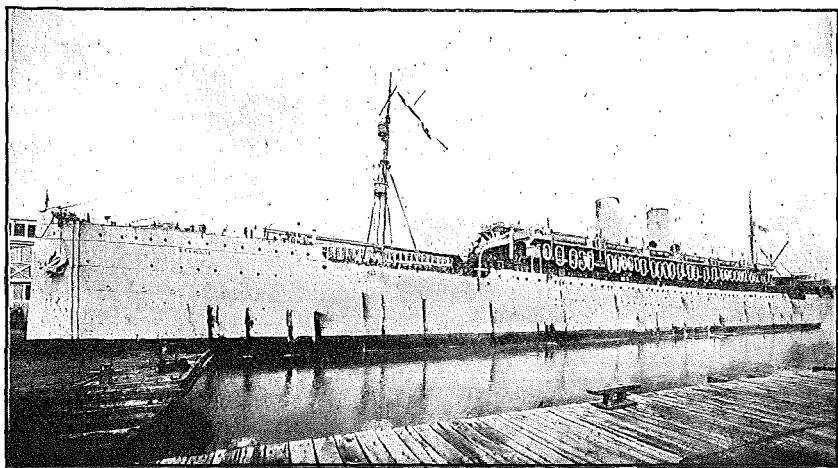
Chválí nás tedy hodně, ale naše trpělivost a všechny ty dobré vlastnosti jsou pryč. Jsou mezi námi mladými i starými invalidy časté hádky a rozbroje. Zde, kde je nám nůře, je i soužití horší.

V následujících dnech vidíme několik lodí, plovoucích proti nám i s námi. Celé houfy malých, bílých rybek nás provázejí a nad nimi nízko, téměř po vodě, létá hejno racků. Moře je klidné, mírný větřík příjemně osvěžuje, je mi zas úplně dobře. Denně večer promítají se na palubě obrázky. Kino je i v sále a v nemocnici. Raději než na obrázky, dívám se však na západ slunce, který zde na moři je tak nádherný. Tmavé i světlé mraky, mající podobu skalisk všech možných tvarů, osvětleny jsou září zapadajícího slunce, dnes temně žlutou, jindy s nádechem fialovým, později večer mraky se rozptylují a nebe, světle modré, poseto je hvězdami.

15. srpna v pátek ráno objevil se maják, několik malých skalnatých ostrůvků a za nedlouho již vidíme břehy toužebně očekávané Francie, k níž každý z nás cítí lásku a náklonnost pro její sympatie k našemu osvobozovacímu boji. Břeh, s počátku kamenitý, nabývá v brzkou jinou tvářnost. Objevují se obilná pole, domy v zeleni stromů, opevnění a již vjíždíme do přístavu se spoustou lidí všech druhů. Převládají lodi americké. Naše loď po 10denní plavbě zastavuje, přiráží k ní francouzský parník »Cherbourg«, na který přestupujeme a po několikaminutové jízdě vycházíme na břeh Francie.

Ve Francii.

Brest s mohutnými pevnostními zdmi čnicemi vysoko nad moře, je dosti velké město. Kamenné domy, většinou hladké, mají v kra-

Loď »Aeolus«.

Foto Památník Odboje.

jích kolmých střešních okna, opatřená dřevěnými žaluziemi. Z přístavu jdeme asi 3 km mimo domky amerických vojáků a ulicí s jednotvárnými domy do vysokého kopce. Jest parno, pot zalévá nám oči, jsme unaveni a cesta vroubena je staršími bratry, kteří nemohou dále. Po krátkém odpočinku docházíme, provázeni zvědavými zraky obyvatelů, do bývalého tábora zajatců, kde jsme ubytováni.

Odpoledne jdu do města. V místě, kde umístěny jsou zábavní podniky, je plno amerických vojáků. Je tu též hodně černochů. V parku leží plno lidí na trávě, vypálené suchem. S konce sadu, ležícího nad hlubokým valem se střílnami, je pěkný pohled na domy a pole v zeleni stromů. Pěšinou přicházím na silnici, po níž jezdí elektrická dráha. Ve městě je živo, obchody jsou s pěknými výklady, všude komfortní restaurace a četné sady. Přes široký kanál, plný lidí, klene se most, dlážděný lany a s vysokou věží. Na nábreží, s něhož je zajímavý pohled na přístav, je socha J. Rousseaua a Bohyně svobody. Prohlížím obleky obecnosti. Muži jsou v širokých kloboucích s černými pentlemi do polou zad, ženy v černých šatech s vlasy na vrcholi hlavy svázanými průsvitnými krajkami. Zdá se, že hodně žen je živo ze známostí s vojínem, s nimiž se procházejí. Američtí námořní důstojníci, kteří právě přijeli z Archangelska a mluví rusky, zvou mne s dvěma bratry do kabaretu. Každý voják, kterých byla zde většina, byl ve společnosti žen, které chovaly se velmi nenuceně a volně. Jsou nadšeny zpěvačkou, která zpívané kuplety doprovází mimikou i pro mne vojáka trochu silnou. Je zde velmi dobré a ne příliš drahé víno. Někteří bratři se ho však napili více, než snesli a byl z toho rámus a ztížený odchod do města.

Chodím denně po městě i okolí. Úzké ulice předměstí, kam vyhazují se všechny odpadky, jež zde hnijí, jsou plny zápachu. V sobotu večer je všude plno opilých civilů i vojáků. V neděli vyptávají se nás ruští cikáni, kteří se dostali až sem, jak to vypadá nyní v Rusku. Večer po 6. hod. na náměstí ozval se náhle výstřel a nastal shluk lidu, jakýsi Francouz zastřelil pro ženu amerického vojína. Je to zde častý zjev; v červenci bylo prý zde

zastřeleno 7 osob. Nyní američtí námořníci, kteří jsou nejdivočejší a jimž ženy pro jejich dolary dávají přednost, musí být o 7. hod. večer z města pryč. Po 9. hod. nikde nenalejí ani pěšákovi.

Za účasti Francouzů pohřbíváme bratra Hamrleho, kterého přivezli jsme až sem, na vojenský hřbitov. Jsou zde pochováni i dva bratři z lodi »Nanking«, která jela před námi. Hřbitov je pěkně upraven: na bílých křížích je tabulka se jménem a vlajka státu, jehož příslušník zde leží. Jsou zde svorně podle sebe Francouzi, Angličané, Američané, Portugalci, Marokáni, Češi a Němci, kteří jediní nemají na křížích vlajek.

Jsme již netrpěliví. Tři naše vlaky odjely a my zbylí na telegrafický rozkaz zde civíme. Město i okolí prošel jsem několikrát, nebaví mě již hledět na ženy a dívky, peroucí u nádrží prádlo, při čemž je plno hovoru a smíchu, ani státi na nábreží při odjezdu opilých námořníků na loď. Pozorováním jich baví se denně obyvatelstvo, které obsadí celé nábreží. Teprve v sobotu, po 8denním pobytu zde, opouštíme Brest jako předposlední. Poslední pojedou teprve ve středu příští týden.

Cesta do vlasti.

Pěknou krajinou, pokrytou lány posečeného obilí, řepou a brambory, a s polmi ohrazenými živými ploty, což sice pěkně vypadá, ale značně asi zmenšuje pole, rychle vzdalujeme se města. Po 7. hod. večer jsme v Mortaix, středem jehož táhne se kanál, vedoucí sem z moře. Pohled na město v hluboké kotlině je velmi pěkný.

Ráno vstáváme celí rozlámaní, neboť jedeme v rozbitých nákladních vozech, po trati udržované ve velmi dobrém stavu hodně rychle a vozy se hodně otřásají. Krajina k večeru je kopcovitá, s tunely, četnými přejezdy neb podjezdy, takže jsou tu zbytečnými závory a zvyšuje se bezpečnost. Telegrafní sloupy jsou železné nebo betonové. V pondělí k ránu přijíždíme do Versailles, 18 km od Paříže. Po 6. hod. stanice Melun, kde je již elektr. dráha s jednopatrovými vozy. Krajina je velmi pěkná, domky a vily jsou v zahradách, s pěkným ovocem na zakrslých stromech. V zahradách i na polích je mnoho

Typ muže v Bretagní.

zeleniny, nádraží tonou v zeleni zahrad a živých plotů a jsou velmi pěkná a čistá. Projíždíme k Seině, která zde má asi polovici délky od Paříže. Na st. Troys je mnoho vojska, které si nás zvědavě prohlíží. Jsou to naše hadry, do kterých nás na cestu oblékli a které vzbuzují pozornost. Němečtí zajatci jsou zde ustrojeni velmi pěkně. Na st. Bar-Sur-Abe dostáváme kávu. Je sice s rumem, ale ani tak nestojí za nic a musí se zaplatit. Je to jediné teplé jídlo. Máme jen suchary a konzervy. Projíždíme Champagní, kopce střídají se s hlubokými údolími, v nichž leží pole s červenou půdou. Zastavujeme se před st. Chaumont na mostě s vysokými pilíři. Dole táhnou se bílé silnice, vroubené stromy. Na stanici je mnoho jeptišek. Dohadujeme se, kolik asi jich musilo zde být před jejich vypovězením, když je jich ještě tolik všude vidět. Po regulované řece Marně, vroubené starými topoly, koně vlekou nákladní loď. Je vidět velmi málo lidí, teprve k večeru pole ožívují, sváží se obilí na vysokých, neprak-

tických vozech o 2 kolech, asi 1½ m vysoké. Vpředu je hřmotná korba i vzadu se žebřinami. Koně jdou dva i tři za sebou.

V noci projíždíme Belfortem a ráno jsme na st. Morvilaks, asi 10 km od hranic. Na vedlejší koleji stojí vlak s nápisem: »Ministerstvo výživy čsl. republiky.« Odpoledne jedeme do Delle, těsně na hranicích. Je to dosti veliké město s množstvím vináren a velmi dobrým vínem, které po obdržení služného jde u nás dobře na odbyt. Je zde mnoho Rusů, vesměs bolševiků. Jsou pěkně ustrojeni, mají 1½ fr. denního platu, chodí se slušnými ženami a přece Francii nemohou přijít na jméno. Před oknem vinárny, kde s nimi mluvíme, shromáždí se zástup obyvatel a raději tedy odcházíme. Večer u nádraží hostil nás americký major, který nás provázel, vínem. Bylo mnoho opic a největší vedl si sám major.

Časně ráno vyjíždíme z Dellé. Na prvé švýcarské stanici nás počítají. Po 8. hodině jsme v Baselu, kde nás vítají dámy od Červeného kříže. Je to od odjezdu z Ameriky po prvé, co přivítali nás jako své. Radost a úsměvy s jejich tváří přelétly i na naše zmučená čela 4denní cestou po přátelské Francii, která nás vezla jako dobytek, ačkoliv po stanicích bylo plno německých osobních vozů. Po pohoštění kávou, uzeninou a vínem hlásil elegantní švýcarský důstojník česky nastat, a za pozdravů četného obecnstva jedeme dále.

Hornatá krajina. Vysoko do kopců táhnou se pole se zeleným ještě ovsem. Projíždíme tunelem, 12 minut dlouhým, nejdelším, jímž v Evropě projíždíme. Husté stanice mívají jedna za druhou, domy leží v pěkně upravených zahradách. Řeky se zelenavou proudící vodou šumí, všude je plno zeleně. Po poledni jsme v Amstetten a brzy nato v Curychu. Po přepnutí lokomotivy jedeme dále podél domů s hustě obsazenými okny, v ulicích jezdí bílé vozy elektrické dráhy, ulice jsou plné lidí. Projíždíme tunelem a zrakům našim zjevuje se Curyšské jezero s vilami, ukrytými na jeho březích v zahradách. Teprve před 3. hodinou opouštíme jezero a vjíždíme mezi vysoké hory, na nichž bělá se sníh.

Jedeme velmi rychle a bez zastávek. Pro-

jíždí zde mnoho osobních vlaků, z jednoho zdraví nás Češi a brzy jsme v Buchsu, na hranici Švýcar. Švýcarští vojáci, jedoucí s námi přes celou zemi, jsou nevkusně ustrojeni, ani zde nesmíme na peron. Vypadá to, jakoby se nás »bolševiků« báli a proto s námi tak spěchali. Slováckům, jedoucím z Ameriky a zde čekajícím, nedovolují ani s námi mluvit.

Před 8. hod. vlak vyjíždí a asi po 10min. jždě jsme na půdě Rakouska, dnes zcela jiného, než jaké jsme před lety opouštěli. Na prvé stanici zdraví nás jakýsi železničář hluchým »Nazdar«. V noci jedeme do kopce. Vlak je rozdělen na tři díly. Jitro je velmi chladné, hory zahaleny v husté mlze, voda v řece, tříštící se o kameny, je téměř bílá. Všude kolem samý kříž a kaplička, stojí i na téměř nedostupné skále. V jednom místě, mezi nějakými 50 domy, počítáme 8 kostelíků.

Ve Flauringu překvapení, díváme se na červenobílé prapory a zeleň s nápisy: »Vítáme vás«, totéž je i na jiných stanicích. Je to možné, že by nás Tyroláci vítali?

V Inšpruku na stanici je italské vojsko. Kolem vlaku chodí muži, nabízející výměnu dolarů a prosí o suchary a cigarety, kterých je nedostatek. Ital, který byl v zajetí u Chrudimí, ukazuje nám dopisy od několika děvčat, svědčící o tom, že naše děvčata byla právě taková, jako jinde.

Ve stanici Vörcel doháníme vlak s bavlnou, který doprovázejí naši hoši z Italie a za Vörcelelem proti nám jede vlak se stroji Melichara, Bächra a dřívím, doprovázený zase Italy. Trať má nyní veliké stoupání, jedeme volně a podél vlaku běží děti a prosí o chleba.

V Salcburku následující den zase stanice, ozdobená prapory. Zde však vidíme, že neplatí to nám, nýbrž zajatcům, vracějícím se z Italie. Po delší zastávce, za níž vaříme si na ohničcích kávu, jedeme dále. Hory ustupují pahorkům a jen v dáli vidět ještě zasněžené velikány. A nyní půjde to již rychleji. Ve 2 hodiny projíždíme Wels, ve 3 Linec, přejíždíme Dunaj, potkáváme náš nemocniční vlak, jedoucí do Švýcar. Pomalu blížíme se k hranicím a v 1 hod. v noci jsme ve Dvořišti, zase v našich drahých Če-

chách, teď svobodných. Jsme hrdi na to, že přispěli jsme k tomu i my svojí prací. Vracíme se domů po letech trpkého, těžkého života, v nichž každý z nás viděl a zažil více, než většina obyvatelů světa za celý dlouhý život. Projeli jsme 26 zemí, 2 oceány, ujeli jsme 20.000 km po moři a tolik asi po pevnině, na 100 tunelů bylo na naší cestě a nespočetné množství řek od malých do největších světa.

O 4. hod. ranní vítá nás na budějovickém nádraží hudba 91. p. pl., dostáváme kávu a uzeninu, a po 7. hod. jdeme do nedalekých kasáren. V lázních smývám špinu, která se na mne nalepila cestou ve vlaku a jdu si prohlédnout město. Německé firmy jsou všude zalepeny, i nápis »Restaurant«, ačkoliv je používán na celém světě. O 1½3. hod. opouštíme Budějovice a o 1½10. večer jsme v Praze, v naší zlaté Praze, o níž jsme tolik mluvili, na níž jsme se tolik těšili a která nás tolik zklamala svým přijetím. Ač nádraží bylo plné lidí, nikdo si nás téměř nevšiml, nepadlo je-

Typ ženy v Bretagní.

diné srdečné slovo a právě tak nepovšimnutí odjížděli jsme elektrickou do karlínských kasáren, kde po 2—4 rozdělili nás po celé budově. Kdyby hoši na Sibiři viděli tu lásku, již jsme zde byli zahrnuti, byli by klidnější a nespěchali by tolik s odjezdem. Tak mne napadá, jak mohli jsme najít pochopení u carského Ruska — (u drobného ruského člověka jsme je našli) — když nenalzáme ho u svých lidí, pro které jsme konec konců snášeli všechny ty slasti a strasti vojenského života v cizině, zatím co oni žili celkem v pohodlí, měli se a mají i nyní dobře a nás za-

hrnují mnohdy i sprostými urážkami.

Teď teprve člověk viděl, jak se vlastně nevyplácí být idealistou a skoro chápe, že měli pravdu ti, kteří se vojsku vyhýbali. Leč zaháním pryč tyto černé myšlenky. Znovu zsvítlo ve mně vědomí, že, jdouce dobrovolně do vojska, nečekali jsme uznání ani odměny a že svým rozhodnutím vykonali jsme prostě svoji povinnost k národu a vlasti. Vědomí vykonané povinnosti je nám největší odměnou, nahrazující nám i sebe trpící zklamání nad nevděkem a nepochopením a sobeckým podceňováním.

JEDNI Z PRVNÍCH VRAČEJÍ SE DOMŮ JINDŘICH HUŠÁK

Konečně naše loď kotvila v přístavu, Dne 15. dubna 1919 rozloučili jsme se na rychlo se známými a již nás »Smělčak« odvázel s Ruského ostrova k obrovitým bokům americké vojenské transportní lodi »Sheridan«, která nás oklikou měla zavést do Ameriky. Sotva jsme uložili své věci do podpalubí, rozběhli jsme se po celé lodi a před odjezdem se nahromadili na jedné straně paluby, odkud jsme viděli ruský břeh. Lodní siréna krátce zahoukla, lodní šroub prudce rozvířil vodu do běla a pomalým pohybem jsme se vzdalovali od břehu. Hlasité loučení se známými, výkřiky posledních pozdravů a ticho.

Každý z nás měl upřený zrak ke břehům Ruska, jemuž jsme dali navždy s bohem. Ovládly nás rmutné myšlenky. Měli jsme pocit lítosti i vděku, radosti i žalu. Sbohem Rusko, které jsi nás přijalo, pohostilo a živilo v nás naději veliké ideje. S tebou jsme prožili lásku i hoře bratrského národa. Víry i beznaděje. Spasibo, za chléb i sůl, za široký úsměv, za lásku a bratrské pohostinství. Tobě náleží náš dík za vznik naší svobody. Opatruj a nezapomeň našich bratří, kteří se uložili do tvého lůna pro velikou věc. Žij — opatruj — nezapomeň — sbohem.

Bylo nás 100 invalidů a velitelem našeho transportu byl br. major Dušek. Bylo sychravo a tak jsme sestoupili do podpalubí,

kde na neuvěřitelně malé prostře, trojno nad sebou, byla plátěná naše lůžka. Uličky byly uzounké a na lůžku nebylo možno se posadit, protože vrchní bylo prohloubeno tělem jiného bratra. Pokud bylo lze, udělali jsme si pohodlí. Nad hlavami u stropu byly uloženy kazajky, naplněné peřím, které měly sloužit jako záchranné prostředky v případě nějaké katastrofy. Pod námi byla prohlubeň pro náklady lodi. Pohybovali jsme se volně po palubě, nahlíželi do kabin I. a II. třídy, které byly skoro prázdné, dívali se do strojovny na ohromné stroje. Prohlédli jsme si kuchyně, elektrickou pekárnu, umyvárny, jídelny, dívali se k velitelskému můstku, na vysoký stožár s pozorovacím košem. Pozorovali jsme přesné výkony kormidelníka a zkrátka vše, na co jsme mohli přijít. Loď měřila 180 metrů délky. Pasážerů bylo velmi málo a personál na ohromné té loď: nebylo takřka vidět. Nás doprovázel po cestě mr. A. V. Čiž, náš americký strýček, zástupce YMCA, člověk zlatého srdce a pečující o nás jako o své děti. Teprve cestou jsme doceňovali jeho lásku k nám, neb bez něho bychom byli jako sirotci.

Japonské moře je stále neklidné. Když jsme se již octli daleko na širém moři, pociťovali jsme příznaky mořské nemoci. Někdo trpěl bolením hlavy, jiný cítil nevoľnost od žalud-

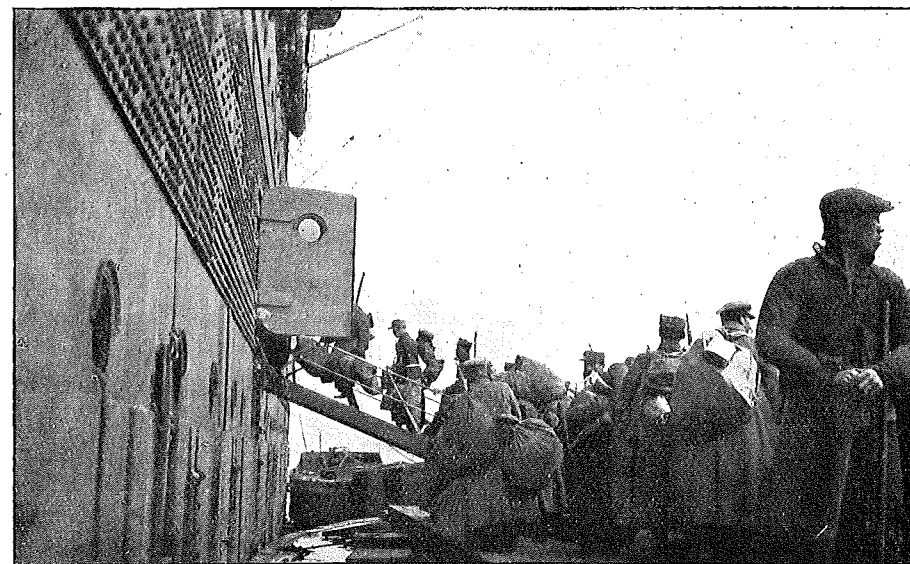
ku. Zaháněli jsme to všelijak. Brzy lehali jsme si na lůžka a zase vystupovali na palubu osvěžit se čerstvým vzduchem, nebo něčím jsme zajídali. Toho posledního jsme si mohli málo dopřát, poněvadž na celou cestu kolem světa jsme dostali pouze 20 dolarů, jako předem vyplacený zold.

Druhý den se značně oteplilo. Vstávali jsme v 6 hodin a v 7 hodin byla snídaně. Pak nastalo čištění a úklid. V 10 hod. procházel kapitán s důstojníky po celé lodi, prohlédli každý kout a nelibost nad každou maličkostí u nás dával znáti našemu veliteli, předvolanému k raportu. Při první prohlídce nám zmizelo dosti věcí, které jsme si položili do nepřípustné blízkosti k záchranným »pásům«. Ty nám prostě naházeli do moře. Jedli jsme pouze v jídelně a s počátku jsme si musili sami skládati a stavět stoly a po jídle uklízet. V té práci jsme se střídali, až jednou stala se jednomu bratrovi nehoda. Při prudkém výkyvu lodi, přenášeje stůl, ztratil rovnováhu, upadl na zem a zle se pochroumal. Od té doby zásluhou našeho strýčka nám při jídle posluhovali a úklid obstarávali námořníci. Oběd byl v 11 hod. a večere ve 4 hod. odpoledne. Tak bylo každý den.

Většinu času jsme ztrávili na palubě a dívali se do vln. Nacházeli jsme v tom čím dál, tím větší zálibu a neodstrašilo nás ani to, že jsme byli postříkáni pěny vln, které občas zaplavily palubu. 16. dubna míjeli jsme

ostrov Koreu a 17. dubna za překrásného počasí zakotvil »Sheridan« o 1½ hod. odpo. v přístavu a městě Nagasaki na ostrově Kiu Šiu. Ještě za pomalé jízdy vykonána prohlídka japonského lékaře, který vyjel v ústretu naší lodi, hbitě vyšplhal se po provazovém žebříku a se zvědavým úsměvem prohlížel naše řady. Z přístavu vyrojila se celá hejna lodiček a člunů k nám, parníky formálně se pozdravily vlnkami svých států. Pohled, který se nám naskytl, byl přímo pohádkový. Město Nagasaki, mírně položené k moři, tonulo v zeleni a květu. Každé návrší, ba i kopec, byly stupňovitě upraveny v záhony, osázené plodinami. Čistý, protepřený vzduch a průzračná, modrá voda moře, ve které bleskurychle proplouvaly kolem nás ryby až metr dlouhé a všechna krása kolem přímo nás očarovaly, takže jsme s údivem a nadšením patřili na zázrak přírody.

Zde se naše loď zásobovala uhlím. Se zájmem jsme přihlíželi, jak se nakúpila kolem lodi spousta člunů, naplněných uhlím. Proti každému otvoru v lodi vytvořil se řetěz pracujících Japonců a naplněný slaměný košík letěl po rukách dělníků až k poslednímu, který jej vysypal do útrob lodi. Viděli jsme mladou Japonku, jak, shýbajíc se pro košík, dítě majíc přivázené na zádech, jehož hlavička prudkým pohybem kývala se se strany na stranu, stačila se svým břemenem všem ostatním v kvapné práci. Po večeri nás »strejda«,

Naložování na loď »Amerika«

Foto Památník Odboje.

jak jsme mu říkali, nám obstaral převoz na břeh, ve městě najal průvodčího, chromí byli posazeni na rikši a my ostatní seřazeni, zpívající, za velké pozornosti obyvatelů procházeli jsme městem. Na druhém konci města vystoupili jsme po širokém schodišti do Suwa Parku, prohlédli si chrám téhož jména a pak v malých, útulných domečcích občerstvili se limonádou. Za veselé nálady zazpívali: jsme několik písní a když jsme se zapsali do pamětní knihy ve strážním domku při chrámu, odcházeli jsme za soumraku do města. Strojda nás zavedl do hotelu »Japan«, kde jsme je překvapili početnou návštěvou. Dvě sklenice Sakura-bier postačily, abychom ještě více viděli vše v růžových barvách. V hotelu »Japan« byla ubytována choť neblahého atamana Semenova, která zvláště pohostila několik našich hochů. Za povznesené nálady odebrali jsme se na loď. Druhý den jsme šli do města sami v malých hloučcích. Obyvatelstvo nám všude vycházelo vstříc a bylo vidět, že nás rádo vidí. Tisk o nás psal nadšené články a připisoval nám veliké udatenství a vybízel všechny k úctě a respektu k nám. Toulali jsme se celý den po okrajích města, nahlíželi jsme do čistounkých a prostých přibytků drobných lidí. Na nás vše dělalo dojem, jako by celé město a všechen život v něm byl řízen nějakou neznámou silou. Tak přesně a hladce běhalo vše, jako na drátku.

19. dubna o 6. hod. ranní opustili jsme Japonsko. Život na lodi byl opět stejný. Teploty přibývalo. Mezi cestujícími našlo se několik pánů i dam, kteří nás po skupinách učili anglicky. Jinak jsme pozorovali ranní cvičení námořníků, nebo zápas boxu a jiné hry. Strava byla dosti hojná, jenom hřlá ovesná kaše a káva se nám brzy přejídala pro přílišnou sladkost. 20. dubna bylo moře silně rozbouřené. Po poledni lodní siréna houkala na poplach před bouří. Lodníci běhali s klíči, zašroubovali okna a palubu přikrývali silnými plachtami. Ohromné vlny divoce bily o stěny lodi, roztržily se a padaly znovu na hladinu, ve které pod tíhou takové spousty se tvořily obrovské propasti. Obrovité rozměry našeho parníku ztrácely se ve strašlivém živlu, že náš slavný »Sheridan« podobal se malé skořápce. Je to hrůzokrásná podí-

vaná, která hned tak nevymizí z paměti. Ve dnech následujících se počasí vystřídalo ve všech proměnách. 23. dubna k večeru objevil se nám na obzoru největší filipínský ostrov Luzon v podobě velikého náspu, zarostlý palmovými háji. 24. dubna v 8 hod ráno projeli jsme t. zv. Mořskými vraty a zakotvili jsme u tohoto ostrova v přístavu Manile. Filipínských ostrovů je skoro tři tisíce, z nichž největší je ostrov Luzon. Filipinci mluví svým zvláštním nářečím, dělicím se na mnoho dialektů. Ostrovy jsou pod vládou USA, které zastupuje guvernér. Místo peněz jsou mezi nimi v oběhu pouhé plíšky s označením hodnoty, protože první peníze vesměs poschovávali. Životní úroveň jejich je nízká a živí se ponejvíce rybolovem a pracují na rýžových a cukrových plantážích. Příroda se o ně štědrě stará a poskytuje jim sklizeň třikrát do roka. Postavy jsou spíše menší a pleti hnědé. Celkem je to národ bédný a líný. Pochoutkou jejich jest vařené nebo smažené vejce s živočichem uvnitř. Doutníky s ohněm v ústech, aby jim byly silnější. Chatrče, pokryté rýžovou slámou, mají postaveny na sloupech, okna a dveře mají nahrazeny sítěmi. Vegetace je tropická a v přírodě objevují se ještěři a hadi o několika metrech délky. V bohatých domech chovají si malé ještěrky na chytání much, takže není žádnou vzácností, uvidí-li kdo v komnatách ještěrku lezoucí po zdi.

V 10 hod. dopol. odjeli jsme auty do města. Ubytovali nás v kasárnách na plných šest dní. Bylo zde již veliké vedro. Zvláště noci byly dusné, takže jsme téměř ani nespali. Chodili jsme bez prádla a vlas stejnokroje rozpíchal nám celé tělo. Domorodci chodili k nám a ohmatávali naše šaty, nemožouce patrně pochopit, proč jsme tak ustrojeni. Od města Manily obdrželi jsme volné listky na elektrickou dráhu a při projížďkách prohlédli jsme si staré město Manilu, pevnost, obklopenou ještě zdi se střílnami, katolický kostel, starý i nový senát, uviděli jsme staletý strom kořenů a celé město. Američané připravili pro nás pohoštění ve svém klubu. Prostřená tabule se vším komfortem a před každým přiborem kytice květin a bíločervený praporek svědčily o jemném vkusu našich hostitelů. Po

večeři byl pestrý program a v přestávkách hostily nás dámy cigaretami a doutníky, z nichž poslední přinášela oheň. Ovšem že málokdo mohl jim odříci toho potěšení. Každého večera jsme chodili alejí u nás tak zv. »svatojanského chleba« do vojenského klubu, kde Američané pomocí biografu, umístěného v přírodě, obraceli domorodce na katolickou víru. 25. dubna jsme obdrželi letní americký stejnokroj a prádlo.

30. dubna o 11 $\frac{1}{2}$ hod. dopol. odrazila naše loď od břehu ostrova Luzonu. Po dvanácti

jsem jeden den získali. Tu jsme byli na polovici cesty kolem světa. Každodenně jsme mívali přednášky na téma »Plavba po moři«. Přednášel nám kapitán a strojda nám to překládal. Radiem byly zasílány zprávy na každý ostrov, kde jsme měli zastaviti a všude nás pak již očekávali. Z mírové konference jsme četli radiozprávy každý den na lodní vývěsce.

Když jsme se přiblížili k ostrovům Havajským, obklopila náš parník hejna racků jako na přivítanou. 18. května v 8 hod. ráno za-

Na Manile.

dnech nepřetržité plavby přistali jsme na několik hodin dne 6. května o 6. hodině ranní u maličkého ostrova Gnam s jediným městečkem Agaňa. Zde nikdo z cestujících nesměl vystoupiti. Pouze osm našich hochů smělo se podívat do města. Ostrůvek má pouze vojenský význam a jiného na něm neroste, než kokosové ořechy. »Sheridan« zásobil domorodce nějakými produkty a odpoledne ve 3 hodiny vyjeli jsme směrem k Havajským ostrovům. V těchto končinách není již takový žár a v noci se dobře spí. Za měsíčních nocí jsme zpívali Američanům, kteří se nám odměnili vždy několika doutníky a ovocem. Několik našich bylo v nemocničním oddělení a mívali jsme u nich v noci službu. 13. května bylo v úterý. Následující den jsme škrtili z kalendáře, protože stálou jízdou na východ

kotvili jsme u ostrova Havai v přístavu a městě Honolulu. Přístav jak na Luzonu, tak i na Havai je veliký a moderně zařízený. Může se přistati přímo ku břehu. Tady se tradičně házejí s lodí do vody peníze a Malajci připraveni loví je a vkládají do úst. Jsou to výborní plavci a plavou téměř jako ryby, zvláště když kolmo se noří do vody a nataženou rukou chytají peníz, jenž pomalu klesá ke dnu. Skok s výše 15—20 m po hlavě do vody a podplutí lodi není u nich žádnou zvláštností. Je to krásný národ bronzové pleti a skvostně urostlý. Na Havai je podobně jako v Kalifornii a proto je zde spousta amerických boháčů. Nás čekalo nejméně 100 automobilů. Když jsme vyšli z lodi, byla přímo o nás tahanice. Zatím pro nás stačilo 25—30 aut. Program byl sdělán na-

před jako všude jinde. Prohlédli jsme si město a zajeli k ohromnému kráteru kdysi dvou sopek, které najednou začaly sopit a roztrhly se. S místa, pojmenovaného Punch Bowe, je s jedné strany kráter vidět. Dnes na jeho dně rostou v červených záhonech ananasy. Ve skále je vsazena deska na paměť krále Kameha-meha, který první tyto ostrovy obsadil. Ve městě má pak velký památník, ke kterému každodenně jeden domorodec chodívá se modlit. Odtud jsme zajeli do lázni se vykoupat. Zde naskytá se nádherná podívaná na jedinečný sport světa. Několik set metrů od břehu tvoří se velké vlny přecházením vody z mořské hlubiny na mělčinu a tu sportovci připraveni čekají s dřevěnou deskou, využijí okamžiku, kdy vlna jich dojde a jediným skokem vyšinou se na vlnu a plují ku břehu. Po koupání byl oběd a návštěva znamenitého akvaria, v němž jsme se obdivovali přerozmanitým rybám všech barev a tvarů. Američané připravili pro nás slavnostní večeři. Kromě jiného, koncertoval nám také jeden ruský virtuos na housle. Druhý den jsme navštívili museum a zbytek dne jsme věnovali procházkám po městě.

19. května v poledne jsme odrazili od břehu na poslední etapu po Tichém oceánu. Náš strejda nás poučoval o Americe, jako před tím o všech zemích, kde jsme přistali. Těchto sedm dní plavby zasloužil si Tichý oceán svého pojmenování. Hladina moře byla hladká téměř jako sklo. Asi den jsme měli mlhu a lodní siréna ustavičně houkala pro výstrahu před možnou srážkou. 26. května o 10. hod. večerní jsme byli před San Franciskem. Pohled na osvětlené město v noci je překrásný. 27. května ráno se nám dostalo prvního přivítání od našich sanfranciských krajanů. Loď pomalu se blížila za zvuků hymny »Kde domov můj?« ku břehu. Ještě na lodi byli jsme fotografováni do filmu a za srdečného vítání vystoupili jsme na břeh. Auty dovezli nás do Presidia, našeho dočasného pobytu v San Francisku. 18. května byla prohlídka města a kolem 10. hodiny nás přivítal v radnici major města San Franciska, náš zástupce plukovník Hurban a za NSČ. a Slovenskou ligu jich představitelé.

Za úplného ticha jsme vstupovali do radniční síně, která byla hustě obsazena zástupci různých spolků, tisku a obecnstva. Když ukázali se naši o berlich, zazněl zasedací síní ohlušující potlesk. Usadili nás do křese! a nastalo oficiální přivítání. Hymnami byla slavnost ukončena. Hluboce dojati odcházelí jsme do klubu YMCA., kde jsme poobědvali. Odpoledne jsme byli pozdraveni majorem města Oaklandu. Večer jsme byli na banketu v sokolovně, kde byl přítomen též major města, plukovník Hamilton a Hurban. Bavili jsme se výtečně a ve 2 hodiny v noci jsme se vraceli do Presidia. 29. května přišlo pro nás a americké invalidy pozvání do Opery, které jsme ovšem neodmítli a ztrávili tam překrásné chvíle, odměňující všechny umělce upřímným potleskem. Večer jsme odjížděli parníkem na nádraží a za hromového volání našich krajanů »nazdar«, nastoupili jsme cestu přes Ameriku. Měli jsme svůj zvláštní vlak Pullmannových vozů a byli nám přiděleni dva američtí důstojníci, kteří nás provázeli po celé cestě. Jeden z nich byl zmíněný již plukovník Hamilton a poručík Rice byl druhý.

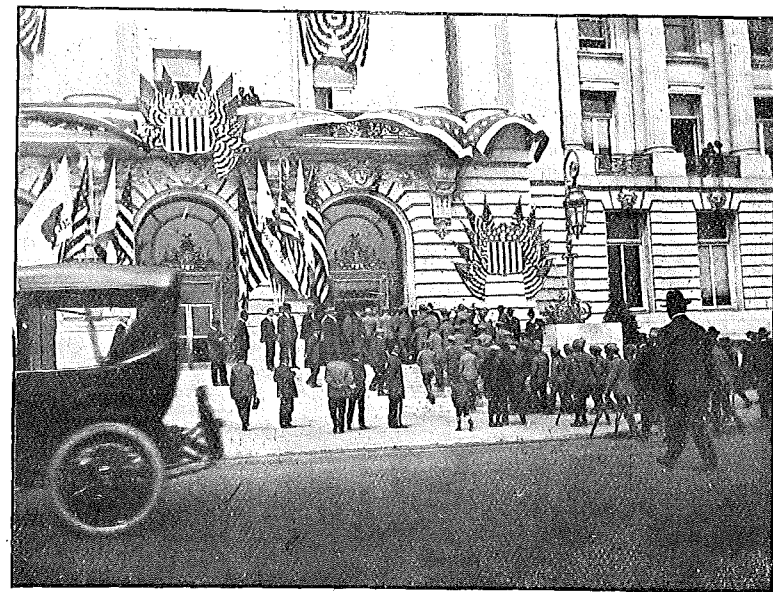
Těžko lze vyličovatí překrásné scenerie pacifické dráhy, jenom mohu říci, že se nám nesmírně líbila. 2. června přijeli jsme večer v 10 hodin do města Omahy ve státu Nebraska. Uvítání tamějšími krajanými bylo nejkrásnější a nejsrdečnější z celé cesty. Za ohromného jásotu, obsypání květem školní mládeže, nastoupili jsme cestu do Auditoria. Zde jsme byli vyvoláváni jménem a pak odvedli nás, pokud to bylo možné, krajan krajan do svých domovů. Měli jsme vše, nač přišla mysl. Když jsme pocítovali nedostatek peněz, stačilo, že jsme zazpívali »Ó Velvary« a dolary po tisících sbírali v náš prospěch. Druhý den byla taneční veselice a večer za dojímavého loučení odjeli jsme do Chicaga. Noční jízdou jsme neuzili báječného pohodlí lůžek Pullmannových vozů, neboť po celé jízdě nás probouzeli na stanicích nás očekávající krajané, kteří nás hromově pozdravovali. 3. května v 10 hodin dopoledne přijeli jsme do Chicaga. Dojíždějící do nádraží, píšťaly českých továren oznamovaly českému Chicagu náš příjezd. Bylo patrné, že zde bude vrchol nadšení mezi našimi lidmi. Sokolo-

vé v krojích udržovali pořádek před nádražím, tvoříce svými řadami špalír, kterým jsme se dosti obtížně dostávali k autům. Nepřehledné zástupy krajanů, volající »sláva, nazdar hoší!«, prolamovaly řetěz Sokolů a vyvolávaly po jménech své známé. Stačí uvést, že druhý den v Plzeňském parku přišlo nás navštívit na 10.000 Čechů. Jeden celý den jsme měli na prohlídku města. Jezdili jsme podle přesného programu auty až do večera. Shlédlí jsme všechny zajímavosti tohoto cbrovského města. 5. června večer byla pro nás pořádána slavnostní akademie členy Ludvíkova divadla. Chicagští intervenovali o prodloužení našeho pobytu. Nebylo to ale možné, jelikož náš vlak všude na nás čekal. Ty tři dny, co jsme byli v Chicagu, uběhly nám jako sen. Měli jsme to potěšení také, že obědvala s námi jednou choť našeho strýčka Čiže. Náhodou seděla vedle mne a při jídle se mne ptala, máme-li jejího manžela rádi. Nevím již, jestli v odpovědi jsem mohl vyjádřit všechnu lásku, kterou jsme k němu měli. Jako on, tak i ona věnovala se šlechtné práci pro všechny trpící. Vedla toho času v Chicagu nemocnici pro 3000 postelí.

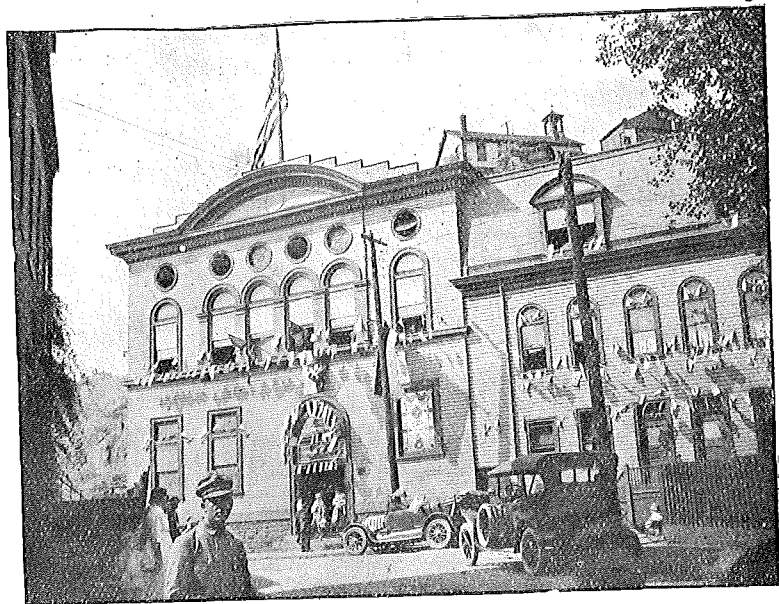
Pátý den jsme přijeli do Pittsburgu. Zde není mnoho usedlých Čechů, zato ale několik desítek tisíc Slováků. V sokolovně byl opět vrchol všeho, co pro nás měli přichystáno. Samotní Američané nás obdivovali a stávalo

se zhusta, že nás posadili do svých aut a vezli nás ukázat svým domů, jak vypadají Čechoslováci. A mezi námi nebylo žádných obrů, jak asi očekávali, a kterým byly připsány pro ně nepochopitelné, úžasné činy a hrdinství v daleké Sibiři. Naopak, měli jsme jednoho bratra, kterému pro jeho dětský vzhled Francouzky říkaly »dítě«. Později jsme byli od toho zrazováni, aby se nám něco nepřihodilo.

9. června jsme přijeli do New Yorku na nádraží Pennsylvánské dráhy. Po stručném raportu majora Duška našemu zástupci pluk. Hurbanovi a po zahrání hymen odebrali jsme se k autům, která v počtu 40 jsme měli k dispozici. Projížděli jsme českými čtvrtěmi slavnostně ozdobenými, za velikého jásotu čekajících krajanů, kteří nás vítali již čistě po americkém způsobu. Čím větší rámus, tím je to slavnostnější. Ohlušeni, umdlévaly nám ruce od mávání, a podezřívám mnohé, že aspoň na chvíli stulili se do koutu aut, aby si odpočinuli. V sokolovně DAS. byl slavnostní oběd a po obědě za celou řadu spolků bylo nové vítání. V New Yorku měli jsme dostati umělé údy a proto jsme zde měli pobýti alespoň měsíc. Bydleli jsme 14 dní v 25. ulici majíce pro sebe celý jeden dům. Odtud jsme jezdili na oběd do sokolovny DAS. na 72. ulici a na večeři do sokolovny DAS. na 71. ulici. Podnikli jsme mnoho jízd do okolních

Před radnicí v San Franciscu.

Sokolovna v New Yorku.

měst, jako Yonkers, Newark, Brooklyn, Astoria, New Jersey i do slovácké osady Guttenberg, vždy při nějaké slavnosti. V Yonkers byli jsme zařazeni na pozvání Američanů do průvodu amerického vojska, vrátivšího se z Francie a sklízeli jsme společně slávu bojovníků za sebeurčení národů. Po celých 14 dní pořádány pro nás koncerty, divadla, taneční veselice, výlety a jiné zábavy, při kterých naši krajané nešetřili ničím, čím by nám mohli pobyt zpříjemnit. Docházela nás četná pozvání od různých amerických institucí. Navštívili jsme ohromnou newyorskou knihovnu, ve které jsou knihy v jazycích všech národů. Dostalo se nám veliké cti pozváním na oběd jednoho klubu, jehož jméno jsem hohužel zapomněl. Členy toho klubu mohou být pouze vynikající lidé a do samého klubu nemá nikdo jiný přístup. Sám prezident Wilson byl členem tohoto klubu. Na druhých 14 dní si nás rozebrali krajané do svých rodin v New Yorku, Brooklynu a Astorii. Byli jsme již unaveni, ale přece ještě jsme jezdili shlédnouti znamenité věci, které v Evropě se nenajdou. Dívali jsme se s výše největšího domu světa, jenž má kromě věže 55 poschodí. Prohlédli jsme si obchodní místnosti pěti a desíticentového obchodu budovy Woolworth Bldg, Singer Bldg., radnici a jiné. Pro zábavu jsme zajeli do Palisád a na Coney Island, kde hodiny jsou minutami a

kde ponejprv v Luna parku jsme pocítili prohibici, která byla tehdy zavedena pouze pro vojsko.

Poznenáhlu našich ženáčů zmocňoval se stesk po domově, jenž byl potom příčinou, že z velikého snu jsme byli probuzeni odjezdem do Evropy. V posledních dnech našeho pobytu v New Yorku by již nikdo nereflektoval na žádné pozvání, byť by i přišlo třeba z jiné planety. Dne 5. července v sokolovně DAS. náš major pohnutými slovy poděkoval všem našim krajanům za lásku a péči o nás a v největším pohnutí, neskrývající slz vděčnosti, rozloučili jsme se se svými krajaně, kteří nás na poslední cestu vybavili napěchovanými kufry všemožných darů. ČNS. na cestu dalo nám vyrobiti v jedné továrně sto tisíc cigaret s věnováním »Československé armádě«. Ve 12 hodin v poledne na bývalém holandském parníku »Rijudam« odrazili jsme od břehů Ameriky.

Deset dní klidné plavby. Evropa se nám představila proti Novému světu jako rozdrchaná chalupa s bídou a nepořádkem uvnitř. Ve francouzském přístavním městě Brestu na ulicích plno vojska pozemního i námořního. Nouze a drahota. Lid chodí v dřevácích. Všude je viděti mnoho invalidů, žen ve smůtce a plno kněžů, jako by se sjeli z celého světa pohřbívat mrtvé. Tak bylo přes celou Francii. Z Paříže jsme viděli pouze

špičku Eifelovy věže. Ve Švýcarech pořádek a vysoký kurs franku.

Curych—Basilej—Rakousko. Celý týden jsme jedli konzervy a chléb. Jen na několika místech jsme dostali večeri a oběd. Celý týden jsme také skoro nespali, protože nebylo kde. 25. července jsme přijeli na české hranice. Mlčky jsme věnčili vozy. Pobledlé tváře prvních českých železničářů vzaly nám všechnu veselost a bezstarostnost. Měli jsme podivný strach. Jak je to doma? Shledáme-li

se se všemi? Vždyt jsme byli takovými božími tuláky po kolik let. A co budeme dělat my s přelámanými hnáty a potrhanými nervy? Někdy v poledne jsme přijeli do Prahy. Na nádraží bylo málo lidí a několik zametaček. Ještě o nás nic nevěděli. Přivítal nás ale náš táta, sám náš milovaný vůdce a první prezident českoslov. republiky. — Vzpomínky na bratrskou lásku, na společné oběti, na všechno úžasné i krásné zemřou jedině, až my sami zemřeme.

x

Z CESTY 1. PLUKU JANA HUSI DO VLASTI ARNOŠT CECHMEJSTR

(Z mého deníku.)

9. prosince 1919. Časně ráno shromáždili jsme se před kasárnami na Ruském ostrově, kam přišla též čestná rota s plukovním praporem a hudbou. V 8 hodin nasedáme na parníček »Smělčak« a jednu barži. Promrzlí vjíždíme do přístavu vladivostockého a ihned vstupujeme na japonskou loď »Yonan Maru«. Tato zánovní loď je prostorná, k převozu vojsk vhodně upravená. Po dlouhém vyjednávání s kapitánem lodi nalodění 2 medvědi 5. roty a koníček plukovní hudby Olga. Tento vytažen jeřábem v síti na loď za veselého jásotu dobrovolců. Ač panuje citelný mráz, stojíme shromážděni na palubě, čekající na br. gen. Čečka a předsedu evakuační komise br. dr. Raše.

Fanfáry, povely: k počtě zbraň, hlášení velitele pluku br. mjr. Kutlvašra — pozdravy: Nazdar! Po krátkém proslovu br. generála Čečka hraje hudba na palubě hymny. Po 14. hodině za posvátného ticha vytaženy kotvy a loď téměř nepozorovaně odráží od břehu. Hledíme na bratry naše i ruské, stojící v přístavu, mávající čepicemi a šátky na rozloučenou. Odpovídáme voláním Nazdar a máváním čepicemi. Hudba spustila veselý pochod.

Ač dávno již a toužebně čekali jsme okamžik, kdy vydáme se na cestu domů, přec při

loučení zjihlo mnohé oko, sevřelo se srdce i hrdlo. Uvědomujeme si, že opouštíme desetitisíce svých bratří a miliony nešťastného ruského národa, které přes všechna příkoří a nepochopení milujeme. Mlčky hledíme na mizující pevninu — ruskou zemi, již za tak mnohé vděčíme!

Br. gen. Čeček s několika osobnostmi jede po boku našeho velikána v malé motorové loďce, se kterou vlnky pohrávají jako se skorařápkou, hozenou do proudu. Nyní i ta se vrací do přístavu. Poslední zamávání na rozloučenou. Míjíme Ruský ostrov (na němž jsme prožívali celou dobu pobytu ve Vladivostoku) a obepluvše skaliska pobřežní, vyjíždíme na širé moře.

V 16 hodin první oběd na lodi; s chutí pojídáme polévku s masem, neb jsme hladoví a zimou zkrhli. V tento první den brzy uléháme k spánku a únavou a nezvyklými dojmy usínáme. V noci se moře rozvlnilo, probudily nás pohyby lodi a vrzání dřevěných lůžek, umístěných nad sebou.

10. prosince. Ráno v 7 hodin vstáváme, pobolívá hlava, chodím jako podnapilý, snad jsou to příznaky mořské nemoci. Na palubě je již živo, bratři kouří zde svoji ranní cigaretu. Obloha je zamračená, moře mírně zvlhčené a kam oko dohlédne, voda a jen

voda. Počasí zde je mírnější. Po čaji opět vycházíme na palubu. Noc prožíváme klidně, pouze jednotlivci, trápeni mořskou nemocí, nespí.

11. prosince. Vane mírný větřík. Obloha čistá. Na palubě živo, také umyvárny plny; všude rušno a hlučno. Medvědi volně pobíhají po palubě. Po obědě (vepřová se zelím a brambory) na zádi lodi improvizovaný koncert několika hudebníků plukovní hudby. V jídelnách krátí si hoši čas četbou a hrou v šachy. Odpoledne škrabeme u kuchyně brambory na zítřejší oběd. Večer zdržujeme se všichni na palubě, kde je příjemnější vzduch než dole v podpalubí, v jídelnách neb ložnicích. Moře je tak klidné, jedeme lehce, že ani nepozorujeme pohyb lodi.

12. prosince. Časně ráno, ještě před čajem, vyrušil nás zvuk parní sirény. Poloustrojeni vybíháme na palubu. Stojíme na místě. V ranních mlhách vidíme nějaký ostrov před námi, také vpravo i vlevo vzdálené břehy. Vzduch je teplý. V dále před námi řada světél. Teprve asi po hodině vepluli jsme do přístavu Karatsu. Jest to japonský přístav, kde se lodi zásobují uhlím. Také my za tím účelem zde stavíme. Když naše loď zakotvila uprostřed přístavu, dalo se do deště. Skrže clonu drobného a teplého deště je viděti vpředu několik parníků i plachetních lodic. Kolem přístavu vysoké vrchy, v mlhách zahalené. Obloha je šedá a moře temnězelené. Po půlhodině prosvítlo sluníčko a my uzřeli krásný kout země, o níž jsme dávno slyšeli i četli. A dnes ji zříme vlastními zraky.

Japonsko — opravdové Japonsko! Malinké domky, na strmých stráních políčka, upravená, zelená, střídající se s množstvím stromů; pro vzdálenost nelze rozeznati, jsou-li to lesíky či sady. Za okamžik přijíždí k nám motorový člun a po schodech vystupuje k nám na loď nějaký obchodní jednatel. Za ním na loďce dva celní úředníci, prý k prohlédnutí lodního nákladu. A za těmito několik lodic, plných čehosí, co jsme s počátku nemohli rozlišiti. A všechny míří k nám. Až když lodice přirazily k boku naší lodi, poznali jsme, že jsou to Japonky, mladé — zdá se, že jsou to ještě děti. Jsou čistě oblečeny. Rozznáváme nyní i muže mezi nimi. Mají větší

nou modré obleky a pruhované neb modré šátky nebo též slaměné klobouky na hlavách. Smály se na nás nahoru a pokřikovaly, čemuž jsme ovšem nerozuměli. Házeli jsme jim papirosy, za které na nás cenily zuby. Nikdo však nevěděl, proč k nám přijely. Asi za čtvrt hodiny přitáhl parníček (Sakura-Maru) lodici uhlí a ty čisté, malé postavičky, které jsme považovali za děti, našly na lodici i na naší loď, z prken a provazů postavily visuté schody a začaly dopravovati na loď uhlí. Dole tito dělníci plnili košíky uhlím, podávající je druhým, ti zase dále na visuté schody a tak běží košík z rukou do rukou, že nestačíš jej ani zrakem sledovati. Takovým způsobem dopravují uhlí s obou stran do lodi; je to jako v mraveništi. Potom přijíždějí čluny, na nichž možno převésti se do přístavu a k prohlídce města. Všude mnoho křiku, smíchu a posunků. Čilí prodavači přivezli, a na lodi rozložili různé ovoce i památkové předměty — hotový bazar. Žel, že u nás je málo peněz. Jen ti, co mají ruské carské ruble, mohou je zde udati za pomeranče, pohlednice a jiné drobnosti.

Ve městě je vše čisté a upravené. Všude se na nás smějí (aspoň se nám tak zdá!) a volají: »Ček, Ček!« Mnoho — zvláště mladých lidí, mluví zde anglicky, německy i ruský. Ve městě i kolem města jsou krásné, zelené sady.

V poledne našim pracovníkům na lodi přivezen na loďce oběd: rýže se zeleninou a rybou. Hbitě pojídají dvěma dřevěnými tyčinkami. A po jídle opět se chápou práce. Pravý to opak Ruska! Tam rozvrat, občanská vojna, spekulace, lenost, špína, hrubost — zde pořádek, klid, čistota, dobrota a práce a práce. A ten malebný kraj, ty hory zelené, ty sady vonící a malé postavičky, stále se smějí.

V několika, zvlášt k tomu přízpůsobených baržích, přivázejí k lodi pitnou vodu. Zásoby mají nám vydržeti na 12denní plavbu do přístavu Singapore.

V noci prší.

13. prosince. Ráno personál koná přípravu k odjezdu. K 8. hodině vytaženy kotvy a za zvuků hudby zvolna opouštíme japonský přístav. Slunce mile hřeje, jen od moře táhne

chladný větřík. Záliv jest dosti úzký, břehy zde v těchto místech skalnaté, srázné a v moři plno ostrůvků, taktéž skalnatých. Na moři plno lodic rybářských i větších plachetních. Po pravé straně se skalnaté pobřeží brzy ztratilo, kdežto po levé straně táhne se stále; až pozdě večer ztrácí se na obzoru a ocitáme se opět na širém moři.

Večer přednáška o Japonsku. Již při této přednášce bylo slyšeti, jak voda, vrhaná na palubu, dopadá na světlík nad naší jídelnou, pokrytý plachtou. I silné kolísání lodi jsme pocítovali. Moře začíná bouřit. Přesto

poplach. Večer přednáší br. poručík Pavlík na téma: »Moře a jeho živočišstvo«. Po přednášce ještě jsem zašel na palubu na čerstvý vzduch a pak jsem šel spát.

16. prosince. Značně se oteplilo. Ráno rotý nastupují ke cvičení prostných. Jedeme podle čínského pobřeží — ovšem v úctyhodné vzdálenosti; viděti je vysoké hory i skalnaté a srázné břehy. Také několik lodí jsme potkali. Dnes ujeli jsme 248 mil a nacházíme se mezi čínským pobřežím a ostrovem Formosou.

17. prosince. Po cvičení prostných překládali jsme uhlí z komory pod naší místností

Ulice v Jokohamě.

po přednášce bylo na palubě dosti živo. Občas některá vlna zabloudí až na palubu a zkrápí diváky. Mnoho bratří trpí mořskou nemocí.

14. prosince. Po celý den moře rozbouřené. Obloha je zakaboněna, ač chvílemi se vyjasní. Vítr vane západní a vrhá vlny až na palubu, kde dnes není tak živo jako včera. Jen medvědi se procházejí jako jindy. Ve 12 hodin je situace následující: ujeli jsme 213 mil a nacházíme se na 31—26' severní šířky (sš) a 126—17' východní délky (vd).

15. prosince. Moře po celou noc i den neklidné. Sluníčko sice svítí, ale nehřeje, neboť je prudký, chladný vítr. Dnes měla se po prvé na lodi cvičiti prostná, hledá se vhodné místo. Paluba je občas z kropena zbloudilou vlnou. V 9 hodin byl na zkoušku proveden

do komor spojených se strojovnou. V 9 hodin prohlídka strojovny po menších skupinách. Je to ohromující, ač naše loď není velká (délka lodi 120 m, hloubka 16 m). Zvláště hřidel, který tvoří převod k lodnímu šroubu, jest důkladný kousek. Ve strojovně jsou tři parní kotle, každý o třech rostech. Panuje tam nesnesitelný žár. Jest tam umístěno též elektrické dynamo, které zásobuje loď proudem i světlem.

Dnes jsme již v pásmu dosti teplém; i vítr, vanoucí z moře, je příjemně vlažný. Večer zpíval náš pěvecký sbor na velitelském můstku a my na palubě naslouchali našim krásným písním. Když pak skončili, dali se hoši sami do zpěvu českých, ruských a srbských písní a zpívali až do večerky; po jejím odtroubení zazpívali »dobrou noc« a rozcházel

se s doznívajícími tóny v uších ke spánku.

18. prosince. První horký den, kdy slunce opravdově pálí. Obdrželi jsme tropické obleky. Kolem lodi skotačí ryby, tak zv. letouni. Polední situace: ujeli jsme 244 mil a nacházíme se na 10—04' s. š. a 114—44' v. d. Do Singapore 1247 mil. Dopusud ujeli jsme: Z Vladivostoku do Karatsu 592 mil, do Singapore (z Karatsu) bude 2470 mil, zbývá pak: ze Singapore do Adenu (neb Djibuti) 3723 mil, z Adenu do Port-Saidu 1380 mil a z Port-Saidu do Janova*) 1650 mil. Odpoledne koncertovala hudba na palubě. Večer na palubě zpíváme; snad všechny známé písně přezpívány. Noc jest vlažná, vlnky dovádě divě šumí a pleskají o stěny lodi. Častěji používáme nyní sprch mořské vody, což osvěží tělo. Vzduch v podpalubí těžký, horko brání spáti.

19. prosince. Horko je poněkud mírněno větrem a mraky. Večer na palubě koncert pluk. hudby i pěv. sboru. Ač již dávno odtroubeno, na palubě ruch nezaniká. Také sprchy jsou plny nahatých postav; v umyvárnách perou bratři prádlo také v noci. Na palubě tlumeně hovoří hloučky sedících a pokuřujících postav. Na přídi na lanoví leží a podřimuje několik jiných, jen uhlíky papiros září ve tmě. Vůbec na přídi je v noci krásně. Nahneš se nad zábradlí na samé špici lodi a hledíš do pětmetrové hloubky. Ostrá hrana lodi mocně brázdí zvlněné moře, zpěněné vlny s hukotem se valí od boku lodi, sbírajíce s sebou i jiné, chystající se udeřiti na kovovou stěnu; prskají, šumí, syčí a blýskají ve tmě. Pozvolna se vlny rozplynou, jen bílá pěna zbývá na hladině, a již opět druhá, mocnější brázda vod, odhozena vpřed deroucí se lodí, vysoko šplíchá, tříští se v tisíce kapek, které sehnány vlažným větrem, opět spojují se v proud vody, vržený vysoko na kovový bok lodi, po níž spěšně stékají dolů, aby opět byly vrženy do víru vln. Celé hodiny naslouchám tak hukotu vln i jich šepotu a lkání. Kolem je tma, jen lampy na stožárech a v kulatých oknech kajut vrhají matné světlo do vonícího vzduchu. Lod' jede tiše, jen občas na velitelském můstku zazní zvonec, či zaklepou dře-

* Původně měla naše lod' jeti do Janova, později byl směr změněn na Terst.

váky spěchajícího po palubě japonského plavčíka. Obloha je z části zamračena, na západě však probleskují hvězdy.

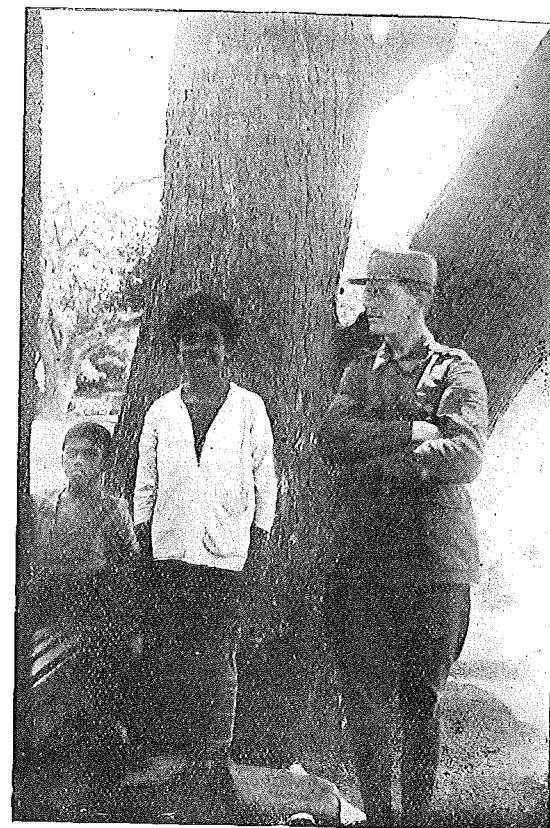
20. XII. Deštivo, ale horko. Chodíme jen v kalhotách a v noci spíme v plavkách.

21. XII. V 9 hodin na zkoušku poplach při tonutí lodi. Poplachu se účastní nejen náš transport, ale i celá posádka lodní. V 10 hodin požární poplach na zkoušku. V poledne slunce opět nemilosrdně pražilo. Na palubě napjaty proti paprskům slunečním plachty. Přesto na slunci plno naháčů opaluje svoje těla. V 17 hodin na palubě přednáška p. Baierle, býv. rakouského námořního důstojníka o typech a stavbě lodí. Jelikož přednášející neznal žádného slovanského jazyka, přednášel německy. I tak měl dosti posluchačů. Dnes, jakožto v neděli, měli jsme kávu a buchty. Po večeri jakýsi kabaret našich herců.

22. XII. V 5 hodin ráno pod sprchou — ach, to byl požitek! Taková sprcha mořské vody zchladí rozpálené tělo a osvěží mysl. Dopoledne škrabeme u kuchyně syrové brambory — pěkná to zábava — a co těchli vtipů při tom. Dnes oběd bez masa. Polévka bramborová s rýží a brambory na cibulce. Odpoledne pokračuje p. Baierle v přednášce o lodích a mořských větrech. Do Singapore máme ještě 281 mil, dorazíme tam tudíž zítra asi v 16 hodin.

23. XII. Od rána prší, což je příjemné, neb se poněkud ochladilo. K 10. hodině vidíme vlevo na skaliskách maják bílé a černě pruhovaný a vpravo pevninu Indie. Moře je dnes modrozelené a klidné. Pobřeží pahorkovité a porostlé stromovím, vše je svěží a zelené. Ve 12 hodin nacházíme se na 1 až 20' s. š. a 104—21' v. d. Do Singapore 30 mil. V 15 hod. stojíme v zálivu. Za půl hodiny jedeme dále do přístavu, kde po boku jiných lodí jsme zakotvili. Město Singapore vypíná se ihned u přístavu a je veliké a výstavné.

24. XII. Časně ráno přijíždějí čluny s moukou, kterou vezme naše lod' jako náklad. Na dvou velkých člunech přepravujeme se do města. Divný pocit, když ocitáme se opět na pevné zemi. Chodíme jako opilí. Prohlížíme výstavné město evropské i čtvrt domorodou, tropickou botanickou zahradu a j. Den je

V Singapore.

Foto Památník Odboje.

opět horký. V poledne vracíme se znaveni opět na lod', kde je též živo jako na bazaru. Nejrůznější zboží vyloženo zde na prodej: košile, kapesníky, šle, vějíře a j. drobnosti. Na lodicích kolem prodávají domorodí obchodníci ovoce: ananasy, kokosové ořechy, banány a pod. Černí dělníci nakládají mouku do lodí celý den i noc. Zde v Singapore setkali jsme se s vojenským poselstvím, vyslaným na Sibiř. Vůdce tohoto poselstva, podpl. Kopal přednášel nám večer o poměrech ve vlasti. Též dopisy a noviny z vlasti přivezl.

25. XII. Dopoledne nakládají na lod' různé koření. Bavíme se čtením časopisů: 28. říjen, Tribuna, Právo lidu, České slovo, Čsl. legionář, Bratrství, Hlas nár. obrany, Národní politika a j. Brzy nás to čtení omrzelo, neb jsme vycítili, že poměry ve vlasti jsou divně rozhárané. Také legionáři mají doma již dvě organisace: Družinu čsl. legionářů a Svaz čsl. legionářů. Ze Singapore posílal jsem zprávu o naší cestě »Čsl. deníku«.

V 16 hodin odjíždíme na další cestu.

26. XII. Celý den zamračeno a chvílemi

prší, na palubě pod plachtami je však příjemno. Jest to »zima« v tropech.

27. XII. Ráno zkouška »poplach«. Ostatní den věnován rozdělování objednaného koření a čaje. Teplota opět stoupá; moře je zde klidné. K večeru mizí pobřeží Indie. Také noc je teplejší předešlých.

28. XII. Od rána jedeme podle ostrova Sumatry, teprve večer ocitáme se na širém moři Indického oceánu. I moře je zde bouřlivější, lod' se hezky houpe na vlnách.

Kapitán lodi, znaje naši zálibu v koupání, dal nám postavit na palubě velikou nádrž z prken, vyložených plachtovím, do níž hnána mořská voda; zkrátka moře v miniatuře! Těto koupele používali jsme nyní denně, i v noci.

29. XII. Dny stále horké, dole v podpalubí není k vydržení, ač jsou ventilace stále v činnosti; proto prodléváme většinu dní i nocí na palubě. Večer přednáška br. Pavlíka: »Matematický zeměpis«. V noci potkáváme několik lodí.

30. XII. Večer přednáší br. dr. Drbohlav na téma: »Výtah z astronomie.« Život na

lodi začíná býti fádňím svou jednotvárností, neboť vidíme po celé dny jen vodu a vodu.

31. XII. Poslední den v roce! Pročítám svoje záznamy, které píše celý tento rok téměř každodenně. Co se tu vystřídalo dojmů a událostí! Dnešní den na lodi jako den jiný. Deštivo a dusno. Pod sprchami i v nádrži plno koupajících se postav. Večer »silvestrovská« zábava »Júzovy společnosti« — pár kupletů a sólových výstupů. Po zábavě utopili »starý rok« v moři za zvuků pohřebního pochodu.

1. ledna 1920. Jasný den, obloha modrá a moře tak tiché, jakoby sváteční. Japonský personál lodní v bílých a modrých stejno-krójích shromažďuje se na kapitánském můstku, kde je nějaký proslov a pak volání slávy. Všecky vchody do jejich kajut jsou vyzdobeny papírovými praporky československými a japonskými.

V 9 hodin hraje plukovní hudba před kajutou velitele našeho lodního transportu (XIII.) br. mj. Kutlvašra, pak zahrála na kapitánském můstku japonskou hymnu. V 10 hodin shromážděn celý transport na přední části paluby, kde k nám promluvil br. Kutlvašr, vybízející nás, abychom i v novém roce konali svoje povinnosti doma ve vlasti, kde poměry jsou doposud neurovnané, abychom tak byli oporou pořádku a pokoje. Vzpomíná těch bratrů, kteří nedočkali se dnešního dne a padli v bojích za svobodu. Hudba zahrála pak »Kde domov můj?«. Po svolání »Názdár« republice, prezidentu Masarykovi i našemu vojsku na Sibiři, přál všem šťastný nový rok. Odpoledne koncertovala naše hudba a večer pěvecký sbor. Japonci byli nějak veselí, někteří i opilí.

2. I. Opět den deštivý, ale tak dusný, že každý hledá útočiště pod sprchami neb ve vodní nádrži. V kroužcích pod plachtovím hrají vytrvale šach, dámu a též v karty. Jiní čtou knihy ruské i české. Dostala se mi do ruky kniha: »Rok práce«, vydaná v říjnu 1919 tiskovým odborem pres. min. rady. Pro nás, kteří jsme nebyli ve vlasti, jest to velmi zajímavá četba.

Také mnoho se debatuje od té doby, co jsme dostali časopisy z vlasti. V jednom čísle »Nár. politiky« byla zpráva o utopení se býv.

příslušníka 1. střel. pluku Boh. Maštalíře, který nás zrádně opustil za boje o Penzu a přešel ke komunistům. Po boji u Pokrovskoje koncem září 1918, po rozbití internacionálního pluku sovětského, dostal se nám do rukou archiv, kde byly též dokumenty o přijetí poddanství ruské sovětské republiky tohoto Maštalíře a pak Dobřanského, který společně s ním zběhl. Po převratě vrátil se do vlasti jako »legionář« a byl přijat do služby u státní policie v Praze. A nyní takto skončil.

3. I. Dopoledne obvyklé již sobotní »poplachy«. Po obědě dalo se do deště, nad vodou stojí husté mlhy. Jedeme podle drobných korálových ostrovů, jejichž bujná zelená matně se rýsuje v mlze.

4. I. Žhavé slunce hned zrána nutí nás zalézati do stinných koutů. V podpalubí jest dusno nesnesitelné a také vlhko. Vynášíme proto slamníky i příkrývky na palubu, brzy však musíme je ukliditi, neboť dalo se do prudkého deště. A za chvíli se opět vyhouplo slunce a pálilo nemilosrdně. Dole přebírají bratři nakoupenou kávu (zelenou) a čistí koření. Jinde čtou knihy, neb hrají obvyklé hry. Odpoledne přednáší p. Baieler (německy) »O jízdě lodí«. Večer předčítám v jídelně z knihy K. Zmrhala: »Armáda ducha druhé míle.«

5. I. Moře změnilo svou tvářnost, vlny jako by se uhladily, líně převalují se s místa na místo a obzor se jaksi rozšířil. Přes to však je plavba neklidná a loď se zvolna houpá. Den je opět mlhovitý, občas vyrazí slunce z mraků a mlh. V 17 hodin přednáší br. dr. Langer na téma: »Knihy a tisk.«

6. I. Klidně plujeme dál. Na lodi začíná to opět nudit, neboť je nedostatek četby. Čistíme pušky.

7. I. Odpoledne přednáší na palubě br. por. Pavlík: »O rostlinstvu.« Posluchačů málo, neboť téma málo zajímavé.

8. I. Ráno zřítí v dáli modravé vrchy. Večer čekáme na přídi na západ slunce do moře. Rudá koule kloní se níž a níž. Čekáme, kdy ponoří se do moře — však zapadlo za malý mráček, vznikuvší na západě. Po západu slunce rychle se stmívá, moře temní a obloha třpytí se miliardami hvězd, jimž vévodí měsíc. V tajemném tom osvětlení pohádkově

vyjímají se trčící skaliska. Tak tiše je kolem, jen o před' naší lodi pleskají vlnky. Uléhám, nemohu však usnouti. Jdu se projíti po palubě a pak usedám ke čtení Gogola.

9. I. Hned ráno na palubě živo, probouzejí se ti, kteří spávají pod širým nebem, na záchranných člunech a jinde. Po obvyklé ranní koupeli a čaji vyhříváme se na sluníčku, které tak blahodárně působí na náš reumatismus. V pozadí je nějaký miting — to paní Kosinová hájí otázku potřeby víry a náboženství — kolem ní naši vojáci dokazují opak. Ona je však neúnavná v řeči, ani snad k obědu nešla. Večer koncertuje hudba. Stojíce na palubě, hledíme do šplouchajících vln kolem lodi, či na nebe, poseté hvězdami, a unášíme se hudbou daleko do vlasti. Tisíce myšlenek vyluzuje hudba za takového teplého večera lednového v Indickém oceánu, poblíže afrických břehů. Pozdě večer nenadálý poplach na zkoušku.

10. I. Ráno vál tak silný vítr, že musily býti sňaty plachty, natažené proti úpalu slunce. Asi po hodině se ztišil. Poslední dny naše strava sestávala většinou z konzervovaných pokrmů, ježto zásoby čerstvých produktů byly vyčerpány. Potkali jsme několik lodí. Po večerním čaji vypravují bratři různé příhody z Ruska. Tak br. Klešt z 5. roty zmínil se, že v r. 1918, když jsme ustupovali z Ukrajiny, v Prilukách vypravoval mu nějaký žid, že u něho bydlel v zajetí poslanec Šamalík a před 14 dny odešel domů.

Zítřka opět uvidíme pevninu. Nejdlejší cestu budeme míti za sebou. Plných 17 dní na moři!

11. I. Dnes dorazíme do afrického přístavu Djibouti (Džibuti). Původně měli jsme jíti do přístavu Aden, který je na protějším břehu a který jsme asi o půlnoci minuli. Djibouti je francouzský přístav. Budeme tam přibírat asi 600 tun nákladu pro Janov, pitnou vodu a zásoby potravin. Též peníze na vyplácení žoldu mají zde býti opatřeny.

Již je viděti břehy Afriky. Množství racků poletuje kolem lodí. Zvolna blížíme se břehům, které jsou pusté, pravý to opak zeleně pobřeží Indie. Asi ve 14 hodin přistali jsme uprostřed přístavu. Na břehu je viděti město, několik velikých a výstavných budov. V přístavě dvě francouzská a jedna americká loď.

U břehu pak spousta drobných lodic, které ihned plují k nám. Na lodi plno černých dělníků, kteří budou v noci nakládati 100 tun polosurové kůže. S nimi přišly též děti. Někteří z nich volaly a posuňky zdůrazňovaly, abychom jim házeli do moře kovové mince, za kterými pak se vrhaly do moře, potopily se a v zubech vynášely peníze na povrch. Malý hoch jedné české rodiny, jedoucí naší lodí do Čech, zvědavě si malé černochoy prohlížel a přiblíživ se k jednomu z nich, pohladil jeho nahé ramě prstem a pak prohlížel, zdali se nezačernil. Večer na palubě koncert. Z přístavu svítí tisíce světel. Moře je tak tiché, jako na jezeře.

12. I. Ráno připravili jsme se na cestu do města. Když však objednaná společná lodice nepřijela, byl každý nucen dáti se převézt na malých kocábkách na vlastní pěst. Ovšem, kdo měl peníze; těch bylo však málo. Většina si opět vysvlékla sváteční oblek. Někteří našli si zábavu v koupání v přístavě, vrhající se s lodí do moře. Jeden bratr, který vůbec neuměl plavati, vrhnul se též do moře a počal tonouti. Vytáhli jej z vody a plisnili:

»Proč lezeš do vody, když neumíš plavat?« Na což on jim odpověděl:

»Já myslil, když to udrží takovou loď, že to udrží mne taky.«

Asi v 10 hodin jela lodice, najatá lodním inženýrem, do města; použil jsem jeho laskavosti a zajel do přístavu. Po několikaminutové jízdě přirazili jsme ku břehu. Přístav je ještě nehotov, všude zříme rozestavěné hráze a terasy, bylť přístav zřízen teprve za války v r. 1915. Po upravené cestě, táhnoucí se po hrázi, zabíhající daleko do moře, jdeme k městu. První budova — palác gubernátora — vypadá jako nějaký zámek. Stojí na mírném návrší, uprostřed palmového sadu, obehnaného zdí. O něco dále Anglo-čínská banka. Ihned za bankou vcházíme do široké a čisté ulice, kde nám vane vstříc omamná vůně kvetoucích oleandrů, které jsou vysázeny po obou stranách ulice jako u nás akáty. V jiných ulicích zříme palmy a jiné tropické stromy. Na nevelkém, ale čistém náměstí nachází se několik větších obchodů, restaurací a úřadů (francouzských), dále vlevo několik krátkých jen ulic. Město činí dojem nehoto-

vého ještě města. Největší prostor zaujímá domorodá čtvrt, jednotvárná, pustá a špinavá. Všude plno žebravé mládeže, kterou domorodí strážníci, vyzbrojeni holemi, nestačí rozhánět. Okolí města je pusté, nikde stromů, ani zeleně. Po nakoupení nějakých drobností a pohlednic vracíme se opět na loď.

V 18 hodin opouštíme přístav. Hejna racků doprovázejí nás od břehů afrických.

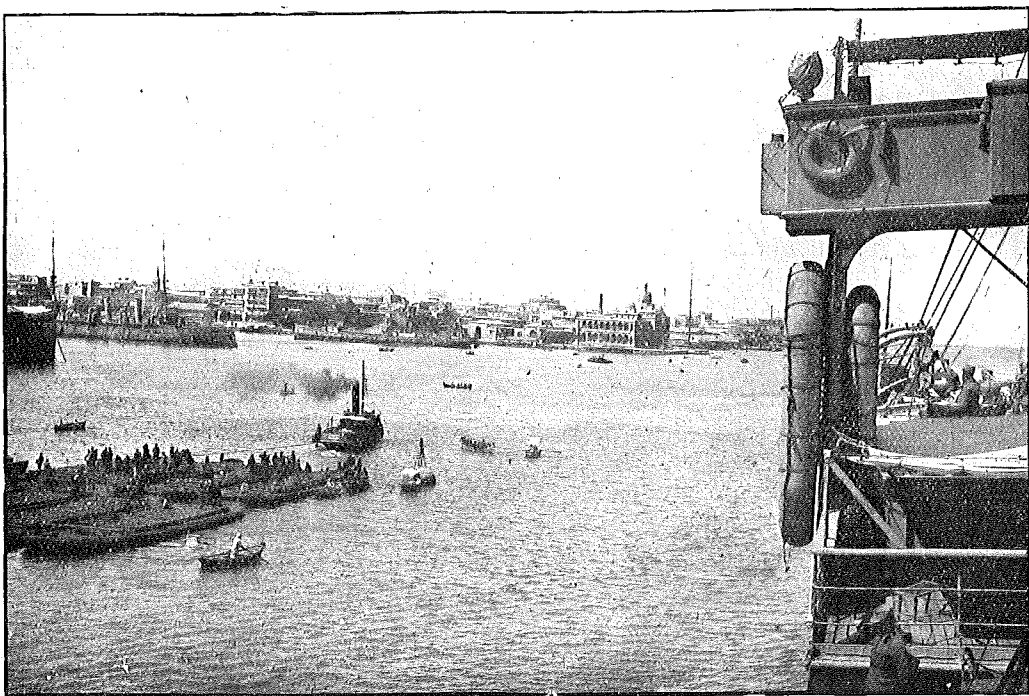
Vjíždíme do Rudého moře a míjíme kameňaté, divoké břehy, nad nimiž pnou se nebeťčné skály. K polednímu míjíme několik pustých ostrovů; na jednom z nich stojí bílý, kamenný maják. Je vidět i pouhým okem holé vrchy, jen sporou travičkou porostlé, pouze k východní straně stráň porostlá nízkými zákrsky. Moře se silně rozvlnilo, takže občas některá vlna zaletí až na palubu, což budí veselí mezi nepostíženými. Šetříme pitnou vodu, kterou dostaneme až v Port-Saidu. Proto byl vydán zákaz práti prádlo. Myjeme se a koupáme jen v mořské vodě. Jelikož se již ochladilo, pro sprchy i do nádrže pouštěna voda ohřívána.

14. I. V mlze nelze vidět pobřeží, které je blízké, podle množství ptactva, zejména racků, doprovázejících naši loď. Odpoledne přednáší p. Baierle na téma: »Suezský ka-

nál« (německy). Přednášky tyto jsou velice zajímavé a proto hojně navštěvované.

Suezský kanál spojuje moře Středozemní s Indickým oceánem (přes Rudé moře). Dokud nebylo tohoto kanálu, děla se veškerá doprava z Evropy do Indie neb opačně dlouhou cestou kolem Afriky. Postavením kanálu zkrátila se cesta o několik tisíc mil. Původně zbudovali již staří Egypťané průplav z řeky Nilu do Rudého moře. Teprve Francouzi projektovali r. 1850 nynější průplav, který byl proveden do r. 1869 inž. Lessepsem. Anglie s počátku stavěla se proti tomuto podniku, poznavši však jeho důležitost, koupila roku 1881, kdy byl akciový kapitál společnosti zvyšován, téměř 60% akcií a tím stala se Anglie rozhodujícím činitelem. Kanál je postaven pokud bylo možno přímočaře v podobě říčního koryta. Kanál je dlouhý 88 mořských mil, široký 320 stop (110 m) a hluboký 31 stop. V roce 1916 projelo průplavem 4000 lodí s nákladem 13,5 milionů tun v ceně 100 milionů Kč.

15. I. V noci pocítili jsme značné ochlazení. Ve dne ovšem ještě slunce páli nemilosrdně. Nyní míváme opět oběd z čerstvého masa, fazolový salát, rýži s ovocem neb knedlíky s rajskou omáčkou. K snídani a večeri čaj,

Port Said.

Foto Památník Odboje.

někdy také kávu a buchty. Dnes jsme odezdali tropický oblek (plátěné široké kalhoty a korkové helmy). Večer přednáška p. inž. Macha o zdymadlových průplavech.

16. I. Vidíme vzdálené skalnaté ostrůvky. Nyní potkáváme často lodi, neb zde v Rudém moři je dosti čilá doprava a pak moře není příliš široké, takže parníky plují většinou jednou linií.

Večer plujeme podle majáku, vystavěného na skalisku, které nevyčnívá nad hladinu mořskou. I na tomto osamoceném majáku žije hlídač. Je to jedna z nejtěžších služeb na moři. Podle vyprávění kapitána lodi na tomto majáku již dva hlídači za bouře zešileli.

17. I. Dnes se již tak ochladilo, že chodíme úplně oblečení i obuti. V poledne vyjíždíme do úžiny Suezské, plujeme mezi břehy Egypta a Sinajského poloostrova. Oba břehy je vidět pouhým okem jasně a zřetelně. Africké břehy tvoří mohutné, rozbrázděné skály, trčící přímo z moře. Mrtvý klid vane odtud. Ani stromečku, ani tvora nelze vidět. A břehy Asie — pověstný to kraj biblický, kde podle pověsti Mojžíš vodil Židy 40 roků, když je vyvedl ze zajetí babylonského — písčité pláň a za ní podobné strmé, pusté a rozbrázděné skalnaté hory. Přecházíme po palubě se strany na stranu a pozorujeme smutný kraj po obou stranách.

Slunce sklání se za hřebeny hor afrických. Skály ztemněly, jen obloha a několik drobných obláček na ní rdí se v posledním záblesku slunce, jehož odraz třepetá se i na mírných vlnách Rudého moře.

18. I. Teprve k 8. hod. je vidět na obzoru město a přístav Suez, před nímž kotví několik lodí. Plujeme dosti prostranným zálivem, jenž, vpředu končí u města, vlevo pak je ohraničen holými vrchy. Projíždíme podle nízkého majáku, kde loď naše uhnula vlevo a postavila se za stojící zde loď francouzskou, dvě holandské a jednu velikou osobní loď anglickou. Dotěraví obchodníci již přijíždějí k nám na svých lodičkách. Naše hudba koncertuje na palubě. Za chvíli odjíždí nějaká holandská loď z přístavu a za ní jiná francouzská, vezoucí vojsko. Projíždějí těsně mimo nás a zdraví nás máváním čepic i šátků, což je i s naší strany opětováno.

Ve 12 hodin odjíždíme z přístavu směrem k Suezskému průplavu. Míjíme několik výstavných budov, patřících společnosti, vlastníci průplav. Kolem domů i na ulicích nádherné palmy. Na pobřeží zakotveno mnoho lodic. O něco dále jsou kasárna a kolem stanové ležení. To vlevo. Vpravo pak prostírá se nedozírné písčité prostranství. Vjíždíme do průplavu s lodivodem na kapitánském můstku, který provází průplavem každou loď. Průplav je zcela úzký; u břehu vidět spousty písku, smeteného tam větrem s hráze. S počátku jedeme krajinou, plnou zálivů, táhnoucích se rovnoběžně s průplavem, později prostírá se po obou stranách písčité kraj, jen v modravých dálkách pnou se hory. Dále náš levý břeh oživují budovy strážní, staniční a pod., které jsou stavěny podle průplavu, a pak v dále vedoucí železniční trať, kterou nám prozradil právě jedoucí vlak. Od rána pozorujeme tuto nezvyklou krajinu, jen ostrý a chladný vítr činí vyhlídku nepříjemnou. Trochu náhlá změna počasí; před několika dny ještě jsme chodili polonazi a opékali svou kůži na prudkém slunci, v noci spali jsme nazí, koupali se v moři a pojednou oblékáme i pláště.

Po dvouhodinové jízdě vpluli jsme do jezera, kterých mnoho průplav protíná. Zde potkali jsme anglický parník, jedoucí směrem od Port-Saidu. Nastalá noc a citelný noční chlad přinutil nás uchýlit se do ložnic v podpalubí.

19. I. Již před 4. hodinou vyjeli jsme z průplavu do přístavu v Port-Saidu. Z mlhavého, deštivého jitra prokukovaly vysoké budovy na pobřeží a nad nimi vysoký maják. Když se úplně rozednilo, spatřili jsme nedaleko státi veliký francouzský křižník »Waldek-Rousseau« a obrněnec anglický. Odpoledne věnovali jsme prohlídce města. Hudba na žádost francouzského konsula koncertovala v parku. Zde změněn rozkaz jeti místo do Janova do Terstu. Služné dostali jsme vyplaceno v anglických penězích.

20. I. V 8 hodin za zvuku hudby vyjíždíme z přístavu. Moře Středozemní je zkaleno a rozbouráno celý den. Vlny dolétají až na palubu.

21. I. Připravujeme své věci, neboť plujeme

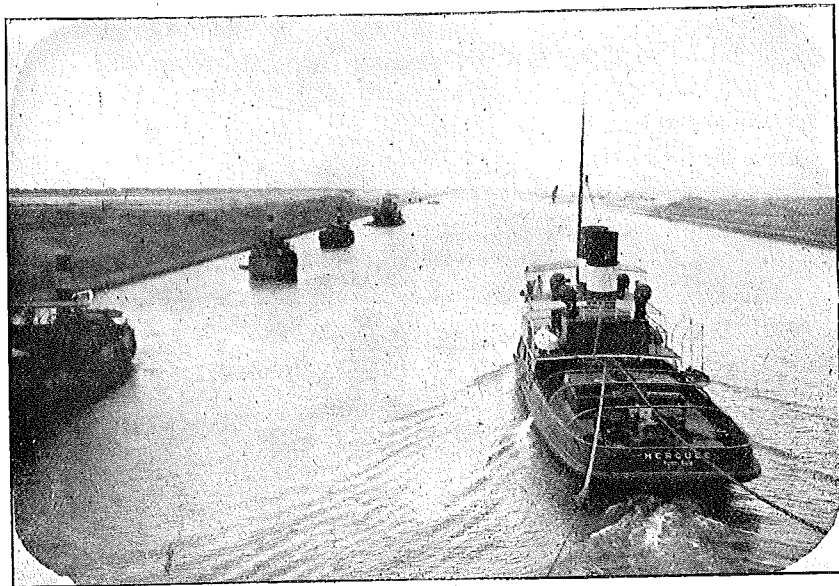
poslední cestu. Nebe je zamračené, panuje prudký a studený vítr. Loď se houpá na vysokých vlnách. Podle toho jsme také dnes ujeli jen 190 mil. K obědu měli jsme vepřovou se zelím a knedlíkem. V 17 hodin předčítal spisovatel br. dr. Langer dvě své povídky, ještě netištěné. Byl to krásný večer, všichni jsme naslouchali tiše a děj těchto povídek zdál se nám tak blízký a známý, jako by jej byl každý z nás prožil.

22. I. Tuto noc jsme špatně spali, loď se silně kolébala. Lůžka naše vzrala, burácení větru jako do taktu, a položil-li jsi ucho

s námi jede z Vladivostoku. Hned první den nějaký neurvalec hodil psa do moře, byl však japonskými plavčíky vytažen. Vydrží po celé hodiny hledět do vody.

23. I. Noc byla bouřlivá, blesk stihá blesk, vlny házejí lodí se strany na stranu, až se probouzíme. Ráno bouře ustala, moře je však ještě tak zvlněné, že chodíme po palubě jako opilí, přidržující se zábradlí. Však ještě tři dny a vystoupíme z té archy Noemovy na pevnou zemi. Chlad, zima čiší z moře, ty tam jsou smavé a věčně zelené kraje.

24. I. Moře stále neklidné, ač již mírnější

V Suezském průplavě.

na podušku, slyšel jsi, jak vlna za vlnou pleská o stěny lodí. Také palubu zalévaly mocné vlny, že bylo nebezpečno tam jít. Ještě ráno moře bouří. Kdo nemusil na palubu, zůstal ležeti dole.

Několik zvědavců stojí na přídi lodí a pozoruje zápas vln s naší kocábkou. Rozprostírá se pod námi hluboká propast v okamžiku, jak vlny vyzvednou lodní příď do výše, a opět klesáme s přídi do hlubin, když vlna pohltí špičku lodí a smáčí i naše šaty. Tak hledíme na hru vln, až jedna smočila nás od hlavy k patě, a nebyti pevného zábradlí, jehož jsme se drželi, snad by nás byla smetla do moře. Jakmile vlna opadla, rozprchlí jsme se do ložnic, celí mokří. Na přídi s námi stává černý chundelatý pes, který

než včera. Obloha se vyjasnila; vane studený, ale suchý vítr. Jedeme kolem vzdálených ostrovů, jichž vrcholky kryje sníh. Před pěti týdny viděli jsme podobné zasněžené vrchy u Vladivostoku. Na palubě je nyní ticho. Nádrž prázdná, také sprchy opuštěny. Jenom kolem strojovny, kde jsou stěny teplé, udržuje se stále společnost.

25. I. Za noci se moře uklidnilo, protivně kolébání lodí ustalo, vítr však ještě duje. Cítíme jej i na lůžku pod pokrývkou. Vstáváme proto brzy, zahříváme se horkým čajem, myjeme se v chladné vodě a spěcháme na palubu. Vychází slunce. Ač mnoho nehřeje, přece je na palubě živo. Večer přišla radiografická zpráva, že v Terstu bude přehlídka italským generálem.

26. I. Moře je tiché jako jezero. Čistíme pušky. Hudba cvičí pochody a italskou hymnu. Dnes je poslední den jízdy. Zítra přistaneme v Terstu.

27. I. Ve 4 hodiny zastavili jsme před zálivem Terstským. Teprve po 6. hod. jedeme dále. Obloha šedá a na vodě mlhy. Teprve k 10. hodině blížíme se k přístavu. Hudba vesele hraje. Ještě jednou nás zastavili. Nějaká zdravotní komise a zástupce čsl. republiky br. pluk. Šeba. Lékař přehlídl nás jen zběžně, načež jeli jsme ku břehu. Za hraní veselých pochodů přirážela naše loď bokem k molu, kde nás již očekávali.

Prohlídka města.

V noci vykládána zavazadla z lodí.

28. I. Časně zrána všechno je na nohou, roty se řadí u nádraží a odcházíme s praporem a hudbou do města na vojenskou přehlídku.

Odpoledne stěhujeme se do tří zdravot-

ních vlaků. Odpoledne ještě si prohlédneme město, které je nějak podezřele italské. V 22 hodin odjíždíme z Terstu.

29. I. Po dlouhé jízdě přijíždíme na území jihoslovanské, kde na stanici Vend nás vítají jejich prapory. Ve 14 hodin vítá nás bílá Lublaň slovinská, kde čestná rota s hudbou nás zdraví.

1. února. Vjezd na území čsl. republiky. Nedočkavě čekali jsme u oken vlaku, kdy se ocitneme ve stanici Horní Dvořiště, první na území našeho státu. K 9. hodině jsme tam dorazili. Rychle vystupujeme z vlaku a řadíme se. Velitel vlaku kap. Lysák čte nám pozdravný telegram, zasláný nám velitelem pluku při vstupu do vlasti. Po proslovu kap. Lysáka provolali jsme zdar republice i p. prezidentovi. Dojati zapěli jsme píseň »Kde domov můj?«.

Za chvíli odjeli jsme k Českým Budějovicům a dále ku Praze.

X

LODÍ »SILESIA« JOSEF KOHÁK

Minuli jsme Nikolsk Usurijský a poslední tunel magistraly a u našich nohou leží dávný náš sen, širé moře. Vzmáhá se nás vzrušení a hledíme radostně vstříc Vladivostoku a vzdouvajícímu se moři, kterému se snad v blízké době svěříme, aby nás jeho vody donesly k břehům Evropy. Z nádraží zatáhly vlak náš na samý břeh moře, tak zv. Gniloj Ugol, kde jsou pro nás k vidění nové a nové věci. Nedaleko nás vykládají se z lodě japonští vojáci a vedle nich nasedají na japonskou loď naši invalidé. Přístav je zamrzlý a ledoborec musí vždy každé lodi projíždějící i odjíždějící uvolnit cestu v silném ledu. Druhý den, 24. prosince 1919, právě na Štědrý den, opouštíme navždy naše těplušky a stěhujeme se do kasáren. Nastávají nám nyní plné ruce práce, zvláště, když do přístavu přijela loď »Silesia« a rozhodnuto, že s ní pojedeme domů. Neradi bychom odjeli sami bez pluku, se kterým jsme celá léta už hned na rozvědkách bojovali, ale není vy-

hnutí; s plukem, který sledoval v cestě za námi, přerušeno nyní spojení a docházejí zprávy o jeho bojích se Semenovci. Provedena rychle likvidace našeho hospodářství, odevzdány koně a všechna přebytečná přítěž, což vyžadovalo mnoho práce a bezesné poslední dvě noci. Každý připravuje na cestu svoje věci a celá tíha likvidace spočívá na jedné bedrech. Dělají se bedny, jich rohy jsou pobíjeny plechem, aby prý krysy neprohlodaly, dřevo a nepoškodily drahocenný obsah, několik balíčků tabáku a cigaret, nebo nějaký ten starý plášť. V poslední chvíli dostali jsme žold, asi tuším 700 rublů, a jelikož je známo, že nikde cestou sibiřské peníze nejsou přijímány, snaží se je každý účelně utratiti. Na lepší a cenné věci žold, který jsme právě dostali, nestačí, vzhledem k bezcennosti peněz a závratným sumám, požadovaným za zboží, kupují se tedy hlouposti, jako zubní prášek, kterého si mnozí koupili za celý žold. Byl jsem nedávno u jednoho bratra,

kde si celá rodina ještě dnes čistí zuby vladivostockým práškem. 9. ledna 1920 byla poslední noc, kterou jsme spali, lépe řečeno, nespali pod ruskou oblohou a časně ráno stěhujeme se na loď. Loučíme se těžce s našimi koňmi, je nám líto ubohých těchto věrných zvířat, která teď očekávají bídný život. Nechybějí zde ani slzy při tomto tklivém loučení. Hoši objímají naposled svoje druhy, kteří je nosili do mnoha bitev, s nimiž strádali i chutnali slavné doby vítězství.

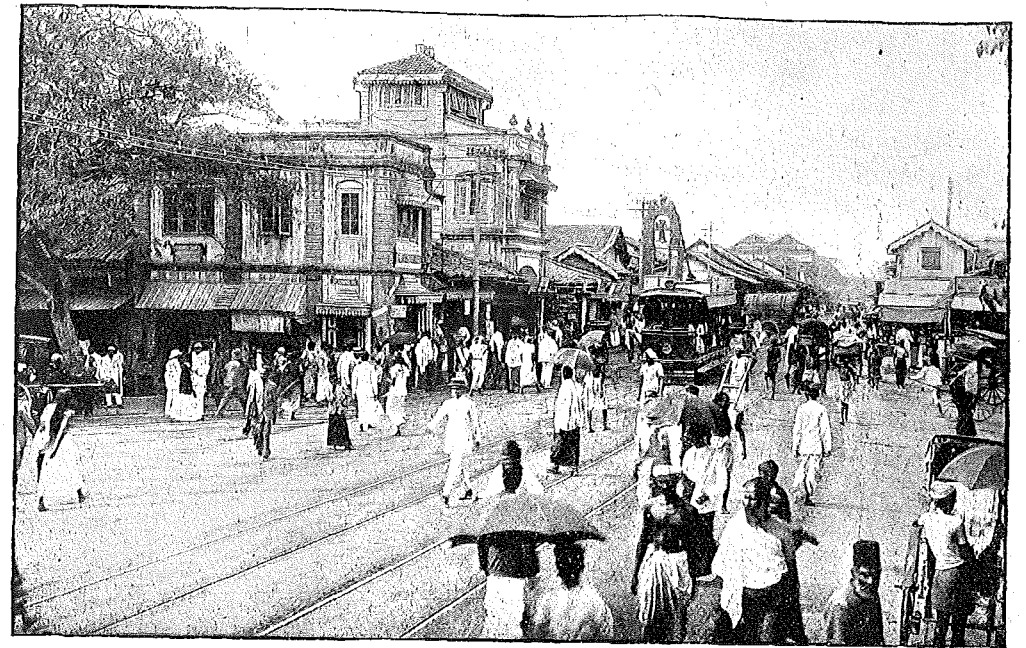
Silně mrzne a loď je celá obalena ledem a jíním. Nastává krátké rozloučení, naloženy naše věci a zaujímáme svoje místa v útrobách lodí. »Silesia« je bývalá rakouská obchodní loď, v začátcích války zadržena čínskou vládou někde v Žlutém moři a přejmenovaná na »Hwach-Ych«, pouze na zvonku, umístěném na palubě, hlásá dosud nápis původní její jméno. Loď měří 114 m délky a asi 8 m šířky. Vrchní část podpalubí proměněna na prostorné kabiny, opatřené pryčnami o třech poschodích, lůžky se slamníky, na kterýchto přepych jsme ani nebyli zvyklí, a pouze uličky mezi pryčnami jsou příliš úzké, takže ani dva podle sebe nemohou projít. Kapitán lodi, jakož i lodní důstojníci, jsou Angličané, ostatní obsluha Číňané. Na lodi je nás pestrá společnost. Jsou zde naše 2 oddíly 2. pluku, letecký oddíl, invalidé třetí divise, prapor 4. pluku a něco občanů a našich bratří se svými rodinami.

Odpoledne vytaženy kotvy, motory lodní začnou pracovat a loď poznenáhlu odpouštává se od břehů svatě Rusi. Lodivod pluje před naší lodí a z malého tohoto parníčku zaznívá naše hymna. Na vyvýšeném místě lze rozeznati generála Čečka, který se přišel ještě s námi rozloučiti. Vzdalujeme se od břehu, Vladivostok poznenáhlu ztrácí se v mlhách a na každém obličejích zračí se silné pohnutí. Hrdlo svírá se lítostí a hlavou letí film prožitých zde událostí, ať již veselých nebo smutných. Milovali jsme tě, obrovské Rusko, chtěli a přinášeli jsme ti oběti. Kolik našich drahých mohyl rozházeno je po Ukrajině, v Haliči, kolik po celé dlouhé magistrále? V této chvíli odpouštíme ti všecko, jestli jsi nás někdy nepochopilo, nebo snad pochopit nechtělo. Nikdy nezapomeneme těch malých,

chudých ukrajinských chaloupek, těch vesnic a měst na Urále nebo až na Dálném východě a budeme jim vždycky vděční za pohostinství a důvěru, již k nám chovaly. Nebylo v naší moci, té hrstky lidí, bez pomoci vaší dokončiti věc tak krásně započatou, ale vinou několika dobrodruhů, právě z vašich řad, tak tragicky skončenou. Tolik jsme odtud toužili a teď je nám smutno a tušíme, že budeme dlouho vzpomínati, snad celý život.

Po pravé straně zdvihají se vysoké skalnaté břehy korejské, moře se silně vlní a vzdouvá. Silná mrazivá víchřice proniká až do kostí. V noci je menší mořská bouře, o kterou v Japonském moři není nikdy nouze. Spíme první noc na lodi oblečení, obutí a zimou zkrehlí. Ráno blížíme se již ke břehům Japonska. Malebný pohled otvírá se našim zrakům na pobřežní lesíky a políčka, maličká jako dlaň, jakoby vmalovaná na příkré svahy. Kotvíme v přístavě Karatschi nedaleko pobřeží. Toužebně hledíme ke břehům této země květů, a to jest jediné, s čím se musíme spokojiti, neboť výstup na pevninu není dovolen, a potom nejsou peníze ani na převoz. Je špatné, sychravé počasí, chvílemi prší, a chladný vítr co chvíli zahání nás do kajuty. Přijely barži s uhlím a celé mraveniště Japončků chopilo se práce s jeho nakládáním zcela primitivním způsobem, malými víčky, ale práce jde rychle kupředu a za podívání to opravdu stojí. Živé tyto řetězy Japonců i žen a dětí, ověšené po obou bocích lodí, bzučí stále do taktu jednotvárnou melodií, a žasneme nad jejich pílí a vytrvalostí. Nechybí ani celé hejno obchodníků, kteří křížují okolo lodí, nabízejíce ke koupi různé japonské výrobky, většinou drobnůstky na památku a ovoce. Koupěčtivost by u nás rozhodně byla, každý by si chtěl přivézt domů věcíčku na památku nebo aspoň serii roztomilých pohledů, ale koupěschopnost naprosto neexistuje. Jsme, bohužel, úplně bez peněz, takže si nemůžeme koupiti ani pohled jako jedinou upomínku na slunné Japonsko.

Jsme rádi, když opouštíme přístav, neboť je to hotové utrpení, dívat se na ty rozmanité krásné věci, nám nedostupné. Plujeme klidným širým mořem a teplota denně stoupá; když míjíme obratník Kozorožce, stává

Ulice v Honkongu.

se teplota již nepříjemnou. Změna teploty působí blahodárně na naši náladu, kupíme se na palubě, neboť v kajutách začíná být dusno. Okolo naší lodí poletují celá hejna létajících ryb, pozorujeme četné rybářské lodě při lovu, nemalý zájem budí světélkování moře a skákající delfini. Mořskou nemoc má každý za sebou hned v Japonském moři, a mnozí mají na ni špatnou upomínku. Máme před sebou dlouhé dny plavby do Singapuru a každý snaží se ukrátiti dlouhou dobu podle svého způsobu. Čile se debatuje, jaké jsou asi poměry ve vlasti, vzpomíná se na Rusko, a jestli dostaneme v Singapuru peníze. Sedím celé dny na přídi lodí a pozoruji moře. V takové chvíli si člověk vlastně uvědomí svoji nemohoucnost a jak je nepatrným proti té mocné přírodě, které se rád vydává za pána a vládce. Po čtrnáctidenní plavbě jednoho dne večer v dálce svítící maják zvěstuje Singapuru na obzoru. Za noci vjíždíme do přístavu, překrásně zřízeného. Ráno obhlížíme okolí a sledujeme v blahém očekávání našeho lodního hospodáře, který se vypravuje do města do místní banky pro peníze. Zanedlouho se vrací, ale nově zklamání: bez peněz. Je to k zoufání, když malajští obchodníci nabízejí krásné mušle a ani ty si člověk nemůže koupiti. Vidíme okolo sebe takové

nesmírné bohatství, krásné přístavy, plné honosných lodí obchodních, pancéřové křižníky hrdě sedí na vodě, ó, jak je nám tebe líto, naše mladá republiko, jaký jsi ubohý žebráček proti těmto zde, kteří nazývají tyto přístavy a kolonie svými. Plujeme Indickým oceánem k ostrovu Ceylonu. Po levé straně viděti jest břehy ostrova Sumatry, na němž kdesi v dále dýmá sopka. Trpíme úžasné vedrem; na palubě za noci obsazeno každé volné místo, příhodné ke spaní, obsazeny i mohutné jeřáby, i v lanoví jsou nocležníci. Kajuta hotová výheň, vzduch k zalknutí a ani větrání nepomáhá.

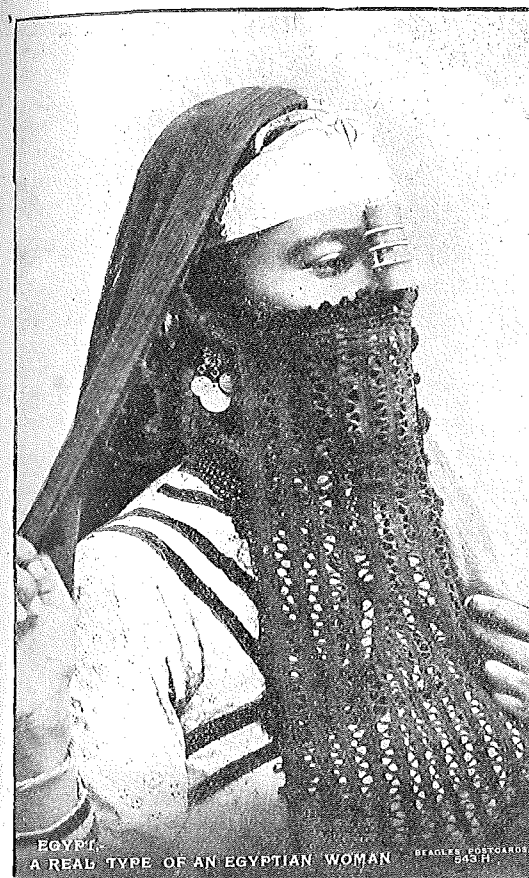
Po týdenní plavbě jednoho dne zrána jsme již v přístavě Colombo na ostrově Ceylonu. Lodivod, který nám přijel v ústrety, doprovází naši loď do honosného přístavu, chráněného proti příboji mohutnou hrází. Vlny prudce narážejí na tuto hráz, voda se čeří a pěna stříká vysoko přes hráz. Pohled na přístav je velkolepý. Výstavné budovy, kryté palmovými háji na pobřeží působí s moře velkolepě. Zde konečně dostáváme na své cestě první peníze, a to každý šest rupií, a je samozřejmé, že každý pospíchá do města. Malé parníčky i prosté loďky převozníků obstarávají převoz na pevninu a o pasažéry svádějí se zde právě bitky a dokonalé taha-

nice. Peníze v kapse, sedám na loďku a ve se, jako ostatní, plní zvědavosti kráčíme po asfaltované ulici města. Provází nás celé hejno rikšů a dotěrně nabízejí svezení a s nimi mnoho různých dohazovačů neodbytně doprovází každý hlouček našich hochů. Šest rupií je obnos, za který stejně není možno pomýšlet na velké nákupy a jsme nuceni spokojiti se jenom s nějakou tou pohlednicí a maličkostí. Neznalost poměrů, ceny peněz a zboží, nesolidnost obchodníků takových přístavů ošidí cestujícího do nemožnosti. Procházíme ulicemi města, prohlížíme moderní obchody, jich výkladní skříně a navštívíme i domorodou čtvrť. Všude plno zajímavosti: kolem paláců nádherné zahrady a parky s tropickou květenou a vegetací a závidíme Angličanům, kteří se zde hrdě procházejí a projíždějí. Večer vracíme se na loď unaveni chůzí a ohromným vedrem s nákupy, které na loď ukázaly se bezcennými a mnohý litoval vyhozených peněz. Opouštíme Colombo a nastupujeme předposlední etapu cesty po moři. Blížíme se neodvratně k domovu. Co je v tom kouzla, ale nechybějí také určité obavy. Je možno pozorovati, jak mnohý z bratří vyhledává poslední dobou ústraní, hlavně na přídí nebo zádi lodi, jak usilovně přemýšlí, a na co asi? Snad jaké bude v brzku doma shledání a přivítání; vždyť neví ani ty nejmenší podrobnosti. Odešel z domova plný síly a zdraví hned na počátku války a od těch dob nedostal žádné zprávy. Co nepředvídaných změn se mohlo udát za ta léta! Dále, co nyní podnikne a jakou životní dráhu začne atd. Srostli jsme příliš s vojenským životem, plným sice nebezpečí a útrap, ale přece jenom bezstarostným a dobrodružným. Bude se nám těžko vžívat do nových poměrů a už pomýšlení, že budeme již ten celý zbytek života žít na jednom místě a za stejných poměrů, jistě každého straší. Stala se nám také malá příhoda cestou, která snad stojí za zmínku a způsobila trochu sensace v naší lodní společnosti: Při nakládání zboží na naši loď v Colombu jakýs mladý Ind, zúčastnivší se této práce, patrně chtěje se, jak se po vojensku říkalo, ulejt od práce, zalezl mezi balíky nahromaděného zboží ve skladišti lodi a usnul. Mezitím loď opustila přístav a bylo to

pro Inda nemilé překvapení, když se probudil a loď unášela jej od jeho domoviny do neznáma. S počátku chtěl se vrhnouti do moře a plavati k sotva již viditelnému Colombu. Bylo mu v tom ale zabráněno a byl ponechán na lodi, kde musel s Čiňany topiti pod kotly a kapitán lodi slíbil jej při zpáteční cestě vzít zpět do Colomba.

Je to mladík sympatické tváře a chování; jeho otec je kouzelník a ve hvězdách si již přečte, kam se jeho syn poděl. Jmenuje se James Fidi, pochází z četné rodiny a má také již milenku.

Ze zastávky v přístavu Džibuti sešlo a plujeme Rudým mořem k Suez. Jsme nyní stále na dohled pevné země, moře je zde nepokojné a bouřlivé, zvláště u t. zv. Brány smrti, kde z vody čnějí nebezpečná skaliska. Po levé straně je viděti Sinaiské pohoří. Jsme konečně v Suez, kde přidělávají na příd' naší lodi reflektor a lodivod sám přejímá řízení lodi. Je škoda a velice nás mrzelo, že plavba Suezským průplavem děla se za noci a nebylo nám dopřáno viděti jeho zřízení i nejbližší okolí. Ráno jsme v Port Saidu. Vycházka do města a peníze, 3 libry šterlinků, jsme s povděkem uvítali. Nákladní lodi převezly nás k blízkému břehu. Pohled na přístav je krásný. Výstavné hotely a obchodní domy dělají dojem evropského města a teprve v pozadí četné minarety a arabské stavby svědčí o skutečném původu města. Při ústí do Suezského kanálu dlouhou hráz ukončuje pomník inž. Lessepse, tvůrce velkolepého a ohromného díla, jakým je kanál a jehož se stal obětí. Okolo přístavu jsou četné potopené lodě, jejichž špičky stožárů vyčnívají nad vodou a očekávají své vyzdvižení z mořského dna. Obchod zde omezuje se z většího dílu na tabákové výrobky a veliké obchody jsou plny tohoto zboží, jehož jakost a rafinovaně provedená úprava, jest pravým požitkem pro kuřáka. Je to také příhodný dárek a proto kupujeme celé balíčky doutníků a cigaret v předpokladu, že takový dárek bude doma nejlépe přijat. Pochodili jsme trochu po městě, což nás v brzku omrzelo, neboť není zde těch zvláštností, jako na př. v Colombu, a vracíme se na loď, abychom v noci pluli již Středozemním mořem k Terstu. Za Port Sai-

Typ Egyptanky.

dem je moře zkaleno kalnými vodami řeky Nilu.

Nastává stále větší ochlazování a odkládáme poznenáhlu tropické kalhoty a oblékáme teplejší náš stejnokroj. Vlivem počasí zdechly již všechny opičky, které si hoši koupili v Colombo, a nebylo dne, aby se nekonal okázalý pohřeb těchto vržením do moře. Zanedlouho vidíme již řecké ostrovy a blížíme se Jaderským mořem k Terstu. V blízkosti Terstu viděti jest množství loďek, zaměstnaných lovem min, a my sami jsme málem na jednu najeli, ale na štěstí byla včas zpozorována.

Konečně 24. února 1920 večer staneme u cíle své mořské pouti. Na všech viděti jest pohnutí, ba zdá se, anebo snad se zdálo, jako by Terst s moře se trochu podobal Praze. Druhý den hned ráno započato s vykládáním zboží a našich zavazadel a odcházíme na nádraží, kde stojí pro nás připravené

vlak. Vidíme první československý vlak, a třebaže se nám zdá trochu titěrným proti ruským vlakům, jakási hrdost zachvívá člověkem, když na vagonech vidí znak a začáteční písmena našeho státu. Sedáme do vlaku, kde postrádáme vhodné pro cestování zařízení ruských vozů, ale i tak jedeme plni vzrušení a očekávání.

V Lublani krátké uvítání čestnou rotou srbské armády s hudbou a jedeme dále na sever. V Rakousku nepříliš přívětivé pohledy a na první pohled viděti je bída. 28. února v noci se u nás nespí; každý chce býti svědkem posvátné chvíle, až vjede vlak náš na českou půdu. V noci přijíždíme do Dvořiště, první to stanice našeho státu. Hraje zde na uvítanou hudba, ale je tma a není vidět, kdo vlastně vítá. Jedeme hned dále k Budějovicům. V Budějovicích po skvělejších uvítání a průvodu městem odjíždíme v noci dále ku Praze. Po stanicích cestou a zvláště v Č. Budějovicích máme příležitost poslouchati úsudky domácích lidí a zaráží nás chlad, s jakým mluví o republice a vládě. Z jejich řeči poznáváme, že od nás ještě cosi očekávají, a to podle nich pořádek ve státě, jak si jej každý podle svého postavení a politické příslušnosti představuje. Jest to první naše zklamání při příchodu do vlasti, aby následovalo mnoho a mnoho dalších v době pozdější a aby přišly doby, že když tito první vojáci ještě ani neexistujícího státu nedali zaprodati svoje ideály, svoje přesvědčení politické špině, se jim dokonce i spílalo.

Přijíždíme dne 1. března 1920 do Prahy; do té Prahy, která nám byla vždycky a všude symbolem, jejíž obrazy zdobily hned zemljanky naše na Stochodě, a později těplušky na daleké magistrále a jistě ani netuší nikdo z těch diváků ani z řečníků, kteří nás vítají do Prahy, co se děje v srdcích těch prostých vojáků a co oni ve skutečnosti cítí. Museli jsme přivyknouti na nový život, mnohdy velice trpký, a zůstala nám jediná útěcha, t. j. hrdost z vykonaného díla a krásné, nezapomenutelné vzpomínky, kdy žili jsme sice svízelný život, ale přece jenom krásný a bratrský.

V KARANTÉNĚ NA FILIPINÁCH

JAROSLAV FINGL

Od té doby, co od naší 2. roty 2. pluku odešel její první velitel, nynější generál Václav Petřík, měla rota na své velitele neohráznou smůlu. My jsme mu sice také, jak ani jinak nemohlo být, sem a tam v ústraní nadávali, ale později jsme teprve poznali, koho jsme ztratili. První náš »rotnej« byl s to se rvát se v zájmu roty třeba i se samotným »glavnokomandujuščim armijej« a stávalo se nezřídka, hlavně v dobách rozvědek, že proti ruským důstojníkům užíval koňské nagajky jako posledního trumfu.

Druhým našim velitelem byl podporučík Jiří Osvald, který se sice také snažil kráčet ve šlépějích svého předchůdce, ale v demokratické armádě to již tak dobře nešlo, a proto nám bratra Osvalda přestěhovali ke štábu I. divise.

Od té doby naši rotě veleli mladí důstojníci — »naši kluci« —, jak jsme říkali, kteří pro úsměv velitele praporu byli ochotni vésti rotu do boje třeba desetkrát za den, a za pochvalu velitele pluku byli s to táhnouti třeba až na Kamčatku. Neměli z toho ovšem nic, neboť za úspěšný boj sebrali zásluhy starší důstojníci a v případě neúspěchu svalila se vina obyčejně na ně. Nejhuře však na to doplatila rota, ze které po všech »doplň-ních« zůstalo koncem roku 1919 osmdesát lidí.

To jsem ovšem měl už napsat dříve ale s naší evakuací to také souvisí, neboť jinak by naši čtenáři nepochopili následující věci.

Po evakuaci 2. pluku do Vladivostoku, kdy rota ještě živě vzpomínala posledních a zbytečných svých obětí na magistrále, mohla nás překvapit zpráva, že nepojedeme se svým praporem na loď »Nižnij Novgorod«, ba ani s ostatními částmi pluku; mohlo nás to překvapit, ale nepřekvapilo, neboť my jsme byli na svoji úlohu u pluku již zvyklí. Byl-li odjakživa 2. pluk Popelkou mezi pluky I. divise, byla 2. rota Popelkou mezi rotami 2. pluku. A tak nás tedy neudivilo sdělení, že jsme určeni jako strážní oddíl k ja-

kýmsi bednám, jimž naši hoši říkali »zlatý poklad«, a které se měly stěhovat zároveň se štábem I. divise na americké lodi »Sheridan«.

* * *

13. února 1920 odjely roty našeho praporu se štábem pluku na loď »Nižnij Novgorod« a za čtrnáct dní nato po úzkostlivých lékařských prohlídkách jsme vyšli i my z kasáren na Ruském ostrově a po dlouhém pochodu přes zamrzlé moře jsme došli k přístavu, kde nás již očekávala loď »Sheridan«, na níž několik dní před tím naši hoši byli naložili různé věcičky. Kromě štábu I. divise a naší roty, která byla vlastně jen jakýmsi přílepkiem k 18. transportu, naložovalo se též dělostřelectvo I. divise, různé štábní oddíly a velká skupina zajatců, příslušných do ČSR.

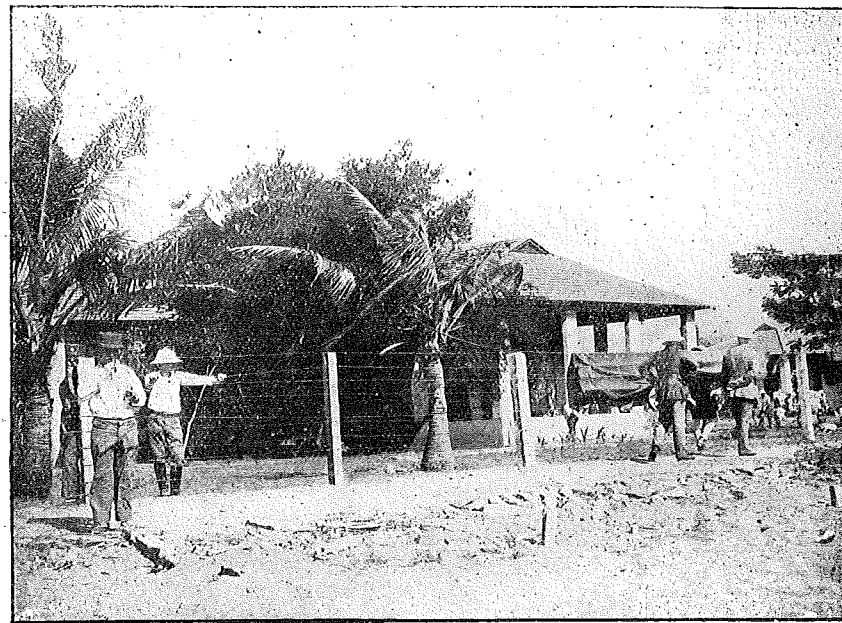
Nalodování vojska se dělo způsobem čistě vojenským, a proto také trvalo celé dopoledne. Zatím co plukovník Žák předčítal jména příslušníků transportu, kteří byli do lodi puštěni po jednom, stáli jsme my ostatní na ostrém, mrazivém větru. První chvíli po nalodění nastal na lodi nepopsatelný chaos vyvrcholivší při obědě, kterého se na polovinu vojáků nedostalo. A zima byla větší než na nábřeží. První noc jsme spali oblečení.

28. února o 8. hodině ranní jsme opustili Vladivostok. Z přístavu nás vyvedl ruský ledoborec »Dobryňa Nikitič«. Moře bylo dosti klidné, na hladině se leskly ledové kry, které proud unášel daleko od nás. Zima byla ještě ohromná, ale bylo znát, že mrazu každou hodinou ubývá.

Minuli jsme břehy Koreje a druhého dne odpoledne obzor, ještě včera plný úlomků ledu, zasmál se na nás v mlhách prokmitající zelení břehů japonského ostrova Kiušiu.

Propluli jsme zátokou, nad níž jako divadelní kulisy se skláněly zelené větve pohádkově krásných japonských stromů a keřů, a před námi se objevil přístav s nesčíslným množstvím parničků, rybářských lodic a pla-

chetných člunů, kolébajících se na modré vodě zálivu. Za přístavem, ve směsi bujné zeleně, se schovávalo město Nagasaki, ukazujíc jen stříšky svých budov, rozsetých až k úpatí vysokých hor, které obklopují město. Ale to už nebyly zasněžené skály vladivostocké! Každý kopec byl zelený a jako ohromná šachovnice rozdělen na nesčíslné množství pestrých políček. Byla to pastva pro naše oči, znavené vladivostockou šedi, zimou zpustlých sadů a rozlehlých, sněhem pokrytých a zamrzlých plání.

»Za dráty« v marivellské karanténě.

Nagasaki, podle velikosti asi sedmé město lidnaté japonské říše, má přibližně tolik obyvatelů jako naše Brno. Jeho rázovité stavbičky pokryté dřevěnými i prejzovými střechami, pagodovité věžičky a sochy boha Šivy i jiných bůžků, rozbíhají se na široké prostře hluboko do údolí, obklopujice v malebném kruhu čilé hemžení obchodních lodic. Také i příroda štědře obdařila pobřeží; celé město je protkáno spleť typického japonského stromoví a svěžích sadů, prostoupených církevními stavbami.

Nedbajíce deště, který se zatím na nás snesl, vyhrnuli jsme se všichni na palubu a než »Sheridan« nabral uhlí, které v Japonsku nakládají na lodi povětšinou ženy zdlouhavým způsobem v koších, rozmohl se na palubě a pod lodí čilý obchod. Japonci jsou dobří a

mnohdy i dotěrní obchodníci. Ve svých přístavech prodávají všechno možné: malinké pomoranče, cigarety, pohlednice, ale hlavně různé galanterní zboží. S námi se však mnoho nevytrhli. Měli jsme málo peněz a potom také nás více poháněla touha podívat se na japonské město zblízka, což se nám několika podařilo. Dobrý obchod měli pouze prodáváci pomorančů a pohlednic.

3. března odpoledne jsme vypluli z přístavu a po krátké plavbě poděl rozervaných

skalnatých břehů, pod nimiž jako hejna raků se běhala sta plachetních lodic, ocitli jsme se na širém moři.

Následujícího dne, když už byly viděti břehy ostrova Formosy, nastala změna počasí, moře se rozvlnilo a následkem prudkého kymáčení lodi onemocněla řada bratří mořskou nemocí. Plavba se však stávala zajímavější. Objevili se první žraloci, létající rybky a jiné mořské zajímavosti.

Dobrou náladu nám však v následujících dnech zkazila zpráva, že na zadní části lodi, kde byli ubytováni krajané-zajatci, vypukly nakažlivé nemoci. Mluvílo se o případu černých neštovic a tyfu. V té době nastalo pro nás hotové peklo. Každého rána byly prohlídky; musili jsme se na palubě seřadit a dávat se prohlížeti (často zpola nazí), jsme-li

dosti čistě umytí. Mnohdy se tak dělo způsobem dosti bezohledným a i před zraky žen, které na hořejší palubě promenovaly.

Ve svém deníku jsem o tom učinil poznámku: »5.—8. III. opatření proti nákaze: vyhažování starého šatstva, očkování, stále prohlídky, koničky, sekatura a míchání žlučí.«

7. března, když nálada nemohla být již mizernější, objevily se nám na levé straně břehy Filipinských ostrovů a druhého dne v 9 hodin ráno »Sheridan« jaksi nesměle veplul do malinkého amerického přístavu Marivelles.

Filipiny se skládají z více než 7000 ostrovů a ostrůvků, z nichž největší jsou: Luzon (105.700 km²), Mindanao (95.600 km²), Palovan (11.655 km²), Samar (13.536 km²), Negros (12.700 km²) a Parnay (11.520 km²). Byly objeveny r. 1521 portugalským plavcem Magellaensem, který tam také téhož roku zahynul ve srážce s domorodci. Do roku 1899 patřily Španělsku, r. 1899 po pařížském míru připadly Spoj. státům severoamerickým za 20 mil. dolarů. Roku 1916 obdržely autonomii, mají svůj senát a sněmovnu; vládu řídí americký guvernér, dosazený prezidentem Spoj. států severoamerických po dohodě se senátem. Obyvatelé (10.000.000 obyv.) kromě malého počtu Evropanů jsou Malajci a Tagilové, v hornatém vnitrozemí pak žije asi 1/2 mil. divokých Negritů. Hlavní město Manila, zvaná »Perlou orientu«, (300 tisíc obyvatelů), je sídlem guvernéra, má krásné muzeum, universitu, hudební konservatoř, uměleckou akademii, divadla a značné množství obchodních domů, které obchodují s kávou, kakaem, rýží, cukrem a tabákem.

Filipinský přístav Marivelles na ostrově Luzonu v provincii Bataan,* ležící na 14° 25' sev. šířky a 120° 35' vých. délky Green., nenajdete na mapě, protože to není přístav o mnoho větší, nežli naše vltavské přístavy. Slouží pouze jako karantenní přístav pro vojenské transporty, jinak lodi zajiždějí přímo do nedalekého hlavního města Filipin — Manilly.

Celý marivellský přístav se skládá z několika bud, jaké vidáme na každém náklad-

*) Provincie Bataan tvoří poloostrov před Manilským zálivem. Hlavní její město je Balanga.

ním nádraží. Poněkud dále od přístavu stojí řada obytných domků, ukrytých mezi palmami a chráněných drátěným plotem. Domky ty jsou podobny zahradním pavilonům a jejich drátěný plot v době našeho pobytu v Marivelles představoval isolační stěnu mezi »zdravou« a »nezdravou« částí našeho transportu. Několik kroků od naší lodi, pod příkrou strání, pokrytou neproniknutelnou houštinou, ústí potok s pestrými rybkami a na druhé straně zátoky, blíže k otevřenému moři, rozkládala se pod palmami vesnice domorodců. Skutečná filipinská vesnice s nahromaděnými primitivními čluny, roztaženými sítěmi a hemžícími se domorodci na písčitém břehu. Ihned za vesnicí se táhly mohutné, hustě zalesněné hory, nad nimiž uzavíralo obzír několik sopečných homolí, zahalených v mlhu. Do divošské vesnice jsme nesměli a o tom, co by nás bylo tenkrát zajímalo vědět, nás nepoučil nikdo, třebaže na lodi vycházel i lodní časopis »Věstník«, který jindy statečně popisoval různé krajiny a moře, o nichž si to ovšem redaktor před tím přečetl v různých anglických slovnících. Marivelles nebyl však na mapě a v slovnících také ne a proto teprve doma jsem si musil zjišťovat zeměpisnou polohu a najít si podle toho v mapách, kde jsme to vlastně byli. Tak jsem zjistil, že hory za divošskou vesnicí jsou částí pohoří Cordilleras de Zambales, a že nejvyšší sopečná homole, která v dáli trůnila nad marivellskými lesy, byla pravděpodobně hora Pico Butilao, vysoká sice pouze 1370 metrů, ale působící od moře dojmem alpských velikánů. To není nejvyšší hora Filipinských ostrovů, neboť kromě jiných, nedaleko Pico Butilao vypíná se Monte Pinatabo (1841 m), severněji pak celá řada sopečných hor ve výši přes 2000 m. Největší hora na ostrově Luzonu je sopka Mayon (2720 m), která vévodí jihovýchod. cípu ostrova a právě letošního roku (1928) v červenci poplašila obyvatelstvo železniční stanice Libongo.* Nejvyšší hora na Filipinách je hora Apó na ostrově Minda-

*) Sopka Mayon byla koncem července 1928 opět v činnosti. Láva byla vrhána na několik set stop do výše a soptění doprovázeno otřesy a duněním země. Od r. 1900 nebylo pozorovati tak prudké erupce sopky. Asi 500 stop pod starým kráterem otevřel se kráter nový, který chrlil lávu směrem k železniční stanici Libongo, odkud obyvatelstvo prchalo.

nau, vysoká přes tři tisíce dvě stě metrů.

První s naší lodí sestoupili na půdu Filipinských ostrovů bratři, kteří se nacházeli na lodi v sousedství onemocnělých příslušníků transportu. Nezáviděli jsme jim to nikterak, když jsme viděli, kterak na břehu jejich vyžehlený stejnokroj, připravený na slavnostní pochod Prahou, žalostně se krotí pod sprchou různých desinfikujících tekutin a litovali jsme jich dokonce, když se nám za chvíli objevili za drátěným plotem marivellských baráků.

Nás dobrotivý osud této procedury ušetřil a naši milení velitelé nám věnovali několik hodin volna k vyběhnutí na břeh.

Bylo to ovšem dovolení podmíněčné. Daleko do moře se koupat nesmí, protože jsou tam žraloci; do lesa se nesmí, protože jsou tam jedovatí hadi; do baráků k »nezdravým« se nesmí, abychom se uchránili nákazy, a do malajské vesnice se také nesmí, protože by se snadno mohlo stát, že nejsme ještě zcela zbaveni bolševických bacilů, kterých se majitelé zámořských kolonií více bojí než morové nákazy.

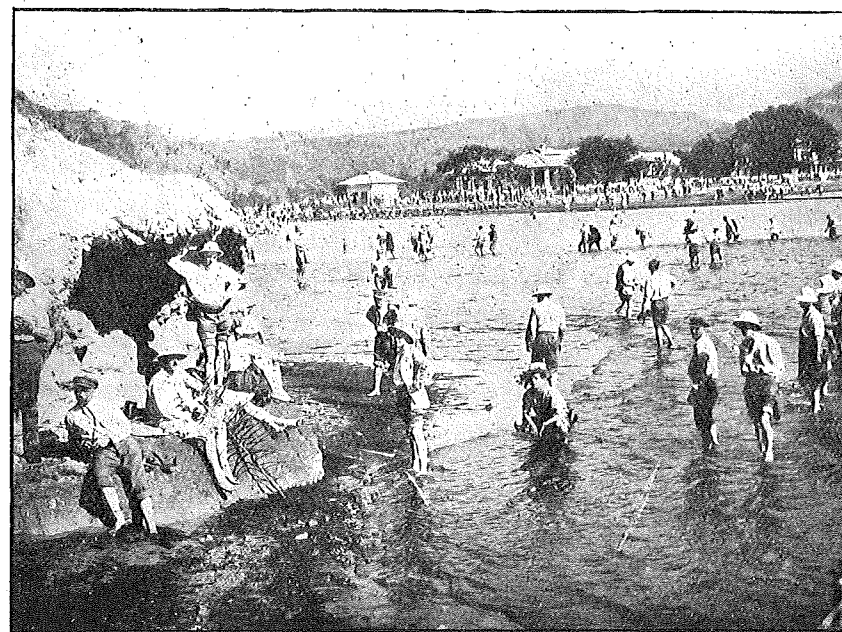
Ale povídejte našim klukům kam se nesmí! Neuplynula ani hodina a kluci se rozběhli na všechny strany. Moře by jim nestačilo, potok s pestrými rybkami se proměnil na nádrž s mydlinami, lesy na stráních byly pro

ně malé a kdyby se nebáli, že jim ujede loď, byli by slézali i vrcholy luzonských sopek.

Většinou však stačila koupel v moři. Bylo právě po odlivu a na krajích zátoky se to hemžilo různou drobnou mořskou havětí, kterou jsme lovili, uplatňující při tom jeden před druhým své přírodovědecké vědomosti. Já tam tenkrát vytáhl z bahna mořskou houbu, která se mi přilepila na ruku jako pijavice. Když nás brodění v moři omrzelo, šli jsme se podívat dále. Nejvíce nás vábily dřevěné chatrče domorodců, ale tam jsme nesměli a proto jsme šli aspoň na zarostlé stráně.

Lesy na Filipinách zabírají 104.000 km², tedy více než jednu třetinu celkové plochy ostrovů a přinášejí také i hojně užitku, neboť kromě banánových a kokosových palem rostou ve filipinských lesích i stromy, z jejichž šťávy se vyrábí guma a kaučuk. Vedle přírodních bohatství (zlata, mědi a j.), ohromných plantáží rýže, jež se pěstuje na rozloze 1 mil. ha půdy, kávy, tabáku, výroby cukru a konopí z vláken banánové palmy, představují filipinské lesy největší bohatství souostroví, jehož vývoz o celou třetinu převyšuje dovoz.

Marivellské stráně odpovídaly našim představám o tropických lesích. Ačkoliv se nacházely v nestejném stadiu své vegetační činnosti, lákaly mocně svou směsí různých

Přístav Marivelles na Filipinách.

V marivellské zátoce.

tonů zeleně, hustou spleť bujných lian i pestrých květů příživnický přisátých k větším a kmenům většinou nám neznámého stromů. I plody stromů budily náš obdiv: byly to buď lusky, velké jako pochva rakouského bodáku, nebo bobule různých barev i velikostí a ovoce, které jsme viděli po prvé. Jen našich stromů nebylo nikde viděti. Litovali jsme, že se na lodi nenašel nikdo, kdo by nám byl dal ke všem našim otázkám podrobné vysvětlení. Teprve později náš »Věstník« věnoval delší stat tropickým lesům.

K večeru se nám ani nechtělo zpátky na loď. Však také někteří bráškové se notně opozdlili, a proto druhého dne večer, když již byla ukončena nutná desinfekce, odrazila naše loď z přístavu a zakotvila v zátoce, vzdálené sotva dvě versty. Na jedné naší straně byl břeh ostrova Luzonu, na druhé břeh jakéhosi ostrůvku nebo poloostrovku a před námi Manillský záliv, kde byla roku 1898 svedena námořní bitvy mezi Spojenými státy a Španělskem, která Španělům prohrála Filipíny. 10. března jsme v této zátoce ještě stáli a já nechám o tom mluvit zase svůj deník:

»10. III. Ráno přehlídka, odpoledne dvě přehlídky; myslím, že se někdo zbláznil. Stojíme stále na místě.«

V 6 hodin večer přijel k nám motorový

člun z Manilly, který nám přivezl náklad cigaret, plněných doutníkovým tabákem, a za malou chvíli nato jsme vyjeli z filipinských vod. —

11. března v poledne jsme měli již ujeto 216 mil. Moře bylo klidné, teplota 30°, slunce se smálo, ryby lítaly okolo naší lodi jako vrabci a my jsme měli vztek, neboť nás stále prohlíželi, nehrozí-li opět odněkud nákaza. Už nás to všechno přestávalo bavit. Kluci už nadávali a potichu i nahlas hrozili udělat ze »Sheridana« kůlnu na dříví. »Ale dělej něco,« končivají svoje úvahy, »a oni tě tady někde nechají vysadit na pustej ostrov«!

A tak nám pomalu ubíhala cesta k Singapur, kam jsme přibyli 15. března dopoledne. Nálada naše se trochu zlepšila, zvláště když nám byla dovolena návštěva města.

A potom už jsme měli od zdravotních prohlídek pokoj. Život na lodi plynul veseleji a naše plavba se podobala zábavní projížďce. Hráli jsme v šachy, koupali jsme se na palubě, kupovali opice a papoušky v přístavních městech, kde jsme zastavovali, chválili jsme nádhery a přepych přístavních měst a kritisovali bídu a nuzotu domorodého proletariátu.

Další naše zastávky byly v Colombu, Adenu, Suez, Port-Saidu a konečně v Terstu.

Plující neznámými končinami, stále jsouce

obklopeni něčím novým, a majíce možnost prohlédnouti si různá města i přístavy, neměli jsme z jízdy takového požitku, jaký bychom měli snad dnes. Všechny dojmy z viděného mocně přehlušovala stále stupňovaná nedočkavost a touha po domově.

Do Terstu jsme přijeli 18. dubna, ale protože jsme byli určeni hlídati loďní náklad, musili jsme tam zůstat ještě týden po odjezdu

ostatních částí našeho transportu.

Do Prahy jsme přijeli 25. dubna a do Litoměřic, jako poslední část 2. pluku, dne 26. dubna.

V Praze nás mnoho nevítili.

»Náký pořádný lidi, nevezou si ani žádnou Ruskul« povídalo si na nádraží několik babek.

To bylo celé uvítání, ale bylo upřímné!

X

NÁVRAT VÁCLAV KAPLICKÝ

Nás třiapadesát delegátů II. sjezdu československého vojska na Rusi, internovaných na Ruském ostrově, ani ve snu nenapadlo, že bychom se mohli dostat domů dříve, než s posledním transportem. Proč by právě nám vedení dělalo nějakou benevolenci? A tu najednou z čista jasna přišel rozkaz, že se máme chystat na cestu.

»Nebude to zase nějaký podfuk?« nedůvěřovali někteří.

Sešla se plenární schůze, aby o věci porokovala. Byly hlasy pro vyplnění tohoto rozkazu, ale byly také proti. Nakonec zvítězily hlasy pro odjezd. Bylo to konečně pravda. Pavlů jel již domů, Medek také. K armádě nás stejně nepustí a doma se může i více vykonat než na Ruském ostrově.

Kdo by ostatně neuposlechl rozkazu jet domů?

*

Majetek je hezká věc, ale má-li někdo veškerý svůj majetek stěhovat na protilehlý pól zeměkoule, není to jistě maličkost! Ještě, že toho našeho majetku nebylo tak mnoho. Jedny nebo dvoje boty, nějaké prádlo, ruská gymnastorka a pak papíry: noviny, zápisky, knížky, dokumenty, samý materiál...

Uhlík, v civilu kolář, narychlo sbíjel kufry, ve vnitř pobíjel je plechem, aby věcem moře neškodilo. Na papír a hadry bylo to jistě potřeba!

*

Nikdo z nás nedělal před tím větší plavby po moři. Vykládaly se proto neuvěřitelně

věci. Na mapě měřily se vzdálenosti Vladivostok—Shanghaj—Nagasaki—Colombo—Suez—Terst. Shledávaly se zeměpisné vědomosti a působilo nám tajnou radost, že profesori a učitelé nejsou o mnoho chytřejší nás. Jak by to bylo užitečné, kdyby bylo možno opatřit si nějakou příručku! Byl by jistě požitek a užitek z cesty větší! Ale na Ruském ostrově získat knížku!

*

Konečně na lodi. Nikdo nás nehlídá. Můžeme, kam chceme. Poslední noc v Rusku trávíme v baru u strýčka z Ameriky ve Vladivostoku. Scházíme se tam s mnoha známými. Řeči neberou konce. Policie o nás ví a dává na nás pozor.

Vracíme se pozdě v noci. Na lodi není možno spát. Všechno je zmrzlé a všude hrozná zima.

Blízko přístavu je malá chata a z ní se kouří. Zaklepáme na dveře. Vpouští nás špinavý dělník, ohřívající kipjatok. Dáváme se s dělníkem do řeči; není však sdílný. Pak se však přece rozhovořil:

»Nepřinesli jste nám štěstí, vy Čechoslováci! Dávno jste už měli odejet, a byl by býval na Sibiři pokoj. Mnoho krve vyteklo zbytečně! Za Gajdova převratu zabili Japonci mého bratra. Jen tak, že i mne nechytli.«

Zamlklý dělník má pravdu: Čechoslováci dělníkům na Sibiři mnoho dobrého nepřinesli.

*

Štědrý den. Mrzne. Moře je zmrzlé. Kdosi

z evakuačního úřadu na lodi vypráví hloupé nesmysly. Pak hraje hudba »Kde domov můj?«. Chvilě ticha a pohnutí.

Zazní lodní siréna. Zvuk ostrý a řezavý. Díváme se na sopky nad Vladivostokem a do očí se nám tlačí slzy.

»Proščaj, Rossia!« řekl kdosi.

Bezděčně vyjádřil to, co cítil každý. Všichni stejně mysleli na Rusko. Vzpomínky. Dlouhý, pohnutý film několika let pobytu v Rusku, proběhl rychle před očima.

Po odlivu v Marivélles.

Nelze zapomenout, nezapomeneme ...

»Proščaj, Rossia! Proščaj, Rossia! ...«

Mnozí slzí ...

Lodivod vyvádí nás ze zamrzlého přístavu. Nemůžeme sejít s paluby, dokud vidíme Vladivostok, Ruský ostrov, Rusko ... Hlavou víří vzpomínky.

Teprve potom děláme si pořádek na svém vykázaném místě. Každému je přidělena pryčna, ne nepodobná rakvi. Vždycky tři nad sebou. Místa právě tolik, aby se člověk mohl otočit.

Jak dlouho takto pojedeme? Prý přes padesát dní ...

Led brzy přestal, zima však nikoli. Od mrazu popraskaly na lodi trubky od vodo-

vodů. Teprve v Šanghaji přišli čínští dělníci, aby je spravili.

Pracovali pomalu, ale za to — špatně. Naši odborníci na lodi nemohli se na to dívat, tedy aspoň jim radili. Číňani je pochopitelně neposlechli, měli však příčinu k zábavě.

Japonsko je prý země jako pohádka, říká se a píše. Pěkná pohádka!

Sotva loď zakotvila, přihnalo se na loď několik japonských děvčátek jako paneněk, švitořících roztomilou češtinou:

»Bobečku, máš klátký tličko ...«

Japonská pohádka spočívá asi v tom, že tamní dělníci celý život nejedí nic jiného než rýži s ovocem nebo rybičkama, dostávající za práci několik haléřů mzdy.

Ano, pohádka! Ale pro tamní i evropské kapitalisty! ...

Rudolf Gesl se nesmírně těšil na palmové háje.

»To musí být požiteček, ležet pod palmou a dívat se, jak ve výši visí takové kokosové ořechy,« říkal cestou.

Když pak v Singapore se mu přání vyplnilo a mohl si s klidem lehnout do trávy pod nádhernou kokosovou palmu, sotva si lehl, vymrštil se jako by ho štípl had.

»Hergot, což kdyby mi to spadlo na hlavu ...«

Šanghaj — Karacu — Singapore. Všichni mají skoro stejné vzpomínky. V Singapore v strašném horku, oblečení podle předpisů do svých soukenných uniforem, bloumáme ulicemi, prohlížíme krámy, stavby i domorodce. Některým se podaří navštívit i překrásnou botanickou zahradu.

Na ulici každou chvilku je někdo zatahán za rukáv a vlečen obchodníkem do krámu. Obchodník si s Čechoslovákem nerozumí ani slovo, ale to nevadí, aby se obchod uzavřel. Bráška se nechá »umluvit«, ani sám neví, co koupil ...

V Singapore začalo se také už myslet na manželky. Někdo řekl, že v Singapore se může koupit levné hedvábí. To by bylo krásné, přivést ženě domů hedvábí na bluzičku, mysleli si ženáci a začali dělat nákupy. Horší to bylo s dorozumivací řečí.

»Bolša madame?« tázal se obchodník, míchaje ruštinu s francouzštinou.

Přisvědčil-li kupující, obchodník ukázal tři prsty, což znamenalo tři metry ...

Jednalo-li se o hubenou »madame«, bylo to trochu složitější. Obchodník ukázal metr, což mělo znamenat »madame«. Souhlasil-li kupující, ukázal obchodník na prstech dva a půl. Mnozí bratři, kteří měli tenké ženy, kupovali raději tři metry, aby se jim ostatní nasmáli, že mají ženy metry.

Potom přišlo heslo, že doma není koření.

»Jaký by to byl prejt bez koření,« divil se bratr, který si už ve Vladivostoku vypočítal, že může být doma tak právě na zabijačku.

Kupovaly se celé kilogramy pepře, zázvoru, hřebíčku, nového koření a muškátových oříšků. Protože na lodi nebylo místa, dávali si koření do postele. Spalo se na něm několik neděl.

Není tedy div, že si ženy singaporské koření pochvalovaly: žádné prý není tak ostré!

Aby přišel transport levněji, vezla naše

loď, bezmála stoletá, jako náklad ze Singapore do Džibutti náklad kůží. Hygienické to příliš nebylo, ale vojenská správa a hygiena, to jsou vždy protilehlé póly.

Džibutti je v nejvýchodnější Africe a tamější domorodci, nejčernější černoši, nejedí vlastně nic jiného než datle. Datle byly ale i pro nás vzácným ovocem. Naladili jsme s černochoy obchod výměnný: oni nám dávali datle a my jim za ně »helmetky«, zkažené japonské cigarety, které se vůbec nedaly kouřit ...

V Rudém moři, kde na západě rýsují se slabě obrysy pyramid a na východě starozákonný Sínai, pochovali jsme do moře jednoho bratra, který dostal sluneční úpal.

Lodní šroub se zastavil. Ticho na moři je strašné. Malý balík lidského masa, obtočený českou vlajkou, sjel do moře.

Nejsmutnější osud padnouti poslední den...

Suez, Suezský průplav, Port-Said, Středozemní moře, dalmatské ostrovy. Jede se zvolna, aby se nenajelo na nějakou minu. Konečně objevuje se Terst, jehož obraz s moře je opravdu pohádkový.

Loď přistává k molu. Vidíme prvé Čechoslováky, námi osvobozené z rakousko-uherského jha, jak jsme na Sibiři říkali. Jsou žlutí a vyhublí z podvýživy. Na poměry v republice nadávají a nám tak trochu závidí ...

Sedíme u svých balíků, kouříme a rozjímáme.

Jeden bratr drží v ruce opletenou láhev rudého vína a s chutí popíjí. Po chvíli obrací se na druhého a praví:

»Venco, kdyby tady tak byly dvě koleje a jedna z nich šla do Prahy a druhá do Ruska, na mou duši: kufr s tím kořením poslal bych do Prahy a sám bych jel rovnou — do Ruska ...«

DOMŮ SE 4. PLUKEM »PROKOPA VELIKÉHO« ANT. VANĚK

Jako blesk rozlétno se po celé sibiřské pláni kouzelné slovo, jež bylo metou našeho snažení: »Jsme svobodni, máme republiku!«

Spojenci uznali naše práva a zásluhu v boji za svobodu a lepší příští v tomto světovém dramatu. Přetata byla pouta, pojící nás po staletí s nenáviděným Rakouskem.

Mírová konference dala nový základ malým národům, mezi nimiž zaujímáme čestné místo jako vítězící spojenec. Radost naše neznala mezí a každý si již představoval brzký návrat s představou, jaký spokojený život zavládne v celé naší demokratické republice. Čas nám nyní pomalu utíkal, zpráva z vlasti stihá zprávu. Národ vítá svého starého vůdce, který se vrací jako vítěz po několikaletém boji za svobodu svého lidu, jež mu bylo za hranicemi podstoupiti. Triumfální cestou uvádí jej na presidentský stolec na Hradčanech, bývalém to sídle českých králů.

Ted' snad i nám se přiblíží doba našeho návratu do svobodné vlasti. Ale jako ledová sprcha působí zpráva, že náš úkol v Rusku není ještě skončen. Smutně se sklání hlava československého dobrovolce a s roztrpčením se ujímá svého nového úkolu co strážce magistrály (obrovské sibiřské dráhy). Nic jej však nedovedlo již nadchnouti pro tento úkol naň vložený, neboť touha po domově byla silnější. Jistou nadějí způsobila zpráva, že br. min. Beneš jedná se spojenci, aby nám poslali lodě do Vladivostoku. Ruské rozhárané poměry nás čím dále, tím více nutily k tomu, abychom co nejdříve opustili jeviště ruského dramatu. Cítili jsme, že překážíme všem, ať levým nebo pravým. Brzy nato získalo naše vedení v Rusku několik nákladních lodí, jež dalo upravit na přepravu invalidů a starších churavých bratrů. I nám podle docházejících zpráv naděje stoupala. Ještě v devatenáctém roce na podzim přišla řada na 1. pluk »Jana Husa« a teprve příštím rokem k jaru se spojenci rozhoukali k větší akci a posílali lodí

rychleji za sebou, mezi nimiž bylo několik opravdu velikých. Ovšem jako se všim, také s těmi lodičkami jsme byli dost často pohoupáni, nežli jsme se na ně dostali. Loď byla několikrát hlášena, nežli se ocitla ve vladivostockém přístavu, což každý bratr, když už na té lodi byl, rád tomu vedení odpustil. Ono to za panujících poměrů mezi Japonci a spol. ani jinak nešlo.

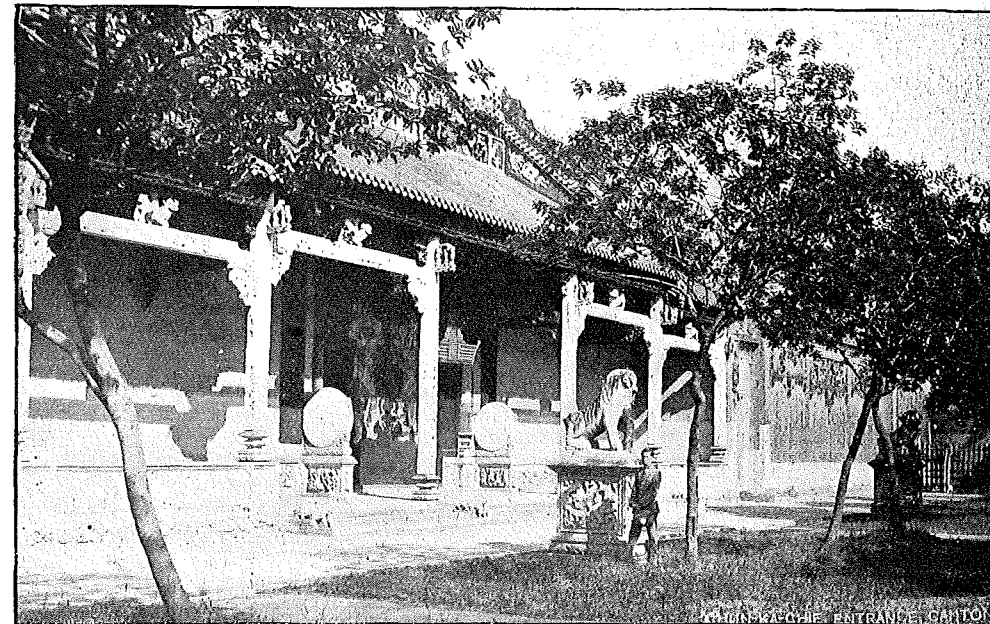
Postupně se pomalu část po části stahovala blíže ke Vladivostoku a bolševici zaujímali posice námi opuštěné, s čímž jsme se museli spřátelit, neboť to jinak ani nešlo. Tak se dostal do pohybu též náš 4. pluk, který byl menšími místními boji stále zdržován. Byl nucen ještě jednou, ale již naposled, sáhnout ke zbrani.

Části atamana Semenova měly obsazeny důležité bajkalské tunely a stanice. Nepřály našemu odjezdu, že jsme nepodporovali Kolčaka a ještě se chovali tak vyzývavě, že jsme museli proti nim zakročít. 9. ledna 1920 rus. data jsme je ve stanici Sludjance odzbrojili, což se stalo ve všech stanicích při Bajkále a sami jsme vše obsadili, aby evakuace na východ nebyla nikým rušena. V polovici ledna jsme opustili Sludjanku a tak s menšími i většími zastávkami jeli dále na východ. Čítu, sídlo atamana Semenova, jsme minuli 1. února a jeli dále mandžurskou drahou. Dráha ta nás překvapila svou důmyslnou stavbou. Probíhá většinou pustým krajem s několika městečky podél trati, z nichž zaslouhuje zmínky Charbin, obchodní město Mandžurie. Dráha sama má několik velkých serpentín a z nich je největší tak zvaná »Čertova Petlja«. Cesta je dosti zajímavá, neboť zde jsme zase v novém prostředí. Vidíme na stanicích posádky čínského vojska, na kterém ovšem mnoho vojenského není viděti, jediné uniforma. Na každé stanici je dosti čínských obchodníků, kteří kupují a prodávají, co se dá. Kamenem úrazu byly peníze, chtí jen

staré carské, ale ty nesmějí míti to nejmenší poškození, nebo hned křičí, že jsou »lamajlo« a nechce nic prodat, nebo bankovku odhadne hodně nízko. Cesta šla poměrně pomalu kupředu, neboť byl citelný nedostatek lokomotiv. Přejeli jsme Mandžurii a přijeli do posledního většího ruského města před Vladivostokem, Nikolsk-Usurijska. V tomto čistě východním městě jsme se zdrželi trochu déle. Nádraží bylo plno našich vlaků a něco Japonců. Ve Vladivostoku prý nebylo místa a čekané lodi ještě neprijely. Mnoho jsme po-

Valech, a my, druhá část, jsme šli malou hodinku daleko do kasáren na Gornostajských skalách, kde se nalézalo po kopcích pevnostní opevnění, nyní zničené.

V našem sousedství se nacházeli odzbrojení bratři 3. praporu našeho 4. pluku a menší oddíly jiných částí. Měl jsem mezi nimi mnoho dobrých přátel, u nichž jsem byl nyní velmi častým návštěvníkem. Počasí bylo dosti pěkné, takže jsme hodně volného času ztrávili na pustém sice, ale krásném skalnatém břehu moře. Mnohokrát jsme si zašli do

Budhistický chrám v Honkongu.

Foto Památník Odboje.

těšení nebyli, a to se ví, že se reptalo, že nás zase páni ve Vladivostoku houpají, dřív prý odvázejí ulejšky a my máme čekat. Inu, hotové lamentace, neboť každý byl již nervosní. 4. března jsme vyjeli večer z Nikolsk-Usurijska a ráno jsme konečně stanuli v poslední naší ruské stanici Vladivostoku a pozdravili vytoužené moře. Působilo na nás mohutně, neboť jsme je mnozí viděli po prvé v životě. Se zájmem jsme sledovali přístavní život v zálivu »Zlatého rohu«, jenž tvořil vladivostocký přístav. Překvapeni jsme byli nemilou zprávou, že budeme ubytováni v kasárnách, jelikož prý není známo, kdy naše loď přijede. Zavezli nás na Gnilý uhol, kde jsme vystoupili z vlaku. Část pluku byla ubytovaná v kasárnách, blíže Gnilého uglu, Na

Vladivostoku, jak na prohlídku města, tak i za různými nákupy. Jinak jsme byli celé dny na skalách s výhledem na širé moře a toužebně čekali příjezd lodí. Ve Vladivostoku jsme byli svědky převratu, což zde nebylo nic divného. Náš 4. pluk měl dosud prozatímní prapor, který přivezli dobrovolci při svém vstupu do československého vojska na Ukrajině. Pluku byl slavnostním způsobem předán prapor ve Vladivostoku 21. března za přítomnosti delegáta z vlasti posl. F. V. Krejčího, spojeneckých představitelů a plnomocných zástupců. Bylo to poslední oficiální vystoupení našeho pluku v Rusku. Ještě celé čtyři týdny jsme byli odsouzeni čekati den, který je velkým mezníkem v životě českosl. dobrovolce. Mezitím 14. a 15. dubna odjela

s naším vojskem »Mount Vernon« a »Titan«, s nimiž odjeli naši sousedé-bratři gornostajského praporu. Tak mně odjelo mnoho přátel, s kterými jsem se nerad loučil. S jejich odjezdem zmizel všechen ruch na Gornostaji, neboť oni byli osvětově a organizačně všestranně činní. Hnětlo mě opravdu, že nebyla nalezena základna k smíru a oni zařazení zpět do rodného pluku, v němž jak na Ukrajině, tak i v době vystoupení, svoje povinnosti konali poctivě. Co je rozvedlo s vedením je kapitola jiná, která bude jednou osvětlena.

Když jsme již pomalu nevěřili, že pro nás nějaká loď přijede, přišla náhle zpráva, že toužebně očekávaná »Amerika« konečně přijela. Ani jsme první zprávě nechtěli věřit, neboť jedna zpráva vyvracela druhou. Avšak tentokrát byla zpráva pravdivá. 21. dubna jsme opustili Gornostajské skály a přes noc jsme byli ubytováni Na Valech, kde byl náš 1. prapor. 22. dubna ráno jsme šli, vedeni hudbou, ku přístavu a odtud jsme v poledne opustili navždy ruský břeh. Baržiči nás převzely na obrovskou loď »Ameriku«, která kotvila v otevřeném moři mimo přístav pro svůj velký ponor, více jak 8 metrů. Na břehu se odehrály scény loučení, bez nichž se žádný transport neobešel. Mnohá žena záviděla šťastnější družce, která provázela svého, nyní již zákonného muže, do jeho vlasti. Však jiné loučení upoutalo moji pozornost. Loučil se totiž jeden bratr se svým věrným druhem, medvědem. Objímal jej se slzami v očích. Ubohý medvěd, který zůstal na břehu s jiným opatrovníkem, běhal po břehu sem tam a naříkal jako když cítí, že ztrácí toho, jenž ho měl opravdu rád, na dlouho nebo snad navždy. K nám na loď nebyla žádná zvířena připuštěna, proto musel medvěd zůstat zpět. Odpoledne jsme věnovali prohlídce našeho nového domova. Jaký obr byla naše »Amerika«, je viděti z toho popisu: Loď »Amerika«, dříve německý dopravní parník téhož jména, linie Hamburk—Boston, byla při vypuknutí války internována Spojenými státy, když tyto vstoupily do války s Německem. Převážela vojsko z Ameriky do Francie a pojala až 8500 mužů. Je 690 stop dlouhá,

76 st. široká a ponor 47 stop. Má 10 palub, 150 prostorných kajut a 4 jeřáby. Celková tonáž činí 42.000 tun, z nichž je 20.000 tun k dispozici. Loď je poháněna dvěma šrouby a její rychlost činí 14 až 17 uzlů.

Náš transport byl 22. a byl složen ze 4. pluku, 5. pluku, dělostřelectva a jiných menších složek. Z toho bylo 130 žen našich bratří. Celkem 6360 lidí. Velitelem transportu jmenován vel. 4. pl. br. ppl. Kroutil. První noc jsme přespali již na lodi klidně a 23. dubna nastal ruch, neboť na 10. hodinu byl ohlášen náš odjezd. Ráno jsme šli pro snídání, což při takovém množství lidí dosti dlouho trvalo. Pro nás toho bylo málo, neboť nám výborně chutnalo na tom mořském vzduchu.

K 10. hod. se s námi přijeli rozloučit posl. F. V. Krejčí, br. gen. Syrový, Čeček, společníci představitelé a jiní přátelé. Přesně v 10 hodin byly zvednuty kotvy, loď se pomalu otáčela a dala v chod. Naši představitelé, kteří se přišli rozloučit, provázeli nás kousek cesty na parníčku »Naděžnyj«, který byl naším majetkem. Za zpěvu, hudby a mávání na rozloučenou, jsme opouštěli nešťastnou matičku Rus. S pocitem smutku sledovali jsme, jak nám rychle mizejí břehy drahé nám země, tak krutě postižené a nešťastné. Viděl jsem Rusko veliké a po revoluci slavné, potom rozvášněné a rozbité vnitřním bojem. Bylo mně smutno a mnohému skanula horká slza z oka, za níž se nikdo nestyděl. Teď dvojnásob jsme cítili, jak jsme to Rusko s tím dobrým lidem milovali a že nám bylo druhou vlastí. V Rusku jsme žili a trpěli a v Rusku v desetitisících klíčilo sémě ideálu, který byl uskutečněn a z něhož vzešla naše svoboda. Ještě dnes při psaní těchto řádků prožívám ty radostné a chmurné okamžiky. Ještě jednou ti za všechno, drahá Rus a dobrý ruský lide, mnohokrát děkujeme.

Navždy nám zmizelo vladivostocké pobřeží a kamkoliv mohlo oko dohlédnout, spatřilo jenom vlnící se moře. Sen mého života, abych mohl alespoň jednou podniknout sebemenší projížďku po moři, se stal skutkem v plné míře. Naše »Amerika« majestátně brázdila neklidným Čínským mořem blíže

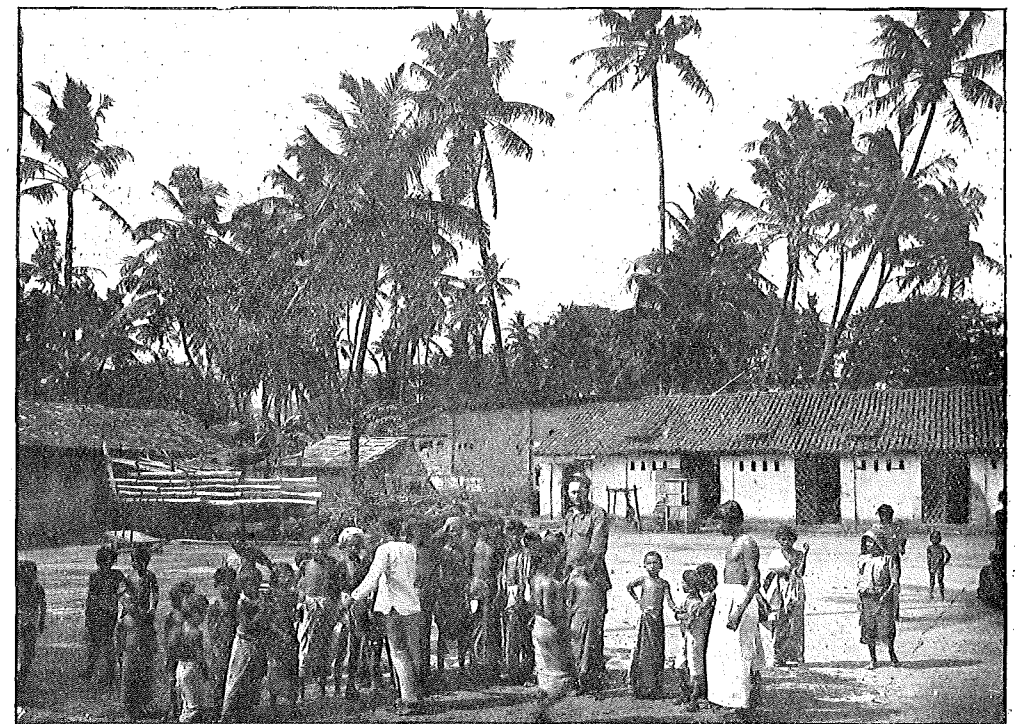
k našemu drahému domovu, majíc před sebou cestu 18.518 km do Terstu.

Druhý náš oběd na lodi neobešel se bez rámusu, neboť se na všechny nedostalo. Jídlo se podává dvakrát denně. Podle předpisu jsme museli v 6 hodin vstávat k vůli úklidu a provětrání a v 10 večer se mělo jít spát, což se přesně nedodržovalo. Ovšem, přes den se v odpočinku nebránilo, ale pro velké horko nebylo stejně možno spát. Potom byl na zkoušku poplach v případě nebezpečí. Každý si musel vzít ochrannou vestu a být co nejrychleji na vykázaném místě. Poplach byl oznámen svistem sirény a zvoněním. V Čínském moři nás stihla menší bouře, při níž mnoho bratří krmilo ryby, neboť loď se pěkně houkala, takže jsme chodili po palubě jako opilí. Sám jsem to odbyl jenom bolením hlavy. Druhý den bylo krásně a po bouři ani památky. Všem zase dobře chutnalo, i těm, co si vyčistili žaludky. Hudba hrála a každý si krátil čas jak se dalo, a potom večer jsme měli na palubě kino.

Podle amerických zvyků na lodi, měli důstojníci jisté výhody, což bylo zavedeno také na naší lodi, ale u našich bratří to udělalo zlou krev. Jídlo měli třikrát denně a potom

pro ně byla zvláště paluba, kam druhým bratřím nebyl přístup dovolen. Tím nepoměr mezi nadřízeným a podřízeným se stával větším, a to ideové bratrství vinou některých bratří důstojníků dostalo povážlivé trhliny. Ta tam byla vzájemná důvěra. Ten prostý bratr velice dobře cítil ten veliký rozdíl, čím jsme si byli tam v Rusku v těch těžkých dobách, plných nebezpečí, a čím jsme si dnes, kdy máme vstoupit doma před národ. Jsou ovšem čestné výjimky.

Nám chutnalo tolik, že jsme byli nuceni žádat o více stravy. Koncem dubna jednoho dne zrána potkávali jsme množství rybářských loďek, předzvěst blízkého břehu. Skutečně po obědě zahlédli jsme obrysy malebného pobřeží. Nám naproti přijel na malém parníčku lodivod, vstoupil na naši loď a vedl ji jako dobrý znatel do přístavu. Kolem 3. hod. odpolední vjeli jsme branou skal do krásného přístavu Hong-Kongu, zdobeného kolem zelenými vrchy. Přístav byl plný různých lodí a rybářských člunů, které jsou majiteli těž obydlim, neboť je v něm celá rodina. Jsou to vesměs Číňané. Naše loď zakotvila dosti daleko od břehu za zvuku hudby. Krásný je pohled na město, které zabíhá místy až

V Colombu.

na svahy kopců. Hlavně večer, když jsou rozžehnutá světla, působí přímo pohádkově. Tam v Rusku ještě chladno a zde krásné letní počasí. Nemůžeme se dočkat, kdy nám bude umožněn přístup do města, což je ztíženo tím, že tam musíme být převáženi po částech. První den jel 5. pluk a následující den náš 4. pluk. Nežli na nás přišla řada, sledovali jsme čilý přístavní ruch. Zajímavá byla podívaná na Čiňany, nakládající uhlí malými koši do takového kolosu, jako je naše loď. Co je třeba pohybů, nežli se naloží tuna uhlí těmito polonahými, rozedranými chudáky. Jaký kontrast: na jedné straně krása přírody, využívaná vrstvou privilegovaných, a na druhé straně tolik sociální bídy, která zabíhá až do otroctví. I ti chudáci v těch loďkách svádějí přímo zápas o odpadky jídla a podobných věcí, vyhozených z lodí, jež chytají do sítky.

Druhého dne byli jsme převezeni do města, kde každý dostal menší částku platící měny v Hong-Kongu. Výše částky se podle hodnoty stupňovala. To stačilo na nějakou pohlednici na památku a něco k snědku. Ulicemi probíhají nezbytní rikši s dvoukolkami, obsazenými pasažéry. Na nás to působilo trapně, nezvykle, ale oni mají alespoň zaměstnání. Horším dojmem na mě působilo to, jak 6 lidí, polonahých a roztrhaných, táhlo těžký vůz, plný pytlů. Koňských potahů zde není vidět, neboť sami lidé se prý proti tomu ohradili, když anglická vláda, která zde vládne, chtěla sem potahy dopravit. Báli se o výdělek, neboť je zde mnoho chudiny. Ulice jsou krásné a výstavné, asfaltová dlažba a bohaté obchody. Ale na těchto krásných ulicích plno chudáků s nataženou rukou po almužně. Sady se táhnou vysoko po kopcích, jsou krásné, plné věčně zelených, nám neznámých stromů, mezi nimiž se pyšní palmy až 20 m vysoké. V sousedství se nachází bohatá botanická zahrada, kde je soustředěno velké množství cizokrajných stromů, keřů a jiných rostlin; vše je označeno tabulkami, jaká je to rostlina a její původ. Za těch několik hodin jsme si prohlédli jen to nejhlavnější a nejlepší, co se dalo. Jedním slovem ráj, ale jenom pro toho, kdo k tomu má dost peněz. Nemohu přejít, abych se nezmínil o

dnu, který nás zde ještě stihl. Je to 1. máj, svátek práce, radosti a lásky. Obloha byla hned zrána zachmuřená, ale naše nálada tím nemohla být nějak oslabena. Přestože tomu vedení na lodi nepřálo, sešli jsme se ve všitichosti na palubě, kde zahrála hudba a potom promluvil bratr Čepek k prvním máji. Děšť, který se snesl, neporušil tento náš skromný projev. V myslí jsme zaléti tam daleko domů, jak asi národ slaví druhý svátek májový ve svobodné vlasti. Těšili jsme se, že také my budeme alespoň třetí 1. máj slavit doma mezi svými. Odpoledne sehrál náš pluk fotbalový zápas s Angličany s vítězstvím 2:1 a 5. pluk s Čiňany 3:2. Tak slavil náš sport triumf vítězství na 1. máje daleko v cizině. Ani v osvětové stránce se nelenilo. K 1. máji bylo vydáno osvětovým odborem 22. transportu 1. číslo dvoustránkového časopisu »Domů«. Toto číslo bylo většinou věnováno 1. máji. Kapitán lodi propůjčil tiskárnu a strýčkově spol. YMCA dali potřebný papír. Písmenky byly bez háček, což nám nevadilo, a časopis přivítán s uspokojením.

Náš odjezd se zdržel jakousi vnitřní poruchou lodi, jež ještě nebyla opravena. Zde nás dohonil další transport na lodi »President Grand« se 6. plukem, štábem divise a korpusu v čele s br. gen. Syrovým, který nás na »Americe« navštívil. Kolem 6. hod. večerní se dala naše loď do pohybu. Hudby na obou lodích zahrály a po vzájemném hromovém »Zdar!« opouštěli jsme tento nejkrásnější přístav, jaký jsem kdy viděl.

Slunce nemilosrdně páliło, čím více jsme se blížili k rovníkovému pásu. Hned druhý den po odjezdu z Hong-Kongu měli jsme na lodi první pohřeb. Zemřel br. Škvorec od dělostřelectva ve 4 hod. odpoledne. Po tu dobu, co byl mrtvý na lodi, byla vlajka vytažena jen do poloviny stěžně. Minuvší nás cizí loď vzdala též mrtvému poctu stažením vlajky. Pohřeb se konal v 9 hod. večer. Loď zmírnila pohyb a za zvuku pohřebního pochodu byla nesena rakev, zatížená železnou deskou a zavínutá vlajkou ve státních barvách. Postavena byla na koberec na okraj paluby mezi květy. Potom promluvil br. pplk. Kroutil a za zvuků hymny a čestné salvy byla rakev po prkně spuštěna do vln Jižního

Čínského moře. Tak jsme světili vlnám první obět. Pohřbu se zúčastnilo též lodní důstojnictvo se zástupcem kapitána lodi v čele.

Aby času bylo užitečně využito, ustavily se na lodi různé kursy jazyků, těsnopisu atd. Hodně jsme hráli v šachy a dokonce byl uspořádán šachový turnaj o ceny. Mimo to byly různými ochotníky pořádané různé přednášky. Denně hrála hudba jak 4., tak i 5. pluku. Uspořádán večírek sólových výstupů

na prohlídku. Je zde pěkně, ale ne tak jako v Hong-Kongu. Ulice a silnice jsou čisté, asfaltované. Podnikli jsme delší cestu k obydlím Malajců, zajímavým tím, že jsou postaveny na kolíkách nad vodou. Jsou zde pěkné sady, kde jsme viděli krásný druh vějířovitých palm. Život je zde jako v každém přístavním městě rušný. Nesnesitelné horko, až 49° činí delší procházky nemožnými. Kolem lodí se nakupilo plno prodavačů ovoce,

Příboj v Port Saidu.

a kupletů, ale že jsme jimi tepali i poměry na lodi, br. důstojníky, ženy našich bratří a vše, co se dalo, bylo to uznáno za moc upřímné a zakázáno, což nebylo vhod bratřím, kteří se na první večírek nedostali.

Ani jsme se nenadáli a jednoho krásného rána jsme se ocitli před Singaporem. Naše loď kotvila před přístavem a teprve v poledne za přílivu jsme vjeli do přístavu. Tentokrát zajela naše loď až ke břehu, čemuž jsme byli velice rádi. Naším příjezdem byl přístav oživen, neboť loď takových rozměrů je zde opravdu vzácností. Nyní jsme na své cestě nejbliže rovníku, neboť se nacházíme něco přes 3° sz. š., o čemž nás slunce svým žářem přesvědčilo. Hned odpoledne jsme se vydali

mušli a jiných ozdob z korálových útvarů. I živou opičku bylo možno koupit, ale u nás, jak jsem již dříve podotkl, to není na lodi přípustné. Nejhorší bylo to, že jsme měli na kupování málo peněz. Zajímavé bylo pozorovat takového Malajce na malém maňásku. Jeho potápěčské výkony byly ohromné. Když mu byl hozen peníz do vody, tak se potopil a peníz našel snad dříve, než dopadl na dno. Zde byli opět naši footballisté vyzváni na zápas, který nekončil tak příznivě jako ten první. 4. pluk hrál 1:1 a 5. pluk 2:4.

Po třídním pobytu jsme zase za přílivu opouštěli toto tropické město. Minuli jsme krásné zelené břehy nedalekého velkého ostrova Sumatry a naše loď brázdila dále

vody Tichého oceánu směrem k Ceylonu. Pomalu jsme měli $\frac{1}{3}$ cesty za sebou. Celé dny jsme vyseděli na korkových člunech na zádi lodi, kde se debatovalo o všem možném, a hlavně o poměrech doma. V polovici května jsme shlédli břehy Ceylonského ostrova. Naše loď zastavila před přístavem, kde kotvila až do rána, kdy potom vjela za ochrannou hráz přístavu, kterou byl přístav chráněn před příbojem vln. Hráz je umělá a podle informací, stála Anglii při laciné pracovní síle $4\frac{1}{2}$ mil. amerických dolarů. Přístav byl plný lodí různých typů. Naše loď zakotvila ve středu přístavu, asi kilometr od břehu. Do města jsme jeli zase po částech, na což jsme dostali obvyklou část peněz, abychom se nestali marnotratníky. Byly koupeny nezbytné pohlednice, nějaký ananas, a bylo po kapitálu. Město Colombo je hodně rozlehlé se čtvrtí obchodní, čtvrtí domorodou a velkou čtvrtí vilovou s krásnými palmovými sady. Po skupinách jsme se rozběhli na všechny strany. Cestou nás chytalo mnoho ochotných domorodců, kteří nám naznačovali, že nás dovedou tam, kde najdeme, co by nás zajímalo. Takový domorodec nás dovedl do krásného, ohromného sadu, bohatého na tropickou vegetaci, který nese jméno slavné anglické královny Viktorie. Zde jsme se pohodlně rozložili na pěkném travnatém pažitku ve stínu obrovských stromů. Trávník v sadu je jak pro ozdobu, tak i pro pohodlí obecnstva a přesto je stále pěkně zelený. Naš průvodce nás opouštěje, žádal odměnu za svoji nevšední ochotu. Rádi jsme mu každý z toho mála, co jsme měli, něco dali. Zajímalo nás zde velké bludiště z keřů, v němž nám dalo dosti námahy nežli jsme se dostali ven. Potom jsme šli do nevelkého, ale zajímavého musea. Stavba sama nás zajímala svým zvláštním slohem. Zde jsou soustředěny sbírky z historie ostrova a jeho obyvatel, cenné horniny a spousta z doby kamenné a jiných cenností.

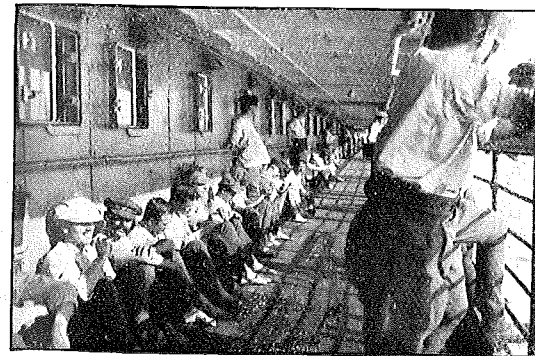
Po nákupu ovoce a pohlednic, vrátili jsme se znaveni na loď. Zde nás opět stihl »President Grand«. 19. května odpoledne rozloučili jsme se s naším 23. transportem na Grandu a za povznesené nálady opustili jsme tento krásný a bohatý ostrov a přístav Colombo.

Naše »Amerika« byla provázena nezbytnými »delfíny«, rybami většího druhu, které se ženou za zbytky jídel z lodi vyhozených. Rád jsem sledoval, jak se mnozí naši bratři spřátelili s personálem na lodi. Zajímavá byla taková parta karbaníků, složená z našich bratří a černochů, zaměstnaných na lodi, jak se pěkně dorozuměli. Takový černoch v hráčské vášni spustil žargonem našich bratří: »No, tak dávej, pitomo« a používali i jiných podobných výrazů vojenské mluvy.

Minuli jsme pěkný větší ostrov Sokotora a jiné menší ostrovy s majákem. 26. května spatřili jsme písčité pobřeží Arabie s pevností Adenu. Minuvše Aden, projeli jsme úžinou Bab el Mandeb do Rudého moře. Pobřeží je malebné, ale pusté, jenom místy se krčí skromně nějaká zeleň. Podle habešského pobřeží a různých úskalí brázdí naše loď toto biblicky historické moře. Také zde jest velké horko, ale noci jsou přece snesitelnější. Strava se nám zhoršila, neboť naše zásoby docházejí. Projeli jsme těsně podle afrických ostrůvků a v dáli se rýsovalo pobřeží Sinajského poloostrova. V noci minula naše loď pověstnou horu Sinaj, kterou jsme neviděli, jelikož jsme spali. Před polednem zastavila loď v Suezu před vjezdem do kanálu téhož jména. V poledne jsme byli vpuštěni do kanálu, Lessepsova veledíla. Kanál je 160 km dlouhý, 110 m široký. Naši lodi byl nápomocen silný vlečný parník, neboť nemohla plně použítí své hnací síly. Poměrně malá hloubka kanálu tomu nedovolovala. Břehy jsou jednotvárné a písčité. Jediné na africkém břehu je občas viděti nějaký strom. Kanál protíná několik menších i větších jezer. V takovém větším jezeru jsme zůstali přes noc. Zde nás stihla nehoda, neboť asi 900 lidí bylo postiženo otravou po požití guláše z konzervovaného masa. Z paluby byla okamžitě nemocnice, kde jsme se svíjeli křečovitými záchvaty bolesti žaludku, proti čemuž nám byla dána injekce. Na štěstí nebyl žádný případ smrtelný. Ráno jsme jeli dále, kde jsme viděli velký anglický vojenský tábor na arabském pobřeží. Koncem května zastavila »Amerika« v Port-Saidu. Přístav je dosti pěkný, v němž hlavně vyniká námořní dům, který jako by vyrůstal z moře, a krásný po-

mník tvůrce kanálu inž. Lessepse. Našimi cvičenci z lodi bylo uspořádáno ve městě pěkné veřejné cvičení, na které se již delší dobu připravovali. Několik set cvičenců překvapilo pěknými výkony a sklidilo zaslouženou pochvalu uznání i od samotného guvernéra. Tím jsme získali českému jménu zase větší uznání.

Zde jsme byli překvapeni zprávou o výsledku voleb ve vlasti, což zavdalo hodně podnětu k debatám. Byly to první volby ve svobodné vlasti, z nichž vyšla naše první vláda z vůle lidu. 3. června jsme nastoupili cestu ke konečnému cíli naší cesty po moři Středozemním a Adriatickým do Terstu.

Na palubě.

Když jsme opouštěli přístav, kde stála anglická vojenská loď, hrála hudba anglickou hymnu a posádka vzdávala čest naší odjíždějící lodi. Rychle ubíhala cesta Středozemním mořem, takže jsme již příštího dne minuli řecký ostrov Krétu a jiné menší ostrůvky. Moře bylo neklidné, takže se mohla čekat bouře. 5. června se konal druhý pohřeb na naší lodi, a to příslušníka ruské národnosti, který byl od roku 1918 u 1. roty 4. pluku. Zemřel na zápal plic. Již k večeru se dostavila očekávaná bouře, při níž zase dosti bratří odvedlo moři jeho daň, přes to, že byli na moři tak dlouho. Ani já jsem tentokrát neodolal, neboť jsem měl žaludek ještě zesláblý následkem otravy. Ráno se nám objevily malebné ostrůvky dalmatské. Od té doby jsme paluby neopouštěli, neboť jsme cítili, že záhy skončíme svou velkou cestu po moři. Všichni jsme již čekali okamžik, kdy dáme »Americe« poslední sbohem. Končili jsme všechny naše kursy a ukládali se k poslednímu spánku na

lodi. Ráno jsme pozdravili břehy malebné Istrie s bývalým rakouským vojenským přístavem Polou a s levé strany se pyšnil pověstný krásný zámek, sídlo Habsburků »Miramare«. V 10 hod. dopoledne vjel náš kolos do pustého, ale pěkného přístavu Terstu. Jakýsi mrtvý klid vládl zde proti jiným přístavům, které jsme projeli. Odpoledne jsme zamířili do vojenského přístavu a odtud jsme za několik hodin opustili navždy naši »Ameriku«, opravdu s lehkým srdcem.

O půl desáté večer jsme opustili Terst směrem na Goricu. Jeli jsme v malých osobních, těsných vozech, ale našich, což nám bylo dvojnásob milé. Probudili jsme se v Gorici, kde vše připomínalo na hrůzu války. Zříceniny domů zarůstaly travou a kupy ostnatého drátu rezavěly. Jako vykřičníky prožité hrůzy čněly na návrší holé stromy bez větví. Ani posvátné místo hřbitova nebylo ušetřeno, hroby byly rozvalené od těžkých granátů. Z Gorice jsme se však dále nedostali, neboť železničáři nechtěli nás dále vézt, že prý jedeme pomáhati Polákům proti Rusku. Marné bylo vysvětlování, nedali jinak; až potom žádali naše odzbrojení a potom že nás pustí dále. Nechtěli jsme použítí vlastní síly, což by se bylo dalo hladce provést, ale zbraně bychom za nic nevydali. Byli jsme již nervosní. Z Terstu povolán byl náš konsul br. Šeba, který okamžitě přijel s představiteli organizace. Jednání nemělo konce, až bylo rozhodnuto, že pojedeme zpět do Terstu. Ráno jsme se probudili v Opcině nad Terstem, kde jsme čekali a mezitím se vyjednávalo. Byli jsme roztrpčení, neboť jsme již toužili po domově a takto jsme byli zdržováni. Konečně 10. června bylo docíleno dohody, že nás propustí se zbraní, ale směrem na Lublaň, neboť Gorice setrvala na svém odporu. Takové poměry vládly v r. 1920 v Itálii. V poledne jsme se hnuli a jeli jsme dosti pěkně, neboť již v 10 hodin večer jsme byli v Lublani na území bratrské Jugoslavie. Zde jsme se dlouho nezdržovali a následující den jsme se dostali na rakouské území. Jeli jsme krásnou krajinou na Štyrský Hradec, kde byly drahotní nepokoje, proto jsme jeli brzy dále. Pro všechnu krásu krajiny kolem jsme již neměli smyslu, neboť jsme byli plni

očekávání, jak je doma, a co se všechno za ta dlouhá léta našeho pobytu mimo vlast změnilo. Krásný kraj kolem nás, ale plno bídy. Děti prosí o chléb a velcí o tabák a cigarety. Těch jsme měli dosti, takže mohli býti dostatečně poděleni. Obyvatelstvo bývalé monarchie se k nám chovalo slušně. Čím více jsme se blížili k naší hranici, tím více byl každý zamlklý, oddán svým myšlenkám o svých přátelích. Mnohý neměl léta zpráv o domově. Oblékli jsme to nejlepší co jsme měli a nervosně čekali onen historický okamžik, až přijedeme na půdu naší svobodné vlasti. Když jsme přijeli na poslední rakouskou stanici před naší hranici, byl zaměněn rakouský parostroj naším. Jako malé děti jsme stroj obklopili a každý si četl různé ty nápisy, jimiž je stroj označen, již jen česky psané, a jakýsi blahý pocit zalil člověku nitro hrdým vědomím, že to je náš stroj československý. Jakmile dáno bylo znamení k odjezdu, dostoupilo napětí vrcholu. V tom nezapomenutelném okamžiku, kdy jsme přešli naše hranice a vjížděli do naší první československé stanice Horní Dvořiště, zamžily se nám oči pohnutím a zároveň radostí, že i my máme na tom lví podíl, že se můžeme za takových okolností vrátiti do své domoviny. S lítostí jsem vzpomínal těch bratrů, kterým nebylo osudem dopřáno dožítí se těchto krásných okamžiků a kteří položili své mladé nadějně životy tam daleko za to, abychom mohli dnes vstoupiti v tak povznesené náladě na území naší drahé republiky. Mnohým starým rodičům, ženě, dětem nebo dívce bude dnešní náš radostný návrat dnem smutku, neboť nebude mezi námi jejich nejdražších.

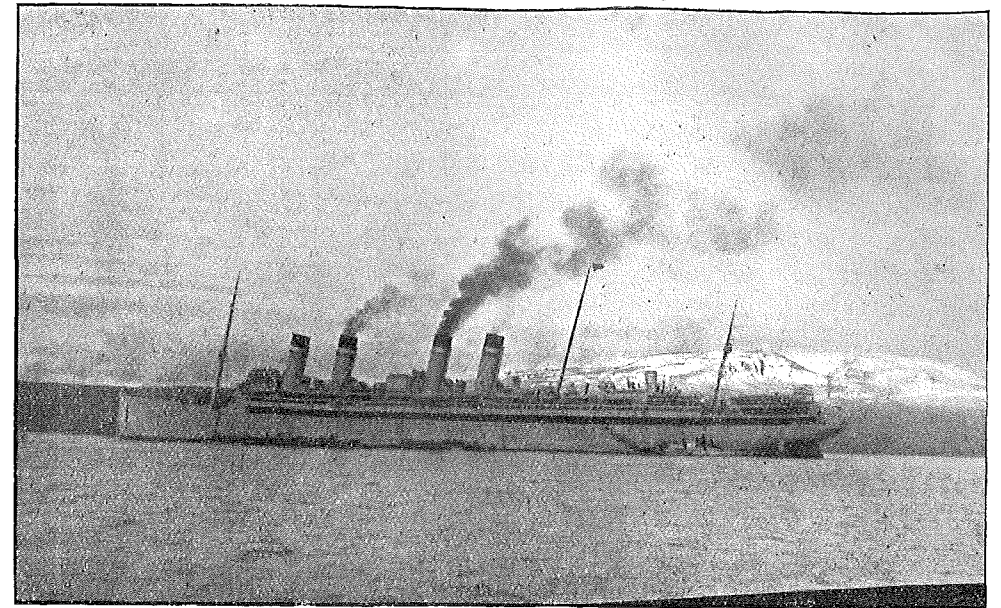
Kudy jsme projížděli, byli jsme vítáni, ale to nám kazilo radost, že jedna kasta nevrátila na druhou a vzájemně se pomlouvaly. Zde se ukázala příliš brzy ta naše nesvorost, jakmile se nám začne lépe žít. Lidé všech vrstev nás chytali: »Dobře, že již jedete, abyste udělali pořádek.« Komu jsme měli dříve věřit, dokud jsme se sami nepřesvědčili? Avšak brzy jsme pocítili sami na sobě, že těm válečným zbohatlíkům a jim podobným se zdáme načichlí bolševismem, neboť jsme měli na poměry v republice jiný názor nežli oni.

Při našem příjezdu do Budějovic nás vítali i takoví důstojníci, kteří byli našimi nepřáteli a v rakouské armádě šikanovali naše české lidi. Mnohý bratr měl s takovým pánem nevyúčtováno, takže když ho spatřil, sevřely se mu pěstě a v mysli ožilo všechno to příkoří, které jemu a druhům bylo od takového katana snášeti, za což byl ještě republikou odměněn. Příliš brzy se zapomnělo, a to člověka bolelo, a běda nám, aby oni byli vítězi a my poraženými! Méně ohledu k takovým lidem by neškodilo, a republice by to bylo jen ku prospěchu.

Náš 4. pluk jel dále přes Něm. Brod do Králové Hradce a Josefova, cíle své cesty. Bratry bolelo to, že jim jako jiným částem nebylo dopřáno jeti přes matičku Prahu, prý pro velkou frekvenci před sokolským sletem, ač jeho hlavní dny byly až za 14 dní. Roztrpčení naše bylo částečně zahlazeno skvělým uvítáním v Hradci. Již cestou nás mnohý bratr opustil, neboť nic ho neudrželo, když projížděl svým domovem, kde na něho čekali jeho drazí. V Hradci, kromě oficiálních představitelů se dostavilo k uvítání dělnictvo, které přišlo přímo z továren, což nám bylo opravdu milé. Zde mě a mého bratra, který byl se mnou u pluku, čekali naši staří rodiče a sourozenci. Nemohl jsem ani promluvití pohnutím, jak zestarali těmi útrapami dlouhé války. Jiní bratři na tom byli ještě hůře, neboť je neměl již kdo čekat. Byly to tklivé a radostné chvíle shledání po tolika letech, za něž se tak mnoho změnilo. Část pluku zůstala se štábem v Hradci, a my jsme jeli dále do Josefova. Zde jsme byli čekáni všemi různými spolky a ohromným množstvím obecnstva. Bylo připraveno velké pohoštění, což jsme přijali za vděk.

Hned druhý den byla dána těm bližším krátká dovolená, nežli byly skončeny přípravy a formality pro dovolenou demobilizační, tříměsíční. Nemohli jsme se spřátelití s poměry u vojska doma. Poměr mezi mužstvem a představenými byl nám cizí. Ovšem, museli jsme přiznat, že vše nešlo provádět podle naší metody, neboť zde byly jiné poměry.

V krátkém čase každý bratr zapadl v tom svém prostředí a vžíval se do panujících po-

Mount Vernon.

měří, aby uhájil svoji existenci. Měli jsme docela jinou představu o té naší demokratické republice. Doufejme, že i v našem lidu se vžije pravá demokracie a vzájemný, ale spouň přátelský poměr mezi sebou. Musíme si jen přát, aby nám byl po dlouhá léta zacho-

ván ku prospěchu všech a celé naší drahé republiky náš drahý tatíček Masaryk. Čím déle bude mezi námi jeho tvůrčí a neúnavný duch žítí, tím lépe bude pro nás všechny, kteří tuto vlast milujeme a chceme dále pro ni pracovati.

X

CESTA KOLEM SVĚTA DVACÁTÉHO TRANSPORTU LEGIÍ JOSEF MLČOCH

Jednu z nejkrásnějších ale také nejvzrušnějších cest legií ze Sibíře do vlasti prožíval dvacátý transport.

Z Vladivostoku jsme odpluli 13. dubna 1920 na rychlolodi »Mount Vernon«. Naložen byl 3. pluk (vyjma 1. prap.), 1. bat. leh. dělostřelectva, 1. tech. rota, 2. čes. nemocnice a pět sborných rot (gornostajských). Vojáků 2.840, důstojníků 151, občanů 365, žen 45 a dětí 22. (Dvě děti se narodily během cesty.) Mimo to jelo 700 říšsko-německých zajatců a 25 cizinců. Velitelem transportu byl maj. Čejka.

Lod', jedna z nejmodernějších, byla 215 m dlouhá, 23 široká, s 13 metrovým ponorem. Mrtvá váha 20 tisíc tun, největší rychlost 23 uzlů (t. j. asi 40 km za hodinu). Kapitán lodi byl pán Fergú-San, který nás neměl tuze

v lásce. Lod' měla 4 komíny, každý 5 metrů v průměru, 12 kotlů dvoucyldrových a 7 jednocyldrových. Ubytování pro mužstvo bylo dosti mizerné. Spalo se v plátěných kojkách po čtyřech nad sebou, takže vzduch v podpalubí byl velmi špatný, zejména za bouře, kdy všechny otvory na vzduch byly neprodyšně uzavřeny. V pěkných kajutách ubytováni důstojníci, ženy a invalidé.

Prvá zastávka byla v japonském přístavu Muroranu, kde přístup na pevninu dovolen pouze důstojníkům. Lod' stála v přístavu 4 dny, neboť se nakládalo uhlí, sladká voda a potraviny (všechno nakládali Japonci originálním způsobem). Z Japonska jsme odpluli 19. dubna, v neděli 25. dubna jsme přepluli 180. poledník a měli dvě data. V jeden den, neboť jsme si den nadjeli. Před tím jsme pro-

žili velikou bouří, kdy obrovské vlny se přelávaly i přes palubu.

Dne 2. května jsme připluli k San Franciscu v Kalifornii. Propluli jsme krásným vjezdem »Golden Gate« (Zlatými vraty) do zálivu, před kterým naši pozornost upoutaly »tulení skály«, na kterých byla sta tuleňů. Po levé straně zálivu poutalo pozornost pěkné pohoří, vlastně pevnosti, plně skrytých děl a kontrolních stanic minových polí. Uprostřed na jednom ostrůvku veliká budova s největším basénem s teplou vodou na světě. Na jiném »Disciplinary Baracks«, vojenská věznice. (Hoši říkali, že je to »továrna na disciplínu.«)

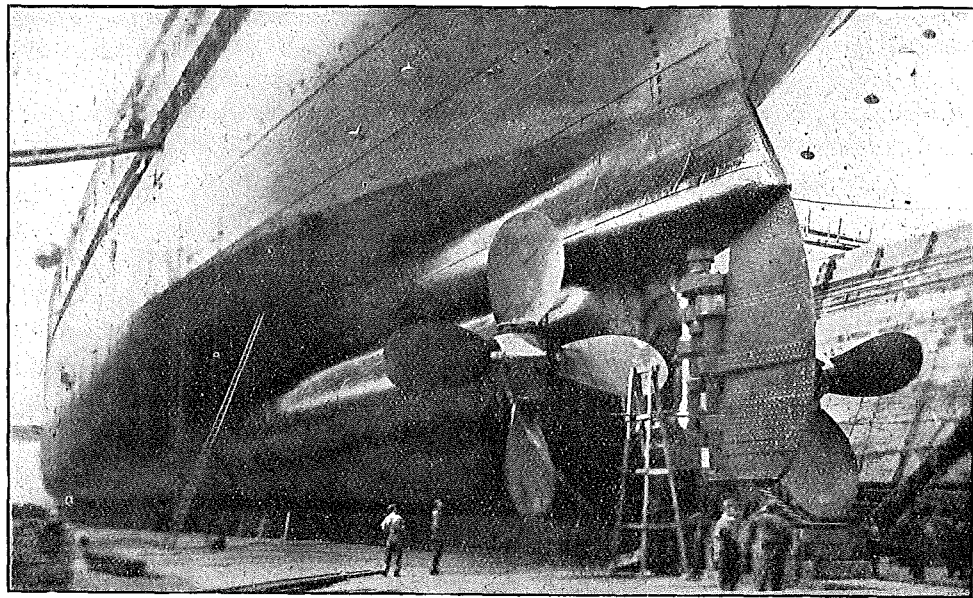
Po pravé straně podkovitého zálivu za nádherným »Parkem Zlatých vrat«, je město San Francisco, mající asi 1 milion obyvatel (s předměstími 2 miliony). Město činí dojem moderního amerického velkoměsta. Ve čtvrti, která se stavěla po velikém zemětřesení roku 1906, je viděti několik mrakodrapů.

Uvítání ve »Frisku« bylo velmi slabé, na nábřeží »hrála« kapela místo naší hymny nějaký »Tigrsteep«. Pouze československá kolonie nás přišla srdečně uvítat. Bohužel pouze se břehu nám mohly české družičky házet do vody červenobílé růže. Byli jsme překvapeni americkou svobodou. Po přistání nikdo z vojáků nesměl vystoupiti na břeh a na přistavišti hloučky našich krajanů byly zatlačová-

ny pažbami pušek amerických vojáků. Bylot předem prý hlášeno, že loď veze bolševiky...

Teprve třetího dne na urgence u vlády ve Washingtonu vojenským atašem pluk. Hurbanem a Janem Masarykem byl povolen vstup na loď krajanům, kteří přijeli z celé Kalifornie, zejména z Los Angeles. Šťastní byli ti bratři, kteří našli známé mezi krajany. Hůře bylo nám, kteří jsme neměli nikoho, neboť z naší Hané jelo málo lidí do Ameriky. Jednoho dne, když přišly také dvě dámy na loď a hledaly krajany z Bydžova a nikdo se nehlásil, přihlásil br. Landa sebe i mne za tamější rodáky. Krajanky měly velikou radost, vyptávaly se na to, jestli je tam ještě ten kostel a co je tam nového. Bratr L. měl tolik odvahy, že jim živě líčil, jak toto město utěšeně zkvětá a roste, a div jim nepověděl nejnovější klepy. Dobře jsme se bavili, a když odešly, darovali jsme bratřím všechny, darované cigarety za to, že na mě nevyzradili, že jsem z Hané a br. Landa z Veselí.

Druhého dne přišly znovu. Jedna z dam přivedla svého manžela — Američana. Byli jsme štědře obdarováni. Já, dojat touto pozorností a hnán výčitkami svědomí, jsem se přiznal, že jsme Bydžov v životě neviděli. To bylo smíchu! Neboť milé krajanky se narodily v Americe a o Bydžově slyšely jen od rodičů v mládí a hledaly jen záminku, aby mohly ke známým na loď. Příští den přinutila

Mount Vernon opravován v doku.

paní Mustardová svého manžela, aby mi půjčil »na okamžik« svoje šaty, jen abych mohl se podívat do města. Mně byly šaty zatraceně volné a milý Američan moje vojenské vůbec nemohl obléknout; jen plášť natáhl a lehl si do mé kojky. Já zatím převlečen dostal jsem se pohodlně s lodí na pevninu, kde nás čekalo auto, kterým jsme křížem krážem projedli celé město a prohlédli všechny památky. Nejvíce mě zajímala čínská a japonská čtvrť. Po výborné hostině chtěly, abych šel do sokolovny tancovat, já však, vida, že den se končí, odjel jsem rychle na loď, kde čekal milý Američan, celý zoufalý, neboť se mluvilo o tom, že loď má každou chvíli odplout. Báł se však prozrazení a ještě více cesty do Evropy. Přestože uměl česky asi pět slov, bavil prý se s bratry dobře. Mě ještě přemlouval, abych zůstal v Americe. Byl to obchodník a vlastnil plantáže s pomorančí.

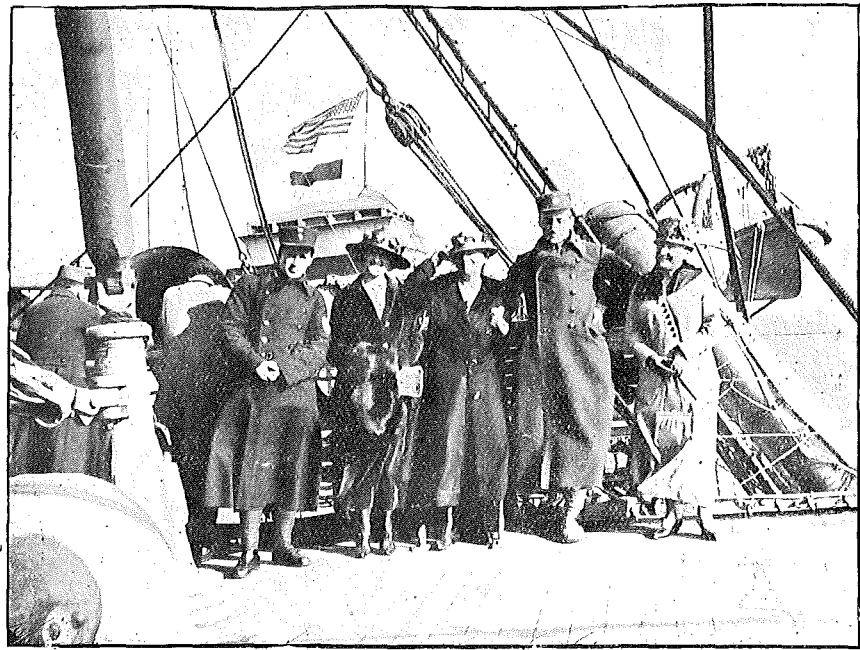
Teprve 10. května povolila vláda, že může náš transport pod dohledem amerických vojáků jíti do parku za městem, kde stály ještě veliké budovy ze světové Panamo-pacifické výstavy r. 1918. Jelikož z tohoto výletu byl veliký poplach ve městě a několik bratří se vůbec na loď nevrátilo (utekli ke svým známým krajanům), byly další vycházky zakázány. 13. května zakázány také návštěvy krajanů. Styk s nimi na nábřeží jsme udržovali psaníčky, která my jim házeli v bramborách a oni nám v pomorančích.

14. května naše loď zvedla kotvy a za zpěvu naší hymny a pozdravů našim krajanům jsme odpluli ze San Francisca. Cesta šla podle sopečnatých břehů Mexika, přepluli jsme obratník Raka a tím jsme se dostali do tropického pásma. Tropických obleků jsme neměli, všichni jsme chodili pouze v plavkách. 19. května jsme prožili druhou velikou bouří a 24. května jsme připluli před průplav Panamský. Přistáli jsme v přístavu Balboa, kde nakládáno na loď uhlí. Nám vystoupiti dovoleno nebylo. Ráno 25. května jsme propluli mirafloreskými a pedromiguelskými zdymadly a večer jsme dorazili na druhou stranu Ameriky do přístavu Cristobal u Colónu. Tím jsme se octli na evropské straně.

Panamský průplav je obrovské dílo několika generací. Již v 16. století se Španělé za-

bývali myšlenkou prokopání šíje Panamské. Koncem 18. století angličtí lordi a později francouzští inženýři studovali tuto věc. Roku 1878 založena »Mezinárodní všeobecná průplavní společnost«, již byl v čele inž. de Lesseps, tvůrce kanálu Suezského. Tento svolal 1879 do Paříže kongres, který stanovil lhůtu 12 let a dal sumu 240 mil. dolarů. Roku 1887 nezbylo z těchto peněz ani centu a byla tedy práce s průplavem zastavena na 2 roky. Roku 1894 založena nová »Společnost Panamského průplavu«, která brzy prací nechala a prodala všechna práva vládě Spojených států amerických za 40 mil. dolarů. V té době se oddělila Panama od Columbie a prohlásila se republikou. Těto se Spoj. státy zavázaly zaplatiti 10 mil. dolarů a 250 tisíc dol. roční renty. Teprve pak se chopila práce Amerika. Vyslala do Panamy inženýry a dělníky, kteří nejprve nadlidskou péčí věnovali ozdravení celého kraje, který byl zamořen malárií, jedovatými hady i jedovatými moskyty. Zařídili nemocnice, školy, banky a hotely. Zavedli všude vodovody a elektrisaci. Technicky se úplně lišili od dosavadních projektů stavby průplavu. Jestliže dřívější projekty zamýšlely prokopat průliv a tím spojit obě moře, projekt Američanů spočíval v tom, že po nutné úpravě okolí a prokopání některých pohoří byl celý pruh šíje Panamské uměle zaveden a vytvořeno tak obrovské umělé jezero, do něhož s jedné strany se loď zdymadly zvedne a na druhé straně po přeplutí jezera spustí zase na moře. Pohyb lodi ve zdymadlech konají motorové lokomotivy, které ji táhnou. Panamský průplav je 100 km dlouhý a má 6 zdymadel mimo obrovské jezy a stavidla. Stroje jsou divem techniky. Všechny zdymadla jsou ze železobetonu. Obrovské pumpy obstarávají čerpání vody do zdymadel a stroje zavírají vrata, kterých je 46. Vrata váží 50 tisíc tun a jsou 16 m vysoká. Jen tato vrata stála 57 mil. dolarů! Přes Panamu vede železnice, vystavěná roku 1855. Území na obě strany průplavu do šířky 10 km patří Spoj. státům. Průplav je na 9. stupni, tedy v tropech. Průměrná teplota je 38° C.

26. května v přístavu Cristobal jsme byli z lodi vystěhováni a ubytováni ve skladišti

Na lodi v San Franciscu.

na přístavním molu, jelikož loď byla čištěna. Procházky do města Colonu byly dovoleny, čehož hoši použili k nákupu banánů i ananasů za několik posledních centů. Chodili jsme tančovat do přístavních hospod s černoškami, Indiánkami a Španělkami. Mnohý bratr se večer vodil »pod ručku« s černoškou které, mimochodem řečeno, byly velké parádnice, samé bílé šaty s obličejem silně nardrovaným.

Již během cesty jsme utvořili na lodi pěvecký sbor, řízený br. Formanem. Šťastnou náhodou jel s naším transportem virtuos br. Muzika s chotí. Společně s ním jsme uspořádali v městě Colonu a Gatunu několik koncertů s velikým úspěchem. Při návštěvě vojenské posádky na opevněních, kde jsme vojákům zpívali, prohlédli jsme pevnostní děla světlosti 4", 12 m dlouhá a o nosnosti 27 mil. Byli jsme také v pralese, kde jsme viděli tisíce papoušků, u pobřeží živé aligátory, lezli jsme na palmy a trhali kokosové ořechy. Téhož dne v noci jsme zpívali v hotelu »Washington« před guvernérem, velitelem průplavu, cizími konsuly a »lepší« společností. Veliké úspěchy měl br. Muzika.

Zpívali jsme také na pohřbech našich dvou bratrů, kteří neměli odvahy k další cestě a jsou pohřbeni na nádherném hřbitově cristobalském ve stínu palm a mandlovníků.

5. června jsme se zase nalodili a odpluli podle dispozic směrem na Hamburk. 6. června však stihlo naši loď neštěstí, neboť se (svévolně!?) ulomil pravý lodní šroub, následkem čehož loď byla nucena pomalu doplouti do nejbližšího přístavu New-Port-News. Na lodi mezi námi vzbudila tato událost veliké rozrušení, zvláště když byly nalezeny v uhlí dvě mrtvoly černochů-topičů a kolovala zpráva, že měla být loď vyhozena do povětří. Kolik bylo na tom pravdy, jsme se již nedověděli. Před vyložením většina nás onemocněla za příznaků otravy buď jídlem nebo měděnkou z kotlů. Na štěstí to nebylo vážné, přes to však v bolestech probdělí jsme několik nocí.

Přístav New-Port-News je jeden z velkých vojenských přístavů amerických, ve kterém mají základnu sta válečných lodí, od dreadnoughtů a křižníků počínaje, po motorové a podmořské lodice. Přestěhovali jsme se z lodi do Norfolků za město do dřevěných, ale vzorných kasáren. Avšak nikdo nesměl za bránu, neboť okolo zadržovaných ohrad chodili s puškami na ramenou američtí vojáci. Hlídali nás — spojence! Na štěstí ne dlouho. Byla to zásluha také pěveckého sboru, že se otevřela vrata tábora i srdce občanů amerických.

Neúnavnému »strýčkovi« se podařilo, že

nás obecní tatíci pozvali na koncert do města. Byl přítomen v úzkém kruhu velitel přístavu a starosta města. Led nedůvěry byl prolomen. Následoval koncert pro širší obecnost, které v počtu 3000 naslouchalo zpěvu i hře na housle.

Od této chvíle otevřela se brána tábora, a hoši mohli volně do města i do nedalekých mořských lázní. Péčí různých bratrů, zejména Bř. Poláčka, připravovalo se několik sokolských družstev na veřejné vystoupení. Před 4. červencem jsme upravili na cvičišti zelený palouk v městském parku, vyznačili mety, připravili sedadla. Ze škol a spolků jsme se vypůjčili potřebné tělocvičné nářadí. YMCA nám darovala bílá trička i kalhoty s červenými pasy a tělocvičné střevíce. Největší starost byla s hudbou. Náš transport žádné »kultálky« neměl. Před slavností se narychlo se skupilo několik bratrů, kteří uměli trochu foukat do plechu, vypůjčili si posunovací americké trumpety a muzika byla jedna radost, až nám při poslechu na zkouškách vlasy na hlavě vstávaly.

Ale dobře to dopadlo. Do tří hodin bylo na cvičišti přes deset tisíc diváků. Cvičilo nás prostná 160, pak na nářadí, hry a skupiny. Obecnostu se to velmi líbilo a noviny psaly o Čechoslovácích nadšeně.

Další osvětovou činností byly slavnosti v posádce tábora pro krajany, kteří přijeli z celé Virginie, ba i z Chicaga. Loutkové divadlo otevřel br. Kolátor a na slavnostech účinkovala »Sibiřská pětka«.

18. července zpíval náš pěvecký sbor v městě Petersburgu, kde jsme si prohlédli místa rozhodujících bojů Severu proti Jihu, pak jsme zpívali v hlavním městě státu Virginia, Richmondu, jednou ve 22. poschodí mrakodrapu, po druhé v obrovské »Auditorii« za velikých ovací obecnosti. Po návratu jsme koncertovali ještě na dreadnoughtu »Oklahoma« pro admirálitu a velitele válečných lodí.

Již na lodi »Mount Vernon« a pak v Norfolků vydávali bratři časopis »Návrat« za redakce bratra Jar. Kratochvíla a bratra V. Roubala. Do časopisu přispíval též plukovník Krakovčický, který jel s naším transportem do Čech a kromě něho mnozí důstojníci.

Bratři, orientovaní krajně doleva, bolševicky, vydávali časopis »Volnost« a satirické »Humory«. Kromě toho říšští Němci vydávali hektografovaný časopis »Die fliegende Seeschlange«. Vůbec po celou cestu, i v Americe, vedly se ostré polemiky mezi bratry z pluku a bratry ze sborných rot. Tito byli úplně zbolševisováni a zacházeli až do maličernosti.

Po cestě ve vlasti byl jimi vylepován v českých městech tento manifest:

Všem v Československé republice!

Při vstupu na domácí půdu, my, legionáři 20. transportu sibiřských legií, posíláme pozdrav všem, jdoucím s duchem doby.

Jsme v právu očekávat, že je splněn minimální program naší zahraniční revoluce. Není-li, žádáme za neodkladné splnění následujícího programu, vyhrazující si konečně stanovisko ve všech jednotlivých otázkách po orientování se a podle stadia vývoje doby:

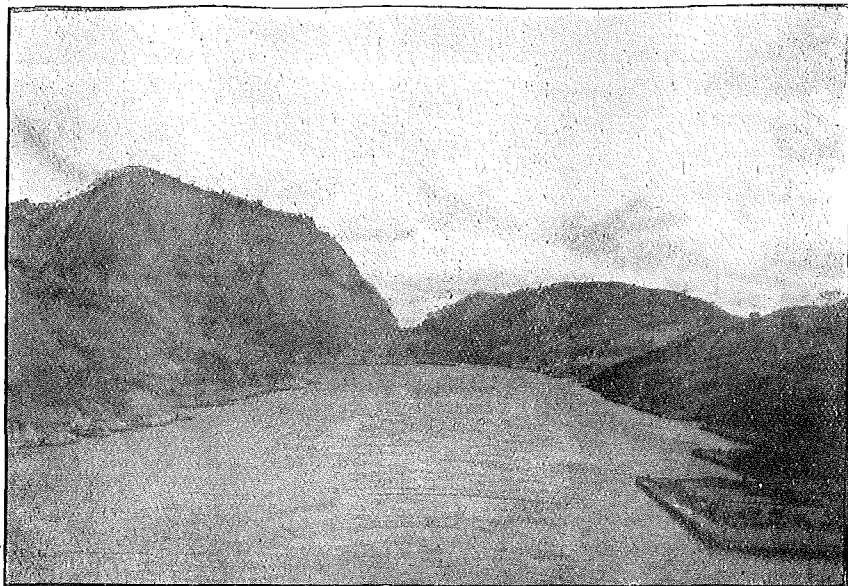
1. Socialisace velikých průmyslových závodů a dolů.
2. Vyvlastnění velkostatků bez výkupu a použití jich s ohledem na konečný cíl socialisace.
3. Konfiskace jmění »mrtvé ruky«.
4. Odluka církve od státu a školy od církve.
5. Školská reforma důsledně socialistická.
6. Reforma obrany státu.

Za první podmínku i záruku úspěchu pokládáme radikální změny v celé administraci. Ve snaze udržet své jméno čisté pro budoucnost a dokázat svou dobrou vůli, žádáme, aby historie našeho konfliktu s Ruskem byla podrobně vyšetřena neustrannou rusko-českou komisí a výsledky publikovány. Stejně žádáme za soudní vyšetření historie konfliktu a boje II. vojenského sjezdu s oficiálním sibiřským vedením a za oficiální uznání sjezdu.

Naším nepřítelem bude každý, kdo zjevně či tajně uskutečnění tohoto překážil!

Podpisy.

Konečně dne 23. července jsme se nalodili na loď »Amerika«, která převezla již jeden transport našich legií. Tato loď byla ještě

Z Panamského průplavu.

větší nežli »Mount Vernon«, alespoň pro náklad. Měla 8 kotlů dvojitých, stroje o výkonnosti 16.000 HP (koňských sil). Mohla naložit 7000 lidí. Rychlost menší. Za války převezla do Evropy 90 tisíc vojáků. Byla to největší loď, která kdy projela Panamským i Suezským průplavem.

Za cesty do Gibraltaru jsme pochovali do moře jednoho bratra a jedno dítě. Cesta prošla již klidně a vedla Gibraltarským průlivem, pak Messinským průlivem (bylo vidět sopku Etnu) do Terstu. Tam nás očekával min. předseda Tusar, kterému jsme naposled zazpívali.

Cesta do vlasti byla klidná. Rozdali jsme v Rakousku spoustu tabáku železničářům. Na hranicích nás nevítal nikdo. Byli jsme úplně zklamáni, neboť všechno se tak lišilo od našich představ ideálního státu...

V Budějovicích špatné uvítání, pak cesta — ne do Prahy, na kterou jsme se tak těšili — nýbrž přímo do Kroměříže, kde uvítání bylo velmi nucené a slabé.

Do vlasti jsme přijeli 16. srpna a byli jsme tedy na cestě do vlasti přes čtyři měsíce. Doma jsme se ani nerozloučili. Tak rychle nás rozpustili, že to dělalo dojem, jako když se nás bojí.

ČINNOST OSVĚTOVÉHO SBORU 22. TRANSPORTU NA LODI »AMERIKA« JOSEF HOŠEK

Na druhý den po výjezdu z Vladivostoku, 24. dubna 1920, svolána byla schůzka zástupců osvětových sborů, částí, nacházejících se ve 22. lodním transportu. Na této ustaven »osvětový sbor« 22. transportu na lodi »Amerika«, který pak řídil jednotnou osvětovou práci celého transportu. Kapitán lodi dal nám k dispozici místnost na přídi lodi, která byla centrem celé osvětové práce. Před-

sedou sboru byl br. podpl. Valtr Václav od 4. pluku, jednatelem br. Vojtěch Kulačka od 5. pl. Kromě toho jako různí funkcionáři zúčastnili se organizačních prací tito bratři: od 4. pl. Hošek Josef (knihovnik), Folvarečný (pomocník knihovníka), Kreizinger (vyřizování účetních záležitostí), od 5. pl. Sobotka Fr. (zpravodaj), Moravec Fr. (pokladník a písař na stroji), Novotný Boh., Dittrich Fr.

(tiskaři), Matějček Jar. (knihovnik) a Koníček Ant. (pomocník knihovníka). Ve spolupokové místnosti zařízena kancelář, knihovna, čítárna, ve které bylo však v tropech kapitánem lodi hromadné pobývání zakázáno z důvodů zdravotních.

Osvětová činnost dělila se na několik odvětví:

1. Činnost vychovatelská. Podle usnesení na schůzi dne 24. dubna 1920 vydáván každodenní bulletin, který zprvu obsahoval věci čistě informační, později však, počínaje dnem 9. května, obsahoval též články, seznamující nás s oblastmi, které jsme projížděli, osobními dojmy atd.

Časopis, který byl vydáván osvětovým sborem, byl beletristický časopis »Domů«, jehož bylo tištěno v lodní tiskárně vždy 26 čísel. Redaktorem byl br. Svoboda Pravoslav. Kromě toho zástupci YMCY vydáván časopis »Amerika«, redigovaný strýčkem Filipim. Vyšlo celkem 27 čísel s články zábavnými, poučnými, informačními.

2. Jazykové kursy: Vyučovalo se angličtině, ruštině, němčině, češtině a slovenštině. Vyučovali: dr. Procházka, strýček Filipi, strýček Gattron a br. Bayer angličtině, br. Balcar ruštině, br. por. Frydrych němčině, br. Diblík češtině a br. Klačko slovenštině.

3. Činnost přednášková: Přednášeli br. major Bejl »O Legiobance« a »Výsledky války s hlediska všeslovanského«, br. por. Hviždálek »Boj o fyzikální světový názor«. Největší činnost vykazoval br. dr. Procházka a přednášky jeho nesly se duchem čistě výchovným.

4. Pěvecký sbor, který sestával ze 70 bratří, denně cvičil vždy od 1—3 hod. odpoledne. Nacvičil 20 sborů. Několikrát nám zazpíval na palubě a dvakrát v Port-Saidu na koncertech, pořádaných k počtě diplomatických zástupců. Sbormistrem byl br. Michalík z 5. pluku.

5. Hudba 4. a 5. pluku cvičila každodenně od 9—12 hod. Rovněž denně pořádány střídavě koncerty, v horkém pásmu čtyřikrát týdně. V každém přístavě koncertovaly hudby ve městě.

6. Dramatický kroužek, ač sestaven, musil od divadelního představení opustit pro tech-

nické překážky a v náhradu připraven kabaletní večer.

7. Knihovny 4. a 5. pluku byly otevřeny každý den od 3 do 5 hod. odp. Zájem o četbu byl veliký: vyměněno průměrně denně 500 knih.

8. Sokolská činnost. Zvoleni 3 zástupci sokolských kroužků: br. Prušák, br. Neužil a br. Steiner. Cvičena jak prostná, tak i nářadová cvičení, a to na palubách a v jídelně. Jelikož již dříve bylo známo, že v Port Saidu budeme několik dní, rozhodnuto uspořádati tam veřejné vystoupení. Na výzvu přihlásilo se ke cvičením prostným 216 bratří a přípravy začínají od 22. května 1920. Cvičení navštěvována velice pilně.

9. Kinopředstavení pořádáno třikrát týdně na palubě.

10. Bylo užito každé zastávky při cestě dalekými, nám dosud neznámými krajinami, abychom se seznámili s místními lidmi a naopak, aby tito měli příležitost poznati vojsko, které konalo těžké služby pro společnou věc a o němž dosud, jak jsme se sami přesvědčili, byly dosti temné zprávy.

Prostřednictvím zástupce YMCY p. Gattiona navázány v Hongkongu styky se zástupcem hongkongské odbočky YMCY a vyjednan na den 1. května fotbalový zápas družstev 4. a 5. pluku s místními fotbalovými družstvy a za koncertování plukovních hudeb. 4. pluk zápasil s mužstvem wiltshirského pluku, jež bylo silné, technicky dosti vyspělé, bylo však poraženo 4. plukem 2:1.

5. pluk měl proti sobě soupeře mnohem nebezpečnějšího, championy Východu, fotbalové družstvo sportovního klubu »South China Athletic Asociation«, který je velkým sportovním klubem, má přes 600 členů výkonných a pěstuje skoro všechny druhy sportu. Ve footballu nebyli dosud poraženi, jsou držitelem primátu Číny již delší dobu, zvítězili při svém zájezdu do Austrálie a Japonska a jsou majiteli drahocenných uměleckých trofejí, mezi nimiž jsou i ceny presidenta čínské republiky. V zápase s našimi však podlehl. Byli poraženi 3:2. Hongkong byl výsledkem překvapen. Jak hudby svými zdařilými koncerty, tak i fotbalová družstva dala podnět k mnohým úvahám o Čechoslovácích.

Tak na př. hongkongské noviny byly plny informačních článků; zprávy o nás však byly hodně zamotané.

Pozdější fotbalové utkání v Singapore dne 10. května 1920 s Angličany dopadlo již jinak. 4 pluk hrál nerozhodně, 5. pluk prohrává 4:2. Výkony hudeb byly velice pěkné podle údajů singapurských kruhů. V Colombo se naše loď zdržela jen 3 dny a i zde koncertovala hudba 4. pluku ve městě k počtě spojeneckých diplomat. zástupců. V Port-Saidu uspořádán dne 31. května koncert hudby 5. pluku a pěveckého sboru v »Casino Palace Hotel« na počest guvernéra oblasti Suezského kanálu a spojeneckých diplomatických zástupců. Totéž opakovalo se druhý den s hudbou 4. pluku.

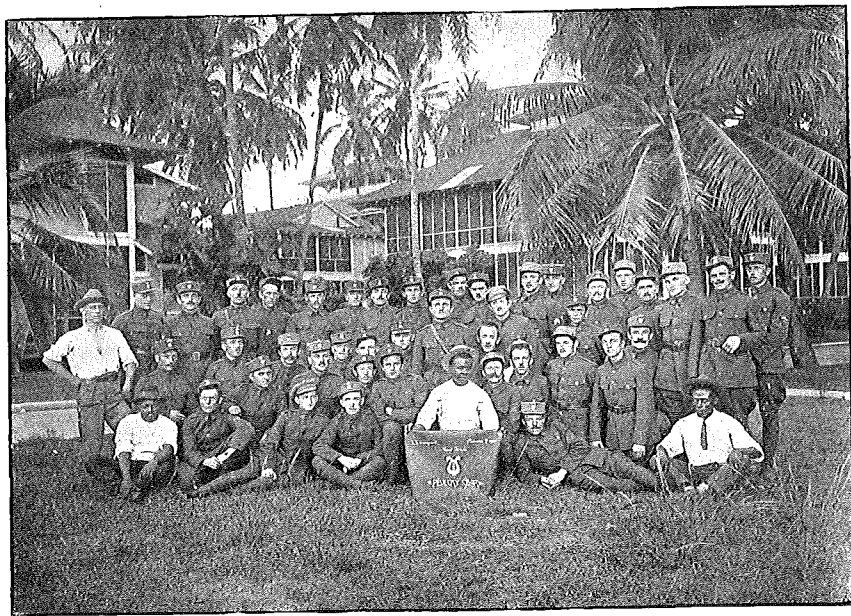
Veřejné sokolské cvičení určeno na den 2. června na 4. hod. odpol. Dostavilo se mnoho hostů, mezi nimiž bylo vidět guvernéra oblasti Suezského kanálu Mohamed beye Haddaye, generála sira Gilberta Glaytona pašu a mnoho jiných. Přesně o 4. hod. nastupuje prvé družstvo na nářadí a důstojným zakončením byla prostrná VI. sletu, jichž se zúčastnilo 220 bratří.

Naše vystoupení mělo veliký význam; dalo podnět ke sblížení našeho zástupce s guvernérem, který byl jak výkony, tak i cho-

váním se dobrovolců nadšen. Generál sir Gilbert Glayton paša při setkání se s našim konsulem řekl: »Pane konsule, soukromě mohu vám sdělit, že ze všech vojsk, projíždějících našim přístavem, nejlépe se chovali vaši vojáci, a já vám gratuluji k armádě tak výtečné.«

Šachového turnaje zúčastnilo se 77 bratří, kteří hráli o 45 cen, zakoupených za podpory našich strýčků, kteří darovali jako cenu nejlepšímu šachistovi nádherné a cenné vyřezávané šachy ze slonové kosti. Dále přispěli: důstojníci 4. pluku 480 franky, důstojníci dělostřelečtí 120 franky a důstojníci 5. pluku 93.75 fr. Osvětový sbor věnoval 135.75 fr. Sbor byl ve své činnosti finančně podporován velitelem transportu, nynějším generálem br. Kroutilem.

Z uvedených několika dat jest vidno, že čl. dobrovolce dovedl nejen bojovat a vítězit, ale i osvětovou prací dovedl získávat pro svůj národ sympatie tam, kde mnohdy by toho snadno nedocílil ani dobrý zástupce státu. Na to jsme dnes hrdi, neboť nyní nejlépe dovedeme ocenit nejen my, ale i každý nestranný nelegionář, co znamenalo u takového guvernéra několik pochvalných slov, na základě jichž mohli s úspěchem naši vyslanci šířit do té doby málo známé jméno národa »Čechoslováků«.

Pěvecký sbor 20. transportu.

SHLEDÁNÍ PO LETECH FR. LUPÍNEK

Když roznesla se zpráva, že 7. pluk pojede domů přes Kanadu, zmocnilo se bratří rozčarování, neboť ve své fantasmii vykouzlili si obrazy tropů, hýřící krásou, v mysli dleli již někde v Singapuru a Ceylonu, a nyní náhlý obrat — cesta chladnou Kanadou. Než na mne, působila tato zvěst přímo vzrušujícím dojmem. Měl jsem ve Spojených státech bratra, který sloužil v amerických legiích. Vzpomínky z dětství stupňovaly horečnou touhu uvidět opět Ameriku, spatřit místa, kam rodiče jako vystěhovalci kdysi přišli hledat nový domov. Bylo mi pět let, když tatínek odjel za oceán. Po roce vypravila se za ním do New Yorku maminka se mnou a bratrem. Pamatuji jasně školu v 61. Streetu, vidím živě »boulevard« v 73. Streetu, kde bydlila česká chudina, v mysli vyvstávají mi jednotlivé obrazy ze života české větve v zemi shonu, kde vše se vtěluje v tvrdost dolaru, jenž uvádí v pohyb jednotlivce i celek.

Když mně bylo deset let, dovezla mne maminka do Čech, abych mohl později navštěvovat reálku. A tak uplynula od té doby léta — — — Rodiče zemřeli. Zůstaly mně jen vzpomínky. Nyní pak vracel jsem se jako legionář cestou kolem světa. Měl jsem shlednouti místa, kde žili rodiče, bylo mně konečně dopřáno spatřit bratra, od něhož jsem byl v dětství odloučen!

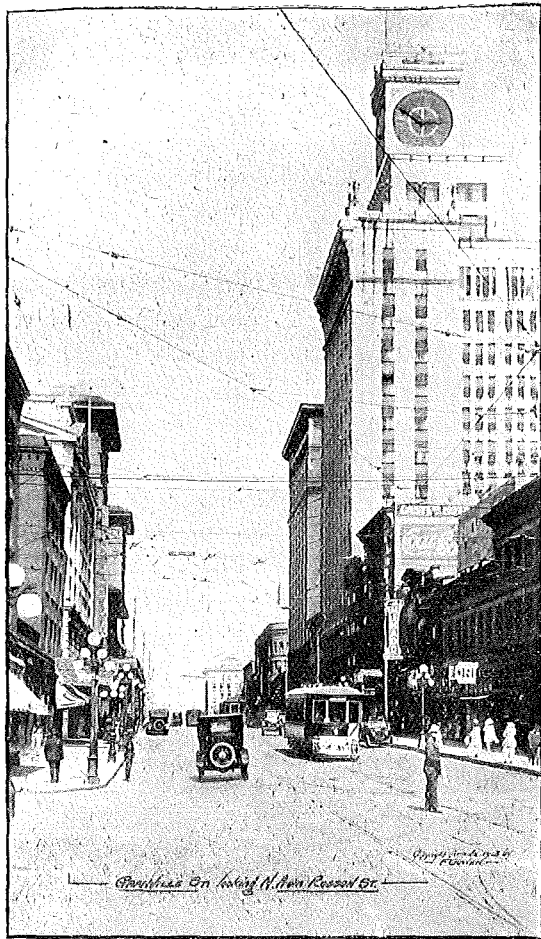
Nekonečnou zdála se mně cesta Tichým oceánem. Vzrušení dostavilo se, když loď blížila se Vancouveru. Kalná voda, způsobená přítoky z Kordiller, věštila, že brzy ucítíme pevnou půdu pod nohama. Vlny letěly přes několik mil pobřeží, zarývajíce se do všech jeho úžin a záhybů. Loď projížděla podle četných ostrovů. Konečně — bylo to v neděli 6. června — přibyla do přístavu. Špatně informovaní Američané prohlíželi si transport nedůvěřivě, což dá se vysvětlit, neboť jsme přijížděli ze Sibíře, o níž šly světem zprávy temné, skreslené tiskem. Byla učiněna i policejní opatření. Do přístavu byli vpuštěni pouze Češi, ve Vancouveru usedli. V nece- lých 2 hodinách byli jsme vyloďeni. Transport nasedl do pěti vlaků, které uháněly ke

Kordillerám. Když pak lesem prosvitla zář zapadajícího slunce, cítili jsme dech velebných hor. V tichu spala lidská obydlí, rušena jen supotem vlaku. Za ranních hodin uzřeli jsme na nádraží skupinu Indiánů. Zcela mírně vzhlíželi s peronu, jako by ani nebyli potomky hrdinů indiánských povídek a románů, různých Siouxů, Ponců, Mohalů atd. Vlak uháněl dále lesy, přes mosty a náspy, lehce zbudované a obavy budící, do stanice vjížděl, jakoby bez příprav obsluhujícího personálu. Jen ta úžasná rychlost dávala tušit, že máme za sebou již mnoho mil. Krajina, jakmile přešli jsme divočiny Kordiller a Národního parku, nabývala klidného rázu. Farmáři pracovali na polích, ze syté zeleně prohlížely farmy. Van lesů zaplašoval zmlátnělost, jež dostavuje se ve vlaku, a tak pracně spřádal jsem, co o Kanadě mně v hlavě zbylo z dob studií a z četby, hlavně E. T. Setona, jak asi působila na prvé odvážné cestovatele Cartiera a Lescarbota, jaké útrapy snášeli první francouzští osadníci, většinou hugenoti a pod.

Třetí den dojeli jsme do Winipegu. Tam uvítala nás česká kolonie. Zachoval se mi létáček, který v originále (i s chybami) v článku otiskují.

Ježto vlak měl asi 2 hodiny se zdržeti, rozdělili jsme se na hloučky, které američtí krajané prováděli. Naším vůdcem byl pan Dajáček. Vsedli jsme do auta. Zavezl nás k velikému obchodnímu domu, kde jednomu koupil boty, jinému kufr a pod. Cestou vykládal, jak začal v městě kariéru: zprvu měl prkenou boudu, v níž prodával různé drobnosti, pak měnil zaměstnání a nyní jest majetníkem knihtiskárny, v níž tiskne noviny pro Němce a Ukrajince, na blízkou usedlé. Prohlédli jsme si čtvrti zámožných Švédů, kde vily uprostřed velikých ploch trávníků, obklopené různých jehličnatými stromy a smutečnými vrbami, působí dojmem až nezvykle klidným a vážným.

Rozloučivše se s krajany, nasedli jsme do vlaku. V sobotu večer přijeli jsme do Valcartier, vojenského tábora (12 km od Que-

Vancouver.

becu), v němž ve válce se soustřeďovalo vojsko, určené k přepravě na francouzskou frontu. Ihned rozproudil se život. Bratři upravovali stany, uhrabovali pěšinky a záhony, takže kanadští důstojníci nešetřili pochvalou. Později i generál, guvernér Kanady, vévoda Devonshire, učinil přehlídku českého transportu. Město Quebec oficiálně pozvalo české části, které s hudbou prošly ulicemi a pak byly pohoštěny dámami města. Naši hoši utkali se ve fotbalovém zápase s kanadským mužstvem a odnesli si pohár. Noviny, ať francouzské (Quebec jest převážně francouzský) či anglické, psaly informativní články o Čechách, vesměs oplývající chválou (zde je nejlépe viděti, co zmůže tisk — vzpomeňme opaku ve Vancouveru — a pak i informativní služba vlastní). Přivítání Čechů bylo neobvyklé a velkolepé, mohutnější a upřímnější, než ve vlasti. Doma to byla sprcha na hlavy, jež v citovém nadšení chtěly všude

vidět bratrství a zatím to bylo asi tak, jak píše Kopta v »Třetí rotě na magistrále«, kdy, na roztoužené volání legionářů kdos zvedne hlavu a prohodí: »Zas přijeli ňáký legionáři!« Tak tomu bylo doma — šablona, někde trochu slávy, ale upřímnosti málo.

O dalším radostném pobytu v táboře Valcartier a upřímných projevech nelčeného přátelství vypravovali mně později bratři. Odjel jsem totiž v začátku s bratry Vaňkem a Pelikánem do New Yorku. Zašli jsme s pasy, vydanými již ve Vladivostoku, ke konsulovi Spojených států a po jich prověření spěli jsme k metropoli Ameriky — New Yorku.

Sluch vnímal supění vlaku, který úžasnou rychlostí projížděl k Montrealu a hranicím Kanady. V letním vedru, v němž zmocňovala se nás únava, blížili jsme se k lidskému mraveništi, kde ve vzduchu, kouřem ztemnělém, víří život rychle, kde taj a důmysl vkládá sílu v svět pokroku. Zatím kola vagonů řinčí přes výhybky. Jen jako body mihnou se města, dřevěné farmy a konečně cítíme bezprostřední blízkost New Yorku. Pohledem spočineme na charakteristických cihlových činžácích. Počítáme, jak bleskurychle mijíme Streety. Konečně jsme u cíle. Pro Vaňka přišla sestra, jež je učitelkou na české škole, rovněž pro Pelikána příbuzní. Marně ohlédnu se, kde je bratr. Psal jsem mu hned z Vladivostoku. Rozechvěn nasedám spolu do »elevated«. Jedeme do české čtvrti. Zastavuji se v kanceláři Voskově. Dovídám se, že bratr se přestěhoval. Odcházím do Národní budovy v 73. Streetu. Tam ochotně sdělují, kde bratr bydlí. Ale nové zklamání! Vstoupil jsem do bytu krajana téhož jména. Konečně přicházím na pravé místo. Vyjde Jennie, bratrova žena (poznávám ji podle fotografie, kterou bratr kdys poslal), a zve mne dále. Představuji se. Mimoděk spočine zrak můj na stěně, kde visí obraz rodičů. Zatajuje vnitřní pohnutí, ptám se, kde je bratr? A nyní bolestná zpráva, přerývaná pláčem, splývá se rtů nešťastné ženy. Bratr vstoupil do legií. Ve Francii na ně pustili Němci plyn. Nebude živ. Nyní léčí se v Katskill-Mountains, asi 150 km za New Yorkem. Další slova zanikala v bolestném dojetí. V tomto

okamžiku maně vyvstává mně před očima život zaocéánské větve. Mnozí z těch, jimž doma nenáleželo ani tolik půdy, kolik vyžaduje hrob, i když v Americe domohli se slušného blahobytu, přece v srdci uchovali si tolik lásky k staré vlasti! Válka ukázala nejlépe, jaké oběti přinesli krajané za mořem. Kolik našich lidí, kteří v útlém dětství opustili a vlastně ani nepoznali vlast, vstoupilo do amerických legií! Jejich vlastenectví bylo zidealisováno a posilňováno rodiči, kteří

Konečně vyjel vlak z velkoměstské spleti. Řidly i farmy a v dálce zjevily se obrysy hor. Tam dlí bratr. Upadl jsem opět ve své vzpomínky. Kdy jsem jej viděl naposledy? Před 23 lety to bylo. Kolik změnilo se za tu dobu! A vlak zatím míjel stanice a porůznu roztroušené farmy. »Vystupujeme!« přerušil náhle ticho hlas Jenniin. Chvatně opustili jsme vlak. »Ještě nutno jeti z nádraží automobilem,« podotýká Jennie. Nasedáme do »autocar« a asi v půl hodině staneme před domem. Tam

Uvítání legionářů v New Yorku.

vždy vzpomínali otčiny v citovém vzrušení. Tam za hranicemi, za oceánem vykvetly krásné plody čínorodé lásky k vlasti, tam bylo plno vojáků zapomenuté fronty, o nichž s vroucností píše Vojta Beneš.

Druhý den časně ráno jeli jsme za bratrem. Jitro bylo šedé, vzduch naplněn mlhou, jež stoupala z řeky Hudsonu. Jako stříbrné záblesky byla popoháněna pěna zčeřené hladiny, již brázdily lodi. Ruch automobilů, proudy lidí v blízkých nádražích ukazovaly, že New York je skutečně Niagarou amerického života. Jako tímto obrovským vodopádem valí se mocný tok vody, tak i New Yorkem a jeho okolím hučí a pádí obrovská lidská řeka. Když pak prodralo se slunce ranní parou, zjevila se ohromná rozlehlost celého komplexu metropole západu.

na verandě sedí několik osob. Mluví anglicky. Když autocar zastavil, zvědavě spočinul jejich zrak na nás. Vzadu se židle zvedá se pojednou vyhublý muž, chvíli na nás hledí, pak zakryje obličej rukama a potáčeje se, odchází. »Bany!« volají za ním ostatní. Leč ten bledý, jako by neslyšel a jen jeho slova, s námahou vyslovená, vzrušují ostatní. Poznávají, že jsem jeho bratr. Měli mne zprvu podle uniformy za belgického vojáka. Podle vyprávování bratrova věděli, že jsem kdesi v Sibiři. — Zatím Jennie přistoupila k bratrovi: »Viš, koho jsem ti přivezla?« ptá se ho. »Ano, poznal jsem Franka ihned.« Když pak setkaly se pohledy naše, jako by vzplanul dávný sen dětství, který jen okamžik trval, pak pohasl a jen pocit bolesti zůstal. Těžce splývala slova se rtů bratrových. Zář slunce, sem vnikající, padla na jeho bledou tvář. Do-

ČESKÉ NÁRODNÍ SDRU- ZENÍ, ČERVENÝ KRÍZ I MĚSTO WINNIPEG VÁS ZASLOUŽILY HRDÍNOVÉ

**SRDEČNĚ VÍTÁ V NAŠEM MĚSTĚ A
PŘEJÍ VÁM ŠTASTNOU CESTU DO
NAŠI, VAŠIM PŘICINĚNIM, OZVOBO-
ZENÉ VLASTI**

Leták rozdáváný americkými Čechoslováky legionářům.

hořival život amerického dobrovolce. Kolik takových nadšených neznámých lidí bylo podřato!

Po prvním vzrušení dostavilo se u bratra uklidnění. Vzpomínkami jako by okřival. Hned bloudil v dětství, hned na frontě a opět se vypytał na Sibiř. S pýchou vykládal Američanům o bojích Čechoslováků. Když po návratu do New Yorku tajemník Národního sdružení p. Tůma a redaktor »Newyorských listů« vyhledali nás legionáře a uveřejnili drobné články, nemohl se vždy ani ranního čísla dočkat. Byl-li článek zkorigován podle amerického vkusu, u nás stylově neobvyklého, pochvaloval si klidně: »To je all' right!« O národním svátku americkém (4. července) oblékl uniformu a zúčastnil se průvodu.

Těch několik týdnů v New Yorku rychle uplynulo. Prohlédl jsem si sochu Svobody, čtvrti mrakodrapů, musea, anglickou školu, kde učil Čech p. John Král, krátce, nebylo dne bez programu. Když pak náš transport měl odjížděti z Kanady, spěchal jsem, abych jej stihl. Krátké bylo loučení s bratrem; chtěl jsem ho ušetřiti, poněvadž každý nemocný je tolik citům a dojmům přístupný a nesnadno

se jim brání. Než okamžik tento byl těžký. Zmizel svět, kam vždy zalétaly a dosud zalétají mé myšlenky. Když pak loď »Belgic« brázdila si cestu vlnami Atlantiku, zdálo se mně vše tak smutné, ač nebe bylo modré a hladina moře tichá jako rybník, po celou cestu úplně bez bouře. Po týdenní plavbě doježděli jsme do Hamburku. »Už máme jenom skok do Čech,« říkali jsme si. Ale v německých městech nabývaly demonstrace proti našemu projezdu velkého rozsahu. Jeli jsme tedy vedlejšími tratěmi až do Norimberka v Bavorsku, odtud teprve klidně k Brodu a a. k Plzni. Jaké pocity zmocňovaly se nás, když u Domažlic přejížděli jsme hranice! Mizel vzdech hluboké touhy a sžiravé duševní trýzně, jež po celou dobu svírala prsa.

A když v prvním návalu radosti, že konečně jsme v osvobozené vlasti, zapomínalo se na všechny útrapy, když nastalo jakési usmíření a každý těšil se, i ten, koho nikdo ve vlasti neočekával, aspoň ze štěstí druhých, tu přicházely na mysl přece jen vzpomínky na oběti vojny, na hroby, rozseté na cizích pláních. A když pak za krátko přinesl mi listonoš zprávu, že bratr zemřel, sevřelo se mi hrdlo a zmohl jsem se jen na tato slova: »Tedy dobojoval!«

X

KDYŽ JSME ODJÍŽDĚLI V. CHÁB (Jar o r. 1920.)

Intendantské vlaky II. divise se počátkem května r. 1920 dostaly k Vladivostoku. Likvidovalo se v nich, předávalo, písaři psali všelijaké přehledy a vyplňovali tabulky, důstojníci běhali a tvářili se důležitě, vojáci debatovali o tom, zda se dá zřídit v Koširích holičství nebo v nějaké vesnici u Košic ševcovská dílna. Lezly na ně starosti drobných lidí.

Před příjezdem do Vladivostoku prostáli jsme dva dny ve stanici O k e a n s k a j a. Město vil, bujná, divoká ussurijská tajga tam leze takřka až do moře a v ní jsou ukryty (v doslovném slova smyslu) celé ulice let-

ních sídel a vil vladivostocké buržoasie. Moře se tam rozbíhá ze severního svého zálivu u stanice Ugolnaja v široký, rozlehlý záliv Amurský. Jen málo bylo vidět na jeho druhý břeh, který se skoro vždy topil v tmavomodré mlze. Potuloval jsem se podle moře po celé dny a díval se na Čiňany, kteří měli v mělkém zálivu širokým obloukem spuštěny rybářské sítě. Dva mladí chytali do vědra kraby, něco si při tom povídali a smáli se hlasitě.

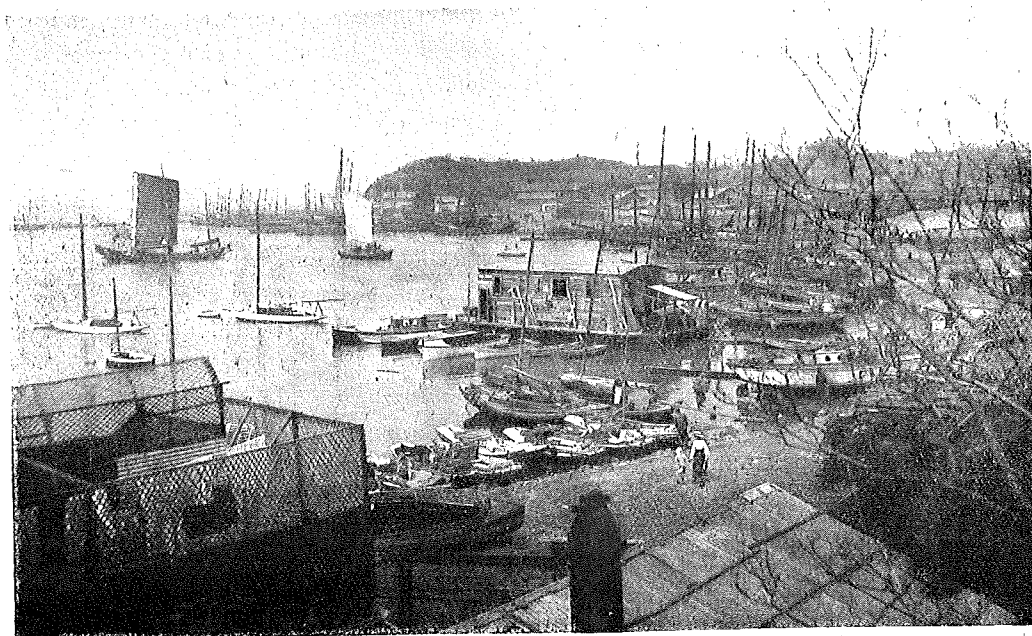
Prohlížel jsem městečko — sluníčko hrálo, moře se modralo a pařilo, čínská chudina se všelijak snažila uhájit bídné živobytí, vody

pleskaly na břehy a krabi svým podivným, směšným, pajdavým spěchem utíkali od kamene ke kameni. Všechno to tak uklidňovalo, hlavně to vytoužené moře.

Když jsem se vrátil z potulek po »nábřeží«, byl intendantský vlak z nádraží pryč — ujel do Vladivostoku. Vjela do mne vojenská krev — nebudeš čekat na druhý vlak, vyrazíš pěšky, aby ses co nejdříve dostal ke svému oddílu.

— Jak je daleko do Vladivostoku?

— Verst osemnadcat' budět!

Vladivostok a moře.

— Ničevó! Jde se.

Byli tam ještě dva ztracenci, jeden z nich důstojník. Pro vojáka v hodnosti prostého vojína je to vždycky velké mravní zadostučinění, když něco provede a pak se přesvědčí, že současně vedle něho tutéž věc provedl důstojník. Šel jsem s nimi — trval ten vandr dlouho do noci — zvláště dobře jsem se nebavil. V deníku, který jsem si té doby pilně psal, a z něhož jsou tyto zápisky vybírány, mám o zábavě na této cestě ošklivou poznámku.

Moc jsme z toho prvního pohledu na město neměli, protože už byla tma, když jsme přicházeli k Vladivostoku. Ptali jsme se stále a

stále u nějakých ulejškových vlaků, které byly snad už od věků zapichnuty na různých postranních kolejích předlouhých vladivostockých nádraží, a proti nimž i divisní intendantstvo bylo hotovou údernou částí, kde by asi mohl být ešelon intendantstva II. divise. Posílali nás stále dál a dále, obešli jsme celý nějaký velký oblouk a konečně jsme našli intendantský vlak — »Na gnilom uglu«. Ráno jsme viděli, kde to je.

Vladivostocký záliv se všelijak kroutí mezi Egeršeldem a městem. A jeho konec má

tento velice nehezký název: »Shnilý kout«.

Dne 10. května 1919 se intendantstvo stěhuje z těplušek. Rozloučení s nimi je docela prosaické, pro samé »evakuáky« (tak říkal žargon ruských legionářů kufru, připravenému k dopravě domů) a »sumki« neměl nikdo čas na elegické myšlenky.

»Vůbec kapitola, již začínáme prožívat,« — psal jsem toho dne večer ve svém poznámkovém sešitě — »je docela málo sklonná k lyrismu. Každý cítí dech stěhování a tlak rohatých, silně oplechovaných kufrů, starosti o nákupy, o kůži na boty, o zašití bedny a o napsání osobního čísla a značky části. Proto odchod z těplušek byl vlastně jen ma-

lým nebo větším (podle toho, jak bohatý je který mládenec) podřením a pocvičením našich hadrových svalů.«

Já jsem ale přece neodolal a večer jsem si ještě na těplušky vzpomněl touto úvahou, kterou mám v deníku:

»Úvahy o těpluškách a životě v nich se začnou objevovat až doma, až se všechno tohle stráví, ostylisuje v paměti a tak trochu zapomene. — Pak se snad bude o těpluškách i psát. Zmocní-li se tohoto tematu Jirásci a Medkové, bude z těplušek nová vozová hradba Žižky a Prokopa Holého, bude nad nimi nymbus, severní záře hrdinství, obětování, veselí a bezstarostného života »dětí Masarykových«, zmocní-li se ho Zola, bude to ovzduší zápachu ze zutých bot, potících se těl, nuda a prázdnota člověka, odsouzeného k tomu, aby nechal jakékoliv práce a chopil se pušky, bude to pařeníště kurev, svinstva, chlastu, perverse, bude to ovzduší, jaké jedině může být ve škatuli, kde je v prostoru poloosvětleném nabito 15—24 lidí se svými věcmi, kde se jí i pere, mluví i zpívá, kouří i pije, v noci miluje a ve dne stříká —«

*

Nastěhovali jsme se do vysokého skladu. Byl tam v prvním patře sál, osvětlený dvakrát šesti vysokými okny. Každé bylo rozděleno velkým množstvím skleněných tabulek. Světlo, pro lidi, zvyklé na pološero těplušek, přímo oslňující. Dveře byly ve výši oken a do sálu vedlo od nich dolů několik stupňů. Uprostřed světnice naši řemeslníci začali stavět pryčny. Kdo vešel do dveří, ocitl se nad prostornou jamou, v níž se hemžilo lidmi, vládl s počátku nekonečný zmatek a zvedal se hluk mnoha lidských hlasů, řinčely pily a tloukly sekery.

Bydlelo se tam dobře. Když přestaly hřmotit sekery a hvízdát pily, zanikal každý jednotlivý zvuk ve vysokém prostoru nad hlavami a uchu se všechno slévalo v hukot a bzučení, jakoby kolem letěl roj včel. Proti těplušce, kde každý v i d ě l, jak se druhému slovo formuje v krku a převaluje na jazyku a pak vychází z úst, to bylo veliké ulehčení a každý si to velmi liboval. — »Tady aspoň jeden druhému nekoukáme do huby« — to byl jeden hlas kolem dokola.

Sjelo-li se někde několik československých ešelonů, které se jinak delší dobu neviděly, začala velká doba návštěv. Vyhledali se krajané, vyhledali se bratři, kteří společně sloužili u jednoho rakouského pluku, vyhledali se lidé z jednoho zajateckého tábora, z jednoho transportu na práci, od jednoho československého pluku, rozházení po různých jiných oddílech, a vypravovalo se o sto šest.

Hrál jsem večer s krejčovským mistrem Strakou šachy a prohrával právě asi devátou partii, když mě přišel navštívit vysoký elegant, oholený a frajersky oblečený, kdysi voják od jednoho rakouského pluku, teď legionář někdy už hezky pozdě z 18. roku. Měl nějakou důstojnickou šarži na ramenou a v srdci bolest, nepíši-li si s jeho dívkou, která po mém odjezdu do pole prý na mě s ním vzpomínala. Nevěděl jsem už ani její jméno, žárlivý milenec se uklidnil, poklábosili jsme, jak se patří o minulosti, přítomnosti i budoucnosti, pochodili kolem obrovských doků na mořském břehu a bylo nám oběma dobře. Byl večer, temný a nějak hluchý, těžká mlha zavírala se všech stran obzory, vzduch byl pln vlhkosti, syrové a těžké, takže zrovna řezal sliznice v nose. Rozešli jsme se někde na nábřeží a já sám jsem pak nevěděl, proč my dva jsme si toho najednou měli tolik co povídat.

Jinak jsem lítal po Vladivostoku s Matouškem, kdysi vojákem 11. rot 7. pluku, jako jsem byl já, pak dělostřelcem. Skvělý chlap, inteligentní, zcestovalý, na každou věc se uměl podívat svým vlastním způsobem, jiným než jiní lidé, při tom ironický jako žahavka a břitký jako dýka. Obíhali jsme pevnosti a pevnůstky, prohlíželi velké základy pro pevnostní děla, opevňovací linie, kleli na Japonce a já na všechny spojence vedle nich, kteří se tu potloukali jen proto, aby se nešťastní Rusové co možná s největšími obtížemi dostali z toho stavu poklesu a ponížení, v němž se ocitli občanskou válkou. Hádávali jsme se o to, prolézající všelijaké divné pěšiny a narážejíce na všelijaké lidi.

Začínalo vladivostocké jaro, prudké a silné, bičující přírodu do květů a listů — skvělé jaro, plné takového opojného rozvášnění, jakého příroda naší střízlivé střední

Evropy vůbec není schopna. Zapomněl jsem mnoho podrobností — můj deník trpí chybou záznamů snad všech lidí, kteří byli dlouho křesťany, je obrácen příliš do nitra, zajímá se více o světlo a tmu v mé vlastní duši, než o to, jaké květy kvetly toho divotvorného května nad Egršeldem, a jaké nad Gnilým uglem — ale ještě dnes, když si na to vzpomenu, mám dojem čehosi, co stoupalo do hlavy jako víno, jako mužická samogonka, a co se z ní vykouřilo teprve po letech — a to ještě ne úplně.

Nečekaným a velmi příjemným následkem čekání na evakuaci ve Vladivostoku bylo to, že se člověk prvně po letech dostal na blízko Informačně osvětovému odboru a mohl dostat do rukou nějaký tisk, tištěný doma — ve vlasti — jak se tehdy mezi námi bez jakéhokoliv pathosu říkalo. Na Sibiři jsme měli jen oficiální tisk, ducha asi nynějších »Nár. listů« (»Českosl. deník«) a »Národa« (»Na stráž«). Rozcházel se názorově s celou armádou, pracující polem a byl v ní nenáviděn. Ale číst se musel — jiného nic nebylo. Nenáviděl jsem tyto tiskoviny nenávisť těpluškového vojáka — my jsme uměli nenávidět! ale četl jsem všechno od titulu do poslední řádky. Ruský tisk na Sibiři byl úrovně velmi nestejně — většinou nízké.

Ve Vladivostoku jsem se zavalil spoustou domácích novin. Pásl jsem hlavně po revuích — starý čtenář se ve mně probudil a chtěl vědět něco o české literatuře. Sehnal jsem

Nakládání na lodi.

několik jednotlivých čísel a četl zuřivě. Snad jsem ani indiánky za mlada tak zuřivě nečetl. Ale nemohl jsem nijak se dočísti nějakého organického přehledu toho, co jsem měl pod rukou: Bylo to příliš náhodné. V deníku mám o tom těchto pár vět ke dni 15. května 1919:

»Pro stromy lesu nevidím. A nevidím mladé naší literatury. Nelíbí se mi naše kritika, Zdá se mi, že za západoevropsky, nadmutě stylisovanými jejími statěmi skrývá se prázdnota. A v literatuře opravdu jen lidičky — žádní lidé a už vůbec ne muži. Studie o ruské literatuře se mi nelíbí. Spousta statí o různých velikánech západní Evropy.

V »Akademii« bolševismus, ale ne živelní, rvavý, bořící a tvořící, jako v Rusku, ale nějak abstrahovaný — jako křížaly, vysušené na peci, připadají mi ty články Stivínovy a jiných našich komunistů, nebo polokomunistů.«

»Chtěl bych v »Akademii« viděti jasně někoho, stojícího na jednom z frontů a vědomého si svého postavení a cíle. Prozatím to není dobývání nových posic, ale »ošmrďávání se« na starých, jinými už dobytých.

V »Mod. revui« uveřejňuje Medek a A. P. tam vzadu v petitových poznámečkách se otírá o socialismus a jeho lidi. Psi hlas.«

To byly dojmy z četby domácích věcí, které se zachovaly zaznamenané na papíře, a mohou být přesně přetištěny. Vzpomínám si ještě na leccos. Ale nechtěl bych ručit za to, že se do vzpomínek na první mou konfrontaci s českou literaturou po válce nepřimísilo

všelicos z lepšího poznání, které jsem si několikaletým čtením všeho možného pak opatřil doma.

Více než tyto časopisy na mě tehdy působila četba několika pěkných knížek. Měl jsem ve svých věcech tehdy několik nových:

1. Japonskou autobiografickou knížku, přeloženou do ruštiny: »Jošio Markino, Mě dětství«.

2. Grig. de V o l l a n, Ž a p o n s k o, země i lid (v českém překladě).

3. F. V. K r e j č í, D o b a, Essaye z r. 1915.

4. Fr. L a n g r: Pět povídek z vojny.

5. T i l l e: Ú v o d e m d o l i t e r a t u r y.

6. Jack L o n d o n: A n O d y s s e y o f t h e N o r t h.

Zahrnul jsem se tím vším a četl rychle, zběžně a leccos i dosti povrchně. Chtělo se moc, ale byl jsem neklidný, mnoho jsem chtěl také vidět, a tak, honě dva zajíce, zůstal jsem často daleko za oběma.

Jošio Markino mě upoutal nejvíc. Byl jsem s ním dne 20. května odpoledne nad mysem Čurkinem, abych ho dočetl. Byl teplý a vlahý den a knížka o životě mladého samuraje Chejdzí se četla jako pohádky Boženy Němcové, nebo Jiráskovi Psohlavci.

Měkká japonská výchova — člověk záviděl. »Nikdy se se mnou zle nevadili« — povídal hned v první kapitole. Vychovali z něho člověka skromného, houževnatého, vnitřně vyrovnaného — srovnával jsem stále s tím, co jsem zažil a viděl sám, jak jsem rostl, jak jsem pracoval, jak jsem se vyvíjel a všude se mi zdálo, že to ti žlutí dovedou dělat lépe, než my bílí.

Zvlášť mě zaujaly jeho myšlenky o náboženství:

»Mravnost je společenská, vytvořená tím, že člověk žije ve stádech, náboženství je individuální.«

»Jsem člověk ethický, ale ne náboženský!«

»Já nemohu poddávati se náboženství. Jsem vždy úplně střízliv a mohu snést každou bolest při plném vědomí.«

»Na západě je politika radikální, náboženství aristokratické. Každý kritikuje své krále, Krista nikdo! Na východě naopak: Budha je člověk i v očích svých vyznavačů. Ale k mi-

kadovi je poměr loyální, jako na západě ke Kristu.«

Četl jsem tuto knihu o bídém životě člověka, který se probíjí, až se probije, plnou pěkných výhledů do japonského života a plnou smělych aforismů, s chutí. A bylo mi líto, když jsem se k večeru z Čurkinských hor vracel, slunce zapadalo a kniha byla přečtena.

Dne 17. května jsem podnikl ve Vladivostoku obligátní výlet na Ruský ostrov. Byl to příjemný pocit, vidět, jak Gniloj ugol' pomalu se vzdaluje, jak jednotlivé budovy se slévají v bloky a jak skladiště ztrácejí svou obludnou velikost, menší se, ustupující horám, které se zdvihaly za nimi, ztrácejíce se v údolí a konečně zanikly úplně nad šedě-zelenou rovinou Zlatého rohu.

Okolo lodi jako oddily při prohlídce procházely, stavěly se do pozoru a zase mizely vzadu ulice, kolmo se zdvihající do strání a svahů hor, jimiž je vladivostocký záliv obklopen. U nábřeží stála řada válečných lodí — největší americká South-Dakota, těžký válečný křižník, nejmenší nějaká ubohá loď čínská. Jen lodi pánů této země, Rusů, by byl člověk marně hledal. K válečným lodím se řadily všelijaké lodi menší a nekonečnou řadu uzavíraly bídne plachetní lodice korejských a čínských rybářů.

Padal drobný déšť, mlha se valila mořem a obzor byl nějak blízko a nízký. Na lodi bylo plno lidí a paluba byla plná bláta. Náladu mi to nekazilo, bylo mi veselo a celou cestu jsem se díval na olejové skvrny, které pružně a elegantně klouzaly po vlnách, rozbouraných lodním šroubem.

Už na lodi jsem potkal vojáka od roty, Frantíka Škodu, teď písaře u plukovní rozevědky. Žil si tam svým klidným, tichým životem a psal své bumágy.

Voják, který jednou sloužil v pluku u roty, vracel se k ní stále a stále jako domů, ať byl, kde byl. Šel jsem k 11. rotě 7. pluku s pocitý, s nimiž se chodí po velkých cestách domů. Pohovořil s bratry, dověděl se o nových šaržích, o tom, že konečně udělali páni rotného velitele muže skvělé autority u mužstva a hrdinu v bojích, S e d l á č k a, kapitánem

(neví se, pro jakou panskou libůstku na to musel dlouho čekat a dívat se, jak se před ním povyšují lidé, kterým jakživo nic kolem uší ani neletělo), pochodil se známými dlouhou pěšinou kolem moře a pohovořil o přednášce »O poměrech ve vlasti«, kterou měl nedávno před tím ve Vladivostoku Kysela.

Domů jsem jel druhého dne ráno, policie česká prohlédla »propusk«, nasedl jsem na loď a zatáčeli jsme kolem Egršeldu do přístavu u nádraží. Tam jsem vystoupil. Šel jsem ke Gnilému uglu hlavní ulicí vladivostockou, »Světlanou«, díval se na Rusy, Korejce, Čiňany, Indy, Japonce, Angličany, Američany a Čechoslováky, zdravil důstojníky, prohlížel krámy a byl vesel jako pták.

Asi uprostřed ulice stojí škola. Okna byla otevřena a hoši, asi desetiletí, zpívali do oken a do uliční vřavy:

»Smělo, tovarišči, v nogu,
Duchom okřeplněm v borbě:
V carstvo svobody dorogu,
Gruđju proložim sebě!«

Lidé se zvědavě a překvapeně ohlíželi po okně, z něhož zase zněla do ulice nejpoulnější písnička ruské revoluce, jako kdysi před československým vystoupením. Bylo mi příjemně — málem bych se byl rozezpíval s nimi. Nikdo nad vámi nevyhrál — sami jste se zase dali dohromady, a ani tihle žlutí naši spojenci, kteří by si byli tak rádi něco z vašeho Ruska nechali, nemohou už nic dělat: Kdo je pánem v Moskvě, je pánem i ve Vladivostoku! Tak je to dobře!

Dne 19. května odjížděla loď »C r o o k« s československým transportem, pak vypouštěli z doku 3 lodí, potom přijela loď »Kee-mun«. Ve městě, plném našich vojáků, kteří se o cestu domů musili měsíce rvát s »plnomocenskou vládou«, pak ještě měsíce na ni čekat, to byly události, které hýbaly všemi lidmi a vzrušovaly je. Běhal jsem stále jako pejsek kolem moře sem a tam, díval se a divil se všemu okolo sebe.

Když odjížděl »C r o o k«, díval jsem se na

milenky vojáků, opuštěné na břehu. Některá se prodrala desítkami prohlídek a zákazů sem do Vladivostoku až z dalekého západu. Zápas s vojenským řádem československým ji učinil úskočnou, nedůvěřivou a stále připravenou na nějaký nový úskok z neznáma. Zde, před lodním můstkem, selhalo všechno umění cestovat na černo.

Jedna žena stála opřena o nárazník vagonu a plakala, co jí slzy stačily. Měla židovský obličej a jak mě upozornil jeden známý — »jedno oko měla zacpaný slámou« — t. j. byla na jedno oko slepá. Jiná se otrávil na barži a odvezli ji do nemocnice automobilem. Večer pak prý zemřela. Bratří byli na podobné věci dost zvyklí a dívali se na to jako na příhodu více méně humornou.

Sedmý pluk odjížděl v neděli. Šel jsem s bratrem Dobiášem se »rozloučit«. Přišli jsme k Čurkinskému přístavu, právě když loď »I x i o n« se již otáčela na moři; kolem kolosu se točila rychle lodička gen. Čečka s československou vlajkou. Čeček stál nahoře, mával velkým šátkem a pluk volal z lodi široké, beztvaré »Nazdar«. My se rozloučili s nimi jen v duchu — dívající se za nimi, až se neohrabaná jejich loď ztratila v mlhách, které se válely kolem Ruského ostrova.

Pak jsem se několik dní loučil se všemi možnými známými, odvedl svůj »evakuák« do skladu, pochodil po městě, podíval se ještě několikrát se všech vladivostockých kopců na město a dne 23. května přijela do přístavu k přístavišti na Gnilém uglu pěkná americká loď »Sherman«. Nakládali jsme se dne 24. května dopoledne. Moc dření a křiku, samé starosti o zavazadla, ubytování a jídlo, takže nebylo ani času na myšlenky a city. Snad tak bylo i lépe.

Odrázili jsme — panoráma Vladivostoku se začala zvedat a klesat na vlnách zálivu, kopce se začaly točit a za chvíli jsme byli ze Zlatého rohu venku, objížděli plochý a rozsáhlý Ruský ostrov a vyrazili do sychravých, smutných mlh Japonského moře.

Na druhé magistrále.*)

Po té druhé magistrále
cestujeme vesele:
vypocení, nasolení
jako v bečce sardele.

Rozjezdu tu mnoho není
— sem tam nějaká stanice,
kde se bere voda, uhlí,
pohlednice — »opice«.

Sem tam slupnem' kokos, banán,
pomeranč neb ananas,
okujujem černokožce,
zrovna jako oni nás.

Hubujeme jako Češi
na vše možné na světě:
na chléb, porce, oficíry,
Angličany prokleté!

Mačkáme se v očeredi
hůř než »slavní bagáni«,
zpíváme a bavíme se
jako praví cigáni.

Teplá koupel v slané vodě
patří k denním požitkům
s trochou sportu, pohoupání,
strejdou a tou »bum-bum-bum«!

Jeden slavně zachráněný —
druhý v hloubi pochován —
tak to všecko dobře klape,
dokud není alarm dán.

Všecko bych to — věřte — snesl,
můj ty starý Johane —
dokud jedem domů — domů...
— Jenom, probůh — zpátky nel!

Fotograf.

X

PANAMSKÝ PRŮPLAV JOSEF MLČOCH

Dne 14. května 1920 opustila naše loď »Mount Vernon«, vezoucí 20. transport, San Francisco a namířivši k Panamskému průplavu, octla se 18. května za obratníkem Raka v plném pekelném žáru tropického slunce, proti němuž jsme zůstali úplně bezmocni, neboť naše tropická výstroj zůstala kdesi ve Vladivostoku.

24. května za ranního šera jsme vepluli do Panamské zátoky a za chvíli nato ranní červenky nám obnažily zamlžené kopcovité břehy zátoky, porostlé svěží zelení, z níž se zvedaly krásné, vysoké kokosové palmy. Před námi se začervenalo několik střeš přístavu Balboa a poněkud dále pod hornatým svahem jsme zahlédli nepřilíš ladné panorama města Panamy. Napravo od nás se rozkládaly čtyři malebné ostrůvky, které s pevninou spojovala ohromná umělá hráz, po níž

jezdily vlaky a automobily. Hráz tato slouží především jako ochrana přístavu proti vlnám rozbouřeného oceánu.

V přístavu byla naše loď doplněna uhlím pomocí ohromných jeřábů a příštího rána jsme vepluli do kanálu. Asi po půl kilometru jsme dopluli k prvému zdymadlu mirafloreskému. Otevřenými vraty jsme vepluli do ohromné nádrže železobetonové. Za námi se zavřela dvoje veliká vrata a pak ihned hladina vody rychle stoupla o několik metrů a tím zvedla též naši loď. Tato byla ihned připevněna lany k elektrickým lokomotivám a tyto loď vtáhly do druhého zdymadla. Tam zase loď byla zvednuta a po proplutí malým jezerem byla zvednuta po třetí. Žasli jsme prostě nad tímto divem techniky a byla-li pohádkou krása přírodní v okolí, pohádka lidského důvtipu a práce ji překonala. Však

*) Ukázka z humoristické přílohy »Žár« lodního časopisu »Na vodě«, vycházejícího na lodi »President Grant«.

Budova správy průplavu Panamského.

by i příroda mohla vyprávěti, kolik peněz, krve i životů tato pohádka stála.

Lod' konala další cestu, tažena jsouc malým parníkem. Po pravé straně ještě jsme viděli obrovská stavidla, regulující výšku vody v jezeře. Pomníkem trpělivosti člověka je prokopané pohoří Culebra. Užřeli jsme zřezané a polámané konstrukce jeřábů i strojů, které se tak nějak divně vyjímaly uprostřed na pohled ještě netknuté divoké přírody. Byly to zbytky smutně proslulé francouzské expedice.

Za pohořím uchvátil nás pohled na umělé jezero Gatunské, na jehož místě ještě nedávno se rozkládal divoký prales, z něhož nyní zůstalo pouze několik suchých vršků, smutně trčících z vody. A další naše cesta překonala všechna očekávání. Byl již zase večer a obklopila nás čarovná iluminace majákových pobřežních svítílen, které svým světlem proměnily hladinu jezera v jedno ohromné zrcadlo, ve kterém se shlížely břehy průplavu se vši svojí divokou scenérií. A ráno zase nás udivila hejna papoušků a všeho možného ptactva, objevili se i šerední aligátoři, vyhřívajících se na písku a na návrších, porostlých palmovými háji, bělela se řídce obydlí vojáků i vily výstředních boháčů. Uprostřed jezera několik ostrůvků s tropickou květenou vyvolávalo dojem oasy v africké poušti.

Příští noci nás Gatunská zdymadla zase třikrát spouštěla dolů na hladinu Atlantického oceánu. Cesta od moře k moři která dříve trvala objížďkou Jižní Ameriky několik týdnů, trvala nyní dva dny!

Lod' přistála v přístavu Christobal u města Colonu. Tam jsme vystoupili všichni z lodi do velikých skladišť, přeměněných narychlo v kasárna. Ocitli jsme se na půdě republiky panamské, vlastně na půdě, koupené Spojenými státy.

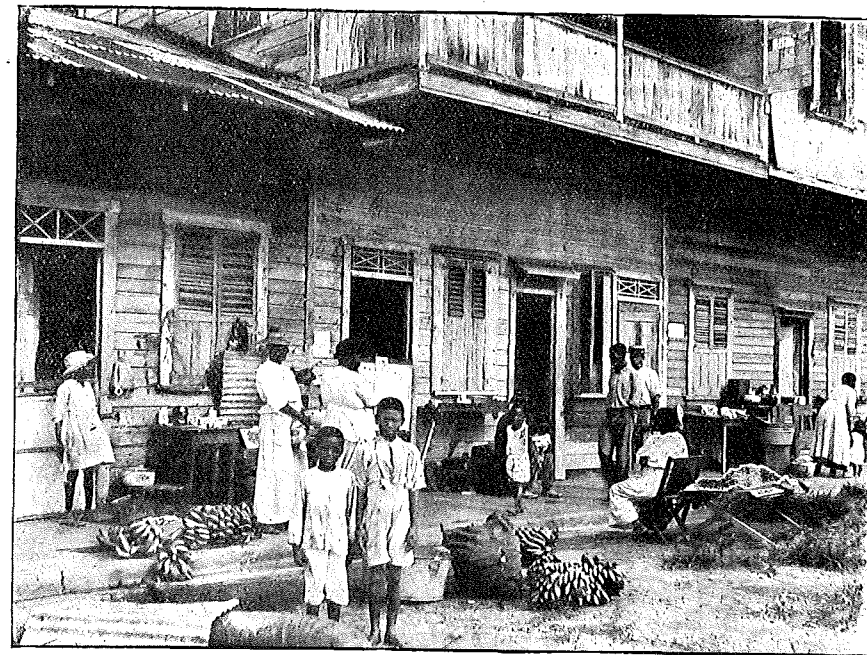
Panama, jedna z nejmladších středoamerických republik, získala světového významu tím, že zde Unie severoamerická vystavěla průplav. Republika měří 63.864 km² a měla v roce 1920 asi 443.000 obyvatelů (na 1 km² 7 obyv.). Z toho je 46.300 bělochů. Ostatní obyvatelstvo tvoří převážně černoši, málo rudochů, ale zato veliká spousta různých ras a národů. Z bělochů převládají Američané a Španělé (tito zejména v městě Panama). Z indiánských kmenů byl nejsilnější Darien, který sídlil v bývalém okrese Darien republiky Kolumbia, nyní panamské. Půda většinou kopcovitá, zalesněná. Kmen čítal v roce 1881 asi 12.000 duší. Dnes je tento kmen na vymření. Karibští Darienové mají plantáže kávovníkové a kakaovníkové a živí se také pobřežní plavbou. Civilisace byla hrobem i tomuto kmeni indiánskému.

Zemědělství je v celé Panamě málo vyvíjeno a nestačí ani domácí spotřebě. Pěstuje se nejvíce banánů, ananasů a j. ovoce. Doluje se něco manganové rudy a v Darienu se těží i zlato.

Nejdůležitější je panamské průplavní pásmo. Měří celkem 1300 km² i s průplavem, má 25.000 obyvatelů (t. j. 19 na 1 km²). Je to 16 km široké území, jehož nabyla Unie r. 1903 po zřízení republiky Panamy. Historie průplavu je velmi pestrá a před lety byla obrovskou sensací celému světu. Potřeba přímé vodní cesty, spojující oba oceány, byla pocítována hned při objevení této pevniny, neboť již Kolumbus zde hledal cestu na další plavbě k objevení východní Asie. V polovici 16. století se Španělé zabývali projektem prokopání šíje a za Filipa II. byl vydán i zákaz myšlenkou se zabývat pro závady technické i politické. Roku 1830 pomýšlela na prokopání vláda Kolumbie, ale zůstalo na štěstí při dobrém úmyslu. Později ujaly se projektu tohoto Spojené státy, které zvláštní smlouvou s Kolumbií získaly právo prozkoumat polohu krajiny, kde by bylo nejlépe průplav kopati. Rozhodli se pro linii přes Nicaragua. Ustavila se společnost, která vystavěla především železnici z Colonu do Panamy (spojuje Atlantický s Tichým oceánem).

Stavba trvala šest roků a stavební náklady činily asi 8 mil. dolarů. Zahynulo při stavbě 10.000 lidí. Na každé čtyři míle je strážní domek s 10 zřízenci k odstraňování vegetace s trati. Přes to od svého začátku provozu r. 1856 (v lednu) velmi dobře prosperuje.

K pracím na průplavu již nedošlo. Roku 1876 založena v Paříži »Mezinárodní všeobecná průplavní společnost«, která se věci ujala. Pro projekt získán byl tehdy proslulý stavitel Suezského průplavu hrabě Ferdinand de Lesseps. Tento se štábem inženýrů ujal se přípravných prací. Vypracováno přes 8 různých projektů, z nichž došel schválení na zeměpisném kongresu v Paříži projekt přes šíji Panamskou (73 km). Upsány byly akcie a r. 1881 zahájil Lesseps práci s 20.000 dělníky, většinou černochoy a mulaty, neboť běloši nevydrželi vražedné podnebí i prostředí. Rozpočet byl na 800 mil. franků a počítáno s vykopáním 75 milionů m³ země. Již roku 1885 prohlásil Lesseps, že bude zapotřebí 1.200 mil. fr. na dokončení prací průplavu, jelikož přírodní překážky se ukázaly většími. Mimo to podnik hazardoval s penězi, tak na příklad koupil Panamskou železnici za 17½ mil. dolarů, ačkoliv její stavba stála 7½ milionu dol. Stavěny nádherné budovy pro vyšší personál, mnoho peněz stálo podplácení francouzských poslanců, novinářské

Černošská čtvrť v Colonu.

reklamy a provise bankám. Když Lesseps viděl takové překážky, chtěl stavěti jiný průplav, lacinější, avšak potřebný obnos 700 milionů franků již se přes veškeru agitaci sehnati nepodařilo.

R. 1889 vyhlášena nad společností likvidace a zastaveny všechny práce v průplavu. Celkem vykopáno 56 mil. m³ země. R. 1894 založena »Nová společnost Panamského průplavu«, která s kapitálem 65 mil. franků a 3.500 dělníky udržovala práce na průplavu a vykopala 3 mil. m³. Konečně prodala tato společnost všechna práva za 40 mil. dolarů Spojeným státům. Mezitím, ovšem vlivem Unie, oddělil se departement Panama od Kolumbie a prohlásil se samostatnou republikou. Unie zaplatila Panamě 10 mil. dolarů a zavázala se platiti roční rentu 250.000 dolarů, za což si vymínila ochranné pásmo a jiné výhody. Především věnovala péči ozdravení krajiny. Plánovitě byli ničeni jedovatí moskyti a plazi, vysoušeny bažiny a stavěny nemocnice, školy a řádná obydlí pro armády dělníků. Stavba průplavu se úplně lišila technicky i místně od projektů a prací dřívějších. Všechny dřívější projekty počítaly s prokopáním celé šíje. Projekt Američanů záležel v tom, upravit střed průplavu pro umělé jezero, při čemž se musilo také prokopati celé pohoří Culebra. Do jezera lodi na jedné straně jsou zvedány zdymadly a po přeplutí jezera zase na moře spouštěny na druhé straně Ameriky. Tím se snáze vyhnuli projektanti také okolnosti, na niž naráželi dřívější, totiž, že na Atlantickém oceánu dosahovala vlna přílivu jen přes půl metru, kdežto na straně Tichého oceánu až 6 m!

Jezero Gatunské (umělé) měří 425 km², do něhož svádí vody hlavně řeka Chagres. Stavba průplavu dokončena roku 1914 a 15. srpna téhož roku odevzdáno toto gigantické dílo dopravě. Průplav má na dně nejmenší šířku 91 m a hloubku 13,7 m a tak mohou tam plouti největší lodi světa. Pro Spojené státy americké má obrovský význam jak vojenský, tak politický a hospodářský.

Doprava v průplavu stále vzrůstá. Roku 1915—16 proplulo jím 787 lodí s nákladem 3 mil. tun, kdežto v roce 1923 již 3967 lodí

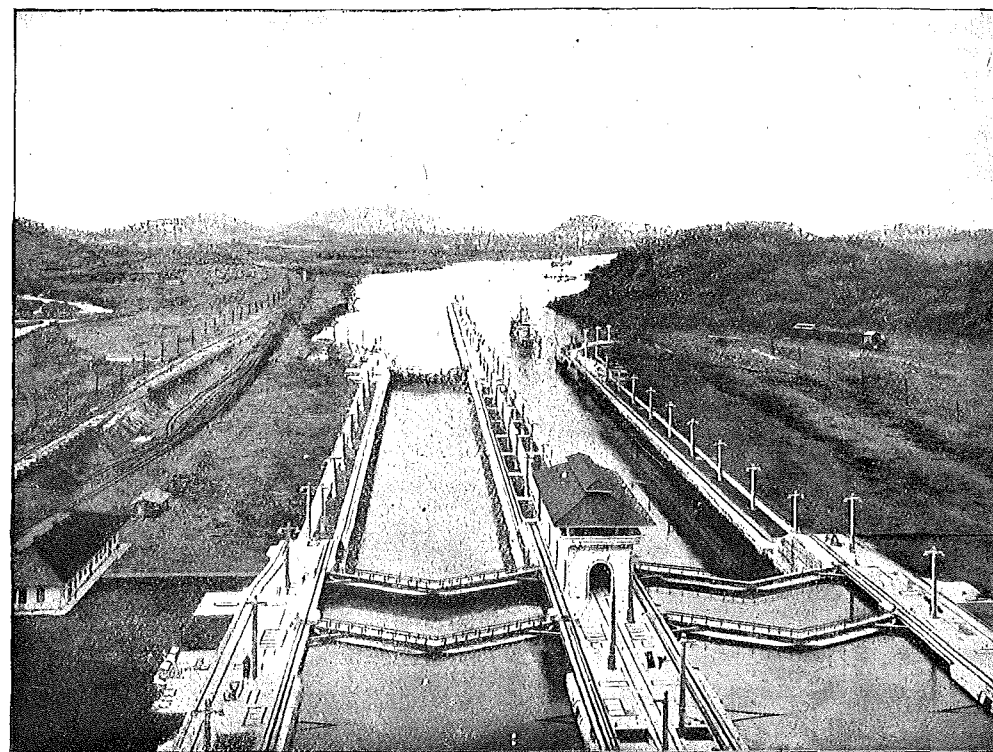
s nákladem 20 mil. tun v ceně 17,5 mil. dolarů. Samozřejmě, že ochrana průplavu je nejdokonalejší. Při procházce po opevnění jsem viděl dalekonosná děla 14" v průměru. A daleko do moře je jistě celá síť min, zapojená elektrickým proudem s centrálou. Technické provedení staveb je zázrakem techniky a uschované strojovny v podzemí jsou výstavou nejmodernějších krás strojnických.

Města v Panamě, jako Colon, Panama a j. mají ráz americký, přes to, že Američané tvoří jen díl obyvatelů. Hlavní ulice v Colonu jsou asfaltovány a mnohé budovy jsou typické svou architekturou, přizpůsobenou tropickému pásmu, avšak zachovávající severskou chladnost a přisnost. Z budov vyniká v Panamě kathedrála, v Coloně budova, v níž jsou hlavní kanceláře průplavního pásma, která je v čele palmového háje a pak budova hotelu »Washington«, před níž je pěkná socha Indiána na vysokém podstavci, pomník to Kryštofu Kolumbovi, který v nedalekém Nombre de Dios kdysi bydlil.

Jinak ulice byly pro nás utrpením, neboť veliký žár rádně zahřival naše těžké uniformy. Chodili jsme proto do města uježději večer a v noci, kdy je pravý život. Kromě Američanů žije ve městě nejvíce Španělů (zvláště v Panamě). Většinu však tvoří černoši a různá jiná plemena, zejména mulati a rudoši. Rasově a sociálně jsou zde rozděleny tyto kasty: Elegantní svět, diplomaté, velitelé a umělecký svět jsou většinou Američané. Tito jsou samozřejmě také majiteli všech velikých podniků. Střední třídu, jako: řemeslníky, obchodníky a lepší dělníky tvoří Španělé a jiné evropské národnosti. Nakonec na nejhorší práci jsou černoši (včetně jiných barevných plemen), kteří mají velmi malá práva a jsou u Američanů jen v opovržení. Velkou radostí zářila tvář černocho, když naši vojáci sedli si v elektrice do jejich vyhrazeného oddělení nebo když jsme i jinak dali najevo, že neznáme rozdílů a méněcennosti račy. Černošské ulice byly vůbec našim nejmilejším cílem procházek městem. Domy jsou všechny dřevěné a divil jsem se, že to všechno při 50° vedra neshoří. Před domky spouštěly malých černošků, které dávaly svědectví, že problém populační tam není tak

ožehavý jako ve Francii. Děti povětšinou běhají téměř nahé, přikryté jen nějakou roztrhanou košilí. Rády se stavěly před aparát bratří, vědouce, že nějaký ten centík jim k radosti zůstane. My jen mezi sebou vzpomínali, že nás, československé vojáky, mají nejraději v celém světě jen lidé nejchudší a nejopovrhovanější. Na Ukrajině mužici, v Rusku a na Sibiři běženci, v Číně »chod'ové«, ve Vladivostoku Korejci a zde černoši. Byl jsem

Zajímavé byly také tržnice domácího ovoce přímo před obydlím. Krásné ananasy, velmi levné banány a pěkné, žluté ovoce, podobné našim broskvím, zvané »mango«. Kokosových ořechů spousty a velmi laciných. Uprostřed města množství všemožných barů a nočních doupat, dostaveníčko to námořníků všech národů. Chodili jsme tančovat do jedné takové místnosti moderní »Two-steepy«. Rychle jsme přizpůsobili na-

Panamský průplav.

v nejednom černošském obydlí, prosté světničce s nejnútnejším nábytkem, kde mi starý černocho nebo černoška ukazovali své zařízení. S počátku nedůvěřivě, ale pak se usmívali naši »ruční angličtině« a přátelsky se loučili.

Samozřejmě, že velkou pozornost jsme věnovali také mladým černošským krasavicím. Velké parádnice. Všechny oblečené v bílé šaty moderního střihu. Každá napudrovaná až hrůza. Budilo to naši velikou veselost, neboť byla roztomilá podívaná na takovou strakatínu! Obličej byl sice pod pudrem částečně bílý, ale šíje, ruce a krk černé jako nejlepší náš »viks«.

šeho »šlapáka« a »vršováka« exotickým tancům barevných tanečnic. Tyto, většinou Španělky a rudošky (černošky do této společnosti nesměly), byly nadšeny našimi »kluky«, kteří také rychle zapomněli severských krássek v daleké Sibiři a ihned se přizpůsobili okolí a prostředí.

Pěkně je v Colonu. První dojmy uchvátí novostí. Pohádkové jsou elektricky osvětlené palmové háje, zajímaví jsou lidé bílí, černí, rudí, žlutí a smíšených barev. Nakonec však všechno omrzí, začne se kritizovat a touha po domově by zanedlouho viděla nejraději celou Panamu i s Colonom za devíti horami.

S jakou radostí jsme opouštěli 5. června

Colon! Domů, do země nejkrásnější ze všech, kde není pánů a otroků a kde čeká náruč našich českých děvčat, nejhezčích na světě!

Domů z Panamy? Kdepak! Osud určil cestu naší lodi jinam a bylo štěstí, že ji neurčil k mořskému dnu! Mnoho nechybělo!

X

TICHÝ OCEÁN

JOSEF NOVÁK

Tichý oceán, který zván také Veliký, nebo Pacifický oceán, byl nejprve nazván Mar del Zar, t. j. Jižní moře, poněvadž Balboa, který v r. 1513 po prvé stanul u jeho břehů na šíji Derienské, viděl moře to rozlévati se po straně jižní. Tichým oceánem nazval jej teprve Magelhaes, který jej přeplul za tři měsíce, aniž ho jen jednou zastihla nějaká bouře.

Tichý oceán je největší mořská hladina na světě a rozlévá se mezi Amerikou, Asií a Australií. Na severu stýká se průlivem Beringovým se Severním Ledovým oceánem, na jihu přechází do Jižního Ledového moře. Na východě souvisí s mořem Atlantickým, na západě s Indickým. Tichý oceán měří 175 mil. 641.851 čtv. km, takže je větší než všech pět dílů světa dohromady. Je pln ostrovů, které oddělují jeho hlavní část od břehů a tvoří menší mořské kotliny. Tak Aleuty oddělují Tichý oceán od Beringova moře, Nipon od moře Japonského, Filipiny od Jihočínského moře atd.

Dno Tichého oceánu svažuje se od jihoamerických břehů k ostrovům Ladronským a Japonským. Průměrná jeho hloubka je přes tři a půl tisíce metrů, největší byla konstatována severoamerickou lodí »Nero« mezi ostrovy Ladronskými, jv. od ostrova Guany, a to 9636 m. Celá řada ostrovních skupin, jichž větší část rozkládá se jihozápadně od čáry Jokohama—Hornův mys, leží na podmořských hřbetech, oddělených od sebe nejmírnějšími hloubkami.

Vody Tichého oceánu vykazují dva rovníkové proudy západní a dva protiproud. Nejznámější proud je teplý proud Kuro-Sivo, omývající východní pobřeží japonské; západní vítr sráží jej ke břehům americkým, které otepluje. Teplota vody Tichého oceánu jest asi 20 st. C., poněkud menší je u pobřeží

Peru a Kalifornie. Nejvyšší teploty ovšem dosahuje voda rovníku. Voda v Tichém oceánu je méně slaná než na př. v oceánu Atlantickém.

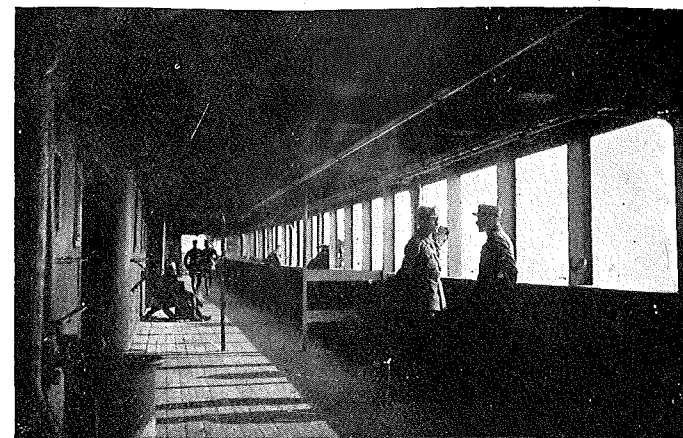
Ačkoliv Tichý oceán dostal své jméno od poměrného klidu, který po kolik měsíců trvá na jeho hladině, dují nad ním, zejména v některých oblastech, jako Fidžijských ostrovech a Hebridech, strašné vichry a tajfuny, jsou jedním z nejhorších katastrofálních zjevů na Filipínách.

Ohromná tato vodní pláň byla dlouho neznáma Evropanům. Jen čínské a arabské lodi brázdily jeho hladinu podél asijských břehů. Teprve Vasco Balboa stanul na jeho americkém břehu prvý, zatím co Christoforo Columbus neměl o něm ani tušení. Vlastním objevitelem Tichého oceánu je slavný Magelhaes, který jej přeplul prvý bez nesnází. Ale jeho následovníci, kteří se pouštěli do vod Tichého oceánu, byli nadmíru zklamáni jeho jménem a shledali naopak, že to je moře bouřlivé a nebezpečné. Tiché moře prozkoumal teprve řádněji mořeplavec James Cook. Kolonisace australských krajů, Ameriky, anglických kolonií atd. podporovala zámořský obchod a plavební ruch v tomto moři, který je nyní velmi čilý.

Nejdůležitější paroplavební linie vycházejí jednak ze San Franciska, jednak z Vancouveru do Jokohamy a do Hongkongu. Plavba mezi Amerikou a Asií trvá 14 až 16 dnů. Ze San Franciska vede dále spojení přes ostrovy Honolulu do Austrálie a do Sydneye. Velmi živý ruch jest ovšem kol břehů asijských a podél pobřeží amerického. Kabelové spojení přes Tichý oceán bylo zřízeno teprve v r. 1902, a to z Vancouveru přes ostrovy Fidžijské a Norfolk do Drisbag v Quenslandu a na Nový Zeland, v délce 13.000 kilometrů,

a teprve v roce 1906 zakončen byl kabel ze San Franciska přes Havajské ostrovy do Manily a odtud do Šanghaje. Hladina Tichého moře mezi San Franciskem a Jokohamou měří

Moře Tiché je na ryby bohaté, bohatší než ostatní moře, zejména moře Atlantické. Zejména v severních jeho částech je rybolov jednou z hlavních obživ obyvatelstva. V O-

Na palubě.

téměř 2000 km, mezi Hongkongem a Panamou téměř 18.000 km. Trvalo proto dlouho, než Tichý oceán ožil. Teprve rozmach Spojených států severoamerických a Ameriky vůbec, rozvoj Japonska a anglických kolonií, průplavy Panamský a Suezský vlily netušený dosud život do neznámých vod tichomořských, jichž vlny brázdily u břehů jen rybářské nebo pirátské lodi.

chotském moři jsou spousty sledů a tresek, tuleňů i ryb lososovitých. Je známo, jaký boj vedl se mezi Japonskem a Ruskem právě o rybolov v severních mořích. Lov velryb a tuleňů ovšem upadl. Bývaly doby před 70 lety, že ze San Franciska vyjízděly celé legie lodic na lov velryb. Nyní je poměrně nejvýnosnější lov lososa v přiamurských řekách a sledě u břehů Přímořské okrajiny.

+

V ŠANGHAJI S LODÍ »TRAZ-OS-MONTES« FRANT. RYBNÍČEK

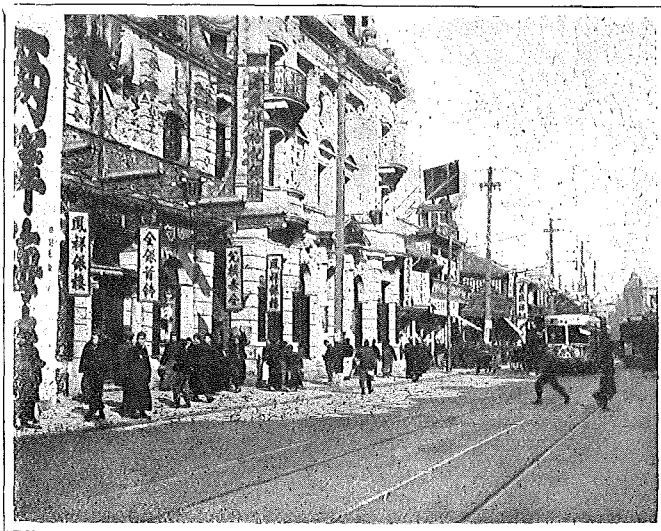
Po dlouhém čekání na Ruském ostrově odjela část 1. střel. pluku »Mistra Jana Husi« v počtu asi 2000 mužů, kromě civilního obyvatelstva, z vladivostockého přístavu na osobní lodi »Traz-os-montes« do toužebně očekávané osvobozené vlasti. Bylo to právě ve čtvrtek 18. prosince 1919. Fičel ostrý a mrazivý vítr, až vodní trubky na lodi zamrzly a popraskaly. Na dané znamení lodní sirénou loď byla odpoutána a v 9 hod. 4 min. ráno (podle lodního záznamu) odplula na širý Tichý oceán. Již druhý den nás stihla

menší bouře a kolébání lodi způsobilo mnohým bratřím mořskou nemoc. Šťastně jsme vjeli do Žlutého moře, jež právem se nazývá žlutým, neboť voda je jemným nánosem čínských řek zkalena. Čtvrtý den v neděli 21. prosince navečer, kdy po zimě již nebylo ani památky, veplula do široké řeky Jang-tse-kiangu a zakotvila uprostřed přístavu v Šanghaji, kde se zdržela celý týden. Druhý den čínští dělníci pomocí kladek vykládali v pytích písek, jenž zatěžkával loď a nakládali za velkého křiku z barží na loď až do

ponoru lodního rýži, mouku, uhlí a j. Uhlí nakládali několik dní ve dne i v noci. Lopatami je vyhazovali na můstky v několika patrech nad sebou a z nejhořejšího je házeli bočnými dveřmi lodními do velkého prostoru lodního. Kolem lodi bylo po celý čas velmi rušno. Plno malých čínských lodiček je objíždělo a na lodičce stojící Čiňané nebo Čiňanky prosili o almužnu. Za velkého křiku natahovali řídce pletené sáčky na dlouhých bambusových tyčích na palubu, aby do nich chytali chléb a zbytky jídel. Také kousky plujícího dřeva chytali, aby mohli na své loďce na ohni připravit pokrm. Mnoho chudých rodin bydlí tak po celý život a žije jen z darů cestujících. Některé rodiny se živí převážně cestujících z lodi na břeh. My jsme dosti často jezdili na břeh a pak elektrickou »tramvaj« do Šanghaje, kde evropskou čtvrt zdobily nádherné státní budovy, bankovní a obchodní paláce a vysoké domy. V obchodech čínských jsme nakupovali čaj, čínské nádoby, hedvábí, tuš a jiné věci na památku. Jednoho dne nás též několik jelo za město do pivovaru nakoupiti kvasnice pro naši lodní kuchyň. Vedl nás již několik roků v Šanghaji usazený český kapelník, jenž uměl mluvit čínsky a dobře ovládal jazyk anglický. Ve městě na hlavní ulici zavolal čínské běžce s dvoukolovými malými kočárky, »rikši« zvané a v okamžení přiběhl za velkého hulákání a hádky větší počet bosých, chudých čínských otroků. Nasedli jsme do hedvábím

potážených vozíků a za několik minut nás čínští copatí běžci zavezli po krásné silnici do pivovaru. Tam nás uvítal sládek Čech, pocházející z Moravy od Olomouce, který již v mládí usadil se ve Varšavě, a když byla před náporem Němců evakuována, dostal se, na Sibiř, do Mandžurie a pak do Šanghaje, kdež přijal v čínském pivovaru místo sládky. Český mluvitel již zapomněl, ale dohodli jsme se s ním polsky. Pohostil nás znamenitě a každý jsme vypili několik sklenic čínského, černého dobrého piva. Vypravovali jsme si o zašlých dobách, o dobrodružstvích za světové války prožitých a vzpomínali na naši osvobozenou vlast. Až odpoledne jsme se s naším milým krajanem rozloučili a v dobré náladě se vraceli na loď.

V Šanghaji jsme také ztrávili velmi příjemný Štědrý večer. Již odpoledne parník s baržemi přijel k naší lodi a nalodil přes 1000 bratří a odvezl do městského přístavu. Tam po vystoupení jsme byli vyzváni, seřadili jsme se a čtyřstupem za zvuků čínské kapely se ubírali ulicemi města. Na chodnicích se nakupilo a z oken vyhlíželo plno Čiňanů, kteří zvědavě přihlíželi uspořádanému průvodu krojovaných vítězů a bílých Evropanů. Prošli jsme hlavními ulicemi evropské čtvrti, kolem parku a vil bohatých Američanů a pak úzkými ulicemi čínské čtvrti. Tam jsme viděli pravý ruch čínských ulic a život Čiňanů na ulici i v otevřených obchodech a dílnách. Navečer jsme byli uvedeni na hlavní ulici do

Ulice v Šanghaji.

paláce a shromáždili jsme se v prostranném, bohatě osvětleném sále. Důstojníci naši uvedeni byli na galerii. Vpředu bylo vyvýšené podium, kdež hrála kapela Filipinců. Byli to námořníci z ostrovů Filipinských, menší postavy a sympatického vzezření. Hudba jejich velmi pěkně působila na náladu našeho vojska. Mezitím ochotné anglické dámy podávaly v přísálí každému čaj se zákusky. Ke konci každý dostal již připravený sáček s pečivem a čínským ovocem. Po slavnostním ztrávení Štědrého večera jsme se rozjařeni vraceli osvětlenými ulicemi k parníku, jenž nás zavezl na loď, kdež ve svých ubikacích jsme hovořili ještě dlouho do noci o tomto pohoštění na asijské půdě.

Po týdenním pobytu v Šanghaji jsme

+

VÁNOCE ČSL. LEGIONÁŘŮ V ŠANGHAJI KVĚTOSLAV HRIVNA

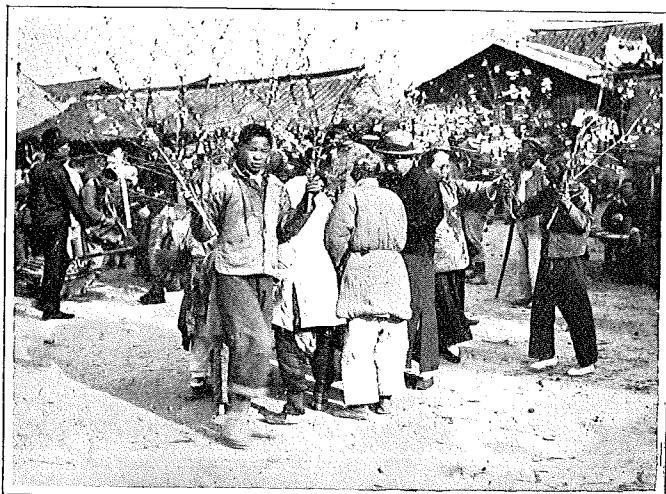
Po pětidenční plavbě Japonským a Žlutým mořem zamířila loď »Traz-os-Montes«, vezoucí druhou část prvního střeleckého pluku Mistra Jana Husa a jiné oddíly čsl. legionářů ze Sibiře do vlasti, dne 21. prosince 1919 do mohutného ústí čínského veletoku Yang-tse-kiangu. Bylo teplé odpoledne, jako bývá v našich krajích počátkem máje, a pestré divadlo, jež se rozvinulo kolem nás na obrovské řece i vzdálených březích, vylákalo všechny na palubu. Naše loď, vedená místním lodivodem a nesoucí na vrcholech svých stěžňů vlajku anglickou, portugalskou a československou, z nichž poslední byla naší pýchou, plula proti liknavému proudu »Žluté řeky« a odbočivši pak do přístavu Hwang-poo, zakotvila v podvečer uprostřed šanghajského přístavu.

Nevycházeli jsme již nikam toho dne. Ve hloučcích na palubách pozorovali jsme zajímavý život kolem nás, ruch světového obchodního přístavu a krásu pomalu zapadajícího slunce. Vlažný večer skláněl se nad čín-

ským krajem, v přístavu zahořela tisícera světla lodí i majáků a z dálky doléhal k nám šum milionového města. Dlouho do noci prodlévali jsme na palubě a těšili se na prohlídku Šanghaje. Toto naše přání splnilo se však teprve v úterý 23. prosince po vyřízení všech předběžných formalit a příprav k hromadnému vystoupení na břeh a k oficiálnímu uvítání. Den 22. prosince ztrávili jsme ještě na lodi obvyklým našim lodním životem. V jídelně druhé třídy lodní cvičil se pěvecký sbor a konal se četně navštívené vzdělávací přednášky a kursy cizích řečí. Jinde opět se sešel osvětový sbor, aby připravil program činnosti pro další dny a obstaral vydání vánočního čísla našeho lodního časopisu »Cestou«. Kuřácký salon lodní přeměněn v účtárnu a kancelář transportu, na palubě umožněno provozování různých společenských her i sportů a předvádění filmů. Dne 23. července hned po obědě, jenž podáván výjimečně již o 10. hodině, přijelo

k naší lodi několik menších přístavních a vlečných parníků, aby nás převezly hromadně na pevninu. Aby vyloďování téměř dvou tisíc osob netrvalo příliš dlouho, bylo kromě můstků lodních použito též většího počtu provazových žebříků. Již cestou přístavem ke hlavnímu šanghajskému nábřeží jsme pozorovali, že o naše hromadné vystoupení v Šanghaji, na něž bylo obyvatelstvo upozorněno novinami, jeví se značný zájem. Před námi projely Šanghajem jen transporty nemoc-

velikých zástupů šanghajského obyvatelstva. Dojem, jaký na nás učinilo smíšené čínsko-bělošské město a jeho život, nelze popsat v krátké vzpomínce. Šanghaj je milionové město přístavní, světového obchodního významu, spravované bělochy. Je v něm život a ruch vskutku mezinárodní a exotický, o jakém se ani nezdá lidem našich krajů. S přepychem paláců a bohatství, nahromaděného ve čtvrtích bělošských, nesmírně příkře kontrastuje bezmezná bída čínských čtvrtí a pře-

Obrázek ze Šanghaje.

ných a invalidů, takže jsme tu vlastně první měli reprezentovat čsl. sibiřskou armádu, o jejichž činech obyvatelstvo šanghajské bylo dobře informováno. Celkem jsme pro tento úkol byli dobře vybaveni, zejména nový jednotný náš kroj činil dobrý dojem. Chyběla nám jen naše plukovní hudba, ale i tento nedostatek byl nahrazen přičiněním šanghajských činitelů.

Na prostranném hlavním nábřeží se širokými alejemi a monumentálními paláci bylo velmi živo. Očekávaly nás tam oddíly šanghajského bílého vojska s hudbou, oddíly indické jízdní i pěší policie ve velikých turbanech a s červenobílými praporky a kromě toho velký zástup zvědavých bělochů i Číňanů. Sešikovali jsme se na nábřeží a po stručném uvítání zástupci šanghajskými a odpovědi našeho velitele nastoupili jsme se šanghajskou hudbou v čele pochod městem a hromadnou prohlídku města. Po celé naší cestě byli jsme stále předmětem pozornosti

vážné části chudého čínského obyvatelstva. Uchvácení novým prostředím a rozmanitými podrobnostmi jeho svérázného života, odnesli jsme si všichni z této několikahodinové společné prohlídky Šanghaje dojmy opravdu bohaté a nezapomenutelné.

Následujícího dne byl Štědrý den. Ráno byl vyplacen všem měsíční plat v šanghajských (mexických) dolarech a odpoledne odjeli jsme opět hromadně do města, kde jsme se rozešli každý za svým osobním cílem, to jest hlavně za obstaráváním nejrůznějších nákupů pro sebe i pro své drahé ve vlasti a za účelem dalšího poznání Šanghaje a jeho života. Procházejíce se po Nanking-Road, jedné z nejhlavnějších ulic šanghajských, potkali jsme několik černých Malajců v námořnickém stejnokroji, kteří na nás již z dálky vesele volali »Nazdar«. Byli to naši staří známí malajští námořníci z amerického válečného křižáku »Brooklyn«, jenž s námi před časem stál ve Vladivostoku a jehož zařízení

válečné jsme si tehdy prohlíželi. Obchody všeho druhu byly otevřeny i večer a některé obchodní domy čínské vzbuzovaly náš obdiv svou velkolepou iluminací. Šanghaj čínský žil obvyklým všedním životem, pouze evropská část obyvatelstva chystala se ke Štědrému večeru.

Také my jsme v daleké cizině prožili pěkný Štědrý večer. Shromáždili jsme se všichni ve velkém městském sále, kde nám šanghajská YMCA uchystala štědrovečerní nadílku a postarala se spolu s naším osvětovým sborem o příjemný program večera, na něž mezi nás zavítali mimo jiné též někteří krajané čeští v Šanghaji usedlí. Večer zahájen byl za slavnostní nálady anglickými proslovy zástupců YMCA a města, na něž anglicky odpověděl náš velitel podplukovník Klecanda. Nato zapěl náš pěvecký sbor národní hymnu »Kde domov můj«, jejíž drahé zvuky zněly nám tehdy tím sladčeji, čím větší a vroucnější byla již naše touha po vzdáleném domovu a osvobozené vlasti.

Další program tohoto nezapomenutelného Štědrého večera vyplněn byl zpěvem, recitacemi, hudbou a družnou zábavou. Pěvecký sbor zapěl ještě mimo jiné Smetanovo »Váno« a jistý učitel-legionář přednesl Čechovu »Vánoční«. O občerstvení všech bylo postaráno v buffetu, kde dámy Angličanky a Číňanky stále rozdávaly čaj, bouillon a rozmanité čínské zákusky. Velmi milé překvapení způsobil nám náš krajan a legionář Smitt, virtuos na housle, který se neočekávaně asi po deváté hodině se svým pianistou dostavil na náš večírek, aby svým uměním ochotně přispěl k jeho úspěchu. Vedle Smetanovy »Touhy po vlasti« zahráli nám oba krajané umělci, kteří ocitli se právě v Šanghaji, ještě několik národních písní (Boleraz, Ach není tu není atd.). Jejich neočekávané vystoupení bylo námi přijato s nadšením. Nato po dalších recitacích (»Naše hory«) dostavila se na náš Štědrý večer vojenská hudba z amerického křižáku »Brooklyn«, jejíž všichni členové i s kapelníkem byli Malajci z Filipinských ostrovů a hrála nám pěkné evropské a americké skladby dlouho do noci. Konečně došlo i k rozdělení všem přichystaných malých štědrovečerních dáreků a nato odebrali

jste se po zdařilém Štědrém večeru opět k ozářenému našemu přístavu.

Byla právě půlnoc, když jsme jeli přístavem na menších lodích k našemu námořnímu parníku. Přístav zářil tisíci světly, jejichž lesk odrážel se třpytivě ve vodní hladině. Veliké lodi, kromě čínských a japonských, byly všechny ještě osvětleny a na vrcholu jejich stožárů byly umístěny ozdobené vánoční stromky se žárovkami. Vlažná noc, s oblohou plnou hvězd, vnikala hluboko v naše duše. Plni povznešených dojmů a touhy po domově, zapěli jsme všichni sborem naši národní hymnu »Kde domov můj?«, jejíž sladké zvuky zněly hlubokou čínskou nocí vroucně jako modlitba.

Dalších několik dní ztrávili jsme ještě v šanghajském přístavu, podnikajíce ve skupinách opět výlety z lodi do Šanghaje. Dne 25. prosince obdrželi jsme ještě další dárky vánoční od šanghajských občanů. Některé šanghajské rodiny francouzské uspořádaly 27. prosince domácí společenský večírek, na něž pozvaly i obmezený počet našich vojáků a důstojníků, mluvících francouzsky. Na naší lodi pracovaly ve dne i v noci pilně jeřáby a čínští dělníci, nakládající do naší lodi různé zboží. Kolem lodi byl stále zástup čínských převozníků a obchodníků se vzpomínkovými předměty, banány a argumy i lod'ky žebrajících Číňanů, kteří do sítí chytali každý odpadek, odhozený z lodi anebo plovoucí po hladině. Při tom se neustále mezi sebou hádali a tropili hluk.

Teprve 28. prosince bylo nakládání zboží ukončeno a 29. prosince zvedla loď »Trazos-Montes« kotvy, aby opustila Šanghaj a plula na jih k rovníku. Pluli jsme opět po Yangtsekiangu k moři, ale po několika hodinách stala se nám malá nehoda, neboť loď naše najela na mělčinu a uvázla na písku, naklonivši se poněkud na jeden bok. Museli jsme vyčkatí nejvyššího přílivu, abychom se za pomoci dvou jiných parníků s mělčiny opět dostali. V ústí Yangtsekiangu do Žlutého moře jsme opět zůstali státí a loď spustila kotvy, neboť rudá světla majáku hlásila na moři nebezpečný tajfun a prudkou bouři, při níž cesta mezi četnými skalisky v moři je nejistá. Teprve 30. prosince odpoledne vyjeli

jsme na širé, prudce rozvlněné moře a vzdalovali se od čínských břehů, na nichž jsme ztrávili příjemné vánoce. Pamět na tyto krás-

né vánoce čsl. legionářů v Šanghaji z duše jejich účastníků nikdy nevyjmí, neboť krása nehyne ani v dálných vzpomínkách.

Kdyby tonula loď...*)

Na Olympu bědují: »Což, všechno vem hrom, ale ty naše bedny, ty naše kufry.«

Některí bráškové: »Lomikarové, zveme vás na boží soud...«

Jiní: »Tak, teď už tím frajtrej přece nebudu...«

Některé ženy: »Ach, ja dura, počemu ja s Čechom svjazalas...«

Některí mužové: »Vy, kteří se ne- utopíte, pozdravujte mou maminku a řekněte jí, že »Ona« se utopila taky...«

Příslušníci: »S bohem, Ty drahá česká vlasti...«

Mlčeliví bráškové: »To je zrada, ti darebové nás posadějí na loď, která se utopí...«

NOVÝ ROK U ČIŇANŮ

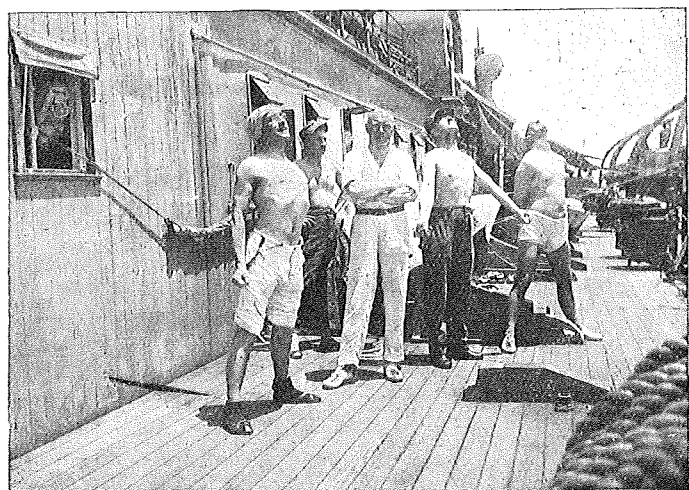
F. JIRKOVSKÝ

Z čínských svátků přední místo zaujímá Nový rok, který spadá v dobu mezi 21. lednem a 19. únorem, a jako takový značí den radosti pro celý národ. V tento slavnostní den všechno hoduje, oddává se veřejným zábavám a radovánkám a úřady chovají se s největší shovívavostí k různým rozpustilostem.

Asi 10 dní před Novým rokem zastavují se práce v úředních kancelářích, úřední pečeti se uschovávají. Soudní svátky trvají

celý měsíc; v této době jest zakázáno trestati zločince a vyhotovovati byt i sebe důležitější listiny. — Taktéž i závody a obchody, v nichž to celý rok víří jak v mravenčím hnízdě, v tu dobu ztichnou.

V poslední 2 dny roku přináší každý Čiňan poděkování a oběti ochranným duchům svého domu, duchu pak kuchyňského krbu zvláštní hold, odpovídající patrně zjevenému ideovému názoru učení Budhova. Jest totiž víra, že v novoroční noci vznáší se duch ku-

Sluneční lázeň na loďi.

*) Z přílohy časopisu »Na vodě«.

chyňského krbu k nebesům, aby tam podal zprávu, co všechno za ten rok poznal a pozoroval. Aby si Čiňan svého ducha naklonil, obětuje mu na tuto cestu k nebesům vůz, koně a různé mince (ovšem vše zhotovené jen z dřivek a pestrých papírků). Je-li si však vědom, že by mohl duch o něm referovati cosi obzvláště škaredého, chápe se jeho naivní pověra lsti a přináší duchu za obět veliké množství různých lepkavých, mazlavých sladkostí, aby mu tak rty zaklížil a nemohl o něm nic vypovídati.

V předvečer Nového roku obklopují zlí duchové domy obzvláště četně, proto Čiňané snaží se je zapuzovati četnými ohni a výstřely z raket a bomb a pekelným hřmotem v bubny a puklice a věří, že takovým způsobem osud obyvatelů domu od zlých duchů nijak nebude ohrožován.

Ulice, jindy tak oživené, stávají se na Nový rok liduprázdnými. Každý se zdržuje doma, ba jest i málo návštěv s blahopřáním pozorovati. Zato tím více návštěv uvidíš na druhý den novoroční. Slavnostně oděn, vyzbrojen červenými blahopřejnými listky, zastavuje se každý u svých příbuzných a přátel, aby jim přinesl své blahopřání. Podřízení úředníci hlásí se u svých představených, nejen proto, aby jim blahopřáli, ale aby jim i věnovali pozornost. Nový rok jest pro Čiňany totéž, čím jsou u nás vánoční

svátky, příležitosti, kdy jeden druhému udílí dárky. Jest to doba, kdy jeden druhého chce viděti šťastným. Dokud neuplyne týden v Novém roce, nesvléká se sebe Čiňan svátečních šatů a na všeobecném jásetu berou účast i chudí. Ovšem pro lid, který si musí dobývatí svůj denní chléb v potu tváři, netrvá novoroční slavnost příliš dlouho.

Květinou novoroční jest narcis a jest velmi dobrým znamením, jestli k tomuto dnu v domácnosti ukáže se poupě této květiny.

Ale Nový rok jest také dnem, kdy každý Čiňan musí vypořádati své účty a tato povinnost jest pro mnohé trpkou kapkou peřlů v pohár radosti, ba pro některé končí přímo tragicky.

Toho, kdo nemůže aneb nechce zaplatiti, nenechají jeho věřitelé spáti, ani jísti, dokud neučiní zadost své povinnosti, aneb jinak se s nimi nevypořádá. Ať už je to zákon nebo starý způsob, Čiňanu věřiteli jest dovoleno v novoroční noci dveře i okna domu, v němž jeho dlužník bydlí, přímo vylámati a něco si s sebou vzíti, čehož se vinník nejvíce obává, a to z toho důvodu, protože takovým způsobem zlí duchové a démoni, na všech stranách kolem bloudící, tím lehčeji mohou se dostat do jeho příbytku.

Charbin, 12. ledna 1920.*)

*) Z »Čsl. deníku« čis. 614 z 23. II. 1920.

NĚCO O KANADĚ

Tyto dvě stati jsou výňatky z brožurky, vydané Informačně-osvětovým odborem čsl. vojska na Rusi v knihovně »Čsl. vojáka« jako sv. 8. Ač data některá budou patrně již zastaralá, otiskujeme je jako dokument osvětové práce na Rusi, všímající si i poučení čsl. vojáků o zemích, kterými projížděli. Ostatně krátké tyto články i dnes poskytnou čtenářům dobrou informaci o Kanadě.

I.

Domů — napříč Kanadou.

Dr. R. Raše.

Některé anglické lodi, určené k naší dopravě, pluly do kanadského přístavu Vancouveru na západním břehu kanadské Columbie. Zde začíná velká pacifická kanadská

dráha, probíhající od Tichého oceánu až k Atlantickému a končící v St. Johnu v Novém Brunšvíku na východním břehu Kanady. Dráha od Vancouveru vede velice romantickou krajinou, protínajíc vysoké hřbety Skalních hor, na místě pověstného Kitsking — horského pásu — snižuje se do nesmírné roviny, která pod rukou pilných kolonistů stává se čím dále tím bohatší obilnicí celého světa, zatačí k největším jezerům na světě (Vrchní jezero — Lac Superior, Huronské jezero), potom jde po břehu řeky Ottawy a mocného veletoku sv. Vavřince. Hlavní stanice pacifické kanadské dráhy jsou v mě-

stech: Vancouver, Galgar, Regina, Ottawa, Montreal.

Kanada má 3,600.000 čtver. mil a je tedy 30krát větší než Velká Británie s Irskem. Žije tam 7,200.000 obyvatelů, jednak potomků anglických přistěhovalců, jednak starých francouzských kolonistů (tito žijí většinou v provincii Quebec), potom Indiáni, na severu Eskymáci.

Na západě jest Kanada velice hornatá. Nejvyšší hory ve Skalním pohoří jsou: Mont Brown a Mont Hockel (10.000 stop vysoké). Na východě od jezera Vvššího počínaje až

stříbro, měď, nikl a železo), potom na uhlí a petrolej. Exportuje se stavební dříví, sýr, dobytek, obilí, ryby, kožišiny a ovoce. Importuje se rukodílné a koloniální zboží.

Přístav Vancouver má 100.000 obyvatelů, leží na ústí řeky Traser River. Je to nové výstavné město v pozadí s ohromnými hřbety Skalních hor. Naproti němu, oddělený průplavem Queen Charlotte, je ostrov Vancouver s hlavním městem Victoria. U ostrova Vancouveru konají se lovy na tuleně, v řece Traser veliké lovy lososů. Do přístavu Vancouveru sjíždějí se lovci zvěře i ryb se svou

Skupina Indiánek kmene Darien.

k Labradoru jest krajina pahorkovitá. Mezi Skalními Horami a Východní Pahorkatinou rozprostírá se ohromná rovina z části už zkulturnovaná, z části porostlá mohutnými lesy a prerijsní travou.

Klíma kanadské jest podobné sibiřskému — je kontinentální — velice zdravé, chladná, ale suchá zima přechází v krátké, avšak horké léto s četnými srážkami. Politicky Kanada jest rozdělena na 9 provincií, z nichž každá má svůj sněm. V čele každé provincie jest anglickou vládou naznačený »lieutenant-gouverner«. Pro celou zemi pak jest dominion parlament v Ottawě, kde sídlí i guvernér-generál.

Kanada jest dosud převážně rolnická země. Hlavní její produkty jsou zemědělské. V Kanadě je mnoho dolů na různé kovy (zlato,

kořisti. Jsou tam veliké továrny na konzervování lososů.

Calgary jest středisko zemědělské industrie, kam svázejí své výrobky majitelé okolních lanchů. Město Regina jest hlavním městem provincie Sascatoon, která není ještě dostatečně obydlena, ačkoliv má nejbohatší pšeničnou půdu.

Hlavní město Kanady Ottawa s 800.000 obyvateli jest sídlem generála-gubernátora a všech ústředních úřadů.

Město Montreal (460.000 obyvatelů) jest největším obchodním městem Kanady. Má silně francouzský ráz. Nedaleko Montrealu na ostrůvcích Thousand Islands jest letní sídlo londýnských a jiných milionářů.

Quebec má překrásnou polohu na návrších, dominujících nad řekou sv. Vavřince,

a má 78.000 obyvatelů. St. John, konečná stanice kanadské pacifické dráhy se 42.000 obyvateli, jest jeden z nejvýznamnějších a nejživějších přístavů kanadských.

V Kanadě žije dnes mnoho Čechů a kanadští dobrovolníci četně a čestně účastnili se boje za osvobození vlasti.

Bratři, jedoucí přes Kanadu, mohli se mnohému naučiti v této nové zemi, zvláště srovnávajíc poměry sibiřské s kanadskými, když obě země jsou si tak podobny i polohou i podnebím.

II.

Stručný popis cesty Kanadou.

Fred Bulík.

Říše kanadská se dělí na devět provincií a v postupu od západu k východu jsou to: Britská Columbie, Alberta, Sascatoon, Manitoba, Ontario, Quebec, Nový Bransvic, Nová Scotie a ostrovy prince Eduarda.

Říše kanadská neb Dominion of Canada náleží Velké Británii již od r. 1763, konce to války sedmileté. Ústřední vláda jest usídlena v Ottawě, městě v provincii Ontariu, v nížině nedaleko jezera Ontario. V Ottawě jest sídlo gen. guvernéra, kterého ustanovuje anglická vláda, kdežto parlament jest sestaven volbou senátorů z lidu. Každá provincie kontroluje i spravuje si své řízení provinciální asi v téže formě, jako Spojené státy severoamerické.

Může se počítati, že dobrá třetina obyvatelstva Kanady je původu francouzského, žijící většinou v Ontariu a Quebecu. Obyvatelé, mluvící anglickým jazykem, jsou většinou anglického nebo skotského původu. Z přistěhovalců jiných národností žijí zde: Rusové, Poláci, Čechové. Na Pacifiku pak Číňané.

Vancouver jest největším přístavem na pacifickém pobřeží. Je to rychle vzrůstající město s malebnou polohou i okolím. Podnebí je zde mírné, sníh v zimě je zde jen zřídka, ač na horách, které již několik mil za Vancouverem se vypínají do výšky, sníh leží po mnoho měsíců. Vrchy tyto jsou porostlé stromy smrkovými, cedrovými, některé jsou až 500 let staré, vysoké až 80 metrů. Vancouver je střediskem průmyslu dřevařského. V Novém Westminsteru, asi 60 mil od Vancouveru,

jsou největší pily na světě. Dříví vyváží se do ciziny, nejvíce do Velké Británie. Město vyniká čistotou a jest nejmoderněji stavěno. Elektrické dráhy i automobilové omnibusy, jakož i přívozní parníky odvázejí zvláště v létě cizince do »Národního parku«. To jsou zbytky divokých pralesů. Nejkrásnější z nich Capalino s hlubokými roklemi, přes něž vedou visuté lanové mosty, zřízené pro turisty. Ve Vancouveru sbíhají se železnice dvou velkých společností. Kanadská pacifická dráha a Velký Trunk, které vedou až k atlantickému pobřeží.

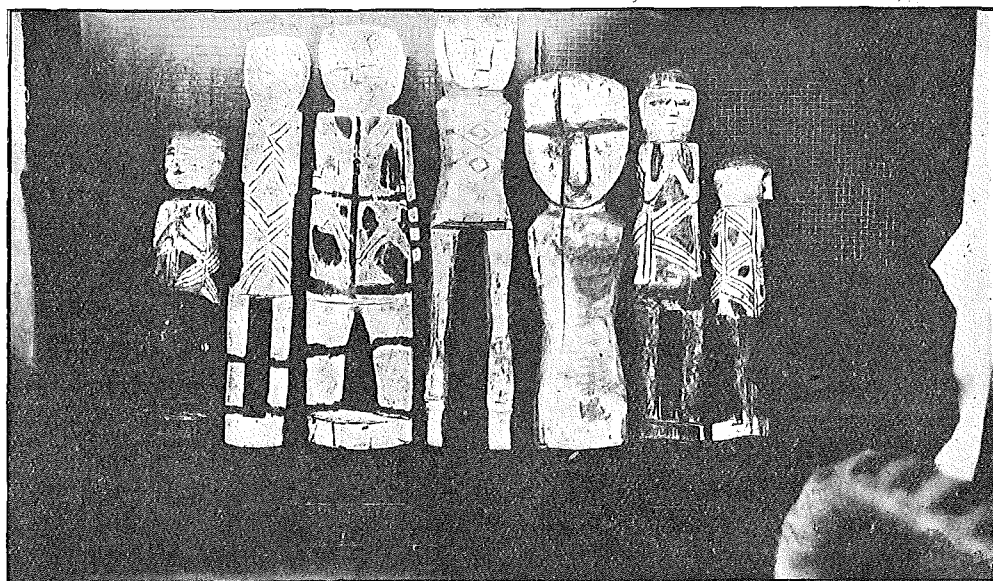
Victoria, hlavní město provincie, leží na jižním cípu ostrova Vancouveru. Spojení s městem Vancouverem, jakož i Seattlem, přístavním městem ve Washingtonském státě, udržují velké parníky přívozní, které vykonávají cestu denně.

Z Vancouveru na východ probíhá železnice úchvatným a vysokým pohořím Kanadské Rokyty (Skalní Hory), které dosahují výše na 12.000 stop. Krajiny Britské Kolumbie jsou dosud neprozkoumány, vyjma několik mil podél železnice. Hory pokryty jsou lesy smrkovými, v nichž jest mnoho zvěře, zvláště losů, jelenů, medvědů a skalních lvů. V bystrých řekách žije hojně pstruhů a při břehu Pacifiku loví se mnoho lososů, sledů, platýzů. V Britské Columbii žije dosud mnoho Indiánů, aniž by jim byly vyhrazovány zvláštní rezervace, jako se děje ve Spojených státech severoamerických.

Žijí zde pouze v malých skupinách a nikterak neobtěžují bělochů. Živí se zde rybařením a dřevorubstvím. Dříví z Britské Kolumbie dopravuje se do Vancouveru. Z nerostů dobývá se zvláště měď, uhlí a stříbro. V západnějších krajích čerpá se petrolej. Ročně pořádá se do vnitrozemí Columbie mnoho výzkumných i loveckých výprav a tu najímají se Indiáni jako velice zkušení průvodci. V dřívějších dobách, kdy nebylo zde železnic, doprava se udržovala po malých loďkách, zvaných kanoe. V této zemi jest nesmírné množství jezírek. Loďky canoe lze lehce přenášet a dají se upotřebit k plavbě i na sebe menších potocích nebo bystřinách. Indiáni byli pravými odborníky ve stavbě těchto loďek. Kanoe staví se z březové kůry,

stahují se lýčím ze smrkových nebo cedrových kořenů, žebra loďky jsou z větví cedrových.

Podnebí Britské Columbie jest na pobřeží velmi mírné. Ohromné lesy ročně bývají zachváceny velkými požáry, které povstanou buď od jisker z lokomotiv podél železnic, nebo bleskem za velkého sucha. Cesta po železnici krásnými sceneriemi kanadských Skalných Hor vábí sem mnoho cizinců. V některých místech vyvěrají horké léčebné pra-

Indiánští bůžkové ze dřeva.

meny, jako Banff, kde zřízené lázně těší se v sezoně letní i zimní velké návštěvě.

Jízda vlakem kanadské pacifické dráhy trvá Britskou Columbií asi 22 hodiny. Prochází četnými tunely, průsmyky a údolím, nad kterými se vypínají ledovité hory, z nichž je největší ledovec Robsonův, vysoký 1368 stop, odrážející se v krásném jezeře Bergově.

Po dvoudenní jízdě po kanadské pacifické dráze z Vancouveru přijíždí vlak do hlavního města provincie Sascat Chevan Reginy se 40.000 obyvateli. Vyznačuje se velkými trhy na koně. Tak jako v Albertě, chovají se koně i v tomto kraji na renchích, velkých to nepřehledných pastvinách. Zima v této provincii jest krutá a v létě panují zde veliká sucha. V jižních krajinách daří se pšenice.

Metropolí západní Kanady jest Winnipeg, ústředí všech železnic. Odtud rozbíhají se dráhy na východ, jakož i do Spojených států.

Přímé spojení na Chicago. Asi 40 mil od Winnipegu na sever prostírá se velké jezero Winnipeg. Zde udržuje se čilé spojení paroplavební s Manitobou. Winnipeg jest velké, rychle vzrůstající město s obchodním i průmyslovým životem. Velké trhy na obilí které se dává do elevátorů, stavěných buď ze dřeva, nebo ze železné konstrukce. Tyto lze viděti na každé stanici, skoro ve všech západních městech Ameriky. Asi 70 mil od Winnipegu, města čítajícího asi 25.000 oby-

vatel, při řece Assinibone, jest malé městečko Portage la Prérie a bude asi zajímat naše vojáky; zde soustředili se v r. 1916—17 naši první dobrovolníci ze Spojených států a Kanady pod praporem 223. pluku winnipegského. Zde prodělali výcvik a na jaře r. 1917 odjeli do Francie z přístavu Halifaxu na poloostrově Nového Skotska. Před odjezdem přijela do Portage la Prérie výprava z Chicaga, aby odevzdala družině český praporek. Praporek tento byl později uschován v Londýně, když česká družina odjížděla do Francie a potom předána dru Benešovi, který svěřil jej 21. českému pluku v Cognacu, aby odvezl jej s sebou do Prahy. Družina čítala jen asi 350 dobrovolníků, kteří se sjeli ze všech končin Spojených států i Kanady v té době, kdy ve Spojených státech vzhledem k neutralitě nemohlo se ještě počítati s organizací česko-amerického vojska. Když ve Winni-

pegu na nádraží seřazena byla česká družina k odjezdu do přístavu, aby za krátko po kanadském transportu odjela do Anglie, tehdy po prvé davy kanadského lidu i vojáků obnažily hlavy, aby vyslechly českou hymnu, hranou kapelou 223. pluku winnipegského, kam přidělena byla družina.

Z Winnipegu ujíždí vlak pacifické železnice dále na východ do úrodné nížiny provincie Ontario, krajiny protkané přečetnými řekami i jezery. Jižní Ontario jest porostlé krásnými lesy smrkovými i cedrovými. Daří se zde ovocné stromy, jako broskve, jablka a třešně. Z nerostů doluje se zde na nikl v okolí jezera Ontario, nechybí ani zlato a stříbro. Ottawa je hlavní město této provincie a sídelní místo anglického guvernéra. Město vyniká čistotou a krásnými stavbami (parlament, universita) a je střediskem dřevařského průmyslu. Má asi 100.000 obyvatelů.

Po šestihodinové jízdě přijíždí vlak do metropole Kanady, jednoho z nejstarších měst, Montrealu, v provincii Quebec s půl mil. oby-

vatel. Umístěno jest na levém břehu mohutné řeky sv. Vavřince, již odtud splavné pro mořské parníky. Město má krásnou polohu a vyniká čilým obchodem. Průmysl dřevařský, velká skladiště kožíšin, které se sem přivážejí ze severu. Dvě třetiny obyvatelstva jsou francouzského původu.

Z Montrealu asi po desetihodinné plavbě parníkem po řece sv. Vavřince přijede se do nejstaršího francouzského města Quebec se 70.000 obyvatel. Město toto bývalo ve starších dobách důležitým přístavem obchodním. Obyvatelstvo jest většinou původu francouzského, zachovalo si svou řeč, zvyky i školy. Náboženství je katolického. Celá provincie Quebec patřila až do konce století sedmáctého Francii. Severnější krajiny jsou hornaté, mnohé ještě neprozkoumané a bohaté na železo, měď a uhlí. Z Quebecu odjíždějí lodí transatlantické do Evropy. Přístav jest však otevřen jen v létě, jelikož řeka sv. Vavřince v zimních měsících zamrzá.

černošský trh.

V HONGKONGSKÉM ZÁLIVU

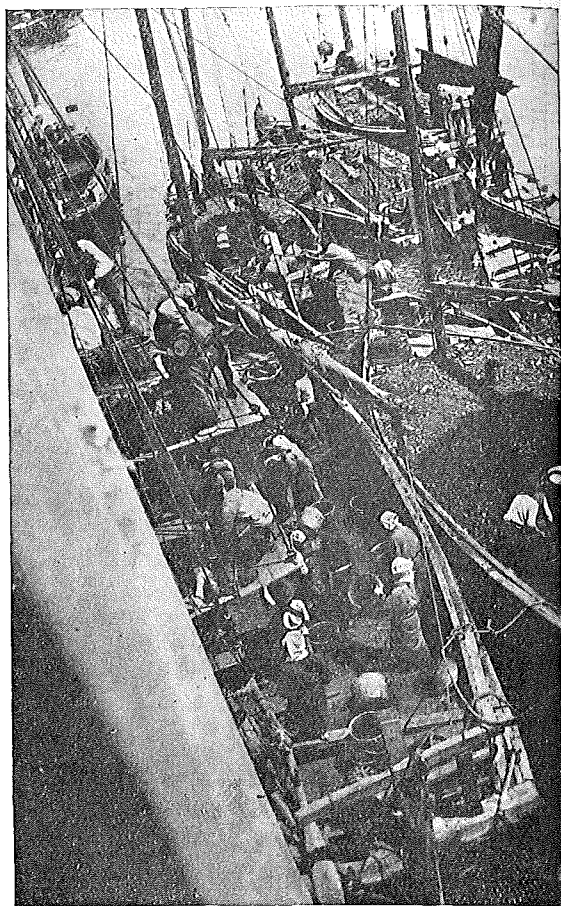
ADOLF ZEMAN

Plujeme tiše. Naši pozornost vzbudilo hejno plovoucích delfínů, jichž těla vyhupovala se jako v rytmickém pohybu nad hladinu a převalovala se po vlnách na několik metrů od naší lodi. Působí zvláštním, milým dojmem ta spousta živých, veselých a jakoby si hrajících obyvatel mořských hloubek, jichž objevení se v širém moři přivítáš jako zjevení se člověka v daleké pustině. Nemůžeme se ani nasytit pohledem na veselou hru delfínů, těchto druhů člověka na širém moři.

Téměř každý den chystá nám moře nějaké překvapení, ukazujíc nám na odiv tajemnou říši svých obyvatel, tu silného, hrozivého žraloka, tu tenká těla úhořovitých živočichů podoby hadí, tu létající okřídlené rybky či cosi podobného. Chvillemi zacvrliká nad hladinou několik malých žlutavých ptáčků, již sídlí na naší lodi, nebo zakrouží nad ní osamělý velký bílý pták s dlouhým chvostem, na způsob rajky.

Škoda, že nejsem přírodopytcem, abych dovedl pojmenovati všecku tu mořskou živočišnou rodinu, tak zajímavou a pestrou pro naše oči. Čínské džonky a plachetní sampany na hladině se množí a jich obrysy a temné skvrny netopýřích plachet ostře rýsují se na růžovém nachem ozářeném obzoru. Moře zaplaveno jest nachovou barvou, jež se temní na západě, jest klidné a jen lehké vlnění jeho široké hrudi prozrazuje jeho život. Dýchá plnými plicemi vlhkou vůni, v níž jakobys cítil daleký aromat kvetoucích tuberů a oleandrů na vzdálených březích. V šedavé a zelenavě popelavé mase vodních par planulo ohnivě rudé slunce, jež svítilo svou poněkud zploštělou koulí jako ohromný čínský lampion. Zvolna se nížilo k obzoru, jenž rudl a barvil celou hladinu, která tvořila obraz rozlité krve. Moře temnilo se kolem a ztrácelo se do nekonečných dálek, splývajíc s kobaltově modrou oblohou, na níž tryskly prvé mdlé hvězdy... Ohnivá koule pomalu přiblížila se až k hladině a smočila svůj okraj

do vln, jež se zachvěly. Ještě několik okamžiků a zmizela pomalu, majestátně v moři, jež ji pohltilo v bezdno. Jen růžový nádech obláček s ostře světlými stříbrnými a zlatými třásněmi a okraje vlnícího se oceánu na západě označovaly místo, kde utonul zářivý kotouč sluneční.

Nakládání uhlí v honkongském přístavu.

Moře ztemnělo úplně a jeho barva stala se temně zelenou. Jen po bocích vysokých vln sklouzl ještě chvílemi polibek růžového odrazu světla. »President Grant« tiše brázdí zelenou, jakoby hustou vodu, jež se třísťí a pění o jeho železné boky. Náhle trysknou dýmákové krůpěje vod nad tříšticími se vlnami a těkavá, mdlá záře měsíční rozleje se v dlouhých paprscích po hladině. Široký pruh roztaveného stříbra zatřpytí se mořem

a přelévá se lehce po čeřících se vlnách. Tichý je oceán ve světle zářící měsíční noci a jen jemně šelestí příboj jeho vln, dorážejících k naší lodi.

Oh, čarovná pohádka moře za tichých letních nocí, zvoucí k přemýšlení a probouzející neznámé pocity lidského štěstí i jeho tragédie, jež uvádíš duši ve sladkou Nirvanu zapomnění. Pluješ oceánem a cítíš svou nicotu, cítíš velebnost přírody, její mohutnost a velikolepou krásu a maně projede ti mozkem:

»Kam pluješ? Kam tě unášá ten nádherný oceán bez mezí, ten oceán Gončarova, Kellermanna, d'Annunzia?« — Díváš se do vln a chápeš vábivost, tu láskající a svůdnou vábivost jeho hlubin a chápeš Knüpfera, jenž svěřil raději své tělo jeho nádhernému objetí, než příšernému tlení v zemi. Nebylo umělce, jenž by nebyl vzdal svůj povinný hold jeho kráse. Není člověka, jenž by nebyl uchvácen jeho velikostí.

V dále temní se v měsíční mdlé záři břehy, z nichž chvílemi zasvitnou velké hvězdy majáků, soupeřící s tisíci hvězd, třípyticích se na obrovské klenbě nebeské.

Předposlední noc před Hongkongem. Nechce se ani usnout. Všichni očekáváme panorama Hongkongského zálivu, o němž jsme tolik slyšeli a čekáme známé scenerie jižních přístavů, boky Kotorské či něco podobného.

Zdá se nám, že nás nemůže již nic překvapit. Vzpomínám na panenské krásy Dalmacie, jižní Francie a Itálie a čekám stejný kolorit a scenerii. Zdá se mi rovněž, že po velebných divech tyrolských a slovinských Alp, po bolestně smutných krásách Krasů a Černé Hory a zasmušilých Karpatěch a Tatrách po unylé poesii českých hvozdů a hor, po všem tom, co zřel jsem na širé Rusi a v Asii, v dalekém Turkestaně, až na hranicích Persie a Afganistanu, na březích Azovského a Černého moře, v zelených stepích donských a Povolží, v tajgách a sněhu Sibíře, na březích modrého Bajkalu, v mongolském kraji Zabajkalí, divukrásné Mandžurii se svou čínskou kulturou a Tichém oceáně, zdá se mi, že už skutečně není nic, co by mi mohlo býti novým.

»To všechno už tu bylo,« říkal jsem si s Ben Akibou. A přece... Dnes jsem jist, že,

kdyby Ben Akiba byl dobrovolcem československé armády na Rusi a byl by přišel po prvé do Hongkongu, nebyl by nikdy těch slov pronesl.

Venku ještě je temno, když blížíme se ku břehům ostrovů nedalekého Hongkongu a začínáme projížděti mezi nimi úzkým průlivem. Paluby rychle se oživují a kdekdo spěcháme z kajut i z podpalubí na paluby, aby nám neušel obraz blížícího se přístavu. Vjíždíme do úžiny mezi ostrovy, jichž dosti strmé hory vysoko pní k nebi a hýří tropickou zelení.

Prožíváme onen známý pocit prudkých kontrastů, když ze země sněhu a mrazu objevíš se náhle v nejkrásnější přírodě, plné slunečního jasu, zeleně a květů. Jako kdysi před šesti lety, když ruské vlaky přivezly nás zajatce ze zasněžených Karpat na hranice Persie do slunného Aschabadu.

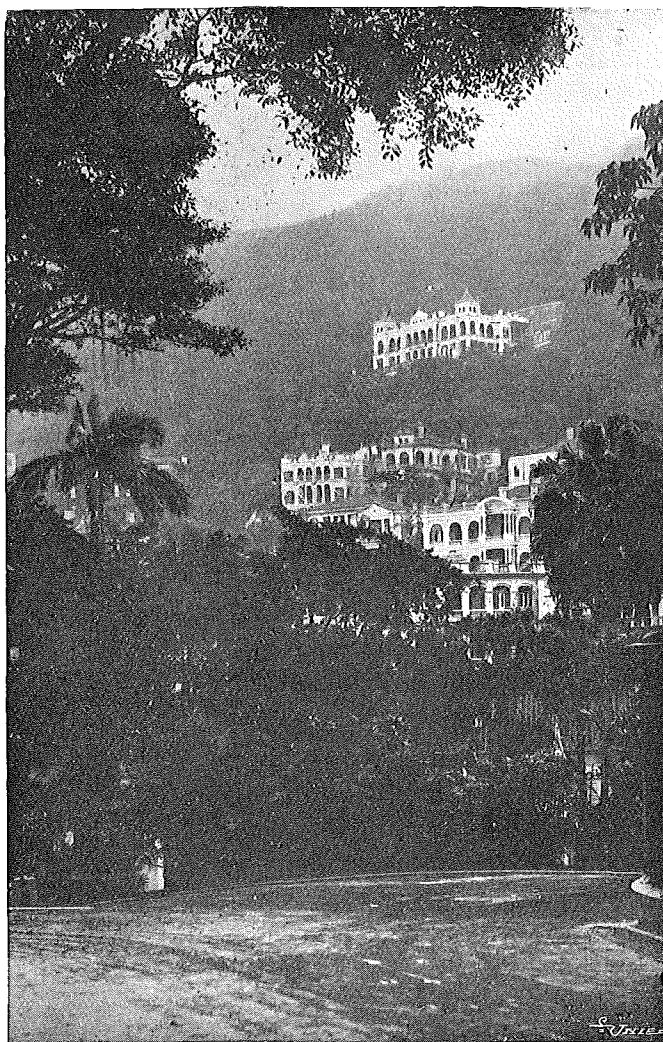
Modrá barva moře náhle se změnila a dostala barvu mléčného, zeleného skla. Slunce zlatilo temena hor a vysoké, nádherné bílé stavby zvláštního slohu svítily ze zelených úbočí a strání. Podle naší lodi pluje celá řada plachetních lodí a loďek od břehu ku břehu, po úbočí hor vine se žlutavá linie kolejí a vesele uhání železnice. Hory stávají se vyššími a strmějšími, tvoříce kotlinu, do níž vjíždíme. Otvírá se nám nádherný pohled na přístav v Hongkongu, jenž skutečně připomíná poněkud zátoku Kotorskou, jenom že se zcela odlišnou scenerií, barvami a vzduchem. Kotouče par valí se po horách a nad celým zálivem, v němž stojí řada lodí menšího i většího typu na kotvách. S pravé strany rýsuje se ohromný obr americké lodi s dvěma komíny, v němž ku svému údivu poznáváme »Ameriku«, dopravní loď s 4. a 5. plukem, která již před několika dny vyplula z Vladivostoku.

Proti nám zdvihá se vysoko horská masa, pokrytá bujnou tropickou vegetací. Již pouhým okem možno pozorovati palmové háje s typickými, širokolistými nízkými stromy, s vysokými štíhlými palmami s peřistými korunami, čnicími do výše. Ohromné stavby orientální architektury, široká a výstavná mola a pobřežní stavby, prozrazují velikolepost a nádhernou eleganci přístavu.

Lod' zmirňuje svůj chod a začíná se otáčet na místě, víříc hluboko vodu, že se její hladina zkalí zvednutým pískem a bahnem s mořského dna. Ohromná žlutá, kalná skvrna rozleje se kolem zadku naší lodi. Na protějších horách žloutnou se vysekané

společností, převozních, paroplavebních firm atd.

Na naší lodi kypí práce. Spouštěna kotva, spuštěn visutý železný můstek se zábradlím a lod' zůstává státi daleko v přístavě, neboť pro svou velikost a hluboký ponor nemohla

Hongkong.

skvrny pískovcových skal, kudy vedou silnice až na nejvyšší místa, jež všechna jsou zastavěna a pokryta ojedinělými, nádhernými stavbami, nořícími se do kypré zeleně.

V přístavu, jak viděti, panuje rušný život. Remorkery a kátery jezdí po zátočině, vlekouce s sebou barži, připjaté s boku neb na zádi a naplněné různými náklady. Mezi spouštěnými čínských lodic s plachtami i bez nich prolétají se četné parní i motorové lodice pobřežních a policejních úřadů, obchodních

přistati až u mola jako druhé menší lodi. Sotva jsme stanuli, roj čínských lodic zamířil k nám a obklopil naši lod'. Lodice byly plny žen a dětí, jež byly ozbrojeny dlouhými tyčemi, na jichž konci umístěny byly sítky nebo košíky. Nastal huronský pokřik, jehož význam jsme s počátku nepochopili, ale pak jsme poznali, že jde o žebrání. Lodní kuchaři jali se z otvorů lodních házeti dolů odpadky masa, zeleniny, prázdné krabice od konzerv, ba dokonce i stěva a různé svinstvo, o něž

by se ani zvíře nedralo, ale o něž dole čekající ubožáci sváděli zuřivý boj. Maně mi připadala na mysl ta hrozná scéna z Mirbeauovy »Zahrady muk«, v níž krmí shnilým masem nebohé vězně.

Jedna zvláště hezká Čiňanka svoji koketností získala si kučeravého kuchaře, jenž jí kladl do její sítky lepší kousky masa, brambory atd. Opodál žebřali Čiňané o staré prádlo, o něž opět rozpředl se divý boj. Hochům dělalo to ovšem zábavu a tak lítal kus staré československé garderoby za kusem s vysoké paluby dolů do moře. Jedna košile spadla opodál loděk a hned několik tyčí napráhlo se za ní, když v tom okamžiku jeden z Čiňanů, křepký, malý človíček, vrhl se v záru boje, jak byl, do vody, a mocnými vzmachy rukou octl se u košile a vítězoslavně ji zachytil. Vyšvihl se pak na lodku a utíraje stékající vodu s mokré košile a tváří, vítězně cenil své žluté zuby na zástup bratří. Svou odvahou ovšem získal si plné sympatie našich hochů a kus za kusem lítal s paluby k jeho lod'ce. Čiňan skákal a lovil svou podivnou, často až příliš problematickou kořist a druzí závistivě pohlíželi na něho, jak jim před noseem loví bohatou pro ně kořist. Jeho lodka byla naplněna záhy starým prádlem a byl by se zajisté stal Kroesem, kdyby náhle se mu nebyl objevil konkurent a hra začala býti zábavnější. Chvillemi div si konkurenti nevjali do vlasů ve vodě.

Loděk přibývá. S rýžovými klobouky na černých hlavách v podobě muchomůrek a v temně modrém známém čínském úboru s úzkými kalhotami a úzkou košilí kolem beder, mistrně veslují svým jediným veslem, umístěným na zádi lodky a kymácejí se na vlnách. Dostavují se obchodníci s banány a jižním ovocem, pohlednicemi a různými třetkami. Závistivě pohlíželi jsme na vyložené v lodkách bohatství, ale těžko nakupovat, když nikdo z nás neměl ani viny. Sibiřské peníze jsme utratili a zde ostatně ani by nám nebyly nic platny, amerických ani místních hongkongských peněz jsme neměli. — V tom ohledu jsme na tom byli uboze.

Naši fotografové vyložili se na všech příhodných místech se svými aparáty, aby »chytali« obrázky. Fotografická manie, jak

známo, patří do odrůdy »tichých bláznů«, a kdo jednou jest zachvácen touto nemocí, jest ztracen.

»To bude zase zkažených ploten!« dovolují si kousavou poznámku k dělostřeleckému poručíku X. — »A pokaženého papíru!« odsekl mi jízlivě tento. Kousl jsem se do rtů a rozumně mlčel.

K lodi se blíží džonky, naplněné klecemi, v nichž piští kanárci, pestří se papouškové a kňučí roztomilí, huňatí čínští psíci. Netrvá dlouho a obyvatelé klecí v košících, upevněných na tyči i s nimi se stěhují na naši lod'. Američtí námořníci i důstojníci a jich dámy těší se z psíků a ptáků jako děti, třebaže je musí chovati tajně, a běda psu, který přijde na oči starému kapitánu lodi. Putuje hned do moře, neboť jest přísný zákaz, chovati psy na lodi. Přes to vezeme i my dva nádherné exempláře sibiřských psů, památku to po nešťastném generálu Štefánikovi, do vlasti.

Po celý den, rozumí se samo sebou, bylo na naší lodi živo jako v úle. Pozorovali jsme život kolem kotvicích a plujících lodí, kolem nichž tak jako kolem nás tulila se celá mračna lodic. Kolem našeho »Granta« seskupila se flotila širokých barží nákladních s uhlím, pitnou vodou, zeleninou, masem, rybami atd. a »President Grant« plnil si útroby na další dlouhou, cestu až do Singaporu. Musil naložit tři sta vagonů uhlí, což jest slušná dávka. Jeřáby pracovaly plnou parou a Čiňané ve svých muchomůrkovitých slaměných kloboucích pracovali jako stroj. S jedné strany nakládali uhlí v košíkách jeřábem, s druhé pomocí schůdků, na nichž se rozestavili do řetězu a podávali si košíky jeden druhému. Ve dne v noci s úžasnou pravidelností a rychlostí pracovali tito lidé jako živé stroje.

Přiblížila se k nám lodka s hosty z »Ameriky«. Kupíme se kolem nich a zvědavě nasloucháme novinkám, vyzvídáme, informujeme se o Hongkongu. Za několik hodin »Amerika« má opět vyplouti na další cestu. Závidíme, pravda, trochu hochům z »Ameriky«, že budou snad dříve doma než my, ale v duchu přece jen hoříme zvědavostí a netrpělivostí po návštěvě města.

Hongkong stojí před námi se svou nádhrou jako tajemná pohádka, jež na nás tím

více působila po smutném, zpustlém Vladivostoku, v němž všechen přístavní ruch jako by byl zemřel. Upíráme zrak k neznámému městu, k jeho rovným, jakoby ze žuly vytesaným náběžím, na němž tyčí se řady vysokých paláců a vil, jež ukryty jsou v tropické zeleni bujných zahrad, stoupají po úbočí strání a hor až téměř na vrchol »Peaku«, jenž ční až do oblak. Nepřehledná řada oken, osvětlená jasnou linou se světla, pojí se v dlouhé, světlé řetězy, svítící do padajícího na přístav soumraku. Doléhá k nám vzdálený šum kypícího města a života.

Naše loď nestojí tiše. Zvolna pohybuje se, popoháněna jsouc prudkým proudem, ale pevně drží ji lana na bojích, takže loď otáčí se jen kolem své osy a zaujímá každou chvíli jiné postavení i s visící na ní spoustou barží

a lodic. »Amerika« ocitá se za námi a k večeru teprve dává se do pohybu a pluje kolem nás. Hudba hraje na sesterské lodi a hromové »Nazdar« hřmí nám vstříc, jemuž jako úder z děl zní naše odpověď.

Překvapená hejna racků zděšeně víří vzduchem a »Amerika« mizí pomalu v dáli, provázena našimi pohledy a přáním šťastné cesty. Večer sklání se již nad přístavem. Hongkong svítí v kouzelné noci tisíci světly. Od úbočí až na nejvyšší špice hor táhnou se řetězy světél, mihají se bludná světla elektrické dráhy a probleskuje jasná zář majáků.

Uleháme rozčilení. — V hlavě mihá se nám plno dojmů, hřmí ještě burácející »Nazdar« odjíždějících bratří, zdá se nám o domově a o — hongkongských dolarech. Ach, byla to neklidná noc.

+

HONGKONG J. NOVÁK

Hongkong je vlastně jedním z ostrovů Ladronských. První znali z Evropanů tyto ostrovy Portugalci, kteří dozvěděli se o nich od pirátů, kteří za bouří a pronásledování nalézali na nich bezpečné útočiště. Portugalci, jak známo, znali také první Čínu a prvním mnichem, který přišel v roce 1286 do Kantonu, čínského to důležitého města, ležícího proti Hongkongu, byl Portugalec Fuiaz Odorie. Portugalci, kteří byli také zde prvými kolonizátory, znali tyto ostrovy pod jménem »Ladrones«, t. j. ostrovy lupičů.

Nejdůležitějším z těchto ostrovů pro svou příhodnou polohu stal se Hongkong, jehož jméno však původně znělo »Kwan-Fan-Lo-Clou«.

Zátoka Hongkongská lákala dlouho evropské námořníky, poněvadž skýtala bezpečné kotviště parníkům, které odvážily se daleko do bouřlivého Čínského moře.

Prvá anglická loď přistala v roce 1835. Od té doby Anglie začíná obracet pozornost na tyto ostrovy, začíná bráti obchod do svých rukou, z čehož ovšem vzniká nepřátelství mezi Anglií a Čínou, které končí poráž-

kou Číny a ta v r. 1842 smlouvou nankingskou nucena jest ustoupiti Hongkong Velké Británii. V té době měl ostrov asi 4000 obyvatel, Číňanů, zaměstnávaných se rybnictvím, kteří žili na jižní straně ostrova, kde dnes nalézají se města Pokfulou, Aberdeen a Stanley.

Ostrov byl holý a nezdravý a jedinou jeho přitažlivost tvořil krásný vodopád, jenž řtil se s vysokých hor a jež možno bylo viděti z lodi, plující do Kantonu. Podle tohoto vodopádu byl ostrov pak nazván Heung-Kong-Cheu (ostrov vodopádu), nynější Hongkong. Celé anglické území měří asi 300 čtvereč. mil a má asi půl milionu obyvatel.

Ostrov Hongkong představoval v roce 1840 zcela jiný obraz než má dnes. Byl pustý a nebylo tu dešťů. Část, jež jest dnes nejhustěji obydlena — krásné město Viktoria — byla pustá, pruh města na pobřeží, kde dnes vine se překrásná ulice Deu Voeux, kterou projíždí elegantní tramvaj, byla 10 stop pod vodou a celý pruh země mezi pahorky a mořem byl pokryt křovím a ohromnými granitovými balvany. Nynější příroda a bohatství

ostrova může se nazvati triumfem člověka nad přírodou. Pyšné, nádherné palmy a stromy byly sem přeneseny z Austrálie, Kanady i Jižní Ameriky a byly sem přineseny nejen ku přivodění dešťů — ale s estetickým úmyslem — zvýšiti přírodní krásu a vegetaci, která učinila z Hongkongu jedno z nejkrásnějších míst tropů. Země byla urvána spárám moře, a nyní dlouhé ulice velkolepých budov od ulice Královny až k t. zv. »Praje«, pyšní se na břehu tam, kde dříve v bahništích proudila voda. Velké rezervátory byly vystavěny v horách, takže nyní tam, kde dříve 4000 nebohých Číňanů jen v době tání mohlo z vodopádu ukojiti svou žízeň, jest vody s dostatek pro ohromnou spotřebu více než půl milionu lidí i jich kulturní požadavky.

Západní civilizace, kterou sem přinesli Angličané, měla ohromný vliv na Čínu, neboť odtud vnikala ona do Kantonu a dále do vnitřa velké říše. Reservované a konservativní stanovisko Číny k západní kultuře záhy bylo otřesenno a Číňané začali přijímati poznenáhlu nejen způsob života, ale i západní vý-

chovu. Anglie ukázala se i zde výborným kolonizátorem, nesahajíc zločinnou rukou na náboženský cit tuzemců, na zvyky i tradici národní, neopětujíc na př. chyby Petra Velikého, jenž násilně zaváděl v masu reformy. I ona sahala občas k drakonickým prostředkům. Ještě dnes je viděti zbytky spáleného čínského města, v němž bylo semeniště moru. Angličané spálili celé město a dnes k evropskému městu tulí se velká čínská čtvrť, lišící se od evropské pouze užšími ulicemi, svou rázovitostí a pestrým životem. Jinak i zde jsou vysoké a vzdušné domy téže architektury jako v evropské části, dláždění asfaltové, kanalisace atd.

Čína s počátku zahájila boj s vetřelkyní, ale přirozeně musila podlehnouti. Slýchal a četl jsem hodně o anglické kolonizační politice v Indii pochvalného i hanlivého. Nemohu zapřít, že na prvý pohled v Hongkongu vystupuje na oči pozorovateli spíše příznivý výsledek kolonizační politiky Velké Británie. Vzájemná nedůvěra, jež tak často vedla ke krveprolití mezi osadníky a Číňany,

Malajci.

ustoupila nyní vzájemnému poznání. Číňané naučili se znáti západní právní zřízení, viděli na příkladech výsledky západní kultury a jali se přemýšlet a srovnávat. Výsledek jest volné pronikání západních prvků v jich starobylost kulturu, jež patrná jest na způsobu života soukromého i veřejného, v obchodu, průmyslu atd. Angličané v Hongkongu vedou si vůči Číňanům humánně, nezříš tu očividné opovrhování domácím živlem, jako na př. u Rusů, povýšené stanovisko vůči Kirgizům a Sartům, jak viděli jsme v Turkestaně, či severním kmenům v Sibiři, Číňanům v Mandžurii atd., ani to surové stanovisko Američanů, již dovedou sraziti nebohého tuzemce s lodí, jako se to stalo na příklad v Colombu.

Vůbec jest jistý kontrast mezi Číňanem mandžurským a hongkongským. Zde Číňan vystupuje jako rovnoprávný občan, ať je to boháč či ubohý rikša, nebo dělník-nádeník. Angličané tímto demokratickým duchem, s nímž ponechávají plnou svobodu zvykům i životu druhých národů, dovedli si získati jisté náklonnosti domorodců, třeba nelze mluvit o lásce, a tak choulostivé otázky, jež dříve řešeny bývaly mečem, dnes řeší se smírnými dohovory. Není tu rasového nepřátelství a pohrdání.

Číňané mají v Hongkongu výbornou školu, v níž mohou se učiti užitekům západní kultury. Vidí na vlastní oči vymoženosti techniky poslední doby, elektřiny, telegrafu, telefonu, zdravotní zařízení, školy, soudnictví atd. Mohou si vybrati sami, co chtějí, nikdo je k ničemu nenutí, a tak Číňané skutečně vybírají si jen to, co jde k jejich charakteru, neboť vlastní svou silou převracejí nabyté poznatky v novou, zvláštní, ryze čínskou, ale přece jen nám nevzdálenou civilizaci.

Britské královské kolonie, jak již řečeno, skládají se nejen z ostrova Hongkongu, ale i z poloostrova Kowloon a Nové Territorie. V čele správy stojí guvernér a zákonodárna a výkonná rada (Legislativ a Executiv Councils). Kromě toho jest celá řada úřadů: zdravotní, veřejných prací, vodní, výchovný, přístavní a jiné.

Kromě zmíněných již společností tramvajových ostrov obíhá elegantně zařízená

draha »Star Ferry Company«, je tu elektrická a plynárenská společnost atd.

Hongkong sám je ostrov hornatý, s překrásnými stinnými údolím, v nichž rozbily stánek svůj sportovní, jízdní a fotbalové kluby atd.

Přístav je nejen z nejkrásnějších, ale i nejpríhodnějších v celé Asii. Jest rozložen mezi ostrovem a pevninou a má dva vchody, na východě Lyemun Pass a na západě Suefurský kanál. Ohromné majáky na ostrovech a mysech ukazují v noci lodím cestu do přístavu. Přístav, jenž zaujímá asi 10 čtverečních mil, jest navštěvován lodmi celého světa. Jsou tu velkolepé doky k opravám lodí, zřízené podle posledních vymožeností. Množství velkolepých společností pro export i import má zde své sídlo. Řada nádherných budov bankovních, hospitálů, chrámů, vysokých škol, katolických, anglikánských, lutheránských i čínských ústavů krásí město. Je zde i anglická universita, jež má fakulty lékařskou a inženýrskou.

V Hongkongu vycházejí anglické i čínské denní žurnály a večerníky v počtu asi osmi.

Vodou opatřují Hongkong čtyři velké reservoáry, z nichž největší jest přímo nad městem v Rok Sulamu. Voda proudí vodovodem 4 míle dlouhým a jest filtrována ve dvou stanicích, takže jest bezvadně čistá a ledově chladná. Poloostrov Kowloon má vlastní vodovod.

Kromě dokových dílen jest na ostrovech ještě celá řada továren, dávajících máse Číňanů hojný výdělek, jako: cukrovary, továrny na provazy, papírny, mydlárny, sklárny a pivovar.

Hory na pevnině dostupují výše 4000 stop a ve skryté zeleni jich údolí leží mnoho léčivých míst.

U Hongkongu vystupuje z moře ještě 9 menších ostrovů, z nichž Macao jest portugalskou državou. Kromě obcí a městeček na Hongkongu jest několik obcí i na pevnině, z nichž největší je Tsin-Sha-Tsui s observatoří a policejní stanicí.

Podle sčítání z roku 1911 měl Hongkong 453.793 obyvatel, z nichž bylo 13.157 Evropanů.

Přístav jest svobodný, pouze export a import opia a lihovin podléhá státní kontrole.

Ve městě Viktorii jest mnoho nádherných konsulárních budov, zato není tu divadla, což překvapuje. V posledních letech rozmáhá se tu biograf, který je domorodci velmi oblíben.

CO VŠECHNO JSME ZAŽILI A VIDĚLI PŘI CESTĚ DO VLASTI VÁCLAV MEDŘICKÝ

O dvou holích pomalu dostihl jsem lodní můstek. Zduřené klouby reumatismu na nohou strašně mě bolí, ale myšlenka na domov mě posiluje. Jaké bude asi shledání s rodinou po pěti letech? Parníček s naší čsl. vlajkou dopravil nás v přístavu Vladivostoku až na místo, kde majestátně čekal na nás lodní velikán (»Majnam«) Francie. Po točitých schodech vylézám spolu s druhými bratry do zcela ještě prázdné lodi. Zaujali jsme svoje místa ve vnitřku lodi, kam bylo třeba po schodech sestoupiti. Naše zavazadla byla dána do zvlášť odděleného místa a my zalézali jsme po kolenou na slamníky, které byly umístěny v jakýchsi klecích ve dvou pochodích nad sebou.

Mohutná lodní siréna oznamuje náš odjezd a po chvíli pozorujeme s paluby, kam jsme opět vystoupili, že odrážíme již od břehu. Romantické město Vladivostok, rozložené po svahu až k moři, pomalu mizí nám s očima a projíždíme bludištěm zátok kolem zelených ostrovů, až ocitáme se v širém moři.

Jest slunný, klidný den, ale moře klidné není. Naše prázdná loď, která jako kachna plave po vodě, zmítána jest vlnami, naše žaludky se točí, hlava bolí a důsledek, ostatně všeobecně známý, se dostavuje. Jest 5. srpna, prvý to den naší plavby na rozzlobeném moři. Divný pocit nás jímá, zda přejedeme šťastně tuto velikou louži, jak všeobecně moři říkáme.

Osmého srpna dorazili jsme pomocí lodivoda do Šanghaje. Po moři proháni se sta parničků, malých člunů, rybářských barží

V Hongkongu jest zvláštní měna, t. zv. mexikánský dolar, jenž jest velmi proměnlivý. Běžnou mincí jest 5, 10 a 50 penů, pak 1 dolar ve stříbře, i papírový. Platí zde ovšem i velké čínské taely a americké dolary. Kde by tyto ostatně neplatily?

atd. Po ulicích hemží se Číňané převážně v bílém oděvu a úprkem čínští rikšové uhánějí s dvoukolovými vozíky, jimiž dopravují osoby na místa podle přání. Jest viděti zde život jak v mraveništi. Loď naše jest zaplavena čínskými prodavači, nabízejícími všechno možné. Zároveň přicházejí i dělníci. Dostáváme zde prvý náklad, čaj, vlnu, ořechy a 14. srpna opouštíme přístav.

20. srpna zakotvili jsme v přístavu Hajfon, kde rovněž přibíráme náklad. Pahorkatina je porostlá křovím, nížiny jsou porostlé zeleným kobercem trávy zvláštního druhu. Obyvatelé jsou Indo-Číňané, samá bída, špinavý oblek, samá záplata, ženy jako muži v kalhotách a na hlavách síťové klobouky, velikosti našich řešet. Vystoupil jsem na zemi a usadil jsem se na trávník pod veliký fikovník a snil jsem o domově.

Zlatá touha po domově rušena byla i touhou »vnitřní«. Tři týdny jednotvárná strava, polévka, fazole, čtvrt litru červeného vína a kousek chleba.

Vzduch jest horký, kolem voda, knedlíků — ach těch jest škoda, schne žaludek, schnou i kosti — najíst se tak do sytosti.

Jest 22. srpna a opouštíme přístav. Slunce nemilosrdně do nás praží. Vydatnou službu dělají nám korkové bílé klobouky, bez nichž těžko by jsme snesli toto vedro. Namířeno máme k Sajgonu kam jsme 26. srpna dorazili. Jelikož pobudeme zde delší dobu, byli jsme vyloďeni do kasáren do města. Žár byl zde

strašný. Nahlížím do jednoho domu, kde domorodec jest zaměstnán »děláním větru« v domě Evropana. U stropu natažena plachta, u níž jest uvázán motouz, zaklesnutý na kladku, za který domorodec tahá. Plachta se snižuje a zvedá, a tak dělá chládek.

Kasárna o 2 poschodích byla nádherná budova uprostřed zahrady. Otvorem pro okno a dveřmi prochází horký vzduch, kde se ochlazuje a tak se nám poněkud lépe dýchá. Jest 12 hodin. Jsme voláni k obědu jedním Indem, který svými posunky dává nám znamení k obědu. Odcházíme na dvůr pod velikou kůlnu, kde jsou upraveny stoly a lavice. Usadili jsme se. Jest nás přes čtyři sta a za půl hodiny jsme všichni po obědě. Oběd sestával z devíti chodů: chléb, polévka, maso, vajíčko, omáčka, banán, víno a káva. Nasyčen však nebyl nikdo. Všechno by to byl každý snědl po obědě, jaké toho bylo množství. Po obědě procházíme se městem, které tone v zeleni a uprostřed města je nádherná zoologická zahrada, velikosti asi naší Stromovky. Vše možná tropická zvířata chována je tu v klecích, v bažinách byli ještěti, tu-

leni atd. Pře krásné květy různých keřů a vysoké kmeny palm, jejichž listy do široka se rozkládají, tvoří nádhernou scenerii.

Denně přehánějí se zde bouře s vydatnými dešti a zase žár. Jak mohl by kdo vyhověti výzvě francouzského generála, abychom se nechali zde zapsati do cizinecké legie, kde prý jest třeba pobýti jen tři roky se slušným platem. Slibuje, že zde jest život bezstarostný. Jak těžko by náš člověk v těchto končinách přivykl. A pak ta touha po domově.

V kasárnách byli jsme umístěni ve II. poschodí a ráno spatřili jsme na stropě několik ještěrek, které lovily tam zalétnuvší mouchy. V noci však přelézají přes nás, neboť spíme na zemi.

30. srpna opět nasedáme na loď a 1. září vyjíždíme z přístavu. Z dále hukotem šroubů byli přivábeni žraloci. Jako kavalerie řadou vyskakují a zase se noří, rychlým tempem ženou se k nám, až dorazili k lodi. Vidíme je průzračnou vodou jak krouží kolem a zase poznenáhlu mizí. Vyplašili jsme celá hejna létacích ryb, které letí dosti daleko, než padnou na vodu. Několik delfinů lině válí se na

Invalidé na lodi.

povrchu a svá žlutá břicha vystavují paprskům slunečním. Žár stále stoupá, blížíme se k rovníku. Sprcha je celý den v činnosti, oděv odložili jsme i ten nejnepříjemnější a žízeň hasíme sladkou vodou, která jest promísena rezem.

Večery, je-li klidné moře, jsou nejpříjemnější. Bratři zpěváci utvořují kruh, v jehož středu stojí dirigent a velebné vzpomínkové písně rozléhají se po celé palubě. Zpěvem zlákáni cizinci, kteří jedou s námi, vystupují ze svých kajut a tleskáním projevují pochvalu. Za pozdních hodin nočních umlká zpěv a horkem znavení bratři vynášejí své slamníky z útrob lodi na palubu a ukládají se ke spánku. Je-li moře tiché, není lepší spánek, jako na otevřené palubě. Leč jednou při spánku na palubě loď se povážlivě zahoupala. Kutálíme se dolů se slamníků, vzedmutá vlna se přehoupne přes palubu a jsme namočení, jako bychom byli vytaženi z moře. Rychle odnášíme mokry slamník do své klece. Vlny více a více přelétají palubu, vchod do naší ubikace námořníci zakrývají plachtami, nic nezůstává na svém místě, loď jako hříčka jest zmítána vlnami, plechové nádoby se kutálí a my narážíme hlavou na pažení klece, zmítání s místa na místo. Bouře trvá dva plné dny a kapitán lodi vynakládá všechny své síly, aby loď udržel ve své dráze.

V noci lodní siréna vyzývá nás ke zkoušce sebezáchrany. Navlékáme na sebe motouz, na němž jest navlečeno asi 30 korkových kol a rychle se ubíráme na palubu, kde máme nasedat do dřevěných klecí, které jsou umístěny na palubě. Jsme jisti, že bychom se všichni stali obětmi moře, když hladina vodní vypadá jako Alpy.

Jest 6. září a my zažíváme bolestnou událost. Jeden z Elsanů, kteří jedou s námi, zemřel. Pohřbíváme ho v Indickém oceánu. Zašit do pytlůviny a zatěžkán, pomocí vysutého prkna byl spuštěn do moře za zpěvu písně »Kde domov můj«. Událost tato zanechala v nás smutný dojem. Jsme již měsíc na cestě, mořský vzduch a špatná jednotvárná strava nás vysiluje. Žádáme, abychom dostali něco jiného k obědu než fazole. Dejte nám aspoň brambory, které denně čistíme a pro koho? Žádost naše však vyslyšena ne-

byla. Bylo tedy mezi námi ujednáno, že brambory více čistit nepůjdeme a nešli jsme. Bratr kapt. Novotný nám oznamuje: »Pakli nepůjdete čistit brambory, nedostanete jídlo a pro neuposlechnutí budete vysazeni z lodi v nejbližším přístavu.« Stalo se. Celý den jsme k jídlu nic nedostali, ale přísná naše umíněnost přec jen pomohla. Druhý den hlásí nám br. kapt. Hašek, který převzal komando od br. kapt. Novotného, že dostaneme nyní makarony. Za zaznamenání stojí, že kuchaři naši byli Číňané a v polévce jsme našli jedinou rozvařenou německou myš, což několik bratrů odneslo prudkým dávením. A s makarony to nebylo lepší. V trubičkách sídlilo množství všelijakých brouků, které jsme dostávali vařené i s makarony. Každý tuto stravu jedl s největším odporem a z nutnosti, ponejvíce jsme tím krmili ryby.

Dne 10. září zakotvili jsme v přístavu Pondi-Šery, kde přibíráme sladkou vodu a různé zboží. Přišla se na nás podívati zdejší inteligence. Vesměs mužové, oblečení do pestře barevných přechozů, bosí, na ruku i nohou zlaté kruhy, prsteny i na prstech nohou, obličej porůznu malované. Procházejí mezi námi po palubě a zase rychle odcházejí na parníček, kterým k nám přijeli. Pobyli jsme zde dva dny a zamířili jsme na Colombo. Znavení, ocitáme se zase na širém moři. Po jednodenní zastávce v Colombu, kde jsme nabrali pitnou vodu a produkty, opouštíme přístav. Jsme uprostřed Indického oceánu. Počasí jest krásné. Před námi, kam oko dohlédne, objevuje se kouř, po hodině plavby vidíme již vrcholky stožáru, až poznenáhlu objevují se nám obrysy lodi, která jede proti nám. Zde bylo nejlépe pozorovati, že naše země jest kulatá.

26. září spuštěny byly kotvy v přístavu Džibuti. Několik nákladních barží s vodou a s uhlím přistalo u naší lodi. Bylo začato s nakládáním uhlí. Indové, opatření jen páskem, zakrývajícími pohlaví, jichž bylo do dvou set, nakládají uhlí do výtahu i pytlů, které na obnažených zádech odnášejí a sypou do útrob naší lodi.

Pot slévá se s jejich těl a za jakéhosi zpěvu běhou pytle s uhlím na obnažená záda. Úlomky uhlí, proniknuvší skrze pytel, drásají

ženy na loďní palubě.

jejich tělo až do krve. Viděl jsem, jak nemocný člověk, jehož záda byla jak kůra naší borovice a z nichž vytékal hnis, byl bitím jejich dozorce donucován k nošení uhlí v pytlích, jež také za krutých bolestí nosil.

Samotný přístav Džibuti, s několika kamennými domy Evropanů, leží na samém kamení a písku. Nikde křoviny neb trávy, kolem oko zří jen poušť, do níž slunce nemilosrdně praží. Indové přivezení jsou v tato místa jako otroci, střežení ustavičně dozorcem.

Ráno o 5. hod. pokračovali jsme v plavbě Rudým mořem. Indičtí otroci v počtu 36 mužů poschovávali se na naší lodi a jeli s námi. Dokud nebyli zpozorováni námořníky, krmili jsme je naší stravou a chtěli jsme je ukrýti. Ukrývání však dlouho netrvalo, byli všichni chyceni, tělesně trýzněni a uzavřeni v přídi lodi. Projíždíme Rudým mořem. Maně nám hlavou přelétají vzpomínky dějepisného vypravování, jak vojska filištínská rozervěnými vodami přešla na druhý břeh. Rovněž v dále modrá se hora Sinaj, památná legendou biblickou. Jinak pahorkatina střídala se s pouští a pískem. Prudký vítr zasypává nás jemňoučkým pískem z pevniny a lepí se na naše obnažená, propocená těla.

2. října kotvíme v přístavu Suez, kde čekáme, až bude uvolněn pro nás Suezský průplav. O šesté hodině večer pokračujeme v jízdě průplavem, který jest široký asi 20 m a místy rozšířen pro výhybky lodí. V některých místech sotva projíždíme, jelikož se

břehu jest zde navaleno bahno. Po levém břehu projíždí železnice a břeh jest porůznu osázen stromovím. Na pravém břehu sdělány jsou zákopy s narovnanými na sebe pytlemi s pískem, zbytky to ještě války. Jest noc, loď pomalým tempem jede kupředu a na cestu svítí si dvěma reflektory, a ráno o 7. hod. přistáli jsme v Port-Saidu.

Je to veliké, výstavné město, zahalené stromovím. Ulice jsou široké, betonové a obchodní ruch živější, než kde jinde. V přístavu nachází se více jak 30 lodí osobních i nákladních. Zakotvuje u nás malý parníček, z něhož vystoupili policisté na naši loď, za účelem převzetí zavřených u nás Indů, sběhnuvších z přístavu Džibuti. Za nemilosrdného bití jsou hnáni na parníček a budou prý znovu deportováni do jmenovaného přístavu.

O páté hodině odpo. vyjíždíme z přístavu na širé moře. Jaká jest u nás všech náladá, dovede si snad každý vysvětliti, když jedeme do posledního přístavu, Marseille. Radostný pocit možno čísti z tváře každého jednotlivce, jenž zrak svůj obrací směrem, kam jedeme, jako by chtěl přelétnouti ty nepřehledné vody.

Vítr povážlivě duje, teplota klesá tak, že jsme již všichni oblečeni. Loď více a více se kymácí, jako by nás zloba moře chtěla ještě naposledy pohltnit. Hory vod kolem a my lítáme nahoru, dolů, jako na americké houpačce. Vyjíždíme nahoru a hned nato řítíme se do ohromné propasti a zase nahoru. Všichni

máme pocit, že snad ani tuto hrůzu nepřekážáme. Nastalo 10. října. Pozorujeme poněkud klidnější moře a znovu za rozjařené nálady debatujeme, zpíváme a konečně o 2. hodině odpo. přistáli jsme v Marseille. Mořské výpary, tropické vedro a dieta šedesáti sedmi dnů plavby, vyléčily můj reumatismus tak daleko, že jsem si mohl již sám obouti boty a bez hole a hlavně bez bolesti vystoupiti z lodě.

Neskosila nás furie pětileté války, ani zloba moře. Silni životem, nastupujeme konečnou cestu do své rodné vlasti a ke svým drahým, které jsme kdysi tak náhle opustili. Týž den večer nasedli jsme do zvláště připrave-

ného pro nás vlaku a unášeni byli úrodnými francouzskými kraji na půdu italskou, kde na stanicích ještě se setkáváme s našimi bratry-legionáři, meškajícimi služebně zde. Nezdržováni, jedeme dále, shlížíme zákopy a ohromné hřbitovy, nad nimiž vypínají se mocné hory, jako by samy chtěly chránit tato tak památná pro nás místa. Bez nehody projeli jsme územím rakouským a 16. října přijeli jsme na hranice naší milé, nám tak drahé vlasti. Vyskakujeme z vagonů a líbáme naši hroudu, za niž jsme tolik krváceli a kolem celého světa rozseli hroby našich bratří jako majáky, střežící naši samostatnost.

+

JAK SI PŘEDSTAVUJÍ »BRÁŠCI« NÁVRAT DOMŮ*)

1. Honzík Vonáskovic.

Jak zvěst přijde, že se blíží,
pantáta hned koně čtyři
zapřáhají, jedou v strety.
Všichni ze vsi, strejci, tety,
hochů, děvčat dlouhé řady
vstříc mu půjdou za zahrady
s prapory a hudbou v čele.
Zvon znít bude na kostele.
A když přijde obce hlava
provolá mu mockrát sláva,
chválit bude jeho činy:
jak on pro zdar domoviny,
na Sibíři střílel, sekal,
jak se nikdy nepolekal,
ač měl mnohdy dost namále,

jak vždy vyváz — a tak dále.
Po řeči pak okázale
povedou jej do vsi k statku,
kde pařmáma na ošatku
koláče mu chystá právě . .
Honzík zlíbá ruku matce
a hned rovnou ku ošatce.
Hubou plnou, beze mluvy,
koláče jen hubí, hubí. —
Mlčky dá tak dobrozdání,
že nad všechna uvítání,
po té správné loďní stravě
matky srdce našlo ryzí —
koláče v něm všechny zmizí.

+

2. Francek z Hané.

Ten zná dobře svojó cenó.
Z Ruska nevezé si ženó,
ale tabák, kůžo, bote,
všecko veze do robote —
a jož cestó dělá pláne,
jak tam rozdělí te láne

panských všelejakech dvorců,
kolek doše prende korců.
Plánama si cestu krátí.
Dobře ví, že až se vrátí,
previcó ho s celó slávó.
Francek jenom kévne hlavó

*) Z loďního časopisu »Na vodě«.

a pak, ať slešíj' všece,
řekne, že te všecke vece
známy só, nic novýho,
že je přece z »šestýho«.
Pak si nevšimne jož sláve,
pude prohlídnót si kráve,
koně, só-le očesaný,
a pak vepře, přechestaný
na zemó jož, k zabijačce.
Polobne pak roko matce
a s tatíčkem, jako v hode,
puďó sednót do hospode.
V hospodě hned z dveří, z razó
dajó nalít všem po mázo
a dodajó šenkýřovi,
ať dnes všeckem stejně měří,
sedlákovi, chalupníkó —
znajó přece politikó.
Bodó pít a ze zvěklosti
vepravovat odálosti,
jak se to v tem Rusko rvalo
Francěk bode mluvit málo:
o bolšánech — jaké řeče?

3. Bráška »se zlatíčkem«.

Rozkoš manželského ráje
pomalounku cestou taje,
zbylo-li cos ještě po ní. —

Na mysli se mraky honí,
zda tam doma matka — táta,
nezavřou před nimi vrata.

4. Pepa z Prahy.

Bude v Praze hodně slávy,
křiku moc a řečí, hluku, —
Pepík však jen zvedne ruku,
máchně jí — a ať si řeční,
národ, chce-li býti vděčný,
myslí-li, že mus' tak býti. —
Pepa staré dojmy cítí,
jak se hrnou vzhůru krví...
V Podskalí »stop« bude prvý
a tam kývne Pepči, Fandě,
a než mine chvíle krátká,
budou spolu na »Kukandě«.
Kývnou ještě Máně, Anči,
a dál půjdou, kde se tančí.
Od Bendlovky do »Apolla«
zaválet si na půl kola,

k »Žezulkům« a do »Šumavy«,
do »kufru« a do »mrtvoly«,
všude, kde se národ baví,
kde má Pepík svoje stoly,
výhody a staré právo...
Na »Kukliku« daj' si vpravo
houpáčka a pěkně s gustem
zaválí ho jedním šustem.
Po parketách jak to letí
Fandy kyprém ve objetí,
která po té ruské suši
Pepíku jde zrovna k duši.
Na ucho dá potom »šístku«
a zas dál, jak ve čtverlístku,
pokračovat budou v pouti.
Zastaví se u Havrdů,

otékale decke všece,
a dež někde přece trochó,
tož se na ně hrklo z bokó
a zas belo po legrace —
přece v šestým te só chlapce.
te si decke sami všade
věděle hned s každem rade,
ať šle sochem nebo blátem,
ať šle zpříma če ochmatem.
Mluvit bode Francěk, bode pít,
do bagneto bode prstem bít,
křeže, co má, okazovat,
všecke strěčke omračovat,
aby věděle, že Franta,
do kapse dá Bonaparta. —
Tak to pude do svítání.
Ráno bode zasedání
hnedka obecního sboró:
Francka vezmó do véboró
a tam za té za záslohe,
že mo není rovné drohé,
nevečí mo vzdajó pocto —
zvolijó ho za starostó.

zinspiciruje pak »pira«,
jestli dbají o svobodu,
buršům nedávaj'-li zvůle...
Dávno noci prchne půle,
a již svítat bude k ránu,
když si Pepík řekne dostil!
Vyplivne se na buržousty,
kteří neznaj' jitra krásu,

sebere tu celou chasu
a veselém ve průvodu —
Pepík právo zná si dát
»piro« musí kušovat —
zaměří to ku domovu,
matce říci na úsvitě,
že je doma — pražské dítě —

Š.

V MĚSTĚ VIKTORII ADOLF ZEMAN

Prší. Hory jsou zahaleny těžkými kotouči mračen, jež se valí údolními a skalnatými prorvami vysoko nad městem. Těžké, teplé kapky v dlouhých provázcích stékají k zemi a padají do moře. Chvillemi leje se s nebes celými proudy. Takový pravý, tropický déšť. Pracující Číňané oblečení jsou v typické pláštěnky ze slámy a palmových a kukuřičných listů, jež se nesmírně líbily našim vojínům, ač neschvalují ony nemístné vtipy, podle nichž vyslovován podiv, že si naše intendanstvo nepovšimlo těchto věchtovitých pláští jako modelu pro československou uniformu do deště. Přiznávám, že snad »výdumková« manie našeho intendanstva trochu mohla mohla sváděti k mírným vtipům, ale rozhodně ne k takovým, jako byly »hongkongské«.

Déšť neustával. Ale nás tato nepohoda nemohla odraditi od lákající návštěvy města, jež nás vábilo svou v mlhách skrytou nádherou. Obtěžkáni několika hongkongskými dolary, započali jsme »vlastním pořádkem« dobývatí místa na dopravních loďkách, jež nás převážely do města vždy asi po 100 až 130. »Vlastní pořádek«, toť známé okřídlené slovo ze sibiřské anabase, kdy jsme se rozhodli touto cestou provést evakuaci do Vladivostoku. Někdy jsme přijali tuto taktiku i do soukromého života a tak na př. některý podnikavý Čechoslovák »vlastním pořádkem« zmocnil se i »ženy bližního svého« atd.

Loďka vesele brázdí rejdu, jež byla plna života, plna malých čínských džonek a sampanů, s širokou zádi s ostrým nosem, ohnutým do výše a vyřezávaným často v podobě

dračí, motorových člunů a dopravních člunů. Přijíždíme ku břehu a již odtud působí na nás velkolepým dojmem řada nádherných pobřežních staveb s širokými balkony a s orientální architekturou, v níž mísí se renaissanční prvky s arabským a maurským slohem. Ve středu vypíná se románská kopule nádherného paláce hongkongského klubu a v dáli na návrší pod Botanickou zahradou nádherná, omšelá stavba gotického chrámu sv. Petra.

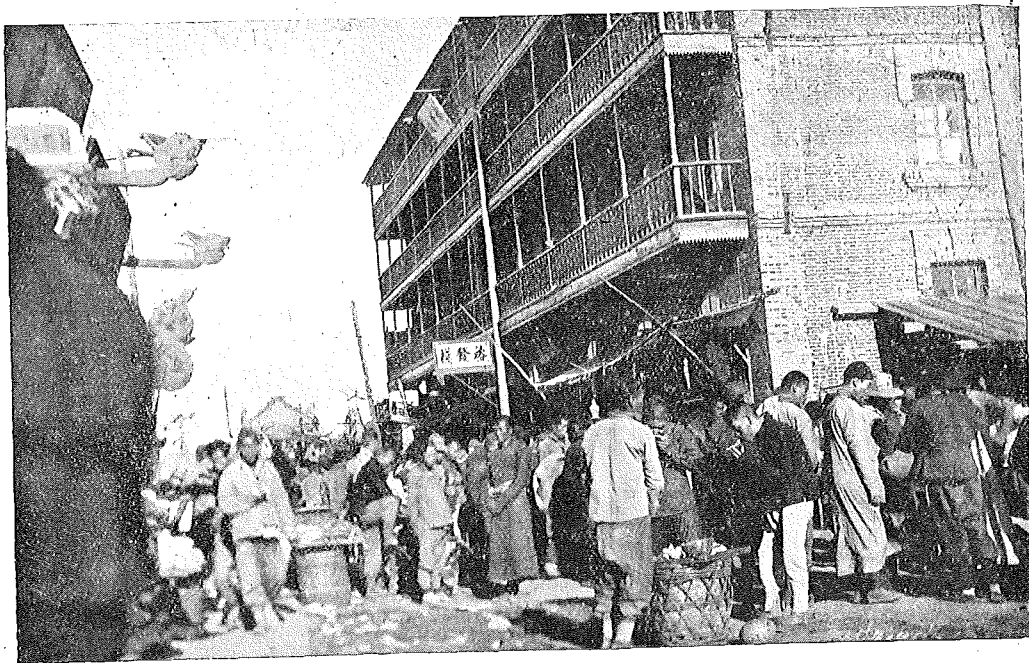
Přistáváme u krytých pavilonů, v nichž očekává již sta tuzemců, Číňanů i Evropanů, příjezd loděk, aby dalo se převéztí buď k různým lodím nebo protějším břehům zálivu, nebo k protilehlému ostrůvku Macao. Vystupujeme na hlavní nabřežní třídu, pokrytou asfaltem »Connaught Road central«. Přimo proti přístavnímu pavilonu stojí velká bronzová socha vévody Connaughtského. Procházíme příčnou ulicí, v níž stojí v řadě čínští »rikšové« s malými, elegantními vozíky s gumovými koly a dlouhými držadly, skloněnými k zemi. »Rikšové« zapřahují se do vozíků jako koně a vozí své spolubližní po městě. O tomto způsobu dopravy a výdělku bylo už mnoho psáno a polemsováno. Každý Evropan pozastavuje se téměř nad touto ponižující službou člověka, při níž klesá na zvíře. Ale poznenáhlu si zvyká. Byly doby, kdy »rikšové« skutečně necenili se výše než zvíře a vypráví se, že první Angličani a kolonizátoři měli zvyk poháněti »rikše« holemi a bičiky jako koně. Dnes pohlíží se poněkud jinak na tyto »tažné lidi«. Zvykl si i Evropan dívati se na toto řemeslo jako na ryze orientální

rys lidské práce, zaviněné hlavně nadbytkem lidí. Co by dělala ta spousta dnešních »rikšů«, kdyby náhle bylo jejich řemeslo zrušeno, ve městě, kde není valného průmyslu, ani zemědělství? Řemeslo »rikšů« stalo se dnes zcela všedním a jen cizinec, jenž po prvé vidí člověka, zapřaženého ve vozíku, nemůže si zvyknouti na tuto ryze východní podívanou, aby člověk táhl člověka.

Jest přirozeno, že toto řemeslo zejména u nás způsobilo mocný odpor. Jest zajisté

pouze kus chleba a nemaje desetníku — raději mu nedá nic a nechá jej zhyznouti hladem.

Celé řady těchto bronzových »rikšů« s krátkým křikem a téměř neslyšným poklusem svých bosých nohou šumí po ulicích v nepřetržitém proudu. Tu vidíš ve vozíku Angličana v tropickém bílém obleku s přilbou proti slunci na hlavě, tu bledolící lady s vytáhlým obličejem, tam typického, otlého Číňana v úboru z těžkého hedvábí, mladého studenta, spekulantu, indusa s bílým turba-

Ulice ve Viktorii.

málo našinců, kteří by na př. již v Charbině či zde byli si sedli do vozíku »rikše« a nechali se táhnouti ubohým Číňanem, jenž v prachu i vedru, v dešti i blátě běží vysilujícím klusem se svým břemenem často i několik verst daleko. Práce ta jest velmi namáhavá a polovina »rikšů« hyne součotěmi a zápalem plic. My přirozeně ve svém demokratismu dívali jsme se s odporem na tuto práci, ale ve své humanitě stávali jsme se mimoděk v očích samých »rikšů« směšnými. Oni nedovedli chápat, proč jsme raději trhali boty a zbytečně se unavovali, a co hlavního — vlastně jsme je zbavovali výdělků. Co peněz mohli ubozí »rikšové« vydělat. Náš demokratism zavedl nás tam, jako člověka, jenž pokládá za ponižující lidskou důstojnost dáti žebráku

nem na hlavě, či anglického důstojníka v »haki«*) uniformě.

Vedle »rikšů«, jichž taxa činila asi 5 až 10 centů za ¼ hodiny, 15 centů za ½ hodiny a 20 centů za hodinu, rychlým krokem prochází kolem vás známí »chairs« (čěrs) s nosítkami zelené barvy, krytými bílým plátnem a opatřenými čísly. »Rikšové« i »čěrs« oblečení jsou v modré krátké kalhoty přiléhavého střihu a krátké bluzy a na hlavách mají kulaté pletené klobouky s muchomůrkovou střechou. Vozíky »rikšů« jsou vesměs červené, lakové barvy.

Dláždění všech ulic jest asfaltové, takže neslyšet žádného hluku. V celém Hongkongu

*) Haki = žlutá, lehká, polohedvábná látka.

neuvidíš téměř koně. I nákladní velké arby*) taženy jsou Číňany. Ulicí neslyšně zašustí chvílemi automobil, jehož trubka zní pronikavě vzduchem a ulicí »Voex Road« řítí se elegantní, dvoupatrové vozy elektrické tramvaje, jezdící od Kennedy Townu do Shaukivanu ve vzdálenosti 9 mil.

Jsme v centru evropské čtvrti města Viktorie, jež jest hlavním městem celé anglické kolonie, prostírající se na ostrově Hongkongu. Město rozloženo jest na úpatí hory »Peak«, jež se svou nádhernou tropickou vegetací činí překrásně, temnězelené pozadí pro nádherné jeho bílé budovy. Město táhne se od Kennedy Townu na východě až na západ ke Causeway Bay, lázeňskému to místu, rozkošně položenému na břehu moře a jeho ulice zařezávají se vysoko do úbočí hory Peaku, na níž rozkládá se též nádherná »botanická zahrada« a z jejíhož vrcholu je nádherná vyhlídka na celý poloostrov i záliv. Na vrchol hory vede »funi-kuli«, malá lanová dráha, náležející »Peak Tramway Company«, která vede od Garden Road až na vrchol hory. Vyhlídka z tohoto vrcholu omámila již našeho starého známého ruského cestovatele Krasnova, kdy však Hongkong ani z poloviny ještě nebyl tím, čím je dnes. Dnes už dávno dostavěn, bělá se v zeleni tropických bujných rostlin nádherný »Peaks hotel« a řada elegantních vil anglických i čínských boháčů skrývá se na úbočí hory. Peak jest mocně opevněn pevnostmi, které hrozí svými střelnými a mohutnými děly úžíně, neboť Angličané dovedli vytvořiti z Hongkongu nejen ráj, ale i nebezpečnou pevnost, hroící svými bateriemi na různých skalních srázech. Baterie rozloženy jsou na Stonnecutterských ostrovech, na hoře Davisu, u Lyemunského sedla a na pevnině na mysu Tsim-Sha-Tsui, jehož baterie ochraňují přímo centrum přístavu.

Evropská část města svou elegancí a vzdušnou nádhrou staveb, tonoucích v záplavě květeny a palem a sytém zeleni zahrad, se svými neslyšným a přece jen rušně kypícím životem, působí na vás dojmem zcela novým. Úplná nepřítomnost koní, onoho známého

*) Východní vozy s vysokými koly.

cvakotu podkov a dupotu kopyt, poměrně malý počet automobilů a pouze ohromná spousta »rikšů« a »čěrs«, působí na vás zvláštním kouzelným tichem, při němž přece chvílemi se vám zatočí hlava. Proudí obyvatelstva, nejvíce čínského, proudí ulicemi, mezi nimiž proplétají se elegantní postavy Angličanů a Angličanek, Portugalců, Francouzů atd. Často uslyšíte i ruský hovor. Na rozích ulic vážně stojí vysoké postavy Indusů v »haki«, žlutých uniformách s bílými turbany na temných hlavách, s revolverem či krátkou karabinou na zádech, zastávajících službu policistů. Tu a tam objeví se četa Indusů v úplně bílém obleku, kráčejících za službou. Prohlíží si nás zvědavě, druhý den nám salutují. Mezi pestrým zástupem tuzemců zelená se již častěji naše uniforma a místy vidíš i modrou uniformu Poláků, které sibiřský humor našich hochů přezval na »Prošepány«, neboť v přístavě právě kotví také jedna z polských lodí. Poláci po své neslavné episdě sibiřské, v níž se zbaběle vzdali bolševikům a po událostech na Těšinsku, přirozeně netěší se valným sympatiím u našich vojáků. Zde však nikdo si jich nevšímá. Poměr náš je poměr cizinců. Je ti trochu hořko v srdci při tomto zjevu, ale co naplat. Skutečnost a život je silnější, než idea.

Jdeme kolem nádherné budovy »The Post office«, kolem ohromných a s velkolepým komfortem zařízených hotelů »Hongkong hotelu«, »King Eduard hotelu« atd., jimiž nemůže se ani Nizza, ani Monte Carlo pochlubiti. Ohromné výkladní skříně největších anglických čínských a japonských firem galanterních, s japonskými a čínskými uměleckými předměty a zvláštnostmi, delikatesních obchodů, obchodů tabákem, automobilových garáží, drogerií, reprezentační místnosti paroplavebních společností, bankovní domy, na př. Indické banky, Indočínské banky, Ruskoasijské banky atd., kanceláře importních společností do celého světa, zkrátka celý světový obchod tu má své sídlo a středisko, páchnoucí dolarovou vůní a zářící zlatem a stříbrem.

Nalevo rozkládá se velkolepé náměstí královny Viktorie »Statue Square«, s monumentálním pomníkem královny, zbudovaným

roku 1896 na oslavu jejího jubilea. Socha nalézá se pod stříškou na způsob našeho známého kdysi pomníku císaře Františka na nábreží pražském, jenže bez gotického vyvrcholení. V rozích sytě zeleného trávníku ční černé kovové sochy krále Eduarda, královny Alexandry, krále Jiřího a královny Mary. Taková zahrada královen a králů, která se na mě i naše dobrovolce zdála působiti dosti anachronicky. Zapomínali jsme, že bez anachronismu nebylo by historie. Díváš se na tyto mlčenlivé, kamenné sochy, v jich ztuhlý výraz tváří a přece jim nemůžeš nevzdáti povinný výraz úcty za to, co vytvořeno zde na této, kdysi kamenné a holé výspě. V pozadí pomníku tyčí se k nebi nádherná budova soudu »Law Courts« a »Hongkongské a Šanghajské banky«, před níž je pomník Sira Thomase Jacksona, jednoho z nejzasloužilejších gubernátorů a Hongkongské university. Zde prostírá se i pohádková »Public Garden«, veřejný sad, u něhož zářivou bělostí svítí »Governement House« — vládní residence.

Procházíte ulicemi města, velkolepými, elegantními a vzdušnými a díváte se té zvláštní architektuře budov, s ohromnou spoustou balkonů, oddělených úzkými sloupy, galerií a širokých oken beze skel i okenic, s hlubokými podloubími kryjícími ulice a chodníky a s bohatstvím květů, květů a květů. Květina, toť kouzlo Hongkongu i města Viktorie. I v novém městě již chvílemi, jako když upozorujete vnikati čínský živel se svou pestrostí a malebnou bizarností. Úzké uličky zasahují až těsně k botanické zahradě se svými krámy, pestrými červenými tabulemi zavěšenými jako fábory, se svým ruchem a zápachem škvařícího se tuku a zeleniny.

Ale zajděte hlouběji do úbočí a octnete se v nádherných, tichých ulicích, ukrytých v hájích vysokých palm a vavřínů, v nichž ponořeny jsou elegantní, vzdušné kamenné domy anglických a čínských »boháčů«, za jichž zdmi jako by vládlo mrtvé, tajuplné ticho . . .

V ulicích těch je klid. Jen tu a tam zašustí

Rikša.

za vámi kroky »rikši« nebo nosičů, či zahrčí osamělý automobil a zahučí krátce jeho trubka. Všechno tu je jaksi zdrženlivé, distinguované. I ten automobilista neřve vyzývavě svou trubkou, jako v druhých městech. Stane u domu a z auta vyskočí jako laň elegantní Angličanka, podobná tolik mulatce, se snědým obličejem a velkýma očima, a vklouzne do neslyšně se otevřevších dveří neb vybelhá se z nosítek šedivá postava Číňana v černém hedvábí, jemuž sluha uctivě otvírá dveře paláce.

Tajemný chlad vane vůkol spolu s vonným vánkem, jenž ze zahrad přináší sem vůni fial, tuberos, lilii, resedy, růží a přechytlých zlatě žlutých a ohnivě rudých květů, jichž pojmenování neznáte a jež jste nikdy neviděli. Po stranách ulic zurčí potoky vody splachující chodníky a řinoucí se z potrubí na vrcholu Peaku. Město má nádhernou kanalisaci a vodovod se 4 reservoáry pramenité vody v horách.

Děšť řine se dále z oblohy a co chvíli mění se v liják, smáčeje nás až na kůži. Lehký náš

letní oděv lepí se nám na tělo, voda v prouděch řine se po asfaltové podlaze ulic, smáčí široké listy palm, rozestavených v ohromných dřevěných a porculánových kořenáčích u domů, po chodnicích i na balkonech, ale my dále bloudíme po ulicích, prohlížíme si krámy a jsme na rozpacích, co dříve koupiti za svých pár dolarů. Byli jsme v ohledu finančním na tom bídě a neustálým měněním kursů franku ještě se naše situace zhoršila. Československý voják se svým platem byl tady skutečným žebrákem a nemohl si koupiti ani krabici doutníků.

Oči nám přecházely nádherou a množstvím uměleckých předmětů, vystavených v krámech tím zvláštním barvitým a bizarním uměním staré Číny a Japanu, z keramiky, porculánu i slonové kosti a stříbra. Nakupujeme, co můžeme, zapalujeme si vonný doutník »Manilla«, třebaš třetího řádu, a pozdě, promočení na kůži, obtěžkáni balíčky a věnci banánů, s žaludky zkaženými od různého jižního ovoce, jež jsme stále ochutnávali, nastupujeme jakoby opilí a omámeni zpáteční cestu na svou loď.

+

O KAMČATCE A ČUKOTSKÉM POLOOSTROVĚ

JOSEF PAVLÍK

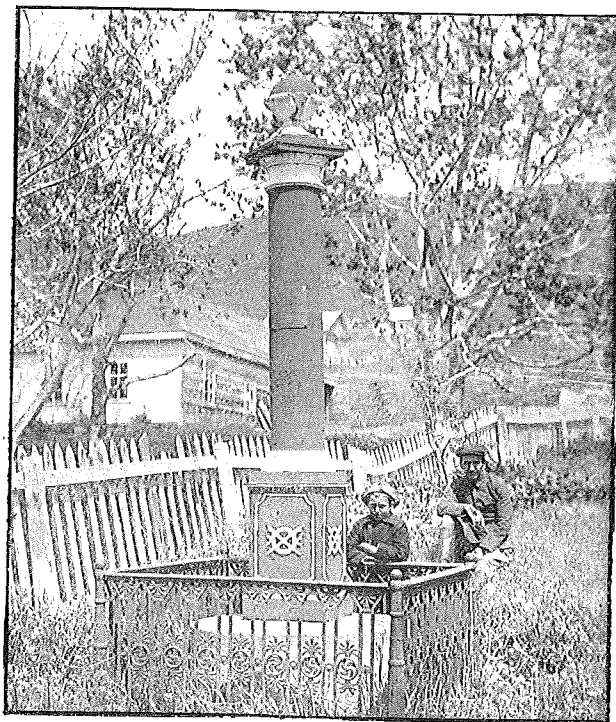
Poloostrov Kamčatka tvoří poslední výběžek asijského Ruska a je z devíti desetin obmýván mořem z jihovýchodu na východ v délce 1000 km Velikým oceánem, ze západu na severozápad v délce 1400 km Ochotským mořem a jižní cíp Kamčatky je oddělen od řady Kurilských ostrovů prvním Kurilským průlivem. Tento poloostrov, mající podobu zohýbané elipsy, leží mezi 52° a 63° sev. šířky a 156° a 170° východní délky. Nejjižnější výběžek poloostrova sluje mys Lopatka. Celá Kamčatka je prostoupena mocnými horskými útvary, které se sbíhají do středu Kamčatky a tvoří zde t. zv. Ganalskou tundru, planinu asi 600 m nadmořské výšky. Jako většina ostrovů Dálného východu, tak i Kamčatka je

původu vulkanického; řada kamčatských vulkánů čítá 38, některých vyhaslých, jiných dosud činných. Z největších sluší uvést sopku Ključevskou, mohutnou krasavici, vystupující na severu poloostrova a dosahující výšky 5000 m. Poslední zprávy přinesly opět zvěst o výbuchu této sopky. Další známé sopky jsou u Petropavlovská, Korjacká, 3000 m, a Avača, 2300 m, pak na záp. pobřeží sopka Bělaja, uprostřed poloostrova Tolbačik, Mutnaja a Ševeluč, na vých. pobřeží sopka Kronockája. Po celém poloostrově roztroušeny jsou horké prameny.

Objevení Kamčatky spadá do XVII. století, kdy kozáci podmaňovali Sibiř a zašli přes korjacké území až na Kamčatku. Na

Kamčatku byla ruskou vládou vyslána celá řada výzkumných výprav. První vědecká výprava, podniknutá Beringem, přibyla na Kamčatku do Petropavlovsk r. 1727, druhá výprava, konaná v letech 1733—1743, končila nezdarem a smrtí badatele Beringa. Vznik názvu Kamčatka pochází z kozáckého nářečí od slova komovoje neb komčatoje, což znamená nerovný a hrbolatý. Kamčatka je obydlena různými národy; najdeme zde

jak chtějí, neradi se podrobují zákonům, každého se snaží zesměšnit, jsou hrubí a nezdvořilí, jen starci těší se jakési úctě. Starší Itlmeni měli mnoho zajímavých pověr, jako hříchem bylo vytáhnouti tonoucího z řeky, nebo pít vodu z horských pramenů, hádati se nad kyselou rybou, brousiti nůž nebo sekěru cestou na lov, škrábatí nožem sníh s bot a jiné, některé tyto pověry udržely se i u dnešních Kamčadalů. Dobrou vlastností Kamča-

Beringův pomník v Petropavlovsku.

Foto Památník Odboje.

Rusy, Japonce a Čiňany, též i Korejce, Tunguzy, Lamuty, Korjáky a na severu Čukče a Eskymáky. Kamčadalé jsou pokládáni za první obyvatele poloostrova, čemuž by nasvědčovalo i jejich staré jméno Itlmeni, což znamená starousedlíky. Nynější Kamčadalé jsou již silně pomíšení s kozáky, kteří přicházeli na Kamčatku bez žen, usazovali se v jurtech domorodců a brali si za ženy Kamčadalky. Kamčadalé se porušili, přijali jejich víru i jazyk, přes to však ještě nyní rádi věří svým kamčatským bohům, které uctívají v různých věcech, jako ohni, sopkách a jiných. Mluví jakousi svojí ruštinou, přeměňující hlásky s a š, čímž vzniká někdy směšná záměna slov. Kamčadalé jsou líní, pracují

dalů jest, že nic neukradnou, ani nejmenší maličkost, vyjma líh; ten je jakýmsi magnetem, po němž touží muži i ženy. Jak bylo s počátku řečeno, pracuje Kamčadal jen tolik, kolik se mu chce, málokterý by lovil v řece ryby, kdyby nemusil, kdyby se nebál v zimě hladu sám a neměl starost o svoje psy, kteří jsou jeho nejvydatnějšími pomocníky. K rybolovu jsou doháněni státními dozorcími, jimiž jsou obyčejně starostové obcí. Kamčadalky naproti tomu jsou čilé a čistotné, starají se o oděv, pracují v létě na poli, má-li Kamčadal nějaké, nebo čistí ryby; v některých vesnicích vymírají ženy na tuberkulosu, která, jak se zdá, řadí obzvláště v Paratunce.

Z jara roku 1920 při evakuaci čsl. vojsk ze

Sibiře byla vypravěna Čsl. ústřední hospodářskou komisí ve Vladivostoku výprava s národohospodářským účelem na Kamčatku. Členové výpravy byli legionáři, mezi nimiž jsem také byl já. Dne 1. května vyjeli jsme na lodi ruského dobrovolného flotu Tomsk z Vladivostoku, jeli jsme přes Japonsko a stavili jsme se v přístavu Hakodate, kde byla loď naložena rybářskými potřebami, které vezli na Kamčatku rybobrůmyslníci a obchodníci. Po několikadenní zastávce vyplula loď z přístavu a vzala kurs na sever; plavba byla velice nepříjemná. Brzy po vyplutí z přístavu rozpoutala se jarní bouře, častá v těchto končinách a v tuto roční dobu, a zuřila celých devět dní. Loď se nakláněla brzy na levý, brzy na pravý bok, zase do přidi a zádi lodi. Když nás byla notně pohoupala, na devatenáctý den plavby přiblížili jsme se k břehům Kamčatky. Mlhy se rozplynuly a slunce jasně ozařovalo vzdálený ještě břeh Kamčatky. Cestující vyhrnuli se z kajut na palubu a kochali se malebným pohledem na mys Lopatku, pokrytý sněhem a ledem. Ve vodách blízko lodi hráli si delfíni, dále vynořovaly se velryby, vypouštějící svou fontánu jako na pozdrav. Nemohli jsme se odtrhnouti od nádherně podívané, kterou nám poskytovaly kamčatské břehy v překrásném osvětlení

květnového sluníčka; slunce již zapadlo a my stáli ještě na palubě... Druhý den časně zrána byla paluba přeplněna cestujícími. Projížděli jsme podle východního břehu poloostrova, na němž se vypíná mohutná, vyhaslá již sopka Viljučik, 3000 m vysoká, od jejichž ledových ploch odráželo se jarní slunce jako od zrcadla. Přinesli jsme Kamčatce první obět v podobě několika desítek kinematografického filmu, který jsem na tuto podívanou vytočil. Jinak břehy jsou jednotvárné, neobydlené, jen v některých místech jsou boudy hlídačů, kteří střeží bobry, vzácná to zvířata severu, která nešetným hubením brzy úplně vymizí. Během odpoledne dopluli jsme do vrat, ústíků do Avačinské zátoky, která má tvar obrovské ústní dutiny a sloupe hubou Avačinskou. V nejzazším koutě této zátoky rozložena jest bývalá pevnost Petropavlovský port, nynější guberniální město Petropavlovsk. Jest se všech stran obkličeno horami, na jejichž svahu k moři se rozkládá. Nad městem asi ve vzdálenosti 40 verst vypínají se dvě sopky, Korjacká a Avača. Avača jest dosud činná, 2500 m vysoká, Korjacká vyhaslá, 3000 m vysoká. K poledni zakotvila naše loď v petropavlovském přístavu. Chystali jsme se k vykládání na břeh, ale nebylo nám dovoleno vyjíti až po vysvětlení,

Západ slunce u mysu Lopatky.

Foto Památník Odboje.

kteří podal náčelník výpravy zástupcům místní vlády. Druhý den dopoledne vylodili jsme svá zavazadla na břeh, za obydlí byly nám vykázaný tři pokoje v bývalé budově okresního soudu. Přestěhovavše svá zavazadla, upravovali jsme nové obydlí, jak se dalo. První dny spávali jsme na zemi, až později obdrželi jsme od komitétu vlády několik postelí, stůl a židle. Kuchařili jsme si střídajíc se ze zásob přivezených z Vladivostoku. Zatím seznamovali jsme se s okolím, jelikož na delší výpravy nebylo možno se vydati pro rozvodněné řeky a neschůdné, blátivé stepi. Město Petropavlovsk jest vystavěno z malých dřevěných domků kolem zálivu, s necelým tisícem obyvatel. Mezi obyvateli převládají obchodníci a úředníci oblastné úpravy. Příchodem první jarní lodí oslavovali teprve svátky velikonoční, což jest na Kamčatce v Petropavlovsku starým zvykem. Ve městě najdeme významné památky z bojů z roku 1854; jest zde bratrská mohyla Angličanů, Francouzů a Rusů, padlých v bitvě o pevnost petropavlovskou. Pamětní kámen velitele francouzského křižníku, kap. Laperusa, pamětník objevitele severních moří Beringa. Asi verstu daleko od města jest pokusná farma, na které pěstují pokusně polní plodiny a také chovají skot pro rozplemeňování. Na protější straně Avačinského zálivu, blízko boky Tarjinské, jest lázeňské místo Petropavlovčanů, vesnice Paratunka, ve které jsou horká zřídla, která jsou hojně navštěvována v zimních měsících, kdy jest jim připisován zvláště léčivý účinek. Také my jsme navštívili tyto lázně; kolem na horách ležel ještě sníh, ale dole v okolí zřídla byla již bujná vegetace. Květnové sluníčko rychle stravovalo sníh a ke konci června opadla voda v horských říčkách, nastalo teplejší počasí a my se vydali na cestu do vnitrozemí Kamčatky přes vesnice Zavajko, Korjaky, Načiku, Malku, Ganaly, Puštino, Saromskoje, Verchněkamčatsk, Milkovo, odtud pak po řece Kamčatce přes vesnice Kirganik, Mašuru, Ščapino, Tolbačik, Kozirevsk, Kresty, Ušky, Ključevská, Kamaky, Nižněkamčatsk do Ustkamčatsku. Cesta z Petropavlovska do Zavojko vede březovým lesem asi 28 verst; jest to jediná, trochu upra-

vená cesta. V březových lesích pracují Korejci-drvoštěpové, kteří palivové dříví plaví pak po horských říčkách, přítocích řeky Avači, až do zálivu Avačinského, a tak zásobují celé město Petropavlovsk dřívím. Vesnice Zavojko leží na břehu řeky Avači, založena byla gubernátorem Kamčatky generálem Zavojko a čítá asi 20 domů se 100 obyvateli. Obyvatelé živí se lovem ryb v řece Avače a lovem zvěře v okolních lesích. Řeka Avača, bystrá a dravá, prýští pod sopkou Avačou; u vesnice Zavojko nabývá značné šířky a hloubky. Kamčadalé nestavějí mostů; převoz přes řeku obstarávají pomocí loděk, zvaných bat, které jsou vytesány z kmene topolu černého a podobají se indiánským lodicím. I těžší břemena převážejí na dvou loďkách, spojených k sobě, kterým říkají parom. Dalším bodem naší cesty byla ves Korjaky, za kterou se vypíná sopka Korjacká. Tato vesnička jest ještě menší než Zavojko a vzdálená od této 17 verst. Obyvatelstvo živí se rovněž rybolovem a lovem zvěře, také vyrábí boty, které pak prodává. Z Korjak šli jsme dále velmi neschůdnou stepí a lesem do vesnice Načiky, vzdálené 47 verst. Na 41. verstě překročili jsme vodorozděl, t. j. pahorkatinu, která rozděluje řeky Plotnikovo a přítoky Avači. Před samou vesnicí museli jsme se přeplaviti přes řeku Plotnikovo, ve vesnici jako v obou předcházejících lovili obyvatelé ryby. Lov byl právě toho roku velmi bohatý; uloveno bylo přes 40.000 kusů krasnoj, t. j. druh lososovité ryby, vyskytující se hojně v severních mořích okolo poloostrova Kamčatky. Nedaleko vesnice jsou rovněž horká zřídla, k nimž jsme rovněž zamířili a využili těchto přírodních léčivých koupelí. Pro nastalé nepříznivé počasí byli jsme nuceni zdržeti se ve vesnici několik dní. Konečně zase zasmálo se sluníčko a my mohli vydati se na další cestu do vesnice Malky, která leží v horách, k níž museli jsme se prodrati neschůdným Malkinským pohořím. Do vsi došli jsme druhého dne asi v poledne a zastavili jsme se u přistěhovaletého usedlíka, který velmi vlídně nás přijal a pohostil mlékem a tvarohem. Bylo to jedno z těch nemnoha hospodářství, která lze na Kamčatce viděti. Po polední přestávce

Japonský přístav Hakodata.

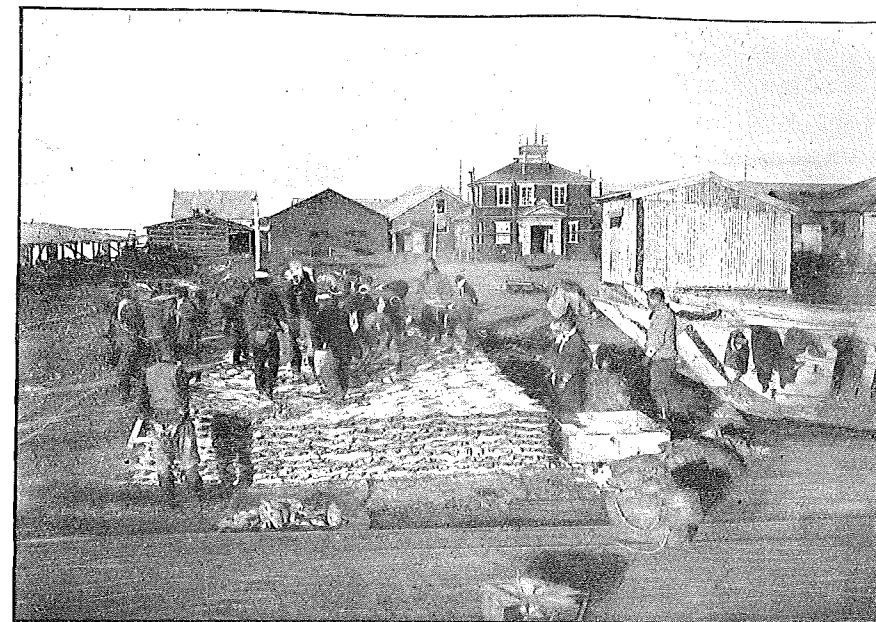
Foto Památník Odboje.

vydali jsme se na další cestu. Před sebou měli jsme nejneschůdnější část cesty přes tundru Ganalskou, která rozložena jest mezi Malkinským a Ganalským pohořím v šířce více než 100 verst a délce 80 verst. Tato pustina, porostlá je nízkým křovím a jahodníkem, zvaným žimolost. Po celé rozlehlé pustině je málo říček, třeba putovati několik hodin, než se dostihne nějakého pramene. Místy je step blátivá a neschůdná, po celé Ganalské tundře je hojnost medvědů, kteří jakmile spatří nebo zvětrí člověka, dávají se na útěk, proto nepodařilo se mi, ač jsem činil, co bylo možno, zachytit některého huňáče na citlivou desku. Celý den procházeli jsme tundrou, až pozdě večer dostihli jsme řeky Poperečnoj, u níž jsme přenocovali pod stanem; příští den po úmorném pochodu vyprahlou tundrou dostihli jsme vsi Ganaly, ležící na řece Bystré. Ganalští obyvatelé byli právě zaměstnáni plně lovem ryb, jako v předešlých vesnicích. Mimo rybolov v letních měsících zaměstnávají se v zimě lovem kožišninové zvěře, hlavně medvědů, kteří v Ganalské tundře dorůstají v pravé obry. Kromě medvědů loví divoké skalní berany,

kteří jsou v hojném počtu v horách ganalských. Lov beranů není snadný a vyžaduje několikadenního sledování a dobrý vítr, neboť beran je velmi plaché zvíře, a byv vyplašen, nevrací se dlouho v ta místa. Jako v jiných vesnicích po Kamčatce, tak i v Ganalech vypravují se lovci v zimě na lov sobolů; malé a plaché toto zvířátko má nejcenější kožišinu ze vši zvěře na Kamčatce; jeho kožišinka platí se až 150 yen japonských. Lov těchto plachých zvířátek provozují Kamčadalé dvojím způsobem: napadne-li dosti čerstvého sněhu, vydá se lovec se psem, zvláště vycvičeným, po stopě sobola. Jakmile začne pes jeviti nepokoj, pouští Kamčadal psa, který běží dále po stopě, až najde úkryt sobola, který bývá obyčejně v dutém stromě. Pes dá se do hlasitého štěkání a tím přivolá lovce. Lovce rozdělá oheň a kouřem vypudí sobola z úkrytu, jehož pak buď ranou z pušky nebo kyjem ubíjí. Nepodaří-li se mu vypuditi sobola kouřem, postaví dokola stromu sítku a čeká opodál, až sobola vypudí z úkrytu hlad a on se chytí do sítky. Druhý způsob je stavění pastí čili kapkanů; tento způsob lovu vyžaduje obzvláštního cviku a

zkušenosti, v čemž Ganalští vynikají nade všechny. Svůj úlovek prodávají Kamčadalé obchodníkům, kteří z jara přijíždějí lodmi z Vladivostoku a Japonska. Také Američané navštěvují Kamčatku a kupují rádi kamčatské kožišiny. Američan je vždy ve výhodě proti jiným obchodníkům, neboť může za jednu kožišinu sobola poskytnouti pytel mouky, bednu konserv, loveckou pušku i oděv, cukr a čaj a ještě zůstává při tom ve výhodě. Bohužel, někteří obchodníci nabízejí Kamčadalům líh, který přivázejí z Japonska; z Ruska je dovoz líhu na Kamčatku zakázán. Prohnaní obchodníci zpíjí líhulačného Kamčadala a pak za nějakou lahvičku čertovy tekutiny prodává Kamčadal své nejcennější kožišiny. Trpce si nám při našem pobytu na Kamčatce stěžovali, jak kožišinové zvěře valem ubývá. Po dvoudenním odpočinku brali jsme se dále do vsi Puštino. Cesta do této vesnice vede stejně neschůdnou a vyprahlou stepí, jako do Ganal. Kromě řeky Kamčatky, která pramení ve výšinách Ganalských, není v délce 47 verst ani jediného pramene. Ve vsi Puštino byl lov ryb v plném proudu. Kamčadalé loví ryby primitivním způsobem: přes řeku postaví dřevěný plot, ve kterém u dna jsou otvory, kterými může ryba proklouznouti do malé ohrady, ze které může vyplouti jen do malého válce, zhotoveného z latěk a uvázaného na čtyřech kolicích. Tento válec nazývá se morda; v době lovu přijíždí Kamčadal několikrát denně na batu, vybírá pohodlně ryby z mordy a připravuje je buď k sušení nebo k nakládání pro psy. K sušení se rozčtvrtí ryba a zbaví vnitřností a navěsí se na tyče do sušáren čili balaganů a suší se až do úplného ztvrdnutí. Taková ryba nazývá se jukalo a slouží za pokrm v zimě lidem při dlouhých cestách a na lovu i psům. Nakládání ryby děje se takto: ulovené ryby naházejí se do jámy asi 1½ m hluboké, přikryjí se travou a zatíží kameny a hlinou. Na jaře neb ještě na podzim krmí se touto rybou, která se nazývá kyslaja nebo agryz, tažní psi. Psů k tahání nártů, t. j. saní, používají po celé Kamčatce. Jedno spřežení čítá 9 až 13 psů. Na každého psa možno naložit půl pudu, t. j. 8 kg kromě řidiče. Kvašenou rybu v době nedostatku jedí také lidé, sušenou či jukalo jedí

všude, dli-li v zimě na cestách neb na lovu. Z Puštino cestovali jsme dále do vsi Šaromy, která leží rovněž na řece Kamčatce. V této vesnici byl nejbohatší úlov ryb. Řeka Kamčatka byla plná ryb, zvláště lososovitého druhu krasnoj, t. j. červená, která v době kladení jikry je skutečně červená. Ve vsi Šaromy loví obyvatelé hojně medvědy. Lov je nebezpečný. Lovce střílí na medvěda z bezprostřední blízkosti, nejvýše však 30 kroků; vyčihá si medvěda, když jde na lov ryby nebo na pastvu na jahody, které velmi rád požírá. Byl jsem pozván také na lov medvěda ve vsi Šaromy. Nejdříve však z obezřetnosti vyzkoušeli mne lovci, jestli umím střílet. Vydali jsme se k večeru na loďce proti proudu Kamčatky a pak zahruli do jednoho přítoku řeky Kamčatky, kam chodil medvěd lovit ryby. Pluli jsme tiše proti proudu, najednou zastavili lovci loďku a ukazovali mi kupředu. Hbitě zvedl jsem pušku k líci a zamířil na medvěda, který byl zabrán příliš v lovu ryb, seděl uprostřed říčky. Padly dvě rány, medvěd sebou trhl a vyběhl na břeh. Přirazili jsme rychle ku břehu a šli jsme po stopě, která byla krvavá. Asi deset kroků od břehu ležel medvěd, již se ani nehýbaje. Hbitě dali se Kamčadalé do práce a než jsem se nadál, byla kůže z medvěda stažena. Vzali jsme kůži a kus masa do loďky a vydali se na zpáteční cestu. Druhý den připravili jsme si z medvědičiny dobrý oběd a posilnivše se, cestovali jsme ke vsi Vrchněkamčatsk. Naložili jsme zbytek zásob do koupeneho batu a dva členové naší výpravy vydali se po řece Kamčatce. Ostatní s průvodcem jeli jsme koňmo. Cestou přes tundru přišli jsme na místo, kde byla spousta jahod, zvaných žimolost, jejichž chuť je nasládle kyselá. Nemohli jsme se zdržeti, abychom neokusili této kamčatské znamenitosti, slezli jsme s koní a chutě dali se do sbírání jahod. Netrvalo však dlouho a jak rychle jsme sesedali s koní, tak rychle zase jsme nasedali, abychom unikli komárům, kterých zde byly nesmírné spousty a neúprosně nás bodali. Projeli jsme topolovým hájem a ocitli se na břehu řeky Kamčatky u vesnice Vrchněkamčatsk. Rozložili jsme stan na břehu řeky a do večera lovíli jsme ryby a divoké kachny. K večeru přijeli také naši s batem. Odtud

Nakládání ryb po japonském způsobu do soli.

Foto Památník Odboje.

zůstalo nám do středu Kamčatky pouhých 12 verst, které jsme za půl dne urazili. Cestou zastřelili jsme tetřeví slepici, z níž připravili jsme si znamenitý oběd. Milkovo je největší vesnice ve středu Kamčatky, ležící na říčce Antonovce; má asi 360 obyvatel. Zde udělali jsme si několikadenní odpočinek, postavili si stan na břehu říčky Antonovky a Kamčatky; složivše zavazadla do stanu, odebrali jsme se do vesnice. K hlídání a nocování ve stanu přihlásil jsem se s brem Štěrbou, ostatní spali ve vsi u ruského usedlíka. Večer přijel hospodář, k němuž jsme byli pozváni, a přivezl zprávu, že na západním břehu jsou kočovní Korjáci se svými stády jelenů a nabídl se nám za průvodce. Bylo ujednáno, že podnikneme cestu k nim. Za nedělního odpoledne naložili jsme si potraviny a dárky pro Korjáky, já pak ještě fotografické přístroje na koně a vyjeli jsme. S počátku to šlo zvesela, koně byli odpočatí a hezké pěšinky, po kterých jsme jeli, lákaly k lehkému klusu. Zanedlouho však začala cesta stoupat, vjeli jsme do lesa, který stále více a více houstl, až nastal prales s překáčenými lesními velikány. Často ohlašovali jsme se jeden druhému hlasitým voláním, neb bylo možno lehce sejít s cesty a zabloudit. K večeru vyjeli jsme na okraj lesa, kde byl malý potůček, u něhož jsme rozložili

stany, rychle povečeřeli a za chvíli ozývalo se z obou stanů hlasité chrápání. Časně zrána vyjeli jsme dále, cesta se střídala lesem, tundrou, do kopce, s kopce, tak jsme jeli tři dny. Čtvrtého dne přijeli jsme k místu, kde zdržovali se Korjáci. Těchto však zde již nebylo, byla tu jen jurta, ve které bydlela jedna korjácká rodina, od níž jsme zvěděli, že Korjáci se stádem odkočovali dále na západ k řece Iče. Nezbývalo nám než jeti dále. Jelikož byla právě polední doba, odsedlali jsme koně a jali se připravovat oběd z jeleního masa, které nám darovali Korjáci. Seděli jsme právě okolo ohně a pojídali vařené maso, když tu zahřmělo a země se otřásla. Měl jsem pocit, že sedím na velikém bubnu, do něhož bylo několikrát silně udeřeno. Zemětřesení, pronesli jsme všichni jako jedním ústy; za malou chvíli se dunění opakovalo, ale již slaběji; to se dělo v krátkých intervalech sedmkrát. Soudili jsme, že dunění pocházelo od blízké sopky Běloj. Po obědě vydali jsme na další cestu. Byla-li předešlá cesta obtížná, byla tato ještě obtížnější; přecházeli jsme jakousi ohromnou, rozpadlou sopku, přímo přes kráter, na jehož dně jsou dvě malá jezírka, zvaná Drugomorskoje. Z jednoho pramení řeka Iča, tekoucí na západ. Kolem nás byly samé strmé skály, zvané

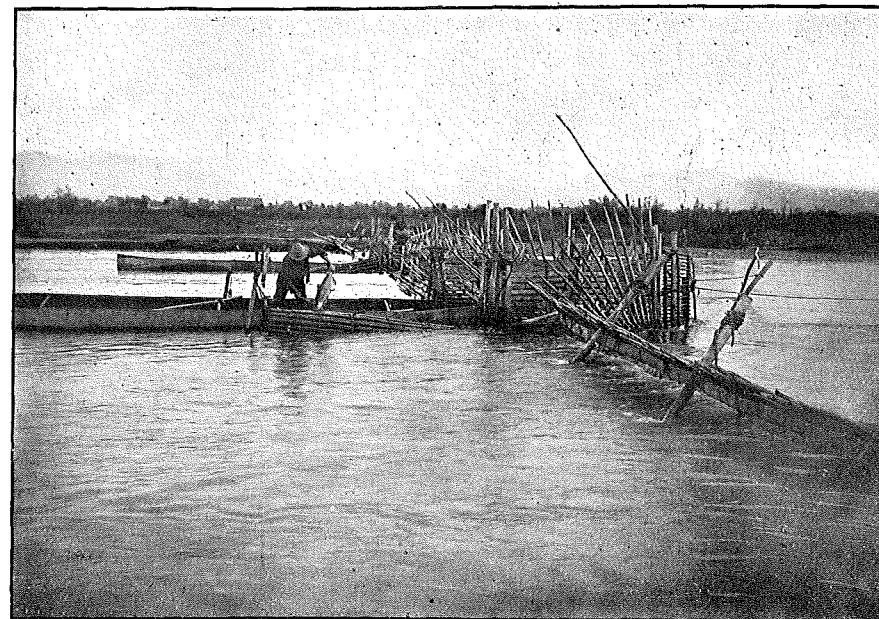
Avelka a Perkanaj. Jeli jsme brzy přes bláto a močál, do něhož se bořily koňům kopyta a jen s námahou brali se vpřed, brzy zase kamenitou tundrou a objížděli jsme veliké balvany. Jízda trvala několik hodin, až konečně dostihli jsme místa, s něhož bylo viděti korjáckou jurtu. Zanedlouho byli jsme u ní. Byl to stan Korjáka Itegio Kotyginoviče. Rozložili jsme si svůj stan nedaleko od jurty na malém paloučku; náš průvodčí zašel do jurty a vrátil se zanedlouho s kusem jeleniny, kterou jsme si ihned upravili k večeři. Sotvaže jsme pojedli, přišel k nám Korják a zval nás k sobě do jurty. Neodmítli jsme, toužíce poznati blíže způsob jejich života. Jurta je zrobena z množství dlouhých tyčí, složených do kužele a potažena plátnem; nahoře je otvor pro kouř. Od středu vrcholu stanu visí na řetěze kotel, ve kterém se neustále vaří jelení maso; kolem na drátech visí kusy masa, které se v kouři jaksi konzervují. Za ložnici slouží kout stanu, ve kterém je prostřeno několik jeleních koží. Ve stanu byla jedna rodina a sloužící. Majitel byl svoboděn, měl pouze pomocníka, který byl ženat a měl jedno dítě. Ostatní byli výrostci od 10 do 18 let, počtem čtyři sluhové, kteří pasou stádo. Po příchodu podělili jsme všechny chlebem a suchary, což je u nich lahůdkou a vzácností, Korjáci nejedí celý rok chleba. Pak jali jsme se vyjednávatí ohledně fotografování, čemuž Korják s počátku nechtěl připustiti, po dlouhém domlouvání konečně svolil. Daroval jsem mu za to svůj čibuk a balík tabáku a pohostil ho pálenkou, kterou s projevem veliké radosti přijal. Pobesedovali jsme s Korjákem o různých zvycích a událostech a odebrali se na odpočinek. Časně ráno byli jsme probuzeni bučením jelenů. Vyhlédl jsem ze stanu a naskytl se mi nádherná podívaná na les parohů různé velikosti a pestrou směsici jelenů nejrůznějšího stáří. Byli tu kolouši, matky, jeleni od malých paroháčů až po osmnácteráky, počtem asi 6000 kusů, což představovalo ohromné bohatství. Po snídani nastalo fotografování. Hospodář Korják předváděl nám své oblíbené jeleny a ukázal, jak jelena chytají do arkánu, sedlají, jezdí na jelenu v sedle a nakládají zavazadla. Zbytek dne ztrávili jsme prohlídkou okolních hor so-

pečného původu; druhý den ráno vydali jsme se na zpáteční cestu za mlhavého a deštivého počasí. Cestou střídali jsme na medvědy, ale bez úspěchu; v poledne a večer vařili jsme si polévku z jeleního masa; žel, že jsme ji museli jísti bez chleba, neboť naše zásoby chleba byly již vyčerpány. Čtvrtého dne k večeru přijeli jsme znaveni do Milkovo. Zde jsme zůstali ještě několik dní, pak rozloučili se s našim průvodcem, který se vrátil zpět do Petropavlovska, naložili svá zavazadla do dvou batů, které jsme spojili v parom, a pustili se dále vodní cestou po řece Kamčatce. První den ujeli jsme skoro 70 verst až do vsi Kirganik, kdež jsme ve stanu u řeky přenocovali a ráno vydali se opět dále. Druhý den to šlo hůře kupředu. Řeka byla širší a skoro nehybná, takže museli jsme stále veslovati a večer, úplně vyčerpáni, přijeli jsme do osady Mašury. Tak to šlo stále zdlouhavěji kupředu. Jelikož spotřebovali jsme veškeré zásoby chleba a cukru, byli jsme živi jen od toho, co jsme ulovili. Čím více přibližovali jsme se ke vsi Ščapino, tím více museli jsme veslovati. Projížděli jsme několik nebezpečných virů a písčitých vysokých břehů, které od nejmenšího otřesu sesypávaly se do řeky. Tak putovali jsme pomalu kupředu. Jedinou výhodou této cesty bylo, že jsme nemuseli stále skládati a opět nakládati zavazadla, jako tomu bylo cestou koňmo. Komáři, dokud jsme byli na vodě, neštípali, ale jakmile vylezli jsme na břeh, bodali nás dvojnásob. Pravil-li jsem, že bylo někdy komárů miliony, zde by se o tom nedalo vůbec mluvit, tolik jich bylo. Konečně asi za tři dny přijeli jsme do Ščapina, osady asi 7 km od pravého břehu řeky vzdálené. Blátivá a močálovitá cesta k osadě je útočištěm komárů, kteří se vrhli na svou kořist a důkladně nám vyssáli krev.

Ve vesnici žije ruský usedlík, který má vzorné hospodářství polní i domácí, postavil si pěkný dům a stáje, založil dvě zahrady, ve kterých pěstuje polní plodiny, které se zde daří. Vyrábí sudy a nakládá do nich jikry, které pak odesílá do Vladivostoku. Vyprávěl nám, s jakým neporozuměním setkávaly se jeho pokusy v polním hospodářství u Kamčadalů, kolikrát se stěhoval z vesnice do jiné, až konečně zůstal zde. Druhý den po cestě

jíme odpočívali. Za dva dny plavby přijeli jsme do osady Nového Tolbačiku; zde potkali jsme motorovou loďku fy Dembigh, která rozváží po vesnicích mouku, cukr, čaj a jiné. Nám přivezla též zásoby, na které jsme dlouho čekali. Ve vsi přečkali jsme deštivé počasí a pak vydali se dále do vsi Koziresk, kde je konečná stanice telegrafu, vedoucího z Petropavlovska. Jednotvárnost cesty nestojí za popisování. Kromě kachen a jiných vodních ptáků nepotkali jsme člověka. Přes další

vatelstva ruského, kteří se živí pouze lovem ryb, které prodávají rybokonservným závodům firmy Dembigh a Ničero. Na mořském břehu, který tvoří podobu srpu, jsou vybudovány závody na výrobu rybích konserv, a to Dembigh na jedné straně ústí řeky Kamčatky a Ničero, Cucumi na druhé straně. Firma Dembigh má dva závody: starý, ve kterém se pracuje jen několik týdnů na výrobě specialit losových konserv, a nový závod zpracuje ostatní ulovené ryby. Závody jsou

Zápor na řece Kamčatce ve vsi Šaronnyj.

Foto Památník Odboje.

osady Kresty a Ušky projeli jsme až do vesnice Klučevské, nad níž vypíná se mohutná krasavice sopka Klučevská, 5000 m vysoká. Osada je stejně veliká jako Milkovo, 65 domů a 360 obyvatel; v této osadě působil kdysi také náš krajan MUDr. Bohuslav Vymlátíl, rodák z Olomouce, který byl kamčatským obvodním lékařem. Okolí osady je bohaté na maliny a různé druhy jahod, které obyvatelé sbírají a zavařují s cukrem. Zdrželi jsme se v osadě několik dní, vyčkávajíce jasného dne, abychom mohli udělati fotografické snímky osady se sopkou, která zvláště při západu slunce zazáří všemi odstíny barev. Po několikadenní cestě ujeli jsme zbývajících 150 verst a dostihli konečného bodu Ustkamčatsku. V této vesnici je většina oby-

vlastně prkenné boudy, které na jaře postaví a na podzim zase rozeberou. Dělnictvo jsou Japonci. Po celém mořském břehu rozloženy jsou stanice pro lov ryb, které jsou katěry přivázeny do vlastního závodu. Nejprve rybu připraví k zamrazení, aby nabyla jemnější chuti, useknou ocas a hlavu a zbaví vnitřností. Tak připravené ryby jsou odváženy do ledníků, kde zůstanou 48 hodin. Po 48 hodinách přivezou zamraženou rybu do závodu, kde ji nejprve omývají proudem studené vody, pak čistí strojem a ručně pomocí kartáčů. Očištěná ryba přichází do krájecího stroje, odtud putuje po gumových pásech k plnicímu stroji; naplněné plechovky jsou váženy na zvláštním stroji, málo naplněné neb přeplněné opravují dělníci ručně. Správně naplněné

plechovky přicházejí do stroje, který zamáčkne víčko jen na polovic, pak přichází do autoklávu, jímž prochází v páře 220° Fahr. po dobu 12 minut. Následující stroj přitiskne docela víčko, načež jsou plechovky strojně omývány a kladou se po 48 kusech na plechové koše, které se kladou na vozíky a s těmi vkládají se do pecí, kde se v páře vaří po 2½ hodiny. Za tuto dobu se konzervy uvaří, po vynětí z pecí jsou prohlíženy dvěma dělníky, kteří tlukou dřevěnými kladivky na víčka a po zvuku poznávají dobré a špatné konzervy, špatné odstraňují. Po zkoušce procházejí chladicím strojem, v němž jsou omývány studenou vodou a k úplnému vychlazení jsou ponechány na vzduchu. Vychladlé konzervy ukládány jsou do skladiště, pak strojově lakovány, aby nerezavěly, a baleny po 48 kusech do bedniček a tak jsou připraveny k zámořskému exportu. Výroba bedniček je ruční z připravených prken, které přivázejí z Japonska. Obdivovali jsme se veliké zručnosti dělníků ve výrobě bedniček. Ke konci sezony lovu ryb přijíždějí lodi a odvázejí konzervy na trh do Ameriky, Japonska a Evropy. Za jedno období zpracuje se v jednom závodě asi dva miliony ryb a průměrně z každé zhotoví se dvě konzervy. Oba druhé závody jsou podobně zařízeny jako závod Dembigh. Lososi pozdního podzimního úlovu jsou nasolováni t. zv. suchým japonským zásolím a jsou pak baleni do rohoží a beden; takto konzervované ryby jsou konzumovány hlavně chudšími vrstvami v Japonsku. Z rybích odpadků vyvábí se rybí tuk, zbytky lisují se pak na umělé hnojivo, které je drahé, ale velmi hledané v japonském zahradnictví. Aby nebyl tak vzácný druh ryb, vyskytující se jen okolo Kamčatky a severní Ameriky, předčasně vyhuben, starají se podnikatelé také o umělý chov ryb. Prohlédli jsme si takový závod u firmy Dembigh. Závod tento jest asi 7 km vzdálen od továrny, v horském místě, neďaleko jezera Nerpičicho. V jezeře jsou loveny do sítí ryby, z nichž se buď vykuchávají nebo vymačkávají jikry do připravené nádoby, v níž se po promíchání oplodí mlékem samců a jsou ukládány do zvláštních sítěk a s těmi vždy po 10 do žlabů, jimiž stále proudí horský potůček. Denně je zaznamenána tep-

lota vody a prohlíženy sítky s jikrami, z nichž mrtvé odstraňují. Až dospěje úhrnná teplota vody 300°, což znamená průměrně 30 dní, vylihnou se malinké rybky, zvané malky; rybky stále rostou, až pozbudou zbytku jikry. Do 2 měsíců jsou chovány stále ve žlabech, na zimu pak vypouštěny do zimní nádrže, odkud na jaře do řeky; za rok vypluje ryba do téže řeky, z níž vyšla. Práci na tomto závodě obstarávají též Japonci pod vedením zkušeného odborníka. Ruská vláda nevěří přece jen Japoncům a posílá tam každoročně své instruktory a dohlázele rybolovu.

Dlouhou chvíli pobytu v Ustkamčatsku krátili jsme si vycházkami do okolí a lovem kachen, racků a tuleňů, jichž je okolo ústí řeky hojnost. Viděl jsem tuleně v řece až u vesnice Klučevské, kam táhnou za rybami. Často se stává, že rybářům potrhá celou síť, vrhaje se na polapené ryby v síti. Po dlouhém čekání konečně přijela loď Tomsk, na kterou jsme naložili svá zavazadla a nasedli k cestě na sever podél pobřeží. Je-li Kamčatka vzhledem k nepříznivému spojení s pevninou na dlouhou dobu zimní odloučena od kulturního světa, jsou na tom Komandorské ostrovy a obývající je Aleuti ještě hůře. Vláda se snažila zalidnit tyto ostrovy, neboť jí dávaly naději na výtěžek z chovu kožišninové zvěře. Zřídila školu, kostel, dosadila učitele a popa. Smutně nám vyprávěl učitel o tom, jak jednou za rok přistává loď, aby je zásobila potravou a odvezla kožišiny. Příroda ostrovů Beringova a Měděného, jejich popelavé vrchy s namodralými mlhami přispěly k zabarvení svého pradávného obyvatele modré lišky. Nejkrásnější modré lišky na světovém trhu jsou z těchto ostrovů. Ovšem to, co vidíte u našich kožišníků, nejsou modré lišky, nýbrž barvené lišky polární. Komandorské modré lišky skupuje většinou londýnský trh a pro svou vzácnost zůstaly ze všech kožišin stále nepoměrně vysoko v ceně. Za Kamčatskou šíjí k severu prostírá se území, obývané Korjáky. Vzhled krajiny se mění, přestává charakteristická sopečná krajina s činnými jehlanovitými vulkány a nastupují táhlé vrchy, střídající se s nepřehlednými močálovitými tundrami.

Stanice pro umělou úheň lososů.

Foto Památník Odboje.

Podnebí je surovější, rostlinstvo chudší. Přestávají topoly a jehličnaté stromy, udržují se zakrnělé břízy a vřes. Tundry jsou porostlé travou a mechem. Korjáci, jichž je zde asi 6000, právě tak jako Itlmeni a Čukči, patří k národům krajním čili Poloasiatům a jsou podobni severoamerickým Indiánům. I k těmto břehům ruskou vládou byly koncesovány rybolovné stanice, na každé dvě versty jedná. Dnes jsou však všechny v rukách Japonců. Zimní obydlí pobřežních Korjáků je pod úrovní země. V chýši přebývá několik rodin pohromadě. Vchod dovnitř, jenž jest zároveň komínem, je uprostřed nahoře, takže spouštěti a vylézati se musí po kládách, vyčnívajících šikmo ze střešy chaty. Malé děti často neuzří svět, pokud po kládě nevylezou. Bývá to ve 4. až 5. roce jejich dětství. Ovšem, že při prvních samostatných pokusech vyléztí k světlému otvoru ve střeše podzemní skrýše padají s klády a mrzačí se. Proto lze viděti mezi pobřežními Korjáky tolik hrbatých. Letní stany jsou přenosné, zhotovené z tyčí a kůlů, potažených sobími a mrožími kůže. Uvnitř jsou rozděleny hvězdovitě na oddělení ke středu, ohniště je u vchodu. K uschování sušených ryb staví si balagany nebo pelmy na několika kůlech, ve výši tři metrů nad zemí; je to vlastně k uchránění zá-

sob proti psům a vlhkosti. Rád si vzpomínám, jak jsme si získali přízeň dětí a jejich maminek. Korjáci jsou k cizincům dosti nedůvěřiví, neboť se zřídka dočkají něčeho dobrého. Všichni, kdož znají domorodce, divili se, že se nám dali fotografovati, a dokonce, že nám dělali podle našeho přání skupiny. Šlápl jsem tehdy náhodou na nohu psovi, který se ve stanu připlétl a ten začal výtí bolestí. Vytí pak ještě více poděsilo domorodce, vzrušené naším příchodem, a já mechanicky sáhl do kapsy, podal jsem psu kousek sucharu. Pes to vzal a malé dítě, když to vidělo, chtělo také. Po malém děcku přihlásili se i ostatní o mlisky a za hodinu seděli jsme s nimi na zemi kolem ohniště, při čemž nás hostili sobím masem. S těmi malými divochy jsme se lehčeji dohodli dětskou mluvou: my jim dávali mlisky a oni se nás nebáli a sahalí nám do kapes. Oblečení bylo velmi zajímavé: v dokonalé reformní dětské šaty. Malý Korjáček má na sobě z jedné vydělané sobí kůže vlasem dovnitř cosi v podobě dětského trička, ale s obalem noh i rukou, jen s malým výstřížkem u krku; může se válet po sněhu, aniž by se mu zima dostala na tělo. Korjáci, nehledě na surové podnebí a námahu, spojenou s lovem v chladných mořích i pasením sobích stád, dožívají se vy-

sokého věku. Viděl jsem starce Korjáka, sto-
dvacet šest let starého, jenž se mohl proká-
zati výsadou, podepsanou carevnou Kate-
řinou na výhradní užívání Karjaginského
ostrova pro svou rodinu za to, že se nepo-
stavil na odpor kozákům při obsazování úze-
mí. Půda nedává při surovém podnebí užítku.
Vnitrozemní kočovní Korjáci jediný způsob
výživy nacházejí v chovu sobů a jelenů; sobí
a jelení maso jedí, ze sobích kůží zhotovují
oděv i obuv, pokrývají jimi stany, soba a je-
lena zapřahají do saní. Není to snadná práce
pečovat o tisícíhlavé stádo v tundře a vyhle-
dávat mu potravu. V zimě pasou Korjáci
svá stáda ve vnitrozemních horách, kde je
méně sněhu a kde si sobí najdou více po-
travy; k jaru přihánějí je k mořskému břehu,
aby se zúčastnili směnného obchodu s ame-
rickými lovci velryb a obchodníky. Pobřež-
ním Korjácům výživu dává hlavně moře. Po
celém východním břehu vnikají lososi do
vnitrozemních říček, slabě zalidněné pobřeží
je plno tuleňů a mrožů. Liška bílá, polární,
bývá častou kořistí lovce. Na přípravu jídel
nemají korjácké ženy mnoho receptů. Sobí
maso jedí polosyrové, bez soli, na kterou ne-
jsou zvyklí a které vůbec nemají. Měkčí sou-
částky, jako mozek, žaludek zvířete, jedí vždy
jen syrový. Teplá ještě krev zvířete je vše-
obecnou pochoutkou. Tamější podnebí vy-
žaduje silnější stravy, schopné vyvozovati
potřebné teplo. Se zvláštní zálibou zakousne
se Korják do hlavy uloveného mrskajícího se
lososa, aby z něho vyssál mozek.

Korjáci se rádi opíjejí odvarem muchomůr-
ky; následky jsou podobné, jako při alkoholu:
veselá nálada, pak blouznění a nakonec dlou-
ho trvající spánek. Dne 5. srpna náš parník
»Tomsk« zvedl kotvy, aby objel mys Alju-
torský a mys Navarin, stále k severu. Za pět
dní jsme připluli k ústí veliké řeky Anadyry;
na břehu se váleli opilí Čukčové, kteří si
včera vyměnili své kožišiny za líh, jež při-
vezl japonský parník a kotvil nyní vedle nás.
Po prvé jsem uviděl Čukče, ale ne již ony ne-
všimavé rudochy, o jichž hrdosti jsem často
jako chlapec četl, nýbrž zpité chudáky japon-
ským spírtem, dováženým Japonci, »kultur-
trägry« východu. Vesnice Novo-Mariinsk,
jinak zvaná též podle řeky Anadyr, očeká-

vala již ruskou loď. Hrozné věci děly se zde
v zimě. Samostatně se volící lidové vý-
konné komitety z dobrodruhů, zlatokopů,
vrahů a lupičů — olovem i sekerami odstra-
ňovali své předchůdce a terorem udržovaly
olupované obyvatelstvo v poslušnosti. Čtyři-
cet procent všeho obyvatelstva v Anadyru
bylo takto vybito. Američané tam v zimě
zasáhli, ale jen k obraně svých příslušní-
ků. Nákladná jiskrová stanice byla posta-
vena ruskou vládou před válkou; je to nej-
severnější stanice v tomto kraji Asie.

Severní surové podnebí jen způsobilým
elementům dovoluje žítí, nezpůsobilé, slabé
hubí — což se zvláště nápadně jeví v životě
polárních národů. Bylo by nemožno při ko-
čovném způsobu žití vydržeti tak ukrutně
mrazy, kdyby suchost vzduchu v tom nepo-
máhala. Jen zcela suchá kožišina na holém
těle dovede udržeti potřebnou teplotu. Čukči
a Eskymáci nemohou nositi prádlo, jak to
u nich chtěli zavést Američané; mřzli by
v takovém případě. Také zavádění ameri-
ckých železných kamínek místo vytápění tu-
lením tukem mělo škodlivé následky; náhlé
rozpaření jurty a v ní žijících lidí, časté na-
stuzení a smrt. Čukotská obydlí jsou trochu
jinak zařízena než korjácká. Čukči staví
uvnitř svých stanů ještě jedno menší oddělení
v podobě jeviště, zvané jaranga, jež se dá
zakrýti spouštěním zavěšených sobích kůží.
Tam na kůžích spí, ve dne sedí a povalují se.
Ke spaní se svlékají do naha, protože, v ja-
ranze, ve které hoří knot z mechu, napájený
tulením tukem, je dostatečné teplo. Dusivý
kouř je nutí při spaní vystrkovati hlavy pod
závěs z kůží.

Čukči jsou výborní střelci, ale starý způ-
sob lovu pomocí oštěpu a tesáku je u nich
stále v oblibě. Řekl bych, že na moři převlá-
dá. Tuleně, vynořivšího se nad ledem, zabíjí
jednou ranou kopím. Při lovu nepostradatel-
ny jsou jim bajdary a kajaky. Jsou to loďky,
které mají dřevěnou kostru, potaženou mroží
kůží. Bajdara je otevřená loďka, naproti
tomu kajak je i vrchem zakryt a lovec si za-
tahuje vrchní povlak loďky kolem beder,
takže vlny do loďky nevnikají. Daleko do ši-
rého moře pouštějí se Čukči na malých ka-
jacích za lovem velryb, které ubíjejí vrhanými

harpunami. Ba jsou skutečnými žonglery na
svých kajacích. Obrátí hbitě loďku dnem
vzhůru a zase ji postaví do původní polohy;
při tom sedí v loďce a pomáhají si pouze
veslem. Dosti velké nebezpečí souvisí také
s lovem mrožů. Obrovská tato zvířata se sil-
nými kly, zvláště byla-li raněna, vrhají se na
lovce a nutí ho k zápasu.

Domácí řemesla jsou u severských národů
na vysokém stupni dokonalosti. Korjácké a
čukotské ženy dovedou jemně vydělávati sobí
či jelení kůže, připraví a nasuší si rybí střív-
ka k sešívání, zhotoví si jehly k vyšívání
z rybích kůstek a vypracují velmi dovedně
různé vzory na svých pláštích Z tuleních kůží
zhotovují nepromokavé boty dovedným seši-
váním a z usušených velrybích střev dělají
tak dokonale nepromokavé pláště, že s nimi
i naše tovární výrobky nemohou konkurovati.

V době vánic, kdy jsou domorodci nuceni
zůstávati ve svém stanu u ohně, se zálibou
vyřezávají různé předměty z mrožích klů.
Nelze říci, že by jejich výrobky byly primi-
tivní, spíše vás mnohý překvapí svou složi-
tostí. Vyrábějí stojánky na psací potřeby,
nože na papír s různými okrasami, tak, jak si
to přejí hlavní konsumenty těchto předmětů,
Američané.

U Čukčů i Korjáců je přijato mnohožen-
ství. Žena je majetkem muže, který si ji vy-
koupil svou prací nebo několika soby nebo
domácím nářadím. Kdo je bohatším nebo
zručnějším lovcem, koupí si více žen. Podle
nazírání polárních národů je přibrání si nové
ženy jen vítanou pomocí v domácnosti. Čukči
věří, že význačné předměty v přírodě mají
svou duši. Hory, jezera, slunce, měsíc a zvířa-
ta mají svého vládce, t. j. jsou ovládány svým
duchem. Člověk má několik duší, které obý-
vají jednotlivé části těla. Čukotští kněží —
šamani — kouzelníci, jsou určeni k tomu, aby
vyvolávali duchy. Kněz se opije odvarem
muchomůrky a tlucením do bubnu i troube-
ním přivede se do extase. Pak přicházejí
k němu duchové, neb se sám kouzelník ode-
běře do jejich říše. Předpověď děje se kame-
nem, uvázaným na řemenu, neb lebkou, neb
sobí kostí a jinými věcmi. Svě zemřelé odí-
vají Čukči v nové roucho a posazují do saní

se zapřaženými soby. Mrtvolu odvezou do
tundry, kde ji dají na pospas dravé zvěři.
Chtějí tím odstraniti ducha zemřelého daleko
od svých obydlí. Kostí pak spalují, jen lebku
ponechávají na místě pohřebišť. Mrtví po-
dle jejich názoru žijí dále v neznámém nebi
neb pod zemí — právě tak, jako dříve žili na
zemí. Pojem o smrti není Čukčům strašný,
jsou stále v nebezpečí života. Sta se jich roč-
ně utopí při vyjíždění na moře v malých ka-
jacích, mnoho jich zmrzne při sněžných bu-
ranech v tundře. Starci, když již nemohou
pracovati, sami se usmrcují při slavnostní ho-
stině, k tomu účelu pořádané. Nejlepší kusy
sobů ze stáda se k hostině zabíjejí a jen nej-
starší člen smí dobrovolně umírajícímu starci
při tomto slavnostním úkonu pomáhati. Na-
staví mu kopí, na které se stařec srdcem vrhá.
Pobřežní Čukči jsou zvyklí na cizince.
Při návštěvě stanů dovedli jsme se mnoho
zajímavého z jejich života a získali si
upřímných přátel, hlavně mezi dětmi. K po-
břeží Čukotského poloostrova přijíždějí kaž-
doročně americké jachty k lovu velryb a za
obchodem. Zásobeni vším možným, zbraně-
mi, žvýkacím tabákem, moukou, na kterou si
domorodci v posledních letech zvykají, pa-
mlsky, lesklými tretkami a mnohým jiným, co
Čukč může potřebovati neb jeho žena si přeje
míti, vylákají Američané od chtivého domo-
rodce výměnou za své zboží jeho kožišiny,
mroží a tulení kůže, kly, řemeny, tuky a jiné.

Jakmile se objeví na obzoru nová loď, na-
stane v táboře na pobřeží čilý ruch. Oby-
vatelé snášejí své zboží do bajdar, berou s se-
bou ženy a děti a plují k parníku. Ještě není
zachycena kotva a zastaveny stroje, již dole
z bajdar se ozývají radostné výkřiky připluv-
ších domorodců, kteří poznávají mezi ob-
chodníky na lodi známé z minulých let a za-
jišťují si tak odbyt svého zboží. Pak šplhají
se po provazových žebřících na loď a vyta-
hují na provazech své ženy i děti, udivené
nově přichozími cizinci a překvapené ru-
chem, jež vyvolává život na větším parníku.
Na našem parníku mezitím již Čiňané a Ja-
ponci i drobní ruští obchodníci vykládají do
stánků své zboží, na něž domorodcům
blýskají oči velikou chtivostí. Tito drobní

krámkáři nabízejí většinou zboží méněcenné, hračky, skleněné perly, náhrdelníky a potají také líh, pakli se jim podařilo nějakou láhev na parník pronést. Domo-rodé ženy, které obdržely od mužů nějakou méněcennější kůži tulení, kly nebo řemeny, aby si za to koupily co se jim líbí, prohlízejí skleněné okrasy, zkoušejí je na sobě, jak jim to sluší, nemohou se rozhodnouti. Zástupci větších firem, jež mají přes zimu zde své překupníky, vyloďují mezitím bedny lisovaného čaje, cukru a jiného zboží a přijímají připravené zde suroviny.

14. srpna přiblížili jsme se k mysu Beringovu. Jeho obyvatelé, Eskymáci, svou nižší, zavalitější postavou, lišili se na první pohled od Čukčů. Eskymačky jsou velké parádnice. Na povrch své sobí kuklanky odívají vrchní šat z pestrých látek, kolem hlavy a krku navlékají si skleněné perly, v uších nosí kroužky. U jiných je viděti náhrdelníky z veverčích ocásků, liščích nosů a podobné. Na obličej tetují si světlemodré okrasy, někde je zvykem podélnými čarami prodlužovati si vzhled nosu, jinde provádějí tetování od koutků úst až k uším, čímž vzniká dojem nesmírně širokých úst. Ještě jeden zajímavý kmen žije v okolí Beringova mysu. Jsou to Ajvánci, národ na vymření. Na první pohled liší se od Čukčů a Eskymáků tím, že jim roste

vous. Tito Ajvánci odívají se kůží, kterou si přehazují šikmo přes ramena; vypadali jako atleti. U nich se zachovaly hry, podobné řecko-římským zápasům, což nezůstalo bez vlivu na pravidelný vývin jejich těl. Zaslouhuje také zmínky, že Ajvánci vyhýbají se piti lihových nápojů, což je u severských národů případ neobyčejný.

Koncem srpna projíždějice Beringův průliv do Severního Ledového oceánu, fičel proti nám severní vítr. Ledové kry valily se proti nám, kapitán lodi jen stěží přistal u mysu východního. Po třech dnech obrátil se vítr. U nejvýchodnějšího bodu Asie, kde trčí kříž kozáka Děžněva, který v polovici 17. století onanoval široká tato prostranství ve prospěch říše ruských carů, právě na severním polárním kruhu, byl poslední cíl naší cesty. Kapitán lodi se sice pokusil při změně větru doplouti do osady na severní straně mysu, ale vzdal se tohoto úmyslu následkem nebezpečí, které hrozilo lodi od ledových ker. Strašně smutný pohled poskytovalo pobřeží. Kamenité, holé pahorky, porostlé nízkým mechem, nepřehledné močály, táhnoucí se daleko do vnitrozemí, a tichá mlha nad obzorem. V dálce na druhé straně Beringova průlivu bylo možno zachytiti dalekohledem obrysy břehů Aljašky a vystupujícího před nimi ostrova sv. Diomida. Kapitán, vyloďiv

Balagany se sušenou rybou.

Foto Památník Odboje.

zásoby pro domorodce, zdvihl kotvy a pluli jsme k jihozápadu. Do konce září trvala nám cesta zpět do Petropavlovka.

Teprve v listopadu opustili jsme Kamčatku. Byli jsme rádi, že se vrátíme do Vladivostoku a pak za dva až tři měsíce uvidíme domov, po němž jsme sedm let toužili. Cesta

podle Indie přinesla nám nové úchvatné dojmy z přírody — avšak polární studené kraje, Kamčatka a Čukotsko, jejichž krásy a zvláštnosti jsme viděli, a hlavně dovedli procítiti, zanechaly nám vzpomínky pro celý život, jež nedaly se zastíniti ani rovníkovými tropickými dojmy.

X

DOJMY Z JAPONSKA OLDŘICH ZEMEK

I.

Slavnost třešňových květů.

V letech studentských četl jsem jednou toto líčení cestovatele Vráze o slavnosti třešňových květů, kterou Japonci nazývají »Sakura no hanami«:

»Rozkvetla divoká třešeň, na ulici neužijš jedné neveselé, nespokojené tváře! Japonsko je na vrcholu opojení, rozkoše, třešňového karnevalu. Čtyři dni bylo Tokio ve znamení třešňového vládce. Dnes vítr sráží květ za květem, pokrýváje obrovské plochy stromořadí, parků i zahrad něžnými, šipkovitými lístky. Tokio vzalo na sebe svůj nejslavnostnější háv, bůžek veselosti rozpustile mává žezlem — větévkou třešňových květů, a za ním v přeradostném chvatu žene se, strká, tlačí se lid, zapomínající ve spěchu až i na obřadnou zdvořilost japonskou. »Hanami« — dívat se na květy! Japonský lid jeví se ve své nejskvělejší ctnosti, ve své lásce k přírodě; jeho město šňoří se na oslavu vítěze nad zimou. S vršku-li se díváš na plochu Tokia, zříš, jak nejtmavější střechy, špinavé části města, blednou a vyjasňují se bělostí tisíců rozkvetlých, květem jen obalených stromů! »Sakura« — miláček japonského lidu, básněmi opěvaný, z každého uměleckého díla tebe zdravící »sakura« — jen pro květ houfně pěstovaná třešeň. Třešeň divoká. Japonec má své stromky pro květ, ne pro ovoce. Jen v lásce ke stromům Japonec nepočítá na zisk. Třešeň právě panuje; slunce

ukazuje nejměvavější tvář, odevšad zaléhá smích, tepna velkoměstského života nervosně bije zábavou milionů, vlní vzduchem a čtyřnásobný klepot špalíčeků, dřeváků, pokud a kde jsou ulice dlážděny, připomíná hukot jarní, sněhem rozvodněné skalní bystřiny. . .«

Když jsem dočetl, mocně jsem zatoužil podívat se alespoň jednou, jedinkrát v životě do země kvetoucích třešní, čarovné Země vycházejícího slunce. Tehdy jsem ovšem netušil, že za několik let zaneše mne vlna světové bouře až na Dálný východ a že mé zbožné přání se stane radostnou skutečností.

Vzpomenu-li si na japonskou přírodu, vidím v duchu především růžovou záplavu plnokvěté sakury.

Po květech ume, plané, plnokvěté švestky, jež opadala do bláta, roznesla se pojednou široko daleko zpráva, elektrisující veškeré obyvatelstvo japonského hlavního města Tokia.

V den svátku O-šaka-sama, kdy Japonci omývají sochy a sošky velikého Budhy, jehož narozeniny slaví, dostal jsem od pana Kikugora, majitele keramického závodu, tento dopis:

Drahý pane,

zítra bude v plném květu sakura, náš nejmilejší strom. Celá říše se raduje z její růžové krásy, z níž za několik dní nezbude nežli vzpomínka. Za jedné návštěvy projevili jste přání, uviděti třešňovou alej v parku Ujeno v plném květu. Zítra dopoledne po-

jeďte tam i s rodinou. Přijďte laskavě ráno k nám, pojedeme společně.

Váš

Hatuo Kikugoro.

Potěšen pozváním dobrého přítele, odebral jsem se za krásného jitra do jeho domu. Rodina mne již očekávala. Vsedli jsme do připravených kurum, dvoukolových kočárků s velkými gumovými koly a kurumajové, bronzově zbarvení běžci, spěli s námi rušnými ulicemi. Čím blíže parku, tím byl ruch větší. Hřmot a zvonění tramvaje, různé výstražné signály aut i autobusů, cinkot cyklistů, jasný zvuk zvonků nesčetných kurum, klapot tisícerých dřeváček, křik prodavačů a spousta zvuků jiných splývala v symfonii velkoměsta, kterým táhly davy lidu k místu, kde se konala slavnost třešňových květů.

U širokého kamenného schodiště blíže ujenského nádraží opustili jsme pohodlná sedadla kurum a splynuli s pestrým množstvím jako kapky s širým mořem. Vystoupivše nahoru, brali jsme se parkem. Minuli jsme pomník proslulého válečníka Sajga Takamoriho, prošli napříč alejí kamenných svítilen, vedoucí ke staré svatyni a nejkrásnější japonské pagodě. V stinné aleji věkovitých kryptomerií, japonských cedrů, přesvědčil se pan Kikugoro, zdali nikdo nechýbí. Ještě několik kroků a našim zrakům, napiatým očekáváním, naskytl se pohled, nad nějž možno si sotva představití půvabnější.

Na blankytu slunce, hýřící zlatými, teplými paprsky, na zemi široká, dlouhá alej, vroubená řadami kvetoucích stromů třešňových jako obrovskými růžovými věnci a pod rozložitými korunami jediné lidské mraveniště, prokvétající pestrými kimony dětí jako nádherná zahrada báje.

Němý a polohlasý podiv, zraky zářící vnitřní radostí, výměna větvíček s básničkami na prouzcích papíru, šelestivé i drnčící zvuky šamisenu, dumavé akordy kota, hluk bubínku, tlumený hrdelní zpěv gejš, pějících písně hrdinské i milostné — to vše bylo důkazem veliké lásky japonského lidu k sakuře, o níž pje stará píseň, že trůní na císařském stolci mezi květy.

V aleji řekl mi pan Kikugoro, utkvívající

dlouhými pohledy na větvích, obsypaných vonnými květy:

»Sakuru opěvují tisíceré básně pro její krásu i proto, že je výstižným symbolem naší národní povahy. Nejlépe to vyjádřil Motoori Norinaga verši:

Ostrovky požehnaného Japonska!
Cizinci zkoumati chtěli vašeho ducha.
Já pravím: vzduch, prozářený sluncem
vonného jitra,
zachvívá moudře a něžně
třešňovým stromem.«

Spatřiv na jednom stromě květy bílé, podíval jsem se na svého přítele tázavě.

»Toto je původní třešeň horská,« pravil mi s blaženým úsměvem a dodal: »Sakura pěstuje se u nás již více nežli tisíciletí a naši pěstitelé dosáhli velikého počtu druhů, jež se různí vzrůstem, barevným odstínem i vůní.«

Všude bylo viděti školní mládež, která měla prázdnou, aby se zároveň s dospělými mohla těšiti krásou květů. Nekřičela o závod, nepustošila sadu, ale věnovala veškerý svůj zájem květům i slavnosti.

Když krása prostoupila duše účastníků, mezi nimiž bylo i mnoho vesničanů z širého okolí, plnili starobylé svatyně, budovy musea a pak sledovali v improvizovaném divadle historickou hru z doby mocného šoguna Tajka Hidejošiho. Žil v šestnáctém století a proslul nejen jako moudrý státník a vítězný válečník, nýbrž i jako původce nádherných slavností třešňových květů na prostranství mezi pozlacenými stěnami, které byly ozdobeny záclonami s malbami nejslavnějšího malíře té doby.

Na zvláštním prostranství konaly se humoristické hry maskovaných řemeslníků. Rozveselenými davy procházeli mladíci v oděvu žen, v krojích dajmiů, samurajů a v nejruznějších maskách vážných i komických. Jásot a smích dětí podněcoval dlouhán v plášti z mořské trávy, z něhož si ukusoval a hltavě sousta pojídal. Všiml jsem si hedvábných kimon několika dam, nápadných pestrostí.

»To jsou drahocenná kimona ku prohlídce květů,« vysvětloval mi pan Kikugoro. »Nosili je v době vlády šogunů z rodu To-

Nejkrásnější gejša.

kugavů. Tehdy dodávaly slavnosti krásy těž záclony z vatovaných hedvábných kimon. Největších zásluh o rozmnožení třešňových stromů v Jedu a tím i o rozvoj slavnosti třešňových květů získal si šogun Jošimune.«

Po těchto slovech koupil pan Kikugoro své dceruše, čiperné Fuku, několik větvíček sakury v krámku ve stínu kryptomerie. Na své dceruše, čiperné Kuku, několik větvíček kterou vybrala pro mne, napsal její otec vlastní verše:

Sakura opadá záhy.
Růžová krása bude žít v duši
celý rok.
Záhy se rozejdem navždy.
Na vaši lásku k japonské zemi
budeme vzpomínat
do smrti.

V ladných skupinkách pod smaragdovým baldachýnem, utvořeným korunami stromů, požívaly rodiny jídel, přinesených z domu. V čajovnách bylo plno. Hosté pili zelený, trpký japonský čaj i horké rýžové víno, zvané sake.

Přítelova žena, paní Hinako, odjela s dětmi domů a my vstoupili do prostranné čajovny pana Harady. Popíjeli jsme sake a pozorovali pestře oděné a dokonale nalíčené majko z domu gejši Kimiko, které tančily za doprovodu šamisenu, flétny a bubínků půvabné obměny starých tanců. Třpytné jehlice i svěží květy v dovedných účesech modročerného vlasu a vějíře v útlých ručkách zvyšovaly neodolatelné kouzlo divenek, jež připomínaly pestré motýlky. Gejša Kimiko, oděná v roucho, vyšívané hedvábím a lesknoucí se zlatem, tančila pak úžasný mečový tanec, kterým prosluly tanečnice doby feudální, zvané širabjoši. Obratnost nejkrásnější gejši tokijské slavila triumf. Zapomněl jsem na vše kolem a když skončila, tleskal jsem, div že jsem si dlaní nerozbil.

Za nastalého šera zaplanuly všude kolem tisíceré lampiony nejruznější velikosti, tvaru a barvy. Výbuchy raket, jež se tříštily v nesčetné barevné jiskry, ohlašovaly konec slavnosti třešňových květů, kterou viděti je štěstím.

Verš básničky pana Kikugora o našem

rozchodu stál se skutkem spíše, nežli kdokoli z nás se nadál. Loučení se Zemí vycházejícího slunce bylo pro mne bolestné, neboť jsem k ní opravdu přilnul láskou, která neumírá.

Odjezd naší skupiny z Tokia, kde jsme meškali v americké nemocnici, byl náhlý, takže jsem neměl času nazbyt, ale přece jen jsem ve volné chvíli zaskočil do domu Kikugorova a naposledy stiskl všem ruku. Malé Fuku jsem daroval na památku vkusnou lakovanou skříňku na dopisy a dostal od ní vějíř, na kterém její matka napsala štětečkem čtyřverší básníka, který slul Kino Curajuki:

Pestré květy, které těšily zrak včera,
sklánějí dnes hlavy, umdlené až k smrti.
Dívám se a slyším svého srdce hlas:
Podobáš se jim jak vlasu vlas.

II.

Vzpomínka na japonské ošetřovatelky.

O první raněné a nemocné z naší nejvýchodnější sibiřské fronty v r. 1918 starali se lékaři a sanitáři spojeneckých lodí, kotvících v přístavě vladivostockém. Byl to především japonský křižník »Asahi«, na jehož palubě dlel velitel eskádry, admirál Hiroharu Kato. Na popud tohoto našeho vlivného příznivce zřídil japonský Červený kříž nemocnici pro Čechoslováky na vladivostockém poloostrově Egeršeldě. Byla umístěna v šesti prostranných pavilonech a vybavena hojností obvazů i léků, o něž jinak byla na Sibiři velká nouze. Japonští lékaři, zejména chirurgové, zachovali mnoho našim hochům zdraví i život a zaslouží si proto trvalé vděčnosti našeho národa. Jejich pravou rukou byli japonští sanitáři. O něco později přijel z Tokia i oddíl japonských ošetřovatelek, vedený japonskou šlechtičnou. Ošetřovatelky byly vojensky ukázněny, pracovitě jako včelky, svědomité a jemné. Již jejich zevněšek byl milý. Byly oděny v bílý sesterský šat, na hlavě měly bílý čepeček s červeným křížkem vpředu. Neznaly nedbalosti v práci a třeba uprostřed noci ochotně a obratně přispěly ku pomoci každému, kdo toho potřeboval. Poznal jsem v době světové války

ošetřovatelky různých národů, ale nerozpakují se na prvé místo postavit japonské. A nejen já. Všichni legionáři, kteří byli na léčení v japonských nemocnicích, odnesli si na japonské ošetřovatelky vzpomínky nejkrásnější. S počátku dívali jsme se na ně jako na loutky, ale záhy jsme poznali jejich ušlechtilou duši a počali si jich upřímně vážiti. Mnohý náš hoch zadíval se do sesterských očí hlouběji. Bratru Kamilu Dočkalovi učarovaly tak, že se později s jednou sestrou dokonce oženil. Manželství bylo požehnáno hošíkem. Dočkal se usadil v přístavním městě Kobe a zařídil si tam obchod. Naučil se japonsky a zvykl si na japonské poměry. Před třemi lety však zemřel, neboť jeho zdraví bylo válkou podlomeno a japonské podnebí mu asi nesvědčilo. Ještě dnes je nad výkladem jeho obchodu nápis:

BOHEMIA SHOKAI

Z japonské nemocnice vladivostocké, kde jsem ztrávil čtrnáct dní, odjel jsem v říjnu 1918 se skupinou asi dvaceti legionářů do americké nemocnice v Tokiu. Naši ošetřovatelkou byla nyní Jaeko Šimada, kterou jsme pro její milou povahu i něžnou péči nazvali maminkou. Byla též naší průvodkyní při návštěvě tokijských památností, divadel a květinových slavností. Bratra poručíka Karla Dokoupila, našeho medika, učila japonštině. Jen jeho přeložení do sanatoria ruských dam v Čigasaki zabránilo, že z těch dvou nestali se rovněž manželé. V zahradě americké nemocnice stála perníková chaloupka, jak jsme nazvali obydlí ošetřovatelek z blízké mezinárodní nemocnice sv. Lukáše, v níž byly léčeny těžší choroby bratří z naší skupiny. V této nemocnici byla zaměstnána sestra Masuko Nakadžima. Seznámil jsem se s ní a dověděl se od ní mnohé o životě japonské ženy a jejich touhách. Jedna skupina legionářů byla dopravena z Vladivostoku do japonské nemocnice tokijské a dařilo se jí tam znamenitě. Někteří legionáři udržují podnes písemné styky s japonskými lékaři i sestrami a vyměňují s nimi dárky, což je důkazem vzájemného pochopení a nevadnoucí vděčnosti.

OBRÁZEK Z EVAKUAČNÍHO ÚŘADU DR. RUDOLF RAŠE

To tenkrát evakuační úřad čsl. vojska na Rusi úřadoval v dívčí škole ve Světlanské ulici. Škola byla v malém přízemním dřevěném domku, měla dvě třídy, dva malé pokoje a kuchyňku a dost velikou síň. V ní jsme si zařídili kanceláře. Bylo tam pořád jako na pražském mostě a bratří tam říkali »na obecním úřadě«, protože to opravdu vypadalo jako na rychtě o úředním dnu.

A s čím vším se na ten evakuační úřad nechodilo! Jeden chtěl jet dřív domů, druhému se nelíbila loď, třetí nechtěl přes Panamu, že tam je žlutá zimnice, jiný chtěl vzít s sebou nevěstu a tchýni, a zas jiný 3 psy. Ten urgoval plášt, onen nějaké nedoplatky.

Ale ať clitěli co chtěli, všichni byli jednotni a svorní v tom, že upřímně evakuačnímu úřadu vynadali.

A s bratry to konečně ještě šlo. Horší to bylo s civilisty, a ještě horší se ženskými. Civilisté, ať Češi, ať Rusové nebo Lotyšši, Poláci, Belgičané, ať svobodní nebo ze zajatců, všichni měli jednu touhu: dostat se brzo a lacině do Evropy.

A proto přinesli plno »bumág« a doporučení, rozpoutali svou výmluvnost do krajnosti... a nebylo jim to nic platno. Jen ti, co přinesli dovolení od plnomocníka a poukázku z finsprávy, že zaplatili řádně převozně, byli puštěni na loď. A zas nadávali svorně všichni... i ti odmítnutí, i ti přijatí.

A ty ženské! Kolikrát jsem vzpomněl na Peruna Havlíčkova, který vzdychal: že jsem stvořil staré baby, to mě nejvíc mrzí... ale ony i ty mladé nebyly o nic lepší. Byly mladé a mladší, hezké a ještě hezčí (některé taky ne), v šinělách i kožišinách, a všechny také s jednou touhou... dostat se pryč odtud s Čechoslováky.

A byl pláč, i křik, i hrozby, i lichocení.

A zas to nebylo nic platno a neúprosný předpis vzdoroval všem svodům ženské diplomacie.

Tak jednou přišla do kanceláře dívka. Hezká... to je pravda. I ten přešitý šedý šiněl

jí slušel... Červená jako malina, oči jako trnky a rty... div z nich krev nestříkala.

A dopálená byla... div že oči nevyškrábala vážnému majoru Obrovcovi, který ji sám předvedl ke mně. Že má naspěch, že ji zbytečně zdržuju, podle jejího názoru úplně zbytečným vypyptáváním, zapisováním a zkoumáním bumág.

Historie její byla krátká... a čistě ruskočeskoslovenská.

Když jí bylo 15 let, chodila se v Petrohradě na nádraží dívat na zajatce. Tam jí padl do oka jeden Čechoslovák a ona jemu. Ona byla dcerou zámečnicka v Petrohradě. Otec byl Lotyš, matka Ruska.

Vznikla láska silnější než smrt..., jak říká d'Annunzio, ale trvala v Petrohradě krátko... jen pár dní, a to ještě víc na dištanc. Svoboda zajatců byla tehdy silně omezena... ač se tu a tam oko zamhouřilo.

Protože milý Čechoslovák byl poslán někam do Penzy do tábora. Ale psali si. Láska i na tu vzdálenost držela, ba ještě rostla.

A najednou asi za rok se sebrala a jela za ním. On zatím vstoupil do armády.

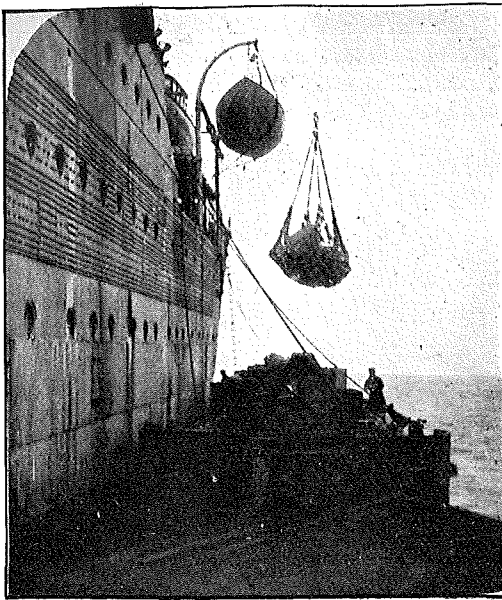
Kde jezdila a kde ho sháněla, to bůh ví. I kde a jak se konečně sešli. Ale to už bylo v době naší evakuace.

On si zadal o povolení k sňatku s ní. Než povolení bylo vyřízeno, přišla jeho část na řadu k nalodění.

Na přístavišti při odjezdu jeho lodi se odehrála obvyklá scéna: mdloby, nárek, hysterické záchvaty. Všichni přítomní Čechoslováci i Rusové, a obzvláště ženy, zle činili našim úřadům, že k vůli takové formalitě, jak to nazývali, jako je povolení k sňatku a sňatek sám, byla roztržena pouta lásky, oba tak pevně vízící.

Loď odjela i s ženichem... publika se rozešla, jen naše opuštěná dívala se usazenými zraky na necitelnou hladinu moře, po níž odjelo její potěšení.

Dva bratří Jiskráci těšili ubohou dívku... svorně s ní nadávajíce na tvrdé náčalstvo.

Nalodování.

Druhý den přišla, už nevím po kolikáté, milá dívka do evakuačního úřadu aspoň nám vynadat.

Nechápala, že neměla práva bez zvláštního dovolení plnomocníka jako nevěsta s ním jet, a že by neměla toho práva, ani kdyby se byli oddali bez úředního dovolení, a viděla příčinu svých bolů jen v evakuačním úřadu a hlavně v jeho náčelníkovi.

Ovšem při pozdějších transportech, kdy epidemie sňatků i bez dovolení silně se rozšířila, dělaly se úchytky od přísného předpisu. Jaké to mělo mrzuté a často i tragické následky, jak během plavby, tak i ve vlasti... ví každý.

Vykládal jsem jí suše, že se nedá nic dělat, že voják je voják, zvláště v poli a v cizině, že je nerozumná osoba, když opustila svou rodinu a vydala se za zajatcem a potom za vojákem atd., atd.

Poslouchala mne, ale dívala se na mne jako podrážděná šelma a jistě by se byla s největší chutí na mne vrhla.

Nakonec vyhrkla: »A co vy, vy už jste příliš starý, než abyste rozuměl, co je to pravá láska«, a bouchla dveřmi a byla tam.

Za tři dny přišlo jí dovolení k sňatku.

Byla u nás jako na koni. A že teď chce jet za svým hochem.

Dotázal jsem se plnomocníka a on souhlasil, že v tomto zvláštním případě by se mohla poslat nevěsta za ženichem. Případ vzbudil příliš šumu a zlé krve, jak u našich, tak i u domácích.

Dřív než jsem ji určil na transport, zeptal jsem se kabelogramem do Singapuru ženicha, souhlasí-li s tím.

Žádných zvláštních nutkavých důvodů t. zv. »morálních« k sňatku nebylo... tak by se mohlo stát, že by ženich nemusil ani svou nevěstu přijmouti. Dal jsem tedy telegram: »Chceš vyslat nevěstu za sebou?« Odpověď přišla hned, krátká a kategorická: »Ne.«

Věc byla rozřešena. Dal jsem jeho odpověď dívce. Pane bože, to byl pláč a nadávání. Už nejen mně, ale větší půlka patřila jejímu nevěrníkovi. S hrozbou, že se utopí, že skočí pod automobil, že se mi otráví na prahu evakuačního úřadu a že mne poleje vitriolem... odešla.

Neslyšel jsem o ní asi tři neděle ničeho. Práce bylo tolik, i nových podobných dram, že nebylo času myslit na nešťastnou opuštěnou.

A vtom přišla zas. Ale docela jiná. Tichá, smírná. Oči klopile cudně k zemi.

V ruce držela už hodně ušmudlanou bumágu... dovolení k jejímu neuskutečněnému sňatku s Francem Karlovičem X.

»Co si přejete?« ptám se jí.

»Gaspodin palkovník, přišla jsem vás prosit, nedala-li by se ta bumága přepsat.«

»Jak to přepsat?«

»Víte, on tamten beztoho za moc nestál. Ale tenhle Franc Karlovič, to je docela jiný člověk.«

»Který? Co to pletete s Franci Karloviči?«

Pomaloučku se vyzpovídala. Jeden útlocitný bratr, pohnut jejím žalem, těšil ji s takovým úspěchem, že nejen zapomněla na svou »první pravou lásku«, ale že byla ochotna užít starého dovolení s malou změnou příjmení.

A zas si to nedala vymluvit, že já to ne-

mohu provést, že to zas musí »nahoru« k vyššímu náčalstvu, a že to asi půjde těžko. Její sametové oči se zamžily.

»A vy jste přece zlý, starý člověk a nic nerozumíte pravé lásce... bouchla dveřmi a vyletěla jako furie. Její mírnost a pokora zmizely.

X

NA VLNÁCH TICHÉHO OCEÁNU ADOLF ZEMAN

První máj r. 1920.

Časně zrána veselé zvuky hudby probudily nás ze spánku. — »President Grant« houpal se mírně na vlnách a unášel nás, vracející se sibiřské legionáře, k Hongkongu. Tropické pásmo již zřetelně dávalo pocítovati své účinky a pomalu svlékali jsme již teplý oděv a nahrazovali jej novým, letním oděvem »kanadského střihu«. Každý z nás sáhl po něm s touhou a co hlavní, ihned jej oblékal. Ani se nečekalo na přešití a přežehlení, aby kabát šel pěkně k ramenům a bokům a kalhoty tvořily náležitě »balony«. Zjev ten byl jistě neobvyklý a vysvětlitelný pouze psychosou, vzniklou nedočkavostí z návratu do vlasti. Na parádu nikdo z nás už nemyslel, ač přece my, sibiřští vojáci, byli mistři ve svém »honění frajeřiny«, jak znel »terminus technicus«. Jako v každé armádě vznikaly i mezi námi parádní kasty. — Pěchota byla nejstřízlivější a nejchudší ve všech armádách... páté kolo u vozu. Pak jsme přišli my, kanonýři. — Vrchol ovšem měla kavalerie. Ti chlapi dělají se svými červenými kalhotami všude parádu, natož v Rusku. Kastou pro sebe byli ovšem »ulejváci« v různých štábech, intendantských ústavech atd. To byla jakási »šlechta« v parádníctví.

Zde na moři tedy na parádu nikdo z nás už nemyslel, ba ani na pověstné »nudličky«. Stali jsme se rázem armádou demokratickou, jakoby kouzelným proutkem. Úplně nová, z beden právě vytažená uniforma a naprostý nedostatek krejčů srovnaly úplně střelce s plukovníkem, nebylo nášivek, nebylo di-

Bůhví, kolikrát by si byla dala ještě přepsat to povolení, kdyby se jí bylo lehce vyhovělo.

A já jsem dumal těžkou dumou: Holt jsem starej a takovéhle pravé lásce nerozumím — a sotva už někdy budu rozumět...

stinkcí, nebylo stříbrných ani žlutých proužků, nebylo »nudlí«. Jen ty řemeny nám ostaly. Jestli platilo o vojně známé vojenské rčení »vojna jako řemen«, pak to bylo tehdy v tropickém pásmu na »Presidentu Grantu«. I při žaru 80° Fahrenheita, kdy pot se nám líl s tváří a prádlo, promočené vlhkým potem, lepilo se nám na naše zmučená těla, museli jsme my důstojníci do jídelny chodit sešněrování v řemenech. — Ještě dnes při této vzpomínce hlasitě zlořečím br. X., jenž tenhle rozkaz vydal... Zaplat' pánbůh, že jsem už demobilisován a že s tím tyranem nemám nic společného. — Je jenom k nepochopení, proč měl takového koníčka právě v téhle věci, když jinak to byl učiněný beránek a jeden z nejoblíbenějších důstojníků v naší armádě.

Mám jen jedno vysvětlení pro tuto okolnost — — Ženy! — — Ach, vy Evino pokolení — — Ještě jedna sibiřská anabase, a ztratí padesát tisíc svých zbožňovatelů. Stávali jsme se šmahem chtěj nechtěj ženofoby, totiž my, kteří jsme zanechali ženy ve vlasti, nebo kteří jsme si nepospíšili v Rusku se oženit. Nyní jsme trpěli a byli krutě znásilňováni několika tucty ženušek, k vůli nimž jsme museli se obmezovat ve své svobodě. Nezapomeneme jim toho nikdy... Vždyť to byla pravá Tantalova muka! Vidět mladé, šťastné novomanžele na sebe se usmívat i mračit (to bylo dosti často), vidět ty sladké líbáňky, ten krásný lásky čas — v tropech!

A my nic!

Dovedete to chápat?

1. máj na palubě »Granta«.

Foto Památník Odboje.

A tak zastal nás 1. máj na 26° sev. šířky a 122° vých. délky, ve vzdálenosti 1169 mil od Vladivostoku a 476 mil od Hongkongu. Moře bylo zamračeno. — Šedavé spousty těžkých vodních par honily se po nebi a splývaly na obzoru s mořskou hladinou. Voda měla barvu roztaveného olova a jen tu a tam bílé skvrny zpěněných, tříštících se vln zčeřovaly hladinu, kterou majestátně brázdila naše loď. »President Grant« řítí se klidně vodní spoustou kupředu jako ohromný kolos, bezpečný a jistý svým nepřemožitelným, vítězným krokem.

Na palubě hlava na hlavě... Na vyvýšeném místě stanula typická postava našeho prvního japonského vyslance dra Němce, jenž vzpomněl v krátkém proslovu 1. máje, svátku jara, lásky a práce. — Dozněla vřelá řeč řečníkova a obě naše národní hymny nesou se velebně širokým prostorem. Teplé, velké krůpěje deště padají na palubu, ale vánek ihned je osušuje. Tropicke vedro téměř každou chvíli ujetou milí dává víc a více pocitovatí svůj dusný, horký dech. Mraky se rozptylují a růžová záře slunečního západu zbarvuje moře, které každou chvíli na sebe přijímá nový háv. Veselé zvuky hudby 6. pluku, řízené kapelníkem Voskovcem, rozvířují vzduch. — Stříbrné, okřídlené rybky vzlétnou chvílemi na hladinu, dlouhým obloukem zatřpytí se ve vzduchu a opět se ponoří v zelenavou vodu, jejíž vlny rudnou v temnějším se soumraku, který klesá na širý oceán.

Hudba skončila a den 1. máje kloní se k zániku.

Mlhy houstnou nad obzorem.

Z dalekých břehů probleskne chvílemi matná hvězda svítícího majáku. Ticho vůkol, jež přerušuje pouze šumot tříštících se vln o příď naší lodi, která kymácí se volně, dlouhými, sotva znatelnými pohyby. Jen když staneš na nejvyšší palubě a zadíváš se kupředu, pozoruješ, jak nos lodi zdvihá se vysoko a klesá opět do hloubky. Houpavý pohyb cítíte pouze na přídi a na zádi lodi.

Stojím na špičce a dávám se ovívatí prudkým větrem, jenž vane proti mně a jež činí ještě ostřejší rychlá jízda lodi. A vzpomínám...

Vzpomínám na těch několik let, jež prožil jsem v Rusku a jež za rok, za dva budou se zdát již pohádkou. Vzpomínám na to, co bylo, a na to, co bude... A před mým zrakem jako ve snách vynořoval se již obraz rozkvětlých a zelenavých našich niv a sadů, ostrý mořský vzduch jako by mě ovíval vůní fialek, kvetoucích kdesi v zákoutí Stromovky neb petřínských strání a z řevu vln jako bych již slyšel dunivý krok tisíců občanů svobodné republiky, manifestujících v den práce na Václavském náměstí. Šest dlouhých let neprožila má duše chvíle vzrušení tohoto dne... Konečně jdu jim opět vstříc... Konečně jsem se jich opět dočkal!

PO PRVÉ POD ČESKOSLOVENSKOU VLAJKOU NA OCEÁN DR. RUDOLF RAŠE

Míti svou loď, nebo třeba i více lodí, bylo touhou každého, kdo měl co dělat s našimi transporty ve Vladivostoku. Bylo nám líto těch peněz za nájem lodí, dopalovala nás ta bezmocnost, kterou jsme cítili, odkázání jsouce takřka na cizí milost.

A hlavně to tahání o naše cargo. Slíbí, že vezmou dva tisíce tun, a když loď přijede, je z toho jen 800 tun nebo třeba i žádné. A v tom byli stejní všichni naši spojenci. A zatím se hromadilo cargo, buď zboží, zakoupené ve Vladivostoku, na Kamčatce i v Mandžurii, anebo vojenský materiál, přivážený našimi ešelony ze západu, a bylo veliké nebezpečí, že nevyvezeme-li to vše do ukončení naší evakuace při tehdejších laxním názoru ruském na cizí majetek po odjezdu posledních našich ozbrojených částí začne »dělení«. Aspoň někteří semenovci a Kalmykovci to hlasitě vykřikovali po celém Vladivostoku. Když prý si to nevezmou, co prý jsme v Rusku nakradli, aspoň to zničí.

Semenov nám už dříve nejednou vzkazoval, že se postará, abychom šli domů, jak jsme do Ruska přišli: Jako austrijské zajatce jsme vás vzali bez kalhot a bez kalhot vás zas pustíme od nás.

V tom zboží byly celé úspory našeho vojska a doma ho bylo, podle nám zasílaných zpráv, tolik zapotřebí.

Přišla doba, kdy zbožné přání, mít vlastní loď, stalo se nutností, a když Šíp prohlásil, že peníze jsou, bez dalšího odkládání byl poslán major Holub do Japonska, aby se s inženýry Parfusem a Hulínem podívali na vyhlédnutou loď a připravili vše k uzavření koupě. Holub odjel, za tři dny telegrafoval, že je koupě předběžně uzavřena, aby přijel Šíp vyplnit různé formality. Šíp jel a loď byla naše.

Ve Vladivostoku byla zatím živá debata, jak se bude naše loď jmenovat. Nejvíce bylo hlasů pro jména: »Siberia«, »Sibirjak«. Ně-

kteří mysleli, že pro svoji rychlost by se měla jmenovat Šíp... a bůhví jakých ještě roztočivých jmen se vymyslelo. A najednou přijela naše loď a měla jméno — dobře volené »Legie«. Krátké, pro všechny národy lehce vyslovitelné a pro nás plně významu.

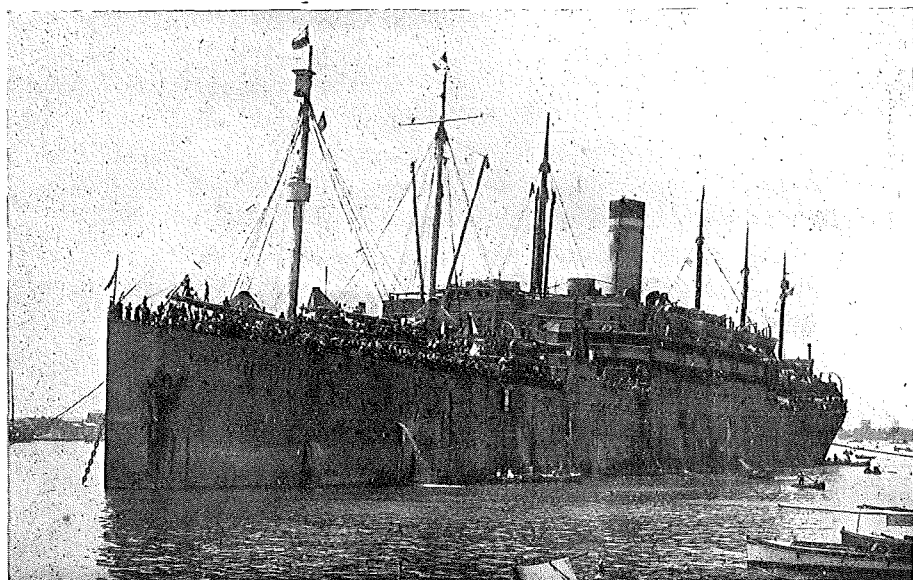
»Legie«, majetek Legiobanky, vezoucí jmění legionářů. Jako památka na naše boje i naši hospodářskou činnost. Legie připlula z Japonska skromně, pro širší veřejnost skoro nepozorovatelně, v neděli v 8 hodin ráno. Hoši na Podnoži (evakuační stanice na Ruském ostrově), kteří přijeli z města časně ráno, už novinu tu roznesli po celém ostrově i s kritikou: že je to chlapácká loď s červeno-bílým komínem, že stojí pod Čurkinem, že přivezla zboží z republiky, přeložené na ni z »Nižního Novgorodu«, který Fedorov, starorežimský konsul v Japonsku, nepustil do Vladivostoku a že odjede bůhví kdy. A už bylo plno řečí o posádce. U všech však převládalo mínění, že to musí být posádka naše. Naše loď — naše posádka. Udělali jsme si v Rusku armádu i se všemi štáby z ničeho, uděláme si i marinu. Tři důstojníky námořní jsme už měli — majora Holuba a poručíka Bébu, kteří přijeli už dříve z vlasti, a nadporučíka Furvirtha, který přijel na »Nižním Novgorodu« z Evropy — a mužstvo se vybere z našeho námořního oddílu, který dodával posádku na naše přístavní lodi ve Vladivostoku a ze specialistů, sloužících v armádě v různých částech. Na místa prvního a druhého inženýra vezmou se Rusové, protože z našich nikdo neměl patentu, a také na místa radiotelegrafistů. Zatím z »Legie« vykládáno dnem i nocí došlé zboží a nakládáno naše cargo, určené do vlasti.

To se ví, že »Legie« byla předmětem nejživější pozornosti našich i cizích. Práci s vykládáním i nakládáním sledovali Rusové, zvláště z kruhů nám nepřátelských, s netajenou nepřiznání. A to se ví, že jak to už jinak

nemůže být, našlo se i mezi našimi hochy plno pochybovačů a skeptiků, kteří dokazovali, že »Legie« nikdy pod naší posádkou domů nedojede. Mínění toho, mimochodem řečeno, byly s počátku i pojišťovací společnosti, které kladly krvavé podmínky pojištění a odůvodňovaly to tím, že československé posádky neznají a že jí nedůvěřují. Městem se šířilo plno pověstí nejromantičtějších, ale v ovzduší Dálného Východu dosti věrohodných. V noci totiž zmizela loď »Patrokl« a na ní několik černosotněnských důstojníků, neznámo kam. Na palubě měli dvě malá děla

nejdřív pod Čurkinem ze skladů Legiobanky ruskými gruzčiky (nakladači), potom Čiňany a našimi občany v Hnilém úhlu, když ruští pracovali příliš po »tovaryšsky«.

Na lodi nebylo času shánět pověsti. Důstojníci i komanda byli od rána do noci a i v noci na nohou, posádka se zapracovávala do služby, s počátku trochu »mítingovala« (schůzovala), dokavad se nevyjasnily všechny otázky co se týče platů, poměru jich k armádě, k Legiobance a pod. Svážená provise, pasažéři se sjížděli, přicházely návštěvy vyšší i nižší okouknout si naši loď — a při

»President Grant.«

a několik kulometů. A hned se se všech stran dokazovalo, že »Patrokl« vyjel, aby si počkal na »Legii«, a půjde-li to, aby ji potopil nebo aspoň poškodil. Dále se mluvilo, že se chystá přepadení »Legie« ještě v přístavu i našich skladů na Hnilém úhlu v noci bandou semenovců, asi 600 lidí, kteří jsou dobře ozbrojeni, že nás zadrží a nepustí z přístavu lodní úřady pro různé pochybnosti, co se týče zboží a jeho vyclení, že v tom mají hlavně prsty někteří členové nynější vlády. Že prý i Japonci jsou interesováni zadržet nás a způsobit nám morální i hmotnou škodu jako trest za zklamání, které prý jsme jim odchodem svým ze Sibíře způsobili. Zkrátka, atmosféra plná nervosy a tlachů.

A zatím na »Legii« nakládáno a nakládáno,

tom sítě na jeřábech litaly nahoru a dolů a zdánlivě bezedné útroby »Legie« pohlcovaly měď, bavlnu, kožišiny, kůži, kaučuk, skořici, kafr, sádlo, hrách, boby, lněné semeno a jiné. Pospíchalo se. Každé zdržení lodi by přineslo těžké finanční i morální ztráty Legiobance, a tím i celé sibiřské armádě. Dokud byl ještě »President Grant« v přístavu se 4000 našimi ozbrojenými vojáky, tu se nebylo čeho bát. Štíky (bajonety) a vintovky (pušky) československé až do poslední chvíle vzbuzovaly respekt u všech bez výjimky. Ale po odjezdu »Granta« byla by jiná... Ve Vladivostoku zůstal jen strážní prapor, mající hlídat všechny naše objekty, daleko od sebe ležící. Ostatní pak naši, zůstavši ve Vladivostoku na poslední transport »Heffron«, byli »nestrojoví«,

nemocní, nemocniční personál a úřady, pracující do konce. Proto dáno heslo: »Odjet před »Grantem« nebo zároveň s ním.« A to byl šupek. Může se říci, že bez pomoci pracovní roty našich občanů, většinou Němců, nebylo možno loď včas nalodit. Ruští gruzčici pracují zoufale pomalu.

Rozkaz zněl: »Legie« vyjede o 2. hodině a »Grant« o 5. hodině odpoledne.

Je poledne. Nakládá se o sto šest. Ale do duše se vkrádá černá pochybnost: nemáme ještě clearens (dovolení k odplutí) a bez něho vyplout nemůžeme. Náš úředník Centromise už po druhé vyjel do města za ním na automobilu. Už se vrací... bez něho. Že nám chtějí podložit »svini« a nedat nám je včas a zatím »Grant« odjede? Opravdu, nepřijemná chvíle... a zatím jeřáby letí a bezedná tlama lodi se konečně plní. V noci pro ukrutný, čistě tropický liják jsme ztratili několik hodin a ty nám teď chybějí. Konečně jsou »trjумы« plny a nakládány jsou jen věci na palubu. Hlavně naši »deck-pasažíři«, které nám nechtěli Američané ani Angličané vzít s sebou: koně, pro které byly zhotoveny klece na palubě. Koně nakládání jsou v popruhách. Jde to dobře. Potom medvědi Šúra a Miša, ve svých klecích. Pak asi 14 psů; ti si běží nahoru sami a nakonec automobil pro vyslance Perglera v Tokiu. S tím je, panečku, operace. Je to pořádná limusina. Staršinka (Čiňan partafír) vylezl na střechnu auta a za úžasného křiku a litaní konečně po vytěsnění provazů okolo karoserie prkénky, aby se při zdvihání nerozmačkala, jde pomalu auto vzhůru.

Všecko je hotovo. Trjумы se důkladně zatahují. Od »Granta« zní hluboký první gudok (troubení). A clearens tu ještě není. Už skoro zoufáme všichni. Vtom přiletí náš úředník s clearensem. Sláva bohu! Stálo to jako vždycky »něco«. Ale ani kuře darmo nehrabe, natož ruský činovník.

Lodivoda s kapitánem jsou na můstku. Všechno je na palubě. Poslední opozdilci opouštějí loď. Můstek jde nahoru. Rozkaz k odplutí. Uvolňují lana. A naše siréna hučí. Trochu nějak chraptí, ale to jen ze začátku z ostýchavosti.

Hýbeme se; je čtvrt na pět. Od »Granta« se ozývá zlověstný druhý gudok. A pomalu se vytáčíme, pomalounku. Vždyť tam v tom úzkém farwatra si sedla už jednou americká loď s naším transportem. Ale kapitán je opatrný a manévruje výborně, trochu dopředu, trochu dozadu a zas stát. A tak se vykrucujeme po tři čtvrti hodiny, až je nosem ven a jedeme plnou parou. A vtom třetí gudok u »Granta« a ten se hýbe také! Je 5 hodin a 5 minut. Nechtějí nás Američané pustit před sebou.

Jedeme. První na první oceánské lodi pod československou vlajkou! První v celé historii českého národa! Nikdy dosud nebrázdila vlny oceánu loď pod naší vlajkou na své zádi. Jak jsme byli pyšní, když jsme ve Vladivostoku měli »své loďstvo«, malé parníčky, konající službu v přístavě a v nejbližším jeho okolí. S počátku rekvirované... »Smělčák« a »Střelec«, později své vlastní, koupené: »Dobrovolc« (hoši jej nazvali »Upocený«, protože přišel pozdě do armády) a »Blaník« (Centromise), které hrdě pluly od r. 1918 pod českou vlajkou, a když přístavní mocnosti tehdy poslaly, aby se vlajka sňala, že není zaregistrována v lodním rejstříku, vzkázal jim kapitán Hégr, aby si přišli ji sundat sami... a toho se přece nikdo neodvážil. Ale to byly jen kocábky... dnes oceánská loď »Legie«.

Plujeme. Přístav je plný loděk a šlupek i kátěrů, které doprovázejí »Granta« i nás. A na nich plno našich i cizích, těžce se loučících s odjíždějícími. Zvláště na jedné šlupce, hnané choďou (Čiňanem), starší pán pilně mává šátkem k »Legii« a za jeho zády daleko mladší a hezčí jeho polovice, neméně pilně posílá k »Legii« hubičky.

»Grant« vede a za ním »Legie« stále v kroku. A po boku náš »Naděžný« a »Blaník« se zůstavšimi ve Vladivostoku členy Centromise i jinými nás vyprovázejícími bratry. »Nazdar!« »Na shledanou!« A dr. Beck mává šátkem, gen. konsul Gebauer a konsul Pavliček, Havelka od Finsprávy, Šafránek, Kočí, Vepřek, Holzbach, Sýkora od evakuačního úřadu a druzí truchlící pozůstali volají poslední pozdravy.

Plujeme tiše jako po oleji. A sotva jsme zahrnuli do průlivu Bosforu a lodivoda nás opustil, už naši kavaléristi vytahují »štěňata« (kulometry) a už je staví k děrám... Kdyby přec jen napadlo někomu nám v cestě překážet...

Sluníčko zapadá. A za námi nádherné panorama Vladivostoku, Egeršeld, Ruský ostrov, Patrokl, Basurgino, a už před námi vystupuje ostrov Askold — a je nám všem nějak na měkko okolo srdce a mokro v očích.

Šest let jsme v Rusku prožili a zažili dobré i zlé, i všelijaké. A ve Vladivostoku ten rok evakuace, různých převratů se střelením i bez něho, rozčilení, chvatu a zlosti... a přece je nám toho všeho nějak líto. Je to naše druhá vlast, ať si říká kdo chce co chce. »Gavrilo kruti«, křikl někdo na zádi a člověk hned

vzpomněl na magistrálu a železnice z Ukrajiny k Urálu, kde to bylo naše heslo, když konečně po několikadenním nebo i několika nedělním stání na nějakém hluchém rozjezdu vlak se konečně trochu hnul. »Gavrilo kruti«, houkl ještě jednou některý bratr v podvečerním tichu.

Stmívá se. Moře je jako zrcadlo. Před námi osvětlený »Grant«, jako ohromný činžák, zahýbá k jihu. Cesta naše se dělí. On pluje do Honkongu a my na východ, do Japonska. Jsme na širém moři. Mírné kolébání lodi a svěží bríza nám o tom podává důkaz. »Legie« pluje majestátně a rychle. A stále nám v duši sedí takový nějaký hrdý cit... to je naše loď, naše první loď na oceánu.

Šťastnou cestu, vlnjako naše!

X

ZAJÍMAVÁ SOUHVĚZDÍ JIŽNÍHO NEBE*)

MAJOR UNTERMÜLLER

V Singapuru dostihli jsme právě nejjižnějšího bodu své cesty. Nacházíme se na 1.15° sev. šířky, t. j. asi 170 km severně od rovníku. Nebeská bahně otáčí se nyní jakoby kol vodorovné přímky, spojující přibližně severní a jižní bod na horizontě, což nám umožňuje během jasné noci prohlédnouti si celé hvězdné nebe, ovšem kromě úzkého pásu toho souhvězdí Býka. Vzhledem k tomu, že pojedeme nějakou dobu směrem západním a od rovníku příliš vzdalovati se nebudeme, naskytá se nám nejlepší příležitost prohlédnouti si nebe a seznámiti se s hvězdami, které v naší zeměpisné šířce doma nikdy nespatříme, totiž se souhvězdími jižního nebe. Luna nyní odrůstá a vychází čím dále tím později, takže nám rovněž v pozorování nebude překážeti.

Jižní nebe má několik význačných a krásných souhvězdí s jasnými a zajímavými hvězdami, z nichž mnohé u nás doma buďto se na nebi vůbec neukazují, zůstávající stále pod obzorem, neb vystupují nad obzor jen

*) Otištěno z lodního časopisu »Na vodě«.

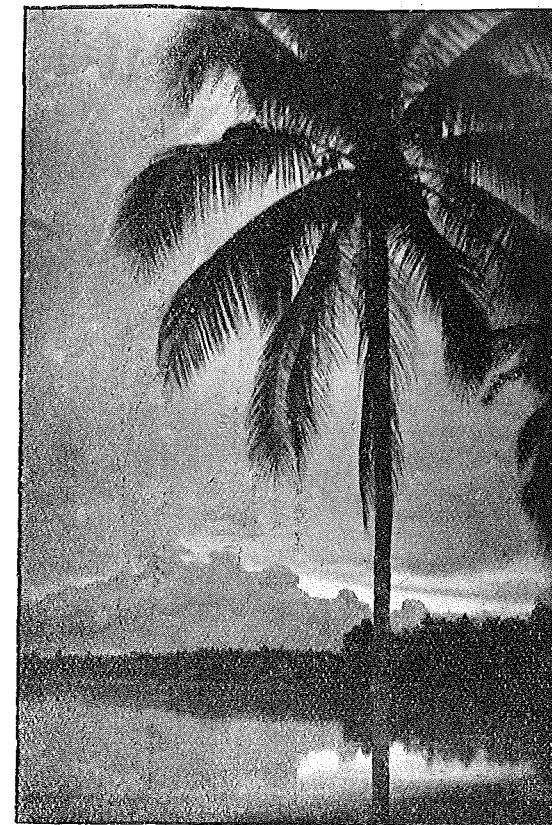
velmi zřídka a na krátkou dobu. V místech, kterými projíždíme, zjevuje se nám z večera právě ta nejkrásnější část jižního nebe, kde jsou tři z nejjasnějších hvězd celé oblohy, t. j. Sirius, Canopus a Alfa Centauri. Teprve čtvrtá co do jasnosti hvězda Vega patří k sev. nebi. Sirius v souhvězdí Velkého Psa vidíme z večera po západu slunce asi 40. st. nad obzorem ve směru, ve kterém se asi nyní pohybuje naše loď. Trochu níže a severněji uvidíme význačné souhvězdí Orionu s hvězdou první veličiny Betelgenzou a třemi blízko sebe v přímce ležícími hvězdami druhé veličiny, tvořícími tak zvaný pás Orionu. Uhlopříčnou od Betelgenzy přes pás od západu k jihu vidíme v Orioně další hvězdu první veličiny Rigel a níže pod Betelgenzou Bellatrix. Vedeme-li si přímku od Bellatrixe přes Mintaku, t. j. nejnižší stojící ze tří hvězd Orionova pásu a prodloužíme-li ji k jihu, přijdeme ke druhé po Siriu nejjasnější na obloze hvězdě Canopus, patřící k význačnému souhvězdí jižního nebe, nazývanému Korábem Argonautu.

Řekové, kteří viděli ve hvězdách bohy a hrdinné skutky svých mytických předků, vkládali do nich největší výplody své bohaté fantazie. Tím položen základ k seskupování hvězd v souhvězdí, jimž dány mytické názvy. Řecká pojmenování souhvězdí zachovala se až do dnešního dne, čímž nám neustále připomínají řecké myty. Ve zmíněném souhvězdí viděli Řekové koráb, vystavený Argonem pro Jasona, jenž byl vyslán se svou družinou Argonautu hledati posvátnou kůži, zlaté rouno. Poněvadž podle mythu žád loď byla v Bosporském průlivu poškozena semknuvšími se skalami, postrádá i na obloze plných svých obrysů. Pro nás jest toto souhvězdí zajímavé tím, že obsahuje největší dosud známou hvězdu, nejkolosalnější a nejzářivější slunce Canopus.

Canopus můžeme najíti též tím způsobem, že v rovnostranném trojúhelníku, vytvořeném Sirem, Betelgenzou a Prokyonem (poslední jest v souhvězdí Malého Psa výše Betelgenzy), spustíme výšku ze Siriusa a prodloužíme na opačnou stranu trojúhelníka asi o 1 a půl délky této výšky. Canopus nachází se dosti nízko nad obzorem a tudíž záhy zapadá.

Prodloužíme-li stranu rovnostranného trojúhelníka Betelgenza — Sirius a nanese dvakrát k jihu až do mléčné dráhy, najdeme čtyři jasné hvězdy, tvořící přibližně kříž, to jest souhvězdí Jižního Kříže.

Jižní Kříž byl předmětem živého zájmu křesťanů, kteří v něm viděli božská znamení, zejména od té doby, kdy bylo dokázáno, že toto souhvězdí stálo na horizontě Jeruzalema v době ukřižování Kristova. Již Dante je opěvuje ve své »Božské komedii« (Nebe), mluví o čtyřech jižních hvězdách, známých však širšímu světu teprve po objevení Ameriky, kdy cestovatel Amerigo Vespucci, který první objel větší část břehu nového světa a ocitl se na jižní polokouli, se o nich ve svém spise zmiňuje. Tyto hvězdy, nazvané pak Jižním Křížem neb Křížem Plavců, byly vodítkem všem cestovatelům, putujícím k novým světům a jich plavci vypravovali si o něm nejrůznější legendy. — Hvězdné nebe vůbec hraje ohromnou úlohu v geografických objevech lidstva, neboť dodávalo vždy plav-

Pobřeží u Singapuru.

cům odvahy a rozptylovalo pocit opuštěnosti, jež zachvacuje srdce člověka, potulujícího se v nesmírných vodách. Jižní Kříž sloužil plavcům i k určování času. Dnes podle něho určujeme jižní pól, neboť v prodloužení delšího jeho ramene nachází se na jižní obloze krajní bod osy, kol níž se celá obloha zdánlivě otáčí, podobně jako na severní obloze zadní kola Velkého Vozu určují Polárku. Základní hvězda Jižního Kříže Alfa, ležící nejbliže k jihu, jest první veličiny a dvojná. Protější, tvořící vršek kříže, jest druhé veličiny a jest oranžově zabarvena. Ostatní jsou bílé. Některé menší hvězdy, kolem Kříže seskupené, ukazují se v dalekohledu jako různými barvami třpytící se drahokamy.

Se tří stran jihovýchodu, východu a severu jest Jižní Kříž obklopen malebnou skupinou souhvězdí Centaura. Opět nejjižnější a nejjasnější hvězda tohoto souhvězdí Alfa jest dvojná a předčí svou svítivostí čtyřikrát naše slunce. O této hvězdě bylo vypočteno, že stojí nejbliže k naší zemi ze všech stálic,

a to ve vzdálenosti dvousettisíckrát větší, než jest vzdálenost naší zeměkoule od slunce. Jaká jest to ohromná vzdálenost, můžeme si představit z toho, že její světlo, šířící se závratnou rychlostí 300—400 km za sekundu, dojde do našeho oka teprve za 4 a třetinu roku.

Od Jižního Kříže výše k zenitu leží podobně seskupené, ale méně jasné souhvězdí Corvus neboli souhvězdí Vrány. Později, až k 11. hod., uvidíme velmi jasně na jv. straně nebe jedno z nejmalebnějších souhvězdí Štíra neboli Scorpion s jasnou hvězdou Antares a ještě později na východě souhvězdí Střelce neboli Sagitarius. Mezi Vránou a Štírem, výše k zenitu, najdeme souhvězdí Panny a Váh. Poslední čtyři souhvězdí patří k tak zvanému zvířetníku. Jest to dvanácte souhvězdí, ležících na ekliptice, po níž putuje naše slunce. Slunce postupně každý měsíc přechází z jednoho souhvězdí zvířetníka do druhého. Jsou to: Skopec, Býk, Blíženci, Rak, Lev, Panna, Váhy, Štír, Střelec, Kozorozec, Vodnař a Ryby. S těmito důležitými souhvězdími jest možno zejména nyní dobře se seznámiti, jelikož během noci objevuje se postupně (jedno po druhém) vysoko na obloze.

Jest nutno upozorniti, že dnes na obloze vidíme některé z planet či oběžnic naší sluneční soustavy. Mars, odrážející se od ostatních hvězd svým červeným světlem, nachází se právě v souhvězdí Panny blíže hlavní její

hvězdy Špiky. Druhá planeta Jupiter, s bílým klidným světlem, nachází se v souhvězdí Raka as uprostřed přímky, spojující Pollux Blíženců s Regulem Lva. Třetí planetu, zajímavou svým kruhovitým prstenem, Saturna, najdeme v souhvězdí Lva nedaleko Regula, s nímž má stejnou intenzitu.

Planety nemají vlastního světla, nýbrž jsou jako země osvětlovány od slunce a jsou poměrně dosti blízko zemi, s níž zároveň kol slunce putují. Proto jsou za příznivých okolností i hvězdami prvé velikosti.

Jasnost hvězd jest nepřímo určena jich vzdáleností od země. Tedy čím dále bude hvězda od nás, tím slaběji bude svítiti. Z toho však nesmíme souditi, že všechny jasné hvězdy nacházejí se blíže k zemi. Jejich jasnost závisí též přímo od jich velikosti a zářivé schopnosti. Toho důkazem jest opět Canopus. Ačco do blízkosti k zemi přijde za Alfou Centaura velmi slabá hvězdička, jest po Siriusu co do jasnosti druhý Canopus tak nesmírně daleko od země, že jeho vzdálenost dosud nebylo možno vypočítati. Z toho můžeme si učiniti představu o kolosálnosti rozměru a zářivé síle tohoto ohromného slunce. Canopus má zářivou intenzitu tisíckrát větší než naše slunce a dvěstěpadesátkrát větší než Sirius. Jest to tedy nejkolosnější těleso, jehož rozměry byly dosud jen odhadnuty a někteří hvězdáři pokládají ho za střed celého vesmíru.

+

POHŘEB NA ŠIRÉM MOŘI ADOLF ZEMAN

Svatojanský den Jasný, sluneční a teplý, jak možno jen na širém moři v tropickém pásmu. V kajutách i podpalubí jest nesnesitelné vedro a probouzí se ráno s těžkou hlavou a jakoby zamženým mozkiem. Máš touhu nevstávat, tělo zmalátnělé horkem a osláběle neustálým potem, bolí, a v ústech cítíš slanou hořkost mořského vzduchu.

Křik a tlumený dupot pobíhajících nad na-

šimi hlavami vzpruží unavené naše svalstvo a rychle se zvedáme ze svých lůžek. Ruch je neobvyklý a na první pohled je patrné, že se stala nějaká nehoda. Prostrkují hlavu oknem.

»Co se stalo?« — křičím na souseda.

»Někdo spadl do moře,« zněla odpověď.

Rychle běžím na palubu, jež jest už hustě naplněna zvědavci. Daleko za námi viděti jest na povrchu vln malou tečku, zmítající se

na hladině. Námořníci pobíhají, I. důstojník H. L. Jones dává povel k spuštění loďky a »Grant« zvolňuje chod velkým obloukem, aby se přiblížil k nešťastníku.

Všichni sledujeme s napětím záchranné práce, spouštění člunu, a v nitru se ptáme: Podaří se jej zachrániti? —

Tečka na hřebenech vln je stále patrna a zdá se blížiti se. Svalnaté paže plavců již mocnými údery vesel rozrážejí vlny a plují k tonoucímu, jehož možno již rozeznati pouhým okem. Plave. Chvillemi viděti rozmachy rukou. Loďka se blíží. Házejí mu záchranný pas na červeném laně. Tonoucí křečovitě a jak patrné v posledních silách chápe se spásného provazu. V několika vteřinách jest zachráněn. Loďka blíží se opět k svému kolosu, a na jejím dně viděti zachráněného, jenž leží v bezvědomí.

Byl to Ondřej Hykl z etapního oddílu vojenského referátu, rodilý v Uherském Ostrohu, jenž neznámo dosud jakým způsobem octl se v mořské hlubině. Z bezvědomého stavu se brzy vzpamatoval, ale činil dojem nervově nemocného člověka a byl později v Colombu odevzdán do psychiatrického oddělení na loď »Ameriku«, která přijela tam dva dny před námi. Spolu s ním odevzdán tam i druhý dobrovolc a žena jednoho z dobrovolců, rodilá Češka, jež v návalu choromyslnosti pokusila se o sebevraždu.

Záchrana našeho bratra byla skutečně velkým štěstím. Je pravda, že sice moře nese daleko lehčeji nežli voda říční. I člověk neumějící plovati, udrží se lehce na hladině mořské hned při prvých pokusech plování. Leč dlužno míti na zřeteli rozvlněnou hladinu na širém moři, kde vlny ve výši dvou až tří metrů prudce narážejí na sebe a kde nutno uměti plovat po vlnách dávati se jimi nadnášeti. Jinak zachlestnou vlny člověka dříve, než se vzpamatuje. Kapitán lodi Mr. Chambers tvrdil, že to je prvý případ v jeho praxi, kdy byl někdo zachráněn za podobných okolností.

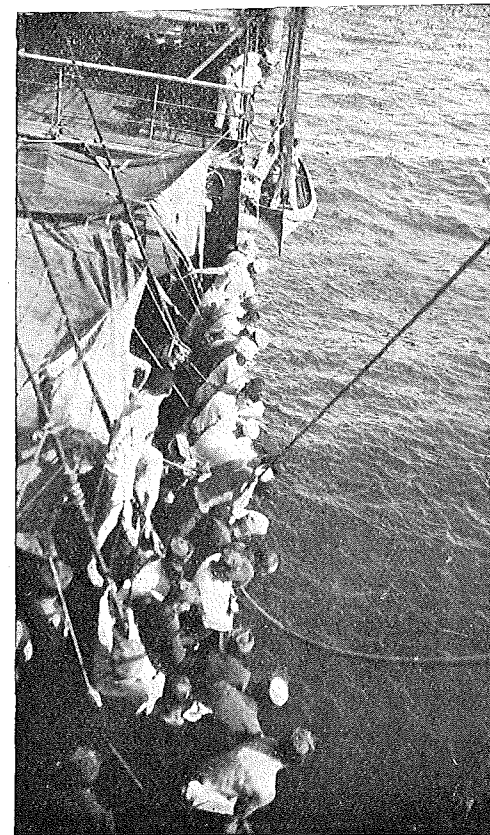
Vzrušení na lodi pomalu pominulo. »Grant« zaujal opět původní směr a plul dále k cíli naší následující etapy, přístavu Colombu.

Leč nebyla to jediná zastávka jeho toho

dne na širé hladině. O 2. hodině odpolední zastavily se jeho stroje po druhé, aby vykonán byl smutný a dojemný obřad pohřbu jednoho z bratří, jenž skončil na palubě naší lodi následkem zápalu slepého střeva. Byl to rodák z Věznice u Jihlavy, Tomáš Krystál od štábu II. divise. Nastoupil již nemocen cestu s námi a podlehl zákeřné nemoci, přes všechny snahy, které projevovali lékaři i nemocniční personál o jeho zachránění.

Pod dojmem ranního nešťastného případu, jakož i očekávaného smutného divadla pohřbu na moři, byla nálada mezi námi jaksi stísněná. Již dopoledne bylo tělo nešťastného bratra vyneseno na palubu nemocniční a zahaleno do bílé látky a československého praporu. K nohám přivázány těžké pláty železa. Pak mrtvola byla zašita do nepromokavé látky a pokryta svrchu československými barvami.

Na prostřední palubě po pravé straně parníku postaven nízký katafalk, nakloněný k hladině vodní přes zábradlí. O půl 2. hod.

Zachraňování.

odpolední zaujala místo na estrádě plukovní hudba 6. pluku a kol katafalku čestná četa, vedená velitelem jízdní čety štábu II. střelec-ké divise, poručíkem Popelíkem. Bodáky na puškách lesknou se stříbrem v sluneční záři, jež zalévá celou loď i moře kolem svým zlatem. Ticho vůkol, jen šumot vln šeptá si tajemnou novinu, že vodní říš záhy přijme ve své objetí dalekého hosta. Na palubách tísni se tisíce zvědavců, všichni chtějí naposledy rozloučiti se se zesnulým bratrem a spatřiti nevídaný dosud obřad, o němž jen v povídkách a cestopisech kdysi jsme se dočítali kusých zpráv...

Řízný, krátký povel stráží oznamuje, že průvod se blíží. Smutné, ponuré zvuky Chopinova smutečního pochodu nesou se táhle hladinou a objevuje se skupina bratří, nesoucích mrtvolu ke katafalku. Jasnými barvami svítí československá trikolóra nad tělem zesnulého, jež naposled líbají horké paprsky slunce, a hudba dohrává bolestnou melodii věčně krásného Chopinova díla, jež mu získalo více popularity než jeho velkolepá »Nocturna« nebo »Valčíky«.

Hudba zemřela ve vlhkém vzduchu a dr. Němec ujímá se slova, aby rozloučil se se zesnulým bratrem. Krátká a srdečná jsou jeho slova, jež zůstávají jako těžký kámen ležeti v našem srdci. Volají po solidaritě a souručenství nás všech, kteří jsme kdysi v počátcích na Sibiři žili jeden za všechny a všichni za jednoho, žili, bojovali i umírali za společný cíl osvobození naší vlasti.

Vánek nese daleko řečníkův hlas, čeří československý prapor, jenž přikrývá mrtvolu a vlní hladinou mořskou v bělavou vodní tříšť. Ruce bratří ujímají se mrtvolu, řízný povel zazní vzduchem, hudba hraje národní naši hymnu »Kde domov můj« a mrtvola zvolna sjíždí s katafalku a zabodává se do mořské hlubiny. Se sykotem a šumem přijímá tajemný živel nebohého hochy, jenž jistě netušil, že najde poslední své lůžko na 6°02' severní šířky a 87°14' východní dálky, nedaleko Ceylonu. Ohromné kruhy vodní krouží kolem místa, kde provalila se mrtvola do bezedné hloubky. Hudba hraje druhou národní slovenskou hymnu a pod našimi nohama již cítiti

jest znovu otřesy lodních strojů. Ještě několik vteřin a loď zvolna dává se do pohybu.

Rozcházíme se plni vážných dojmů a reminiscencí. Kolik pohřbů již jsme přežili a kolik bratří doprovodili na poslední cestě za poměrů nejrůznějších.

Kolik nás zmiralo po stech v dalekých, žlutých stepích Turkestanu skvrnitým tyfem, kolik v blátech Murmanu a urálských dolech, kolik v různých těch továrnách, v ruských vesnicích, po celé širé Rusi. To bylo ještě v dobách, kdy hlavy naše byly plny nejčernějších myšlenek, mozky spleteny vývojem událostí, které valily se přes naše hlavy zrychleným tempem. Dějiny táhly kolem nás a přes nás, táhly po cestách neschůdných a kraji neznámými a neznámý byl jich cíl. Mnoho bylo proroků, ale nebylo vůdců, již by ukázali cestu přímou a jasnou. Bylo něco, v čem bylo možno tušiti příští vůdce, ale i to, co se více podobalo prospěchářům a honcům po kariéře. Byla jen jedna vůdčí hvězda a kolem ní několik světél, a ta byla daleko — Masaryk!

A dějiny zatím táhly dál kolem nás. Ohromnými kolosy železné revoluce drtily slabé a nesly silné. Germánská rása a její spojenci vítězili, zatím co osud náš zdál se býti zpečetěn. Ale obzor Němců začal se kalit. Na západě i východě začaly zardívati se nové červánky. Kolesa dějin hotova byla drtit nejen slabé, ale i silné, postavili se jim v cestu. A slabí začali mohutnět.

Z nezdravých ležení, pustých koutů daleké Rusi začaly se sjíždět hloučky bratří a seskupovat kolem těch, kdož již od r. 14. bojovali proti nepříteli. Revoluce 17. roku dala kategorický příkaz. Hloučky šířily se až v zástupy a zákeřný útok Němců na Ukrajinu zastal nás seskupeny již v mnohatisícovou armádu, jež vydává se na svou anabasi dalekým Ruskem a Sibiří.

Tajemné heslo »Do Francie« zůstalo heslem. Sněžné pláně Sibiře přijímají nás ve své objetí jako to siné moře nyní. Zapadáme do nich jako do závějí, z nichž není vyváznutí. Bílý sníh stepí, neschůdné tajgy a ledy řek stejně jako květy pestřící se luka, tajemné hloubky zeleného Bajkalu a šumící hvozdy

Urálu, prochází naše čety a pluky a křižují na lodích, krev teče před i za Bajkalem, od Volhy až po břehy Tichého oceánu. Není téměř dne, kdy nedodýchá některá ta česká duše a nezavrou se české oči s posledním, kalným pohledem, upřeným tam daleko k západu.

Jak nám bylo vždy úzko u srdce, jak bolestno a smutno, když někdo opouštěl naše řady. S jakou láskou jsme pochovávali své bratry, s jakou úctou ctili jsme jejich hrdinství a zdobili jejich hroby, jež roztroušeny jsou po celé sibiřské magistrále. Milovali jsme tehdy své mrtvé, poněvadž jsme se milovali i živí. Byli jsme tehdy bratří.

Anabase trvala rok, vlekla se druhý — měnila se v pomalou, kouskovanou Odysseu. Loď za lodí mizela od břehů vladivostockých. Mizeli z našich řad invalidé, šťastlivci i političtí provinilci. Začala se u nás probouzet »rakouská nátura«, jenže nohama vzhůru. V Rakousku posílali politické provinilce na frontu »s první marškompanií«, u nás je poslali s fronty »s prvou lodí« — do vlasti.

Byli jsme na kopečku — ale šli jsme s něho honem dolů. I s tím naším bratrstvím. Dnes na ně vzpomínáme jen s trpkým pocitem v duši. Vzpomínáme na ty prvé doby bratrství jako na krásný sen, ač jsme si vědomi, že hned v začátcích bylo pochybeno. Jenže tehdy jsme ty chyby tak ostře necítili. A nešli jsme dále kupředu. Nesnažili jsme se chyby odstraňovat, nesnažili jsme se postaviti své bratrství a svůj demokratismus na všelidský základ sebeúcty i úcty k druhému, na základ přirozený a nad slunce jasnější. Ale šli jsme s kopečka rychle, překotně s ústy otevřenými, v nichž nám drkotal jazyk pouze fráze, zatím co duše a srdce cítily jinak. A nebylo dosti síly k upřímnosti. Jazyky drkotaly, svahy kopečku byly příkré, kamenité — ký div — že jsme stanuli na úpatí s jazyky překousnutými — s bratrstvím nalomeným.

Ticho je vůkol na zelené hladině vodní. Pod plachtami a ve stinných místech na palubách kryjí bratří svá těla před horkými paprsky slunečními. Stojím sám na vrchní palubě a zírám ještě v ona místa, kdež nyní

Pohřeb na širém moři.

již zmítá se v hlubině mrtvola Krystala Tomáše. Snad již zvědavé ryby dorážejí svými hlavami na tajemného hosta a medusy připjaly se k jeho nohám, zatím co daleko v rodině visce čeká na něho žena s dětmi.

A je mi náhle tak smutno. Nejen proto, že to byl bratr. Že to byl jeden z těch jednotlivců, již všichni dohromady tvořili jsme společnou nezdočnou armádu. Nejen tedy z pravého bratrství, jež ve mě nevymřelo a nevymře nikdy. Ale i z všelidského hnutí lítosti a soucitu nad tragedií jednoho lidského života a jednoho rodinného štěstí. Je mi smutno a vzpomínám na domov. Vidím v mysli tu malou vísku, jizbu světlem ozářenou a v ní ženu, čtoucí dopis mužův — o brzkém návratu. Jak asi se raduje a jak toužebně čeká s dětmi na jeho návrat.

A zatím jeho mrtvola pluje již v širém oceáně a medusy vtiskují lepkavé polibky na to čelo, jež před 6 lety naposled políbily rty ženy.

KOUTECKY V ZEMI VYCHÁZEJÍCÍHO SLUNCE

DR. RUDOLF RAŠE

První noc plavby »Legie« prošla klidně. Žádný »Patrokl«, žádná násilná zadržení. Moře je klidné, krásné počasí. Naši palubní pasažéři... medvědi, koně, psi... si pomalu zvykají houpání. Mírný větřík kudrnatí vlny, na nichž se dělají bílé hřebínky.

Mladá naše komanda se zaučuje a lodní práce se zladňuje. Plujeme už dva a půl dne a blížíme se časné ráno 27. srpna k svému prvnímu přístavu Karatsu v Japonsku.

V noci začalo mžít a časné ráno se rozpršelo pořádně. Celé pobřeží je v mracích, které se válejí při zemi, jako to bývá ve vysokých horách. Je teplo a vlhko jako ve skleníku. Nevíme, jak se máme obléknout k východu na zem. Uniforma je teplá, v bílých šatech promokneme na kůži. Mnozí z nás neměli mnoho let už civil na sobě, tak jsme v otázce obleku nějak nesví.

Zatím se mraky trhají a kousek pobřeží chvilkami vykukuje jako okénkem. Typický záliv japonský. U moře nízké vrchy, nahoře s čepičkou lesa a celičké pokryté od spodu až nahoru mřížkovím filigránských políček a zahrádek. V dalekém pozadí vysoké hory, porostlé hustým, vysokým lesem.

Malý přístav je vždycky živý. Přijíždějí sem lodí pro uhlí. V přístavu stojí tři parníky a několik plachetek. »Legie« vybrala si své místo a bezvadně zakotvila dost daleko od břehu, aby měla navečer lehčí manévrování při vyplutí. Zdržíme se jen 12 hodin, jen co nalodíme uhlí.

K naší lodi se blíží loďka pod červenobílou vlajkou. Hned to někteří prohlašovali za zvláštní kurtoasi k nám. A byl to zatím lodivoda s agentem uhelné společnosti a s nimi i naši zástupci z Kobe a Šanhaje, kterým byl příjezd »Legie« už dříve oznámen. Agent měl zlost na lodivoda, že jim ušel plat za dovezení lodi do přístavu. Čekal prý celou noc venku na moři na nás na základě spleteného nějakého kabelogramu z Vladivostoku. Ne-

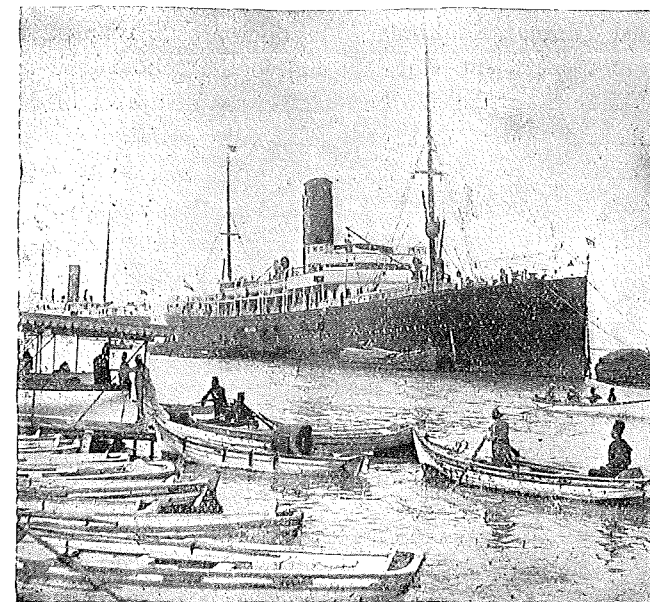
dostali nic, protože Karatsu není přístavem, v nějž loď bez lodivoda vplouti nesmí, a my jsme o lodivoda nežádali.

V naší jídelně je živo. Naši zástupci shánějí novinky z Vladivostoku a z armády (jsou všichni jejími příslušníky) a my zas chceme vědět o obchodních a politických poměrech v Japonsku i v Číně, jak je naši zástupci tam poznali. A náš svatováclavský jazyk vesele hlaholí desetitisíce mil od domova, a to ne snad v nějakém cizím hotelu, ale takřka na naší půdě, na palubě naší vlastní lodi. Kdo cestoval hodně před válkou v daleké cizině, zná dobře ten tísnivý pocit, když musel vykládat, co to je Čech a Čechy, a viděl ty nechápající obličejové cizinců při tom.

Dnes je jiná. Není snad kluka na Dálném východě, aby neměl aspoň nějaké tušení o Čechoslovácích. A jak jsme později poznali, je tomu tak i v anglických koloniích, ve středním východě. Hůře je tomu podle zpráv z našich transportů v Kanadě. Ale i tam naši hoši prolomili led neznalosti a dnes už má celý svět naši visitku. Záleží jen na tom, jméno své si dobře uhájiti. A to se musíme ještě učit, jak jsme se přesvědčili hned na prvních zásilkách z československé republiky do ciziny.

Dnes jsme už zámořský stát v malém. Díky sibiřské armádě a jejím úsporám. Nic se už nedivíme, setkáme-li se na Dálném východě nejen s Čechem, ale i se známým, a už vymizí z našeho slovníku ta známá zahraniční fráze: »Pán je »taky« Čech?«

Na palubě »Legie« hned po příchodu našich známých jde věčný rozhovor. Šíp zpoívá naše bratry o poměrech našeho obchodu v Japonsku a Číně. Zprávy jsou neveselé. Zboží, které přivezla Liverpool Maru z vlasti, bylo špatné jakosti a dnes v Japonsku je postrachem zboží se znač. »Made in Czechoslovakia«. Chmel na základě špatného balení ztuhl a zdravotní úřady jej zakázaly prodá-

»Legie«.

vat. I ostatní bylo špatné. Válečné látky také. Stroje byly hanebně zabaleny. Zkrátka dětské nemoci vývozu. Prý se smáli v Kobe všichni, když viděli, jak balíme na zaoceánskou plavbu své věci. Smáli se, že stroje musí nakládati lopatami. Zkrátka doma si nesmějí myslet, že Dalný východ je nějaká Patagonie za dob Magalhaensa. Na Dálném východě zápasí Amerika, Anglie, Japonsko, a co nejdříve zas i Německo svými výrobky o trh, a tedy tam musíme jít s věcmi velice dobrými.

Snad ty ztráty nám dají za vyučenou pro budoucnost. Daň z hlouposti byla odjakživa ta největší.

Na loď přišel doktor, hned po ránu ve veselé náladě, policejní a celní úředníci. Všecko, mužstvo i pasažéři, postavili se do řady na palubě a v několika minutách byla tato formální prohlídka vykonána, poněvadž byl u nás na palubě lékař. Japonci jsou ve všech úředních věcech velice akurátní lidé, což zvláště mile překvapuje po více než ležérním vykonávání úředních povinností v Rusku... a to bylo jedno, která strana tam zrovna byla u vesla. Loď ještě pevně zakotvila a už úředníci japonští vystupují na můstek. Nezdřívají zbytečně a neobtěžují formalitami... aspoň nás.

Hned po prohlídce vhrnuli se na palubu

prodavači pohlednic, kimon, ovoce, různých galanterií, penězoměnci, pradleny, mezi nimiž se hlásily některé, že poznaly naše vojáky v Karpatech (nazvali tak naši hoši část města ve Vladivostoku, kde byla »veselá místa«), takže paluba se ve chvíli změnila na jarmark. Všichni prodavači i prodavačky znali trochu rusky a anglicky a některá děvčata z »Karpatek« i trochu česky.

V Karatsu braly některé naše transporty zvláště na najatých lodích od Japonců uhlí a Karatšané znají dobře »Cechosurobáky«, jak nás jmenují.

Vzali jsme člun a jeli k zemi. Počasí se vyjasnilo, slunce začalo pálit. Veslaři v krátkých bílých kalhotách a v evropských střevíčkách, čistí a svižní, veslují jako všude na Dálném východě vrtivými pohyby jedním veslem na zádi loďky, jako ryba ocasem. Na pobřeží malá hádka s veslaři o plat. Chtějí 50 sen (starých krejcarů) za člověka. Bylo nás deset, tedy 5 yen (20 starých korun) za jízdu asi 1½ km dlouhou... čiré zlodějství. Nakonec jsme jim to dali, když dokázali, že je to podle taxy a že jsme si mohli vzít loďky dvě.

Karatsu jsou dvě městečka; u přístavu nové a dál od moře staré. Typické japonské městečko s nedlážděnými čistými uličkami, malými domky s papírovými stěnami, s krám-

kem nebo dílnou do ulice, plnou lidí a hlavně dětí, s velkou školou v nějakém starém kastelu, a přirozeně, kde je to jen trochu možno, s miniaturními zahrádkami, třeba jen v bedničkách před domkem nebo na střeše. Karatsu má také tramvaj... benzinový, strašně zapáchající motor a jeden vagoněk za ním. Strašně supící, páchnoucí a třesoucí se vehikl, malinký, jako všechno v Japonsku.

Ulice byly tehdy obzvláště plny lidí. Chystali místní svátek na zítřek, ozdobující domky lampiony a prapory a kráslice malé lodičky květy a miniaturními lampionky. Ponesou je zítra ve slavnostním průvodu. Na hlavní ulici jest mnoho domků s okny zakrytými žaluziemi. Domy »radosti«, které v jiných velkých městech jsou pohromadě ve zvláštních čtvrtích, které nazývají podle nejslavnější jokoamské »Yošivara«. Na domy ty i jejich obyvatelky dívají se Japonci jinak než u nás. Bez nějakého opovržení jako na věc nutnou, a na dívky jako na jiné, svou živností se živící ženy. Japonský názor na ženu jako na rodičku dětí a hospodyně dovoluje muži pobavit se s gejšami (tanečnice a zpěvačky, ale ne nevěstky v našem slova smyslu), i zajít si do Yošivary k nevěstkám, bez zvláštního nějakého pohoršení. Často ho tam žena pošle sama. Za to veřejné mínění přísně odsuzuje svůdce t. zv. pořádných dívek nebo nevěru vdané ženy, nebo nevěru muže s jinou ženou neb dívkou mimo Yošivaru. Na návštěvu Yošivary dívají se jako na fyziologickou potřebu. Dívky z Yošivary se mohou, chtějí-li, vdát docela dobře, aniž by jim někdo směl jejich pobyt tam vytýkati.

V Karatsu byly lotosy v plném květu. Ohromné, krásné, narůžovělé květy, těšící se lásce a ovšem i ochraně, jako všechny květy v Japonsku vůbec. Nakoupili jsme všelijakých hloupostí za dlouhého smlouvání, neboť

Japonci přesně rozeznávají domácí a cizí, a mají podle toho různé ceny. Docela i mezi cizinci zas dělají rozdíl. Když »Heffron« musel kvůli opravě zůstat nějaký čas v Japonsku, brali tam kupci první dny od našich hříšně peníze, až když poznali, že to nejsou »Ameriken«, hned slevili víc než třetinu.

Koupil jsem si taky japonskou lapačku much, která se mi vždy líbila. Je to hodinovým strojkem poháněný čtverhran, na nějž posadivší se moucha je volným pohybem unesena do sítky, z níž už uniknouti nemůže a svým bzučením zas jiné tam láká. Potom živé mouchy se naráz usmrtí horkou parou nebo vodou. Pak jsme si koupili pravé obyčejné papírové, pořádně veliké deštníky, obligátní pohlednice, tobolky, ovoce a j. Všichni prodavači jsou po amerických dolarech jako posedlí. Najedli jsme se v malém, čistounkém hotelu po evropsku a vrátili jsme se na loď.

Už z dálky od lodi zaznívalo bzučení jako velikého roje. To si do taktu zpívali muži i ženy, nakládající na »Legii« uhlí. Je to živý elevátor. V stálém pohybu, bez nejmenšího přerušování pohybují se malé ošatky s uhlím z ruky do ruky z barže po žebříku na palubu. Je to nejrychlejší nakládání uhlí na loď, jaké jsme kde po cestě viděli. Loď byla plná uhlínského mouru. Konečně bylo nakládání uhlí skončeno, nakladači, černí jako čerti, naskákali do člunů, poslední prodavači a prodavačky taky zmizeli a loď se chystala k odplutí.

V 6 hodin zdvihli jsme kotvy a za překrásné pohody tichounce vyjíždíme z přístavu. Se všech stran svítí majáky svým mlhavým světlem. V dálce visí černé mraky a chvílemi celé nebe zahoří vzdálenou blyškavicí. Vyšel měsíc v úplňku. A naše »Legie« tiše probírá se mezi ostrůvky, chránícími vjezd do přístavu na širé moře... do Singapuru.

NA MOŘI DR. RUDOLF RAŠE

Život na lodi přichází do svých kolejí. Lodní naše uniforma se zjednodušila skoro na adamovský kostým. Chodíme celý den v plavkách, všichni od kapitána až dolů. Jen ke stolu v poledne a večer navlékneme na nahé tělo kimona, která jsme si každý v Japonsku opatřili. Kimona naše hýřila barvami celé duhy. Japonci sami, zvláště muži, nosí kimona nevtíravých barev, hnědé a šedé. Jen gejši nosí i na ulici pestrá kimona. Pro cizince vyrábějí zvláštní, divoce zbarvené. Živé debaty u stolu se stále točí okolo socialismu, bolševismu, budoucnosti naší republiky, zámořského obchodu a jiných otázek.

Názor buržoasní i socialistický mají své ohnivé zástupce, debaty jsou ostré, ale vždy v nepřátelštějším tónu.

Sibiř nás naučila mnohému... i debatování bez osobních urážek.

Ve dne je lehká bríza, slunce svítí jako blázen, ale není horko. Stáda létajících ryb vzbuzují ještě stále náš živý zájem. Na počátku jsme mysleli, že to jsou ptáčci. Úplně bílé, asi jako vlaštovičky velké, ale s kratšími křídly, vynesou se najednou z vody, letí hodný kus a spadnou do vody.

Na palubě máme plno ptáčků, kteří jedou s námi z Karatsu; vlaštovky a hrdlička.

Ale naše palubní kočka, kterou jsme zdělili po bývalých majitelích Japoncích, nám sežrala dva malé ptáčky. Bratři poštváli na ni divokého psa »Simbirska«, a on ji krátce zakousl. Pak ji hodili přes palubu. Patřilo jí to.

31. srpna hlášen tajfun za námi. Ale prý buď stojí nebo postupuje velmi pomalu. Nebylo by to nic příjemného, dostati se do něho.

Začíná silné kolébání zpredu dozadu, t. zv. nosová kačka.

Šroub stále vylézá z vody ven a točí se ve vzduchu. To je dobrá věc pro aeroplán, ale ne pro loď, protože následkem toho jedeme strašně pomalu. Nálada všech hned klesá hluboko k nule. Takhle »Granta« nepředhoníme.

Kačka (kolébání) trvá už tři dny. Někteří hoši už silně trpí mořskou nemocí. Je silný vítr a chladno. To jsou mi pěkné tropy.

Rozneslo se po palubě, z neznámého pramene, že je dnes »adjustýrunk«,... papacha, šinel a válenky. (Chlupatá čepice, plášt a filcové boty.)

Na palubě »Granta«.

5. září kačka se mění z nosové v bokovou. Jedeme strašně pomalu. Je silný protiproud, protivítr a kymáčení lodi, zkrátka čtyři mile místo deseti. To by člověk brečel.

Před nosem lodí táhnou hejna větších ryb, delfínů, které chvílemi vyskakují z vody najednou, jako na komando a zas plavou dál dopředu.

6. září je počasí opravdu už k zbláznění. V noci silná bouřka, liják jako ze džberu, tma tmoucí a při tom kačka pořádná, kombinovaná nosová s bokovou, kličkování se tomu říká, a je to vysoce protivné. Vlny nám stříkají až do prvního poschodí do jídelny a přes palubu se válí vesele. Hoši si natáhli docela rozumně provaz na palubě, aby v té tmě, když se vlna valí přes palubu, nesletěli do moře.

I medvědici Šůře už to začalo být hloupé, když ji pořád zalévala voda. Sebrala se tedy, utrhla svůj obojek a vyšla si v noci na obhlídku lodi, nenašla-li by snad někde trochu slušnější a sušší kvartýr. Vyšla si po schodech na první palubu, kde spal její pán a velitel Kodat na polní posteli, zachumlán v pokrývce až přes hlavu. S počátku ho očuchávala, ale když Kodat v rozespalosti myslel, že je to některý z našich psů, se ohnal po ní

nohou, chytila ho za hýždě a vyzdvihla i se všemi pokrývkami vzhůru. Jen těm pokrývkám mohl děkovati, že mu zůstaly na dlouho jen otisky zubů v kůži a že nezůstala libra masa Šůře v hubě. Ale ihned, jak poznala svého pána, zkrotla a zmizela s jeho rozespalých očí a šla na další prohlídku lodi. Po dívala se do jídelny, do přípravný, potom vylezla do druhého poschodí ke kapitánovi, až ji zas Kodat za úplatek několika lžic medu dostal na staré místo a uvázal ji tam.

Po dešti je krásně, slunce, teplo.

7. září dostáváme radio, že Grant je u Singapuru. Máme vztek, že nás předjel. 8. září vjíždíme do úžiny. Uprostřed ční holá skála s vysokým majákem. Napravo i nalevo jsou vidny vzdálené břehy, na nichž s počátku binoklem a později i prostým okem jsou viděti palmy. Vpravo vidíme francouzský parník, který si sedl na mělčinu. Jak jsme se později dověděli, byl to francouzský vojenský transport. Stmívá se. Majáky září se všech stran, jen ten pravý, singapurský, nevidíme. Večer v 19 hodin kotvíme na rejdě před Singapurem, kde musí všechny lodi zůstat stát až do policejní a lékařské prohlídky.

Pluli jsme z Karatsu dvanáct dní.

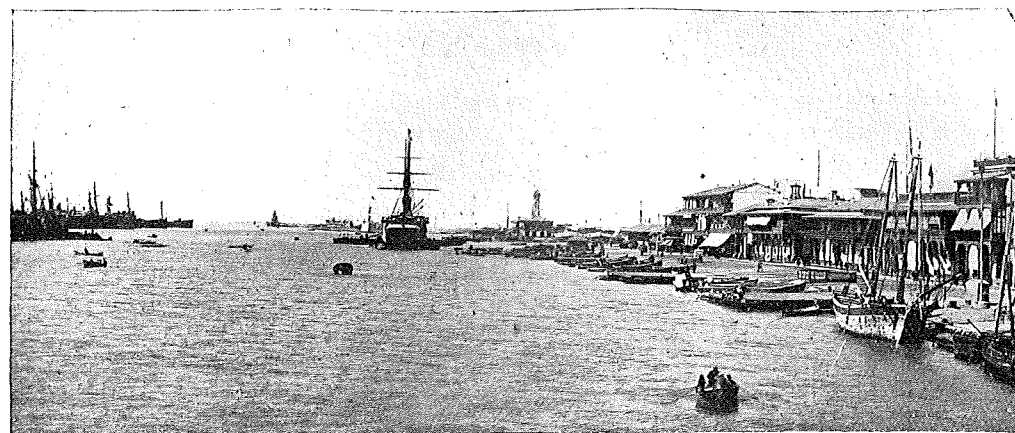
+

SINGAPURE, BRITSKÁ MOŘSKÁ ZÁKLADNA ADOLF ZEMAN

Mnoho se mluví a píše nyní o Singapuru. Britský tento dosud obchodní přístav připravuje se na historickou úlohu, býti mořskou základnou tichomořského britského loďstva, které má býti mementem všem, kdož touží opanovati Tichý oceán, že Velká Británie je na stráži. Mac Donaldova vláda snažila se zvrátiti tento úmysl, který ovládal veřejné mínění v Anglii, ale i přání Austrálie a Nového Zelandu, obávajících se žlutého nebezpečí — Japonska. Singapore stává se tak pevným bodem pro Velkou Británii

v příštím zápolení mezi Spojenými státy a Japonskem.

Tam, kde Zadní Indie vyběhá daleko do Jižního Čínského moře úzkým Malajským poloostrovem, odděleným průlivem téhož jména od ostrova Sumatry, leží proti nejzazší špici poloostrova Malajského ostrov Singapore, v rozloze asi 600 čtv. kilometrů. Ostrov byl zalidněn rybářskými malajskými rodinami velmi řídké, když jej pro Anglii v roce 1819 obsadil Sir Stamford Raffles a byl útočištěm pirátů. V roce 1824 koupila

Singapur.

jej britská Východočínská společnost od sultána džochorského za 60 tisíc dolarů a za roční plat 24 tisíc dolarů, až přešel v roce 1867 definitivně v majetek britské koruny. Celý ostrov je celkem nízký, prostoupený pahorky, z nichž nejvyšší Bukir Timah je 150 m vysoký. Místy bažinatý, je úrodný a pokrytý tropickou vegetací.

U velmi příhodného zálivu leží město Singapore (Singapura = lví město), od roku 1819 svobodný přístav, který je nejvýznamnějším obchodním střediskem mezi Indií a Čínou. Singapore je hlavním uzlem všech námořních linií, které spojují Evropu s Dálným východem.

Hongkong a Singapore jsou dvě nejdůležitější britská místa na asijském pobřeží. Vjíždíme-li do singapurského zálivu, nenašlytá se nám tak rozkošný, malebný pohled jako na hongkongské město Viktorii. Nízké, žlutavé břehy, nořící se v zeleni, vystupují z moře, a před námi rozkládá se Singapore s mnohem méně výstavnými domy na první pohled než ve Viktorii. Po Hongkongu dostaví se jistě zklamání. Kolem parolodi rozvíří se však týž přístavní ruch, navěsí se na ni spousta malajských lodí, zvaných »tran«, z nichž prodavači nabízejí vám ovoce, kaštan, lastury, opičky i psyky. Hongkongské peníze tu platí pouze polovinu a singapurský dolar jest všemocným penízem, před nímž v době mého pobytu v r. 1920 musil ustoupiti i takový měnový velmož, jako byl americký dolar: Nikde nebyla dolarová vojna tak zajímavou jako v této anglické kolonii.

Singapur hleděl stlačiti hongkongský dolar i čínský taěl, stejně jako ceylonskou rupii, a naopak.

Za to ruch pouliční v Singapuru je živější než ve Viktorii na Hongkongu. Tajemný tichý život Viktorie, jejíž pouliční život podobá se stálému šumotu většího deště, ustupuje tu živému ruchu a shonu, typickému všem obchodním střediskům. Malé vozíky, kryté plachtami a tažené malými malajskými koníky, střídají se se spřežením malých býčků »zebu«, jichž rohy jsou zdobeny zlacenými kroužky. Mezi tím pobíhají téměř neslyšně »rikšové«, táhnoucí své malé kočárky a hučí co chvíli automobil neb letí elegantní equipage, tažené nádhernými arabskými koňmi. Po ulicích křižuje elektrická dráha s titěrnými vozíky.

Jak již řečeno, Singapore není tak výstavné jako Viktorie, ale i ono honosí se překrásnými budovami a bujnou tropickou květenou v nádherných sadech. Jako pohádka vystupují tu čarovně bílé nádherné budovy z hájů palem, jichž koruny hoří rudými a zlatově žlutými květy, domy, stavené v onom lehkém, orientálním stylu, vzdušné a velkolepé jako z »Tisíce a jedné noci«. K exotičnosti celého města přispívá ještě pestrost obyvatelstva, pestrost, jež zračí se nejen v obleku, ale i v pleti. Nádherné, ohnivě barvy suknic a šátků splývají s ebenově černou a čokoládově hnědou barvou polonahých těl Malajců a Indů, leskle snědých vyznavačů ohně Parsů, odkudsi z Bombaye, Arabů s jestřábími nosy a hrdým výrazem

očí, přistěhovavších se sem z Adenu, a ovšem šikmookých Číňanů v jejich temně modrém obleku, atd. A mezi pestrou touto tlupou domorodých obyvatelů tropů mihají se Evropané v bělostných tropických oblecích a s tropickými přilbicemi na hlavách, vážní, vždy jako znavení Angličané, živí Francouzové, snědí Portugalci atd.

Město rozkládá se na nízkých březích mořských s mírnými kopci na levé straně a přechází v planinu po straně pravé. Výstavně nábřeží vede podél břehů. Chodníky jsou asfaltové neb z červené upěchované hlíny, která tlumí dusot koní a hrkot kol povozů. Hned u přístavu nachází se evropská čtvrť města, oddělená od domorodé, většinou čínské čtvrti, malou bahnitou říčkou, odporně páchnoucí, s nádhernými budovami veřejných ústavů a bank s guvernerským červeným palácem, před nímž stojí kamenný slon. Odtud nalevo jde se přes široké prostranství, na němž zelená se nádherné fotbalové hřiště a za nímž ze zeleně stromů tyčí se gotická katedrála.

Kdo přechází říčku, chápe, že ovzduší není tu asi valně zdravé, je plno epidemických nemocí a bahenní zimnice. K tomu přistupují ještě moskyti. A tak nemoci, moskyti a dusné parno jsou údělem Singapore, v němž život pro Evropany není příliš radostný. Veřejné místnosti jsou uměle větrány zvláštními elektrickými ventilátory a umělými rozvířovateli vzduchu. Ovšem málo již je viděti u stropů ony ohromné, pověstné vějíře s mohutnými křídly, zvané »panko«, jimiž neviditelná ruka Číňana, klímajícího někde ve vedlejší místnosti, stále pohybovala, tahajíc za provaz.

Kol kovového pomníku Sira Rafflesa, vystavěného v roce 1910, přijdeme alejí nádherných smokvoní a akátů k museu, vystavěnému v roce 1887 na pamět jubilea královny Viktorie. Museum je vzorně uspořádáno

a bohatě naplněno modely tropického ovoce, ukázkami zvířeny, květeny, předměty národopisnými, figurinami, domácím uměním, starým čínským porculánem z dob dynastie Mingů z let 1368—1648, následující dynastie Chingů atd. Zajímavé byly ukázky krajkářské, paličkované stejně jako se u nás dělají v Orlických horách.

Singapore má také pěknou botanickou zahradu, ale po návštěvě botanické zahrady ve Viktorii ani po ní netoužíte. Vždyť celé moderní město se svými alejemi a sady jest jedna tropická zahrada s ukázkami velkolepých, štíhlých palem, košatých smokvoní, chlebovníků, vysokých durianů, mohutných banánů, obtěžkaných zlatově žlutými plody, s keři obsypanými velkými květy ohnivých barev a dýchajícími omamnou vůní. Kmeny mocných stromů jsou obetkány kapradinovitými, popínavými rostlinami epifity, které přijímají potravu ze vzduchu a okrašlují stromy svými trásněmi.

Spěcháte oživenými ulicemi a nemůžete se nasytiti pohledu na pestrý orientální život, na bohatství ve výkladech a ruch, který kol vás víří. A těsně k čtvrti evropské přičleněno je domorodé město, skládající se z oddělených čtvrtí čínské, největší, indické a malajské, z nichž každá má svůj osobitý ráz. Na kolech stavěné vesnice malajské jsou zvláště malebné. Domorodé barevné obyvatelstvo jest třídou dělnou, obchod je v rukou Číňanů a Arabů, kteří často se domohou pohádkového přímo bohatství. Celkem má Singapore asi 150.000 obyvatelů, z nichž dvě třetiny jsou Číňané; ostatní jsou domorodci druzí. Evropanů je zde pouze několik tisícovek.

Příroda ostrova je hohata zvířenou a vypráví se, že prý i návštěvy tygrů do blízkých malajských vesnic nejsou zvláštností. Ale zdá se, že tento král malajských džunglí patří přece již jen minulosti.

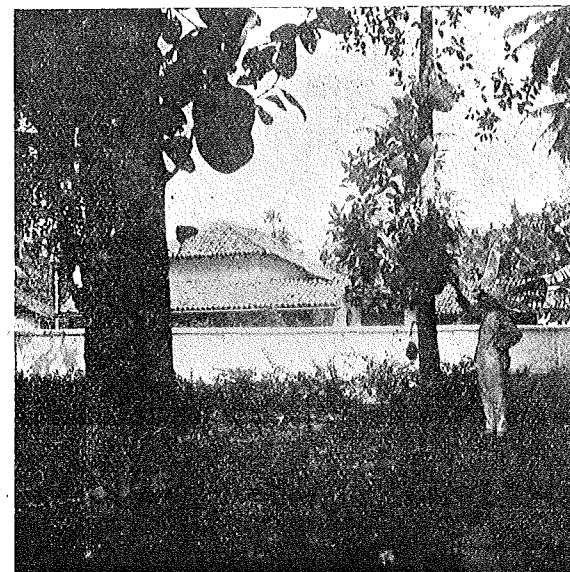
NĚCO Z HISTORIE SINGAPURU DR. RUDOLF RAŠE

Přiznám se rád, že jakož i druzí bratři jsem velmi málo věděl o této nanejvýš zajímavé zemičce, která ovládá obchod s celým Dálným východem.

Singapur sám byl založen na mokřem, u-bohém ostrůvku... před sto lety... tehdejšími geniálními místogubernéry Rafflesem. Zajímavý je životopis Rafflesa i jeho názor na kolonie vůbec, a na malajský archipelág zvláště.

jeden z nejučenějších lidí... zvláště v lingvistice a přírodních vědách.

Sloužil v Penangu, potom na Jávě, když v napoleonských válkách byla zabráná Angličany. Tam byl už lieutenant-gubernátorem. Potom v téže hodnosti v Bencoolen na Sumatře. 1819 založil Singapur, 1824 byl odvolán do Anglie a 1826 tam zemřel na absces v mozku. To je krátce průběh jeho krátkého života.

Chlebovník.

Historie sira Thomase Stamforda Rafflesa jest historií nejen silného, šlechtěného jedince, a jeho zápasu za uskutečnění své myšlenky a svých plánů ve prospěch rozkvětu své vlasti... Anglie, ale i historií kolonisace zámořských krajů vůbec.

Raffles umřel ve svém 45. roce. 30 let věnoval práci na rozšíření anglického vlivu na Malajských ostrovech.

Třicet let práce, bojů a strádání. Raffles, syn kapitána, narodil se na lodi, v jednom přístavu na Jamaice. Chodil asi dva roky do školy a v 15 letech přišel jako příručí do Východní Indie.

Ale učil se ve dne v noci. A umřel jako

Ale co je v něm práce, strádání a zklamání. I v soukromém životě i ve veřejném. Krátce za sebou zemřely mu všechny děti až na jedno na tropickou nemoc, a i většina jeho přátel. Před jeho odjezdem do Anglie, shodila loď, na níž se nalodil, a zachránil jen holý život. Všecky jeho spisy, mapy, dokumenty, sbírky, výsledek to 30leté práce, staly se obětí požáru nebo vln oceánu.

A zemřel skoro neznám. Jeho hrob museli po letech hledat, když konečně potomci poznali, kdo byl pro Anglii Raffles.

Rafflesův životní boj... je starý boj dobra se zlem.

On prohlásil federaci svobodných států

malajských, myšlenka to, která se uskutečnila jen částečně až v našich dnech.

On se postavil proti obchodu s otroky a opiem, proti hernám a kohoutím zápasům, přičiž docházelo k šíleným sázkám.

A prohrál. Prohrál proti hamižnému duchu výdělku za každou cenu svých vrstevníků.

On chtěl na místo bezduchého hlásání křesťanství misionáři, vzdělávat Malajce a druhé domorodé národy v dobrých školách na základě vyšší kultury. Proto založil »Institut« na způsob university a odborné školy pro domorodce.

A nepřátelé jeho, úzcí fiskalisté, všude a vždy mu překáželi, až se jim podařilo, dostat ho z místa jeho působení.

I on uměl dobře využít všech příležitostí k upevnění vlivu anglického na středním Východě, jenže formami lidštějšími a moderními.

Samo zabrání Singapuru, velice upomíná na praktiku Japonců na Dálném východě a dnešní intervence velikých států i jinde.

Raffles využil příležitosti, že v Inhoře nebylo sultána. Žila jen vdova a dva synové po starém sultánu. Zatím vládl vladař. Holanďané vyjednávali s vladařem, mladším synem a matkou.

Raffles zas se starším synem, za nímž stál jeden mocný rod domácí šlechty.

A zabral Singapur s jich svolením, až do ustavení se řádné vlády. Jako Japonci obsadili Sachalin a Přímořský kraj.

Pro Rafflesa mluví to, že Malajci, žijící pod Holanďany, pokládali vládu anglickou za daleko lidštější a lepší.

Raffles založil zoologickou zahradu v Londýně, procestoval Sumatru v místech, kam nikdy noha bělochova nevkročila, popsal zajímavě lidojedské zvyky Battaků, napsal mluvnici různých nářečí, zpracoval mapy neznámých dosud krajin atd. atd.

To byl zakladatel Singapuru.

Singapur, malý ostrůvek, s hojností sladké vody, s výborným přístavem, domínuje nad celou Malackou a Singapurskou úžinou a soustředil za 100 let celý obchod, zastíniv staré přístavy Batavii, Penang, Mallacu, úplně.

Raffles založil Singapur jako svobodný přístav, a tím dosáhl, že za sto let z pirátské, malajské vesnice vyrostlo město se 360.000 obyvateli, s obratem v přístavu 250 milionů dolarů za rok. Je to sedmý přístav co do frekvence na světě.

Rafflesovy ideje teprve po sto letech nabývají půdy a dnes je federace... ovšem kusá, malajských států aspoň na poloostrově, a zákaz opia je prováděn přísněji.

Za to herny ještě kvetou... aspoň v Inhoře... odděleném jen úzkým průplavem od Singapuru.

+

SINGAPUR DR. RUDOLF RAŠE

9. září, ve čtvrtek ráno, přišel lodivoda, starý, bílý, elegantní pán na motorce a zavedl loď k nábřeží. Nejdřív nás kátěr táhl a potom strkal nosem. Velice obratně.

Celé nábřeží, u něhož stojíme, je obsazeno lodmi, které přijely pro uhlí, vodu a proviant. Hned v našem sousedství stojí japonská loď »Italy Maru«, na které plul jeden náš transport do Terstu. Jak Japončiči uviděli naši »Legii«, hned křičeli: »Okaj Máu«. To bylo dřívější jméno naší lodí. Byly tam jedna

anglická loď, pak francouzská a jiné. Prezydent Grant zůstal stát dále v moři.

Vjezd do přístavu singapurského jest vrouben malými ostrůvky, porostlými stromy, hlayně palmami. Jsou tam velice pohodlné domy pro přístavní úředníky (přístav je ve státní správě), všechny skoro jednoho typu z cihel nebo betonu, s velkými, odkrytými verandami kolem dokola a s velkými okny se žaluziemi. Jistě jsou na těch ostrůvcích také skrytá opevnění.

Doktor na loď ani nepřišel. Jen policejní úředník. A hned za ním plno prodavačů, zvláště mušlí, opia, ovoce... potom penězoměnci, majitel prádelny, dodavatelé potravin. Všichni, to se ví, černí, někteří s velkými ozdobnými hřebeny ve vlasech, po způsobu ženském učešaných, vzadu v uzel stočených.

Hned jak loď vjížděla do přístavu s lodivodem, provázely ji 4 nebo 5 loďek s černými kluky, kteří skákali do vody za vhozenými tam penízi. Kluci černí, s kudrnatými vlasy, v lehoučkých maňascích s vařečkovitým veslem, vynášeli z vody peníze dřív, než se mohly potopit do větší hloubky. Oni totiž kluci pod vodou koukají a šikmým směrem skočí za penízem, který volným, houpavým pohybem se potápí. Zvláště obratně vyskakují do loďek, že se jim lehounké loďky nepřevrátí. Vodu, nabranou do loďek, vyšplachují nohama.

Na nábřeží hned proti lodi stojí velice majestátně, s důležitou tváří, domorodý policajt Sigh (Ind), v plně uniformě s řády na prsou a... bos.

Šli jsme na zemi. Za skladišti, která vroubí celá nábřeží, stojí celá hromada rikšů, skoro výhradně Číňanů, nabízejících velice nutkavě a křiklavě své služby. Potom několik krytých bryček vždy pro 4 pasažéry s jedním ponyem a černým kočím. Pak dvoumístné automobily. Jeli jsme bryčkou. Nevěděli jsme, kam dříve koukat. Zda na palmy, které tu rostou jako u nás vrby, nebo na Malajce, kteří tu chodí okolo v sukních svým houpavým krokem. S počátku jsme nemohli odzadu poznat, zda to je malajská žena či muž. Účesy ženské mají obě pohlaví. Vlasy napřed nad čelem trochu vyholené a vzadu stočené v uzel. Někteří muži je měli rozpuštěné a stále si je prsty probírali a hladili. Muži mají velice útlé boky, silně prohnutou páteř v kříži a širokou pánev jako ženy. Později jsme poznali, že ženy nosí vždy bluzy. Zepředu ovšem omyl není možný. Ženy nosí zlaté ozdoby v nose a uších bohatší než muži, potom starší muži nosí vousy. Je to prapodivný dojem... ženská frizura a vousy.

Ženských je vůbec v Singapuru málo, ani ne třetina obyvatelstva. Nejvíce ještě je Číňanek.

Dojeli jsme jakýmsi předměstím s čínskými krámky a dílnami do středu města. Ohromné budovy v úředním slohu žlutě natřené, plno rikšů a automobilů, velké výklady obchodů s nejrozmanitějším luxusním zbožím, paláce velikých bank, katedrála, velikánská hřiště pro tenis asi se 40 kurty a klubovním domem, široké chodníky, asfaltované ulice a v nich úžasně čilý ruch. Vše je ve stálém pohybu. Rikšové, automobily, bryčky, tu a tam motocykly nebo velocipedy. Pěšky chodí jen domorodci a ještě ne všichni.

Na křižovatkách domorodí policajti udržují vzorný pořádek. Pořádek a čistota na ulicích... to už jsme dlouho neviděli.

Vystoupili jsme z bryčky a ovšem hned je hádka o plat. My mu dáváme dolar a on chce dva. Po dlouhé, více méně oběma stranám nesrozumitelné anglické debatě jsme, to se ví, ustoupili. Ještě to s nimi neumíme. Našich tu projelo už asi 50.000 a zkazili ceny. Teď je tu 5000 Čechoslováků z Granta, tak nás dře, kdo může.

A najednou se spustil liják, úžasný tropický liják. Schovali jsme se do podloubí, které se tu táhne ve všech ulicích podél domů, jako tomu bývalo u nás za starodávna. Děšť, jak náhle začal, tak i přestal. Sháněli jsme auto. Je jich tu plno, ale všechna soukromá. Konečně po dlouhém ptaní v různých nesrozumitelných jazycích jsme jedno sehnali. Sedli jsme si a jeli obligátním směrem do botanické zahrady.

Děšť přestal a sluníčko stojí zrovna nad hlavou. Auto letí po asfaltu a kolem se míhají obrázky jako v kinematografu. Malajci, Číňané, Evropané, Japonci... krámy a krámky, arby s malými búvolky, děti žluté, černé i bílé a plno rikšů a aut. A každý má něco jiného na hlavě, má-li vůbec něco. Korkové helmy, slaměné i plstěné klobouky, turbany všech barev a forem, malé kulaté sametové čepičky, zelené, černé fezy, a ti, co chodí prostovlasí, mají zas buď copy nebo ženské účesy nebo po evropsku přistřižené kudrny. A všechen ten pronárod, mimo Evropany, je skoro celý nahý nebo v nejpestřejších sukních a šatech. Hotová kostymní merenda na ulici.

Botanická zahrada je vlastně les, v němž nechali stát, co se jim líbilo a ostatní dosá-

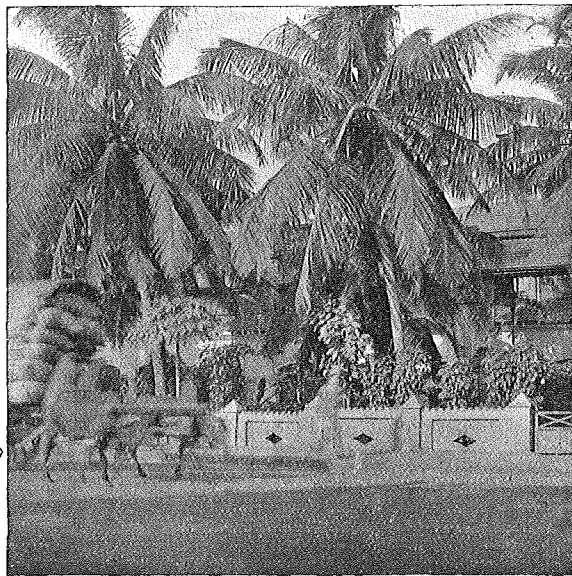
zeli. Upravili tam pěkně cesty a trávníky a vysázeli záhony květin. Botanickou zahradu singapurskou založil zakladatel Singapuru Raffles.

Po jedné straně je řada vil, patřících většinou kapitánům lodí. Všechny jsou na zděných sloupcích, aby tam při přívalích nemohla voda a snad i proti mravencům a hadům.

Stromy jsou báječné v té botanické zahradě. Zvláště lianovité, rákos, různé palmy. Roztodivné květy poutají nás cizozemce nejvíc. Vždyť tady to máme všechno živé, co jsme doma měli jen namalované. Ani se nesnažíme ty stromy a květy poznávat a jmenovat. Člověk na cestách nejlépe vidí, jak málo toho umí a jak málo mu zůstalo v hlavě po všech těch školách a zkouškách. Je rád, že pozná nějakou tu palmu a oleandr.

Zato, když jsme viděli velkou plantáž gumovníků, koukali jsme jako hloupí. Obyčejně, dost nehezke stromy, upomínající částečně svou kůrou a formou na jasany, nebo spíše ještě na jeřáby ve způsobných řadách jako podle pravítka vysázených, s kůrou naříznutou v podobě V a pod zářezem visí na drátu, ovinutém okolo stromu, malý hrníček na vytékající mizu. Jako ve Francii chytají smůlu z pinií.

A to jsou ty gumovníky, které jsme si podle knížek představovali jako ohromné, velko-

Kokosové palmy.

lépe velikány. Škandál! Jako když člověk čeká tygra a vyleze kočka.

Zato palmy, čím je jich více, tím působí mohutnějším dojmem. A těch kokosových ořechů, i na stromech i u baráků na zemi na ohromných hromadách, jako u nás u Jičina jablka, nebo na Slovensku brambory.

Ananasy nás také zklamaly. Bodlák a nic jiného. Na polích, jako u nás řípa. A většina našich hochů myslela, že rostou na palmách.

Vrátili jsme se do města a nechali jsme se vozit křížem krážem malajskou čtvrtí, čínskou, japonskou... a koukali udiveně jako kluci na jarmarce.

V bazaru, velikém a ohromně živém, je na sta kuchyní v činnosti. Ovšem kuchyně v kapesním vydání... na nichž vaří Čiňané a Malajci všelijaká obzvláště dobrá jídla, a hned je prodávají v malinkých miskách svým odběratelům.

A co všechno na tom bazaru prodávají: Roztodivné ovoce všech tvarů a barev, i všelijaké zeleniny, kořeny a jiné plody. Plno listů ke žvýkání, které i prodáváci i kupující úsilovně žvýkají. A banánů a kokosů celé stohy. A což teprve na rybím trhu... co tam je všelijakých potvor ostnatých, okatých, jezatých i hladkých, šedých, červených, žihavých i měňavých jako duha. Je to blahobyť, takové moře.

Je jedna hodina, musíme už také jíst. Ne samými tropy živ je člověk. Náš opravdu příjemný, černý šofér zavezl nás do Raffles hotelu. Dali jsme mu za 2½ hodiny 10 singapurských dolarů podle taxy.

Poděkoval opravdu způsobně a nechtěl ani »na čaj«.

Raffles hotel je ohromná budova, vlastně celý komplex budov, jako jsou všechny koloniální hotely, v nichž se soustřeďuje celý společenský život v koloniích.

Vysoká jídelna s verandami, se všemi okny otevřenými. Veliké vějíře u stropu stále se točí jako propelery u aeroplánů a působí příjemný průvan. U malých stolků schází se četně publika na lunch. Posluhují Čiňané a Malajci... tiše a šikovně. Lunch je jako všude v anglických hotelích. Za 2.70 dol. singapurských asi 12 jídel o malých

porcích. Malá láhev piva 70 centů... »plzeňské« z Amsterodamu.

Na naše peníze je to drahé, ale dobré. Obecenstvo jen bílé. Mladí lidé, páni i dámy v bílých šatech. Jen tu a tam v šedých.

Jsou to úředníci a úřednice z úřadů nebo obchodů. Obyčejný plat zde jest pro mladého příručího 200, pro staršího nebo pro úředníka 500 dol. měsíčně. (Po tehdejším kursu tehdy skoro 50.000 Kč.) Na plantážích k tomu svobodný byt, případně i strava.

Všichni vypadají zdravě. Ne jako lidé z afrických tropických kolonií, se stopami zimnice ve tvářích. Zde je zimnice málo, díky odvodnění ostrůvku.

Odpoledne jsme objeli celý ostrůvek křížem krážem. Plantáže gumovníků a palem se táhnou střídavě celým ostrovem.

Jen místy stojí kus skoro netknuté džungle, neprostupné to spleť stromů, keřů a lian, velice mokré. Zde vidíme postup prací, jak se džungle mění v plantáž.

Vykácí se stromy a houští, provede se sítí odvodňovacích příkopů a už se sází palmy do řad jako u nás v sadu.

Mezi plantážemi jsou osamělé chatrče domorodců, nebo skupiny domů s obchody, hostinci a dílnami, hlavně Čiňany obývané.

Vedle přepychu evropského města žijí domorodci velice bídě, ač výdělky jejich jistě nejsou nejhorší.

V Singapuru jsme si prohlédli museum. To je lehké, zakládat musea, zrovna jako botanické zahrady, v takovém tropickém Singapuru. Jen na rybím trhu člověk vidí víc, než v bohatém museu evropském. A na stromech, ve vzduchu, po zemi — všude létá a leze plno ptáků, motýlů, plazů — roztodivných barev a tvarů. V singapurském museu mají krásný exemplář černé kobry, a na lístku je napsáno, že byla chycena v botanické zahradě. Jako u nás, když chytí užovku ve Stromovce. A tak je to i s druhými opravdu jedinečnými exempláři opic, ptáků, ryb, hadů, brouků, motýlů v tom museu. Škoda jen, že je tak málo času k důkladnému prohlédnutí.

Také jsme si koupili opice; to patří zde k dobrému tónu. Nebylo to tak lehké dostat se do opičího řadu, kde v malých krámcích

Čiňané prodávají všelijakou živou havěť. Angličtina Čiňanů a Malajců byla absolutně nesrozumitelná — ačkoliv, zvláště policmeni, byli na ni velice pyšní. Na konec jsem nakreslil opici na kus papíru, ukázal jsem obrázek rikšovi a za velikého gaudia všech černých i žlutých znalců umění on konečně pochopil, že chceme koupit opici a uháněl s námi na opičí trh. Tam začala obtíž dorozumivací znova. Až jeden starý Čiňan, který uměl několik slov rusky, nám je pomohl koupit. Totiž pomohl prodávacům nás okrást. Říkal samici »madame ot obezjana« (paní od opice).

Když jsme konečně ukázali v kleci, kde byly namačkány desítky těch řvavých zajatců, které nám má vytáhnout a když jsme si je náležitě prohlédli, tak přece jen při přendávání jich do našeho košíku nám jednu pěknou, vybranou, šikovně vyměnili za polochromého hlupáčka. Zato samka — jež dostala jméno Káča (její soudruh slyšel na jméno Tonda), se vydařila — a bavila celou loď až do Terstu. I tam měla takové úspěchy, že si ji vzali bez mého vědomí vojáci českoslovenští, kteří nás uvítali a ochraňovali, na památku. Posledně byla spatřena v Brusce na nádraží — a její stopa zmizela pro mne nadobro. Tonda chudák se rozstonal po příjezdu do nové vlasti (byloť obzvláště zima v říjnu) a umřel.

Jejich soudruzi — měli jsme na Legii ještě asi 4 opice jiných druhů — také různě zahynuli buď na lodi, nebo po příjezdu.

Vykonalý svou povinnost, jako onen známý mouřenín: bavily nás dobře celou cestu — a odešly.

Už jsme toho běhání, ježdění, koukání měli dost. Při tom desetkrát lilo a hned zase slunce páliło, takže atmosféra byla jako v pařeništi. Jeli jsme na loď. Obtíženi banány, ananasy, opicemi, mušlemi, různými tretkami, stoupáme po zamazaném falrepu na palubu. Tam, jako vždycky při nakládání uhlí, je jako v pekle. Malajci a Čiňané nakládají zoufale pomalu; to je rozdíl mezi nimi a čilými Japonci v Karacu!

Vyjeli jsme za krásného podvečera. Sbohem, krásný Singapore.

Sotva tě ve svém životě kdy spatřím!

KOLEM SVĚTA DO VLASTI

ALOIS HNÍZDO

I. Na lodi »Protesilaus« Tichým oceánem.

Za krásného letního jitra 8. června 1920 spouští své kotvy ve Vladivostoku u mysu Čurkyno velká parolod' »Protesilaus«.

Večer téhož dne nalodí se do jejího motorného trupu 9. pluk Karla Havlíčka Borovského a některé vojenské části, přidělené štábu III. čs. divise.

Poslední práce hotovy, loď vytahuje kotvy a již pomalu otáčí se kolem své osy, odrážejíc od svého stanoviště. Na břehu ozývají se hlučné pozdravy shromážděných tam bratří a za zvuků plukovní kapely, koncertující na palubě, vzdaluje se zvolna »Protesilaus« od přístavu.

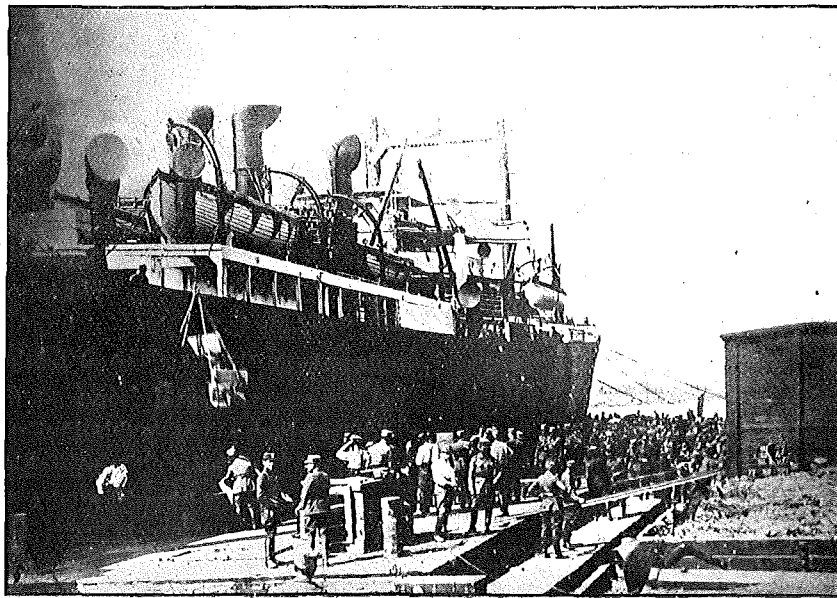
Proplétajíc se mezi velkými, válečnými křižáky spojeneckých mocností, kotvícemi v přístavu a zálivu Amurském, vyjíždí naše loď ze zálivu, míjí pobřeží Egeršeldu a ponechávajíc po svém boku maják vladivostockého přístavu, ztrácí se v temnu nastávající vlhové noci.

»Protesilaus« patří anglické společnosti »Liverpool«. Je dlouhá 502 stopy,*) široká

*) 152 m 60 cm.

60 a vysoká 42 stopy. Ponor její je 24 stopy. Největší rychlost 14 uzlů za 1 hod. 1 uzel (1822 m) t. j. 1¼ moř. míle. Loď je dvoušroubová a každý šroub dělá 80 obrátek za minutu. Síla strojů činí 5000 HP. Loď je vedena zkušeným kapitánem Mansfieldem Donajdem (Donald). Obsluha lodní čítá 150 lidí, z nichž velké procento nižších sil jsou Číňané. Loď veze 15.800 tun našeho nákladu, zásoby sladké vody 900 tun, uhlí 2300 tun. Denně spotřebuje se 100 tun uhlí. Průměrná denní rychlost 320 mil.

Na takovémto námořním korábu nastoupili jsme pout mořem do vlasti. Počasí při naší plavbě je velmi špatné. Silný vítr zvedá vlny, které rozbíjejí se o příď lodi a vrhají do vzduchu závoje slané mořské vody. Nárazy dosti velkých vln kymácí se lodní kolos se strany na stranu, takže chůze po palubě je dosti svízelná. Zanedlouho již také dostavují se u většiny mužstva příznaky mořské nemoci a první dny plavby zahání tato nemoc většinu bratří na lodní lůžka do podpalubí. Denně koncertuje na palubě plukovní hudba, sledovaná živě všemi hochy, kteří nejsou postiženi radostmi mořské plavby.

Nalodování na loď »Protesilaus«.

Denně pozorujeme širé moře, na kterém jen zřídka objevuje se nějaká dopravní loď, aby zanedlouho ztratila se za horizontem. Velmi často objevují se dosti blízko veliké ryby, kýtovcí a zejména delfini, kteří dosti daleko loď vyprovázejí, vrhající se na zbytky z lodi vyhozené a velmi mnoho veselí působí, když smečka hladových delfinů vrhá se i na prázdnou, s paluby shozenou bednu.

15. června 1920 plujeme na 50.14° severní šířky a 179.34° východní délky. Přibližujeme se k poledníku 180., který také po 12. hod. polední projíždíme. Tato událost je zajímavá ze dvou důvodů. Za prvé, že kompaktní těleso prvé československé armády pluje v plné vojenské formaci přes poledník a za druhé, že zítra bude opět patnáctého června, neboť čas se tu na poledníku vyrovnává. Den tu vlastně trvá dva dny, třeba měl dvě pravidelné noci.

21. června ráno pluje »Protesilaus« kolem pobřeží Viktorie a ve 12 hod. v poledne kotví v kanadském přístavě Vancouveru. Vzdálenost z Vladivostoku do Vancouveru, 4300 moř. mil, projela loď za 13, počítaje v to jeden dvojitý den, za 14 dnů. Prvou část své mořské plavby kolem světa máme tedy za sebou. Jen letmo vzpomínáme jediné bouře, kterou »Protesilaus« za naší plavby prodělal a která poskytla nám skvělou a v životě lidském zřídka se dostavující příležitost zažítí také mořskou bouří, aby vzpomínky naše na cestu do vlasti byly bohatší.

II: Expresem přes Kanadu.

Pohled na přístav vancouverský zanechal v nás radostný dojem. Po 14denní mořské plavbě leží před námi moderní kanadské přístavní město. Výstavné domy, široké asfaltované ulice, lemované bohatou svěží zelení sadů a zahradních domků. Po dojmech, zažitých v neklidných dobách Ruska na jeho šedých ulicích, po procházkách a toulkách po špinavých ulicích Číny zdá se ti o novém, lepším životě.

Vystupujeme po lodním můstku na nábřeží, kde vítají nás Kanadáné, zejména dostavivší se k uvítání Češi a Slováci a odcházíme pak, s praporem a plukovní hudbou v čele, přes město na nádraží »Canadian Northern Paci-

fic Railway«, odkud nastupujeme svoji další pouť přes Kanadu po železnici.

Umísťujeme se v dlouhých, pohodlných vagoncích a srovnáváme je mimoděk s našimi sibiřskými těpluškami. Není třeba připomínati, kolik tu bylo humorných historek, když na příklad hoši hledali skoby na pověšení vojenské výzbroje, nebo kulaté ruské kotlíky na jídlo.

Za slabého soumraku vyjíždíme ze stanice a pomalu seznamujeme se s rozdíly naší cesty po Rusku. Netřeba podotýkati, že srovnání dopadlo ve prospěch této podivuhodné, moderní země chladnokrevných, praktických Kanadánů. Obdivujeme tu jejich pořádek, praktičnost a hospodářství. Bude tu o všech těchto přednostech ještě promluveno.

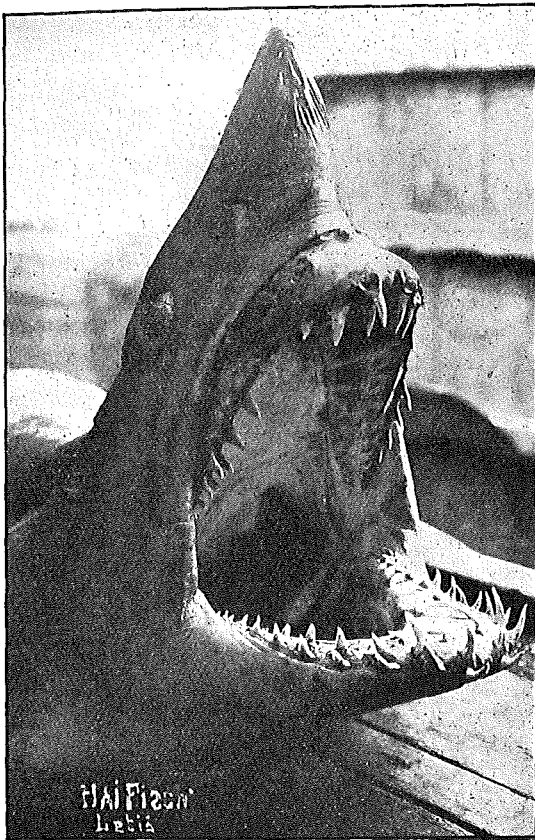
Projíždíme romantickou krajinou a pásmem vysokých »Skalních hor« v čele s pověstným vrcholem hory »Kitsking«, jež odráží se v hlubokých horských vodách četně protékajících říček a řek. Vyšší vrcholy hor jsou velmi často zasněženy a na vrcholech v záři slunce odráží se ledovce.

Bohaté lesy krásného a drahého stromu cedru rozprostírají se tu do nekonečna a všude, kam oko pohlédne, rozkládají se staré pralesy v plné své obdivuhodné kráse a půvabu.

Říše kanadská se dělí na devět provincií a jsou to směrem od západu k východu: Britská Kolumbie, Alberta, Saskat, Chevan, Manitoba, Ontario, Quebec, Nový Brunšvik, Nová Scotie a Ostrovy prince Edvarda.

Říše kanadská, oficiálně »Dominion of Kanada«, náleží Velké Británii již od roku 1463. Ústřední vláda jest usídlena ve městě Ottava v provincii Ontario. V Ottavě je sídlo gen. guvernéra, kterého ustanovuje anglická vláda, kdežto parlament je sestaven volbou senátorů z lidu. Každá provincie kontroluje a spravuje si své zřízení provinciální sama.

Dobrá třetina obyvatelstva Kanady jest původu francouzského, které žije většinou v Ontario a v Quebecu. Z přistěhovalců jiných národností žijí zde Rusové, Poláci a Čechoslováci, na Pacifiku pak Číňané. Kanada má 3,600.000 čtv. mil a je tedy 30krát větší než Velká Británie s Irskem, Obývá ji 7,200.000 obyvatelů.

Plama žraloka.

Na západě je Kanada velice hornatá. Největší hory v Skalním pohoří jsou Mont Brown a Mont Hockel (10.000 stop vys.). Klima kanadské je podobné sibiřskému, je kontinentální, velice zdravé, chladné, ale suchá zima přechází v krátké, avšak horké léto s častými srážkami.

Kanada je zemí dosud převážně rolnickou. Hlavní její produkty jsou zemědělské. Je zde však mnoho dolů, kde se doluje zlato, stříbro, měď, nikl a železo, uhlí a petrolej. Vyváží se stavební dříví, sýr, dobytek, obilí, ryby, kožišiny a ovoce. Dováží se zboží rukodílné a koloniální. Kanada má také největší jezera na světě: Lac-Superior a jezero Huronské.

Vancouver jest největším přístavem na pacifickém pobřeží. Je střediskem průmyslu dřevařského. V Novém Westminsteru, asi 60 mil od Vancouveru, jsou největší pily na světě. Obyvatelů čítá Vancouver na 120.000 a leží na ústí řeky Traser Rive. Naproti městu, oddělený průplavem, jest ostrov Vancouver s hlavním městem Viktoria. U ostrova

konají se hony na tuleně, v řece Traser veliké lovy lososů.

Čtyři dlouhé expresní vlaky kanadské železnice v krátkých intervalech projíždějí divukrásnou krajinou města Edmonton Vinnipeg a po šestidenní jízdě jsme v neděli dne 27. června v Quebecu, velkém přístavním městě s rozsáhlým mořským zálivem.

Ve smyslu učiněných disposic odjíždíme pak podle pobřeží do kanadského vojenského tábora Valkartier, který je určen jako soustředovací bod československých vojenských částí na cestě k domovu a zde prodléváme celé tři týdny.

Během našeho pobytu uspořádána řada významných podniků, z nichž hlavně sluší zaznamenati fotbalové zápasy čsl. armády s mužstvem Kanadčanů, kteří, přes to, že platili za výborné hráče, byli od čsl. mužstva několikrát nemilosrdně poraženi. Věc ta je důležitá hlavně tím, že už v této době čsl. mužstvo zápasilo s mužstvem tak vzdáleným, kdy na uspořádání nějakého zápasu z domova nebylo ještě ani pomysleno. Čechoslováci přivezli si odtud krásný putovní pohár.

Ve městě byly často pořádány koncerty plukovního orchestru s pronikavým výsledkem.

Přes to, že pobyt v ideálním vojenském táboru byl velmi příjemným, s radostí nastupovali jsme 18. července do vlaků, které nás v noci dne 19. července dovezly do přístavního města Halifaxu, odkud máme nastoupiti druhou etapu své cesty po moři do přístavu německého.

III. Na palubě lodi »Minnehalda« Atlantickým oceánem.

20. července naloduje se transport na veliký dopravní parník anglické společnosti. Za zvuků koncertující kapely odráží Minnehalda od přístavu za pomoci tří malých parníků, vedených lodivody a za nedlouho pluje již mohutná loď vlnami Atlantického oceánu, míjíc o 6. hodině večerní vysoký, jasně svítící maják Halifaxu.

Nastoupili jsme další pout našim, stále se kymácejícím životem na kymácející se parolodi.

Dráha, kterou má »Minnehalda« projeti

z Halifaxu až do německého přístavu Cuxhafenu, měří 3092 míle.

Loď »Minnehalda« byla vystavěna roku 1913 v Belfastu v Irsku. Co do velikosti je mezi anglickými loděmi na třináctém místě.

Je 625 stop dlouhá a 82 stopy široká a má průměrnou rychlost 16 uzlů za hod. »Minnehalda« je nyní na 16. cestě z Anglie a zpět. Byla stavěna jako loď pro cestující, a sloužila za války — ještě ne úplně dostavěná — hlavně pro dopravu kanadských, amerických a anglických vojsk. Posledně vezla do Kalifornie Čiňany, vracející se z Francie, kde za války pracovali na zákopech. Je majetkem společnosti »Atlantic Transport Line«. Posádka sestává ze 250 mužů s kapitánem Gatesem, starým mořským pavoukem. Loď má 17.225 tun hrubé tonáže a může míti nákladu 9000 tun. Cestou z Londýna do New Yorku a zpět spotřebuje 3860 tun uhlí. Denně spálí 140 tun. Taková je asi loď, na které se převezáme.

Po klidné počáteční plavbě dostáváme se do pásma věčné mlhy, kde parolodi musí plouti velmi pozorně. Moře kromě toho jest zde prostoupeno písečnými mělčinami, zvanými »Saple Banks«. Také zde hrozí nebezpečí ledových ker, které do těchto míst jsou zanášeny. Plujeme na 43° sev. šířky a 58° západní délky. V těchto místech, poněkud jižněji, svého času nárazem na ledovou horu ztroskotala loď »Titanic«.

Obrovská parní píšťala ohlušuje každou chvíli svým řevem širé moře, dávajíc výstražné znamení před nárazem tudy plujících lodí.

Večer 21. července vysílá loď tuto radio-depeši:

»Parlamentu ČSR. v Praze, ministru zahraničních záležitostí v Praze! Transport lodi »Minnehalda«, sestávající z části: 9. pluk, I. jízdní pluk, štáb dělostřelectva III. divise, III. pluk těžkého dělostřelectva, III. division těž. dělostřelectva, 2. techn. rota a Sborný oddíl žádá o neodkladné provedení plebiscitu na Těšínsku a protestuje proti dalšímu jeho odročení. Pozdrav drahé vlasti, tatičkovi Masarykovi.« Podepsalo 3600 dobrovolců lodi »Minnehalda«.

Šesté výročí vypovězení války zastihuje

nás na 49° sev. šířky a 17° záp. délky na širém moři v místech, kde v první rok války německé křižníky a ponorky započaly své zhoubné dílo. Proto celý koloběh myšlenek proplétá se hlavou o dobách, které prošly.

Cesta naše vede teď blíže pobřeží, které oplývá spoustou rozpustilých racků a lodí plachetních a menších rybářských člunů.

V úterý večer přibližujeme se na dohled nízkému pobřeží anglickému a jsme velice rádi, že zase vidíme kus Evropy. Do nastávající noci jasně svítí maják Bishopsrooklighthouse v průlivu Lamanšském. Při průjezdu úžinou Dowerskou zasilá posádka »Minnehaldy« pozdravnou radiodepeši vládám Anglie a Francie.

Ve čtvrtek 29. července viděti v šeru mořských mlh po pravé straně lodi pobřeží Německa a po straně levé Helgoland. O 2. hod. odpolední rýsují se na obzoru temné siluety jednotlivých částí velkého města a za nedlouho panorama přístavu, ve kterém »Minnehalda« o 3. hod. odpo. spouští kotvy.

Jsmo v německém přístavu Cuxhafenu, kam Minnehalda dopravila nás z Halifaxu za 10 dní plavby.

IV. Říše kázně a dobrých mravů.

30. června dopoledne za mořského přílivu přijíždí přístavní německá loď »Herkules«, »Minnehalda« vytahuje kotvy a tažena »Herkulem«, přiráží k přístavnímu molu. Odpoledne vyloďuje se část transportu.

Trapným dojmem působil na naše hochy rozkaz, že na břehu po vyloďení budou se odevzdávati zbraně. Neméně nás udivovalo, že celé bedny nábojů, patron, zbraní a jiného vojenského materiálu bylo po rozkazu vyházeno do moře. Ještě dnes, po osmi letech, málo kdo z transportu »Minnehaldy« ví, proč se tak stalo. Opatření tato učinila na nás velmi trapný dojem. Zdálo se, že v tomto rozkaze je cosi podobného, co prožilo československé vojsko na Rusi v létě r. 1918.

Dlužno připomenouti, že měli jsme jeti přes Německo, které nemohlo nám zapomenouti na lekci, kterou českoslovenští vojáci mu uštědřili. Německo také v té době nijak nepředstavovalo »ř i š i k á z n ě a d o b r ý c h m r a v ů«, za kterou do nedávna bylo pova-

žováno. Zmítalo se dosud v porevolučních křečích občanské války a střídalo jednu vládu za druhou. V té době byl v zemi velmi silný vliv rudých »Spartakovců«.

Za těchto okolností nebylo divu, že naši lidé jen velmi neradi se loučili se svou zbraní, když ještě donesli se nám k sluchu zprávy, že Němci chtějí naše transporty roztahovati po celé říši a při nejmenším nás internovati, prý proto, že jsme vojskem, určeným na pomoc Polákům, kteří v té době byli v konfliktu se sovětským Ruskem.

Kanadský Indián ve státní rezervaci.

a vlaky budou puštěny jen přes Bavorsy, kde je vláda v rukou liberálů.

Připadali jsme si opět tak, jako na magistralé. Postavili nás na slepou kolej, kde nás milí Němci zvědavě okukovali. Byl vydán rozkaz, co nejméně se zdržovati venku z vlaku a tak namačkáni ve vagoněch třetí třídy klímáme unaveni od večera přes noc do druhého dne odpoledne, kdy přijíždí lokomotiva a jedeme dále. Ne však daleko, přejezdíme stanici Salzwede a již stojíme znovu na slepé koleji malé staničky. Aby zlost naše by-

K posouzení celé situace nutno říci, že podle dispozic spojenců značná část našeho vojska vyloďována byla v Cuxhafenu a dirigována přes Německo, které početností, disciplíny a výstroje i výzbroje Čechoslováků se lekalo.

Za mrzuté nálady vystupovali jsme z lodi, která za nedlouho před odlivem opouští přístav. Odevzdáváme své zbraně do přípravných železničních vagonů, které prý budou připjaty dozadu našich vlaků.

Nastupujeme do vagonů třetí třídy a po druhé hodině odpolední odjíždíme ze stanice prusko-hessenské státní dráhy. Postupně pak projíždíme větší železniční stanici Stade Hurburg a zastavujeme ve velké stanici Lüneburg. Dále se nedostáváme prý proto, že Sasko nepovolilo průjezd svým územím a transport 1. jízdního pluku byl vrácen zpět

la větší, postavili Němci k našemu vlaku asi deset vojáků, kteří počínali si velmi sebevědomě. Přirozeně, že nechybělo hodně úvah o situaci a nemajíce žádných zpráv, ani od štábu pluku nebo od úřadů naší republiky, odhadovali jsme situaci jako velmi vážnou.

Přes to však nescházelo i vtipů na německou neskromnost a hlasů »abychom to vybilili jako v Rusku«.

Nálada naše horšila se každou hodinou, zvláště když pak jsme se dozvěděli, že skutečně došlo ke konfliktu mezi Němci a vlakem 8. pluku, který byl Němci napaden, rozbita řada oken ve vlaku a naši hoši byli vážně raněni.

Ze zapadlé staničky vyjíždíme však ráno následujícího dne a o 9. hodině dopolední projíždíme Magdeburkem, abychom zanedlouho stáli opět na slepé koleji malé stanič-

ky, kde nás velmi podrážděně přivítali tamější obyvatelé, povětšinou železniční personál, kteří kategoricky nařizovali strojvůdci, aby odepjal od vlaku lokomotivu. Situace byla dosti hrozná, zvláště když veškeré přesvědčování našich hochů bylo bezúčelné a zástup docela nekřesťansky prohlížel naše zavazadla. Zástup zatlačoval naše hochy do vlaku a jednati s důstojníky pluku kategoricky odmítl. Tento babylon nemohl jsem si nikdy představit, nebylo viděti policie nebo četníka nebo dokonce vojáka.

Nevím čím to asi bylo, že jsme pak jeli dále. Neustálým šikanováním byli jsme již úplně vyčerpani a jen obava, aby nedošlo ke krvavé proliti, které by znamenalo diplomatické řízení a zdržení na cestě, udrželo naše hochy v rovnováze.

Pohybujeme se pak velmi zvolna dále. Často stojíme na stanicích, ale přes to zanecháváme za sebou stále větší a větší kus milého Německa, abychom se přiblížili hranici našeho státu, po šesti letech našeho vzrušeného života v cizině.

Projíždíme větší stanice Eichicht a Nürnberg a večer stojíme na stanici Amberg. Od našeho vstupu do vlaků nedostalo se nám teplého pokrmu a neměli jsme také možnost něco si koupiti. Proto také jsme byli velmi mile překvapeni, když v Ambergu dostalo se nám teplé polévky a kávy. Je zde také již docela jiný pořádek jak v administrativě, tak v celém životě.

Po 9. hod. večerní vyjíždíme a jen velmi málo hochů oddává se neklidnému spánku. Cítíme všichni, že není daleka doba, kdy na-

dejde konec útrapám — na hranicích republiky. Jedeme celou noc. Ve vagonu v řadě na lavici sedí naši bratři. Čteš z jejich tváře radost nad okamžiky příštích dnů a zároveň něco, co je strach i obava zároveň. Tu a tam kdosi zanotuje nějakou písničku a do tmy vlahé noci tlukou monotonně kola našich vozů.

Svítilo již a první rozbřesk slunce prozařuje korunami mohutných pohraničních lesů. Ve 3 hodiny ráno dne 4. srpna zastavujeme v poslední německé stanici, kde objevujeme prvý český nápis na domě celního úřadu. Přijíždí pěkná lokomotiva, vyzdobená zelení a stuhami v československých barvách, aby nás převezla přes hranice. Projíždíme hustým hvozdem a u prvního strážního domku pozdravuje nás radostným »Nazdar« maličký synek železničáře. Po dlouhých letech prvý radostný dětský hlásek. Přejíždíme hranice vlastního státu.

Dojíždíme do našich Domažlic. Za sebou máme celou dlouhou etapu naší cesty, boje v Rusku a na magistrále, cestu přes Čínu a po moři, přes Kanadu a Německo. Domažlice a už žádnou Penzu, Irkutsk, Charbin, Vladivostok, Valcartier a Magdeburg.

Ještě nezaschly slzy radosti na zarosených očích, ještě cítíme horký stisk ruky našich Domažličanů a již odnáší nás vlak dále požehnaným českým krajem k Plzni, Žatci, do Mostu, který se má stát domovem 9. pluku Karla Havlíčka Borovského, k jehož cti a slavné minulosti připisují tuto kapitolu slavného a velikého pochodu z Vladivostoku kolem světa do osvobozené vlasti.

X

ZEMĚ VYCHÁZEJÍCÍHO SLUNCE FRANTIŠEK LUKEŠ

Japonsko.

Za krásného slunného jitra dne 12. srpna 1919 přiblížila se toužebně očekávaná chvíle, kdy nalodování jsme byli na loď »Heffron I.«, kdy naposledy popatřili jsme na širokou Rus a nastoupili cestu přes Japonské moře,

Atlantický oceán, Rudé a Středozemní moře, do naší milé vlasti.

Co vzpomínek a nadějí vyměňovali jsme mezi sebou a těšili se téměř dětinsky na okamžik, kdy vkročíme do osvobozené vlasti a sevřeme v náruč svou své milé přátele a zná-

mé, jak budeme vypravovati o svých zážitcích a o našem tatíčku Masarykovi, o jeho práci a radostných chvílích, když dlel mezi námi, mezi bratry a posiloval svojí vírou ve spravedlivou věc. Za takovéto nálady opouštěli jsme Ruský ostrov a vyjžděli do moře Japonského, kde zatím zuřil »tajfun« (mořská bouře) a pohazoval lodí jako skořápkou.

V noci z 15. na 16. srpna přiblížili jsme se k japonským ostrovům, za stupňující se bouře a lodního zmitání, podporovaného malým zatížením lodi, jejíž spodní komory byly té doby bez nákladu a pokračovali jsme v další cestě kolem souostroví »Kiu-Siu« k majáku »Dajmon-Živa« (ostrov nebezpečí), odkud, podle sdělení námořníků nás doprovázejících, bylo dáno znamení k zakotvení lodi a vyčkání lodivodá. Výzvy té však náš lodní kapitán neuposlechl, nechal zhasiti na lodi světla a pokračoval v další jízdě. Rozhodnutí toto stalo se však lodi osudným. Kolem jedné hod. noční nastal neočekávaný náraz, loď naklonila se šikmo na pravou boční stranu a uvázla na podmořské skále. Náraz nebyl příliš prudký, a proto jsme si ani neuvědomili, v jakém nebezpečí se nacházíme a věřili jsme sdělení, že byly spuštěny kotvy. Na štěstí se bouře počala tišiti a teprve ráno, přes veškeré zapírání lodní posádky jsme zjistili podle rozlévajících se kolem nás nafty, že loď ztroskotala. Brzy nato přijeli pak dva japonští minonosci, kteří zůstali blízko nás na stráž až do 17. srpna, kdy přijel japonský křižník, jenž pak po marném pokusu nás se skály osvobodití pomocí silného drátěného lana, které se hned při prvním napětí přetrhlo, opět odejel. Bezvýsledným bylo jednání mezi kapitánem »Heffronu« a velitelem křižníku o převzetí nás do péče Japonců. I další podobné pokusy, jež se opakovaly, zůstaly bezvýslednými, i když bylo spleteno několik lan, a nepomohli ani potápěči, kteří byli povoláni k zjištění rozsahu poškození lodi.

Konečně dne 18. srpna povolány »barže« (vlečné lodě), aby náš transport převezly do bezpečí, do »Země vycházejícího slunce«. K sestupu s lodi sloužil provazový žebřík, který v důsledku vlnobití kymácel se na všechny možné strany, při čemž mnohý bratr tančil jako pavíán na laně. Jednotlivé barže

byly pak po nalodění připoutávány k sobě provazy. Aby však míra všeho byla dovršena, provazy se přetrhly a my stali se hříčkou rozvlněného moře, které nás odnášelo dál a dál. Ihned tvořily se v každé barže kroužky odborníků-námořníků, kteří na naši Vltavě kdysi jezdili na maňásku nebo »byli od vody«. Ale jenom postříkaní, jak mnozí vtipkové jim připomínali.

Výlet tento však dlouho netrval a přispěchavší parníček nás pěkně schytl a odvekl do japonského města Moji (Modži). Přijeli jsme velmi utmáceni následkem přílišného vedra, při čemž někteří bratři trpěli slunečním úpalem.

Přivyklí na nejistou chůzi po lodi, chodili jsme po břehu jako čápi, vše se s námi v prvé chvíli točilo a pohled na nás byl velmi komický. Na nábřeží přivítal nás zástup obecnstva s němou soustrastí a s jakousi vážnou bojácností či úctou, což nenechalo se v prvé chvíli z jejich obličejů rozeznati. Dojmy tyto však někteří bratři brzy zahnali při rozmluvě »spojenečtinou« (ukazováním a posunkem), která vypadala mnohdy velice komicky a často nevěděl ani Japonec, ani Čechoslovák, co jeden druhému chce. Ale pomohlo to. Spojenecké styky, jak všeobecně jsme je nazývali, byly navázány a více jsme se nezbytného zvědavého zástupu a obdivovatelů nezbavili.

Pak nastoupili jsme cestu do prozatímně vykázaných nám ubikací spolku amerických křesťanských mladíků »YMCA.« v Moji. Cestou ztracen byl balík látek a hedvábí, který ležel dva dny na ulici a ani policie jej nezvedla, jen přišla k nám nález oznámit. Za celou tu dobu však z balíku nezmizelo ničeho a nemohli jsme si tuto japonskou nevšímavost vůči nalezené věci nijak vysvětliti. Unaveni jízdou i přestálým nebezpečím, uložili jsme se pak při nedostatku místností po dvoře i na ulici, v očekávání věcí příštích. Tak dostali jsme se do »země vycházejícího slunce«.

Mezi Japonci.

Po odpočinku zatoužili jsme poznati vlast těch drobných vojínů, s nimiž setkávali jsme se téměř po celé sibiřské magistrále a na niž jsme byli velmi zvědavými. Večer vyšli jsme

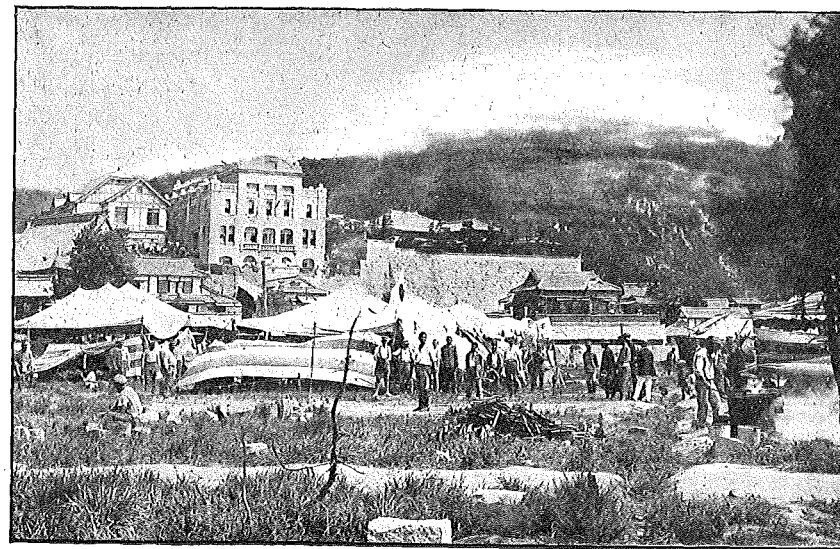
na prohlídku města Moji (Modži). Dojem byl nezapomenutelný. Všude vzorná čistota, s jakou neshledal jsem se nikde, tisíce a tisíce různobarevných elektrických lampionů, kam oko dohlédne. Malé domky s papírovými okny a spoustou květin velmi lahodí. Pestrobarevné proudy obecnstva v kimonách, jež jsou téměř jediným druhem obleku pro oboje pohlaví, děti nevyjímaje, přívětivě na nás pohlížejí a někteří pokoušejí se všemožně navázati s námi rozhovor. Kdo zná aspoň trochu anglicky, tomu je dobře a snadno se domluví. Hůře je nám, kdož neumíme. Tu pomáhá spojenečtina (ukazování). Po takové rozmluvě bolí však tělo jako po namáhavém tělocviku, a proto kde jaké slovo jsme pochytily, ihned bylo do notýsku zapsáno, což pilně činili i Japonci, takže druhý den nás každý kluk již zdravil »Nazdar Čeky« (Češi).

Nejhůře však bylo s naším ubytováním. V malých japonských domcích nebylo pro nás místa a jiných nebylo. První noc spali jsme většinou na dvoře a na ulici. Pěči správy města dodány nám byly stany, pod kterými bylo v noci dosti příjemně. Zde však měla volné pole japonská zvědavost. Ve dne i v noci přicházely celé desítky a sta obdivovatelů i zvědavců všeho druhu. Vlezli až pod stany a takový starý Japonec vydržel sedět proti někomu, kdo snad se mu zalíbil, třeba celé odpoledne a ani v noci se nedal odehnat.

Jinak byli všichni k nám velmi ochotní. Pral-li jsme venku prádlo, vydržela některá dáma nad takovou vojenskou mužskou pradelnou s roztaženým papírovým slunečníkem až do doby, dokud nevypral. Čistotu mají velmi rádi, a když jsem jednou pral ručník, který po vyprání bělostí zrovna »nesvítil«, jednoduše mi ho vedle stojící Japonka zahodila a přinesla nový.

20. VIII. 1919 uspořádáno bylo pro nás biografické představení, kde starosta města měl k nám proslov. Mezi jiným pravil, že jest velice rád, že jsme ztroskotali, a to proto, že může vidět ty, kteří s jeho bratry společně bojovali a o nichž tak mnoho krásného četl. Dále slíbil, že půjdou nám všude vstříc, jak poměry jen dovolí, přál nám všem mnoho štěstí a příjemného pobytu a šťastného navrácení s tím, že budou na nás vždy vzpomínat.

Dostávali jsme pak od města darem různé tamní ovoce, ryby a jakousi náhradu za chléb v podobě suchých, bílých buchet. Bylo-li některé dítě touto buchtou podarováno, stal se z něho ihned nejvěrnější společník a doprovázelo pak dárce všude, jak naskytla se sebe menší příležitost. Jinak se stravou byli jsme na tom dosti bídně. Vařila se pro nás jen káva a čaj. Kromě ovoce a rybiček nebylo pro nás k jídlu nic k dostání. I jiné věci těžko se kupovaly pro nedostatek znalosti japonské

Tábor v Moji po ztroskotání »Heffronu«.

mluvy a hlavně — peněz. Vidění byli jsme všude rádi a několik nás zašlo i do japonského kostela.

Do kostela a všude i do vlastního bytu smí každý vstoupit pouze bez obuvi a chtěli-li jsme proto někam vstoupit, nevyjímaje ani hostinec, biograf či divadlo, museli jsme předem odložit obuv. U Japonců šlo to lehce s jejich obuví »Geta« (druh jakýchsi pantoflí), které nechali třeba u vchodu, v divadle v určených přihrádkách, bez obavy případné ztráty, neboť krádež jest řídkou výjimkou pro přísný trest.

Naše ubytování pod stany stávalo se stále více nepříjemným pro množství komárů. Kromě toho začal 25. srpna hustý déšť, který pronikal stany a činil pobyt ještě více nesnesitelným. Poněvadž v celém městě nenalezlo se pro nás vhodné umístění v nějaké budově, byla nás část ubytována v modlitebně (japonském kostele) a to s velkou ochotou. Ostatní část byla taktéž umístěna pod střechou. Návštěvy japonského obcenstva byly nyní ještě hojnější, zvláště dětí. Přišla-li některá matka s nemluvnětem na zádech, od kterého se jen nerada odlučuje, byla šťastna, když některý čl. voják dítko vzal na ruce a pochoval.

Dne 3. IX. 1919 nastoupili jsme cestu do Kobe. Na nádraží množství seřazených školních dětí a obcenstva, a za volání »Banzaj Čeko!« (sláva Čechům!) a »Nazdar!«, jsme v poledne nasedli na loď a odjeli do přístavu Simonoseki, odkud vlakem odjeli jsme o 3. hod. odpo. do Kobe. Z okna vlaku úzkokolejné dráhy bylo vidět obděláná pole. Ne lány polí, jako lze vidět u nás, ale záhonky, které jsou od sebe odděleny uzoučkou květinovou mezí, nejvíce z chrysaném a bobů, takže celek pak vyhlíží jako krásná zahrada. Políčka tato byla mnohdy vidět až na samých vysokých kopcích. Od samého jitra, ba i v noci musí být do nejhořejšího pole čerpána voda (obyčejně šlapacím kolem) a odtud pak vypouští se až do políčka nejdolejšího. Příprava takového políčka trvá několik měsíců, jelikož ornice vynáší se nahoru v nůši nebo koších, mnohdy až z veliké dálky.

I domky, jež lze z vlaku zřít, jsou tak malé, úhledné a čisté, kolem osázené živým plotem,

citronovníky, fíky neb palmami. Všude elektrické osvětlení, celek jako v pohádce. Pestrá směs polí a květin mihá se před očima, projíždíme množství tunelů a ocitáme se v 9.30 več. v Kobe. K uvítání dostavili se zástupci města, konsul ČSR. z Tokia a j., a nesčetné zástupy obcenstva.

Ubytování jsme byli ve škole na lůžkách, dopravených tam z naší lodi, která po pracně, několikadenní námaze byla se skály, na níž ztroskotala, osvobozena a dopravena ke správě do doků v Kobe.

Návštěv z řad obcenstva byl nadbytek a osobních přátel bylo v brzku mnoho. Tito přicházeli pak téměř každého dne, prováděli nás po městě, zvali k sobě do rodin a snažili se pobyt nám všemožně zpříjemnit. Kobe, jako velkoměsto s velkým námořním přístavem, poskytovalo k tomu všechny možnosti.

Obchodníci i hostinští byli tak ochotní, že prodávali na dluh a stačilo jim jen sdělení jména kupujícího, toto si zapsali, a když zvěděli, že budeme dostávat žold, sami si pro peníze přišli. Ovšem, že z tohoto obchodování byla mnohdy i nepříjemnost na obě strany. Potrafin mimo ovoce se mnoho nekupovalo. Zato ale pítí. Voda při panujících vedrech nebyla k pití a k dostání bylo nejvíce jen velmi silné pivo »Sakura«, víno »Saki« a limonáda »Damůny«. Pro provinilce z našich řad zřízeno bylo v našich dočasných kasárnách vězení, u něhož nebylo oken, ani dveří a lezlo se tam dírou po břiše. Byl to vzor japonského vězení a muselo být předěláno. Do města, restaurací, biografů i divadel a všude byl nám přístup dovolen jako obcenstvu. Byly pořádány fotbalové zápasy s Japonci, hudební, pěvecké a tělocvičné akademie a zájezdy do blízkého i vzdálenějšího okolí.

29. IX. 1919 uspořádána byla námi posvěcenská slavnost, na kterou dostavili se různí hosté místní i vzdálení, zástupci města, úřadů a korporací a mnoho obcenstva. Slavnostní proslov, v němž zdůrazněn náš revoluční odboj a cíle, přednesl br. major Beneš a různí hosté. Pak provedeno defilé a po obědě zahájena volná zábava s různými veselými atrakcemi a zpěvy. Nejvíce se ovšem líbilo

Československo-japonské sbratření.

komické znázornění našeho ztroskotání, kde loď »Heffron« narazila na láhev šampaňského a utrpěla trhlinu. K tomu složena přílehlavá píseň, zpívaná a doprovázená po způsobu jarmarečním. Veselá zábava, podporovaná »Sakurou«, trvala pak pozdě do noci za povznesené nálady všech účastníků.

4. X. byla pro nás uspořádána akademie velmi přátelská, při které byl v upomínku na pobyt v Japonsku věnován našemu transportu vydavatelstvem časopisu »Osaka Mainiči« stříbrný pohár, který měl být odevzdán do musea v Praze.

9. X. byl uspořádán zájezd k prohlídce starých kulturních památek z 8. století do bývalého historického sídla japonských panovníků města Nary. Město samo nachází se v mírné dolině a ničím se od ostatních menších měst neliší. Památnosti nacházejí se za městem, kde okolnímu kraji vévodí stará, 12patrová »Pagoda«.

Místo, kde nacházejí se památky a stavby, nejvíce. religiozní, až z 8. století, jest za pagodou v krásném parku. Mnohé jsou ještě dobře zachované, většinou však opravované po požáru a zemětřesení. Posvátnou věcí pro Japonce jest bronzová socha boha »Daibutsu«, nesmírné velikosti, sedící na lotosových listech. Podle sdělení měří nosní otvor v průměru 68 cm! Byla prý 8krát litá než se podařila, a práce s tím spojená trvala 3 léta. Památný zvon, měřící asi 3 m v průměru, po-

chází prý také z 8. století a jest prý zázračný. Dlouho se však již žádný zázrak nestal. Dříve, když prý měl někdo nějaké přání k bohu, a při úderu na zvon je měl na mysli, přání se mu vyplnilo. Ještě při naší návštěvě tomu Japonci věřili, ale nesmí prý být bůh na žadatele rozhněván. Za malý poplatek 1 yeny jest dovoleno pouze jednou udeřiti ve zvon dřevěnou kládou, k tomu účelu přizpůsobenou. Náš tlumočník (jenž měl asi také nějaké přání a chtěl je vyzkoušet) v zápalu houpání kládou udeřil do zvonu 3krát a pobouření mezi Japonci bylo hotové: měli prý strach, že se »Daibutsu« rozhněvá. Ovšem, že nás ke zvonu již nepustili. Při návštěvě v chrámu u boha »Daibutsu« jest za poplatek dovoleno zapsati své přání na papír, ten pak rozžvýkáti a vyplivnouti na sochu, znázorňující taktéž jakéhosi boha, a přání prý se vyplní. Ve chvíli bylo však přání na něho sneseno tolik, že průvodce uznal, že toho požadujeme příliš mnoho a odvedl nás dále, ke starému staletému stromu, v němž při zemi jest udělána díra a kdo prý jí proleze, nebude ho nikdy boleti hlava. V parku při cestách a u chrámů umístěno jest na sta kamenných svítilen (asi kolem 2000), které rozsvěcují se jen při velkých slavnostech (slavnost »Sakury« — třešňových květů).

Na ohrazeném místě chováno jest na 800 posvátných jelenů, velmi ochočených a toulajících se svobodně i v městě. Každý obdržel

pro ně oplatky. Na zatroubení seběhli se na určené místo a přijímali pochoutku z našich rukou. V nevelikém rybníce chováno jest opět velké množství ryb barevných, jaké lze spatřiti v Praze v městském parku (červené) a podle podání jest prý v rybníce tom více ryb než vody. Viděli jsme však to druhé.

V další snaze, seznaní přírodní krásy Japonska a na pozvání svých japonských přátel podniklo nás několik výlet do parku Suma, vzdáleného asi 10 km od Kobe. Zde možno spatřiti opět staré kulturní památky, jako různé výjevy ze života, opředené lidovými pověstmi a bájemi, staré divadlo, v němž osoby, vyřezávané ze dřeva, jsou ve skutečné velikosti. Nelze přehlédnouti ani umělecké výtvary zahradnické a květinářské. Na vyřezávaných postavách jsou obleky ze živých rostlin a květů, jinde opět loďka, loď plachetní, aeroplán, páv a mnoho jiného, znázorňujícího věci, ptáky a pod., vše v plném květu. V mechanickém divadle nelze na prvý pohled rozeznati, zda představující se osoby jsou živé či jsou-li to stroje. Tu opět divadlo, v němž tanečnice »Majko«, děvčátko od 13—14 let, předvádí japonské národní tance a snaží se býti co nejvíce usměvavé. Než vše přehlédneš, je večer a nastává návrat po menším občerstvení, za které platí naši průvodci a odmítají co nejdůrazněji naše

protesty. Odmítnutí pohostinství jest hrubou urážkou.

Tak ubíhal nám den za dnem, nový den znamenal nové krásy a nová překvapení. Vycházky na »Okura Jamu«, »Suva Jamu« a do blízkého okolí vždy odměňovaly nezapomenutelnými krásami přírodními. Pro osvětlení byla příjemná vycházka k vodopádu »Medaki« a »Odaki« (malý a velký vodopád), kde přírodní krásy přímo svojí nádhrou hýřily. Obecenstvo chovalo se k nám všude vlídně a s ochotou nevšední.

29. X. 1919 ještě naposled stiskli jsme ruce svým japonským přátelům a nastoupili cestu k opravené lodi »Heffronu«. Přesto, že těšili jsme se na návrat do osvobozené vlasti, vzpomínali jsme na příjemné pohostinství, poskytnuté nám v zemi vycházejícího slunce, a na tamní pohádkové krásy, a mnozí z nás by rádi byli ještě nějaký čas zůstali v zemi úzkostlivé čistoty a nenuceného přátelství. Každý zajisté i po letech rád vzpomene všeho, čeho trosečníkům »Heffronu« bylo japonským národem poskytnuto. Cestou zdraveni jsme byli zástupy obecenstva a školními dětmi a japonské »Banzaj Čeko!« s naším »Nazdar!« bouřlivě znělo nám na rozloučnou. Dne 31. X. 1919 o 7. hod. ráno vyjeli jsme na širé moře, k Číně, Indii a Africe, do Terstu a vánoce slavili jsme již po dlouhé době v kruhu svých milých.

+

JAK KDE . . .*)

Náš bráška na Ukrajině: »No, než přijedeme do Francie, pak domů, — no, míň než 2 až 3 roky nečítám.«

Za bojů: »Než to tady skončí, než se dostaneme z téhle kaše a pak ještě domů — rok, dva jistě utekous.«

V Omsku: »Za rok jsme doma. Jen co bychom odtud vymázli, cestou už to uteče.«

Cestou na východ za stojánky: »Hrom aby do toho! Už tři dny tu čumíme a ne a ne z fleku. Ztracenej život. Alespoň do Vladivostoku . . . tam už budu rád čekat . . .«

Na Ruském ostrově: »Člověče, už bych se zbláznil. Mně se zdá, že se ještě ani

za týden neheme. Čert ví, o co se ti náhoře tam starají.«

Na »Grantu«: »Pořád, jak rychle pojedem! Prý za 28 dní. Máš ho vidět! Budeme rádi, když v polovici června budeme doma. Jen co budeme v Terstu. Tam už rád počkám . . .«

V Terstu: »Todleto je ale lumpárna. Tak už druhý den stojíme. Prý předešlé transporty tu ještě jsou a kdesi'cosi . . . Ale, bombu na ně . . .«

Doma, v civilu: » . . . to víš, oni věděli, proč s náma tak spěchali, jen aby se nás co nejdříve zbavili; známe je . . .«

*) Vyňato z lodního časopisu na lodi »Grant«.

CEYLON ADOLF ZEMAN

Oplývaje bohatstvím vzácného koření a jižních plodin, byl ostrov Ceylon i ostatní ostrovy Borneo, Sumatra, Java a Celebes, jakož i Přední a Zadní Indie a Malajské ostrovy odedávna vysněnou tužbou obchodníků. Teprve obeplutí Mysu Dobré Naděje roku 1498 Vasco de Gamou zkrátilo spojení Evropy s Indií a různé státy začaly ovládati tyto země. Dnes celá Přední a část Zadní Indie s poloostrovem Malajským patří Angličanům stejně jako část ostrova Bornea a ostrov Ceylon. Ostatní ostrovy téměř celé náleží Holanďanům, východní část Zadní Indie náleží Francii a jen uprostřed stát Siamský zachoval si částečnou samostatnost.

Malý parníček zavezl nás k přístavu, kde na břehu zřízeno jest pěkné přístaviště pro pasažéry. Hned napravo stojí celnice Customs House. Procházíme branou, a kdo má náhodou americký dolar, rychle jej mění u Inda, jenž má zde svou úředně povolenou směnárnu, na rupie. Naproti rozkládá se velká, oranžová budova »Arcade«, která spolu s »Grand Oriental Hotelem« a »Gouvernement Offices« tvoří ústí York Street. Ulice dlážděny jsou asfaltem nebo upěchovanou červenou hlínou, promíšenou šterkem, a jich prostředek jest stanovištěm »rikšů«. Černí Singalci se vpadlou, slabou hrudí a poměrně tenkýma nohama zastávají tu úlohu Číňanů.

»Ruský, ruský,« volají na vás, jakmile se objevíte a usmívají se na vás svým širokým úsměvem, při čemž zpod rtů vyhlédají velké, žluté zuby, zrudlé zvláštním purpurovým bar-

vivem, které neustále žvýkají. Jest zvláštní, jak ruský vliv po celém asijském břehu jest stále patrný. Téměř všude snadno se domluvíte po rusky. Singalci a domorodci vůbec nás všeobecně pokládali za Rusy. Přirozeně, že neměli ani nejmenšího ponětí o nás jako o Čechách.

»Rikša« a vůbec Singalec i druzí domorodci jsou dotěrové prvního řádu. Připojí se vám k nohám a táhne svůj vozík nebo provází vás po několik minut, drmole neustále rusky, anglicky nebo francouzsky a nabízí vám své služby:

»Viktoria park, Museum, Budhist Tempel, Bazar — adin čas adin rupi.«*)

Druhý nabízí vám svůj průvod po městě, měnění peněz neb pohlednice a neschází ani podnikavějších, kteří, sotva vylezete z parníku, nabízejí vám služby mnohem galantnější a trochu pikantní, což ovšem jako Čechoslovák ze Sibiře s největším mravním rozhořčením odmítáte.

Evropská část Colomba jest pouze tato přístavní část, zvaná Fort, záležející z dvou hlavních ulic: York Street a Queen Street, kde umístěny hlavní úřední budovy, hotely, banky, pošta atd. Nalevo velké jezero dělí tuto úřední a obchodní čtvrt od domorodé, ohromně rozlehlé části města, jež táhne se až k Viktorii Parku. Příčná ulice Main Street, kterou prochází také elektrická tramway, spojuje obě části. Uprostřed Queen Streetu tyčí se do výše světelná věž s točícím se ve špici ohromným reflektorem. V pozadí rozkládají se nádherné, vzdušné kasárny, orientální architektury, singalského madraského pluku s ohromnými nádvořími a hřištěm, kde konala se naše slavnost. Dále napravo viděti »flagstaff« s kulatým kotoučem, umístěným na tyči, jenž třikráte za den spadne a vyznačuje hodiny.

Podél břehu vede široká, krásná silnice k jednomu z nejkrásnějších hotelů města »Galle face hotelu«. Tato silnice, nazvaná »Galle-face-bridge«, uvedla u vytržení již

Singapurská čtvrt v Colombu.

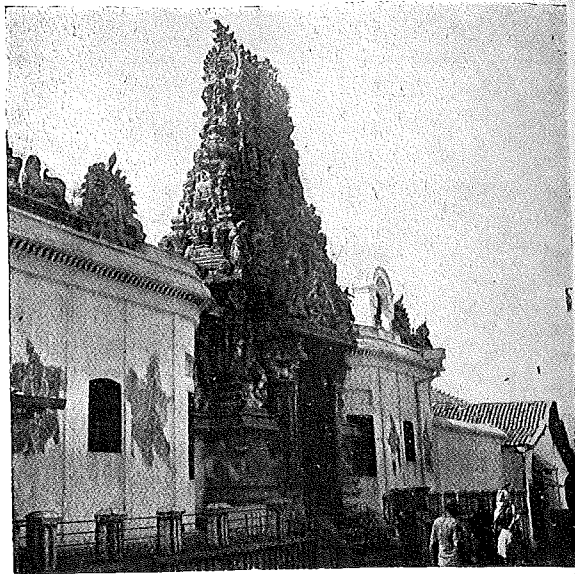
*) Za jednu hodinu jednu rupii.

P. M. Krasnova, jenž by se však jistě podivil dnešnímu Colombu. Břehy oceánu, o něž věčně tříští se příboj mocnými vlnami, tryskajícími bílou pěnou do výše několika metrů, jsou spoutány kamennými hrázi, po nichž za večerního chladku projíždějí se ekypáže elegantních Angličanek a anglických boháčů, singalských a arabských zbohatlíků a tuzemských hodnostářů.

Procházím se ulicemi této evropské čtvrti, z nichž celá řada budov jest ještě z doby portugalské a nizozemské vlády. Obdivuji se budově guvernerově, zvané »Queens House«, s pomníkem generála Kennedyho, dívám se smutně ve výkladní skříň nádherných obchodů evropského rázu, většinou anglických neb ryze orientálních, patřících Singalcům neb Indům, přeplněných výrobky tuzemské kultury, a mrzutě tisknu svých 5 rupií, které mi povolil bratr pokladník na účet mého služného. Jaké bohatství, jaká kultura skryta zde v těchto výkladech. Slonovina a řezby z Ratnapury, krajky z Gally, tepané předměty z bronzy z Kandy a Negomba, stříbrné předměty z Indie, hedvábi a výšivky z Japonska, řezby z ebenového dřeva, kokosové ořechy, želvoviny atd.

Kolem mne proudí ruch orientálního města. Elegantní anglické automobily a motorky střídají se s malými vozíky, taženými příznačnými býčky »zebu« (bullock carts), vozy elektrické dráhy řinčí po kolejích, a co chvíli spěcháte, abyste se vyhnuli zvonícímu rikšovi nebo staromodní ekypáži s vysokým kozlíkem, na němž trůní pyšný Indus s bílým turbanem a hrdě drží otěže čistokrevných australských neb arabských hřebců. Originální arby, kryté košatinou z palmového listí, tažené párem býčků, již jsou zapřaženi v silné nášijníky, ležící za masitým náhrbkem, střídají se s ručními vozíky a nákladními automobily, svázejícími pytle a bedny s čajem, kávou, kořením, rýží, kokosové ořechy, ovoce atd. do přístavů a skladišť.

A mezi tím prolétají se temná, čokoládová těla Singalců, Indů, Parsů a Arabů v jich pestrých oděvech, bělají se tropické, bílé uniformy důstojníků a úředníků, žlutnou »kha-ki« uniformy anglických domorodých vojá-

Brahmanský chrám.

ků, a tu a tam unaveně kráčí nebo veze se postava Evropana —

Málo krásných žen uvidíte ve dne v ulicích, zatopených slunečním žářem. Tropické slunce jako by absorbovalo krev z tváří. Bledé a bez výrazu jsou tváře Angličanek i mišenek, Portugalek, i tu a tam zabloudivší sem Rusky či Francouzky. Příroda neskrblí formami a zdravím pouze u ženštin domorodců a možno mluvit i o kráse i u mladých Singalek, přes jejich odporný zvyk žvýkati listy pepře-betelu, v něž zavíjejí kousky plodu arekové palmy a tabáku. — Tato směs zanechává kol jejich rtů odpornou, krvavou pěnu a barví často krásné, bílé zuby jakoby krví.

Evropané ve dne neobjevují se na ulici. Teprve po západu slunce projedou se po nabřeží neb zajdou do velkolepých sálů »Bristol Hotelu« či »Grand Oriental Hotelu«, sehrají partii lawn-tennisu na nádherných klubových hřištích ve Viktoria Parku. Většinou ale prchají z celkem málo zdravého a hojně moskyty požehnaného Colomba daleko do hor, do čarovného Kandy či na úpatí Adams Peaku.

Jen tu a tam na břehu stojí kamenné, osamělé vilky, ukryté v hustých sadech, přeplněných kvetoucími růžemi, ohromnými růžovými rhododendrony, se štíhlými palmami

a vinoucími se zvonci, obsypanými clematisy. Jdete procházkou podle jezera, na jehož hladině, zkalené do žluta, plují ohromné listy leknínů a vodních rostlin, nad nimiž jako by ve vzduchu vznášely se ohromné bílé květy. Kolem nás bzučí zlatomodré mušky, motýli pestrých barev zavanou jako sotva znatelný vánek kolem vašeho ucha a v travinách zašustí smaragdově zelená ještěrka.

Přecházíte koleje a ocitáte se u stanice železných dráhy, jež křížuje celý Ceylon a jest zařízena s anglickým komfortem. Hned proti nádraží rozkládají se velké podlouhlé budovy, ohraničené zdí. Toť tržnice rýže. Zde ve skladištích umístěno ohromné bohatství ceylonské rýžové sklizně, nádvoří naplněno arbami, v nichž nepohnutě čekají zapřažení býci, aby odvezli náklad k přístavišti. Od rýžového trhu táhne se řada nízkých domků s malými, domorodými krámkami. Jen několik kroků ještě a ocitáte se v domorodé části Colomba, nazvané Pettah, jež jest vlastně hlavním jádrem města. Efekt jest ohromný. Krámy černých i indo-arabských obchodníků táhnou se po celé Main Street, z níž rozvětvují se směrem k přístavu úzké uličky, neustále přeplněné pestrým davem, hlučícím a zaměstnávajícím se buď obchodem neb řemeslem, neb domácí výrobou. Centrem města ješť krásná radnice »Town Hall«, vystavěná v arabském slohu, skrytá ve stínu nádherných »dešťových stromů« (Pithecolopium saman), jichž listy na noc se svíjejí a udržují v sobě vlhkost, již při východu slunce kropí vzduch, a surií (Thaspesia populnea) s překrásnými rudými květy.

Ulice představují pestrou směsicí všemožných národností. Vidíte tu Vedase, žijící dosud na nejnižším stupni kultury — bez chyší, v kamenných jeskyních Ceylonu, potomky Indů, vyšlé ze severní Indie, zženštilé, ztevilé a sličné Singalce, často prohnané šibaly a podvodníky, černochům podobné Tamily s hubenými lýtky, indické kupce z Bombaye a Adenu, poklonníky ohně Parsy, Arabů, Malajce, Afgance, potomky Nizozemců a Portugalců atd. Různost krojů a zbarvení pleti, zvláštní tah, liší se rysy jednotlivých ras, ruch pouliční se svým dotěrným, orientálním lákáním, výkladci, vyloženými napolo na

ulicích a s celým svým životem veřejným a neskrytým ani v nejintimnějším směru před našimi zraky, působí ve vás teprve pravý dojem orientálního života.

Krámy, většinou malé a těsné, v malých, nízkých domech, přeplněny jsou zbožím koloniálním, jižním ovocem a různými tretkami denní potřeby a střídají se se stříbrnickými dílnami, prodavači knih, limonády, hedvábím, holírnami atd. Tu a tam vidíte bar s úředně povoleným prodejem spirtu, whisky, džinu (na způsob slivovice) atd. Domorodci pijí značně, večer možno viděti opilé a hulákající Singalce.

Všechn tento pestrý národ buď sladce zahálí neb pracuje. V jich domech není oken, ani dveří. Pracují téměř na ulici. Před dveřmi a mezi zástupy válí se nahé, roztomilé děti čokoládové barvy se zlatými náramky kol nožek i ruček, na rozích ztepilé, urostlé, mladé Singalky, se zlatými a stříbrnými velkými náušnicemi v uších a odzdobami v nose, čile besedují, držíce na hlavách břímě. Vrchní část těla obvykle oděna v bílý, krátký živůtek portugalské či nizozemské formy, přičemž břicho zůstává holým. Nohy pokryty barevnou pestrou suknicí. V mládí jsou Singalky často velmi hezké, kyprých forem, jež nijak nezakrývají. Zvláště hezké ženy koketně přehazují přes nahá prsa pouze rudý šál. Je těžko ovšem uchvátiti se krásou Singalky, když co chvíli energicky vypustí mezi zuby krvavě rudou slinu rozžvýkané areky. Mravně nejsou Singalky nedotknutelné. Vliv to kultury a námořnického města.

Kol stěn ulic sedí šeredné, často až d'ábel-sky ohavné tuzemské babky, prodávají banany, různá semena atd. Hojně jsou traktiry, domorodé jídelny s různými pochoutkami z mouky, cukru, čokolády atd. Sladkostí můžete nakoupit v Pettahu až dost.

Ve starém městě jest celá řada budhistic-kých chrámů se zajímavými fasadami, plnými soch různé velikosti, všelikých bohů. V mohamedánské čtvrti, jež působí dojmem zámožnějším, jest několik mešit, nádherně zařízených a zdobených řezbami, malovanými okny a koberci. Vážné postavy Arabů v dlouhých bílých kaftanech a s rudými fezy na hlavách sedí neb besedují před svými ob-

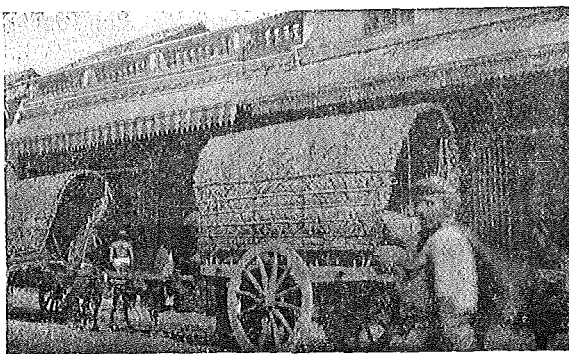
chodními domy a krámy. Velmi mnozí Singalci jsou křesťané. Na konci města, jakož i proti nádraží jsou katolické chrámy.

Celá domorodá čtvrť táhne se až na několik mil k řece Kelanyi, kde končí také Main Street. Mořím se na slunci a brouzdám dusnými uličkami. Pokušuji si malé, černé a vlhké ceylonské doutníky po 1 centu, jež stále uhasínají. Sirek nepotřebuješ, poněvadž u každého krámku téměř doutná zavěšený ohromný provaz, jenž slouží za zapalovadlo. Nestačím odháněti dotěrné »rikše«, nabízející se průvodce a různé prodavače zboží a pozoruji život kolem sebe. Zacházím i do tichých uliček, neobchodních, do čtvrti portugalské a nizozemské, do zámožných ulic zbohatlíků, s čistými, úhlednými domky, spočívajícími ve stínu palem, s dveřmi zakrytými bohatou látkou neb dřevěnou zástěnkou, z jichž nitra tu a tam zaznívá i klavír.

Procházím se dlouho, než opět zapadnu do obchodní čtvrti, jež s blížícím se večerem nabývá dvojnásobné živosti. Vracím se do evropské čtvrti a zacházím do velkolepé vzdušné kavárny hotelu »Bristol« občerstviti se výbornou zmrzlinou.

Západ již dávno dohořel za mořem, když vracím se na loď, z níž zní hudba a úsečný rytmus sokolských cviků. To bratři zkoušejí k zítřejší slavnosti.

Hned po snídani vydávám se druhý den znovu do města a usedám přímo do vozu elektrické dráhy na křižovatce Jork Street a Chatcham Street. Tramway jede rychle ulicemi města a vystupuji nedaleko Union-Place. Za několik minut ocitám se na břehu krásného, svěžího jezera, tonoucího v zeleni,

Singalské vozy.

v jednom z nejhezčích míst v Colombu. Jeho břehy, octneme-li se u nich znenadání, působí rozkošným a překvapujícím dojmem se svými tajemnými, zarostlými kouty, plnými zeleně a květů. Palmy všemožných forem listů a korunového rozvětvení, nízké, vějířovitě rozvětvené i s vysokými, štíhlými kmeny, bambusové keře s jasně žlutými tenkými kmeny, ohromné stinné stromy, obsypané šarlatovými, růžovými a bílými květy, citronově-žluté kvetoucí keřiky jasmínu, krvavé květy temně zeleného ibišku, kontrastujícího tak příkře s jasnou zelení areky, datle a palmyry, na jichž listech budhističtí mniši píší své modlitební knihy, ohromné listy, pohybující se pod dotekem vánku a mdlá vůně, rozptylující se vzduchem z květoucích stromů a keřů, toť vše krásná a pohádková scenerie Viktoria Parku, v němž jsme se ocitli.

Viktoria Park jest místo osvěžení celého Colomba. Zde ve stínu tropické, bohaté květeny, na březích rozčeřeného jezera, skrývají se vily boháčů, asyly katolických misí a domy soukromníků i vyslaneckých úředníků. Zde na stále svěžích trávnících jsou lawn-tennisová hřiště, jízdní dráhy, klubové sady atd., jež spojeny jsou stinnými alejemi, dlážděnými upěchovanou červenou půdou, tvrdou jak mlat. Zde uprostřed tohoto nádherného sadu stojí na velké planině nádherná bílá budova musea, jež skrývá v sobě bohatství staré ceylonské kultury, jedinečné svého druhu. Před průčelím paláce stojí bronzová socha sira Williama Gregory, jednoho z nejlepších ceylonských guvernérů, jenž řídil kolonii v r. 1872 až 1877 a za něhož museum bylo také vystavěno. Vědecká i výchovná cena sbírek zdejšího musea s velikou angl. knihovnou jest ohromná. V centrálním sále jest sbírka kovových předmětů z bronzu, mědi, stříbra a slonoviny. — V ostatních sálech jsou domorodé výrobky ceylonské kultury vysoké umělecké ceny: zlatnické, kamenické, výšivky, řezby atd. V druhých místnostech jsou historické památky archeologické z dob nejstarších, budhistické, zvláště ethnografické, figuriny, masky atd. Zejména zajímavé jsou archeologické zbytky a vykopávky ze zřícenin starých měst. Sbírkou přírodně historické jsou z nejbohatších, ze-

jména květena a zvířena. Neobyčejně zajímavý jest ceylonský hmyz.

Tato část Viktoria Parku i s museem jest též obvykle nazývána Cinnamon Garden, poněvadž za doby nizozemské vlády byly zde největší plantáže skořice. Za angl. vlády plantáže ty však byly zrušeny a posunuty do nitra země a z této části vykouzlen malý ráj, v němž skrývají se rozkošné domky s balkony a galeriemi, překrásné sady se stinným loubím, obrostlým popínavými rostlinami nevidaných květů, s cestami a pěšinami, sypanými rudým pískem, po nichž procházka jest pravým potěšením v slunečním úpalu, jenž marně snaží se proniknouti pod koruny stromů.

Pln mohutných dojmů usedám na břehu jezera. Vzpomínám na to malé jezírko uprostřed Král. Obory a srovnávám tuto tropickou krásu s naší přírodou. Modré nebe směje se nade mnou a slunce líbá svými paprsky hladinu vodní, nad níž zdvihají se šedé páry a malé, žlutavé obláčky komárů. Drobní tito tvorové usedají již dotěrně na mé ruce a tvář a nestačím jich odháněti. Je dusno. Vše kolem hýří barvami a zelení, šťavnatou, kyprou zelení, jaká u nás jest jenom v pozdním jaru. Daleko vzadu zdvihají se k nebi vysoké obrysy Adams'Peaku, Adamova hrotu.

Všechno je velkolepě krásné kolem jako v pohádce. A přece ta naše Král. Obora v žádném ročním počasí neustoupí ceylonskému Viktoria Parku. Čím více krajů člověk vidí a cizích měst, tím více dovede chápat ohromnou cenu přírodní krásy našeho města, jež zůstává nevyrovnatelnou. Nejsem z těch patriotů, kteří dovedou žárlivě lpěti jen na všem rodném. Nemám rád proto ony cestopisy tak mnohých cizích lidí, jež obvykle nejsou psány pro krajinu, již popisují, ale pro domo sua. Ale necht' ukáže mi někdo město v širém světě, jež dovedlo soustředit všechny téměř kultury západu a architektury všech epoch, jež dovedlo se přizpůsobit přírodě tak jako Praha.

Mimo mne co chvíli projde hlouček našich bratří, vážně a zcela »po evropsku« si vykračujících a směřujících k museu. A tu mi tak začala napadat jedna věc. Obviňovali nás a my sami přivykli jsme obviňovati sami sebe,

že jsme už tam na Sibíři ztratili estetický smysl pro krásu i pro všecko ušlechtilé. Vzpomínám na ty krásně okrášlené vozy železniční, na ty zemljanky ještě na Ukrajině, na to všechno umění, jímž dovedl československý voják uváděti ve vytržení ruského člověka i cizince. A to všecko z nás nezmiželo. Již v Mandžurii jsem viděl, jak všude dovedl se náš voják, i nejprostší, obdivovati krásu staré čínské kultury. A nyní na cestě vždy mi utkvěl na mysli jeden zjev. Všude v Hongkongu, v Singapuru i zde viděl jsem cizí námořníky a cizí vojíny z druhých lodí procházeti též městem. Kam spěchali vždy na prvním místě? Na kořalku, do hospod a k holčákům. A náš voják kam spěchal v lijáku i v nejhorším vedru? Do museí, botanické zahrady, do obchodů s pohlednicemi. A zde nevybíral si ty nejkřiklavější pohlednice, ale právě ty nejjemnější, nejkrásnější, stejně jako v krámech s památkami nehonil se po bezcenných tretkách. Stejně dovedl náš voják obdivovati se krásám přírody, čarovným západům slunce nad mořskou hladinou a vzdáleným břehům, s tím stejným smyslem pro krásu dovedl naslouchati večer na palubě hudbě i zpěvu, aneb obdivovati se krásě mužského těla a ladným sokolským cvikům našich borců.

Ano, bratři pochopili, že život není jen boj o chleba. Že nejen chlebem živ jest člověk, ale i krásou a duševní stravou. Nad nimi nezvítězil ještě plně ten materiální ideál plných žaludků a plné kapsy, my všichni si ještě uchovali smysl pro krásu a potřebu duševní stravy. Daleké obzory a daleké nové kraje a kultury naučily nás dívati se plnýma očima kolem sebe a nebylo dne ani hodiny, v nichž bychom nebyli objevili novou krásu a nové její odstíny.

Chystám se k návratu do města, abych se mohl zúčastniti naší slavnosti, pořádané v Colombu v kasárnách anglické posádky mužstvem našeho transportu a lodní americkou posádkou. Slavností zúčastnil se téměř celý transport z lodi »Grant«, a ačkoliv nebylo vůbec reklamy, dostavilo se přeletně obecně z kruhů evropských i domorodých. Již od časného rána převážely barže

i parníčky hochy na pevninu a každý téměř oželel oběd i večeři toho dne.

Slavnost započala o 11. hodině dopolední slavnostním pochodem 1. praporu 6. pluku s hudbou hlavní ulicí města, jenž ve městě ovšem způsobil rozruch. Bratři pak rozesli se dílem po městě, dílem utábořili se ve stínu na nádvoří velkolepých kasáren. Slavnost zahájena zápasem amerických mužstev z lodi v »bassebal«, načež předvedeny colombskému obecenství ukázky sportu, a to vrh oštěpem, koulí a diskem. běh o závod a skok do výšky. Někteří bratři ukázali dobré sportovní výkony, zejména známý český sportsman Hejtmánek, jenž dohodil diskem 28.90 m a oštěpem 50.55 metrů. V běhu na 100 yardů zvítězil bratr Buzek, ve skoku vysokém s rozběhem dosáhl br. Čermák 1.49 m, poručík Morávek dohodil koulí na 10.37 metrů.

Poté následovalo »clou« slavností, fotbalový zápas mezi mužstvem šestého pluku a anglickým vojenským mužstvem. Hned při trainingu pozorovati bylo dosti dobrou techniku míčovou a fysickou zdatnost Angličanů, a vzhledem k nezvyklosti podnebí, špatné stravě na lodi a nedostatku trainingu bylo možno očekávati případnou porážku našich. Zápas byl napínavý. Mužstvo 6. pluku hrálo znamenitě a celkově ukázalo hru daleko lepší než Angličané. S počátku také skutečně vedli 1:0 a vítězství jejich zdálo se býti jistým. V druhé půli ale podařilo se Angličanům vy-

rovnati a těsně před koncem zvítězili druhým goalem. Soudce nechoval se korektně, neboť vpravdě nesprávně přiznal svým roh.

To pochopilo i obecenstvo a protestovalo proti rozhodnutí soudcovu, zejména jeden z domorodců. To rozčílilo jednoho z hráčů, jenž málo gentlemansky dal nespokojenci pořádný políček, načež rozpoutala se zcela obvyklá vřava, známá i s našich hřišť. Případ ilustroval dosti názorně poměr domorodého obyvatelstva k Angličanům. A tak zápas skončil porážkou našich, ač anglické noviny přiznaly, že Češi hráli lépe.

Po footballu následovalo sokolské cvičení devítky, skupinová prostrná a cviky na hrazdě. Cvičeno bylo s hudbou, ale bohužel poškozeno bylo tím, že obecenstvo nahrnulo se do hřiště a utvořilo těsný kruh kolem cvičících, čímž malebný obraz cvičících ztratil světlo a volný, nutně potřebný prostor.

Tma již snesla se nad Colombem, když ještě pěvecký sbor náš zapěl několik skladeb, jež místní obecenstvo vyslechlo s pietou. Vavříny spolu se Sokoly odnesla si ovšem hudba 6. pluku, která koncertovala po dobu celé slavnosti spolu s místní hudbou madraskeho pluku, exoticky sladěnou. Naše hudba koncertovala ještě druhého dne před vybraným obecenstvím v hotelu »Oriental«.

A tak přes strašné vedro a žízeň i hlad, slavnost skončila s velkým morálním úspěchem a přispěla k rozšíření známosti o Čechy i na Dalekém Východě.

✕

V SÍDLE SINGALSKÉHO KRÁLOVSTVÍ KANDY ADOLF ZEMAN

Ceylon! Proč příroda mrhá na jednom bodu světa tolik svou životodárnou silou, svými hřejivými paprsky slunce, svou velkolepou krásou moří? A proč na druhé straně skrblí aneb jen spoře rozdává část své nádhery. Ceylon jest jedním ze šťastných koutů světa, perla Indického oceánu. Východní le-

genda vypravuje, že sem bůh poslal Adama a Evu, když byli vyhnáni z ráje, aby ztráta jeho nebyla jim tak příliš hořkou. Krasnov nazývá jej tropickým Švýcarskem turistů, lovců i archeologů. Bylo by jej možno nazvati stejně tropickou Itálií.

Má podobu hrušky, spojené se souší úzkým

pruhem výmolů, a rovná se svou plochou asi 5/6 Irska. Jako tvoří geologicky celek s Indií, tvoří jej i svými dějinami a kulturou. Je to sídlo prince »Ramy«, hrdiny indických legend, sídlo budhistické víry a její kultury, jejíž zbytky sice v rozvalinách, ale přece jen věčně tyčí se až dosud uprostřed pralesů a hájů vysoko k nebi. Není téměř města, nevyjímaje ani Colombo samo, kde by nebyly zbytky nádherných starých chrámů, upadlých v rozvaliny při náporu indických Tamilů na starou singalskou monarchii.

Země posvátných slonů, ibisů, želv. Ostrov nejbohatší flory i tropické fauny, zelený smaragd uprostřed modrých vod oceánu.

Ostrov Ceylon a Java mají snad nejbujnější tropickou přírodu a bylo o nich tolik již psáno u nás, že mi ani nenapadá opakovati stokrát již napsané dithyramby na Ceylon. Leč přes to nemohu ponechatí bez povšimnutí naši zajížděku do vnitra ostrova, do sídla bývalého starého singalského království Kandy, 74 mil daleko od přístavu. Byla to jedna z nejkrásnějších episod naší Odyssey. Anglická správa ceylonských železnic dala totiž k dispozici zvláštní vlak pro důstojníky transportu, a tak vypravili jsme se časně ráno do Colomba na hlavní nádraží, odkud po 7. hod. vyjeli jsme po »mainské lince« do nitra ostrova.

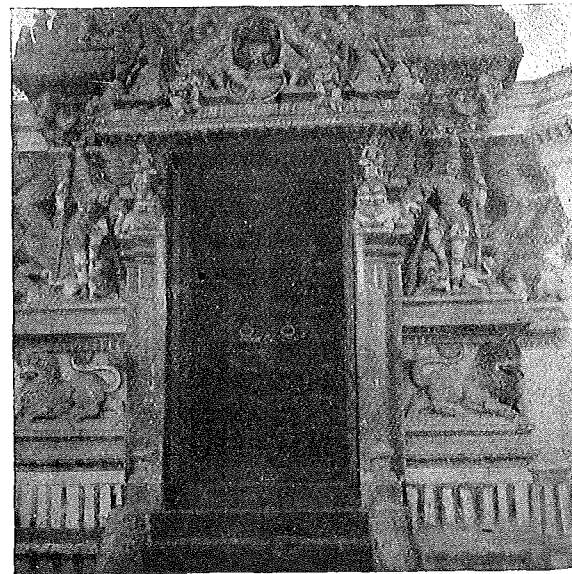
Ceylonský vlak jest zařízen s úplným evropským komfortem. Vozy poněkud menší než obvyklé vozy našich železnic mají 3 třídy. V kupé jest místo pouze pro 6 osob. Druhá a první třída jest zařízena s velkou elegancí a neobyčejně pohodlně. Pro delší jízdy nechybějí ani spací vozy a jídelní vůz. Okna jsou otevřena, beze skel, u stropů elektrické ventilátory, vířící stále vzduchem. Celá dráha stavěna jest podle typu anglických drah v Indii a jest rozvětvena na 576 mil, procházejíc celým ostrovem na sever až na poloostrov Jaffna a dvěma liniemi napříč Ceylonem až do Nuvera Eliva a starobylé Ratnapury. Cena jízdního lístku činí 8 centů za 1 míli první třídou, 5 1/2 centu třetí třídou. Běžnou měrou na ostrově Ceyloně jsou rupie, při čemž 15 rupií rovná se 1 anglickému sovereynu. Jedna stříbrná rupie má 100 centů, ale v oběhu jsou pouze papírové rupie, stří-

brné půlrupie a 25centy, niklové pěticenty a měděné centy. Za našeho pobytu na Ceyloně kupovali jsme rupie po 8 frankách, za dolar americký dostali jsme 2 rupie 10 centů.

Usedli jsme do vlaku a po několikaminutové jízdě octli jsme se za řekou Kelanyi na stanici téhož jména, skryté v háji kokosových palem. Malé chaty, primitivně zařízené, krčily se ve stínu palem, pod nimiž pracovali muži i ženy na různém domácím nářadí. Malá pole rýžová a zelinářské zahrady zelenaly se plody, jimiž domorodci zásobují trhy Colomba. Celé řady štíhlých Singalek kráčely po žluté silnici k městu s košíky na hlavách, naplněnými zeleninou a úzká záda mužů prohýbala se pod tyčí, k níž jako závaží přivázané mají koše s banány a purpurovými ananasy, často velikosti lidské hlavy. Místy červenají se hromady cihel a tašek, schnoucích na slunci, neboť zde jest hlavní sídlo cihelen na Ceyloně.

Asi půl hodiny od stanice jest nejbližší od Colomba budhistický chrám Veháre, k němuž nejen za dnů úplňku měsíce směřují tisíce poutníků s dary z celého okolí, ale i spousta turistů. Chrám sám jest asi 200 let starý, ale socha Budhova, vysoká 36 stop, jest z 13. století, stejně jako nádherné fresky, jimiž jest chrám vyzdoben.

Dráha sotva znatelně stoupá a vede krásným, romantickým krajem, s ohromnými plan-

Portál chrámu.

tážemi kokosových stromů, arekové palmy a pepře a se zavodněnými poli rýže, jemně zelenajícími se, vyrážejícími již výhonky rýžových klasů. Singalky zabývají se tu pletením jakési látky z vlasu obalujícího skořepinu kokosového ořechu. Čím dále jedeme do nitra ostrova, tím kultura stává se rozmanitější. Jest pozorovati již plantáže čaje a skořice. V Ragame, hustě obydlené vesnici singalské, je také celé sezonní ležení Tamilů, jichž z Indie ročně přichází na Ceylon až 150.000 na práce do čajových plantáží. Za války byli zde umístěni zajatí Buři. Z této

U trati dráhy v Keloni.

stanice odbočuje dráha do Negomba na pobřeží. My však jedeme dále směrem do vnitrozemí, podle ohromných žulových lomů, odkud brány kvádry na stavbu přístavních hrází v Colombu. Scerenie krajiny začíná býti stále malebnější. Přijždíme ke stanici Hemratgodu, kde jest velká botanická zahrada, zřízená v roce 1876, v níž nejvíce zájmu vzbuzují velké gumové stromy, některé až 30 let staré, jakož i stromy ebenové.

Projíždíme stanicí Veyangady, kde v dálce v nádherném sadu bělá se palác tuzemského nejvyššího hodnostáře sira Salomona Diase Bandaranaika, Maha Mudaliyara ceylonského.

Od Miragamy počíná býti scenerie zajímavější. Krajina poznenáhlu začíná býti zvlněna mírnými pahorky a našim očím jeví se překrásné panorama tropické krajiny. Jak čarovný pohled na kraj, hrající sytou zelení, zalitý sluncem a pokrytý jasnou modrou oblohou, s primitivními hospodářstvími, pohledy na visky, ukryté ve stínu palem a tropických stromů, tvořících neproniknutelné háje, plné

keřů lian, mezi nimiž jasně svítí políčka s rýží, ještě pod vodou, nad nimiž poletují celá hejna vodních slípek a jiného ptactva.

A nad vším tím, hlavní, dominantní tón udávají kulaté peřisté hlavy kokosové palmy se štíhlými svými kmeny a s kulatými hlavami ořechů, ukrytými pod listy palem. Kokos... Palma, která nadchla Paula Claudela k nádherné básni v prose... Tot' dobrodinec Singalců. Všude tam, kde vidíte kokosové palmy, jistě i můžete očekávat chaty tuzemců. Jestliže kokosová palma již dříve byla dobrodincem a živitelem tuzemce, dnes s příchodem Evropanů stala se příčinou jeho blahobytu.

Co všechno značí kokosová palma pro Singalce? Z kmene jejího staví si své chýše a stáje pro býky, jež příkrývá palmovými listy. Jeho nábytek v chýších zhotoven ze dřeva této palmy, stejně jako náradí. Ochraňuje svá políčka rýže, tabáku a plodin plotem z jejího dřeva. Jeho dítě spí v kolébce, spletené z provazců vlasu z kokosového ořechu, vaří svou potravu z rýže a škrábaného ořechu na ohni z kokosových ořechů a třísek a jeho nádobou jsou talíře a misky, řezané ze skořápky ořechu.

Když za tichých nocí jde lovit ryby, jeho síť spletena jest z kokosových vláken a jeho pochodeň, při níž loví, představuje svazek palmového listí se smolou. Malý jeho člun jest kokosový peň, vyhloubený vlastníma rukama. Vleče domů své síť a ryby na zvláštním nosidle, zhotoveném ze dřeva palmy. Je-li žízniv, napije se čerstvé šťávy z ořechu, je-li hladov, nají se šťavnatého jeho masa. Zachce-li se mu veselí, vypije sklenici arraku z destilované vařené šťávy kokosového ořechu, zjemněné vinným jejím extraktem. Je-li nemocen, maže si tělo kokosovým olejem. Sladí kávu cukrem z ořechu a zjemňuje ji šťavou z něho. Osvětluje své příbytky lampičkou ze skořápky ořechu a kokosovým olejem. Jeho dveře, stůl, židle, žlaby ve stájích atd. vše je zhotoveno ze dřeva palmy. Ozdobné předměty, sošky Budhy, a je-li katolíkem, kříže, jeho náčiní i nádoby, jeho hračky, vše je zhotoveno ze dřeva palmy nebo ze skořápky ořechu.

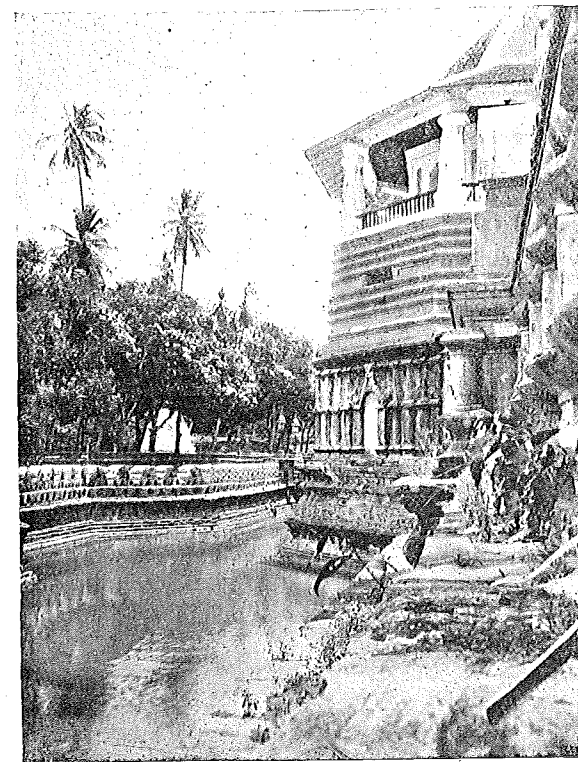
Pod jejím stínem se zrodil, pod jejím stínem

prožil a pod jejím stínem odpočívá jeho tělo u věčném spánku.

Kokosový obchod a průmysl jest jedním z hlavních na Ceyloně. Ročně se exportuje z Ceylonu na 5 milionů galonů kokosového oleje. V Colombu jest mnoho mlýnů na kokosové ořechy moderně zařízených. Kromě toho jest na Ceyloně mnoho domorodých

pot, jichž zvláštností jest, že kvetou pouze jednou za svůj život, a to když blíží se prý věku 100 let.

Ze stanice Rambukhama začíná dráha stoupati serpentínami do značné výše a prolétati se mohutným horstvem a údolími. Trať vede rovnoběžně s krásnými, žlutě svítícími silnicemi, jež jsou ve výborném stavu,

Chrást Maligawa v Kandy.

mlýnů singalských, zhotovených primitivně z žernova, otáčeného pomocí tažných býků. Jedna kokosová palma rodí ročně až 50 ořechů, ale jsou i druhy velice plodné, jež řádně pěstěny dají až 150 ořechů do roka.

Po obou stranách trati začínají se zvedati zelené člumpy a po pravé straně viděti již vrcholky pohoří Allagally, z něhož nejvyšší hora dostupuje výše 3394 stop. Projíždíme stanicí Allaura a blížíme se ke stanici Polgahawela, odkudž vede krásná cesta do starobylého Kegale, kde jest starý budhistický chrám Wattárama, vystavěný ve třetím století za krále Gothábhaye a zbytky paláce krále Bhuwenaha Behu II.

Vegetace jest stále pestřejší a mezi palmami možno pozorovati nový druh palem tali-

zejména také pro automobilovou jízdu. Vlak dostává druhou lokomotivu dozadu a těžce oddychuje, stoupaje do výšky. Jedeme značnou rychlostí přes údolí a mosty, prameny vod řítí se se skal a chvílemi zašustí mohutný vodopád po ohromných balvanech, jehož vody řinou se do nádrží, odkud pilná ruka zemědělcova rozvádí vodu na terasovitě stavěná rýžová políčka, jež působí dojmem jakoby velkých vějířů, pokrytých vodou. Jest zajímavá tato zavodňovací práce a pohled na umělé terasy, jež táhnou se po celých stránkách až hluboko do údolí, připomínající způsob sázení vína v Dalmacii.

S palmovými stromy střídají se stromy smrkové, tamaryšky a listnaté stromy, rododendrony s růžovými květy, palmyry, baná-

ny, mangusy, pomeranče a citrony, mezi nimiž táhnou se jakoby paseky čajové plantáže s nízkými trsy čajovníku. Vlak přejíždí val Dekanda a prorývá si cestu 12 místy dlouhými tunely. Po pravé straně otvírá se stále velkolepější pohled do celého kraje, kde v pozadí tyčí se k nebi vysoké hory, jimž vévodí Adamův hrot. Tu a tam pozorujeme volně pasoucí se slony, posvátná zvířata Indů, ale i užitečná.

Přijíždíme ke kraji staré singalské kultury podle stanice Kadugannava, kde v okolí skrývají se v hájích různé ty wiháres, pausales a dewáles, jež jsou tak úzce spojeny s životem ceylonských buddhistů.

Wiháre jest název Budhova chrámu s oltařem, na němž jest socha Budhy v nadživotní velikosti. Obvykle chrám má tři neb čtyři budovy: pansala, budova, kde žijí kněží, degába, v němž umístěna socha a relikvie, bodhimaluva s posvátnými stromy a wiháre, chrám Budhův. Ve velikém pansale, podle toho, kolik je kněží u chrámu, jest fóya gé, místnost pro modlící se kněze. K ní připojuje se i bana maduwa, místnost, kde kněží píšou na listy palmy palmyry modlitby a vážou je v celé knihy.

Historie dewalů má mnoho podobného s Římem. Jako Řím přijal hojně z náboženství starého Řecka, tak vítězný buddhismus, jenž vnikl na Ceylon ve III. století, upadl pod vliv indické kultury a Tamilů, již přicházeli později na ostrov. Mnoho těchto chrámů jest proto zasvěceno starým indickým bohům Višnovi, Šivovi atd.

Zde jest i nejkrásnější chrám Ceylonu Laukatilaké.

Stanice Peradenya jest východiskem mno-

Praní prádla v Kelanii.

hých turistů do velké botanické zahrady, jež jest světoznámou (kterou však bohužel nemohli jsme navštívit) a jež obsahuje nejnepřehlednější druhy ne pouze ceylonských rostlin a palem, ale i afrických a brasílských.

Konečně ocitáme se uprostřed nejbujnější tropické krajiny a vlak zajíždí do stanice starobylého města Kandy, sídla staré singalské kultury a monarchie. — Městečko rozkládá se kolem krásného jezera a jest dnes sídlem boháčů, utíkajících sem do hor, do chladnějšího a zdravějšího podnebí z Colomby. Velkolepé evropské hotely a nádherné, elegantní budovy táhnou se od nádraží až k jezeru. Městečko je poměrně malé, i jeho domorodá část. Vzadu za jezerem jsou velkolepé sady a vily boháčů.

Kandy stalo se hlavním městem království teprve v roce 1592 za stošestého krále Wimala Dharmy. Více než před 1000 lety bylo sídelním městem Amaradhapura. Singalští králové měnili pak stále svá sídla, až na konec zvolili si Kandy, jímž zůstalo až do posledního krále Sri Wihrama Rajah Sinhya, jenž vládl od r. 1798—1815. Zbyla po něm jen jeho postel a některé nepatrné archeologické zbytky jeho paláce v museu v Colombu a v malém museu kandyském. Od doby prvního styku Ceylonu s Evropany před 300 lety Kandy bylo vyvolené místo Singalci, kde bránili se proti invasi evropské. Portugalci a Nizozemci marně snažili se podrobiti si Kandy. Teprve Angličanům podařilo se podrobiti Kandyjské a král Sinha byl zajat a dopraven do Indie.

Město Kandy má nyní asi 25 tisíc obyvatel, z nichž sotva 100 je Evropanů. Nejlepší hotely jsou »Queens hotel« naproti jezeru a »Floretinský hotel«. Kandy jest sídlem municipální rady a guvernérského agenta.

K největším místním zajímavostem patří chrám Dola de Maligova nebo chrám 10. Budhova zubu, jehož stěny jsou pomalovány zajímavými a malebnými freskami a obloženy pálenými cihlami s reliéfy a majolikou. Řezavé sloupy jsou veliké umělecké ceny, stejně jako těžké dubové dveře, zdobené cedrovým dřevem a umělým kováním. Před schodištěm je obvyklá umělá vodní nádržka s posvátnými želvami. Při vchodu do chrámu

očekává vás řada mnichů s nataženými rukama a vybírá poplatky. Za chrámem prostírá se velká, otevřená budova se sloupovím, t. zv. Audience Yall, kde anglický soudce v rudém taláru a s parukou na hlavě rozsujuje v potu tváří spory tuzemského obyvatelstva. Pohled na soudní přelíčení, na středověký zjev soudce a na zástup pestře oblečených Singalců a Tamilů, zvědavě sledujících celé přelíčení, jest velmi zajímavý. Malé museum, poměrně chudičké, má však velmi zajímavé památky archeologické z doby posledních králů Kandy. Vedle musea je Kacheri, budova guvernérského agenta.

Kandy jest sídlem také místního tepeckého umění a kovového umění lidového vůbec. Singalci totiž dovedou tepati rozhodně podnosy a nádoby, ovšem ne tak umělecké ceny, jako na př. Arabové nebo na př. sarajevští mohamedánští Srbové.

+

DVA NEZAPOMENUTELNÉ DOJMY JAN ŠAFRÁNEK

Největší kolos, který vezl naši armádu z Ruska do osvobozené země, byl beze sporu »President Grant«, do jehož útrob se vešlo více nežli pět tisíc lidí a který v měsíci srpnu 1919 po druhé zakotvil ve vladivostockém přístavu, aby tentokrát odvezl všechno, co se na ruské půdě ve Vladivostoku ještě nacházelo a co ještě patřilo do čsl. republiky.

Dlužno poznamenati, že mezi tímto zbytkem se nacházelo hodně brášek, kteří se s Ruskem nijak nemohli rozloučiti, kteří svůj odjezd jak mohli oddalovali, až konečně přišla i na ně řada.

A tak asi v polovině měsíce srpna uvedeného roku, společně s naší největší obchodní lodí »Legii« opouštěl »President Grant« po druhé vladivostocký záliv za velice smutného a tklivého loučení jak našich brášek, tak i ruských zemljáků, o něžném pohlaví ani nemluvě.

Málo očí bylo tehdy suchých jak na palubě lodi, tak i na samotném břehu.

S prohlídkou Kandy byli jsme hotovi a vydali jsme se na cestu podle jezera, kde odkrývá se nádherný pohled na horské velikány v pozadí, z nichž největší jest Mattanapatano, vysoká 3200 stop. Odtud možno pokračovati krásnou silnicí do panenských džunglí Ceylonu i do kraje Dumbara, sídla to kakaových plantáží.

Plní nezapomenutelných dojmů a se vzpomínkou na evropský oběd v Queens hotelu, kterým nás pohostil americký strýček Clarck, usedli jsme opět do vlaku, obtěžkáni spoustou tropického ovoce, zelených pomerančů, dýní, banánů a hlavně ovšem ananasů, abychom vydali se na cestu zpět. Vlak letí jako střela v nížinu, jasná, tichá ceylonská noc přijímá nás ve svou náruč a pozdě večer houpáme se již na loďkách, převážejících nás opět k parníku.

Cestování na tomto kolosu nebylo nijak pohodlné ani záviděníhodné, což jest docela pochopitelné, uvážíme-li, že v jeho útrokách se nacházelo skoro celé město.

Více nežli pět tisíc osob nalezlo v něm útočiště a proto také nebylo divu, když zásobování někdy »haprovalo« anebo nedostal-li někdo oběd.

Pekárny a kuchyně nevyhasly vůbec, tam se měnil pouze personál a ještě bylo hladových stále dost. Jediná útěcha byla ta, že se jede domů, a že je to poslední jízda.

První »zastávka« na té ohromné pouti, která trvala dva měsíce, byl Hong-Kong, druhá Singapore a třetí Colombo na ostrově Ceylonu. Zde právě skupina »šťastných«, která čítala asi dvě stě mužů, a mezi nimiž jsem byl i já, dělala výlet do středu tohoto pohádkového ostrova do městečka Kandy, bývalého to sídla vládců ostrova.

Výlet byl vyjednaný zásluhou strýčka z Ameriky a laskavostí místního guvernéra.

Vše se vyjednávalo v naprosté tichosti a tajnosti, aby se výletníků nepřihlásilo příliš mnoho, ale poněvadž jsem měl právě službu, podařilo se mně do listiny jméno své a ještě několika kamarádů dostat.

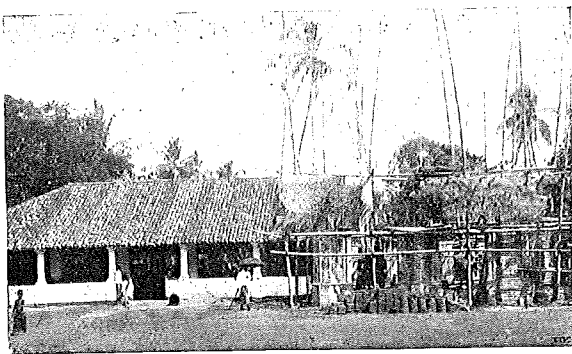
Hned druhý den ráno po příjezdu do přístavu časné zrána jsme opustili loď, a za vůdcovství strýčka a několika úředníků spěcháme na nádraží.

Vlak byl již přichystán a v několika minutách nás unášel krajinou, o které jsme pouze čítávali, slyšeli, ale o které si těžko lze učití aspoň částečně správnou představu.

Dojem všeho, co jsme viděli, byl ohromný a působil na každého jinak. Někteří dávali svůj údiv, radost a překvapení najevo stálým mluvením, upozorňováním druhých na věci, které se jim nejvíce líbily, a mnozí hleděli na tento zázrak přírody jako němí.

Vlak s počátku ujížděl velice rychle, později svoji rychlost zmínil, poněvadž bylo velké stoupání. Banánové stromy s ohromnými hrozny svých plodů vroubily trať od samého počátku jízdy, tak jako u nás stromy švestkové.

Přirozeně, že byly předmětem největšího zájmu a vtípů našich »kluků«. Stále bylo něco nového, a stále bylo čemu se divit a obdivovat. Jednou to byly ohromné, palmové lesy s různými pnoucími se rostlinami, po druhé malá rýžová polička uměle zavodňovaná a měřící mnohdy pouze několik čtverečních metrů, po třetí ustrašení a bojácní Malajci, kteří na stanicích bázlivě a nedůvěřivě si nás proklíželi a jichž pohled svědčil o tom, že jsou drženi »zkrátka« a že jejich pán žertu

Tamilská škola.

nerozumí. O těchto ubožácích dala by se napsat zvláštní kapitola.

Cesta, která trvala asi čtyři hodiny, se nám zdála okamžikem. Po vystoupení z vlaku jsme se rozdělili na skupiny, které mezi sebou válčily o bratry, znající trochu anglicky, a vydali jsme se na prohlídku sídla bývalých vládců ostrova, jemuž Angličané říkají »ráj světa«.

Naším cílem byla botanická zahrada a budhistický chrám. Na obě tyto věci byli jsme upozorněni jako na nejkrásnější věc v tomto oboru vůbec.

Po prohlídce budhistického chrámu, kde jsme se musili zout a kde kromě ohromných dřevěných soch nebylo jiného k vidění, kráčíme do botanické zahrady, podle malého jezírka, kde se hemžilo sta želviček.

Jdeme podle malé jakési chaty, kde shazují s vozu chrastí. Prohlížíme si důkladněji toto chrastí, a ku podivu, ona to je skořice.

Tak vida, u nás drahé koření, a tady to vozí jako u nás dříví, shazují to na zem bez jakýchkoli caviků a hygienických předpisů.

Majitel, vida, že se o jeho koření zajímáme, se směje, bere skořici do náručí a nabízí nám ji zadarmo. Vzali jsme si každý kousek na památku, jako že to máme od pramene. Malí kluci, jak nás uviděli, ihned běželi řezat bambusy slabé i silné a už se měli k obchodu.

Tito mladí Malajčici věděli, že cílem naším je zahrada, tak nás tam také beze všeho vedli. Podotýkám, že všichni jsou úplně nazí, i děvčata, jak je pánbůh stvořil.

Konečně se procházíme v botanické zahradě. Pro radost a údiv nevíme, na co se máme dívat dříve a co obdivovat. Ciceron, který se k nám přilepil, aniž jsme věděli jak, lámanou angličtinou vysvětloval a žvanil, ale nikdo mu nerozuměl.

Mělo to však tu výhodu, že ze všeho trhal a dával nám, což bychom si my nemohli dovolit, a tak se stalo, že kromě všelijakých květů a kytiček se nám v kapse ocitly i muškátové oříšky, které trhal s tak ohromného stromu, že žádný jsme nechtěli věřit, že toto u nás dobře známé koření roste na takových velikánech.

Ubíráme se ze zahrady a na silnici kluci nám nabízejí a cpou do kapes zvláštní plody,

červené, veliké i malé, podobné naší řípě. S počátku nevíme, co to je, až pojednou chápeme, že jsou to plody kakaové.

Vycpaní už jsme byli náležitě všim možným, a ubíráme se zpět do města. Náš ciceron nám ještě ukazuje a vysvětluje, kde jsou kávové plantáže a kde čajové.

Uřmáceni jsme byli už náležitě a proto někteří bratři chtěli použít rikši na zpáteční cestě, což však narazilo u některých na odpor, že to není demokratické, abychom se nechali vozit člověkem.

Druzí hájili zase názor, že jim dáme aspoň vydělat, že se tím živí a pod., z čehož byla malá diskuse.

Nakonec přece jenom zvítězili ti, kteří jim chtěli nechat »vydělat«, vždyť nebylo ani možno, jejich nabízení a prošení prostě odmítnout.

A tak, napakování jsouce různým kořením, květinami atd., ujížděli s námi Malajci na lehkých dvoukolkách jako o závod k nádraží, kde jsme se měli shromáždit.

Druhý výlet, který rovněž »stál za to«, a kam už se asi mnohý nepodívá, byl ze Suez do Kahýry.

Podobně, jako výlet na Ceyloně do Kandy, tak i zde strýček z Ameriky všechno vyjednal a zařídil, takže když jsme přijeli do Suez, bylo vše připraveno.

Tentokrát jsem se mezi tyto šťastlivce dostal zase pomocí těch, kterým jsem pomohl k prvnímu výletu na Ceyloně.

Zde bylo také podmínkou, aby každý výletník měl aspoň 5 dolarů, které jsme museli ukázat. Kdo je neměl, vypůjčil si je, takže třeba dvacet »kluků« ukazovalo jeden a týž pětidolar.

Po příjezdu do přístavu jsme ihned opustili loď, kterou jsme uviděli až za čtyři dni v Port Saidu.

Tato druhá výprava naše nebyla již tak organizována jako prvá, nýbrž zde se vytvořily určité skupiny, které žily na vlastní pěst a každý se staral sám o sebe.

První část cesty ze Suez do Kahýry byla málo zajímavá, skoro až otravná. Krajina na nejvyš fádni a samý písek, kterého byl plný vlak, a přirozeně plně obličeje.

Až teprve asi po dvouhodinné jízdě pro-

tivný vítr zmizel a ukázala se krajina krásně zelená s bavlníkovými poli, palmovými osami, zavodňovanými struhami atd.

První, co jsme si koupili při zastavení vlaku, byly fíky a datle. Ovšem nebyly lisoované a suché, jak je kupujeme u nás v obchodech, nýbrž čerstvě trhané.

Tak jak jsme se ze zvědavosti hrnuli prodavači po jeho kornoutech ovoce, tak rychle jsme je zase pokládali a byli jsme zklamáni. Nechtunalo nám to příliš a každý si vzpomínal a těšil na naše jablíčka.

Všichni přirozeně stojíme u oken vlaku a díváme se na krajinu, kudy projíždíme.

Krajina, kterou projíždíme, není nic jiného, nežli ohromné lány bavlníkových polí.

Vidíme ženské, jak sbírají s keříků bílé chomáčky a dávají je do ohromných žoků. Všechny mají černé šaty, na obličejích jakési škrabošky, aby je nebylo vidět a projížděcího vlaku si vůbec nevšímají.

Divíme se tomu a přirozeně máme zlost, poněvadž každý chtěl vidět, jaké ty Arabky jsou. Jsou-li hezké anebo ošklivé.

Ovšem že bylo plno vtípů a poznámek. Malý Kodlík se nezdržel a ulevil si: »A todle je, kluci, divný. U nás když jede vlak, tak ženský na poli mávají šátkem, smějou se, přestanou dělat, a tady si nás ani nevšimnou. Ty voni mají asi ránu, co říkáte?« Někteří souhlasili, někteří však naopak tvrdili, že Arabky jsou hezké.

Typické studny, které jsme měli nakresleny v zeměpisných učebnicích ve škole, vidíme nyní ve skutečnosti.

Veliké kolo, na kterém jsou upevněny džbány, a mezek, chodící stále dokola, uvádí vše v pohyb. Na jakési stanici stojíme delší chvíli, ježto lokomotiva bere vodu a právě přichází karavana velbloudů s nákladem bavlny.

Velbloudi pomalu a majestátně si vykračují s ohromnými balíky tohoto nákladu. Každý nesl dva.

Asi k jedenácté hodině blížíme se k cíli. V dálce vidíme vysoké věže, zlaté kopule tohoto starobylého města kdysi nejkulturnějšího národa.

Opět se tvoří skupinky a hledají se bratři, znající ty »nešťastné« jazyky. Spokojili jsme

se tentokrát s »Francouzem«, poněvadž »Angličanů« bylo málo. Avšak bylo nám řečeno, že francouzština stačí úplně, docela i německy je zde možno se dorozumět.

Sotva vystoupíme z nádraží, celé houfy ciceronů nás obletují a nabízejí své služby. Jsou dotěrní jako štěnice a k žádnému zbytí. Žvaní tu všemi řečmi, ze kterých patrně se naučili nezbytné fráze a nyní se přissají na krk každému cizinci, který vyleze z nádraží.

Chrám zubu Budhova v Kandy.

Už máme také jednoho — nebylo vyhnutí. Mluvil lámanou němčinou a hned říkal, kam nás zavede a co je zde nejzajímavějšího.

Nás zajímalo ovšem všechno, sotva jsme udělali pár kroků. Pořad byl tedy následující: nejdříve pyramidy, potom museum, koloseum atd. Týž den jsme se však s bídou dostali k pyramidám. Při každých téměř sto krocích se zastavujeme a máme vždycky co obdivovat a čemu se divit.

Byli s námi staří mazáci, kteří před válkou již projeli celou Evropou, avšak zde se nepostačili divit nádherným a skvělým palácům a budovám, které prý nejsou tak hned k vidění.

Na hlavních třídách kavárna na kavárně, všechny plně obsazené a červené fezy se jen hemží. Zašli jsme si také »na jednu« černou a ačkoliv koflíčky byly hodně malé, někteří nevypili obsah ani těch.

To byla učiněná kaše, která se mohla jíst lžičkou. Právě »moka«, které nám však nechutnalo.

K pyramidám jsme se dostali hodně pozdě, skoro k večeru. Cestou jsme měli v elektrice

malé nedorozumění, které mělo jistě pro výběrčího špatné následky, poněvadž, jak revisor zjistil, chtěl nás výběrčí ošidit a nechal si víc nežli měl.

Přejeli jsme most přes posvátný Nil a pyramidy byly vidět. Zanedlouho jsme u nich byli a zde jsme teprve konstatovali, všichni, i strýček z Ameriky, který zde byl již dřív, že všechny naše představy a fantasie byly daleko od skutečnosti, a že ten, kdo tyto kolosy neviděl na vlastní oči, nemůže si nikdy udělat správnou představu.

Obcházíme obě kolem dokola, žasneme nad ohromnými kvádry a posloucháme cicerona, co všechno o těchto tisíciletých obrech říká.

Vedle nedaleko je památná sfinga, přesně tak, jak jsme ji vidávali na obrázcích, visících ve školních světnicích.

Kdo si z nás pomyslí, že osud ho zanele někdy až sem, když ve škole pozorně poslouchal vypravování učitelů o těchto památkách?

Obcházíme tohoto netvora, který vypadá zpola jako člověk a zpola jako lev, když vtom se přiznane čilý fotograf.

Za dva dolary udělá tři obrázky, které prý pošle za námi, jen abychom mu zanechali adresy.

Hezké by to bývalo bylo, to jsme uznávali, památka krásná a cenná, ale což to bylo platné, dolary jsme neměli, takže si to mohl dovolit pouze strýček z Ameriky. Strýček byl také prvním, který za pomoci dvou ciceronů lezl na špici pyramidy a my za ním.

Práce to nebyla nijak snadná slézat takové ohromné kvádry a pořádně jsme se zapotili nežli jsme byli u cíle.

Bohužel hodně se již setmělo, takže vidět nebylo již nikam a skoro nic. Pouze elektrická světla, ozařující v dálce město.

Nocleh jsme měli velice pěkný a laciný (zadarmo) v jakýchsi kasárnách anglických vojáků, avšak žádný z nás skoro oka nezahmouřil, jak řádili moskyti.

Za několik centů jsme dostali i večeri, jakousi kaši a vařené fíky. Totéž jsme dostali i ráno (kromě čaje). V poledne a večer opět, takže jsme se už domnívali, že ti vojáci jeho veličenstva to budou mít asi také stále stejné, jako v Rusku kaši.

Druhý den ráno jsme na hlavní třídě potkali krajana ze Strakonice, který nás provázel nyní sám.

Byl to instruktor z fezové továrny ze Strakonice a zde řídil v jedné továrně výrobu fezů.

Cestou do musea jsme potkali stěhujícího se Araba, kterak na mezcích odvážel svůj majetek a za průvodem kráčely jeho dvě ženy, ovšem zahalené.

Nejvíce nás přirozeně dráždily Arabky v elektrikách, kdy mnohdy podle toalety se dalo usuzovat o tom, že jsou hezké, ale obličej člověk neviděl.

Mumie v museu byly nyní naším cílem, ty jsme chtěli vidět a také jsme je viděli.

V tomto oddělení však, kde ležely mumie, byl částečný nepořádek. Jednotlivé rakve byly různě a nepravidelně rozložené, mumie všelijak obrácené, někde i vlasy se válely pod rakví a pod.

Zřízenec to vysvětloval tím, že tam přijde mnoho cizinců, kteří si mnohdy vezmou s sebou leccos na památku, a dále že je tam špatný dozor.

Z musea kráčíme nyní do Citadely. Jdeme ulicemi krásnými, moderními a čistými a také méně čistými a úzkými. Úzká ulička, jeden řemeslník na druhém a všichni dělají jedno a totéž: tepají mosaz a z této různé ozdobné předměty.

Konečně vyšlápeme ještě jeden malý, za to však prudký kopeček, a jsme tam. Opět se musíme zout a chodit v terpkách, které nám za poplatek půjčili.

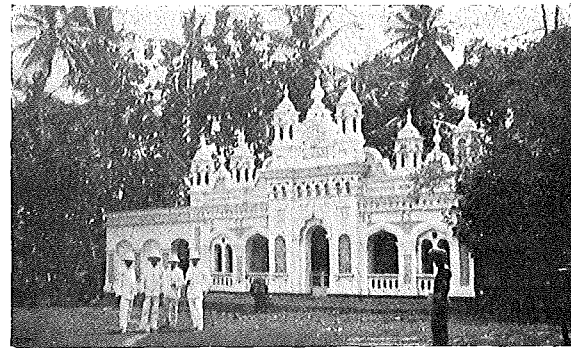
Máme prý štěstí, že je otevřeno, často prý bývá zavřeno. Náš krajan ze Strakonice chodí stále s námi.

Citadela byla posledním bodem našeho programu a proto se vracíme již bez plánu a jdeme, kam nás oči vedou.

Pro kuřáky byla v tomto městě však úžasná pastva a současně muka zároveň.

Výkladní skříně plně nejnádhernějších druhů tabáku a cigaret a vůně z těchto obchodů šla přímo omamující. Krásné krabičky všech velikostí a barev a v nich takové báječné cigarety se zlatými trubičkami se na nás usmívaly — avšak dolary nebyly.

Někteří »kluci« stáli před těmito výklady s velice zkroušenou a smutnou tváří a ještě horší bylo, když nás pozvali dovnitř, abychom se podívali, jak tyto labužnické cigarety dělají. Já sám jsem byl nekuřák, avšak když

Mohamedánský chrám.

jsem viděl ty krásné krabičky s těmito cigaretami a cítil tu krásnou vůni dlouhovlasého a zlatého tabáku, dostával jsem chuť na kouření.

Malý Kochlík se před jedním výkladem nezdržel a ulevoval si nahlas: »Klucí, já bych si zoufal, tohle je holt kouzlo Orientu, co?«

Ještě jednu noc spíme v kasárnách angl. vojáků, dávající se na pospas prokletým moskytům a ráno ujíždíme z Kahýry do Port Saidu.

Táž cesta a tentýž obraz jako při cestě první. Přijíždějící k cíli, jedeme těsně podle Suezského průplavu, kde vidíme pomalu se ploužít lodi velké i malé. Potkáváme velikou

loď francouzskou, vezoucí ruské vojáky z Francie.

Mají to chudáci, jak je vidět, ještě horší, je jich tam jako much. Křičíme na ně a přejeme jim šťastnou cestu a současně, aby pozdravovali zlaté Rusko. Přijíždíme do Port Saidu, kde stojí zakotven náš kolos »Grant«. Máme ještě několik dní času, nežli pojedeme a proto pilně chodíme prohlížet si město a okukovat obchody s pštrosími péry.

Za několik dnů po odjezdu z Port-Saidu odkládáme již naše tropické helmy, béřeme si teplý »mundúr«, je po tropech — blížíme se k domovu — je chladno. V první polovině měsíce října ukončil »President Grant« svoji druhou pouť a zakotvil v Terstu.

+

ADEN V. NOVÁK

Od Ceylonu vede cesta parolodí mezi ostrovy Maledivskými a jižně od ostrovů Lakdivských do zálivu Adenského. Pluli jsme podle ostrova Sokotry a mysu Guardafui na africké straně. Roztomilý kraj. V okolí Guardafui baví se černí obyvatelé země Somali dosud tím, že čas od času zabijí hlídače majáků. Angličany to stálo hodně práce, slibů i peněz, než konečně prosadili možnost řádného konání služby strážní na tomto pobřeží.

Sokotra je podivný ostrůvek, na němž vládne samostatný — nebo snad vládl? — sultán, který nemiluje příliš Evropany. Když v osmdesátých letech přistál tam německý parník »Pommern«, zachránila se jen část posádky, ostatní byli pobiti. To stalo se i četným jiným cizincům, až konečně Angličanům podařilo se zavést pořádek.

Dne 30. května obejeli jsme tedy Quardafui čili Cardap a octli jsme se ve výši Adenu, k němuž jsme však nezajeli, nýbrž zamířili jsme přímo do úžiny Bab el Mandeb. Bab jest arabské slovo, značící brány neb dveře, a tato úžina jest skutečně branou do biblického Rudého moře. V dálce v zamženém vzduchu žlutnou mdle břehy Afriky a písčité pláně Arabie, a objímáme jedním pohledem dvě pevniny.

Na pravé straně přibližujeme se k arabským břehům na několik kilometrů a pouhým okem pozorujeme ubohé břehy písčité Arabie, bez zelené, svěží vegetace. Na strmých svazích a skaliskách ční mohutné zdi tvrzí a pevností adenských, z nichž výhrůžně zejí ohromné jícny pevnostních děl. Jedeme druhým anglickým Gibraltarem. Přístavní stavby majáků, radiové stanice, skladiště a pevnostní budovy svítí svými bílými stavbami z pískové půdy, nejevíce jediného ruchu, jako by ani nebyly obydleny. Působí mohutně tato opevněná hradba pustých skal, která přes to nestačila, aby sem nevnikla odvážná německá ponorka »Moewe« za světové války a nedostala se až do Indického oceánu.

Aden je nyní hlavní přístav Arabie a zde koncentruje se téměř celý obchod s rozmanitým zbožím, kávou, pštrosími péry, ambrou, datlemi a kořením, zde přistávají většinou obchodní parníky a tankové lodi, přijíždějící z perského zálivu, kde Angličané na pobřeží vládnou největšími petrolejovými ložisky. Nafta dobývá se také na africkém pobřeží, severně od Port Sudanu. Tam také je hojně drahokamů: rubínů a smaragdů, kde už Feničané, Egypťané a Římané je dobývali.

Aden je celkem bídné orientální místo

v pusté krajině, s vysokým a zubatým pohořím v pozadí, jehož výše dosahuje až 1500 m. Krajina je holá, téměř bez vegetace a bez stínu. Několik bílých orientálních domů s plochými střechami, několik mešit, několik špýcharů, skladišť a evropských obchodních domů — to je vše. Obyvatelstvo sestává z Arabů a Angličanů, několika Čiňanů, Hindů a Malajců. Nedaleko jsou hnízda arabského kmene Ahrabi, který nemá Evropany příliš v lásce. Živí se chovem dobytka a loupeží.

Těsně před Adenem v moři leží dva kame-

nitě a pusté ostrůvky, které jsou Angličany dobře opevněny a hlídány velmi silnou anglickou posádkou.

Monumentální, hodně staré kamenné vodovody a jímače na vodu jsou patrně jedinou znamenitostí Adenu. Jinak nic než bílý písek, bílý prach, sluneční žár a poušť. Život Evropanů, odsouzených zde žít, není věru asi záviděníhodný.

Za adenským Gibraltarem břehy se rozšiřují a úžina se šíří. Jsme v Rudém neb Červeném moři, arabském Bahs el Hidžasu, které staří nazývali Sinus Arabicus.

+

VÁNOCE V TROPICKÉM MOŘI V. FILIP

Vánoce jsou tak staré jako sám člověk. Je to doba slunovratu. Naše země končí svůj roční běh kolem slunce a severní naše polokoule počíná se opět nakláněti k jeho hřejivým paprskům. Den je právě nejkratším, ale od té chvíle počíná se dlužit. Tuto změnu vypořádal již pravěký člověk v jeskyních a slavil ji, jak dovedl. V dobách pozdějších bývaly vánoce symbolickou slavností všeho křesťanstva.

Tisíciletým opakováním těchto slavností setřeno bylo s vánoční náladou mnoho symbolického a vánoce staly se tradičními svátky radosti, jež sobě připravuje vzájemnými dary nejintimnější a nejúže spřízněné okolí. Vánoce jsou dále chvílí, kdy každý člověk věřící nebo nevěřící vzpomíná rád prožitých radostných i smutných dob a těší se vždy, že snad příští vánoce budou pro něho ještě radostnější.

Port Said, budova ředitelství průplavu.

Každý legionář má zajisté řadu smutných i radostných vzpomínek na vánoce, prožité v době svého odloučení od svých drahých v daleké cizině, ať již v zajateckých táborech, u svých pluků v naší revoluční armádě, nebo již na cestě do osvobozené vlasti.

Největší upomínkou v mém životě budou vánoce, zažité v tropickém pásmu na širém moři, na japonské lodi »Italy-Maru« při radostné cestě domů v r. 1919.

Byl to tehdy zvláštní pocit. Jindy člověk o vánocích vyhledával příjemné teplo vytopených kamen, a vyšel-li ven, spatřil vše zbarvené do běla sněhovým příkrovem a zde najednou se octne na lodi uprostřed mořských vln, v nesnesitelném vedru 40 stupňů C, vyhledáváje — polonahý — sebe menší koutek příjemného stínu.

Vánoce nás zastihly mezi Afrikou a Arabii, po vjezdu do biblického Rudého moře. Jsme dva dny cesty od Džibuti, nejhudšího to přístavu, který jsme na své cestě kolem světa spatřili.

Džibuti leží na africkém pobřeží a přináleží k francouzským koloniím. Přístav jest malý a chudý. Kol dokola pnou se opálené břehy a skály od slunečního žáru. Nikde nevidět stromů ani keřů. Kraj je zde chudý a obyvatelstvo ještě chudší. Jsou to ubozí lidé, kteří málokdy se do syta najedí. Na sta chudáků v primitivních člunech pluje kolem naší lodi a úpěnlivě prosí o chléb a jiné odpadky potravin. Házíme jim s paluby přebytečný chléb, o nějž jsou ve vodě sváděny právě bitvy.

Při tomto smutném divadle vzpomínáme všichni na svoje drahé doma, zdali také oni tak krutě zápasí o ten kus tvrdého chleba.

Pod dojmem těchto trudných poměrů ve francouzských koloniích blíží se Štědrý večer. Jsme v Rudém moři. Celý břeh defiluje před námi jako na kinematografické stěně. Moře bylo klidné. Hladina jeho oživuje lodmi, jež potkáváme častěji, a zdá se nám, jako by vzduch se stával nějak svěžejším. Čilý větřík vanul směrem od šíje suezské, za níž tušili jsme poslední moře, jež nás dělí od vytoužených břehů Evropy.

Vjíždíme do úžiny, kde moře omývá zá-

padní břehy poloostrova sinajského. Nalevo od nás táhne se mohutná hradba pohorí Sinajského, onoho kouta, k němuž tak často dětské naše dušičky zalétaly v hodinách biblické dějepřavy. Jakým kouzlem pro nás ovanuto bylo tehdy toto Rudé moře, jež na slovo poslušno bylo biblického vůdce Židů, Mojžíše a rozestoupilo se, aby propustilo židovský lid ku břehům vytoužené země a hned v zápětí pohřbilo ve svoje hloubky přivalem vln pronásledující je vojska Faraonova.

Začíná se šerit, blíží se večer. Na všech bratřích pozorovati lze povýšenou náladu a jakési jemné nervové rozechvění. Veškerá rozhořčenost a únava dlouhé jízdy a špatné stravy upadá v zapomenutí při zahrání hudby a zapění pěveckého sboru našich hymen. Cítíme všichni povznesenou náladu.

Vzpomínáme na vše zažité v posledních letech, na svoje rodiny a přátele, které byli jsme nuceni před pěti nebo šesti lety doma zanechat, jakož i všech našich bratří, které zanechali jsme nejistému osudu na Sibiři. Cítíme ve svém nitru, že tento Štědrý večer je v životě našem nejpamätnější. Nejpamätnější nejen tím, že jej slavíme za tak zvláštních okolností v tropickém moři, ale hlavně tím, že blížíme se téměř po šestiletém odloučení ke svým drahým, o nichž nevíme, zdali a jak žijí, ke své rodné zemi, o které nemáme žádných jasných zpráv, kterou však v našich představách jsme si vykreslili jako opravdu nový útvar, kde bude žítí též nový, dokonalejší lid ve svornosti a touze po dosažení šťastnějšího života pro všechny dosud utiskované.

Tvořily se hloučky bratří, kteří živě o všech našich nadějích i obavách debatovali, ale byli i jedinci, kteří právě o tomto večeru vyhledávali samoty a na prostorné palubě hleděli do tmavých vln, oddávajice se svým myšlenkám.

Stojím na osamělém místě na přídi lodi, myslí moji rychle probíhají upomínky na dvoje vánoce, prožité v dobrovolné zahraniční armádě a přirovnávám je k vánocům dnešním, na širém moři. Prosty štědrovečerního lesku a velmi chudé na štědrovečerní

hostinu, a přece tak radostné. Zvěstují již brzký příjezd tam, kam celá ta léta mne veškerá mysl poutala, vzpružují v mém nitru novou naději na šťastné shledání se všemi drahými a dobrými přáteli.

Hledím dále v jiskřící se vlny houpajícího se moře a přemýšlím, zda dovede český lid čerpati ponaučení z hrozných dob válečného strádání, zda dovede si vážiti jítřenky vracející se svobody, uvolnění z hrozného útisku a staleté poroby. Zda dovede se konečně lidstvo zhoditi rasové nenávisti a hrubého egoismu, válkou tak vystupňovaného. Zda

dovede si československý lid uchovati onu solidaritu, projevenou v boji o politickou a národní samostatnost také v akutních otázkách sociálních.

V takovém duševním rozpoložení prožíval jsem vánoce v Rudém moři. Ve svém nitru chvěl jsem se radostným vzrušením při pomýšlení na šťastné přistání do svobodné vlasti. Radost tato byla však kalena vzpomínkami na poplašné zprávy o těžkých poměrech doma a při vzpomínce na tragedii českých dějin, na Lipany a Bílou horu, a na vrozenou nesvornost našeho národa.

X

SUEZSKÝ PRŮPLAV J. PŘÍHODA

Dne 4. června po poledni vyjeli jsme, vlečeni úřední lodí »Herculem«, do Suezského průplavu. Ocitáme se v přístavu Tewfikově, ležícím na břehu ostrova, vzniklého násypem vykopané země při stavbě průplavu. Na břehu pozorovati možno vojenské baráky a stany, pod nimiž bydlí angličtí vojáci a domorodé vojsko. V šedých uniformách a s červenými fezy na hlavě, vybíhají tito synové Albionu zpod svých stanů a mávají nám na pozdrav. Z některých vycházejí důstojníci a jejich dámy, z nichž téměř každá ozbrojena jest fotografickým aparátem, naměřeným na naši loď. Jen tu a tam slabý strom vrhá trochu stínu na vyprahlou zemi. Voda je mléčně zelená a písečné dno sahá téměř až k naší lodi. Na nábřeží po levé straně tyčí se bílé budovy, kolem nich obsypány rudými květy mdlé zdvihají se rododendrony, fikusy a některé druhy palm. Na nábřeží Helény tyčí se pomník nešťastného poručíka Waghorna, jenž marně se snažil o provedení průplavu a který zemřel v bídě r. 1850 v Londýně. Pomník jest dílem šťastnějšího druha Ferdinanda Lessepse. Les stožárů lodních na jižní straně ukazuje nám místo válečného i obchodního bassinu Port Ibrahim.

Oba tyto přístavy, ležící na uměle nasypaném ostrově, spojeny jsou se západně ležícím městem Suezem 15 metrů širokým kamenným

valem, po němž vede i železnice. Suez leží u severní špice zálivu stejného jména. Kdysi bídná arabská vesnice, rozkvetla během stavby kanálu měrou netušenou a má nyní asi 30.000 obyvatel. Samo neskýtá ničeho zajímavého se svými sedmi měšitami a hlavní třídou Colmarovou. Suez jest přechodní stanice poutníků do Mekky a východištěm karavanní cesty pouští do Kahýry.

Mijíme pobřeží Port Tewfiku, projíždíme průsekem arabského poloostrova a nejsevernějším cípem suezského zálivu. Po pravé straně táhne se silnice, lemovaná telegrafními tyčemi a rozprostírá se daleko široko ohromná písečná poušť, na níž jen tu a tam černá se tmavozelená skvrna zakrslého křoví. Daleko na modrém horizontu šedají se masy sinajských hor a k jihu vine se úzká cesta k Mojžíšovým pramenům. Zalétám myslí do oněch dob, kdy tu stanula noha velkého Korsičana a kdy připisoval on své jméno na znamení ochrany nad mnichy na hoře Sinaj do pamätných listin vedle jmen Saladina, Ibrahima atd. Můj zrak noří se do této smutné, opuštěné krásy pouště, jež kdysi byla úrodným krajem a v níž pohřbil Napoleon své ctižádostivé, velkolepé plány, jež jej přiměly k slavné výpravě egyptské roku 1798.

Dne 19. května vyplul s nejlepšími svými vojevůdci, provázen učenci a maje s sebou

nádhernou bibliotéku, v níž nalézali se klasické řečtí i římské, Voltaire, Tasso, Lafontaine, Rousseau, Goethe i Starý a Nový Zákon, Koran, Vedy a Mythologie. Vyplul z Toulonu, dobyl 12. června Malty a dne 1. července stanul na březích Egypta nedaleko Alexandrie, které dobyl. 5. července dal se na pochod pouští k Nilu a táhl proti 30.000 Mameluků, které u Embade dostihl u pyra-

přes 9 metrů vyšší než moře Středoziemního. Bonaparte ovšem uznal neproveditelnost projektu a upustil od něho.

Ale myšlenka jeho také nebyla nová a sahá daleko do dávnověku. Prvý pokus spojení Rudého moře s Nilem a tím se Středoziemním mořem odnáší se někdy do dob Necha v 6. století před Kristem, jenž však vlastně chtěl jen doplnit plán Ramsesa II. Při stavbě

Suezský průplav.

mid. Stačilo, aby velký vojevůdce ukázal svým znaveným vojinům na pyramidy a řekl: »Vojáci! Pomněte, že z těchto pyramid na vaše činy hledí 40 věků«, aby nepřítel byl potřen a vítězná noha Napoleonova vstoupila do Kahýry.

V prosinci stanul Bonaparte v Suez, jsa pánem bezmála celého Egypta, jsa zbožňován nejen svými vojiny, ale i domorodci pro svou snad jen zdánlivou přichylnost k islamu, jež mu vynesla čestné jméno sultána Abu Kebira (otce ohně), a zanášej se velkolepými plány podrobení Východu a obnovení starého spojení šíjí Suezskou mezi mořem Středoziemním a mořem Rudým, Bonaparte tehdy nařídil svému inženýrovi Lepérovi, aby vypracoval plán průplavu, ale nešťastnému učenci stala se nepatrná nehoda, že totiž vypočítal, že hladina Rudého moře jest

podle Herodota zahynulo prý 120.000 dělníků, ale dokončena nebyla, poněvadž král lekl se předpovědi, že pracuje pro barbary. A skutečně 100 let potom perský Darius stavbu dokončil a mohly prý kanálem plouti vedle sebe tři trojveslice. Kanál později však se zanesl a teprve prý Trajan v 1. stol. po Kristu jej obnovil. Za dob arabského panství kanál jednou byl obnoven, po druhé zase zničen, až konečně upadl v zapomnutí. Když objevením cesty do Indie kolem mysu Dobré Naděje Benátky byly silně poškozeny zanášely se plánem provést průplav, ale ačkoli cestovatelé i mnozí učenci k tomu radili, i velký filosof Leibnitz přemlouval Ludvíka XIV. k tomuto dílu, nenalezl se nikdo, kdo by se této myšlenky ujal. Teprve obdivovatel Bedřicha Velikého sultán Mustafa zanášel se tímto plánem, leč neuskutečnil jej, stejně jako

energický vůdce Mameluků, Ali bey ani později Napoleon.

Teprve Ferdinand Lesseps, věrný druh císařovny Eugenie, jenž byl vyslán jako mladý diplomat r. 1836 do Kahýry, chopil se vážně této geniální myšlenky a také ji provedl. O něm platí slova: »Křištof Columbus hledal mořskou cestu do Indie, Vasco da Gama ji našel, ale Ferdinand Lesseps ji stvořil.« Byly to hlavně práce Lepérovy a poručíka Waghorna, jež jej utvrdily v proveditelnosti plánu, zejména když v r. 1846 zvláštní komise, sestávající z inženýrů: Angličana Stephenson, Francouze Bourdelona a rakouského Itala Negrelliho potvrdila výpočty vodního inženýra Linant beye, že rozdíl výšek je nepatrný, nalezla chybu Lepérovu a prohlásila projekt za uskutečnitelný. Roku 1854 předvedl Lesseps svůj projekt khedivu Saidovi, jenž dva roky nato svolil a podepsal koncesi. Odpor Anglie i jiné překážky zdržely zahájení prací, teprve dne 22. dubna r. 1859 zahájena byla stavba.

Kapitál obnášel s počátku 200 milionů franků, jichž polovinu upsala Francie, polovinu převzal khediv Said, jenž se také zaručil opatřit 20.000 dělníků, jichž počet později stoupl na 40.000. Nejprve bylo nutno postarati se o pitnou vodu a proto zahájena byla stavba sladkovodního kanálu z Port Saidu až do Suez, čímž odpadlo nákladné dovážení sladké vody pomocí velbloudů, což opatřovalo 16.000 těchto »korábů pouště«. Stavba pouze tohoto náhonu stála týdně 56 tisíc franků.

Namáhavá práce, podnebí a různé jiné příčiny působily velkou úmrtnost dělníků, takže khediv Said zdráhal se dále pokračovati v práci, tím více, když se také ukázalo, že kapitál nestačí. Již se zdálo, že dílo opět bude zmařeno, ale energii Lessepsově podařilo se kapitál zvýšiti, a také nástupce Saidova, khediva Ismaila, získati k další práci. V roce 1864 přivezeny ohromné stroje, čímž počet dělníků se zmenšil a kanál konečně dokončen. V březnu r. 1869 po prvé vproudily vody Středoziemního moře, do téměř vyschlých, solí pokrytých nížin, t. zv. Hořkých jezer a v listopadu byl průliv slavnostně otevřen.

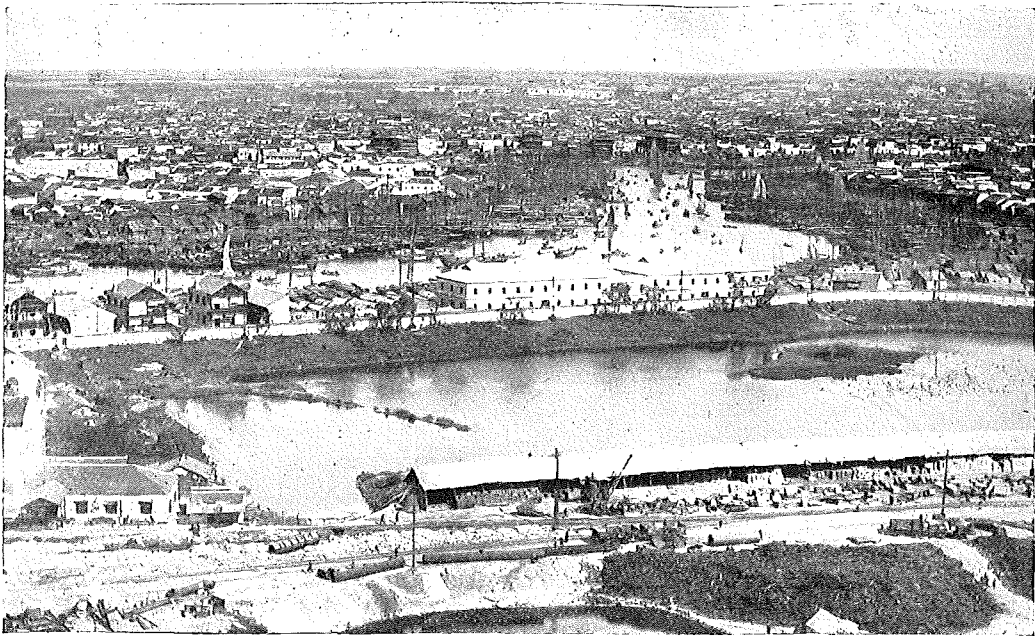
Délka celého průplavu obnáší 160 km (90 mořských mil), hloubka jeho byla s počátku pouze 7½ m, nyní obnáší asi 13 metrů. Šířka byla pouze 50 metrů, leč kanál stále se rozšiřuje a nyní jest místy až 100 m u hladiny, u dna 50 m. V r. 1870 propluly průplavem 484 lodí, v roce 1898 již 3005, z nich nejvíce lodí anglických.

Pomalou plujeme průplavem Suezským, tímto divem techniky a lidské práce, kolem nás miji přístavní stavby, ohromná skladiště, přeplněná obilím a různým stavebním materiálem a zásobami vojenskými ještě z minulé války. Po hladině plují arabské malé čluny »dekabes«, opatřené vysokými stožáry a plachtami, přistřiženými v úzké, ostré trojúhelníky, a tu a tam pracují mohutné bagry svými stroji. Veškeré budovy mají ploché střechy a stojí smutně na holém písku. Pouze levá strana pokryta jest jasně zeleným pruhem vegetace, který táhne se podél sladkovodního náhonu, jenž provází nás spolu s kolejemi železnice, po kterých co chvíli s třeskem projede vlak, až do Port Saidu. Dále pak táhnou se do nitra Egypta pole nízkých křovin a lišejníků, mezi nimiž jako sníh bílé skvrny solné půdy. Pravá strana jest pustá a pokryta pouze pískem.

Budovy stávají se řídkšími, pomalu mizejí a my jedeme úzkým, modravým kanálem, jenž prořezává jako přímka na žlutém papíru modrou tužkou nakreslená nesmírnou, smutnou a mlčenlivou poušť. Ni človíčka, ni živého tvora nezahlédneš a jen daleko za telegrafními tyčemi jako dvě tečky pohybuje se skupina vysokých, kolébajících se »korábů pouště«, trpělivých velbloudů.

Projíždíme kol staničky Schaluf el Terabe a vjíždíme do »Hořkých jezer«, kde průplav vyznačen jest bojemi. Loď zastavuje a dovídáme se, že budeme čekat zde do rána. Jest chladněji, což nás překvapuje, neboť všeobecně jsme čekali sálající vedro z okolních pouští.

Druhého dne časně ráno vypluli jsme dále k Port Saidu. Projíždíme širými »Hořkými jezery«, jež rozlohou činí dojem moře a které orientalista Brugsch pokládá za staré, biblické jezero Marak (II. Mojž. 15, 23; i přišli k jezeru Marak a nemohli vodu pít). Břehy

Port Tewfik se Suezem.

jezera jsou pustá a na rozdíl od sopečného útvaru břehů Rudého moře pokryty jsou železitou zemí, v níž nalézají se často krokodilí zuby a zbytky předpotopných Hippopotamů atd. Dno jezera pokryto jest bahnem, plným rozličných mušlí, na mělčinách jsou sídla vodního ptactva, volavek, plameňáčů, flaminga atd. Tato místa jsou cílem mnoha lovců z celého světa. Konečně břehy opět se zúžují a v dálce se tyčí 20 m vysoký maják, železná konstrukce, naznačuje nám místo, kde opět vjíždíme do úzkého kanálu, uprostřed pouště. Železnice a sladkovodní kanál vzdalují se poněkud od průplavu, míjíme stanici Serapeum a plujeme pustinami, v nichž ještě nerozmetány trčí ostnaté přehrady, vinou se zákopy a navaleny leží hromady pytlů s pískem, tvořící valy pro obránce suezského průplavu z minulé války. Všude patrný jsou ještě stopy světového zápasu. Jedeme kolem hory Marjam, vlastně pouze pahorku, kde podle arabské legendy sestra Mojžišova, Miriam, po 7 dní pykala nemocna za svou neposlušnost velkého svého bratra a vjíždíme do Krokodilího jezera (Timsah), které dříve bylo polovyschlou bažinou a na jehož severní straně nalézá se město Ismailya, odkud vede odbočka železnice do Port Saidu. Toto městečko mělo velký význam v době stavby

průplavu, dnes jej již ztratilo. Má asi 7000 obyvatel a jest dosti malebné se svými zahradami, které zde uměle zavodněny kvetou jak bujná oasa v poušti.

Odtud průplav vede opět přímou linií nejhornatějším místem, 16 m vysokým, zv. El-Gisir (hradba), jež táhne se napříč průplavem. Na 14 milionů krychlových metrů země bylo tu nutno odstraniti. Na výši pahorku svítí bílá kaplička Panny Marie a svorně vedle ní napolo rozpadlá mešita. Odtud vleče nás »Hercules« přímou čarou až k jezeru Ballah, které odděluje od průplavu nízký násyp s obou stran. Toto jezero Ballah jest odděleno od velkého jezera Menzale, které není vlastně ničím jiným, než ohromnou rozlitou bažinou jednoho nilského ramene delty, úzkou šíjí, po níž vedla stará silnice z Egypta do Syrie. Zde leží malá stanice el Kantara, v jejímž okolí nalezeno mnoho historických vykopávek z dob nejstarších.

Ocitáme se v jezeru Menzale, o němž jsem již řekl, že to jest vlastně část velkolepé nilské delty. Ve starověku byl tento kout jednou z nejurodnějších částí Egypta, kam ústily tři ramena Nilu. Dnes jest to mělká bažina, pokrytá ohromnými plochami bílé solné kůry, hemžící se vodním ptactvem. V posledních letech pracuje se o vysušování celého

jezera a pravá strana jest již téměř kompaktní, leč dosud bez vegetace a zavodnění.

Naše loď jede pomalu kupředu, kde již v dálce pozorujeme celý les stožárů lodí a výstavné město, z něhož ční majestátně tři kopule nádherné budovy průplavní společnosti.

Hudba zahrává vesele pochod, vlečný parníček »Hercules« náhle se odpoutává a míří na stranu, mocné stroje naší parolodi zabouří celým jejím nitrem a my plujeme již vlastními šrouby k hlubokému a krásnému přístavu Port Saidu.

SUEZ—KAIRO RUDOLF RAŠE

3. října 1920 plujeme úzkým průlivem mezi Sinajským poloostrovem a Egyptem. Chladný, silný protivítr od severu nás zdržuje, zato proud nás popohání, takže skutečná rychlost je větší, než ukazuje log. Jedeme blízko břehů, pouhým okem jsou vidět písčité duny a vysoké, holé, skalnaté vrchy za nimi. Na východě vidíme horu Sinaj, ač dlouho se hádáme, který vršek to vlastně je. Bezútesná krajina, ale v záři slunce hraje krásnými barvami, od bílé do tmavě hnědé přes všechny odstíny žlutí. Stále studujeme, proč se to moře jmenuje Rudé, když ani ráno, ani večer rudým není. Při západu slunce se zlatí ostré vrcholky 1000 až 2000 m vysokých hor.

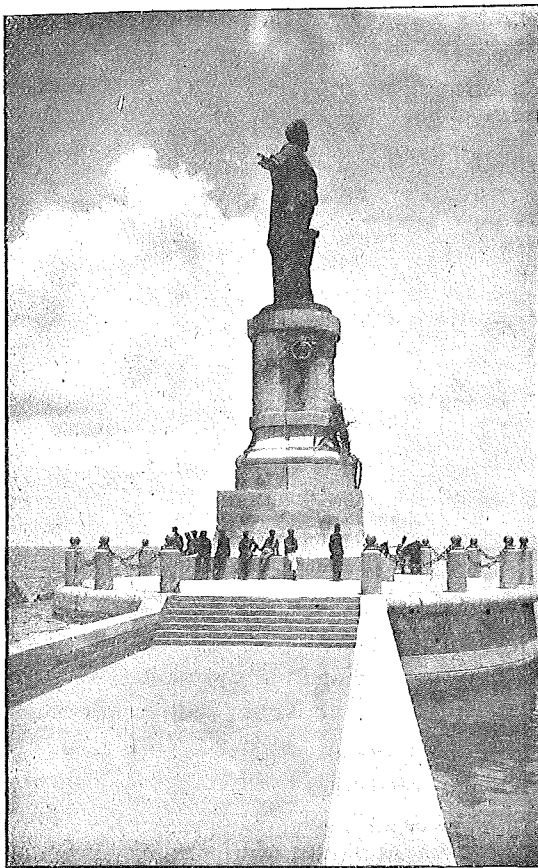
Večer před vplutím do Suezu jsme se radili o výletu do Kaira. A šest se nás usneslo, že ráno pojedeme.

Šel jsem spát. O půl dvanácté v noci mne probudili. Přistáli jsme v Suez. Hned na loď přišel lékař, starší, oholený, dost komisní. Všecky listiny důkladně prohlédl a dal si nastoupit všechny lidi na palubu a každému hmatal na puls. Mluvil anglicky, francouzsky, ale s cizím přízvukem. Až po jeho odchodu dověděli jsme se od úředníka kanálové společnosti, že je to Rus. Každá velká národnost má v Suezu lékaře, nás přičítají k Rusům. Na loď hned se přihnali prodavači datlí, cigaret, pohlednic. Lékař nám řekl, že vlak pojedede v 7 hodin ráno ze Suez. Tak jsme své usnesení zase slavnostně potvrdili, že do Kaira pojedeme. A zas jsem šel spát. Inž. Párfus už dříve, ale ostatní spolucestující seděli s naším zástupcem v Suez, Strakatým, četli noviny a debatovali o novém našem ministerstvu. Vždyť jsme 16 dní neměli žád-

ných zpráv ze světa . . . A byli jsme také živi při té nevědomosti.

Vstal jsem v pět hodin a šel jsem budít druhé. To jsem si dal. Že prý se »Legie« zdrží v Port Saidu jen 4 hodiny a že tedy nepojedou. Ale nakonec se sebral Párfus a po ujištění kapitána, že vyjede z Port Saidu v úterý v šest hodin večer, sedli jsme se Strakatým na šlupku a jeli ke břehu. Odjeli jsme v takovém spěchu, že já jsem v rychlosti vzal aspoň věci k mytí a holení a šátky s sebou. Párfus nevezl ničeho. Zato hodinky jsme zapomněli oba . . . Párfusovy beztoho už rok nešly. Bylo už půl 7 a loďka pod plachtou jede zoufale pomalu a Turek ji řídící jen říká, že je času dost, že vlak jede až v půl 8.

Konečně jsme u břehu. Tam černý policajt chce nějaké propustky . . . je už $\frac{3}{4}$ 7. Konečně se mu vytrhneme a letíme k stanovišti aut. Není zde žádných. Ale vlak prý jede až v 8. Upokojili jsme se. A v tom zas jiný hlásí, že vlak jede v 7. Je za 7 minut 7; jsme zoufalí. Na nádraží v Suez je autem 10 minut. »Pojďme jíst,« rozhodl Párfus. Auto, pro které jsme telefonovali, přijede někdy až za čtvrt hodiny, a druhý vlak jede až v 11 hod. V tom přijde hubený Arab, ukazuje na hodinkách, že je 7 minut času a vybízí nás posušky, abych s ním běželi. Běžíme jako zoufalci a boříme se při běhu do písku po kotníky. 16 dní jsme neudělali ani kroku, a teď takový »laufšrit«. Hned za rohem jsme viděli vagon . . . a vlak . . . on totiž vyjíždí hned od přístavu, a o tom nám nikdo ničeho neřekl. Dolezli jsme s bídou k vlaku, Arab šel pro lístky . . . to jsme měli radost. Inu, výlet dobře začíná. Arab přinesl lístky a zpět na

Lessepsův pomník.

5 liber; prý stály 3.50 libry. My, že je to moc. On se hájí, že není »Stilmen«, strašně uražený. A vlak hvízdal a jeli jsme. Konduktér řekl, že je to obyčejná cena. Libra 12 šilinků (asi 400 Kč), za cestu asi jako z Prahy do Brna. Vyjeli jsme. První stanice je Suez... nádraží. Tam jsem viděl po prvé zakryté arabské ženy. V úplně černém šatě, na obličej černý závoj, připevněný na dřevěném válečku se zlatými ozdobami, ležícím přímo na nose a spojujícím závoj s černým šátkem na hlavě. Při tom zachumlání jsou vidět jen oči, ale za to jaké oči. A všechny, ač mají brvy a řasy černé jako uhlí, přece si je ještě přikreslí, alespoň trochu.

Hennou barvené nehty jsem viděl jen u starých.

Už i zde se všechno modernisuje. Ještě před málo lety byly pro ženy mohamedánské zvláštní vozy na drahách... harem-cars, a dnes si jezdí všude společně s muži. A některé se uchytily nosit závoj bílý, úplně průhledný, takže víc odkrývá než zakrývá, a

ještě nechá fantasii volné pole. Móda jistě velice mazaná.

Jedeme pustou krajinou, jen tu a tam je skupina palm a stromů, pod nimiž choulí se několik hliněných chatrčí bez oken i beze střeš.

A zase poušť, pravá poušť s dunami pískovými a jen tu a tam trsy suché trávy. Na písku pouště vykouzli lehký větřík jemnoučké varhánky, jako bývají při lehké bríze na tichých zálivech mořských. Jenže zde jsou nehybní... aspoň na čas, než nový větřík vykouzlí zas nové jemné kresby.

A v té úžasné poušti jsou celé tábory stannů, menších a větších, a okolo nich se hemží plno černých vojáků pod dozorem bílých důstojníků a poddůstojníků.

Jsou to jednak dozvuky velké vojny, jednak ochrana průplavu. Tady jistě byla vojna krutá, v té pálicí poušti.

Napravo občas zahlédneme v dálce lesknoucí se Suezský průplav s plujícími na něm parníky. Podél celé železniční trati jest vykopán úzký kanál, přivádějící vodu z Nilu k zavlažování té bezvodé poušti, vroubený živou vegetací. Ten zdánlivě neplodný písek zdejší potřebuje jen trochu vláhy, aby na něm vyrostla nejbujnější tropická vegetace.

Ismail. Přestupná stanice k Suez a Kairu. Vystupujeme. Nádraží je plné lidí. Všichni buď ve fezech nebo turbanech. Evropanů mezi nimi vidíme dost, ale vousatých, tedy to nejsou Angličané. Mluví francouzsky a řecky. Nápadný mezi nimi je svým vysokým kloboukem řecký pop a svým límcem francouzský evangelický pastor. Několik Francouzů se živě baví se svými společníky. Kudrnatí a špinaví kluci v dlouhých chalátech běhají mezi vším tím různojazyčným národem. Kluci prodávají malinká vajíčka (jako od perliček), po piastru kus, potom čerstvé datle a fíky, ale využívají spěchu cestujících a nedávají nazpátek buď nic nebo falešné peníze.

Z těch zdejších peněz a z toho počítání jsme už celí vrtáci.

Úředně se počítá na millreisy, piastry a egyptské libry (libra má kurs o něco vyšší než anglická). Ale lidé počítají na piastry

nebo šilinky, a vlastně nejmenší jednotka, jako u nás byl asi šesták, je zde piastr.

V malé kavárně na peroně jest okolo malinkých stolků plno. Sotva jsme vypili výbornou, pravou tureckou hustou kávu, přijel náš vlak. Třetí a druhá třída plná fezů. První třída je naproti tomu silně obsazena anglickými důstojníky a nějakými Francouzi. Chvilu jedeme pouští a najednou se objeví po obou stranách trati pole, pole a jen pole. Jsme v deltě Nilu. Široký kanál, plný lodí s vysokými úzkými plachtami a od něho se rozvětluje celý systém úzkých kanálků s propustky k zavlažování polí. Kukuřice a bavlník, a zas kukuřice a bavlník střídají se po celou jízdu. A mezi poli celé háje datlových palm, plných ovoce. A po bílé silnici podél trati se stále táhnou po jednotlivu i v celých houfech velbloudi, osli a lidé, buď na nich sedící nebo pěšky, ženoucí před sebou ovce. Všichni v malebných oblecích východu. Jsou to pravé biblické obrázky, jak je známe z biblické dějepavy. Četné vesnice, spíše hromádám hlíny než vesnicím podobné a města, zahalená v mracích prachu, s živými, hlučnými bazary pod střechami, které přečnívají do půl ulice, jako u našich starých chalup přes záhrobce. A v nich lidí jako much.

Všude u silnice vidíme hřbitovy, některé jen jako rozházené bílé kamení, jiné s pěknými bílými náhrobky. Ale všechny jsou neohrazeny, jen tak v poušti nebo uprostřed polí.

Slunce hřeje úžasně, jemný prach, zviřený vlakem, vniká do vagonů a naše bílé šaty dostávají šedožlutou barvu khaki. Prachu je v kupé všude na prst a málo pomáhá občasně otírání ho černým zřizencem vlaku. Myslím, že účelem toho otírání byla spíš touha dostat piastr bakšiše, než udržování problematické bezprašnosti.

V polích je všude živo. Vlak letí a stále mihají se pole a pole, jen tu a tam mezi nimi blyští se malá slaná jezírka a pnou se háje palm. Inu, pravá Haná, jenže místo vrb tu mají datlovníky. Po pětihodinné jízdě přijíždíme ke Cairu. V dálce jsou viděti pyramidy jako malinké trojúhelníčky na obzoru.

Sedli jsme do auta Shepherd-hotelu a za pár minut rychlé jízdy přeplněnými ulicemi jsme u hotelu.

Pěkný hotel... Ve falešném sice, ale vkusném stylu, veliká veranda, rozsáhlá halla, široké chodby, čítárny, jídelny, zahrada, vše anglicky čisté. Naše pokoje, malé, s obyčejným, měkkým nábytkem, se síť nad postelí, s oknem do dvora, 70 piastrů za den. Lunch jako všude v anglických hotelích, jen porce trochu větší, velice dobrý, 30 piastrů. Oběd 40, snídaně (vajíčka a čaj) 18 piastrů, dohromady, ovšem bez nápojů, skoro 400 Kč v tehdejší kursu. Láhev piva 16 piastrů, sodovka 4, čtvrtka vína 10. Sláva pánubohu, dost. Hostí ne příliš mnoho, většinou anglických důstojníků, několik dám a několik mladých pánů v civilu.

Polunchovali jsme a ven. Máme málo času, musíme poznat Cairo snadno a rychle. Před hotelem stojí houf průvodců, dotěrných až hrůza. Přilepí se jak klíště a hučí stále své »pyramids, sfings«... chtěl jsem už jednoho přetáhnout holí. Sedli jsme do tramvaje a jeli jsme k pyramidám za 5 piastrů. Auto tam stojí 2 libry. Jeden z přílepivších se k nám průvodců, neboje se ani mé hole, vskočil do tramvaje a jel s námi na půl cesty, stále doufaje, že mu dáme počínek. Vida, že jeho namáhání je marné, vyskočil a vztekle nadávaje, vrátil se zpět.

V první třídě tramvaje je nás málo: párek velice elegantních Angličanů, kteří spolu nepromluví ani slova tam ani zpět (jeli jsme s nimi také zpátky), jedna velice krásná mladá dívka, která si spletla vůz a vystoupila, a potom nějaká starší dáma.

Tramvaj letí evropskými ulicemi, potom arabskými, potom přes most jednoho ramene Nilu, a už jsme venku z města. Nil žlutý, plný lodí. Každá s dvěma tříhrannými plachtami. Takové už zde pluly za doby faraonů. Za mostem zahrady, vily, pole, rybníky, na jejich březích sedí rybáři s udicemi, jako u nás u Vltavy. Podle tramvaje běží bílá silnice, vroubená velikými stromy, a na ní plno lidí, velbloudů i automobilů. Těchto je mnohem méně než v Colombo nebo Singapuru.

Pyramidy stále vyrůstají, jak se k nim blížíme. Nalevo pod nimi vesnice, zatopená nedávnou záplavou Nilu. Za chvilku jsme u pyramid. Strašný křik průvodců a pohaněců velbloudů a oslů. Všichni nás nutí, aby-

chom si jako pořádní cestovatelé po Egyptu sedli na těch pár kroků od stanice tramvaje k pyramidám na velblouda nebo na osla a dali se u sfingy fotografovat.

Pamatuji se, že jednou jeden český »také« cestovatel byl v některém našem obrázkovém časopise zvěčněn v bílém arabském šátku na velbloudu u sfingy, s podpisem: »Slavný český spisovatel X. na cestě africkou pouští«. Vždyť přece každý opravdový cestovatel se musí dáti fotografovat v Luhačovicích ve slováckém kroji, v Benátkách, jak krmí holuby, ve Františkových Lázních v loďce, v Mariánských Lázních v aeroplánu, v Japonsku na rikšovi a u pyramid na velbloudu. A já už jsem takový tvrdohlavý, že mimo na legitimaci se nedávám vůbec fotografovat.

K pyramidám vede pěkná nová silnice pro automobily. Potom už je jenom písek a kamení.

Pyramidy na mne neudělaly zvláštního dojmu. Inu, hromada, pravda, veliká hromada kamení. Ale když jdeme okolo nich nebo na ně vystupujeme, poznáme jejich ohromnost. Ale více zase nic.

Dále jsou ohromné vykopávky chrámů a hrobů, práce vedou Američané. Dále sfinx, celá otlučená, stále zanášená pískem. Člověk se na to dívá, ale stále mu leze do hlavy myšlenka, proč to všechno ti staří Faraoni dělali a k čemu. A ta myšlenka s vámi jde stále, i ve městě, při pohledu na ohromné mrtvé město, pohřebiště tisíců mameluků a kalifů. Všecka tato strašná práce, ty milionové náklady, ty tisíce umořených lidí, vše to jen pro mrtvé a pro mrtvé. Živí z toho měli jen lidská utrpení a smrt.

A nyní se tam dávají tlusté Řekyně a čeští spisovatelé fotografovat na velbloudech a pyramidy a sfinga tvoří jejich hloupostí pozadí.

Pro živé je delta, úrodná a plodná, se svými průplavy, pro živé jsou školy, nemocnice a hotely, dráhy, silnice, továrny a lázně.

Pro egyptology a přirozeně pro celou kulturní historii mají pyramidy a chrámy s nálezy v nich, po celá tisíciletí zachovanými, ohromný význam. Ale jistě nemenší význam budou mít pro budoucí věky i zachované památky na práce, které národy vykonaly

pro své členy, aby jich život byl plnější, lehčí a krásnější.

To se ví, že ani u pyramid není pokoje od průvodců. Deset jich odeženeš a jedenáctý se na tě přilípne jako klíště. Protivný národ. Malý, černý kluk se stále plíží za tebou jako stín a mlčky ti strká malou terakotovou sfingu do ruky. Starší Arab se obřadně představuje jako úřední strážce a chtě nechtě musíme ho trpět s sebou.

Ale za chvíli policeman, ochraňující ten rayon, s velkým křikem chytil ho za ruku a přese všechno jeho vzpírání držel ho na místě tak dlouho, než jsme zašli. On nás však později na zpáteční cestě dohnal v tramvaji a chtěl, abychom mu dali ještě dva šilinky, že ten jeden, co jsme mu dali dříve, je mu málo. Ovšem nedostal ničeho a s velkým nadáváním odešel.

U Sfingy je veliká společnost. Samí Řeci. Páni i dámy i dívky, všichni na velbloudech a oslech, dávají se fotografovat. A potom vykonavše svou povinnost, zase na těch zvířatech jedou zpět. Potom zapadnou do restaurace u stanice tramvaje, počkají si na fotografie, které pověsí doma do salónu a ukazující je hostům, budou vypravovat o své odvažné cestě po Africe.

Slunce zapadá a osvětluje celou pod námi ležící nilskou rovinu se vzdálenými na obzoru se rýsujícími sacharskými pyramidami. Blíže k nám, u vody je typická egyptská vesnice a k ní se táhne cestou četné procesí; prý svatba.

Vracíme se domů hodně umořeni, ale celkem spokojeni se svým výletem. Parfus, který byl kdysi v Kairu jako mariňák celý měsíc, a vůbec je hotová encyklopaedie moudrosti, ví o pyramidách všechno, co je o nich psáno a poučil mne o nich důkladně.

Čtenáři si jistě seženou nějakou učenou knihu o nich nebo si přečtou nějaký cestopis, v němž to všechno spisovatel z Baedekra svědomitě opsal. Já jsem na to líný.

Zpět jsme jeli tramvají, ale jinou tratí, velikým obloukem přes jiný most do města. Je už úplná tma. Ulice jasně osvětlené kypí pravým orientálním životem. Všechno je na ulici okolo malých krámků a kaváren. Vjíždíme do evropské čtvrti. Ulice s ohromnými

krámy a skvělými výklady. Široké chodníky před kavárnami, úplně zastavené malýnkými stolky po pařížském způsobu, jsou přeplněny velice elegantním obecenstvem. Přebývá franština. Je 7 hodin. Evropské krámy se zavírají. Naobědvali jsme se a šli jsme zase po obědě hned ven. Jsme unaveni jako psi. Za půldruhého měsíce jízdy na lodi odvykli jsme skoro chodit. Ulice se za tu hodinu, co jsme obědvali, nápadně vyprázdnily. Evropané obědvají. Staré arabské město, dost mizerně osvětlené, je však plno národa, zvláště žen v černých svých šatech, s černými závoji. Před každou kavárnou, jichž je zde plno, sedí domorodci. Kouří nargile a jen někteří pijí kávu. Pivo nepije nikdo a Parfus říká, že dřív skoro všichni pili pivo a hodně, protože je koran nezakazuje. Dnes, kdy pivo stojí 16 piastrů (přes 40 Kč), na ně není. Poválečná krize, jeví se hlavně v krizi bavlnářského průmyslu a v nedostatku turistů, je cítit i zde. Také politické poměry vrhají své stíny. Lidé jsou nápadně zamlklí a debatují nápadně tiše ve svých kroužcích.

Chodili jsme dlouho skoro úplně tmavými ulicemi, se zamřížovanými okny haremu, nevědouce dobře, kde jsme, potkávající podezřelé různé figury, takže jsme na konec byli rádi, když jsme se zase dostali na osvětlenou, širší ulici a potkávali zase tu a tam Evropany.

Noční veselé lokály, kterými se Kairo tak slaví, jsme si odpustili. Škoda peněz, máme jich beztoho málo.

Časně ráno jsme šli ven, abychom v krátké době víc viděli; vzali jsme si auto. Je to drahé, ale pobyt sám v Kairu je ještě dražší. To se ví, že nás šofér dovezl docela k jiné mešitě, než jsme chtěli a do které nás nepustili, protože jsme si nevzali v hotelu listky. Je to nová mešita, kterou ukazují všem cizincům. My však chceme vidět památky staré architektury.

Prohlédli jsme si jednu, v které se už bohoslužby neslouží, překrásnou, opravdu ducha povznášející stavbu. Průvodce nám tam ukazoval dvěře, z nichž celý zlatý a stříbrný kryt odral Napoleon, koule ve zdi, které tam zůstaly po Napoleonu na památku, korunovační dřevěnou židli, stojan; u kterého nějaký slavný paša četl koran, jinak je mešita

Arabská žena.

obrána o všechny cennosti, které odvezli Francouzi a Angličané do svých muzeí. Ale tím mohutněji působí její skvělá architektura. Po stranách jsou výklenky, v nichž sloužili bohoslužbu jednotlivé mohamedánské sekty. Fanatičtí Mohamedáné by mohli v tom být vzorem křesťanským církvím, které svádí boje o kostely, jako by nemohli jednomu bohu sloužit svorně pod jednou střechou.

Prohlédli jsme si jednu novější mešitu, asi sto let starou, plnou alabastru, elektrických luceren, zlata a koberců, která však daleko zůstává za okradenou, starou svou architekturou.

Vyšli jsme za kostel. Zvláštní je odtud pohled na město. Celé je v jednom tónu žlutěšedém, zeleni skoro nevidět. Je to moře plochých střech, daleko na okraji roubené stříbrným pásem Nilu, zahrad a polí.

Sjeli jsme dolů do města mrtvých. Celé město s ulicemi mezi přízemními domy beze střech a v každém z nich hrob. Jsou tam i novější náhrobky pašů a jich žen i jimi zamořovaných mameluků. Nejnovější jsou plně ozdob zлата a nevkusu.

Jedeme úzoučkými ulicemi, kde se lidé musí přilepit na zeď, aby se vyhnuli autu, které šofér žene šíleným tempem.

Prohlédli jsme si ještě ohromnou mešitu bez střechy, která působí i ve své zpusťšenosti, svou ohromností, nezapomenutelným dojmem.

Projeli jsme město křížem krážem a zpět do hotelu.

Zaplatili jsme účet a jeli jsme na dráhu.

Odpoledne byli jsme už v Port Saidu. Nakoupili jsme nezbytných cigaret, které zde vyrábí v každém domě a na loď.

Tam zrovna byli hotovi s uhlím a chystali se k odjezdu.

Sirána houkla — a tiše vyjíždí »Legie« za

svitu majáků z afrických vod.

Po 3 letech jsme zas v Evropě.

Před přístavem venku čnějí z vody trosky potopené lodi za války.

Šli jsme brzo spát. A v hlavě jako v kaleidoskopu se honí obrazy z té podivuhodné země nejstarší kultury, kde hlas dávných tisíciletí dodnes zní v hluku moderního boje o život.

A člověk se stává filosofem — když uviděl, jak staré kultury, předavše vše, co slouží k lepšímu a plnějšimu životu lidí, umírají a nové a nové se zase rodí.

X

PORT SAID ADOLF ZEMAN

Naše loď projela průplavem kol velkých basinů Abbas Hilmi, Cherifova, Arsenálního a Obchodního. Mezi oběma posledními stojí nádherná budova se třemi kopulemi, ředitelství Společnosti průplavu. U Cherifova basinu tyčí se k nebi velkolepá budova kasáren, vystavěná princem Jindřichem Nizozemským. Za zvuků hudby vyjíždíme až téměř na konec přístavu a loď naše zastavuje těsně u pobřeží elegantního nábřeží Františka Josefa, pozdravována jsouc potleskem a máváním šátků četného obecenstva. Před námi již rozlévá se široká hladina Středozemního moře, jehož voda vniká do pola vyschlého jezera Menzale, obklopujícího kol dokola ostrožnu, na níž vystavěno město Port Said, a pokrytého bílými pruhy soli, jež slabě růžoví na okrajích.

Zatím na nábřeží shromáždily se zástupy zvědavců, pozorující ohromnou naši loď, jež po prvé proplula tímto průplavem. Spolu s »Amerikou« jsou to dosud největší americké dopravní lodi, jež pluly Suezským kanálem od jeho otevření. Jest právě sobota, osudný den. Neboť banky mají již zavřeno a hrozí nám nebezpečí, že nebude nám možno opatřit si žádné peníze, tím spíše, že i následujícího dne v neděli banky neřadují. Jsme tedy opět bez peněz. Zoufale svírám v kapse poslední dolar, který mi dosud zbyl

a odhodlávám se s ním pustiti se na prohlídku města. Rychle se oblékám a s několika bratry vlézáme do loďky, obsluhované dvěma Araby a převážíme se do přístavu. Sotva se loďka hnula pár metrů od lodi, Arab natahoval ruku a žádal za osobu šilink, ač s počátku chtěl za převoz všech týž obnos. Slíbili jsme mu, že mu zaplatíme co žádá, ale na břehu zavolali jsme strážníka a po kruté hádce zaplatili šilinky dva. Provázení patrně šťavnatými nadávkami Arabů, kráčíme branou do města, kde uchopil nás ihned ve svůj vír obvyklý ruch východního přístavu. Jsme na nábřeží císaře Františka Josefa, což v nás vzbuzuje uctivé vzpomínky na nezapomenutelného našeho monarchu. Proti nám zdvihá se budova elegantního hotelu Savoy, stojícího na rohu ulice du Commerce, kterou kráčíme do středu evropské čtvrti, bohaté a elegantní, s nádhernými výklady anglických, francouzských a italských obchodů, velkolepými kavárnami a restauranty, jež zaujímají celé chodníky. Ulicí du Commerce kříží hlavní a nejbohatší Rue Sultan Hassan, na níž soustředěny jsou největší hotely, banky a vyslanectva všech téměř států.

Rovnoběžně s ulicí du Commerce táhne se stromořadím kráslený boulevard císařovny Eugenie, v níž stojí v čarovném sadu ukrytá elegantní budova egyptského guvernéra a

ve které jest nepřehledná řada katolických a misionářských škol francouzských, anglických, italských atd. spolu s chrámy katolickým, řeckým a anglickým. Procházím se tímto boulevardem právě v hodinu, kdy patrně skončilo vyučování a rozkošné dívenky, štěbetající v různých řečech a provázeny jsouc vážnými jeptiškami v černých hábitech, rozcházejí se k domovům. Za boulevardem prostírá se ještě několik ulic, obydlených zejména Italy a Řeky, načež až ke břehu moře táhne se ohromná pláň vojenského cvičiště. Na západní straně přechází pak město náhle v arabskou čtvrt, která sahá až k jezeru Menzale, u konce ostrova, kde jest také hřbitov.

Uprostřed evropské části, blízko basinu du Commerce, nalézá se malé náměstí s pomníkem Ferd. Lessepse, v jehož pozadí stojí římsko-katolický chrám ve stínu mohutných stromů. V ulicích panuje živý ruch, projíždějí elegantní ekvipáže i malé vozíky a chvílemi rozvíří prach ulice automobil. Není zde již »rikšů« ani »čers«, ani malých zebru. Zato obvyklým zvířetem jest zde osel (arab. homár), jichž průvodčí jsou typickým zjevem orientu. Elektrické dráhy v Port Saidu není, ale z přístaviště celým městem a arabskou čtvrtí až na hřbitov jezdí koňská tramvaj se směšně malými, otevřenými vozíky a tažena malými koňmi. Druhá trať táhne se z náměstí Lessepsova až k pobřeží moře, kde jsou mořské lázně »Minerva«.

Port Said, jako město celkem nové, neposkytuje mnoho zajímavého a starých památek v něm není. Děkuje svému vzniku pouze otevření Suezského průplavu a záhy rozkvetlo ve vážného soupeře Alexandrie. Počet obyvatel činil v roce 1883 asi 17.000, v roce 1897 již 42.000, z nichž bylo téměř 12.000 Evropanů. Dnes počet obyvatelstva opět vzrostl a není pochyby o tom, že obchodní význam Port Saidu bude stále stoupati. Přístav jest neobyčejně příhodný a pohodlný, spojen železnou dráhou s Kahýrou a tím s centrem Egypta. Evropská čtvrt ničím neliší se od podobných částí orientálních měst, leda svým mezinárodním nátěrem. Zato čtvrt domorodá činí na nás zcela odlišný dojem proti druhým místům a proto druhý den věnovali jsme jí plnou pozornost, blou-

díce mezi úzkými uličkami tohoto arabského labyrintu od rána do pozdního večera a dávajíce se opájeti nejen vším tím ruchem, pestrostí barev i zvuků, ale i nečistotou a zápachem.

Jakmile octnete se na břehu a vcházíte branou celnice do města, vrhne se k vám zástup hnědých arabských »průvodců«, prodavačů pohlednic a peněžoměnců, kteří nabízejí vám své služby. Arabové jsou pověstni svou dotěrností a musíte se často násilím vytrhnouti přepadnutším vás černým gentlemanům, které pouze anglický strážník, stojící vážně na nároží ulice se svým přílbicovitým kloboukem na hlavě, dovede udržeti v mezích. Dotěrnost Arabů přechází často až v drzost a běda lidem měkčí povahy, kteří nedovedou po případě užití rádného štulce neb rány pěstí, aby se zbavili dotěry.

Ulice arabského města jsou užší než v evropské čtvrti, některé neměří ani tři metry. Procházíme hlavní ulicí Chareh el Tegara, kterou také projíždí koňská tramway. Po obou stranách ulice jsou hliněné domy, často dostupující výše dvou až tří pater, které mají vesměs dřevěné přístavby a sloupové terasy, na nichž kromě zeleně květin pestří se různobarevné cáry, suší se prádlo a koberce, což zpestřuje dojem zvláště barvitosti. Okna všech domů jsou zakryta a tušíte za nimi přítomnost arabských krasavic, jež žárlivě střeží svůj obličej nejen před pohledy cizince, ale vůbec muže. V celém městě panuje čilý obchodní ruch a práce řemeslníků, kteří pracují v otevřených dílnách nebo přímo na ulici. Zde brousí a pestře maluje jakýsi vyhublý stařec bílé džbány a nádoby různých forem, tam vyrábí obuvník opánky a střevíce, měditepec ciseluje překrásné podnosy, zlatník tepe náramky a prsteny, jiný plete rohože a košíky atd., atd.

Na dřevěných stojanech v hromadách pestří se čerstvé ovoce, citrony, jablka, hrušky a zelené okurky a jako medem páchnou velké chuchvalce datlí. Téměř za každým krokem jest krám s egyptskými cigaretami, za to tabáku či cigar zde téměř není. Pouze italská cigara viržinka aneb krátké doutníky pochybné jakosti zde dostaneš za značně vysoké ceny. Tu a tam nad chodní-

kem visí červený nebo plátěný koberec, posítý pestrými ornamenty a pod ním u malých stolků srkají domorodci svou černou kávu a vážní Egyptané s červenými fezy na hlavách kouří nargile. Takovýchto kaváren (kahwa) jest v Port Saidu bezmála tolik, jako u nás hospod. Arab nechodí sem pouze vypítí svůj obvyklý koflík (fingan) silné, čerstvé kávy, ale i vykouřiti nargile s libovonným perským tabákem aneb tajně pochutnati si na zvláštní omamující směsi, do níž míchají i hašiš (Carmabis indica).

Nad krámy, v nichž válí se v nepořádku spousty nejrůznějšího zboží, visí rudé půlměsíce, praporce, měděné, lesknoucí se nádoby a hieroglyfické arabské nápisy a kolem nich panuje čilý ruch kupujících, smlouvajících a hašteřících se lidí. Pestrý jest pohled na zástupy vysokých, obvykle vyhublých Arabů, v bílých dlouhých pláštích a turbanech na hlavě, kteří lině a nečinně toulají se sem a tam nebo sedí za kavárenskými stolkami. Spousty žen v černých, splývavých oděvech, s obličejem zakrytým krátkou černou rouškou, která jest spojena zlatou páskou nad nosem s šátkem na hlavě, spěchají za nákupem, vlekou za sebou plačící děcka nebo nesou na hlavách vysoké kovové neb hliněné nádoby s vodou. Zde zvoní svým zvoncem prodavač zmrzliny, nebo vykřikuje

u svého širokého ručního vozíku, naplněného rajskými jablky a zeleninou, mladý fellah, tam šíří nepříjemnou mastnou vůni výrobce jakéhosi pečiva a zde opět nabízí jiný obchodník celé ošatky sušených, tvrdých datlí.

Bloudím ulicemi téměř do poledne a teprve hlad přinutil mne vrátiti se rychle na loď k obědu. Na štěstí podařilo se našemu pokladníku opatřiti jakousi zálohu, takže dáváme si vyplatiti několik šilinků a po obědě opět spěcháme do města, abychom si opatřili nějaké pohlednice a nakoupili něco na památku. Zahybáme opět do arabské čtvrti a prohlížíme si krámy s různými výšivkami, koberci, kovovými předměty a svádí nás zejména množství pštrosích per, jež lze zde levně koupiti.

Jsme tak uneseni pestrým životem ve městě, že zapomínáme i na fotbalový zápas, který se koná kdesi na konci města mezi mužstvem 6. pluku a místním fotbalovým klubem. Rychle vypyťáváme se na »Eishaus«, vedle něhož má býti hřiště, a strážník ukazuje nám dolů, směrem ke hřbitovu. Sedáme tedy na elektrickou tramway a jedeme až ke hřbitovu, kde však k největší mrzutosti dovidáme se, že tam sice jest také »Eishaus«, ale hřiště že jest na opačném místě, u jiné ledárny. Jest však už pozdě napravit chyb

Ulice v Port Saidu.

a tak využíváme alespoň příležitosti a zacházíme na hřbitov, který nás však ničím nepřekvapil, leda tím, že mrtví kladou se do zděných jakýchsi rakví nad zemí, poněvadž již při nízké vykopávce prýští z půdy voda.

Chýlí se k večeru a my dáváme se na zpáteční cestu, když tu v jedné z úzkých ulic zaburácí nám vstříc divoká, opravdu »turecká« muzika. Jdeme blíže a naskytá se nám zajímavý obraz. Před kavárnou sedí v půlkruhu asi 12 chlapíků, po evropsku oděných, s evropskými plechovými nástroji a hrají, jsouce řízeni jakýmsi uniformovaným mužem.

Podivná hudba. Monotonní melodie v arabské tonině, střídavě hraná jakýmsi pikolami a klarinetou a odpovídajícími jim trubkami a eufonionem. Dlouho proplétá se tento hudební dialog, až náhle ustane dlouhým unisonem a hudba potom zavíří v divokém, ku podivu harmonickém tanci s vířivým doprovodem bubnů. Hudba dohrála a kapelník s úsměvem se kloní vděčnému publiku, tiše a beze slova naslouchajícímu hudbě.

Chceme kráčet dále k přístavu, když tu přistoupí k nám jakýsi snědý klacek a mlčky se usmívaje, tahá nás jednoho po druhém za rukáv.

»Co chceš,« povídá přítel V., známý malíř, u něhož, mluvil-li česky, vypadalo to, jak kdo chtěl — zde na př. arabsky. A co ještě zvláštního, všichni domorodci, s kterými on takto rozmlouval, mu rozuměli.

Ký div, že jsme se i zde nezklamali a nepřekvapilo nás, když černý klacek odpověděl nejčistší arabštinou:

»Margarett! Grösste Schweinerei in der Welt, meine Herren!«

Zůstal jsem s otevřenými ústy státi, zato přítel byl jako na koni.

»To musíme vidět. To se rozumí.« — Zakoulel jen očima a zrudl ve tváři. »Ty nás povedeš!« — zaburácel pak na Araba, jenž cenil své bílé zuby a smál se významně.

»Co musíme vidět? Kam nás má vésti?« — táží se udiveně, nerozuměje z celé té komedie ani slova.

»Mlč a pojď,« řekl přítel, a tak jsme šli.

Čtenář chápe, že šlo asi o čtvrt »lásky«, jak se nazývá tato »Schweinerei«, jež v Port Saidu nese zvláštní jméno »Margarett«.

Egypt, zejména Kahýra, jest známa svým galantním životem, a není snad města, jež by v tomto směru bylo tak proslulým, jako ona. Zdá se, že ani Port Said dlouho nezůstane pozadu, neboť nikde neviděl jsem ještě úžas prostituce tak v plné nahotě, jako zde. Celá čtvrt obydlena jest těmito nebohými tvory, ze všech koutů Asie a Afriky sehnány, které za bílého dne ukazují svoji ubohou, vyhublou nahotu, vyšperkovanou zlatými náramky kolem rukou a kruhy nad kotníky u nohou, jež na vás volají lámanou franštinou a angličtinou s posuňky až příliš zřetelnými. Jako by vše, co jest nejošklivějšího v Egyptě mezi tamějšími ženami, dalo si zde dostaveníčko. Ni jedné ženy neviděli jsme, jež by zaujala zteplostí nebo krásou obličeje, téměř všechny byly stíženy očním neduhem, při úsměvu z pod krvavých, nabarvených rtů zašklebily se na vás žluté zuby, a stáří pamatovaly jistě některé z nich stavbu pyramid.

Bylo k tomu zapotřebí hodně sebezapření, zdržeti se zde poněkud déle. Z otevřených kaváren, odkud zaznívala hudba orchestrionů a gramofonů nebo drnkání na jakýsi druh kytar, dýchaly na vás výpary džinu a rumu a tabákového dýmu a ozýval se chraptivý křik amerických a anglických námořníků. Všude bylo plno. Ulicí jel na koni jakýsi výrostek a před ním seděla polonahá, snědá prostitutka, patrně Řekyně. U lokálu, nejspíše francouzského, nad nímž černá se velký nadpis »Chat noir«, strhla se rvačka mezi domorodci a jakýmsi námořníkem. V mžiku octl se v houfu anglický strážník a mocnými údery své gumové hole rozehnal výtržníky, kteří s nadávkami se rozběhli. — V jedné z místností bylo slyšeti lisavé melodie tanečního rytmu a otevřenými dveřmi mihla se nám postava tanečnice.

Vešli jsme. Těžký vzduch nás ovanul a skuhravé hlasy ženské nás obklopily jako šepot vran za letního večera. Bylo skoro fyzicky odporo dlení v této místnosti, leč my usedli a poručili si láhev piva. Tanečnice, snad z úcty k nám, započala tanec znovu. Nevím, měl-li to být pověstný egyptský »včelí tanec« či cos podobného, ale vím pouze tolik, že nic řemeslnějšího, bezcitného a neestetičtějšího jsem neviděl ani kdysi v pražském

»Variété«, kde přece bývalo dosti nepodařených tanečnic podobného rázu. Po chvíli tanečnice, mimochodem řečeno, dosti hezká, předvedla ukázkou břišního tance, jenž podobal se spíše konvulsivnímu břišnímu tělocviku než tanci.

Byl jsem zklamán. Maně jsem se podíval po příteli, jenž právě rychle skizoval si dívčici, a pak po svém okolí. Čekal jsem nadšení, rozechvění neb rozčilení sedících hostů, ale setkal jsem se s tupými, ospalými pohledy vyžilých námořníků, vážných egyptských obchodníků, pokoušejících klidně své nargile a několika cizinců, kteří stejně zklamáni jako já, chystali se již k odchodu. Jaký to rozdíl mezi tímto unylým a líně bezživotným tancem orientu a mezi divokou, zpívající tarantelou kalaberské dívky, maďarským čardášem nebo španělským fandangem.

»Jak ubohé jste, vy snědé krasavice Egypta, ve svých projevech vášně a rozbouřené krve,« myslil jsem si na odchodu, zapomínaje, že byl jsem v místech, kde vášeň jest řemeslem. Později bylo mi řečeno, že pravé výlevy vášně, hotové ztělesnění hudby a krásy lidského těla, možno shlédnouti jen za drahocennými portierami kaváren prvního řádu neb v soukromých domech bohatých Egyptanů neb Arabů.

Konečně vracíme se do města a zacházíme ještě do otevřených krámů, kde nakupujeme cigarety, tabák, různé výšivky, pštrosí pera atd. domů na památku. Z osvětlených mešit vycházejí zástupy věřících moslemínů, soumrak padá na město a na modrém, tmavém nebi září již prvé hvězdy. Vracíme se na loď s plnými rukama balíků, s hlavami obtěžkanými dojmy a znavení dlouhou chůzí i vedrem.

»Tak nazdar!« — povídám příteli V., když jsem se s ním loučil před odchodem na lůžko. »A neprozrad' ženě, až budeme doma, že jsme spolu viděli to, víš...!«

»Vím,« odsekl přítel V., »Grösste Schweinerei in der Welt«.

Dne 7. června zavládl od časného rána ruch na naší lodi, neboť 6. pluk se připravoval k slavnostní přehlídce, kterou si vyžádal anglický generál lord Alembý, o němž jsem se již zmínil. Sidlem tohoto vojenského komi-

saře Britanie jest hlavní město Egypta — Kahýra. Hned po našem příjezdu do Port Saidu byl pozván náš velitel generál Syrový k návštěvě Kahýry, kde byl hostem lorda Alembýho. Během své návštěvy byl také generál představen egyptskému sultánovi Fouadovi. Večer přijal členy československé kolonie na verandě hotelu Shapherd a odjel potom do Port Saidu.

Již od 7. hodiny ranní převážely barži vojiny 6. pluku v plné zbroji na břeh, kde na nábřeží Františka Josefa řadily se jednotlivé roty k pochodu. Když za zvuků národních hymen vynesena byla praporek 6. pluku, zahájen byl pochod městem na vojenské cvičišť, kde konala se přehlídka. Veselá, svižná hudba vojenských pochodů a mužný krok našich hochů způsobil rozruch po celém městě mezi cizím i domorodým obecnstvem. Mezi Evropany zapsali se již naši hoši zplna zejména svým vystoupením večerním, kdy v tamějším nádherném hotelu na nábřeží mořském hudba 6. pluku a pěvecký sbor uspořádaly zdařilé koncerty a fotbalovým zápasem, v němž mužstvo 6. pluku tentokrát zvítězilo 2:0 nad místním kroužkem.

Přirozeno, že chci být i já svědkem naší »parády« na egyptské půdě a tak kráčím rychle po boulevardu císařovny Eugenie, kde již mihají se elegantní ekvipáže a automobily směrem k ohromnému prostoru, pokrytému jemným, žlutým pískem, jenž táhne se po celé straně severního zálivu moře. Hned na počátku cvičišť rozloženo jest několik stanů, improvizovaných to letních kasáren, z nichž vybíhají zvědavě snědí, domorodí angličtí vojini. Hlídky před stany nastupují a vzdávají čest praporu československého pluku. Několik anglických strážníků na koních cválá před průvodem a vzbuzuje oprávněný respekt v zástupech Arabů v pestrém oděvu, kteří spěchají, aby byli přítomni nezvyklému divadlu.

Jako had vine se řada našich hochů po žluté pláni a zády k mořské, modrající se hladině zaujímá postavení. Zatím pod stanem, krytým před úžehem slunce nádhernými, pestrými arabskými koberci, shromažďuje se četná elegantní společnost diplomatických spojeneckých zástupců a vojenských hodno-

stářů, mezi nimiž pozorujeme i četné dámy. K 9. hodině přijíždí generál lord Alembý s generálem Syrovým na koni, hbitě seskakují a ubírají se ke stanu, kde generálu Syrovému jsou představeni hodnostáři. Vysoká, hubená postava lorda Alembýho, jemuž schází levá ruka, kterou nahrazuje háček, vyčnívající mu z rukávu, jímž generál drží úzdu koně, působí na nás úctyhodným dojmem. Z jeho obličejů zřítí jest anglosaskou vytrvalost a energii.

Po chvíli vykročí oba hodnostáři ze stanu a provázeni jsou zástupci spojenců, přistupují k shromážděnému pluku, s nímž podle

žíme, že dnes ani desetina československého národa nemá jasného názoru o tom, jak a za jakých podmínek tvořila se naše armáda a za jakých okolností žila na Rusi i na Sibiři.

Vracíme se do města dlouhou alejí a pozornost naši vzbudí drátěná ohrada, za níž se tísní zástup uboze oděných mladíků. V pozadí stojí napolo rozbořená chajda a před ohradou prochází se arabský četník s puškou. Na první pohled nechápeme, co to má znamenat, až teprve anglický důstojník nám vysvětluje, že to jest letní vězení. — Slunce páli nemilosrdně. Zabočujeme do tiché ulice, kde vysoké domy vrhají svůj chladný stín

Egyptská tanečnice.

staré tradice pozdravil se generál Syrový srdečným: »Nazdar, bratři!« Hromové »zdar!« jako dělový výstřel bylo mu odpovědí a neslo se vysoko k jasnému, modrému nebi, na němž zatím již plnou silou rozzářilo se ohnivě slunce. Oba generálové obešli pak frontu celého pluku, načež vrátili se ke stanu, kde zaujali místa ve středu druhých hodnostářů. Za zvuků hudby defiloval pak pluk bezvadně, ač nohy bořily se do měkkého písku a nesnesitelný žár působil fysickou únavu.

Přehlídka skončila plným zdarem a hosté neskrblili pochvalou nad výborným vzezřením, jakož i disciplinovaností československých vojnů, kteří odcházeli pak rovnou k přístavu a začali se opět nalodovat na naši parolod'. Dlouho plnily ulice zástupy arabského obyvatelstva, rokující o československém vojsku, o jehož historii ovšem málo kdo měl jasné ponětí. Není to div, jestliže uvá-

na chodníky, zvlhlé právě kropenou vodou. Ze sporé zeleně zvedá se jedna z málo výstavných arabských mešit s nízkým a kulatým minaretem, před níž váli se několik žebráků, ukazujících hrozně, zející rány a volajících o almužnu.

Spěcháme rychle z tohoto místa a jsme rádi, že octli jsme se opět v evropské ulici, tiché a mlčelivé, se svými zabeđenými okny. Chvillemi pootevře se tiše a tajně některá okenice a v otvoru objeví se snědá tvář Řekyně neb Italky, jež si vás zvědavě a s koketním úsměvem prohlíží. Někdy jako dva šípky zasvítí na vás pohled zakryté Arabky, v němž byste marně hádali, zda je to úsměv či projev nenávisťi, stejně jako marně usuzujete z těch temných, krásných očí a nádherné, leč bezbarvé pleti, jež vám rouška odkrývá, zda ženština, kterou potkáváte jest krásná či ne. I postava vás klame. Většinou Arabky a Turkyně jsou ztepilé postavy a

neobyčejně elegantní chůze. Bohaté dámy oblečeny jsou zcela po evropsku v elegantní punčošky a anglické střevíce, a ručky mají ukryty v hlazené francouzské rukavice, leč tělo na povrch kryto jest tradicionelním černým hávem a rouška zakrývá její obličej.

Jest mnoho legend o značné zpustlosti arabských ženštin, již přivodila tu civilisace posledních let. Mohamedánský zákon stihá velmi přísně každý mravní poklesek mohamedánských žen, leč který zákon nedovede žena obejít? V domorodé čtvrti dochází často ke skandálům pro různé milostné pletichy mezi ženami a arabskými don Juany. Kuplířství jest velice rozšířeno, zejména prý mezi zlatníky a výrobci různých ženských ozdob. Jak známo, není marnivějších žen nad ženy orientální, které zdobí si ruce, krk i nohy zlatými sponami a ozdobami. Potřeba těchto ozdob jest tak ohromná, že domácí výroba nestačí a polovina »originálních« arabských ozdob toho druhu vyrábí se po továrnicku v cizině stejně jako naše skleněné a korálové tretky v Jablonci. Již jako malé děcko zanáší je matka k zlatníkovi a dává mu zhotoviti malé náramky na ruce a nohy. Celé dny vy- sedávají ženy u zlatníků a prohlížejí a zkoušejí si ozdoby, a často ulice bývá náhle roz- bouřena vpádem egyptské policie do přístěn- ku zlatníkova, kde žárlivý manžel hledá svou příliš dlouho vybírající manželku v objetí ně- jakého cizího soupeře.

Styk arabských žen s muži jest zejména v bohatých kruzích velmi obmezen, a obvykle mladá arabská dívka svého vyvoleného do dne sňatku ani nepozná. Moderní doba ovšem zahladila tu již hodně ze staré tradice, ne však úplně. V chudých kruzích ovšem jest tomu jinak. V arabské čtvrti setkáš se i dosti často se ženami úplně odkrytými, drze a vy- zývavě měřícími tě svými pohledy. Neschází ani zde, podobně jako v Colombu, nestyda- tých kuplířů, kteří tě klidně zastavují a uka- zují na blízko sedící, usmívající se ženštiny, jež by bylo snadno si nakloniti.

Leč náš čas chýlí se pomalu již ke konci. Chceme nakoupiti ještě nějaké maličkosti a vypítí sklenku dobrého vína, jehož zde do- statek a poměrně levné. Zacházíme proto do velkého, elegantního obchodu, přeplněného

různým zbožím, neboť máme již ze včerejška zkušenost, že zde lépe možno nakoupiti než na domorodém bazaru. Arab jako každý orientálec je hodně nepoctivý obchodník, a zejména ve své čtvrti dovede každého cizince řádně »natáhnouti«. Smlouvání a nabízení za vše nejvýše třetinu z naznačené ceny musí být i zde pravidlem, chceš-li pouze poněkud přiměřeně věc koupiti. Stejně je tomu i ve velkých obchodech, za to však výběr je zde daleko větší.

Končíme nákupy a usedáme pod stinnou verandu, obklopenou růžově kvetoucími ole- andry jednoho z největších hotelů portsaid- ských »Eastern Exchange Hotelu«. U malých stolků v pohodlných proutěných křeslech lenoší tu od božího rána cizinci a popíjejí drahá italská, španělská a řecká vína, flirtují s elegantními dámami vyšších stavů i polo- světa, srkajících z nádherných, křišťálových čiší chladivé nápoje, zde řeší se milionové ob- chody mezi finančními představiteli světa i tuzemskými boháči, zde můžeš zřítí nekos- mopolitičtější společnost celého Orientu s je- jimi zvyky i pestrostí pleti a oděvu. Venku po široké ulici hřmí ruch pouličního života, hrčí povozy a trubky automobilů vřestivě prorážejí vzduch, vyvolávací novín hulákají vám do uší a prodavač pohlednic vniká mezi stolky a vnutí vám konečně za šiling album pohlednic, za něž jich zprvu požadoval pět.

Nic není poučnějšího a zábavnějšího, než taková chvílka, ztrávená v kavárně orientál- ního města...

Konečně pozorujeme spěchající bratry ko- lem nás. Rychle pohlédneme na hodinky a překvapeně seznáváme, že jest nejvyšší čas nejen k obědu, ale vůbec k návratu na loď, neboť po 12. hodině máme odjetí. Vracíme se tedy na loď, a skutečně, sotva že jsme skončili oběd, loď začíná vytahovati kotvy a za malou chvíli již hnula se k odjezdu na poslední etapu naší cesty. Hudba hraje a z oken všech budov na nábřeží ozývá se po- tlesk a křik, bílé šátky mávají ve vzduchu nám na rozloučenou a z naší paluby zní hro- mové »Nazdar!«, s nímž loučíme se s afric- kými břehy...

Stojím na nejvyšší palubě lodní a zrak můj noří se do zamlžené dáli, v níž jako modrá

řeka zarývá se do žlutých písků Suezský zá- liv, kde svítí světle růžové a jako by sněžně pláň solných bažin jezera Menzale a kde

modrají se v pozadí kupy hor, pustých a ho- lých jako vzdálená mračna. Tiše nesou nás vlny již Středozemního moře od těchto míst.

BORNEO JAROSLAV BOHÁČ

I. Příroda.

Na svých cestách ze Sibíře uzřeli mnozí dobrovolníci všelijaké zvláštnosti, aniž často by si toho byli vědomi. Tak na př. některé lodí, jedoucí na asijském jihu, ať již se mu- síly vyhnouti prudkým bouřím v severní části Jižního Čínského moře, ať z jiného důvodu (na př. zájezdem na Filipiny), zahruly vel- kým obloukem k Singapore a dočasným je- jich obyvatelům zjevily se v dále předprsní ostrovy země, nyní jedné z nejneznámějších — Kalamanty či Bornea. Ač je to obr mezi ostrovy, a ač od velkých moderních námoř- ních středisk, jako Singapore či Batavie, je jen tak daleko, co by kamenem dohodil, mám zato, že mnohé divoké končiny střední Afri- ky neb tibetské Asie, či miliony kilometrů čtver., zaujímající pralesy marañonské, jsou lépe Evropany prozkoumány, než vnitřek a místy i pobřeží ostrova Bornea.

Proč? Inu, ještě naň nedošlo. Borneo je zemí budoucnosti. Bylo sice o ně mnoho zájmu, když bylo bohato zlatem, diamanty a kořením, ale světská sláva, polní tráva — to bylo a nyní Borneo čeká ne na všelijaké dobrodruhy, hledající náhodné a rychlé zbo- hatnutí, nýbrž na cílevědomé a praktické ho- spodáře, kteří, třeba v potu tváře, dovedli by z jeho panenského lůna, mrtvě čekajícího oplození, hlubokou orbou vylouditi bohaté žně. Obrovská jeho plocha, as pětkrát tak velká jako naše republika, pohltila ovšem ohromné náklady, jako je pohltila sousední nádherná zahrada — Jáva, než se oplodní jeho nekonečně roviny a ostré kopce, ale ten, kdo bude sklízet obděláné lány a zušlechtěné svahy, nebude v koncertu národů malicher- nou nulou.

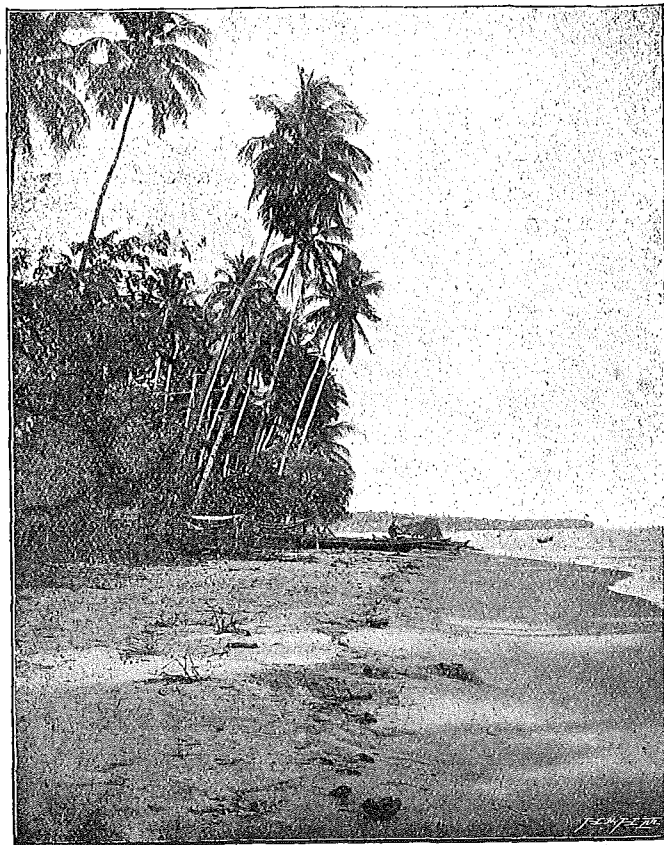
A přece přes nezměrné bohatství půdy je ostrov, v celku vzato, pustý. Kromě nejbliž-

šího okolí řek je vnitro jeho nedostupnou dosud pouští pralesů. Pobyl jsem na Borneu hezky dlouho, ale když se nyní na svou cestu ohlédnu, zdá se mi, že jsem viděl vlastně z ostrova samotného velmi málo, ač jsem vnikl do těch nejnehostinnějších koutů jeho útroh, srovnávám-li to, co jsem viděl sám, s popisem jiných krajů tropických.

Aspoň rozhodně se nekryje můj názor na tropickou přírodu s míněním, jehož jsem na- byl před válkou z různých cestopisů afric- kých, amerických i asijských. Hle, co jsem si představoval o tropech: divoká dobro- družství, ať už s ohromnými lvy, tygry, slony, nosorožci či s neurvalými krvežízní- vými domorodci a s rozběsněnou přírodou; ohromné, do nemožnosti bizarní květy exo- tických orchidejí; myriady opičinců, rozhou- paných v závratné výši na provazech lian; nepostizitelné pachy, prodechující pralesy éterickým chvěním, luzné hymny ptáček, je- jichž původce duhově zbarvené nepostřeh- nou proti obloze, modré jako očka pomněnek a jemné v dechu paprsků slunečních jako pohyby gazelí — co všelijakých nesmyslů se naspřádalo v hlavě o kráse tropických pra- lesů — na Borneu se všechno vykourilo jako faty morgany, jež snad se zrcadlí na Gangu neb Orinoku, ale naprosto nemají místa na Borneu. Kdo snad by hledal opojnou ná- dheru v tropickém hvozdu bornejském jen pro ni samu, ten nechť si zajede do šumav- ských borovin nebo slovenských bučin, na- dýchá se jejich vůně a poslechne cvrkot a vřestění všelijakých našich opeřenců; kdyby se mu snad zachtělo nějakého dobrodružství, nechť si dá inserát do novin — o nějakého lupiče není nikdy zle. Také po tropických lijavcích se mu nebude stýskat.

Bornejský prales zdál se mi vždycky velmi

smutným; až na zavřeštění nějaké nenalezitelné cikády, zakvičení neviditelné opice a zapísknutí kdesi ve spleti ukrytého pěvce, je ticho takové, že pověstné kostelní ticho je proti tomu pravou hospodskou rvačkou. Přitlumené šero jako při svitu olejové lampičky v pečevských katakombách tlumí naše kročeje tak, jako bychom se báli probudit ze

Břeh ostrova Borneo.

sna skřítky pralesa; vlhký vzduch mrtví pohyb plic, vháněje do nich s každým vdechem znoj okolí, jakoby otrávený kyselými výparý země i ovzduší. A potkáme-li náhodou domorodce, vychrtlého zimnicí, nebo jiným neduhem shrbeného, máme pojem o bornejské přírodě hotový. Z něho nevyburcuje nás ani nádherná panoramata, občas se otvírající před našimi zraky, ani hojnost vědecké kořisti, ani snad vábné prospekty, v nichž se nám kreslí budoucnost. Hluboký smysl pralesa pohltí nás cele a my dovedeme jen pokorit se mu až do nejmenších záhybů duše a na celé čáře připomínati si svou nicotnost a, kdyby nám při každém jakoby náměsíčním a

proto neopatrném kroku nenaškubl kůži ostrý bič rotanu, zahloubali bychom se do mysterií pralesa tak, že bychom snad nepozorovaně vydechli v něm naposled.

Mám pouze jedinou krásnou a veselou upomínku na nádheru tropického pralesa na Borneu; a i tu, zdá se mi, má veliký vliv předcházející čtrnáctidenní povodeň a tudíž

nedobrovolné vězení, neboť zajisté nemohou se zajížděky s loďkou do lesní houštiny za povodně ani zdaleka srovnati s volným pohybem po pevné půdě, byť i stále vlhkostí kluzké. Pravda, na Borneu vlastně všechny cesty se konají v loďce, ale pro Evropana je přece jen příjemnější míti pod sebou třebas i bahnitou, ale přece jen tuhou zemi místo rozšklebené zubaté tlamy krokodílů.

Ono miniaturní hnízdečko krásy je v samém středu ostrova, v předhoří srázů Müllerových hor, u města-vesničky dajacké Siotu. Po mnohých dnech, ponejvíce zbarvených šerostí olova, následoval den jako výlupek: jasná modř oblohy se třpytila v kapkách

rosy ještě neoschlé jako droboulinké perličky zasazené v tmavozeleném šatu, k němuž slunce tvořilo rozkošnou hlavinku; osvěžený vzduch se zachvíval radostným bzučením čilých rojů černavých mušek — zkrátka kdyby tam byl býval některý z našich lehce písících básníků, mohla naše literatura být o nějakou stovku ód bohatší.

Proto také uvítali jsme, přítel Pekárek, já, i naši malajští průvodci, kteří jsme po celý den skrčeně seděli v sampanu a napínali svaly veslováním proti vzduté vodě místy ještě silně rozvodněné řeky, s pokřikem prozrazujícím upřímnou radost, suchý kousek země, který nám Prozřetelnost z nesmírné útrpnosti poslala do cesty. Po dvounedělním kymácení v loďce nebo na zpuchřelé podlaze jizby naše těla se svobodně prohnula, klouby se srovnaly do svých čepů a není divu, že jsme okamžitě zapomněli jeden druhého, jakmile jsme vylezli na souš. Nevím naprosto, kam zapadl Pekárek, nepamatuji se ani za mák, čím se obírali sluhové až do večera, neboť jsem se doslovně zpil krásou onoho koutku tak, že jsem se vzpamatoval až za úplně tmy, a že teprve voláním jsem se dorozuměl se sluhy, kteří mne již vyšli hledat, majíce za to, že jsem zabloudil. A měli skoro pravdu.

Jen tolik se pamatuji, že návrší se uvedlo pasekou a loukou, na níž byla chajda na kůlech, jaké často bývají na místech, kde Dajaci neb Malajci se zdržují občas za prací. Od pokraje lesa shlížely na nás obrovské staleté kmeny bělavých Albizzií s plochými korunami, černajícími se guirlandami visutých

set létajících psů, kteří se tu prospávali z orgií minulé noci, ani dost málo se nestarajíce o to, že sluhové se snažili některého zasáhnouti kamením: avšak nedoletovalo ani do polovice kmene nehybných strážců, kteří svými hlavami vysoko převyšovali okolní les, měříce si hrdě jiné, stejně vysoké soupeře, na př. z čeledi Dipterocarpaceů. Neměl jsem příležitosti a lituji ve vzpomínce toho, že jsem neviděl tyto obry při gigantickém zápase s rozburácenou přírodou, když svými 80 metry se kymácejí se strany na stranu na prkovitých kořenech, tak jako obr z pohádky přešlapuje na svých mocných, neohraibaných nohách s jedné na druhou. A běda tomu, nač by padly: vše na padrt!

Již se otvírá vždy zelené ňadro lesa; vchod do chrámu je však porušen sveřepou rukou lidskou: na lučině bydlící Malajec a Dajaci z blízkého Siotu kryjí odtud své potřeby dřeva, vůbec se při tom nenamáhají odklidit stopy po rouhavé své práci: pahýly stromů, usekané větve, odrhnuté listí hnije pod mými kroky, jimiž rychle spějí dále. A ještě několik metrů, skok přes potůček, čiperně se kutálející pod malým vodopádkem a pěšinka se vine netknutým hvozdem, vyhýbajíc se spleti rotanu a korthalsií, aby za několik desítek metrů zanikla nadobro.

Dokonalý soulad zšeřelého podloubí uklidňuje nervy, ztišuje bolest v ramenech, loktech a kyčlích po denní lopotě a já usedám na vysokém kořenu odvěkého fíku, otci velké rodiny, abych se pohoupal na přirozené americké houpačce. Natažené lano nějaké bauhynie slouží mi za opěru pro ruce a já

Zákoutí ostrova.

zčista jasna vypukám v upřímný, dětský smích, uspokojen, jak jsem nebyl snad za celou válku a po ní jistě. Ale brzy tichnu, uvědomuji si, že do tohoto koutku patří jen bubláni potůčku, cvrkot cikád, tikot lejsků a chrčivé funění zoborožců. A dobře jsem učinil: v zápětí se ozval praskot větví, lomozně se blížící, a za ním prudkými skoky se objevil vzdušný skokan — veliká rezavá opice — ale jen na sekundu a již byla pryč, jak mne zhlédla. Zdálo se mi a pro sebe jsem přesvědčen, že to byl orang-utan, ale mohla to být také t. zv. nosatá opice.

Porušení klidu pobídlo mne dále. Těžko mluvit o nádheře nízkých palem s listy až 8 m dlouhými, halícemi tu a tam koryto bystřiny, ještě tíže porovnat pronikavou vůni alotonie, jejíž bílé kvítky jako sněhové vločky do spirály zkroucené protínaly temno lesní, jak opadávaly, a snad nejméně snadným je pochopit, proč vysílají okouzlující aroma a koho očekávají k hostině jemné hrozny žlutých vstavačů, jež se skromně krčí v houští lesního podrostu, obývající na šedé kůře lian.

A tak se toulám, okukuji, sbírám a laskám se se vším, co je okolo a zapadám nepozorovaně do místa, kde je bahnitá půda, kde stromoví zakrsává a řídne a kde se objevuje i travička a div světa: hustý podrost drobnějších i velkých konví hmyzožravých nepeuthesů. Viděl jsem je před tím i později často, ale v takovém množství a v takových sytých barvách nikdy. Říkají jim láčkovky a indomalajské končiny jsou vlastním jejich domovem. Do konvovitých listů spadává hmyz, utápí se v tekutině na jejich dně a listy tělíčka jeho vyssávají; některé konvice byly přes polovinu naplněny mrtvými tělíčky černých mravenců, kteří, zlákáni podobností pastí s květy a netušíce jejich potutelnosti, dostali se na jejich okraj, sklouzli a již bylo po nich veta. Tragedie v malém. Kdo z nás tuší, kde pro něj se skrývá past stejně nenápadná, ale stejně smrtelná — také malá tragedie — velkých tragedií jsou schopni jen velcí tohoto světa — o nich se píše; někdy jejich rozmar zaplatí tisíce a statisíce malých svými životy, tak jako jediný rozmar přírody zaplatily tisíce mravenečků v konvích láč-

kovky — pravý rozmar, protože láčkovky mohou žítí pohodlně i bez něho.

Zatím se slunce noří za obzor, kaloni (létající psi) opouštějí svou vzdušnou ložnici a křídla jejich hejn šumí ve vzduchu. Letí jako horda supů nad hlavou. A s nimi vynořují se již i drobní netopýři. Tak rád bych uviděl i jiné letouny, neboť Borneo má kromě ptáků, hmyzu a netopýřů i jiné letouny: veverky, ještěrky i žáby. Jejich »let« nelze ovšem srovnati s letem netopýřů a dokonce naprosto ne s pružností letu hmyzího, neb ptačího, ale vyjadřuje velmi zřetelně vnitřní touhu a schopnost vymanit se z blátošlapství a povznést se ne sice k azurovým výšinám, ale aspoň do vrcholu stromů, kde očekává veverky bohatá žeň oříšků a jiných pamlsků, ještěrky a žáby nepřeborná úroda hmyzu. Vlastně obráceně: právě snad ta okolnost, že jsou majiteli padacích aparátů, je svedla k tomu, aby lezly, kam jinak nepatří; nemohou totiž vylétnouti na strom — tam se musí vyšplhati — nýbrž jen spadnouti dolů, aniž by si pořádně nenarazily.

Nejznámější z nich je drak létací, ještěrka s dlouhými, rozšiřitelnými žebry, mezi nimiž je napjata kůže; v přírodopisech se často uvádí. Méně známými jsou létající veverky s koží napjatou mezi tělem a obojímí nohama. Nejméně pak je obecnou létající žába, která má prodloužené prsty a mezi prsty každé nohy rozepjatu blánu; při pádu roztáhne prsty, nohy přiloží ke stranám těla a tak zvětšuje padací plochu a nadlehčuje váhu.

II. Lidé.

Od popsaného návrší malou čtvrtodinku sampanem proti řece Kapuvasu za nízkého stavu vody je veliké dajacké město Siot, čítající podle odhadu v šesti barácích asi půldruhého sta (ne statisíce) lidí. Byli jsme překvapeni, neboť Malajci, nás doprovázející, mluvili stále o »negri dajak«, t. j. o dajackém městě, a zatím se nádherné domorodé město, sídlo mocného a krevžiznivého pohlavára, scvrklo na několik chatrčí, bázlivě se krčících za kmeny kokosových palem, a místo majestátního, krví podlitýma očima koulicího Vinetou jsme spatřili hubeňoučké-

ho staříka v rozedraných hadrech jakéhosi evropského policajta.

Byl bos, prošedivělý a již notně shrbený; patrně se mu nevedlo zrovna skvěle v životě. A to byl náčelník, kapala kampaň! Cožpak teprve jeho podřízení! Mnozí z nich

mládež bez fíkových lupenů sebrala se i se psy kolkolem, aby nás očmuchala.

A přece jest Siot mezi dajackými vískami dědinkou přímo elitní. V okolí je hojnost úrodné půdy, kde lze pěstovat všelikou zeleninu, rýži, banány, stromové brambory, třiti-

Domorodci.

jsou kostlivci, potažení koží, kteří se ještě nerozsypali. Muži kromě hadru kolem beder nazí, ženy sice v bělavých bluzách a strakatém sarongu, ale děrami prokukovaly všechny vnady mladých i starých jejich těl. Mladé se ještě stydlivě stavěly k nám bokem, staré krásky si nic z toho nedělaly; že měly zcela obnažené prsy, schliplé jako zvadlé listí, a

nu cukrovou, tabák, palmy, — zkrátka vše, co hrdlo ráčí; velikou překážkou jest všemu tomu — vrozená lenost a patrně i duševní otupělost, kterou s sebou přináší znojně podnebí a vleklé nemoci kožní, plicní a zimnice. Ale jinde v horách je ještě hůře: nebýt ryb v říčkách, již dávno by bylo pomřelo říďoučké obyvatelstvo středobornejské hornatiny

Domorodá vesnice.

hladem, neboť lesní plody a zvěř by nestačily je vyživit při nedokonalých nástrojích. Konečně také, co lovit? Lesy jsou tu pusté. Tu a tam nějaká laň, některý bažant nebo drobný zpěváček, sotva by zahnal hlad na delší dobu. Proto všude ta vychrtlost postav a přirozeně také malá odolnost nemocem.

Všichni obydlí jsou na kůlech, také siotské chatrče. Silné kůly podpírají dřevěné bedně, zakryté shora prkénky místo šindelů. Do prostřední chajdy, kde bydlí i náčelník, leze se po schůdkách, do jiných po žlábcích, vysekaných v trámci, asi tak, jako šplhají slepice na kurník. O čistotě se ani nezmiňují. Pospolitý život většího počtu rodin v jednom baráčku, v němž každá rodina obývá obyčejně jednu světničku — ani náčelníka nevyjímaje, nemá žádných tajností; co se vaří v jedné kuchyni, to se vaří i ve druhé: osolená voda s troškou zeleniny, jako baklažanů, melounů, okurek, papriky, závoru a se špetkou rýže, kouskem ryby. Drobné klepy jsou samozřejmě, neboť ženské jazýčky jsou stejné všude, o nějakou hádku ve společném dajakém činžáku není také nikdy nouze, řev a vrískot dětí, štěkot a rvačky psů doplňují krákaní drůbeže a nad oponou palem a chlebovníků piští pronikavé hlásky zelených papoušků, kteří tak tlumočí svou neviditelnou přítomnost.

Je stará pravda, že všechno lidské plémě

je parádivé: stejně naši divocí prarodiče zrovna jako my a my zrovna jako bornejsší divoši. My si potrpíme na cetky ze zlata a drahého kamení, na to však bornejský dajak nemá: jemu dostačí místo zlatého náramku s figurkami z perliček neb rubínu železný, mosazný či měděný drát, což jeho kapsa snáze unese. Proto si může několik otoček drátu dopřáti také třeba kolem ramenou, kolem hrdla nebo lýtka. Velké mosazné kruhy, táhnoucí lalůčky ušní až na klíční kosti, nebo vyřezávané dřevěné kolíky, propichující boltce ušní, snad by mohly býti podkladem pro zavedení nové pařížské módy v tomto směru. Mužů nevyjímám.

Na znalosti těchto všeobecně lidských nedostatků založili jsme také krytí svých potřeb: nějaké té drůbeže a vajec nebo předmětů pro sbírku — jiného bychom od jejich bídý stejně nemohli požadovat. Mnohá kráska nepotřebovala kartounu na suknicu za slípku nebo kohouta, ale rozhodně nebyla proti výměně zmíněného opeřence za šňůrku jabloneckých korálků nebo za plechovou krabičku od konzervy nebo čokolády.

V Siotu je zřízen také mohamedánský kostelík — přirozeně, jako všechny bornejské stavby, ze dřeva; dojíždí tam mohamedánský mullah z Putus Sibau, ale zdá se, že této jeho misijní stanici je to celkem lhostejno, kdo je drží ve svých spárech — oni stejně věří jen

ve své fetiši! Čunčata, pobíhající vesele kolem rozbité mešity a nečistými rypáky prskající sliny na její sloupy sotva svědčí o veliké úctě k Allahovi. Pro Dajáka je mnohem důležitějším než veškerá mohamedánská víra se všemi derviši, aby odněkud nevytlétl ledňáček, aby nezahoukala sova, aby neplaval po vodě zčernalý list — to všechno přináší určitě velké neštěstí, a proto je lépe se vrátit domů a jít až zítra.

Soudě podle jejich povahy, mám za to, že je Dajakům asi zrovna tak jako mohamedánské náboženství důležitá také víra křesťanská a že misionáře vidí rádi právě po tu chvíli, než od něho dostanou medicínu nebo nějaký dárek. Zdá se, že někteří lidé myslí, že mermomocí musí býti celý svět křesťanským — nemám nic proti tomu.

Zmíněný Siot patří dajakému kmeni Punan, který však nepředstavuje původního kmene bornejského. — Na Borneu jsou pro jeho rozsáhlost, neschůdnost a zaostalost ještě zřejmě patrné přesuny jeho obyvatelstva během dlouhých staletí, neboť jednotlivé složky obyvatelstva jsou i dnes dosti dobře izolovány horami, pralesy a řekami. Jako všude, i na Borneu byli prvotní, primitivní lidé zařazení do vnitrozemských, těžce dostupných míst, kde dokončují svoji pozemskou pouť jako mnohé kmeny indiánské, papuánské a pod. Jsou to první Dajakové, kteří se za dávných dob přestěhovali odkudsi ze Zadní Indie na Kalamantu a proto je jmenují též Kalamantany. Podél řek usadily se jiné kmeny dajaké, které poněmáhu jsou rovněž vytlačovány do vnitrozemí plemenem malajským. Za původní malajskou kolébku se považuje krajina Menangkabau na Sumatře, odkud asi kolem 12. století se vyrobili jako vosy na všechny strany, zaplavujíce veškero okolní souostroví, nic méně násilně než tatarské hordy kdysi zaplavily Evropu. Poněvadž je pak Borneo hned na ráně, patrně také bylo osazeno jedno z nejprvnějších. Že Malajci však zůstali jen při řekách a při pobřeží, toho příčinou byla jejich zchytralost, neboť to jsou tepny, kudy ústí vnitrozemský život, tu jsou střediska obchodu ven i dovnitř. Tuhé byly a časté šarvátky malajského panství s nejnovějšími

podmaniteli, Holanďany a Angličany, jejichž indické společnosti se snažily využít zámořského obchodu pouze ve svůj prospěch a pohltiti tak nerostné i rostlinné poklady ostrova. Jenže nerostné bohatství (zlato a diamanty) se záhy vyčerpalo, a rostlinné (koření, smola, rottan, ságo), nevzrůstalo, protože o racionální hospodářství se nikdo nestaral — a také evropští pánové ostrova se oň málo starají. Holanďané se spokojí jakýms takýms vykonáváním svrchované moci a o hospodářství projevují velmi nepatrný zájem, protože jejich pozornost a kapitál obrací se do příhodnějších poloh: Jávy, Sumatry a Celebesu. Poněkud lépe stará se o svou osadu Anglie, které náleží severní pětina ostrova; také proto hospodářský stav obyvatelstva anglického Saráwaku je lepší než poddaných holandských.

Malý zájem Holanďanů dovoluje velkou migraci Číňanů, kteří poněmáhu obsazují veškery obchod a průmysl tam, kde se ho ještě nezmocnili. To jsou asijské Židé, kteří se rozlézají nepozorovaně do všech koutů Asie a samozřejmě i do Evropy. Vzpomeňte jen, co Číňanů jsme viděli roztroušených po Sibiři, a je známo, že mnoho Číňanů bylo i v evropských městech ruských, jako v Moskvě a Petrohradě. Vnikají nezadržitelně všude a svou bezohledností, pracovitostí a skromností v tělesných požadavcích představují drtivou moc, která hrozí zdeptati domorodý živel kdekoliv, kde se ukáže národohospodářsky méně vyzbrojeným. Číňan by nám také mohl být v těchto směrech opravdovým vzorem, jak dělníkům, tak podnikatelům.

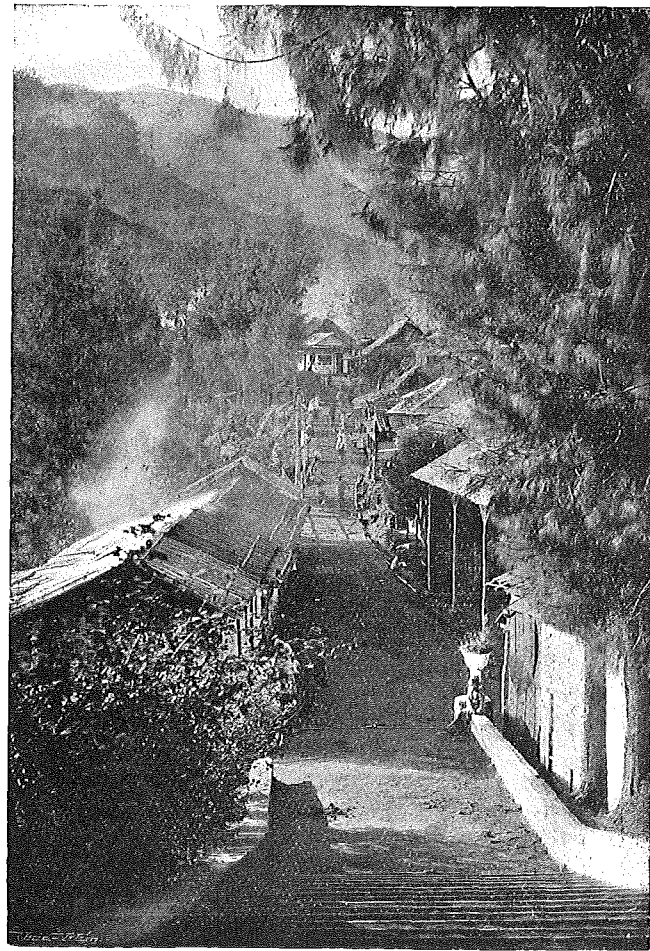
Skýva chleba je na Borneu tvrdá, snad tvrdší než kde jinde — ale, kde není chléb o dvou kůrkách? Je těžko počínat hospodářsky něco tam, kde jedinec byl by v podnikání osamocen. Proto postrádá Borneo také vůbec větších národohospodářských podniků. Jeho půda, jak již řečeno, je velmi úrodná, jeho zásoba lesního a to často velmi hledaného a drahého dříví je obrovská — a přece kromě několika plantáží v přímoří a kromě několika pil tamže, kteréžto podniky leckdy jen životří, jsou veškeré takovéto podniky jen náhodným diletantstvím. — Jedná

se zajisté o vývoz, protože domácí obyvatelstvo kryje své nutné potřeby výsledky vlastní práce. Nebude jistě ani Malajec ani Dajak dovážeti dřevo na stavbu své chýše, když hned za plotem rostou stromy ve výběru, na jaký si jen vzpomene. Ostatně musí býti ve svých chutích velmi skromným, protože nemá téměř, zač by moderní potřeby, jako tabák, pamlsky, občerstvující nápoje, mýdlo, obuv a jiné, pro bornejské poměry postradatelné statky, platil. Lehko, třebaš nuzně býti živ, to je zásadou indonésijského obyvatelstva bornejského, od níž je málo výjimek. Podnikavost je právě schopností, vyhrazenou Číňanům, a to jsou štiky, které tu a tam hnou shnilými vodami bornejského ráje. Přiveze-li čínský obchodník na svém parníčku do vnitrozemí barevné kartouny, smrduté voňavky, vybrakovaný porculán, nějaké trety, pak srdce v líném těle domorodce přece jenom

vykoná za jednu hodinu o jeden tep více a snad si zasadí ještě 10 kaučukových stromů, snad porazí 10 stromů na rozšíření svého políčka, aby si ony cetky pořídil.

Není tudíž Borneo jako prý bývají rovníkové končiny místem blahobytu. Marně by ten, kdo věří všelijakým povídkám o tropických zemích, oplývajících strdím a mlékem, obkročil rovník v Pontianaku a myslil, že se pro něho rozkolébá nejen Borneo, ale celý svět. Ale i z Bornea lze vytlouci bohatou skývu chleba — jednotlivec však zapadne do jeho bažin bez naděje na návrat k lepšímu. Ostrov potřebuje obrovské, silné kapitálově, cílevědomě, krok za krokem postupující organizace a pak bude kapitulovat.

Nechci říci tím, abychom my se o to pokusili, — bylo by to zbytečné. Zdá se, že všelijaké pokusy kolonisační, které by snad na 5 a 10 let byly dobrodiním, jsou milejší

Horské sídlo »Tosari« na Jávě.

než založení díla ve velkém, pro budoucnost. Nemyslím snad tím přímo Borneo, mním kolonisační vůbec. Jen jedno podotýkám, a ze všeho chování se ciziny je to úplně zřejmé, že nikde na nás s otevřenou náručí ne-

čekají a že budeme někdy těžko hledat místo, kde by naše nadprodukce obyvatelstva sklonila hlavu, ačli ovšem nepomůže tu depopulace.

+

VZPOMÍNKA NA JÁVU JAROSLAV BOHÁČ

Bývá to dosti často v rodině: jeden sourozenec je chudší než kostelní myš, zatím co druhý oplývá nádherou a blahobytem, často jen proto, že cizí oko se zálibou na něm spocínulo a uznalo ho za vlastní. Takový jest též poměr mezi Jávou a ostatními ostrovy indomalajského archipelagu. Jáva je oním vyvoleným děckem, které se vždy shlíželo v lesklé hladině pýchy holandských kolonisaátorů, zatím co druhé ostrovy a zejména sousední Borneo, největší ze všech, byly a jsou oním otrhaným chudákem, jenž vyhnán do světa na pospas cizině. A jiné ostrovy holandské Východní Indie počínají se již těšiti macešské přízni svých pánů, jen Borneo je dosud popelkou, nehodnou povšimnutí.

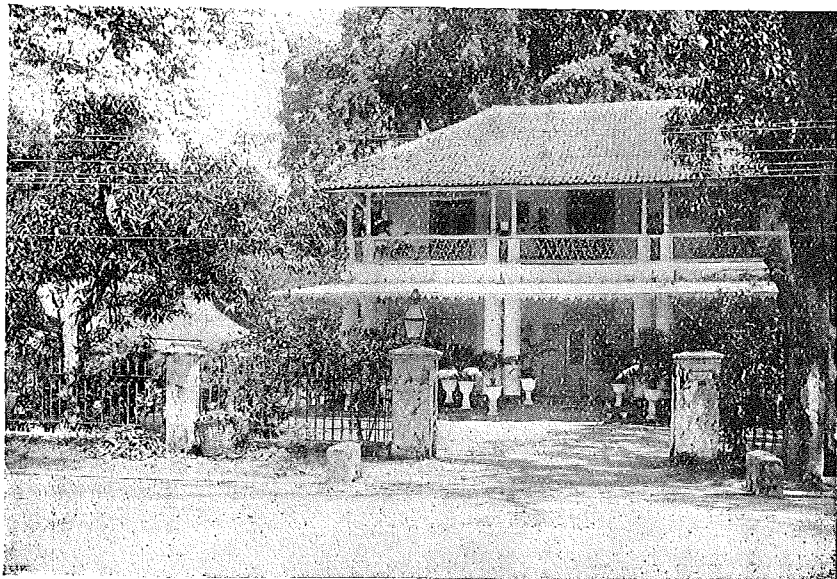
Zato Jáva je skutečným rájem; je opravdu naprosto vhodným toto její pojmenování prof. Dominem a Danešem, a kdo jednou navštíví její rajskou oblast, tomu do smrti se bude o ní snít. Není to ovšem ráj Adamův, kde nebylo žádných strastí — Jáva má zajisté svůj rub a snad ne jeden, hned několik: ani na ní nemůže nikdo požadovati, aby rodila zadarmo, též ona jest bohatým semenišťem různých zimnic a pobřežní města její každou chvíli hrozila morem, nevědomé obyvatelstvo úpí v područí nesevědomitých domácích i cizích vykořisťovatelů, pracujíc často za nepatrný groš v rovníkovém úpalu do zdechnutí. Pro cizince je to na pohled ráj a pro plantážnické a obchodní naboby je to ráj skutečný. A tak, poněvadž na chudáka hůl být musí, našla se na něho i v ráji jávském.

Sedíce pohodlně v kupé expresního vlaku (přirozeně u okna), vyjedeme časně zrána

z rušné již Surabaje. Ještě jednou se nám mihne v dálce moře, žhavé odraženými paprsky slunečnými, a za ním se zabělají v jeho zrcadle skály ostrůvků Madury, ale již mizejí jako křídélka báchorčného modráška za prvními vískami, jak se rychlík uhýbá k západu. Obyvatelstvo časně vstává. Chýšky dřevěné nebo z mazanic nebo i z cihel a kamene dýchají přívětivým kouřem, valícím se komínem, obyčejně však dveřmi a okenními děrami; jimi vykukují rozespálé ještě obličejové neposedů, kteří pro bujnou krev nevydrželi na rohožkách, rozprostřených na hliněné podlaze a zdraví vlak stejně, jako neposedové naši. Jak projíždíme vísku za vískou, sledujeme také postup hospodářského života od samotného rána až po samý večer. Vidíme jak domorodci, muži i ženy, často s dětmi na boku, přes ramena s velikými motykami, s jakými srpy anebo s noži a s denním proviantem v taškách z pandanového listí ubírají se za prací do cukrových plantáží, podle jejichž nepřehledných ploch projíždíme v prvních hodinách cesty přes Jávu. Jejich husté porostliny vysoko přečnívají pracující lid i soumary, ba i pojízdné miniaturní lokomotivy, které svázejí její nařezané hole do továren. Bujný růst třtiny je důkazem, jak vhodné místo bylo pro ni vyhledáno (Jáva stává se produkcí cukru třtinového světovým konkurentem) a jak bohatě se odměňuje za námahu jí věnovanou, ne bohužel dělníku, ale tomu, který ho často s knutou ještě v ruce pobádá k hbitější práci! A přece Javanci jsou snad nejpilnější rasou malajského kmene, ale i toho je málo kořistníkům, kteří za několik let hledí nahromaditi bohatství pro celý svůj

život a ještě pro potomstvo. Rovněž tabák vykazuje svůj bujný vzrůst a skýtá bohatou zeň. Poněvadž půda patří šmahem velkostatkářům, postrádáme ve vých. Jávě jakékoliv rozmanitosti v pěstění plodin. Jednotvárnost jest tam ještě horší než na př. v našem Polabí nebo na Hané. Teprve po několika hodinách jízdy, k poledni, asi okolo Surakarty, krajina se mění okolo nás, ale jen v tom směru, že lány cukrové třtiny na rozsáhlých rovinách ustupují kokosovým hájům, pokrývajícím volný prostor na několik dalších ho-

Mimoděk vstáváme se sedadla a stáčíme se za rozkošným divadlem, jež širokým obloukem objíždíme, ještě vzhledneme za ním z okna na rozloučenou, ale vtom zajedeme za nový svah a pohádce je konec. Kolem zase nekonečné kokosy v řídkém, slunném porostu, a tu a tam proťaté nějakou vískou nebo městečkem, až dávno po obědě vlak se vyzouvá ze zoufalé již jednotvárnosti kokosových plantáží. Následuje sféra rýžových polí. Překročili jsme již polovičku délky Jávy, slunce začíná se naklánět k západu,

Evropský dům.

din jízdy. Také dříve vzdálené a rozházené pahrbky a skalní útesy seskupují se blíže k nám a na severní straně objevuje se v dálce před námi dýmající kdesi za kopcem tovární komín. Není to tovární komín, ale je to šedavě bílý dým, který se s neporušitelným klidem vznáší k nehybné obloze z kráteru Merapi. Mineme pahorek, a hle, vznešený kužel sopky vévodí lesům kokosovým — vše nám zmizí, na vše zapomeneme, jen se vpíjíme v její velebnost a krásu, s jakou se zvedá ponáhlu na širokých bocích z kotliny, na jejímž druhém svahu Merapi objíždíme. Hltáme očima ony šťastné porosty kokosovníků, které halí její lůno v zelený háv, vylézající jí až k prsům, ba snad po hrdlo, a jen tmavě šedé skály jejího vrcholku převyšují sytě zelený úbor, jímž ji matka příroda okrášlila.

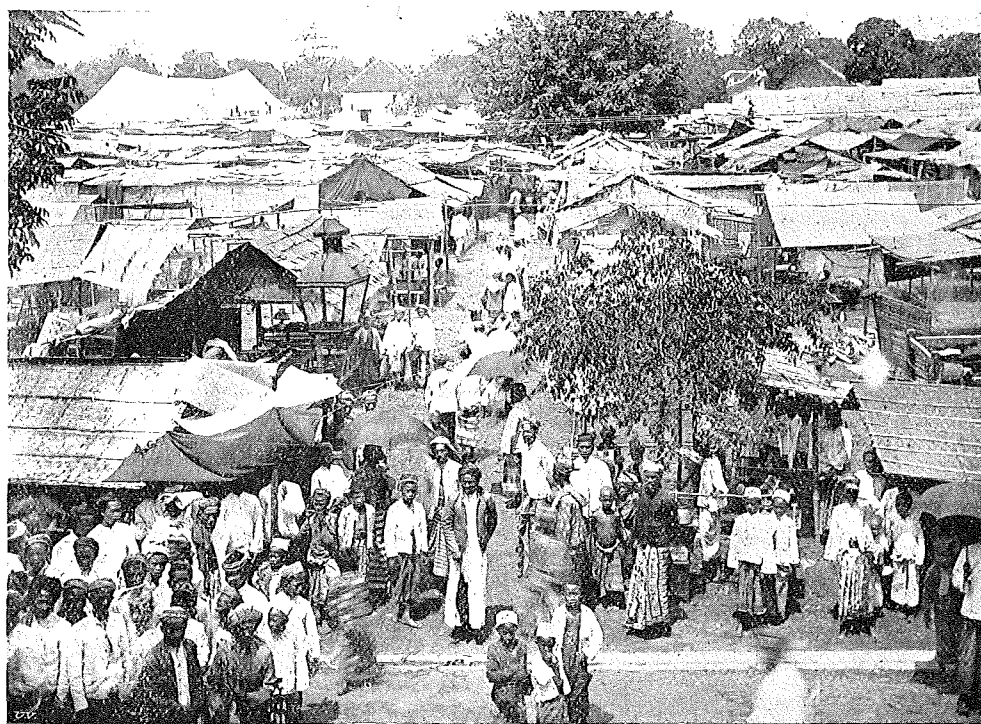
vlak vine se hadovitými zákruty na ostrých svazích úžlabin, tu a tam zabočí po vysokém mostu na druhou stranu a my honem letíme k protějšímu oknu, aby nám nic, docela nic neuniklo, neboť chvilka je drahá a — never more — nikdy již se nevrátí. Zlaté vlasy sluneční mihotají se na smaragdových úbočích, posetých tisíci drobných rýžových poliček, aby se hned vedle vykoupaly v jasných plochách umělých rybníčků nebo aby závodily se zlatem dozrávající či dozrálé rýže. Tak se tu splétají veškeré fáze jejího pěstování, že máme před sebou pravý kaleidoskop, zkrásnělý ještě nádhernými necivilizovanými kousky pralesa na vrcholech kopců a rozmanitými palmami pěstovanými s ovocným stromovím po mezích a v sadech. Jsme tu v jávské obilnici, která nezná zimy, která

nejméně třikrát za rok dává větší výnos než který dávají obilná pole u nás pouze jednou. Kdo by se proto divil, že Jáva patří k neobydlenějším krajinám na zeměkouli, že v mnohých jejích krajích postupuje hustota obyvatelstva daleko přes 400? Každá šlépěje svahu jen trochu přístupná zavlažení je pečlivě obsazena, pečlivě a hluboko prokopána a zmrvena. Bystřiny slétající prudce se skal zarážejí se o pracovitou lopatu domorodcovu. Ta je rozděluje na jemné potůčky, které osvěžují na všech stranách vždy žíznivé rty plodné půdy buď vyprahlé úrodou již vydatnou nebo lačné v záchvatu mateřské plodnosti. Nakonec, nebyl-li snad tišivý obsah potůčku vyssát až na dno, sbírají se kdesi na dně údolí jeho skromné a ušpiněné zbytky k línému běhu svým korytem, aby v cestě své k moři aspoň ještě jednou zúrodnily nastražená polička. Kdyby nebylo však dobrotivé péče všemocné máteře přírody, ani kapka vody v potůčku by nedospěla konce své pouti; vydatné lijavce jako všude v končinách monsumů udržují plodností přímo šilící ňadra zemská v pravidelném rytmu životním.

Slunce zašlo, krajina zmizela téměř rázem v nočním tempu, sem tam blýskne se ve ves-

niče světýlko, vše se ukládá ke snu a také dnešnímu našemu putování je konec, neboť zanedlouho vlak se vřítí do stanice bandungské, kde je pro dnešek náš nucený cíl. Neboť, jako jinde dole v Asii, také na Jávě jezdí vlaky (i expresní) jenom ve dne. Málo toho pamatuji z Bandungu. Drožka dovezla mě do jednopatrového hotelu na bazaru, zařízeního jakožto přední hotel se vším pohodlím takových tropických ústavů, a po vykoupání a pojedení podíval jsem se na různorodou chášku, ovládající bazar. Nic zvláštního. Ráno znovu do vlaku a opět na pout do Batavie. Cesta je dvojitá; buď jihem přes Buitenzorg nebo severem, místy s výhledem na Jávské moře. Protože jsem měl s sebou sluhy, které jsem chtěl vysadit v Batavii na loď, aby se vrátili domů na Borneo, použil jsem přímé cesty severní, ačkoliv jsem celou duší tíhl k tratí jižní, protože na ní leží hlavní město celého souostroví a zároveň hlavní město všech botaniků světa, Buitenzorg.

Unaven dojmy minulého dne, neboť při veškeré dopolední jednotvárnosti krajiny bylo jich příliš mnoho, nevnímám jsem již po zbytek cesty vše s důkladností předchozího dne. Krajina hornatá, rozkošná: Pole se stří-

Bazar na Jávě.

dají s lesními porosty. Rýže, cukrová třtina, batáty, tu a tam jakési rostliny luštinaté, jakási zelenina, kolokasie nebo ananasy, jindy zase lesy teakové, háje chinovníkové se střídají se stromky a keři kávovými a čajovými, tu zahlédneme hnědé tobolky kakaoovníku, po druhé černé lusky vanilky a zase kolem nás přeletí různorodý ovocný sad. Vyjedeme z posledního tunelu a před námi hluboko pod nohama opět moře, ale kalné jakési, jakoby nakažené nezdravotou okolního kraje batavského. V serpentínách se rychlík zkrucuje níž a níž, tu a tam nevlídným zrakem přeměříme žlutošedou rovinu, na které téměř bez návršíčka, nesouladně, rozervaně se kupí největší jávské město a jeden z velmi důležitých přístavů světa — Batavie. A ještě chvíli a ocitáme se v evropském předměstí Weltevredenu.

Batavie jest sice městem malajským, ale jest jako všechny přístavy v koutech jihovýchodní Asie přeplněna Čiňany, kteří i tu se vyšvihli na dominující živel, zatím co Javanci sami tvoří třídu služebnou a zaměstnaneckou. Evropské obyvatelstvo, pokud je na Batavii odkázáno (úřednictvo, obchodnictvo, peněžnictví), uchyluje se po práci do

předměstí, hlavně už do připomenutého Weltevredenu, aby dalo plicím vyčichnouti od protivných rybích, kožních a jiných přerůzných a veškrze protivných zápachů vlastního přístavního města. Batavie, ani její předměstí nepředstavují ničeho pozoruhodného, kromě štvance lidí o denní chléb a mamon. I široké ulice Weltevredenu, po lijavci na chvíli čisté, brzy však znovu pokryté žlutošedou vrstvou prachu, neposkytují valného osvěžení, třebaže evropské vilky, obklopené zahradami, poskytují dojem přepychu. Proto jsem byl opravdu rád, když jsem své sluhy odvezl drožkou do Tandong Prioku, vlastního to přístavu batavského, a posadil je na loď směřující do Pontianaku. Pak jsem byl volný, zbývalo jen obnovit visum na anglickém konsulátu; dal jsem sbohem čínskému hotelu, v němž jsem byl ubytován o čínské stravě (na tu jsem byl již ostatně zvyklý) a haida do ráje botanického v Buitenzorgu (čti Bajdencorch). Popisovati jej nebudu, neboť jistě každý přečetl jeho vyličení v díle »Dvojím rájem« Daneše-Domina a kdo tak neučinil, nechť to dohoní. Škoda jen, že to není blíž k nám!

ZAS PO LETECH V EVROPĚ RUDOLF RAŠE

Ve tři čtvrti na osm večer pátého října 1920 vyplula naše »Legie« z portsaidského přístavu do Středozemního moře. Po prvé pluje v evropských vodách. Narodila se v Japonsku, zkušební jízdu provedla do Sev. Ameriky, plula i africkými vodami a nyní navštěvuje čtvrtý díl světa, který jí má zůstatí už domovem.

Mají své osudy i lodi.

Evropa nás vítá velice chladně. Studený vítr a silná kačka na širém moři. Jest to snad už předzvěst toho ne příliš vřelého uvítání nás posledních i doma? Ale to nic. Zvykli jsme si na zimu i na horko, na květy i na kulky, kterými nás vrtkavé lidstvo občas ví-

talo. Sneseme i dočasný chlad evropského moře a domácích lidí.

Jen to sluníčko zapadá ve své obvyklé nádheře do zvlněného svého lože. Bude se nám stýskat po těch krásných západech na moři. Pochopili jsme za tu dlouhou cestu dobře, proč na válečných lodích jest okamžik západu slunce starou, vznešenou ceremonií, kdy všecko stojí v pozoru, hudba hraje modlitbu a hymnu a vlajka tiše klesá dolů.

Je to hold zapadajícímu slunci, pánu moří a věrnému ukazateli cesty v širých vodních pláních.

Příští dny teploměr klesl na 21 stupňů, teplotu pro nás už hodně nízkou a jednotliví

Sopečný kraj.

choulostivci nesměle začali doplňovat naši tropickou uniformu, sestávající jen z plavek a opánků, přidávajíc postupně buď spodky nebo blůzy, nebo docela oboje.

Osmého října na severovýchodě se ukazuje břehy řecké.

Devátého se počasí umoudřilo a je hezky. Plujeme podél ostrova Korfu. Bílé, bezlesé skály svítí v jasném slunci mezi modrým nebem a modrým mořem.

Městečka tulí se mezi skalami jako ovečky ve stínu kamenů.

Mohutné masivy albánských hor s vinoucími se serpentínami bílých cest po jejich stráních, četná sídla, ukrývající se v zeleni stromů, hrají v zapadajícím slunci všemi odstíny barev od jasně fialové až do temně modré.

A ticho, až nápadné ticho vládne na moři i na zemi.

Nepotkáváme žádných lodí. Jen tu a tam v dálce rybářský člun jako zabloudilý pták pomalu otáčí svou plachtu po větru.

Následující den, desátého, začalo silně »široko«. Bílé hřebeny zas běhají jak splašení koně po zelených vlnách.

A naše »Legie« pospíchá k severu také jako kůň, který cítí svou maštal na blízku. Prší a nevidíme nic, než zelené vlny s bílými hřebínky.

A příští ráno podivuhodným obratem větru mění se široko v bóru studenou, fičící, padající jako dravec s velebného Velebitu do moře.

Plujeme známou cestou, kterou jsem tolikrát plavával za své služby u námořnictva.

Poznávám po letech jednotlivá města po charakteristických kampanilách, majáky, přístavy. Ale mnoho se také změnilo za ta léta. Jen moře a skály zůstaly stejné.

Pola, Pirano, Isola objevují se a zase mizejí jako ve volně jdoucím kinematografu. A daleko na severu svítí Grado a Aquileja pod růžovými horami.

A konečně zatáčíme do terstského přístavu, proti dující boře, která se ze všech sil stará, aby první krok na evropskou pevninu byl co nejobtížnější.

Hrozí rozbít loď o molo, a div, že se jí to nepovedlo.

Je to těžký manévr přistávací.

Terstský přístav je vlastně volná rejda, chráněná umělými vlnami proti vlnám ze širého moře, ale proti boře, která se řítí od břehu, je špatně chráněná.

Konečně jsou silná drátěná lana upevněna na sloupech na molu a parní rumpál usilovně pracuje, aby loď přitáhla.

Ale bora je silnější než silné lano, a to praská jako špagát a jeden bratr udeřen

prudce přetrženým lanem, klesá s výkřikem na zem.

Na štěstí chytilo mu lano jen nohu a zlomilo mu ji. Poležel si pár neděl a je zdrav. Kdyby ho bylo seklo výše do života, do prsou nebo do hlavy, byl by první krok na pevnou půdu v Evropě zaplatil životem.

Konečně po nadlidské práci stojí »Legie« pevně, nepoškozená, u mola.

Na břehu stojí naši vojáci »domáci«, na palubu přichází gen. konsul Šeba a jiní uvítat nás.

»Grant« je hlášen na zítřek. Zas jsme jej předjeli. Kapitán jeho by byl prohrál Mailant, kdyby se byl s námi sázel.

Šli jsme na zem. Protivná bora a ještě k tomu se studeným deštěm, div nás nepřerazí.

Prohlížíme »naše« hangáry, informujeme se o poměrech doma, o obchodech našich, o požáru naší bavlny, prohlížíme si skladiště zboží »Dálného Východu«, které zde na dešti rezaví, jedeme do města do kanceláře Centrokomise . . . zkrátka jsme už zas v kole.

Neunavný bratr Šíp konferuje, prohlíží, kontroluje, jako by se byl vrátil z Kolína do Prahy.

Prožil jsem kdysi v Terstu půl roku jako vojenský lékař a i později jsem tam byl mnohokrát.

Jdu s Párfusem si prohlédnout město. Protivná bora nám kazí náladu. Těžko se v ní chodí. Ale města jsem skoro nepoznal. Mnoho je přestavěno, celé ulice změněny.

A i obyvatelstvo je jiné.

Plno italských důstojníků a vojáků. Plno lidí, přestěhovavších se sem z Itálie.

Trosky vyhořelého »Balkánu« svědčí o tom, jak fašisté ochraňují italský ráz města.

A při všem tom shonu a zdánlivě plném životu na ulicích cítíme, že chodíme v umírajícím městě.

V přístavu stojí uvázáno plno lodí, rezavících, mrtvých. Hangáry jsou pusté.

Život Terstu, po odříznutí jeho od zázemí, prchá.

Jen ve staré tratorii »Antica bona via«, kam jsme před 25 lety chodívali, je živo jak bývalo.

Druhý den přišli na naši loď krajané, ná-

vštěvníci veletrhu terstského, několik krajanů v Terstu usedlých, kteří si strašně naříkali, ale kdo nepřišel, byli zástupci čs. žurnalistiky a čs. úřadů.

Nepochopili doma, že okamžik, kdy po prvé v historii přistane naše loď pod čs. vlajkou, se nikdy už opakovat nebude.

Neuvědomili si, že fakt ten je historický a že je jistě důležitější, než nějaká provinční slavnost doma nebo řeč nějakého matadora na otvírání některé výstavky.

Inu propásli to!

A pak jsme si čtyři kamarádi sedli na rychlík a jeli domů.

Jako obyčejní pocestní.

Vždyť teď vítání doma se stala beztoho už chladnou oficiální povinností.

A když jsme se časně ráno dívali oknem do jihočeské krajiny s čistými domky, s uválenými cestami a příkopy, stromořadími a lukami, lesíky a zoranými poli . . . mlčeli jsme všichni a tlačilo se nám něco do krku.

Inu krev není voda.

A po šesti letech vidět zas naši typickou vesnici, topoly na hrázi, kluka, křičícího z plných plic na pasoucí se krávu, okaté děvče, věšící prádlo . . . zkrátka vše to tak známé od dětství, své, přes svou zdánlivou podobu přece jen od cizího odlišné . . . to chytne za srdce i nejchladnějšího z nás. A člověk cítí a i pozná, že slovo vlast není prázdným pojmem, ale že za ním je realita toho složitého komplexu dědičnosti, vlivu podnebí, vzpomínek i práce generací, který vytváří tělesné i duševní vlastnosti toho celku, kterému se říká národ a který je vázán na určitý kus země.

Není to sentimentalita, není to nalhávaný cit.

Je to hluboko v nás, to spojení se zemí, v níž žili, pracovali, za níž bojovali naši předkové, v níž žijeme a pracujeme my a v níž budou žít naše děti.

A těm, kteří žijí odervaní někde jinde, daleko od ní, zjevuje se aspoň ve snech, jako zaslíbená, ale ztracená země jejich.

A rychlík letí jižním krajem, pak Benešov a už se objevuje v dáli dým, zahalující Prahu.

Praha, nádraží, ženy, dcerka, příbuzní, dr. Eisenberger a Obrovce.

Hubička, nějaká slova, krátké loučení s kamarády a autem domů.

Ještě dnes mi žena vytýká, že prý jsem přijel, jako bych se byl vrátil z výletu do Krče.

Inu už to tak bývá, že silný cit nemá slov, ať je to bolest nebo radost.

+

PŘÍCHOD 1. PLUKU DO PRAHY ARNOŠT CECHMAJSTR

Po vstupu na území československé republiky v Horním Dvořišti, nasedli jsme opět do vlaku a odjžděli jsme dále k Českým Budějovicům, kam již odjeli také naše dva vlaky XIII. transportu (Yonan-Maru). Se zájmem pohlíželi jsme do pahorkaté krajiny, kde ještě místy ležel sníh. Do Budějovic přijeli jsme před polednem. Na nádraží hudba, čestná rota, Sokolové, ženy v národních krojích. Zkrátka bylo to »slavné« uvítání. Mnozí bratři z tohoto kraje shledali se již zde se svými příbuznými. Po obědě prohlédli jsme si město. Teprve večer odjžděli jsme ku Praze. Minuli jsme Veselí-Mezimostí, Tábor, Benešov, poslední již pozdě v noci, neboť jeli jsme velice pomalu. Přes pozdní dobu na všech nádražích očekávaly nás zástupy obecnstva. Někde vítali nás s hudbou, jinde opět pěvecké sbory zpěvem.

Znavení útrapami cesty, zimou i dojmy, usínali jsme při drkotání vlaku. Neměli jsme však klidu. Na každé stanici musili jsme z vlaku ven, nuceni odpovídati na tisícero otázek. K ránu únavou zmožení, nereagovali jsme již na volání slávy a zahaleni v pláště, podřimovali jsme. Na jedné stanici několik žen přišlo nás vzbudit s výčitkami: »Vy zde spíte a my již dva dny a dvě noci vás čekáme!« A tak nám nezbylo než vstát a »bavití národ«. Na všech místech, kterými jsme v noci projížděli, nadávali občané svorně na Pražáky: »Oni ti páni v Praze vás tam musejí mít v 10 hodin dopoledne a my vás můžeme vítati v noci!« Ráno, ještě za tmy, projížděli jsme bez zastávky stanice. Jen hudbu jsme zaslechli a volání pozdravů.

»Už jsme zas doma pod naší střechou.«

Ale vzpomínky naše často zalétnou tam daleko do Ruska, do Sibíře, a nejčastěji snad na tu širou pláň mořskou, po níž nás naše »Legie« dva měsíce nesla.

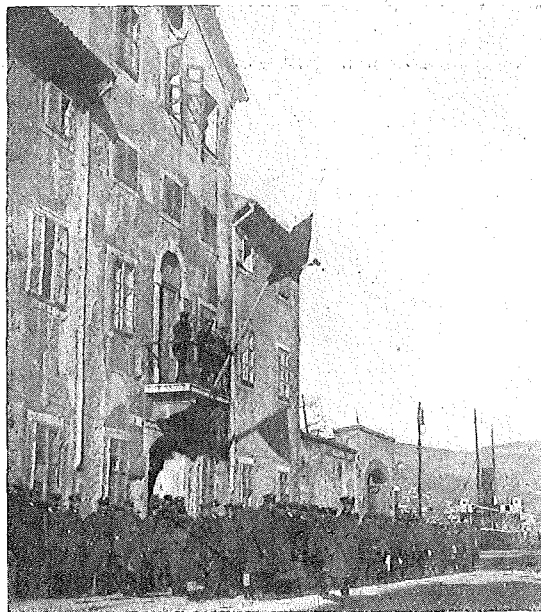
Vjíždíme do vršovického nádraží (bylo to dne 2. února 1920), kde očekávají naše vlaky zástupy příbuzných. Po krátkém občerstvení vyjíždějí všechny tři vlaky za sebou. Projíždíme tunelem a již vjíždíme do nádraží Wilsonova. Naše tlumoky byly nám naloženy na vozy. Oblečení v pláště — bylot' sychravé a chladné počasí, — se svými puškami, byli jsme připraveni k rychlému vystoupení z vlaků, které v krátkých intervalech za zvuků národních hymen vjížděly pod skleněnou klenbu.

Na nádraží stála čestná rota 22. pěšího pluku se dvěma posádkovými hudbami. Pre- sident republiky pro churavost byl zastoupen br. ministrem dr. Benešem. K uvítání dostavil se ministerský předseda Tusar, ministr národní obrany V. Klofáč, náčelník hlavního štábu gen. Pellé, generální inspektor Ma- char, ministři: Habrman, Houdek a Sonntág, zástupcové města Prahy, ČOS., DTJ., depu- tace pluků a důstojnických sborů.

Vystupujeme rychle, řadíme se a velitel pluku pplk. Kutlvašr hlásí se ministru národní obrany, náčelníku hlavního štábu a ministru Benešovi. Před 11. hodinou vyšli jsme s naší hudbou v čele a s historickým praporem z nádraží a procházeli hustým špalírem občanstva a spolků, nadšeně pozdravováni. Lidé všech vrstev vítali v nás tak dlouho čekanou sibiřskou armádu. Hrdlo se mi stáhlo při pohledu na jásající davy. Myslím, že ostatním bratřím nebylo jinak u srdce. Před- mět naší dávné touhy — Praha, slavný pochod po Václaváku, jak jsme si jej kreslili před lety v Kyjevě, na Ukrajině a v Sibíři,

stal se skutečností! Krátce po jedenácté hodině stanuli jsme na památném Staroměstském rynku před pomníkem Mistra Jana Husi, jehož jméno jsme nesli se slávou světem. Před pomníkem byli shromážděni členové vlády, Národního shromáždění, zástupci cizích států a žurnalisté.

Následují krátké povely, hlášení pplk. Kutlvašra ministru Benešovi, který zastupoval p. presidenta. Dr. Beneš v průvodu mi-

Vojenské velitelství v Terstu.

nistra nár. obrany Klofáče, gen. Pellého, gen. insp. Machara, pluk Husáka a Šnejdárka přichází k slavnému praporu České družiny, který líbá. Pak přehlíží pluk.

Ministr Beneš oslovil nás takto:

»Drazí bratři! Jménem presidenta republiky a jménem celé vlády vítám vás, první pluk sibiřské armády, a ve vás celou sibiřskou armádu vůbec, vše, srdečně a s pohnutím do osvobozené vlasti!«

Potom tlumočil nám osobní vzkaz presidenta republiky:

»President vás vítá, že jste konečně doma s námi. Je mu líto, že nemůže přijít sem k vám. Vzkazuje vám, že vzpomíná s radostí svého pobytu mezi vámi na dálné Rusi, má vás rád a důvěřuje vám. Je šťasten, že se vyplnilo, co vám slíboval, a k čemu vás vyzýval: osvobození národa a státu českosloven-

ského. Dostal svému slovu a slibu, jako dostáli jste vy slibu svému. President je s vámi navždy spojen tím společným úsilím a jeho velikým úspěchem. Vydobyli jsme svobodu a nezávislost, a tu svobodu a nezávislost si udržíme, upevníme, vybudujeme. Vzpomeňme společně s láskou a vděčností našich padlých bratří! Pozdravujte ode mne své drahé, přátele a známé. Nedejte se mýlit těmi, kteří si ještě neuvědomili, jak veliké ví-

tězství jste národu svou krví vydobyli a řekněte jim, že republika a demokracie je vírou v ideál, bratrství a povinností k oběti. Ta oběť teď v míru znamená práci v zájmu celku.«

Ministr br. Beneš pak pokračoval ve svém uvítání:

»Chápu, s jakými pocity vracíte se do vlasti. Vždyť prožili jsme to my všichni, kteří z ciziny nyní do svobodné vlasti jsme se vrátili, a všem vám v hlavě projela jistě v okamžicích pohnutého vašeho návratu v několika rysech historie těch pěti strašných let: Jako otroci spoutáni rakouskými pouty odešli jste na rakouskou frontu a prožili tragiku a vnitřní krizi člověka, jenž jde sama sebe pohřbívat. Dostali jste se k přátelům na druhou stranu; ale naše veřejnost ještě ani zdaleka nezná ty strašné chvíle, které větši-

na našich sibiřských hochů musila zažít ve svém zajetí, dokud nebylo jim dovoleno jít znovu na frontu a mít tak právo dát se zabít kulkou nebo popravít provazem ve jménu svobody, práva a demokracie. Nová krise a nová tragika, jež v těchto těžkých okamžicích zklamání a často zoufalství a zase naděje a radosti prošla vašimi těžkými chvílemi života a již sotva kdo dnes dovede pochopit, kdo jí neprožil. Zažili jsme to stejně my ve Francii a Itálii, jako vy v Rusku. A pak nastal radostný boj na frontách a doba úsilné organizace vojenské, již vy stáli jste v Rusku v čele a v níž měli jste právě vy nepopíratelné prvenství. Hájili jste na sibiřských pláních ideje svobody své vlasti a celého světa a snažili jste se býti všude nositeli pravdy, svobody, demokracie, ale také pořádku a konstruktivní práce organizační. Tu a tam jen slyšeli jste něco o své osvobozené vlasti, svém presidentu tatičkovi Masarykovi a své vládě, která sotva má příkladu. Prošli jste v těchto pěti letech několika těžkými mravními krisemi, prošli jste ohněm, jenž zanechává hluboké stopy v životě každého — osvobodili jste vlast, protože každý z vás osvobodil především sebe. A konečně po bojích a krisích, po utrpeních a nadějích vracíte se jako vítězi a osvoboditelé, milováni celým národem, s velikými zkušenostmi — a v tom snad vy, rušíte jste jistě nejbohatší — s duší, naplněnou novými ideemi, novými plány a novými cíly. Očistili jste se a osvobodili jste se od Rakouska a od rakouského a maďarského ducha svým bojem na frontách, svými krisemi vnitřními, svým prožitím veliké revoluce politické a sociální, svým velikým osobním utrpením. Všech těch pět let prožili jste podle vzoru našeho velikého mučedníka, jehož jméno nesete, a před jehož pomníkem zde stojíte a jste slavně vítáni celým národem. Ukázali jste, jako on, lásku k pravdě a svobodě přesvědčení, dokázali jste nezměrnou osobní statečnost, projevíli jste nekonečnou obětavost a sebezapření — i v tom stali jste se lidmi svobodnými, lidmi novými. Bylo by nespravedlivé a bylo by nedocenením významu a hrdinství naší sibiřské armády, kdybychom chtěli vidět jen to, co naši hoši dělají na frontě — bojovali, bojo-

vali statečně — ale onen mravní boj, boj stálý, těžký, každodenní a úžasně trpělivý, v němž probíjávali se den co den a jenž trval dlouhých pět let, o jehož obtížích u nás sotva kdo má správnou představu a po němž přináší nám sebe jako nové svobodné občany, vyšlé z vnitřních krisí a s ohromnou životní zkušeností — to byl boj neméně hrdinný, ne-li hrdinnější.

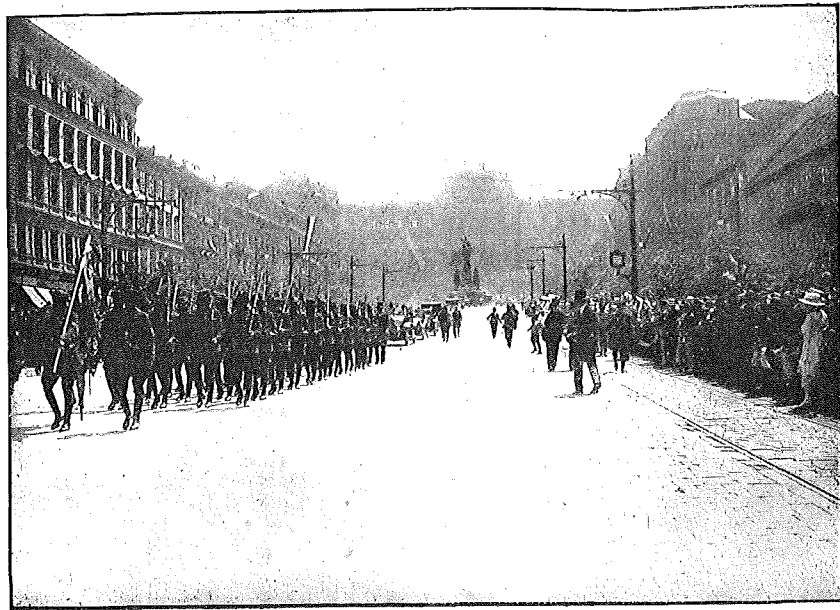
Zasluhujete jméno pluku, jež nosíte. Přicházíte domů do svobodné vlasti, která žila v těžší situaci a která nebyla s to prožít tak opravdově ten proces, jež vy jste prodělali. Československo drženo bylo ještě dlouho ve spárech a okovech v okamžiku, kdy vy žili jste už životem svobodným. Proto najdete zde ještě mnoho, co se musí vykvasit, co musí se upravit, co musí se změnit, nežli to bude takové, aby to bylo hodno národa svobodného, národa skutečně odrakouštěného, jenž měl a má své — sibiřské vojáky. Všichni zde, celý národ, bez rozdílu stran a názorů, je svorný v tom, že má a chce si vzít příklad z toho boje a z té práce našich sibiřských hochů. Všichni zde chtějí a musí chtít s osobní obětavostí a statečností, odvahou a opravdovostí, láskou k pravdě a demokracii pracovat k spáse a vybudování vlasti, jako vy jste pracovali. Byli jste věrnými, oddanými vojáky během těch pěti let, ať jste už náleželi do tříd inteligence, dělnictva nebo rolnictva. My všichni, kteří jsme byli v cizině, cítíme se dosud jen vojáky v té naší práci pro vybudování republiky, ať děláme cokoliv.

Vznáším k vám bratři prosbu: Ať půjdete kamkoliv, ať zůstanete vojáky, ať budete v úřadech nebo ve své dílně, nebo na svém poli, buďte ve svém okolí dále těmi novými vojáky ideje a svobody, pořádku a organizace, jakými jste byli v Sibiři! Prokážete tak službu své vlasti, neméně velikou, nežli jste to učinili v bojích osvobozených.

Jménem všeho národa vítám vás do vlasti a volám vám, vašim slavným činům a vaší budoucí práci ve vlasti upřímně a jásavě »Zdar!«

Odpovědí na toto uvítání bylo naše mohutné »Zdar!«

Předseda Národního shromáždění Tomášek promluvil k nám jménem NS. českoslo-

Příjezd 1. pluku do Prahy.

venského, jménem československé branné moci vítal nás ministr Klofáč, jménem branného výboru předseda Udržal.

Na všechny ty pozdravy odpověděl velitel 1. pluku plk. Kutlvašr těmito slovy:

»Slavná vládol! Slavné Národní shromáždění! Děkuji za slavnostní uvítání, které jste uchystali našemu pluku a to i celé sibiřské armádě, z níž my první máme to štěstí, že vstupujeme na rodnou půdu. Po celou dlouhou dobu našeho pobytu v dálné cizině, v době největšího utrpení, myslili jsme na ten okamžik, kdy opět vrátíme se do své vlasti. Stojíme na památném pro nás místě, které kdysi bylo nám místem pokoření a ponížení. Dnes stojí na něm svobodné, znovuzrozené vojsko. Jsme si plně vědomi velikosti tohoto okamžiku. Ten je pro nás posvátný a nezapomenutelný. V cizině, ačkoliv byla nám tak bratrská, naučili jsme se znáti, že prospěch národa jest možný jen tehdy, když všichni jeho občané jsou nesobečtí, čestní a pracovití. (Volání z obecnostva: výborně!!) To je ten poznatek, který jsme si mimo jiné donesli a který vám neseme do svobodné vlasti. Všichni, kdo svou vlast milují, jimž je národ drahý, musí s námi spolupracovati, musí pomáhati, aby naše vlast byla takovou, za jakou jsme bojovali, abychom neměli jen svobodu, o které se mluví a básní, ale aby

to byla svoboda pravá, za kterou jsme bojovali. My budeme všichni čestně a pilně pracovati, abychom toho nového cíle, který si zde stavíme, dosáhli.

Sibiřská armáda posílá vám svůj pozdrav. My jsme jen nepatrná část její, zbylo ještě 50.000 vojáků, kteří touží také po domově a žádají, abyste jim také návrat brzy umožnili. Prosím, aby na to bylo pamatováno. Sibiřská armáda plně si toho zaslouží, aby nadšeným návratem mohla korunovati výsledky své pětileté práce a bojů.»

Ke konci řeči provolal republice, presidentu Masarykovi a všem, kdož chtějí pracovati pro blaho republiky — »Zdar!«

Hromové — »Zdar!« naše i všech přítomných bylo odpovědí.

Defilém toto uvítání skončilo.

Pochodovali jsme přes Karlův most, Nerudovou ulicí do Černínských kasáren, kde jsme byli ubytováni.

Temné, ponuré chodby, nedostatečně osvětlené místnosti — byl ještě nedostatek petroleje i svíci — umouněné slamníky, odřené příkrývky, zkrátka dědictví po Rakousku; to byl ten rub toho uvítání. Znavení pochodem i nezvyklými dojmy, usnali jsme po prvé v Praze. Jen Pražáci spěchali k návštěvě domova, vždyť na mnohé příbuzní již čekali u brány kasáren.

VE VLASTI JOSEF KOZÁK

Ze vzpomínek italského legionáře.

To bylo starostí. Už odnesli naši poštu? Kdy zase budeme moci domů něco napsati? Každý z nás se sháněl, aby mohl psáti domů svým nejmilejším a vypsati jim svůj osud; měl toho každý tolik na srdci, že dopisy byly od nás velmi objemné, takže i pytlé dopisů odvážely se od nás z vesnice Terradury, kdež jsme se všichni od 35. pluku soustřeďovali, do města Padovy, v sev. Itálii, na poštu. Pro nás bylo to něco ohromného, psáti svobodně — bez censury — do vlasti, domů a hlavně možnost napsati to, že jsme legionáři, zdraví, a jak se těšíme do svobodné naší vlasti. I z vlasti očekávali jsme dopisy velmi dychtivě; v Terradure bylo nám vše dlouhé, ač jsme ani tam nezaháleli — denně se cvičilo, konala se pochodová cvičení, stále jsme se ořuzovali, abychom těm vojenským útrapám neodvykli. A vskutku, potřebovali jsme toho opět na Slovensku při jeho obsazování. Jinak život v těchto končinách byl velmi jednotvárný. Vesnice malá, neupravená, život domorodců hodně primitivní; obydlí velmi jednoduché, více neupravené, než spořádané, děti všude pěkná hromádka — škoda, že bývaly většinou špinavé, otrhané a nezdvořilé; rodiče neměli dosti času k výchově své drobtiny. V kuchyni v koutě stála třínožka, na které se houpal okouřený kotel, ve kterém se připravovaly jejich pokrmy.

Jídelní lístek byl u nich obdivuhodný: polenta, kaše z kukuřičné mouky, hroznové víno, cibule, kukuřičný t. zv. chléb, ke všemu pak labužnický vždy připíjeli víno. Výbornou pochoutkou byly jim palice kukuřičné — opekané. Kluk rozdránek zápasil s opečenou kukuřicí, s chutí ji okusoval a jak mlsně na nás pokukoval, dávaje tím najevo, jak mu to chutná. Polička, na kterých se plahočili, rodila jim skrovně; chudák oslíček, co se namořil, a ještě více umíněný mul. Nám jen chutnalo výborné víno, zvláště »muškátové«, které často pozvedlo naši náladu a dávalo nám rozmar a radost dlouho do noci. Chtěl-

li někdo z nás si něco koupiti, odešel do nedaleké Padovy. Tam naši lámavou italštinou mohlo se koupiti vše, nač člověk pomyslí. Nejvíce jsme kupovali nitě a kávu — to prý u nás doma není a každý chtěl něco domů přivézt; kupovaly se též látky, obuv a j. Kdo měl jen nějakou tu »liru«, jistě koupil za ni domů něco svým drahým.

Čas rychle — pomalu plynul. To bylo dohadů, výkladů, poplašných zpráv. Kdy skutečně pojedeme domů? Kdy?! Italové, vojáci italští k nám přidělení, nás vždy uklidňovali: »Domani, dopodomani« = zítra, pozítří, až se tato slova stala u nás příslovečnými. Nechtěl-li někdo někomu něco učiniti, stačilo říci: Domani — a věděl, že se žádaného nedočká.

Konečně! rozkaz: zítra v 11 hodin dopoledne odchod — odjezd do vlasti. Tak tedy přespíme dnes posledně ve snivé Itálii. Následující den byl 24. prosince — Štědrý den, Štědrý večer. Dospati se nemohlo; a sotva se ráno ozvalo: »Vstávejte, budíček«, jako blesk když udeří, vyskočili všichni a hned plné ruce práce; tak nám nastal Štědrý den prací, ovšem prací pro každého z nás velmi radostnou. Ten se holil, jiný svátečně myl, zašival, mnozí pak na ševce útočili, aby jim ty boty dodělal, krejčí aby jim přešil aneb dodělal vojenské bluzy a kalhoty. Vše musilo býti v pořádku, aby každý byl jak »na drátkách«. A teď ta zavazadla. Mnozí zahazovali zbytečnosti, pálili v ohni, rozdávali. Byl každý napakován jako stěhovací vůz neb karavana, ale vše se trpělivě snášelo. Čas tak rychle utíkal, že jsme až žasli, jak brzo jsme svoláváni v 9 hodin k rozkazu; byl to poslední rozkaz v Itálii: upozornění, ponaučení, výstraha atd. Zakončení rozkazu jakožto odpověď na »Nazdar!« — »Zdar!«, zahřmělo dnes tak mohutně, slavnostně — naposled. V 11 hodin zazněl hlas trubky, svolávající nás k nástupu. Každý sebral svá zavazadla, při čemž bylo plno humoru; rozlou-

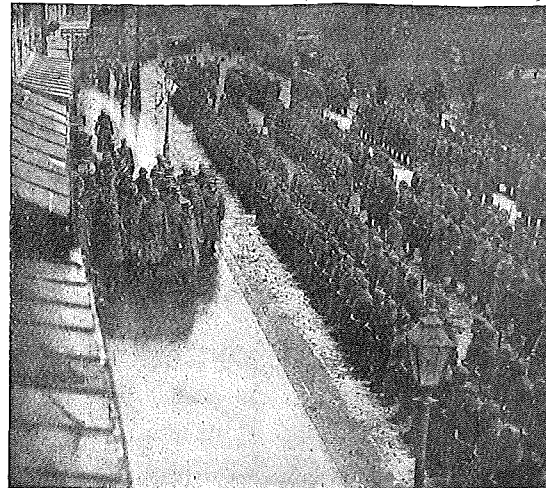
čili jsme se se svým místečkem a — nastupovali jsme v čtyry. Ač přšelo, přec zářily nám oči jak diamanty radostí vpravdě dětskou. Vykročili jsme a jak lavina hrnuli jsme se rozmoklými silnicemi do Padovy na nádraží. Poslední pohled, vzpomínka, otočení na Teraduru — zpíváme, cesta naše letí, už nastupujeme do železničních vozů. Ještě naposled prohlídka ve vozech, pušky, náboje, granáty — vše v pořádku. Kuchyně nás posílila večerí. S námi jelo vozatajstvo, oddíl strojních pušek — ozbrojeni všichni až po uši. V 6 hodin vlak pískne — jedeme. Ve voze každý si už našel místečko a připravoval si je k příjemnějšímu pohodlí pokrývkami, pláštěm, tlumokem — a vedle všeho družka života: puška. Jak milo a veselo bylo ve vozech, kde po takových strastech odjížděli šťastlivci domů, domů. Ač venku stále lilo, uvnitř bylo milo, útulno; tolik radosti a štěstí v srdci a duši každého. Ulehli jsme — ztichli. A teď každý snad vzpomínal na domov. I já vzpomínal: u nás se jistě postili celý den, aby viděli zlaté prasátko; blíží se večer, šeří se, jistě někdo vyhlíží od nás z oken, zda někde už rozsvítí. Jsou totiž v našem kraji pověřiví lidé, kteří věří v různé pověry. Sousedovic už svítí, i my rozsvítí. Ozářený stromeček, plno cukroví a papírových ozdob; zvonek zazněl a do pokoje se všichni nahrnuli — Aáá — a slova úžasu a obdivu, co přinesl Ježíšek. Pro děti byla to radost; ten se usmívá a natahuje »mašinu«, staví kolejnice, ta chová panenku, jezdí s kočárkem, vaří — radost pro radost. Štěstí zasmálo se na náš domov; ale vtom procitnu z polospánku, a co to? ležím ve voze, do něhož bije nemilosrdně dešť, je pozdě večer, otrásám se, neboť chlad vkrádá se do vozu... ostatní spí, i mně se oči opět klíží, únava přemáhá... škoda, že dnes nemohu býti v kruhu rodinném, avšak přece mám radost, která mne hřeje, neboť brzo, snad brzo je všechny uvidím — a opět se cítím nejšťastnějším v životě, vždyť po tak velkých útrapách tělesných i duševních jedeme domů, do své vlasti, kterou cizina naučila nás milovati opravdově. Nemohlo pro nás býti toho večera většího dárku, nežli to, že se vracíme do

osvobozené a tolik milované naší drahé vlasti.

Cesta nám ubíhala velmi rychle, ovšem všude a ve všem ještě cítili jsme »vátku« — to už jsme opustili Itálii a byli na cizím území; cizím územím jeti nebylo žádnou slastí, neboť od každého a se všech stran dělali nám potíže a překážky. Kolikrát jen strojuvůdci úmyslně vypovídali poslušnost a nás nechtěli dále vézti; ovšem nedali jsme se nikým, ani v území kdys nepřátelském, zastrašiti a vždy vynutili jsme si další jízdu.

Projížděli jsme Alpy. Je to opravdu něco úchvatného, viděti krásu alpských hor. A jimi jako had proplétali jsme se my, při čemž projížděli jsme mnoha tunely. Ach, kolik našich peněz z vlasti jsme museli dávatí pro tyto pasivní alpské země, co zatím na nás se šetřilo. Život takových horalů jest opravdu životem strastí a nedostatků; musí se ve všem uskrovniti — a snad přece jest šťastnějším než mnozí ti, co hodně a dobře se mají. Jejich kravka jest jim vším, vždyť jim téměř vše dává k obživě; na stráních má dosti travin, které usušené ukrývají horalé na dlouhou zimu do t. zv. seníků, dřevěných to bud. Jistě by se nám tu stýskalo po živějších našich krajích. A tak cizími kraji dospěl náš vlak až do pohraniční stanice: »Horní Dvořiště«. Hned jsme poznali, že jsme ve vlasti. Na nádražních budovách vlály naše prapory, všude český hovor, křik, šum. Tu se vyměňovaly lokomotivy a proto byla na této stanici delší zastávka. Všichni jsme vystoupili a stanuvše po prvé na naší půdě, zazpívali jsme naši hymnu: »Kde domov můj?«, která v Itálii budila v nás tolik odvahy, lásky a touhy v našem zahraničním odboji. Hlas se chvěl, slzy radosti a pohnutí kanuly každému po líci — ano, to byla chvíle, jejíž stopy dodnes mnou a snad každým účastníkem prochívají. Jsme doma — naše vlast — náš stát, o kterém jsme tolik snili. Naše sny staly se skutečností. Ach, tolik blaženosti v srdci každého z nás bylo. Jistě mnozí vzpomínáme.

Po občerstvení opět nasedáme a už náš vlak odvážel dále se spolehlivým strojuvůdcem. V každém nádraží vlály prapory, všechny budovy nádražní ozdobeny chvojí, vše jako sváteční. A kdo zpozoroval vlak s legio-

Přehlídka gen. Piccionim v Košicích.

naři, každý snad nadšeně je pozdravoval a mával — vše bylo tak milé a ve všem tolik, tolik upřímnosti. Našimi českými nivami ujížděli jsme do Budějovic, kamž jsme přijeli dne 28. prosince. Hned byl náš vlak obstoupen a podáváno nám bylo nové posilnění; to se jistě každý do sytosti najedl a napil.

Z Budějovic jsme měli odjetí až druhého dne, proto bylo všem dovoleno jíti do města. Na nádraží jsme si ovšem dříve vyměnili liry za Kč a potom hned do města. To se to nějak lehce dýchalo, vše bylo nám tak milé — ach, ano, vždyť jsme opravdu doma, to byly naše myšlenky. Druhého dne jsme pokračovali v jízdě na Slovensko. Téměř v každé stanici jsme byli pozdravováni, v některých stanicích i hudba čekala na nás, která potom nám celou dobu našeho čekání, vyhrávala. A tak přešli jsme českomoravské hranice a projížděli jsme Moravou. Nejen Moravané, ale i my Češi vyhlíželi jsme s radostí z vozů na lesy, nivy, pole a dědinky sesterské Moravy. Proplekli jsme se Moravou a Vlárským průsmykem až na Slovensko. Naše zastávka byla v městečku Žilině. Tam jsme po dlouhém čekání na nové dispoice vystoupili a ubytovali jsme se za městem v dřevěných barácích. Město toto dřívějším obsazením změnilo se ve slovenské — několik výtržností menšího rázu snadno se udusilo. Později i Žilinu jsme opustili a odjeli jsme až do Košic. Ale v Košicích jsme se dlouho nezdrželi, neboť byli jsme povoláni do Slezska. Je to

jedna ze smutných chvíl našeho převratu. Vrátili jsme se z Košic do Žiliny a odtud ve válečném stavu jeli jsme směrem severním k Jablunkovu. Stanice »Čadca« nám už předpovídala brzký náraz na nepřítele. Strojní pušky na plochých vozech před lokomotivou, hlídky po stranách vojenského transportu, zima — sníh. A vskutku: »Pác — pác«, nepřítel se ohlásil; teď opatrně postupujeme vpřed, ale rychle — tryskem s hlídkou vrháme se na stanici Mosty. Spasila je jen chvílka, že mohli utéci. Bývali bychom zajali hlídku jejich i s důstojníky. — Vlak náš pomalu se plížil za námi, neboť bylo nutno prohledati a spraviti kolejnice v tunelu. Mezitím byla námi ihned prohledána vesnice, a to všude a bez výjimky — půdy, sklepy, byty — ano, stav válečný. Zabavený materiál naložen, ve stanici ponechána hlídka, náš vlak se opět hrne vpřed. Však most — před mostem kolejnice vytrhány a zničeny, na mostě pak na třech místech byly vytrhány kolejnice i pražce. Vše opraveno a my opět postupujeme. Jsme ve stanici Jablunkově. Železniční úředník nám prozrazuje, že asi dál už to nepůjde, neboť návrší na pravé i levé straně trati až k Trinci jest v moci Poláků a pevně prý vše obsazeno. Velitel našeho praporu major A. určil mne, abych s několika bratry šel vpřed co hlídka a zjistil nepřítele. Hned za nádražím upozorňoval nás hlídač ve strážním domku, abychom byli opatrní, že nejsou Poláci daleko. Šli jsme stále vpřed a po nich ani památky; už jsme byli opravdu daleko od našich a spojovací hlídky s našimi jsme neměli — vtom na nás pác, pác, hrrr... a zezadu od nás se střílí, co to? Poláci okolo se všech stran? A teď i zepředu střelba. Zahrabali jsme se a ukryli, kde to bylo možné, a čekali jsme, až se prudký oheň trochu zmírní. Bylo nás hrstka, ale stříleli jsme, jako by nás bylo mnoho. Jistě bychom se byli neubránili přesile, kdyby nám náš hlavní voj nepomohl. Jakmile naši zaslechli střelbu, ihned vyrazili z nádraží a celým údolím rozvinuly se naše bojovné vlny, které rychle postupovaly, aby nás z kritického postavení vysvobodily. Poláci potom ustoupili do prava a do leva na stráně, odkud nás i postupující odstřelovali. Konečně naši dorazili až k nám, postup se

zastavil a čekalo se, až se setmí. Vlak zatím dojel až k nám. Stáhli jsme se k vlaku a asi dva dny jsme byli v nečinnosti — ticho. Mezitím jsme ovšem stále pátrali po okolí. Šťastnou náhodou jsme v jedné strážní budce chytli tajnou telefonní linku a zvěděli jsme, že v noci do blízké stanice Bystřice mají přijeti dva vlaky t. zv. polských legionářů, aby ti se na nás vrhli. Toho dne obsadili jsme Bystřici a obzvláště dobře obsadili jsme nádraží se všech stran, pamatujíc na zajmutí zmíněných dvou vlaků vojska. Zvláště strojní pušky byly dobře připraveny. Zachycení vlaků bývalo by bylo snad jisté a každý očekával devátou hodinu večerní, kdy měli přijeti. Ale co to? K večeru přišel rozkaz, aby se ustoupilo a nasedlo do vlaků. Proč? Proč? — To jsme si všichni mysleli — rozkázalo naše vrchní velitelství? Vždyť jsme byli v tak pro nás výhodné posici, a ejhle — ústup! Vrátili jsme se velmi neradi ke vlakům a nasedli. Vše v pořádku. Jsme stále v pohotovosti. Už máme odjetí. Co to? Lokomotiva supí, my stojíme; po druhé, po třetí žalostivě heká — a my stále stojíme. Věru, nebezpečné! Vždyť tím prozrazujeme, kde jsme. Neuvěřitelné — vlak přimrzl na koleje. Všude nervosita, v nás tají se dech, trneme nedočkavostí, buď z vozů nebo rychle odjetí. Vyšlou proti nám rozjetou lokomotivu nebo nás přepadnou...

Každá vteřina odjezdu nám byla hodinou — opět lokomotiva baf, baf — ale zase stojíme. Jsme připraveni a bedliví na vše.

Přece se každý z nás dočkal chvíle, kdy i náš vůz dal se do pohybu, jedeme, ale velmi pomalu. S nás spadla tíha, že už nedáme se překvapiti, ač jsme byli v tak skvělé posici pro nás, kterou jsme ústupem z nádraží ztratili. — Projíždíme Jablunkovem, Mosty, Čadcou, známými to už místy, jedeme dále a žádný se nedozvěděl, kam.

Už jsme v Žilině, Trenčanských Teplicích, projíždíme vlářským průsmykem, už jsme zase na Moravě. Vlak se po jistých kolejnicích už rozejel kvapným tempem, takže záhy vjížděli jsme do Brna, avšak ve chvílce jedeme dále. A teď už se nám rýsuje směr jízdy: Olomouc—Prerov? Teď už poznáváme, že jedeme opět na Těšínsko. Moravská Ostrava — odbočili jsme do Frýdku, konečně to

naši stanice. Vystupujeme. Vše tak tajuplné, už jsou tu? Blízko? Nevíme. Zajišťujeme se: hlídky vpřed, na strany, spojky — vše bezvadné. Jsou tři hodiny ráno, kdy opouštíme spící Frýdek. Je nás pěkná řádka. Přišli jsme na návrší a v dále, co to? Oni? Zakopáni? Rozvinuli jsme se. V dále na sněhu krásně vidíme temné skvrny. Pohybují se — to jezdci? — Před námi hlídky, my rozvinuti. V nás rozproudila se krev odvahy, což možno poznati na našem vzezření, postupu a chování. Vpřed, ano rychle vpřed. Hlídky se přibližují k neznámému, a tu náhle: »Kvá«, ohromná spousta vran vznesla se do výše. Podívali jsme se druh druhu do očí, to bylo vše. A potom teprve nastalo veselí z celé milé i nemilé příhody. — Postupujeme dále, procházeli jsme mnohými vesnicemi, výptávali jsme se po nepříteli a všude odpovídali, že včera odešli. Cesta ubíhala. Teď se objevilo městečko. Co je to? Těšín? Ano, Těšín. I odtud odtáhli Poláci ve chvatu před naším příchodem. Opatrně jsme vešli do města. Ano, to je také naše, našel Část našich odešla do kasáren na konci města na návrší. Těšín obsazen a bez boje.

V kasárnech ihned každý na určené místo. Naši kuchaři na nás nezapomněli — chuťnalo nám znamenitě. Vtom se rozšířila mezi námi zpráva, že kasárna, ve kterých teď jsme, měla být vyhozena do povětří. Někteří naši hoši jako vždy a všude, prolezli i zde vše a při tom našli na nás připravenou nástrahu. Tím nás mnoho zachránili. Sotva jsme se uvelebili v kasárnách, už po částech jsme odcházeli na východ od Těšína. Obsadili jsme několik vesnic a celé okolí prohledali. Postupovali jsme až k t. zv. demarkační čáře a před námi byli Poláci udržováni. Neustupovalo se, taktéž se nepostupovalo. Hlas pušek, hukot kulometů občas zněl na obou stranách jak pekelné běsnění.

Několikrát od lesa se na nás vyřítily, ale opět byli nuceni vrátiti se do svých posic u lesa. Škoda a i bolestno vzpomínati na ty chvíle. Ač Slované, přece se vrhli na naše území a my je musili brániti. Želím každé píďe naši země a dodnes vzpomínám urputných bojů těšínských. Spor se vyřešil ne vojensky, ale diplomaticky; my jsme byli od-

voláni z posic, ustoupili jsme jim naše území. Bože — až kam? Jak? Těšín? I Těšín? Ach — ano! Nebylo již třeba vojenských sil, proto odjížděli jsme, ovšem smutni ztrátou území námi obsazeného. Náš oddíl poslední opouštěl město; hlavní náš voj odejel již dříve, aniž nám bylo oznámeno kam. V Těšíně vyptávali jsme se dopravního úředníka po našich, leč ani on o nich nevěděl. Vsedli jsme proto do vlaku, který právě měl jeti k Žilině. V Žilině náš oddíl vsedl do osobního vlaku a tak se stalo, že jsme se setkali s našimi ve stanici Vrutkách, odkudž jsme společně pokračovali v další jždě. Košice byly naší konečnou stanicí. Vystoupivše, odešli jsme do Barci, vesnice to nedaleko Košic, kdež jsme byli ubytováni opět v dřevěných barácích.

Náš vojenský život plynul zase klidně dále. Však brzo jsme byli překvapeni radostnou zprávou, že totiž naše rota má být poslána do Prahy na hrad a tam konati t. zv. čestnou hradní stráž. To bylo radosti pro nás všechny. Připravili jsme se a už loučíme se s Košicemi, vlak projíždí Vysoké Tatry, Žilinu, Brno, Českou Třebovou, Pardubicemi a dojeli jsme do toužebně očekávané Prahy. Byli jsme ubytováni v Mikulandské ulici, odkud jsme potom docházeli na hrad. Opravdu, s chutí jsme si vždy vyšlapovali — to byla ta parádní naše vojančina. Každý byl jako ze škatulky; nejvíce nám mnozí asi záviděli to brčko za kloboukem; měli jsme totiž stejnokroj italských Alpinů s kloboukem, zdobeným orlím pěřím. To bylo něco pro dívčinky a jejich šilhavá očka. Hodně srdíček se v Praze zamilovalo a někteří i po skončení vojenské služby nezapomněli na srdíčka a zvolili je svými družkami života.

Den utíkal za dnem tak rychle, že jsme ani nepozorovali, že v Praze jsme už měsíc. Však dočkali jsme se změn. Ihned na Slovensko, do Košic. To už z Maďarska hrnuly se tlupy bolševiků na Slovensko. To byl u nás chvat. Ačkoliv v Praze bylo a bylo by příjemněji, naše povinnost rázem zastínila naše lepší a hned na vše se zapomenulo — vojenská krev rozproudila se opět v našich žilách. Už posledně vykračujeme si Prahou, nasedáme do vlaku a ten jak šílený odváží nás na Slovensko, zase ke Košicům. Vlaky od Košic jezdící

V době oddechu.

byly již civilisty přeplněny, tušili jsme, co už se asi děje. Košicemi projíždíme a pokračujeme v jždě jižním směrem. Za Košicemi jsme vystoupili a postupovali jsme až do Miškolce, procházíme jím, až jsme se dostali do městečka Sv. Peter. Krátce před naším příchodem odtáhli maďarští bolševici. Ve Sv. Petru jsme zůstali několik dní. Ve městečku tomto bylo dosti Slováků, kteří ihned s námi tolik, tolik sympatisovali, obávali se jen, aby opět nepřišli bolševici. Bydlil jsem u takové rodiny; to bylo od nich ochoty a radosti, že jsme my pány situace. Vypravovali nám mnoho o barbarském chování Maďarů. Naše chování a jednání bylo k nim a ke všem velmi korektní, na což naši nadřízení dbali. Byl to už vinný kraj, což jsme též poznali. Kde kdo nám nabízel výborné víno, až jsme se zvláště s počátku toho obávali, není-li to pro nás snad takto připravovaná zrada! Proto každý z nás byl velmi opatrným. Ani se nám nezdálo, že by to mohlo být pro nás cizí území a domnívali jsme se, že je a bude, ano, bude naše. Však za několik dní náš prapor a dvě lehká děla postupovala vpřed, až jsme opět

ucíteli maďarské pozdravy. Musili jsme totiž procházeti soutěskou a na toto místo byli Maďaři dobře nastřeleni. Několik našich bylo lehce raněno. Potom vyřítili jsme se vpřed, zajištění byvše po bocích jízdými hlídkami. A tak jsme se dostali až do vesnice Apatfalvy. Tam krátký, ale trpký oddech: několi-kráté alarm stráží, nedostatek pohodlí, oblečení vždy, výzbroj... Krátce nato vpřed. Cíl Eger-Jager. Postupovali jsme údolím, na- pravo nic, nalevo nic — žádné spojení s nikým? Sami? Dorazili jsme po marném hledání spojení hlídkami s postupujícími prý oddíly až do Sarvasky. Vesnice v nebezpečném údolí a my skrovně zajištění. Stačilo by, aby s jedné strany se vrhli se svahu na nás — nepomohlo by ani naše udatenství, jak by byla situace pro nás kritická. Ve vesnici jsme odpočívali. Však, co to? Tam kouř? Vlak? Čí? Kdo? Už, už tu bude. Strojní pušky na stráně — jiní kryt za domy — tušili jsme pancéřový vlak. Dráha se točila jako S. Ho- rečné přípravy obrany. Zděšení civilistů, ne- boť čekali boj. Spásná myšlenka. Velitel dě- lostřeleckého oddílu v přípravách k obraně; k mostu do příkopu ke dráze rozestavil obě děla. Připraveni! Napětí. — Už. — Plochy vůz, kládami kryté dělo, druhý vůz krytý, tam vojenský oddíl, strojní pušky, kouřící lo- komotiva. Nežli se kdo nadál, naši spustili pekelný oheň z děl. Ačkoliv nepřítel odpo- vidal dělem, našich nenašel včas; vstřelil ně- kolik ran do vesnice, při čemž jeden civilista byl těžce raněn, několik lehce. Nářek se roz- léhal se všech stran. Vtom rozpovídaly se naše strojní pušky se svahů a uzavřely palbou celou kotlinku. Dělostřelci však rozhodli. Dobře mířenými ranami bili přímo do vlaku, takže Maďaři se musili vrátiti. To jsme si oddychli.

Hned nato se postupovalo tak daleko, až jsme se dostali z údolí na planinku s dalekým rozhledem, kdež jsme se zakopali; před námi v dáli tolik, tolik Maďarů a ve zrádném klidu. Čekali, až nás obchvátí druzí? Vpravo od nás už jsme je slyšeli volati »Eljen« — po- stupovali. Nás proti nim byla hrstka. Což, obklíčí-li nás? Bylo po dobré náladě, ustupo- valí jsme; každý očekával, co se bude dít.

Ale dlouho jsme neustupovali. Obsadili jsme návrší, které jsme se všech stran střežili — očekávali jsme, že snad pomoc nám musí při- jíti — nedočkali jsme se. V noci rozdělaly se ohně a vařilo se, ostatní odpočívali, jen strá- že byly bedlivé. Když jsme se toho ale nej- méně nadáli, padla rána z pušky naší italské, vtom odpověď, druhá, třetí... Do toho roz- řehtaly se na všech stranách kulometry. V okamžiku jsme byli každý na svém místě. Situace opět pro nás velmi smutná; se všech stran Maďaři. Proto musili jsme se jedním směrem probítí. S ohromným chvatem a tem- pem vrhli jsme se určeným směrem. Probítí se nám podařilo. Hledáno spojení, avšak byli jsme opět osamoceni. A v tak nebezpečné situaci nemohli jsme zůstatí, proto jsme zase ustupovali. Trpce si vzpomínám na kritickou chvíli nás všech! Když se rozednívalo, ne- daleko nás uviděli jsme postupující vojenský oddíl, který se pohyboval týměž směrem co my. Kdo je to? Naši? Maďaři?

Ihned jsme vytvořili obranné posice v te- rénu a čekali jsme. Maďaři to byli. Poznali jsme je podle toho, že měli kolem čepic rudé pásky. Postupovali do údolí k vesnici Apat- falvě. I my vraceli jsme se s druhé strany do Apatfalvy. Naše hlídky vpředu pojednou znepokojeny, překvapily nás jejich signály. Poklusem vpřed. Řítili jsme se ve vlnách na návrší s dychtivostí, proč? Poznali jsme. Ma- ďaři táhli rovněž na návrší, námi o chvilenu dříve obsazené. Už byli téměř až na temeni, ale my byli ve výhodnější posici tím, že jsme s návrší dolů na bolševiky udeřili. Mezi nimi nastal zmatek, útěk — naše prudká střelba vzala jim odvahu. — Mnoho raněných a mrtvých. Z Apatfalvy všeobecný útěk Ma- ďarů. Byli jsme pány situace. Vesnice naše; ve sklepích bylo mnoho bolševiků ukryto, petardy, italské to granáty, dokonaly dílo.

Zůstali jsme zde do druhého dne, zajištění na všech stranách. Čekali jsme s určitostí je- jich pancéřový vlak a jejich útok. Nepřišel. Náš další ústup byl spásnou myšlenkou na- šeho velitelství. K večeru jsme opustili krvi- a smrtí dobytou Apatfalvu. Škoda — škoda!

Odešli jsme a za půl hodiny střílelo se na nás se všech stran. Vyvázli jsme. Přípravo-

vali pro nás zase obklíčení. Ráno toho dne přepadli trén, který z Apatfalvy jsme dříve poslali zpět. I můj kufřík z Italie padl jim do rukou. Ale naším postupem rozutekli se na stráně, při čemž nám tam nechali vykradený trén; i já ve strouze u silnice jsem našel svůj kufřík, prázdný, vozem přejetý. Mám jej do- dnes a stopy bolševického řádění i na něm jako památka jsou k poznání. Ustupovali jsme až k Bánréve; tam jsme konečně našli naše. To bylo obdivu, kde že jsme se vzali tam vpředu a tak daleko? V okolí Bánréve prožili jsme několik tuhých bojů. Dnes se di- vím, jak osud a náhoda nám často rozhodly vše v náš prospěch. I naši dělostřelci (dvě lehká děla) byli nám velikou podporou v bo- jích, ale později pro nedostatek nábojů jezdili sice s námi, rány však jsme od nich dlouho neslyšeli, ač jsme je tolik potřebovali. A když mne později vojenský automobil dovážel co nemocného do Košic, potkávali jsme již po-

sily, které šly našim ku pomoci udržeti těžce dobytý železniční uzel v okolí Bánréve.

Krátce potom učiněn byl konec bojům na slovensko-maďarské hranici. Osvobození naší vlasti vyžádalo si dosti životů našich hochů nejen v Itálii, ale i doma na Těšínsku a Slovensku. Na ty vzpomínám a vzpomíná- me jistě všichni, kdo s nimi prodělával vá- lečné útrapy. Ti, co žijí a dočkali se upev- nění našeho státu a dočkali se i rozkvětu v prvním desetiletí, necht' vzpomínají, kolik a jak velkých obětí bylo nutno položit na oltář vlasti. A to jsou oběti naší národní re- voluce, našeho odboje. Bylo by žádoucí, aby na tyto oběti bylo vzpomínáno všemi občany naší vlasti, a to věčně a vděčně vzpo- mínáno. Historie jednou ocení až po větším časovém odstupu, jak velká chvíle, slavná — nejslavnější z našich dějin to byla.

Památka těch padlých a mrtvých našich národních hrdinů budiž zachována jako pa- mátka těch nejlepších — na věky!

Periferie v Košicích.

2. PRAPOR 21. PL. STŘEL. Z FRANCIE NA TĚŠÍNSKU JAN HORÁK

Bylo to právě 12. I. 1919, kdy přijela naše 7. rota s II. kulometnou rotou II. praporu 21. pluku z Francie do vlasti. Po neslavném uví- tání v Praze ubytování jsme byli ve Štěpán-

ské ulici. Bylo to, tuším, německé gymnasium. Netrvalo to snad ani 2 dny, najednou stal se v noci poplach a prapor obsazoval libeň- ské a vysočanské nádraží. Souviselo to s po-

stupem 8. zeměbranceckého pražského pluku, vlastně s rakušáckými pány důstojníky tohoto pluku. Celá ta akce byla asi ve 12—15 hodinách úplně likvidována.

Druhý den však k půlnoci byl opět poplach, že prý pojedeme vlakem pryč. Nevěděli jsme však, kam. Po naložení do vlaku skutečně druhého dne asi mezi 9.—11. hod. dopolední za zpěvu vyjíždíme z Masarykova nádraží. Jeli jsme dosti rychle, avšak vlak měl dlouhé zastávky ve stanicích. Druhého dne přijeli jsme do stanice Přívoz-Mor. Ostrava, kde jsme se měli zdržet přes celý den, a až v noci měli jsme vyjetí dále do Slezska. Roztroušení jednotlivě po městě, dovídáme se kusých zpráv, ze kterých konečně vyrozumíváme, o co se vlastně jedná. Poláci chtějí pryč si snad celé Slezsko a snad i celé Ostravsko přivlastniti.

Bratři Poláci měli u nás dosti velký vroubek. Měli totiž své legie na obou stranách: jak ve Francii, tak v Rakousku. Ve Francii však hallerovci se nedostali k žádné pozitivní práci, zato v Rakousku pilsudčáci zasáhli již aktivně do boje, tuším, hned v srpnu na začátku války. Tato okolnost hodně kazila naši reputaci v Paříži. Byli totiž početně mnohem silnější nežli my a jejich armáda byla uznána o mnoho dříve nežli naše. Když však měli vystoupiti, tak odepřeli. Měli k tomu snad své důvody. Avšak je jisto, že práce

našich diplomatů tímto jednáním byla hodně brzděna. Nešťastný osud, který polský národ rozdělil do několika sfér, z nichž těžko bylo se jim vymotati, ovšem mnozí z nás dobře nechápali. Měli jsme prostě na ně zlost...

Začínalo se šerit. Nasedáme opět do vlaku a netřeba mi připomínati, že všichni do posledního bratra byli na místě. Jeli jsme na Bohumín, Rychwald, kde mi dodnes utkvěla v paměti budova Sokola blízko dráhy, kde zůstali jsme asi hodinu státi.

Zatím již nastala úplná tma. Opět vyjíždíme, nejedeme však daleko, a zanedlouho vystupujeme. Dovedu se upamatovat, že v těch místech nám jakýsi pán ukazoval doleva na osvětlenou budovu se slovy: »Hled'te, hoši, tam je nemocnice.« Šli jsme jakýmsi úvozem a po chvíli vkročili jsme do polí a přešli přes jednokolejnou dráhu. Sem tam padl ojedinělý výstřel. Je tmavá, na leden až velice teplá, nádherná noc. Zanedlouho přicházíme k jakémusi nádraží, které obsazujeme. Od bratra poručíka Pohůnka dostali jsme úkol, pokud možno prohledati okolí.

Vybíráme si dva bratry a dáváme se dopředu. Naše půlčeta měla obsazenu dvoukolejnou dráhu a přímo proti nám zahýbala jednokolejka do prava. Za zády naší obsazené linie bylo několik domů, u posledního domku pak ke dráze stála nějaká továrna. Za domkem směrem od kolejí doleva byla

Příjezd čsl. legionářů z Francie do Prahy.

užší ulička, obyčejně oplocená, a za plotem byly složeny hromady klád. Nádraží to byla Dombrová. Má půlčeta, které velel bratr četař Riedl, rozložena byla v uličce u klád, právě na pravém křídle, až k jakési úzké cihlové stavbičce, snad elektrickému transformátoru. Br. Běd'a, jak jsme jej nazývali, obcházel svou poločetu. Zastavuje se u mne. Stál jsem právě u zmíněné stavby a asi čtvrt hodiny jsme spolu rozmlouvali. Najednou od klád slyším, jako by vzduchem něco svištělo. Mžiknutím ležím na zemi. Leč br. Běd'a, který si nevšiml, byl zasažen. Byl to asi ruční rakouský granát, jeden z těch, jež bývaly na dřevěné rukojeti. Vtom na levém křídle tovarny spustila již divoká střelba. Dostáváme rozkaz, stáhnouti se a krýti se mezi domky, neboť zde jsme byli moc na otevřeném místě. V těch kládách muselo býti mnoho zalezlých Poláků. Zanedlouho pak zjišťujeme své ztráty. Br. četař Riedl, jak jsem již podotkl, byl zasažen granátem a byl ihned mrtev, rovněž br. desátník Kohout. Zranění byli br. četař Karel Hanyka a br. dr. Cáha. Mimo to bylo však raněno ještě hodně hochů od domácího vojska a několik jich bylo zabito.

Velikou neplechu mezi námi, zvláště na druhém našem křídle, tropil kulomet, který měli Poláci umístěný docela nahoře na kladkostroji. Nebyli jsme s to, jej umlčeti. Nezbyvalo než dovézti naše kanonky, které měli u technické roty. Byla to malá děla na nízkých kolech, asi pěticentimetrová, s kterými se dalo nacílití přesně jako s puškou. Zanedlouho byl kanonek zde a stačily dvě rány, aby kulomet umlkl docela.

Za chvíli nato byli jsme staženi a do rána měli jsme pohotovost na nádraží. Poláci byli nuceni ustoupiti, poněvadž byli tlačeni našimi s boků. Přetrásáme novinky a vzpomínáme na své ztráty. Zvláště naše rota byla krutě postižena. Nejsmutnější však to bylo s našimi padlými bratry. Co všecko prožili jinde, a to ve větších bojích! Zde nakonec zůstali.

Druhého dne časně zrána dostávám od br. poručíka Pohůnka rozkaz, abych doprovodil domů jisté děvče s jejím bratrem. Bydleli blíže než deset minut od nádraží, směrem k Orlové. Na zpáteční cestě měl jsem příležitost prohlédnouti si místo, kde nešťastný

Běd'a zůstal, a kde jsem mohl zůstatí snad s ním.

U rodičů děvčete byl jsem pohoštěn a přátelsky přivítán. Po pohoštění a po vyprávění, jak se zdejší obyvatelstvo nastrachovalo, ubírám se zpět k rotě. Přicházím právě včas, neboť rota již je na odchodu.

Vycházíme z nádraží přes koleje, vedle nějakého hotelu, směrem asi, odkud jsme přišli. Jdeme přes dvoukolejku, přes louky a pole, k jakémusi závodu, který se nalézá v lesíku v dolině. Byla to jáma »Eleonora«. Po krátkém odpočinku ubírali jsme se dále. Dostali jsme rozkaz, roztáhnouti se v řetěz a ubírali jsme se podle dráhy směrem ke Karvinné. Jdeme klidně dále, ničím nerušení. Jakmile však jsme se octli v Karvinné a měli jsme několik chalup za sebou, dostáváme do zad silný oheň z pušek i kulometů. Jali jsme se ihned prohledávati chalupy. Nenašlo se ničeho, avšak všechno mužské obyvatelstvo vzali jsme s sebou. Přicházíme pomalu k nádraží. Tam scházíme se s našim 3. praporem, který přišel s opačné strany od Fryštátu. Situace byla tu pomalu horší, než u Terronu. Tam měli jsme nepřitele jen před sebou, zde ho máme všude okolo sebe. Na nádraží bylo shromaždiště pro zajaté vojáky, větším dílem mladé hochy. Postupovali jsme pak dále. V noci narazili jsme u jednoho dvora na zákopy. Byla tam hromada mrtvol. Po zajištění nocovali jsme v ovčinci zmíněného dvora. Druhý den pak šli jsme dále a ještě téhož dne slavili jsme vítězný vjezd do Těšína.

Obyvatelstvem, většinou Němci, byli jsme dosti vlídně přivítáni. Obsazujeme jakousi školu, kde byla dříve nějaká posádka. Vcházíme dovnitř. V kuchyni v kotli se dovářší černá káva. Asi měli hodně naspěch. Všecko ve velkém nepořádku. Zvláště milostnou korespondenci nalézáme, mezi ní hodně české. Že by tam byli též i Češi mezi nimi? Anebo si to dopisovala naše děvčata s Poláky?

Ubytování jsme byli v dřevěných baráckách vojenské nemocnice. Hned první noc se chystám jeti domů na dovolenou. První dovolená po 9 letech. Utekla mi však a rukují opět zpět. Nikdo si nedovede představit, co se dělo v našich duších. Stačil sebe menší

rozkaz, abychom jej řádně vyplnili. Plnili jsme jej však všichni s velmi ošklivým pocitem. Nazírání naše, jak nás legionářů, tak domácího vojska, bylo jednotné.

Konečně jednoho krásného dne nasedali jsme do vlaku a jeli touže cestou, odkud jsme přišli. Zase do Ostravy. Zde necháváme jen ty, jichž to bylo údělem, a pak zdejší obyvatelstvo, které si svůj kalich utrpení musilo vypít až na dno.

A konečný výsledek toho všeho? V desátém roce republiky srovnáváme skutečnost s ideálem. Je sice pravda, že sáhne-li sedlák na kleč pluhu, aby oral brázdu, nemá se ohlížeti nazad. Před námi je budoucnost, před sebou máme cíl, tam máme hledět, zvláště když víme, jak široký lán je nám zorati. Ale my také víme, že za námi v minulosti je ten svatý popud, abychom se pluhu chopili, že za

námi jsou lidé, kteří nám umožnili, abychom mohli v klidu a ze široka orati, a máme si také uvědomovati oběti těch, kdož padli na nezorané půdě. V tom je příkaz pro budoucnost.

Na zdejším orlovském hřbitově, kde leží naši padlí bratři, i bratři od domácího vojska, v desátém roce trvání republiky odhalován byl pomník padlým obětem na Těšínsku. Je nás mnoho, kdož jsme neměli tu možnost, abychom navštívili naše světová bojiště u Zborova, na Piavě na na Aisně. Máme však společnou mohylu zde ve vlasti. Mohylu těch, kdož zůstali ležeti takřka u cíle. Pomník ten hlásati bude všemu lidstvu na věčné časy, jaké oběti schopen je národ, žádající svobody, ale též, jaký zavrženíhodný a nesmyslný je bratrovražedný boj mezi pokrevními, slovanskými bratry.

Odpočinek v Lučenci.

VE STOPÁCH ROT JANA JISKRY Z BRANDÝSA FRANT. LIBIŠ

(Italští legionáři na Slovensku 1919.)

Úvod.

Když se italští legionáři vraceli koncem roku osmnáctého z Itálie do vlasti, nikdy jim nenapadlo, že půjdou znovu do války, která však bude mnohem horší a svízelnější, než byla pro ně válka světová. Válka s Maďary r. 1919 nebyla vlastně válkou v pravém slova smyslu, nýbrž pouhou guerillou, ve které oni sami hráli úlohu malých oddílů, válčících — jak to vypadalo — na vlastní pěst, a tak zdržovali nepřitele v postupu. K tomu družily se ještě obavy o osud republiky, které byly zvětšovány bezstarostností vládních činitelů o události na Slovensku, postupem českých bolševiků, dosud maskovaných v levém křídle soc. dem. strany a jinými a jinými okolnostmi, z nichž jedna z hlavních byla nedostatek a spolehlivost vojska. Já sám zúčastnil jsem se na úseku mezi Lučencem a Balaš. Darmoty takové drobné války, a ačkoliv jsem prodělal na rakouské straně svízelné tažení v Srbsku a Albanii, nepůsobilo na mne tak demoralizačně, jako oněch 8 týdnů vpádu Maďarů na Slovensko. A totéž říknou všichni bratři italští, kteří to rovněž prodělali.

Dvacetitisícová italská legie s několika prapory domácích vojáků, z nichž byla asi jen dobrá polovina dobře spolehlivá, nestačila i při největším nadšení pro tak veliký úsek od Marmarošské Sihotě po Bratislavu. Pak nutno uvážit, že starší ročníky legionářů byly demobilisovány, takže vlastně italských legionářů bylo na Slovensku celkem méně. Pokud se týče pak domácího vojska, byly některé jednotky velmi dobré, některé však nestály za nic, vlastně byly celku na škodu. A tak dobří mnohdy trpěli za nehodné a mnohdy se paušálně házelo na domácí vojsko slovo zbabělosti. Smutný doklad ovšem je ten, že tuto zbabělost vyčítali

obyčejně domácím jednotkám »dobrovolníci« od různých spolků, kteří však — ač po mobilisaci odjízďeli s velkou pompou na Slovensko, dělali strážní službu na nádražích, u mostů a pod. To byli, prosím, mladí, zdraví lidé, kteří na místo, aby vyplnili mezery u svých pluků, hlásili se »dobrovolně« do dobrovolných oddílů, poněvadž věděli, že do fronty nepřijdou. Dalo by se o tom mnoho mluvit — ale člověku je vždy tak bolno u srdce, vzpomene-li si, že v době, kdy byla vlast v největším nebezpečí, zneužívalo se krásného jména a členství Sokola ke krytí zbabělosti na jedné, ku planému a frázovitému vlastenčení na druhé straně.

A toto nejtíže nesli legionáři-Sokolové, poněvadž zároveň s obavou o vlast vznikla u nich také obava o bytí krásného a neocenitelného díla Tyršova. Proto nelze se diviti rozhořčení oněch italských legionářů, kteří jednomu oddílu sokolskému, kde byli většinou mladí lidé, patřící k plukům na bojiště, strhali ohromné plakáty s nápisem: »Sokolové — osvoboditelé Slovenska!«

A u pluků domácího vojska, těch nenáročných lidiček, kteří se neopentlovali, ale bojovali, nesli tuto frázovitost a podceňování jejich snah těžce, mnohdy tížeji, než se zdálo. Připojme pak k tomu zárodky demoralisace

Hlídká u mostu v Parkáni.

z rakouské armády, neschopnost některých jejich důstojníků a pak se nedivme, že se staly případy, kdy vypověděli službu. Kdyby u legionářů nebyl již přerod do nových poměrů proveden, kdyby tito ve své vyspělosti necítili se odpovědnými za eventuální prohru války, kdyby neměli obavy o vlast — o její existenci, není vyloučeno, že když přišla mnohdy taková chvíle — že by také s tím sešli a odešli domů.

Nesmíme proto dnes — po desíti letech při maďarském vpádu na Slovensku dělati za neúspěchy odpovědnými ony domácí jednotky, které rovněž jako legionáři tento vpád zaplatili draze svojí krví, ale číme za to odpovědnou tehdejší vládu republiky, která nedovedla již v květnu vystihnout situaci na Slovensku a teprve na dotazy veřejnosti, na naléhání tisku se odhodlává až 6. června, kdy již sta hrobů padlých kryje demarkační čáru, vyhlásiti mobilisaci — a stanné právo proti těm, kteří se již čtrnáct dní na Slovensku bili s Maďary o každou píď země.

V následujících člancích líčím vzpomínky, a to ze tří různých fází bolševického vpádu. První jest počátek — naše překročení demarkační čáry jako odvěta za vpád Maďarů na naše území u Komárna. Druhý zachycuje část ústupu a třetí líčí pak jeden z vítězných bojů na Slovensku, když přišla posila Šnejdárkova z Těšínska a když neschopné italské velení bylo vyměněno trochu, až přes míru komisním vedením francouzským, avšak velením skutečně vojenským. Již den přeměny jsme pocítili, aniž bychom o tom věděli. Uchopila se nás pevná ruka, která, ač trochu drsná, přece učinila mnoho — zachránila naši mladou a nezorganizovanou armádu před rozvratem.

I.

Přes demarkační čáru.

O 3. hod, ranní dne 20. května 1919, tedy ještě za tmy, vyrazila naše kulometná rota s četou arditů (leg. úderňáků) a jedním praporem domácích vojáků (z Benešova) z Businců po kryté polní cestě oklikou pod Sokolovský vrch, na němž vévodí kraji kaplička.

Došedše do malé visky, ležící u mostu, po-

němž vede silnice z Dolní Strechové do Sokolovců, zaujali jsme s kulometry posici za řekou, kdežto naši arditi s domácími vojiny se ukryli v houšti poblíže mostu. Zákopníci zatím ve vší tichosti opravili rozbořený most a jakmile jejich velitel hlásil, že je s ním hotov a arditi počali v tichosti v přechodu, zahájili Maďaři palbu z kulometu. Jeden ardita byl raněn, jinak jejich palba šla více stranou mostu, z čehož se dalo soudit, že nemají tušení, co se připravuje. Za bratry ardity hned následovala osmá rota domácí. Konečně byl dán nám povel ke střelbě ze všech kulometů, a to část ostřelovala kapli a část Sokolovskou silnicí od západu. Rovněž i naše dělostřelectvo, 2 polní děla, zasáhlo v boj a čačti hoši nerušeně postupovali příkrou strání na sousední vrchol, odkudž se dal snadněji podniknouti útok na opevnění kolem kaple.

Hvězdy počaly blednouti a červánky zaplavily obzor. Na hřebenu kopců počaly se rýsovat postavy našich vojáků, které se pomalu plížily ke kapli. Maďaři, kteří počítali s útokem od mostu, zběsile do něj pálili, způsobivše našim Benešovákům několik raněných. Najednou nedaleko kaple vyletí bílá raketa, naše střelba ustává a s kopce ozve se ryk útočících arditů, za nimiž hned následovali naši Benešováci. Velitel praporu a celého podniku, hejtman Matzek, který se svým štábem stál nedaleko našich posic, velí jedné rotě přímo vpřed a jedné pak útočit na Sokolovce. V krátké době roty se značným chvatem provedly udělené rozkazy a konečně i naše kulometná rota dostala povel k postupu.

U kaple bylo však pořádné peklo. Maďaři, kteří nečekali útok s boku, byli překvapeni, avšak bránili se dosti zuřivě. Byliť mezi nimi Němci i Jihoslované, kteří při návratu z Ruska přes Maďarii nechali se zlákat na heslo revoluce proletariátu a bili se za zájmy maďarských šovénů, zakuklených nyní v rudou halenu bolševickou.

Boj o návrší trval asi dvacet minut a bolševici se uzavřeli konečně v kapli, odkud z oken pálili na naše. Byl to boj na život a na smrt. Bolševici počítali s tím, že za zvěrstva, která páchali na našich zajatých legionářích, nečeká je nic jiného, než odvěta, po-

Čsl. dělostřelectvo na Slovensku.

něvadž bratři se zapřísáhli husitským »oko za oko, zub za zub«. A nelze se diviti. Maďaři dali již dosti příležitosti našim, aby na vlastní oči spatřili, jak barbarsky umějí mučiti zajaté legionáře, které považovali za hlavní vinníky toho, že pozbývají Slovenska. Vybijela se zde stará národnostní zášť ještě z doby světové války. Konečně jeden bratr ardita pod ochranou palby svých spolubojovníků, riskoval svůj život, připlazil se pod jedno okno kaple, hodil do ní několik ručních granátů, zvaných »Janečků«, a to učinilo konec boje. Bouřlivě »Nazdar!« hlásilo vítězství našich na tomto opěrném a opevněném bodě nepřátelském a pak nastalo pronásledování prchajících oddílů. Trochu úporný boj byl o Sokolovce, avšak i tam naši Benešováci zvítězili. A nyní na celé čáře počal plánovitý postup. Prapor Písečáků (od 11. pluku) vyklidil zatím Sečany a my nerušeně mohli postupovati vpřed. Celý postup byl celkem dosti klidný, až na několik srážek, při nichž na štěstí naši neměli ztrát, kdežto na mrtvé Maďary jsme narazili každou chvíli. Také se nám podařilo dosíci spojení s jedním domobraneckým praporem z Italie, který útočil za podpory některých domácích oddílů a legionářských kulometčiků od Lučence, směrem na Šalgo Tarjan. Noc zastihla

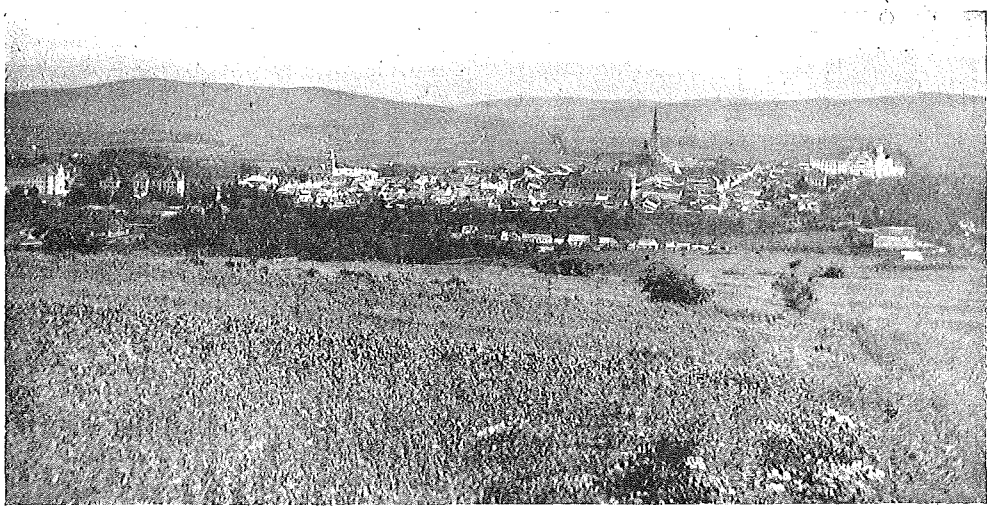
nás na svahu před Karansagem a postup ustal. Nás vystřídala záloha, která konala hlídkovou službu před nepřítelem a my po odpočinku postupovali jsme vpřed. Na nepřítele jsme však nenarazili. Proto obsadila se vesnice Karansag, asi 12 km od Šalgo Tarjanu vzdálená, záložní oddíl a legionářská kulometná četa obsadila bojovou linku, kdežto ostatní oddíly se ubytovaly ve vesnici ve dvoře. Bratři arditi, vykonavše svoji povinnost, vrátili se ke svému pluku hned od Sokolovců, aby svoji zdatnost zase osvědčili na jiném úseku fronty.

I noc na 22. května minula klidně. Ráno však naši zvědové (Slováci) hlásili seskupování nepřítele v jedné vesnici před námi asi 2 km vzdálené a proto hned byly plně obsazeny posice a započat útok z naší strany. A postupovalo se jedna radost. Poněvadž z kostelní věže na nás stříleli kulometem, naše dva kulometry zacílily do okna věže a cinkání zvonů svědčilo, že se dobře střílí. Kulomet na věži ustal a my se blížili ke vsi, zatím co nepřítel jednotlivě prchal po strání k Šalgo Tarjanu a stával se tak otevřeným terčem našich střel. Měli jsme za to, že to nebudou řadoví vojáci, nýbrž nějaká dobrovolná četa, poněvadž ústup z vesnice nebyl nikterak vojenský.

Najednou — když nepřítel přestal střílet a my se hotovili k dalšímu postupu, přijde rozkaz — palbu zastavit a shromáždit se na silnici — tedy tak, jako když se odtroubí po manévrech a vojáci se shromáždí. Na silnici utvořili jsme čtyřstupy a táhli jsme zpět, zaraženi tímto obratem, za proklínání vojáků, k Sečanům. Ve vesnicích, kudy jsme táhli, někteří naši domácí vojáci i přes zákaz důstojníků »rekvirovali« co se dalo.

Teprve jsme poznali, jak těžko jest důstojníkům domácího vojska udržeti kázeň ve svých oddílech, mají-li mezi vojáky několik individuí, která dovedou svými řečmi učiniti mezi svými spolubojovníky hotový rozvrat. Zde se konečně před našima očima ukázala po prvé nespolehlivost některých jedinců z domácího vojska a jen malé procento bylo mezi nimi těch, kteří byli skutečně spolehliví. Mezi bojem staly se případy deserce a býti velitelem takové jednotky — to bylo skutečně velikou obětí. Ještě štěstí, že posud byli alespoň nadšeni pro boj, a to bylo to hlavní. Ostatně — byli jsme v nepřátelském území a byla to odvěta pouze za to, co dělali Maďaři, když vpadli na naše území. Tím se konejšilo svědomí všech.

Za noci přešli jsme klidně Sečany a přes Ipl za demarkační čáru, kterou jsme překročili a za kterou jsme se museli — prý na rozkaz Dohody — vrátiti. Ze Sečan odjel prapor Benešováků vlakem do Lučence a my se připojili k Písečákům.

Pohled na Levoču.

Výsledek našeho »vpádu« byl ten, že Písečáci měli 5 mrtvých a 25 raněných v boji o Sečany, Benešováci 1 mrtvého a 6 raněných při boji o Sokolovce, legionáři měli 1 mrtvého a 1 raněného (arditi) a my jsme ztratili rovněž jednoho bratra.

Nálada po takovém lehkém postupu a ústupu byla mizerná a demoralisující. Před tím bylo nám slibováno, že půjdeme až do Budapešti — a nyní jsme museli bez boje zpět. A netušili jsme, že nám to za nějaký den Maďaři s úroky oplátí.

II.

V pasti.

Špinaví, otrhaní a unavení sváděli jsme s Maďary již celý týden stálé boje, při nichž jsme ale nikdy neustoupili. Ať útočili bolšani, ať jsme útočili my, vždy jsme bojiště získali. Co však jsme z toho měli, když z dobyté pozice bez boje museli jsme úprkem prchat, jak se nám to stalo několikrát u Dolní i Horní Strehové. Jedině na pláni u Turopale jsme se zakopali a Maďaři, kteří zatím proti nám obsadili kotu 800 na jižní straně, podnikli dne 4. června na nás útok. Musím podotknouti, že celá naše »brigáda« čítala asi 600 mužů dvou domácích praporů vojska, 1 baterie polních děl, z nichž jedno bylo rozbité, a naši kulometné roty. Ani nalevo, ani napravo nebylo spojení a tak jsme byli vlastně takovou malou armádou na vlastní pěst.

Podporováni našimi kulometry, podnikli naši domácí hoši protiútok, takže nejen nepřátelský útok odrazili, nýbrž dobyli kotu 800 a zajali 4 Rusy, bývalé zajatce v Maďarsku.

Nelze mi nezpomenouti turopolských a strehovských Slováků, i žen, kteří nám výborně napomáhali výzvědnou službou. Byl také organisován jeden oddíl Slováků v halenách, kterým byly dány pušky a mnohý a mnohý neúspěch od nás byl jejich službou odvrácen. Již jsme věděli, že naše hrstka stojí proti několikanásobné přesile, která neznajíc naši sílu, vyhýbá se přímému boji a snaží se nás dostatí vždy obchvatem. A jen oněm čackým slovenským dobrovolníkům můžeme děkovat, že neměli nikdy štěstí. Jednou se jim to částečně přece zdařilo.

5. června časně zrána započali jsme útok směrem k Abelovu. Maďaři se po krátké přestřelce ztratili a my bez rány pokračovali vpřed. Ve slovenských vesnicích nás Slováci nadšeně vítají a prosí nás, abychom je neopouštěli.

Muži i ženy se nabízejí, že nám pomohou nésti těžké kasety kulometných nábojů, a tak jsme se dostali ke třetí hodině odpolední do Abelova, které bylo narychlo maďarskou hlídkou vyklizeno.

Kolem Abelova obsazena pozice a nastal odpočinek. Maďaři se neukázali.

Zatím ale přes noc nás Maďaři obklopili a poněvadž zase jako obyčejně se naši o tom dozvěděli, ustoupili všichni a u Nedělišť se srazili s jejich hlídkou, kterou zahnali na útek. Jedna půlčeta legionářských kulometčíků (asi 11 mužů) a asi 40 mužů domácího vojska, kteří byli hodně od Abelova daleko, byli na místě zanecháni — nevím proč. Buďto kurýr padl do rukou Maďarů, nebo na nás zapomněli. Přestřelce v údolí u Nedělišť nevěnovali jsme mnoho pozornosti, takové byly velmi často, a ráno asi kolem páté hodiny šel jeden bratr s několika domácími vojáky do Abelova na mléko. My jsme se totiž většinou stravovali sami z toho, co jsme od Slováků dostali, nebo co se podařilo nám zakoupiti. Avšak na kraji městečka zastaví je staříčkový gazda, který varuje je před Maďary, kteří již mají dolní konec obce obsazený a těší se, jak-

mile dostanou signál, udeří na nás a neutečeme, poněvadž budeme kolem dokola obklíčeni. Naše oddíly ostatní odešly z Abelova již v noci směrem k Turopolu.

Vojáci úprkem přiběhli do posic a vypravují, co slyšeli. Co nyní? Náš bratr strážmistr Míka neztratil ale hlavu, zavolal si velitele domácí čety, mladičského poručíka, a dohodnuto se probíti k Turopoli. Zatím gazda došel k nám a dotvrzuje přísahou to, co řekl. Vyslána hlídka k Abelovu, ta však zahlédla dalekohledem na severních stránkách postavy, které se rozestupovaly. Byli to Maďaři — tedy bylo možno očekávatí boj.

Gazda vypráví, že mezi Maďary jsou i takoví, kteří umějí slovensky, a ti prý říkali kdesi, že z domácích vojáků, které zajmou, nadělají bolševiků a legionáře pověsí na topoly, které tam stojí podle silnice. Po tomto sdělení — nevím proč — počali domácí vojáci — až na některé — odhazovati zbraně a náboje a prohlašovali, že se nedají od Maďarů odpravit, že svoji povinnost udělali a že byli obětováni, aby druzí mohli ustoupit. Poručík a část domácích vojáků zase se rozhodla s legionáři se probíti, poněvadž měli z Maďarů obavy a na pouhé zajetí nevěřili. Ústup musel jíti rychle a na dalekých stránkách se již objevoval postupující nepřítel. Starý gazda prohlásil, že nás provede a tak nastal rychlý ústup obilím přes horní část Abelova k lesíku. Zajímavé bylo, že se všichni domácí vojáci, tedy i ti, kteří se připravovali na zajetí, dali s námi. Pod Abelovem, kde jsme museli slézat příkré stráně, byl nám kulomet velkou překážkou, a jeho váha vysilovala všechny naše bratry, kteří jsou hladoví, stěží jej nesli. Byla to italská velká »Fiatka«. Nejprve se zakopala třínožka, pak po vyjmutí závěru i kulomet a kus dále kasety s náboji.

Z lesa přecházeli jsme kolem vesnice, rovněž již Maďary obsazené a jen zázrakem podařilo se nám potůčkem nepozorovaně přeběhnouti krátkým údolíčkem na druhou stranu do lesa, kde jsme se cítili již v bezpečí. Ačkoliv jsme viděli maďarské hlídky, neprozradili jsme se. Tam nám dal gazda sbohem a ztratil se nám.

My se pak v tichosti drápali po příkré

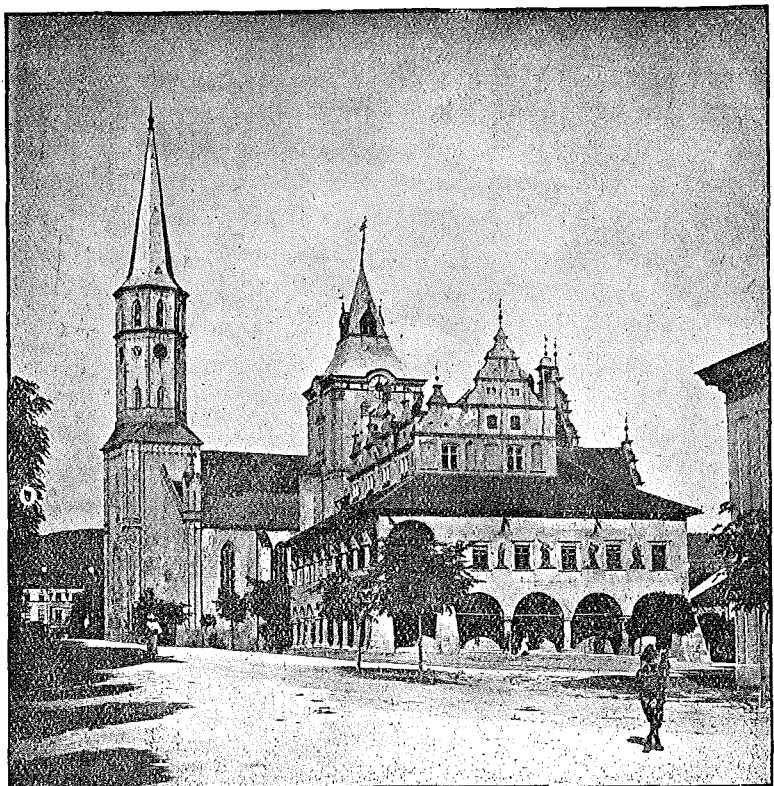
stráni k Turopoli, celí propoceni a unaveni tak, že rychlost ústupu se značně zmenšila. Konečně vylezli jsme nahoru a před námi se objevila Turopole.

Najednou však stát! — Dalekohledem jsme viděli postavy vojáků (bylo to asi na 4000 kroků a dalekohled byl slabý) — které sem tam přebíhaly kolem obce a po silnici nahoru a dolů, jako by tam bylo cosi zvláštního. Po-

utvrzovalo, že jsou to Maďaři, poněvadž jsme nechtěli věřit, že by mohly být naše.

Za chvíli se hlídka konečně vrátila s voláním, že jsou tam naši a proto jsme radostně poskočili.

Při příchodu do Turopole nás však zarazila sklíčenost vojska i důstojníků. Když jsem se dostal k našim, seděli jak zařezaní, a tu jsem zvěděl, že jsme odříznuti od zadu, Ma-

Levoča.

nevadž jsme je ale viděli jen v rakouských čepicích, jaké měly také oddíly bolševické, nevěděli jsme, je-li tam nepřítel nebo naši. Bratr Míka, který byl vlastně vůdcem celé výpravy, zavolal si nás všech jedenáct dohromady a nastala s poddůstojníky od domácích a poručíkem porada. Usneseno vyslati legionářskou výzvědnou hlídku k Turopoli, abychom věděli, co je to za vojsko a budou-li tam již Maďaři, tak že se dáme na vlastní pěst směrem ke Zvoleni přes husté lesy. Poručík měl mapku a to nás mělo orientovat. Mimo to jsme se spoléhali na Slováky. Když hlídka odcházela, spatřili jsme na silnici od Pliešovců přijížděti nějaké vozy a to nás

Maďaři na jedné straně jsou již u Detvy, a na druhé straně mají již obsazenou zvolenskou silnici u Pliešovců, tak že jsme v dokonalé pasti. Jiné schůdné cesty pro ústup nebylo.

Konečně se štáb celé »brigády« usnesl ustupovat velkými lesy přes vysokou horu »Javorja« (1044 m) na Zvolen, ač mezi Slováky kolovaly již pověsti, že Zvolen je také obsazena a že už se z pasti nedostaneme.

Zakopány do země všechny zbytečné věci a nastoupena krkolomná cesta přes hustý les, kde místy jsme si museli klesat pro naše italské karety cestu.

Proč jsme byli zanecháni u Abelova — nikdo nám nechtěl vysvětliti a tak to nevím

podnes. K půlnoci dorazili jsme před Zvolen a hlídky, které činily předvoj, hlásily, že Zvolen je sice vyklizena, avšak není obsazena nepřitelem. Obsadili jsme ji tedy my.

Postavivše hlídky na nebezpečná místa, snažili jsme si ve Zvoleni učiniti to největší pohodlí, abychom si odpočinuli. Avšak odpoledne o 2. hodině počali Maďaři ostřelovat Zvolen šrapnely a hlídky hlásily nepřitele v silných proudech, vinoucích se údolím Hronu a od Krupiny.

Maďarské obyvatelstvo zvolenské počalo se k nám chovat velmi drze a o půl třetí nastal dosti rychlý ústup. A tu počali na nás střílet z oken. Někde se podařilo našim hodit do takového domu ruční granát, snad asi ve dvou případech. Zatím co jsme na jedné straně opouštěli Zvolen, na druhé již do ní vcházeli Maďaři, byvše slavnostně maďarským obyvatelstvem vítáni.

Nato zakopali jsme se nad Zvoleni na úseku Solná—Sliač—Hajník a tím obsadili posíci, bránící Maďarům v postupu na Baňskou Štiavnicu.

Byli jsme překvapeni, že nejde nám žádná posila, pořád jsme viděli jen tu naši »brigádu«. Kdosi přinesl noviny, kde stálo, že 6. června byla vyhlášena (teprve!) mobilisace a že dostaneme sokolskou pomoc. Té jsme se, bohužel, nedočkali. Ale to už je jiná kapitola.

III.

Na postupu.

Když přišla posila z Těšínska, kde v důsledku dohody s Polskem bylo naše vojsko uvolněno, pocítili jsme to velice a rázem zmizela veškerá únava. Jméno bratra Šnejdárka, jako velitele úseku, velení francouzské a výměna mnohých důstojníků u domácího vojska důstojníky z francouzské a italské legie, znamenalo novou fási bojů, znamenalo obnovu kázně v demoralizovaných a neustálými boji a námahou vyčerpaných oddílech a znamenalo brzké dokončení války.

Má-li voják nad sebou pevnou ruku, ví-li, že může velení důvěřovat, jest si jistějším a tato jistota jej činí v boji udatnějším a sebevědomějším. Pak ovšem nemůže demoralisacně působit na armádu psaní takového bol-

ševického plátku, jako byla tehdy bolševická »Jiskra«, vydávaná v Třebíči, která hanobila naše legionáře na Slovensku, která je obviňovala ze zvěrstev na maďarském proletariátu, která je urážela a proti jejímuž živému štvání neměla tehdejší vláda dostatek síly zakročiti. Jsou to smutné vzpomínky, ale velmi poučné pro budoucnost...

V noci na 20. června byli jsme rozloženi na úseku před Pukancem za Baňskou Štiavnicí. Tu však zvědové přišli na to, že silný maďarský oddíl postupuje nám v bok ku vesnici Děkýši, a proto jsme se ve vší tichosti stáhli a obsadili nad ní silnici, vedoucí z Pukance do B. Štiavnice. Maďaři byli již ve vesnici, jen že byli velice neopatrní. Postavili stráž jen asi 1 km od vesnice, tedy do svahu pod silnici a nenapadlo jim, aby hlídkou se zajistili proti eventuálnímu přepadu s této nebezpečné strany. Celému útočnému oddílu, byly to asi 2 malé brigády domácího vojska, prapor ital. domobranců a naši kulometčící, velel osvědčený důstojník, br. major Šidlík, francouzský legionář.

Rozloživše se, Maďary nerušení, nad Děkýši, musili jsme přihlížeti k tomu, jak Maďaři drancují za noci vesnici, kde některou chalupu zapálili. Bylo slyšeti křičení dětí, násilněných žen a týraných mužů — a my nemohli, nesměli jsme se hnouti, ani dáti o sobě věděti. A v tom klidu ztrávili jsme až do poledne dne příštího, kdy došel prapor myslivců. Jedna kulometná četa pod velením bratra Míky obešla lesem velice opatrně a nepozorovaně kolem maďarských předních stráží vesnici a umístila se nepříteli v zádech.

Rázem 12. hodiny polední nastal na nepřipravené Maďary útok, který byl veden takovou prudkostí, že za několik minut byla vesnice obsazena a maďarští vojáci neměli ani času se opásat opasky. Byl to boj na život a smrt, poněvadž Maďaři se bránili zuřivě, ba v několika případech na místo pušky, ke které se již pro překvapení nedostali, bránili se i tyčemi od plotu. Za jásohu Slováků začal do prchajících Maďarů po stráni do blízkého lesíka řezat Míkuv kulomet a ti padali jako obilné klasy pod kosou. Ač boj začal s heslem »oko za oko, zub za zub«, přece se po boji probudil český cit a i proti vůli utýraných

Slováků počali naši sbíratí raněné a ošetřovati. Zajatců bylo velmi málo zdravých, tak zuřivý byl boj. Snad asi 100 mrtvých bolševiků pokrylo stráň nad vesnicí. Ukořistili jsme polní dělo (sami jsme děla neměli), 11 kulometů a spoustu válečného materiálu. A Slováci se mnozí dostali ke svým věcem,

kteří jim před tím Maďaři uloupili.

Hned po boji, za veselé nálady našich, následoval na celém úseku postup s menšími potyčkami.

A jaké byly naše ztráty? Věřili byste tomu, že jsme měli jen dva raněné?

Zbořený železniční most u Nových Zámků.

DOSLOV

Dílo »Cestami odboje« je skončeno . . .

Jsme si vědomi některých nedostatků a chyb, které vyplynuly jednak z neobvyklosti podobného díla, jednak z ohromné šíře látky, která nám rostla pod rukama tak, že jí nebylo možno zplna ovládnouti technicky. Ale jsme si vědomi i toho, že jsme pracovali svědomitě a snažili se dostáti svému slibu, učiněnému v prvním díle »Cestami odboje«: podat v souboru článků různých autorů jasný obraz toho, v jakém kulturním i krajinném prostředí rozvíjela se naše zahraniční revo-

luce v celém světě, jak a kde žili českoslovenští revolucionáři, jak a kde bojovali a umírali a jaké dobrodružné cesty museli podniknouti, aby se dostali do osvobozené vlasti.

V tom smyslu myslíme, že se nám dílo plně podařilo a jednomyslná, příznivá kritika, která přijímala s uznáním každý díl »Cestami odboje«, je nám nejlepší odměnou. Přáli bychom si jen, aby naše dílo bylo hojně čteno a aby stalo se živým pramenem poznání všem, kdož snaží se vniknouti v ducha naší zahraniční revoluce.

X

D r. R a š e : Evakuace	94
Domů — napříč Kanadou	227
Obrázek z evakuačního úřadu	267
Po prvé pod československou vlajkou na oceán	271
Koutečky v zemi vycházejícího slunce	280
Na moři	283
Něco z historie Singapuru	287
Singapur	288
Suez—Kairo	325
Zas po letech v Evropě	348
F. R y b n í č e k : V Šanghaji s lodí »Tras-os-montes«	221
S. Ř e h o u n e k : Na lodi »Archer«	143
J. Š a f r á n e k : Dva nezapomenutelné dojmy	313
Z. Š t ě p á n e k : České legionářské divadlo v Rusku	78
J. T i c h á k : Návrat do osvobozené vlasti	7
J. T m é : Z italské fronty do vlasti	10
Transporty našich invalidů v očích československé Ameriky	91
U n t e r m ü l l e r : Zajímavá souhvězdí jižního nebe	274
V. V a l e n t a - A l f a : Moře	52
A. V a n ě k : Domů se 4. plukem »Prokopa Velikého«	188
C. V e s e l ý : Návrat	18
A. Z e m a n : Mandžurii	34
Černá víra	60
O Jakutech	72
V hongkongském zálivu	232
V městě Viktorii	245
Na vlnách Tichého oceánu	269
Pohřeb na širém moři	276
Singapore, britská mořská základna	284
Ceylon	303
V sídle singalského království Kandy	308
Port-Said	330
O. Z e m e k : Dojmy z Japonska	263

CESTAMI ODBOJE

(JAK ŽILY A KUDY TÁHLY ČS. LEGIE)

DÍL

V.

„DOMŮ“

REDAKTOR

ADOLF ZEMAN

NÁKLADEM

„POKROKU“

PRAHA II., MALÁ ŠTĚPÁNSKÁ 11

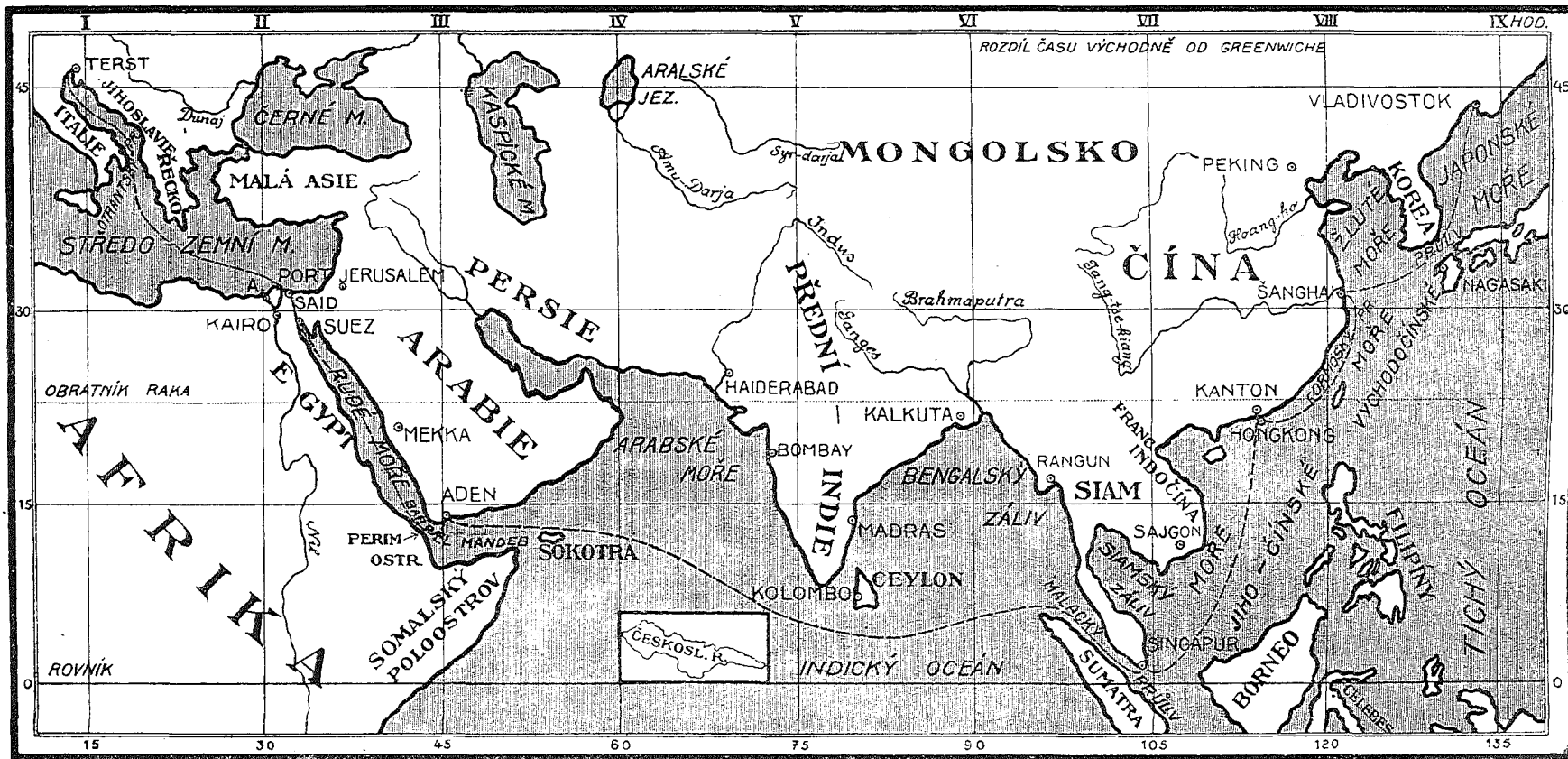
1929

VYTISKLA KNIHTISKÁRNA

„POKROK“

BROŽ. VÝTISK Kč 65.—

VÁZANÝ VÝTISK Kč 85.—

Mapka, vyznačující cesty, jimiž vraceli se čsl. legionáři z Ruska do vlasti kolem Asie.